

del collegio de la compania de Jesus de Granada B. 17. 20. 11

SACRÆ

R. 20. 11

ENNEADES

ADVENTVALES,

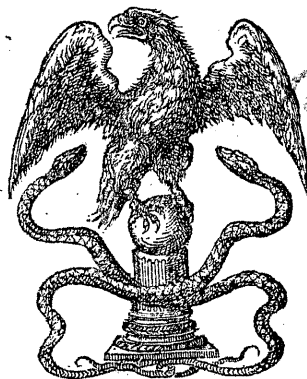
NVMERO QVATVOR,

HOMILIAS SEX ET TRI-
ginta in vniuersum com-
plectentes.

Ex quibus septem & viginti priores, Diuinitatis Iohannis integram exponunt prophetiam, accommodatis singulis Prophetia capitibus, tribus numero, totidem sacris Enneadibus: Nouem verò posteriores Homilia, Dominicarum, ac praeceptorum Aduentus temporibus occurrentium Festorum, explicationem continent.

Auctore R. P. F. Mauricio Hylareto, Franciscano Engolismensi, Parisiensi Theologo, & Ecclesiaste Aurelianensi ordinario, prouinciæ Turoniz nuperrimè Exprovinciali.

I
N
V
I
R
T
V
T
E

E
T
F
O
R
T
V
N
A.

L
V
G
D
V
N
I,
A
P
V
D
H
Æ
R
E
D
E
S
G
V
L
I
E
L
M
I
R
O
V
I
L
L
I,
S
V
B
S
C
V
T
O
V
E
N
E

Iussu Superiorum.

M. D. XCI.

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16

del collegio de la compania de Jesus de Granada B. B.
S A C R Æ R. 20 = 11

ENNEADES
ADVENTVALES,
NVMERO QVATVOR,
HOMILIAS SEX ET TRI-
ginta in vniuersum com-
plectentes.

*Ex quibus septem & viginti priores, Diuini vatis Ioëlis inte-
gram exponunt prophetiam, accommodatis singulis Prophe-
ta capitibus, tribus numero, totidem sacris Enneadibus:
Nonem verò posteriores Homilia, Dominicarum, ac praci-
puorum Aduentus temporibus occurrentium Festorum, ex-
plicationem continent.*

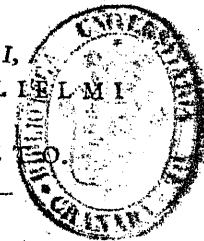
Auctore R. P. F. Mauricio Hylareto, Franciscano Engolisfensi, Pari-
fensi Theologo, & Ecclesiaste Aurelianensi ordinario,
prouinciæ Turoniz nuperrimè Exprovinciali.

I
N
V
I
R
T
V
T
E

F
I
R
T
V
N
A

L V G D V N I,
APVD HÆREDES GVLIELMI
ROVILLII,
SVB SCVTO VENE
Iussu Superiorum.
M. D. XCI.

**EXTRAICT DES ACTES
ET REGISTRES DE LA
Senechauce & siege pre-
sidental de Lyon.**

Sur les remonstrances faictes par le procureur du Roy, de ce que cy deuant des le mois d'Auril dernier, & huit mois sont passez, le conseil auroit pouruen à ce qu'il fust permis à tous marchans Libraires faire Imprimer liures seruans à la pieté & deuotion & à l'edification du peuple en la religion Catholique, Apostolique & Romaine, sans s'arrester aux priuileges, que pour le regard desdits liures les Libraires de Paris ou d'ailleurs pouuoient auoir, chose qui estoit faicte pour subuenir à la necessité du temps. Et que depuis iceluy temps les Libraires de ceste ville en ont fait peu de deuoir, qui est cause, que le peuple est priué des fruietz & utilitez qui prouiennent de la lecture desdits liures, & souffre beaucoup pour n'en pouuoir recouurer d'aucune part. A ceste raison qu'il pleust audit Conseil de nouveau inciter lesdits Libraires faire Imprimer lesdits liures. Entre autres enioindre aux heritiers feu S. Guillaume Rouille & S. Jean Baptiste Buysson faire Imprimer tous liures semblables, necessaires pour l'enseignement du peuple en la foy, comme les predications de Frere Maurice Hylaret cy deuant Imprimees à Paris, fort requises & demandees par les predicateurs.

Builloud.

Le Conseil en ayant esgard à ladicte requeste audit Procureur du Roy, la necessité du temps & en consequence des ordonnances cy deuant faictes, A permis ausdits hoirs Rouille & Buissou Imprimer ou faire Imprimer lesdites predications audit Hylaret & autres liures de deuotion, seruans à l'instruction du peuple en la foy & religion Catholique, Apostolique & Romaine, sans s'arrester quant à present aux priuileges particuliers que aucuns Libraires, Imprimeurs de Paris ou ailleurs pourroient auoir, & ce par prouision & iusques autrement en aye esté ordonné. Fait au conseil le septiesme iour de Ianuier mil cinq cens quatre vingts & unze. Signé, Auſtrein, du Burein, Allard, Langloys, Grolier, Rolin, Broquin.

REVE

**REVERENDO ADMO-
DVM IN CHRISTO PATRI, AC
colendo Domino, clarissimo vti-
que viro, Germano Valenti Guel-
lio, Aurelianensi Episcopo, Regiæ
Maiestatis Consiliario, Iurifconsul-
tissimo, ac vtriusque linguæ, Roma-
næ, Græcæq; ue longè callentissimo,
F. Mauricius Hylaretus, S. T. D. a-
pud Aurelios Ecclesiastes ordina-
rius, in Deo salutari nostro, Salutem
exoptat precatúrque perpetuam.**

POST sacras Decadas quin-
que partitas, conciones vni-
uersas, que sacre Quadra-
gesime diebus haberi so-
lent, complectentes, in lu-
cem, ad studiosorum utili-
tatem, emissas: (Antistes
imprimis venerande) hanc Enneadas aduentuales

ã 2 quadri

quadripartitas, omnes, per aduentum Domini, Homilias haberi solitas, itidem continentes, ad publicam omnium concionatorum commoditatem, prelo committere mature, (sicut fidem obstrinxeram meam) curauit, Ioëlem, diuinum utique vatem, tribus duntaxat capitulis comprehensum, tribus ex æquo Enneadibus, hoc est, viginti septem Homiliis, siue concionibus ad populum, interpretandum nobis selegimus: Quartam etiam Enneadem, seu nouem alias conciones, de præcipuis, tempore aduentus, festis occurrentibus ac incidentibus, adiicientes, vt nihil studiosus verbi diuini declamator, quod ad Homilias aduentuales pertinet, singulis diebus accommodatas, desiderare possit, vel merito de nobis conquiri.

Nobis omnium prophetarum orationes inter se comparentibus, constat vnum Iocëlem esse, qui verborum orationisque elegantiæ, mysteriorum grauitatem, oraculorum & vaticiniorum impetus raptusque omnes admirandos, Εὐδουκίασποῦς, siue numinis afflationes, & inspirationes diuinas vocant) vno in libello, summa breuitate, carminibus vt potè, aut, si manis, versibus, septuaginta tribus, complexus esse, atque expressisse videatur. Primum quidem Iocëlis caput versibus viginti absoluitur. Secundum carminibus triginta duobus constat. Tertium verò & postremum caput, versus

versus viginti vnum comprehendit: Quæ simul in vnum collecta, carmina septuaginta tria conficiunt. Insigniores autem locos communes, præclarasque huius sacri vatis sententias quis enumerare sufficiat? Is namque de regno Christi eiusque officio, atque æterni verbi incarnatione futura, sub Doctoris iustitiæ repromissione, disertè vaticinatur. De nomine Dei piâ inuocatione, Spiritus sancti effusione, in die Pentecostes, eiusque charismatibus ac donis, De sacre Triadis mysterio, De Gentium vocatione, De dignis pœnitentiæ fructibus, De perpetuitate Catholice Ecclesiæ, De successione doctrinæ orthodoxæ, Deque antiquissima traditione Ecclesiastica, Quòdque extra Ecclesiam non sit salus, De bello sacro, pro diuini nominis honore, & auita religione propugnanda, conseruandaque, strenuè gerendo ac suscipiendo, De Templorum violatoribus & expilatoribus, De generali iudicio futuro, De supplicis demique damnatorum, præmiisque beatorum, disertis verbis agit. Quos omnes sacre Theosophiæ locos communes, siquis pro rei dignitate, & argumenti maiestate expendere, tractare & exactè explicare velit, vix vltimum dicendi finem aliquando inueniet, & vnde exorari potissimum debeat, planè nescius, herebit statim, vix ultra progredi valens.

Vt stat, & incert⁹, qua sit sibi nescit eundū:

Cūm videt ex omni parte viator iter,
Adeò illud verum est.

-Copiaque ipsa nocet.

Idē li. 3.
Meta-
morph.

Et istud eiusdem Poëtae,

-Inopem me copia fecit.

D. Greg.
Nazia-
zenus.

ὁ δὲ δό-
γος, orat.

De pau-
perum
amore.

Veluti & in prato quoddā variis floribus referto,
flore[m] omnium pulcherrimum fragrantissimumq[ue]
reperire, ac decerpere, non admodū promptū & fa-
cile est, ob pulchritudinis ac fragrantie equalitatē,
alio nimirum aliās olfactum & aspectum ad se di-
strahente, atque ad primū eū decerpendum collig-
endumq[ue] alliciente. Hoc illi quoq[ue] vsuuenire cer-
tum est, qui tot argumentorum fecunditate, locorū
copia, & sententiarum gravitate abundauerit,
quot Diuinus noster vates, Ioël, suppeditare locu-
pletissimē poterit, sedulo ac sagaci & industrio,
rerum sacrarum perscrutatori. Est enim præfatus
Prophetas, veluti Ἀμάλθειας κίρας, id est, quoddā co-
piæ cornu, affatim omnia, tanquam fons quidam
vberimus, subministrans, quæ ad instruendum po-
pulum, pro concionibus Aduentualibus, prodesse
subseruireq[ue] valeant, & adiumento esse possint: ac
tāquam messis multa, & beata pleno Copia cor-
nu apparet: vt loquitur Horatius: Icēi autē cor-
nu copię vocauerim, æquiore sanē iure quā Phociō

Horati⁹
in carmi-
ne, secu-
lari.

A Gelli⁹
lib. 1. c. 8.
not. At-
tic.

quiddā, referēte A. Gellio, ex Peripatetica discipli-
na, haud sanē ignobilis vir, librum multæ, variæque
historie refertum, quem ipse cōposuerat, inscripsit,

κίρας

κίρας ἀμάλθειας: ea vox hoc fermē valet, tanquam
si dicas, Cornu copię. Et Philostratus Dionem Sc-
phistam appellat ἀμάλθειας κίρας, velut omni gene-
re virtutum expolitum. Plautinus insuper qui-
dam seruus epistolam quandam Copię cornu vo-
cat, quod plurimum ex ea commodorum capi pos-
set. In quem sensum, aulus Gellius, oblatum sibi à
quodam familiari, in literarum cultu non ignobi-
li, librum grandi volumine scribit, doctrinis omni-
genis (vt ipse dicebat) præscatentē, Accipio, inquit
ille, cupidus & libens tanquam si copię cornu na-
ctus essem. Quod si Phocionis opera, & aliquot
aliorum epistolæ, ac volumina, si postremò sophi-
sta Dion, cornu copię appellari meruerunt, quid
de Icēi nostro, pro illis omnibus dicendum e-
xistimas? Ceterum quantulumcumque futurum sit
opere meæ in eo explicando vate pretium, in hisce
Enneadibus nostris Aduentualibus, quas eo no-
mine indigitare volui, quatenus Musarum no-
uem, aut (quod Christianè dicitur) vt triplicis
Hierarchiæ cœlestis, ac nouem chororum, siue or-
dinum Angelorum, exemplar referrent: sicque
nec temerē partiri placuit, sex & triginta Ho-
milias, per quatuor Enneadas: Antony Sabellici
Enneadas septem, tres & sexaginta libros comple-
ctentes, quibus à prima mundi origine, ad Romani
imperij inclinationem, omnē sacrarum profanarūq[ue]
rerum seriē complexus est, exemplo ac imitatione,
à 4 nihil,

Philost⁹
rus.

Plautus
Poëta.

A Gelli⁹
li. 14. c. 6.

Sabellici
Ennea-
des.

nihil, ut arbitror, poenitenda) id totum, inquam, nostris partum vigiliis, & nobis elucubratum, dedicandum tibi, Vigilantissime Pastor, & nuncupandum censui, ob egregias, plurimasque animi dotes tuas, pietatem insignem, facundiam singulari, eruditionem haud vulgarem, raramque lingue Latine atque Græcæ peritiam, (ut præclara ingenij tui monumenta, quæ ad doctorum virorum manus pervenerunt, satis superque testantur) incredibile humanitatem, mirificam in rebus gerendis sapientiã, ac solertiam, lustris sex peractis, in amplissimo Parisiorum Senatu, seu Areopago: quo in celeberrimo iudicio concessu, Senatoriam dignitatem ita sustinuisti & excoluisti, Consiliarij, ut loquuntur, integerrimi, & incorrupti iudicis, aut Areopagitæ personam gerens, officioque functus, ut tantis rebus non impar visus comprobatusque fueris.

Virgil^{us}.

Cuius & ingenium, doctrinãque, nomen, acumen, Præpetibus pennis celsa per astra volant.
Sæper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt:

Athenæus lib. 1. Dignissimus
sophistarum.

Ut Virgilianis utar vocibus. Athenæus Aegyptius Naucratis, qui optimi Imperatoris Marci temporibus floruit: Laurentium Romanum civem, fortunis splendidum, eruditissimos quovis disciplinarum genere viros conuiuas ad se vocasse, illosque excepisse suis in ædibus apparatus magnifico, commemorat. Eundem Asteropeum quendam, illum vocat, ex quo in utraque lingua, patria nimirum

ac

ac Græca, principem. Præterea legum civilium imprimè gnarum fuisse scribit: Quamobrem hæc Antiphani verba illi conveniant.

Antiphanes poetæ Græcus.

Musique litterisque semper assidet,
Examinatur opus ubi sapientiæ.

Athenei Græca referre placuit, in hunc modum scribentis. *καὶ δὲ αὐτὸν ἡγεῖ Ἀστροπαῖον τινα, ἐπίσης ἀμφοτέρων τῶν φωνῶν προϊστάμενον, καὶ ἐπισημον νόμων πολιτικῶν. Δίστιον ἐκείνα τῶν Ἀτιφάνους ἐπίτις ἐς αὐτὸν. Αὐτὸς ἢ πρὸς μουσαίῳ ἡγεῖ λόγους πᾶσι. Οὗτος τὴν σοφίας ἔργον ἐξιστάται.* Sic ibi.

Quod autem prædictus scriptor de Laurentio Romano, generoso ac nobili viro, literis consignavit. Hoc ego, iure omnium optimo, de observando Patrono meo Germano Valente Guellio, Aureliorū antistite, omnibus eximius virtutibus cumulatissimo, assueverare ausum. Quippe qui, ut Asteropeus Homericus ambidexter est, in numero habet ingenium, nec impingit vsquam, nusquamque heret, utriusque lingue Romanæ atque Græcæ iuxta & equaliter antistes, ac insuper utriusque iuris consultissimus, & ut miscam sacra profanis, instar Aod inclyti iudicis Israel, qui utraque manu pro dextera utebatur, Moabitæ iuratos populi Dei hostes insuper profligavit, atque populorum libertatem asseruit. Sic & vigilantissimus hic noster Episcopus Ambidextri nomen & rem consequutus est, ut etiam sequentiã manifestius indi-

Iudicum cap. 3.

Libani præfatione argumentorū in Demogenem.

ā 5 cabunt

cabunt. Libanius Rhetor, siue à monte Libano, siue à thure nomen habeat (*Λιβανος* enim arbor thuris est, & Arabia mons) patria Antiochenus, sophistes celeberrimus, qui que temporibus Iuliani Imperatoris floruit, præfatione sua, in omnium oratione Demosthenis argumenta, ad proconsulem Montium, sic eum alloquitur: (*Græca eiusdem referã, ad maiorem Emphasim*) *Ἐπισημὸν κατέλιπε ἀνδρῶν τῶν Μέντι, κατὰ τὸν Ὀμηρικὸν Ἀστροπέου περιδέρξιος τὰ εἰς λόγους ἀντιπροσέτινος καὶ ἐν τῇ Ρωμαίων φωνῇ: ἡγεῖται παρ' ἡμῶν ἡμεῖς δὲ ἰσχυροῦς ἐπισημῶν τὸ προσβῆαι ἀνὴρ σοφῶν: ἀμείλις ἢ εἰς τὸ ἑλλαντικῶς: ἀπὸ ἡγεῖται ἐν αὐτῇ, διὰ τὸ εἰς φύσεως μέγιστος, ὑπερέχει ἀνωτέρως:* *Quæ sic Hier. Vvolffius Latina fecit.*

Quum præstantissime Proconsul Montij, ut Homericus ille Asteropæus in eloquentiæ facultate ambidexter, & in Romanorum sermone principatum teneas, eorumque doctrinæ palmam extra controuersiam sis adeptus: & ne Græca quidem negligas, ut qui in his quoque, propter ingenij magnitudinē possis excellere: idcirco & tibi vitam Demosthenis, & omnium orationum eius argumenta conscribere curavi, ac tibi nuncupare. Vbi Libanius, inter Montij laudes, hoc unum amplificat, Asteropæi περιδέρξιος, siue ambidextri, epitheton: Quod in te perbellè quadrare meritò dixerim. Equidem personarum vel præstantia, vel vitium sepè occasionem dedit prouerbis. Sic passim Mæcenatem, pro studioforum fautore, atque benefactore, Neronem pro tyranno, Irum pro mendico,

& Pene

& Penelopem pro pudica, positum comperimus. Et Asteropæus, apud Homerum, pro eo, qui ingenij dexteritate valens sit, cuique tam expeditus sit leuæ, quàm dexteræ manus usus, accipitur. Ita enim de eo diuinus cecinit Homerus,

Homer⁹
Iliadosq.

Ἡρώς Ἀστροπέου, ἐπεὶ περιδέρξιος ἦς, id est, Heros Aiteropæus, qui ambidexter erat, vtraque manu vtens pro dextera. Quo loco περιδέρξιον vocat, quem ceteri ἀμφοδέρξιον, (ambidextrum interpretari licet.) Qua de re Galenus summus in medicina auctor (Hippocratem tamen exceptum) volunt artis medendi professores, atque de Hippocrate & Galeno ita statuerunt, quomodo Afrum Domitium loqui scribit Quintilianus: cui interroganti, quem Homero crederet maximè accedere? Secundus (inquit ille) est Virgilius, propior tamè primo, quàm tertio. Ita si quis eos roget de Hippocrate, & Galeno, quid sentiant, secundum fortasse Galenum dixerint, propius tamen ad primum Hippocratem illum, quàm ad tertium quemuis (sunt enim qui Auicennam illi substituunt) accedere, liberè ingenuèque profiteri equidem ausint.) Is, inquam, lib. 7. Aphorismorum Hippoc. Aph. 43. περιδέρξιον, id est, circumdextrum Homerus Asteropæum ambabus manibus similiter vtentem nominat: ac si ἀμφοδέρξιον, hoc est, vtrinque dextrum dixisset. Sic ille. Te etiam talem, in vinea Domini Zebaoth operarium, valentem opere ac sermone,

Galenus
libr. 7.
Aphorismorum
Hippocratis.
Aphori.
ri. 43.
Quintilianus li.
20. c. 1.

mone, (vt cognomini tuo pulchrè respondeas) nobis certò pollicemur, ac speramus. Nostram de te conceptam expectationem minimè falles, sed quàm polles vtriusque lingue peritià, vtriusque etiam iuris ac humani prudentià multum vales, ambidextrum te exhibebis, ac Asteropæum alterum facis. Etis ipsis referes quam proximè. Apud Pœtam, *Virgilius Georgi- can lib. 4* sub Apum figura operariorum in vinea Domini virtus & prudentià laudatur, cum dicitur.

Quò magis exhaustæ fuerint, hoc actiùs omnes Incumbent generis lapsi sarcire ruinas, Complebuntque foros, & floribus horrea textent.

Hæc Virgilius. Cum minuitur vulgus Apum, cogitant apes de sufficienda prole, ne genus intreat. Mortuarum igitur apum, ruinas reparare ipsæ conantur, atque aded complere foros, seu alueorum loca, & aluearia ipsa, quæ tanquam horrea habentur, texenda curant. Hoc Vigilantissime Pastor, propositum volui, vt tua prudentia exactè perpendat quanta humeris tuis sarcina sit imposita, quaniàque incumbat tibi sollicitudo, verè Episcopalis, vt indejessè ac instanter superintendas, inuigilèsque super gregem tibi commissum, nec non titubantis Ecclesie statum erigas, confirmes, ac ruinas eius sarcias, concredit àsque tibi à Deo O. M. oues, à rapacium luporum incursionibus vastari non sinas palantes errantèsque, doctrina Catholica imprimis, ac integritate vitæ, verbo nimirum & exemplo ad

plo ad causas reducas, & Dominicum gregem ad æternæ vitæ pascua foeliciter deducas. Quæ sunt boni pastoris munia, ac officia verè Episcopalia, pascere, non depascere & absumere: oues tondere, non deglubere, opus non opes desiderare: prodesse non obesse: & onus susceptum gnauius sustinere, potiusquam honorem sibi procurare, & auram venari popularem. In summa, Facere, & docere, *Actori Christi boni pastoris, atque animarum nostrarum* ^{l.c.} *Episcopi exemplo.*

Verum enimvero, vt lucubrationes hæc nostras amplitudini dignitati que tuæ, cui sum addictissimus, deditissimusque, quippe qui in partem sollicitudinis ad opitulandum Ecclesie Dei in ministerio verbi, à tribus exactis lustris ad hanc ciuitatem Aureliam, ab antecessoribus tuis euocatus, & assumptus, hæctenus Ecclesiasticis ordinarij officio ac munere quatenus mea fert valetudo, alternis vicibus, cum collega, & cooperatore nostro, viro æquè pio ac docto, perfungor pro meo modulo. Eo inquam, nomine vt illas tibi consecrarem, iurèque optimo eas tibi deberi satis superque in confesso est. Iam verò, quibus decretum est studiorum suorum memoriam, ingenii que sui foeturam posteritati relinquere, (colendissime Antistes) aliquem sublimi dignitate conspicuum, & auctoritate valentem, cuius patrocinio, tanquam clypeo Herculis, vt dici solet, præsidioque suffulti, opera sua multis exaltatis

latis laboribus, ad umbilicum usque perducta, à maleuolorum obrectatione inuidorumque calumniis tuta fore confidunt: deligunt, & asciscunt sibi patronos. Atque ut qui sub nube solem non ferunt, in moeniana umbracula se recipiunt: sic cerè quidem cum grauissimos æstus inuidiæ reprehensionisque pertimescerent, in tui nominis præsidium me contuli: veritus non defuturos Aristarchos seueriores, aduersus quos vix tutum satis inuenietur patrocinium. Decreui itaque contra Zoilos huiusmodi patrones ac defensores mihi conquirere fidißimos, ac tutißimos. Eos præsertim qui bonis imbuti literis, ac multiplici rerum cognitione instructi, minimè ignorant, quid distent æra lupinis (quod ait Horatius) hoc est, probè norunt discrimen rerum vilium & pretiosarum, ac, iuxta Prophetam, sciunt reprobare malum, & eligere bonum, & ut ex vtero sanctus dixit vates: Si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris, dicit Dominus. Quisquis enim discrimen re-cti prauitque, quid album, quid nigrum optimè no-uerit, is emunctæ naris meritò censebitur (ut Horatius loquitur) ab illis, quibus, ut idem dixit, nullus natus est, longè lateque distitus. Hoc esse verum, si in alio vnquam pe- spectum est Præsule, (ut sanè quamplurimi olim doctissimi claruerunt Episcopi) in te vno sagaci viro nequaquam naris obse-mucò ve opplete, apparet quam maximè, ac so-
lenter

Horatius
in Epist.

Isa. 7. c.

Ierem. 15

lenter dignoscitur. In quo Deus O. M. tot tamque egregias animi dotes (quemadmodum acris ingenij tui monumenta, ære profectò diuturniora, ut auguror, palàm testantur) & eximias virtutes, quibus excellis, quæque ad te studiosos, sicut magnes ferrum, non alliciunt, sed pertrahunt, colloca: as voluit, ut inter alios & coænos Ecclesiæ suæ sanctæ Antistites, veluti fulgens quoddam iubar niteas: ac iure optimo hoc Apostoli testimonium in te quadrare comprobetur, (Philipp. 4.) Etiam ro-
go & te Germane compar, adiuua illas, quæ
mecum laborauerunt in Euangelio, cum
Clemente, & cæteris adiutoribus meis, quo-
rum nomina sunt in libro vitæ. Sic ter maxi-
mus ille Paulus Germanum suum affatur. Proba-
bile siquidem est (Oecumenio huius loci inter-
prete (quod Germanus proprium sit nomen cu-
iusdam approbati viri, cui etiam Euodiam &
Syntichen (quæ uxores erant virorum admodum
proborum, & ipse in fide Christi Catholica
stabiles ac firmæ) officiosè commendabat, ut
adiuaret illas, id est, cooperaretur ad ea quæ se-
cundum Deum sunt. Quæ, inquit, mecum laboraue-
runt, siue, decertarunt mecum in Euangelio, hoc
est, ipsæ quoque vnà pericula tolerarunt. Quo ex
loco, ait idem Oecumenius: Suspicati sunt nonnulli,
quòd Paulus uxorem haberet, & ad eam scriberet.
(Quia

Philipp. 4.

Oecume-
nius Gra-
cus in
Paulum.
Philipp. 4.

Xenophont.

(Quia videlicet, hæc dictiones οὐζυγὲ γυνώσῃ possunt etiam esse fœmininæ. (Intellige autem in nominandi casu, sic: οὐζυγὸς ὁ ἄνῃ, seu communis generis, similiter γυνώσῃς ὁ καὶ ἄνῃ, Sed γυνὴ γυνώσῃ, id est, vxor legitima, à Xenophonte dicitur. Prosequitur deinde Oecumenius. Verùm fatua est huiusmodi cogitatio. Qui enim fieri poterat, ut ipsam & peregrinam & alienigenam Philippis reliquisset, & non in Tarso, vbi natus erat, neque Ierolymis vbi fuerat enutritus? Sed dicemus quòd hic, aut maritus erat vnus ex duabus quarum modò facta est mentio, aut quòd proprium sit nomen cuiusdam approbati viri, cui etiam prædictas commendat mulieres. Hæc valdè concinnè præfatus Oecumenius. Adde quòd οὐζυγὸς socium significet. Nec vsquam Paulus vxoris meminisse legitur, & D. Hieronymus errare eos asseueret, qui Paulum vxorem habuisse confingunt. Accedit etiam Theophylacti interpretamentum dilucidissimum, ad hunc modum: Nonnulli hic in errorem inducti, aiunt Paulum hoc loci propriam suam coniugem præcari. Verùm enim verò hoc esse haudquam potest. Vt enim alia prætermittam, si suam vxorem intelligere voluisset, debuisset dicere genere fœminino γυνώσῃ οὐζυγὲ, id est, Germana coniunx. Commendat autem viro cuiuspiam admirando, mulieres prædictas, apud Philippenses commorantes, qui aut frater fuit alterius ipsarum, aut maritus

ritus etiam: Comparem idè dixit germanum, perinde quasi dicat: Iam tandem frater es germanus, nunc genuimus vir, si in opere Domini idem iugum trahas, adiuuans illas, quæ non exiguam partem contulerunt auxiliij ministerijque sui, mecumque laborauerunt in Euangelio, quarum etiam nomina sunt in libro vitæ. Animaduerte quantum virtutis illis fœminis D. Paulus attribuat, quòd nomina earum cum reliquis inscripta sint libro vitæ, ob fidem earum, quemadmodum, qui non credit, iudicatus est, atque fortè etiam libro mortis insertus est. Hactenus Theophylactus. Nec verosimile est, ut Greci dicunt, vxorem Pauli (si habuisset) Philippis in peregrina patria habitasse. Sic enim Greci, referente doctissimo Gagnæo, ea de re differunt. ^{Gagnæo in Pauli.} οὐζυγὲ γυνώσῃ, ἐκ τῆς τινὲς ὑπένοσαν γυνώσῃ ἔχειν τὸν Παῦλον, καὶ αὐτῆν γράφειν, ἀλλὰ μὲν τὸ τοῦτον. Id est, Ex hoc loco quidam suspicantur Paulum vxorem habere, & illi scribere, sed ridiculum & stultum est istud. Sic ille. Que paulò fusiùs & παραένθεσιν excurrendo, eo consilio protulimus, ut ad nomen proprium Reuerendæ D. T. fieret, ex editione vulgata ab Ecclesia comprobata, (Rogo & te Germane compar) pulcherrima allusio, & analogia non inelegans, Germanus valens, est nomen tuum. Vales plurimum vtriusque lingue, vtriusque etiam iuris peritiâ, potens exhortari in doctrina sana, & eos qui

ẽ contra

ad Tim² cap. 1. contradicunt arguere, ac reuincere, (prout Titum suum, Cretensem Episcopum, piè admodum informat, mirificus ac mirabilis ille Paulus, iuxta nomen suum) insuper ad Episcopatus sacrum ordinem, siue gradum euocatus & assumptus es. Itaque rogo & te, Germane, ac per Deum & sacra omnia obtestor atque obsecro, comparem te Apostolicis viris, aut certe supparem generosè te exhibe. Aduua (namque vales) operarios in vinea Domini, & tu similiter vineam Domini Zebaoth indefesso labore excole, pastina repurga, ser opem his, qui in Euangelio grauius & strenuè laborant. Qui habet sponsam, sponsus est, dicebat magnus Christi πρόδρομος siue antecursor Ioannes Baptista. Et tu, tanquam sponsus Aurelianensis Dioeceseos, tui natalis soli ac clarissimæ patriæ tuæ, ἡσάλυρος γνήσιος, Germanus compar, & vir legitimus huiusce Ecclesie, pastorali tuæ cure à Domino commissæ ac demandatæ, curam gere strenuam. Accepisti eam in tuam, nutri proinde & foue eam, sicut vir sponsam suam. Valeas opere & sermone, ac diligentem naua operam, & tibi iniuncto perfungere officio, cooperare ad ea quæ secundum Deum sunt. Aduua decertantes tecum in Euangelio. Quorum nomina scripta sunt in libro vitæ. Labora sicut bonus miles Christi Ihs v. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, vt ei placeat, cui se probauit. Non coronatur,

2. Timot.
2. cap.

coronatur, nisi qui legitimè certauerit, ait Diuinus Paulus: ἀνδρίζε, viriliter, fortiter, ac violenter age, macte virtute. Sic itur ad ast. a. Reduc saepe in mentem Proverbium illud: ὡς ἐλαχὲς σπάρταν, ταύτην κίονη hoc est (vt ipse longè melius nosti) quam nactus es Spartam, hanc orna, siue quod est ἐμφατικώτερον, hanc administra, rege, ac modera. e. Quam sortitus es prouinciã, & Dioecesim hanc sedulo guberna & dirige. Quam suscepisti personam cum decoro tuere. Quam tibi obtigisse, non dico Spartam, sed verè auream Aureliam, Lacedæmonum vrbe nequaquam imparẽ, vel inferiorẽ, gratulantur optimi conciuēs tui, (congratulor & ego tibi Reuerende in Christo pater, ac pastor vigilantissimè) hancce guberna, illam nunquam desere. Dic, & ingenuè profiteri: Σπάρτην ἐλαχον, ταύτην κοσμήσω.

Affere te dignis præstantem viribus urbem,

Splendorem patriæ, præstiliūque tuæ:

Quæ reliquas tantum cultu supereminet omnes,

Morce, solo, Cereris, diuitiūque meri:
Nocturnos quantum vaga Cinthia deprimit ignes,

Quantum tu reliquos ingenio, studio (sub.) viros.

Rura suas capiunt vix tempore messis aristas.

Fertilis omnigena prole tumescit ager,
Deficiunt raro Cærealia munera turbam.

Hic velut in cornu diuite cuncta fluunt.
Nihil igitur præter fragrantia vina bibuntur
Et breuiter cunctis rebus abundat ager.

Hanc proinde verè auream Aureliam, Episcopalem sedem, cum nactus sis. Age Episcopum. Dominicas oues pasce. Gregem Domini ab hostili incursione defende. Paruulis petentibus panem, frange liberaliter. Famelicis pabulum animi (quod est verbum Dei) distribue. Sicque ministerium tuum imple. Denique pro Episcopali auctoritate, omnes ac singulos sui officij commone. At vereor, ne veterere proverbio, *Sus Mineruam, docere videatur.* Quinimo à te & Theologo, & Antisite, & sacrorum promocondo, ac literarum Græcarum pariter & Latinarum perito, tantum abest, vt aliquid addiscere erubescam, vt vel maximè cupiam, & magnæ mihi laudi ducam. Reliquum est (Vir amplissime ac clarissime) vt finem dicèdi aliquando faciam, nec te diutius in lectione huius detineam epistolæ: Quandoquidè vt Poëtæ verbis utar: Cum tot sustineas, & tanta negotia solus, Ac natale solum præclaris moribus ornes, Legibus emendes: in publica commoda pecem,

Si longo sermone morer tua tēpora GVELLI.

Liceat enim mihi iisdem apud te versibus uti,
quibus

quibus apud suum Augustum Horatius Flaccus ^{Horatius} ^{lib. 2. E-} ^{pist.} *Epistolarum, libro 2. ipso statim exordio; vsus de-* ^{prehenditur.} *Liceat etiam mihi sub tui clarissimi nominis splendore, gratiam aliquam auctoritatemque his meis aduentualibus Enneadibus quadripartitis conciliare? nostrumque Ioëlem vt percurrere ac perlegere digneris, supplicem obsecro. At que etiam pro singulari tua sapientia, humanitateque, animi mei potius desiderium; summamque Reuerendæ Paternitatis tuæ obsequendi; studium, quàm voluminis magnitudinem, spectes, Artaxerxis Persarum regis instar; eo nomine (sanè) plurimum commendati, quòd non tam domini, quàm donantis animum exoscularetur? Plutarcho teste, ipso statim suorum Apophthegmatum exordio.) Potius, ^{chus, initio Apo-} ^{phthegma} *inquam, Ioëus Propneta tribus capitibus comprehensi, sacrique euangelici contextus, aliqua ex parte hinc tractati maiestatem, quàm Commentariorum nostrorum in huiusmodi scripta, congestam verius quàm digestam farraginem & rhapsodiam, affectumque potius quàm confectum opus attendis velim. Non me clam est, quàm sit hoc plusquàm leuidense munusculum, impar magnitudini tue, verùm fore confido, te nostrum laborem & approbaturum, & fronte exporrecta, hilarique vultu Hilareti tui presens opusculum, mee erga te benevolentis certissimum quoddam Anemofynon, nec non ingenij mei, (quod sentio quàm**

Plinius sit exiguum, qualemcunque ac penè abortiuum fœ-
li. 35. cap. rum, mee erga reuerentiam tuam obseruantia te-
10. & stem, accepturum, gratumq̃ue habiturum. Vnde ne
Quinti- plura dicam, vt Timanthes Agamemnonis dolo-
lianus li. rem. sic ego amorem & obse- uantiam erga te meâ
2. c. 14. estimadâ relinquo. Vale (Antistes omnibus exi-
16. Vale mis virtutibus cumulat: sime.) Neque enim plu-
rius libr. ra de tuis laudibus adijciam, quod verear ne perso-
8. c. 11. ne tue gloriam, cum amplificare velim, minuam.
 Deum Optimum Maximum summis deprecor vo-
 tis, vt te patria, cathedre huic Aurelianensi, no-
 bisq; diu incolumè seruet. Tu Christe, qui cuncta scis
 & vales, Valentem tuum respice. Vale iterum, Va-
 lens doctissime, Patrone mihi imprimis obseruande.
 Genabo, sue Aurelianis augustissimi Eucharistie
 sacramenti feris, Anno Domini 1587.

Amplitudini dignitatique tuæ deditissi-
 mus cliens, plebi tuæ Aurelianæ à cõ-
 cionibus, F. M. Hylaretus Franciscani
 sodalitij, Theologus, patriâ Engolif-
 mensis.

ST E

S T E P H A N I P A S C H A S I I
 I. c. ac Parisiens. Senatus Patroni, ad no-
 strum Germanum Valentem tunc Pim-
 pontium Abbâtem, Senatorémque Pari-
 siensem, Epigramma, quod lib. I. Epigram-
 suorum, extat, 29. subiicere libuit:

Valens nomine, re valens & vsus
 Valens consilio, equitate, iure,
 Valens iudicio, eruditione,
 Valens eloquio, valens Poesi.
 Et qui præ reliquis mihi valens est,
 Si quicquam liceat boni precari,
 Amico veteri suo bonoque,
 Longæuos valeat valens in annos.
 Si quicquam liceat boni ominari,
 Amici veteris bonique scriptis:
 Hoc (mi credite) quicquid exarabit
 Valens, perpetuò valebit æuo.

Sic elegans ac argutus Paschasius, abhinc
 duobus circiter annis dulciter cecinit.

E 4 IN

IN EIVSDEM ANTISTITIS

laudem Carmen, De eius in Episcopatu
rum Aurel. assumptione ac
inauguratione.

* * *

V T cum caruleum ventis & fluctibus aequor
Aestuat, & nauim seu procella quatit:
Est solertis opus nauta, qui carbasas cucie
Torqueat, & nauim flectat, & arte regat.
Haud secus, ethereas cum se proferret in auras
Eumenidum, stygio, turba soluta lacis:
Et cum schismaticis stipata phalangibus, unam
Incuteret Petri, mergere nix aratem.
Precipuumque sibi nostris statuisset in oris
Imperium, priscais legibus arma mouens.
Tum pius è celso seruator IESVS, olympo
Prospiciens chari proxima damna gregis.
Nunc tandem sacrite seligit ordine cœtus,
Quem sibi substituat, proficiatque suis.
Ut vigil incumbas pereunti pastor ouili,
Propulsesque trucidis vim, rabiemque fera.
At tibi presertim diuino Aurelia nutu
Est data, praeceptis instituenda tuis.
Maecte tuis ergo virtutibus, in clype Pastor,
Quod facis, hoc alacri pectore semper age.
Perge, nec assiduo depressa labore fatiscat
Mens tua nec sanctum fessa relinquat opus.
Et, breuis exacta vita statione, supremus
Teque suumque gregem pastor ad astra uehit.

IN

IN LAVDEM AVCTORIS,

F. MAVRICII HILARETTI,
Ecclesiastæ Aurelianensis;

Anagrammatismus.

MAVRICIVS HILARETTVS

LAVS CHRISTVM TVERI; & i. vtinam!
(sub.) mihi contingat.

EPIGRAMMA.

I Audibus eximis merito est tollendus ad astra,
Qui populum semper, docte HILARETTE,
monet.

CHRISTOPANGENDAS laudes, illumque tuendum,
Huius tu laudis nomen & omen habes.
Nam mihi mutatus patefecit nominis ordo,
Complexu inuoluens dogmata sacra suo.
Maxima quod CHRISTVM est, opere ac sermone,

TVERI

LAVS: & i. sic semper vive, beatus eris.

DANIEL CHARTERIVS, Regius in
Aurelianensi curia Consiliarius.

é 5

IN LAUDEM FA-
CUNDISSIMI ECCLE-
SIASTAE, MAURICII HYLLA-
reti, Franciscani Engolif-
menfis.

Anagrammatifmus.

MAURICIUS HYLLARETVS.

VIR CLARVS SE HVMI LIAT.

V M tibi praesertim diuino Aurelia nutu,
Sit data, praecipis instituenda tuis:
Hanc bonus antiqua (quintus iam clauditur
annus.

Post duo lustra) patrum religione fues.
Hinc procul errores, horrendaque monstra superba
Heresis, aeterni numinis ultor, agis.
Tariareosque caues: irrumperere sancta Syonis
Moenia tentantes, altus ab arce fugas:
Sistis & instabiles, nutant es fulcis, eandem
In caulam profugas undaque cogis oues.
Dulcia nunc praebes animis solatia maestis,
Et lapsis, venia, spemque fidemque facis.

Cor

*Cordisque qua terra studiis addicta iacebant,
Ad caeleste rapis fidereumque iubar.
Nunc facis obscæni conuiuia moribus aui:
Inque nephanda, graui, crimina, voce tonas.
Sapius in calcas rigidi sublimis tribunal
Iudicis, impuris triste, suauis piis.
Omnibus è vno scriptura fonte, propinas
Nectareos haustus, Ambrosiasque dapes.
Ast ea que lepido facundius ore profundis,
In lucem nudis exere pressa typis.
Quo magis ampla tuis, totum diffusa per orbem,
Prodeat è studiis, vberiorque seges.
Vale.*

IN

IN EIVSDEM AVTHO-
ris laudem Ioannis Moynetij Au-
rel. Iuris vtriusque Licent.
Epigramma.

M Am semel euasit, cœlique ardentis in auris
Se extulit, & musas vidit in arce liber.
Euterpe, calamos leuibus qua flatibus inflat,
Legit & obliquo inssit in orbe legi.
Et dixit; noſter, quamuis non vita superſit,
Solutus erit scriptis qui mouet astra suis.
Sic iam musa tuos est admirata libellos,
Phœbus Apollinea clarus in arte legit.
Ille iubet scribas, musisque volumen honoris,
Atque aliud, calamus præparet alter, opus.
Iussit, & hoc ceptum est pro religione tuenda,
Quo vigeat feruens religionis amor.
Voce tua scriptisque tuis vrbs nostra, disertis
Ornatur, multo clarior illa manet.
Gaudet, & oratuas in laudes quisque resoluit,
Ille perpetua, carmine dixit, erunt.

FRAT.

FRAT. IOAN. PICARDI
MINORITAE AVRELIANENSIS,
in eiusdem Authoris encomium,
ἔξ ἀρχῆς.

M Irantur docti, quos mittis ab vrbe libellos,
Et scriptis gaudent nunc Hylarere tuis.
Doctrina ingeniq; lateet vis magna sub illis,
Hinc (sic crede mihi) doctus ubique manes.
Et pius & doctus, fama super aethera notus,
Atque tuum nomen semper in ore virum.
F. I. P. Aurel. Lector.

IN SACRAS ENNEADES
D. M. HYLARETI.

Incluta quem ducit virtus ad sancta gerenda,
Cognat ipse aliud nil nisi sanctisonum.
Quae te igitur teneris virtus decoravit ab annis,
Sanctisonum efferres nonnihil admonuit.
Hoc tandem praestas, nulli parcendo labori,
In lucem mittens hoc opus egregium.
Nec contentus adhuc Decadas scripsisse operosas,
Amplius has sacras adijcis Enneadas.
Quo patet in Christi, quanta pietate ferare,
(Diivini verbi Praeco sacrare) gregem.
Sed sacra, te caelo stellanti musa beabit,
Doctas quae laudat, non patiurque mori.
Ac te semper honos, decus, eximiumque manebit,
Posteritas nomen, nec tacitura tuum.

Innocentius Iolinus Aurelianensis,
I. V. Prolyta.

PROPHEZIA

IOEL. CAP. I.

Homilia prima.

ENNEAS PRIMA.

TRIA imprimis dicenda occurrunt. 1. Quid sit Prophetia, & quotuplex. 2. Quæ sunt officia Prophetarum. 3. Quis fuerit Ioël, librique ipsius quæ sit summa, & quàm benè ad præsens faciat negotium, ac institutum nostrum, pro concionibus. Quæ tria, ut quædam *πρὸς τὴν μὴν*, non abs re præmittenda putauimus; ut non imparati ad textum Propheticum aggrediamur.

Prophetiam definit Cassiodorus prologo in Palmos, cap. 1. *Cassiodorus ca. 1.* his verbis: Est inspiratio diuina: quæ euentus rerû, aut per facta, aut per dicta quorundã, immobili veritate denūciat. Vel *Prolog. in Psal. De ales* finitore Aleandro De ales, doctore irrefragabili nostri instituti parte 3, summæ Theolog. q. 67. membro 3, atque in idem *De ales 3. part. q. 67. membro 3.* recidit: Prophetia est diuina reuelatio, rerû euentus immobili veritate denunciens, sic ille: ad cuius explanationem, pauca intermiscibo. Inspirationem valdè appositè appellat, eamque diuinam, dicente Apostolorum Coriphæo, 2. Pet. 1. *Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed 2. Pet. 1.* Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. Est itaque prophetia inspiratio diuina. In prophetia etenim, requiritur quod intentio mentis eleuetur ad percipienda diuina: Hæc verò eleuatio intentionis, fit Spiritu sancto mouente: sic igitur ad prophetiam requiritur inspiratio diuina, quan-

Iob 32. tum ad mentis eleuationem, secundum illud *Iob 32. Inspi-*
ratio omnipotentis dat intelligētiā. Hinc Michæas propheta
 3. *Reg. 22.* *Reg. 22. quia quodcumque dixerit*
 22 *mibi Dominus, hoc loquar.* Quod autem per facta, aut per
 quorundam dicta, rerum euentus prænuñciari ac pronun-
 ciari ponit, sic idem Cassiodorus latius prosequitur: his
Cassio- *dorus v-* verbis: Multis modis gratiæ istius munera præstabantur.
bi supra. Acta est enim per operationes hominum: vt fuit Arca
 Noë, & sacrificium Abrahæ, & transitus maris rubri: Per
 natiuitates quoque geminorum Esau & Iacob, qui futu-
 rarum rerum sacramenta gestabant: Per Angelos, sicut
 locuti sunt Abrahæ, vel Loth, Zachariæ, & Mariæ. Per
 visiones sicut Esaiæ & Ezechieli, & cæteris sanctis: Per
 somnia, sicut Salamoni, & Danieli: Per nubem & vocem
 de cælo, sicut Moysi. Constat igitur vel per operationes
 hominum, vel per natiuitates geminorū, vel per Angelos,
 vel per visiones vel per somnium, vel denique per nubem
 & vocem de cælo, per facta, inquam, aut per dicta quo-
 rundam, prophetiam fuisse cōpletam, Prophetæ siquidem
 non solum verbis, sed etiam rebus ipsis quandoque pro-
 phetabant, vt satis in Decadibus nostris sacris, Dominica
 in Ramis palmarum prolatis exemplis probauimus. Ter-
 tullianus libro de Resurrectione carnis, declinādo ad me-
 dium: Scimus, inquit, sicut vocibus, ita & rebus propheta-
 rum: tā dictis, quā factis prædicatur Resurrectio. Sic ibi
 additur postremò, immobili veritate per prophetiam res
 implendas denunciari: quod certitudinem ipsius prophæ-
 tiæ satis cōprobat. Est enim verbum propheticum cer-
 tissimè complendum. *Deut. 18. Si tacita cogitatione responde-*
ris, Quomodo possum intelligere verbum quod Dominus non est
locutus? Hoc habebis signū quod in nomine Domini propheta ille
predixerit, & non euenierit: Hoc Dominus nō est locutus, sed per
timorē animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebis eum.
 1. *Reg. 3.* *& 1. Reg. 3. Creuit Samuel, & dominus erat cum eo, & non ce-*
 cidit ex omnibus verbis eius in terram. Et cognouit vniuersus
 3. *Reg. 8.* *Israël, quod fidelis Samuel propheta esset domini. & 3. Reg. 8.*
Benedictus dominus, iuxta omnia qua locutus est: Non cecidit ne-
minus quidem sermo, ex omnibus bonis, qua locutus est per Moy-
sem seruum suum. Item Hierem. 28. Dixit Hieremias propheta
ad Hananiam prophetam, (falsum, intellige.) Propheta qui fue-
runt ante me & ante te ab initio, & prophetauerunt super ter-
ras multas, Propheta, inquam, qui vaticinatus est, cum venerit
verbum

Tertull.
de Re-
sur. car.
circa
quasi
media.

Deut. 18.

1. Reg. 3.

3. Reg. 8.

Hier. 28.

verbum eius, sciētur propheta quem misit dominus in veritate.
Et dixit Hieremias ad Hananiam prophetam: Audi Hanania,
nō misit te dominus, & tu confidere fecisti populo istum in men-
dacio, idcirco hæc dicit dominus: Ecce hoc anno morieris, aduersus
enim dominum locutus es. Et mortuus est Hananias propheta in
anno illo mense septimo. Ex quibus patet, res certò ac immo-
 biliter, prout prophetatæ fuerint euenire. Quod si obieceris:
 Prophetiam esse de futuris contingentibus, sed futura
 contingentia possunt non euenire, aliòquin ex necessitate
 contingerent, ergo prophetiæ potest subesse falsum. Res-
 pondeo, prophetiā sua immobili veritate futurorum con-
 tingentiam non excludere, verum quod ex diuina reuelatione
 prædictum fuit, necesse est, in sensu compositionis,
 quatenus prophetatum, vt certò eueniat. Si rursus in fides
 Isaiam propheticè prænuñciasse Ezechiæ, vt disponderet do-
 mu sui, quia moreretur propediem, nec diutius victurus
 esset, & tamē additi sunt vitæ eius postea quindecim anni,
 vt habetur *4. Reg. 20. & Isai. 38. humiliter Ierem. 18. Dominus*
dicit: Si penitentiā egerit gens illa à malo suo, agam & ego pen-
itentiā super malo quod cogitauit ut facerem ei. Et hoc apparet
per exemplū Niniuitarū, de quibus Iona 3. Misertus est Deus
super malitia, quam locutus fuerat ut faceret eis, & non fecit.
 Ergo propheticè dictum non immobiliter euenit. Respon-
 deo, duobus modis exponi posse prophetiæ nomen: Semel
 de prophetia absoluta præsciētia siue prædestinationis, in
 qua Deus reuelat, sicut res ipsas præsentialiter intuetur, &
 talis semper impletur, & sic infallibiliter eueniunt, vt cum
 dictū fuit *Isai. 7. Ecce virgo concipiet, &c.* Alio modo de pro-
 phetia cōminationis, quando scilicet, ad hominum emen-
 dationem ac correctionem intentantur à Deo minæ, quæ
 ex peccatorum conuersione vitari possunt, & tunc quādo-
 que aliter euenit, quā verba prophetæ denūciant. Dicen-
 te D. Ambrosio in primū caput Lucæ: Nouit Deus muta-
 rentiam, si noueris emendare delictum. Nec ramen
 propter hoc prophetiæ subest falsum: Quia sensus prophe-
 tiæ est, quod inferiorum siue naturalium causarum dispo-
 sitio hoc habet, vt talis effectus eueniat. Et secundum hoc
 intelligitur illud supra citatum: Dispone domui tuæ, quia
 morieris & non viues. Hæc indispositio corporis tui, ad
 mortem ordinatur: & secuta fuisset, nisi Deus propter pec-
 nitentiam eius impediūisset, vnde additi sunt vitæ eius 15.
 anni. Sic etiam intelligitur illud Ionæ, adhuc 40. dies, &

4. Reg.
20.
Isai. 38.
Hier. 18.
Iona 3.

Isai. 7.

D. Ambrosius in
1. ca. Luca.

4
Niniue subuerteret. Sensus enim est: Demerita Niniuitarum exigūt, vt Niniue subuertatur. Sic pariter intelligendæ sunt omnes prophetiæ de futuro, in quibus fit mentio de aliquo malo venturo, scilicet & non agamus pœnitentiam sicut Niniuitæ. Ex mutatione siquidē nostra reuocatur atque suspēditur comminatoria Dei sentētia. Sicque mutat sententiam Deus ex parte nostri, quamuis non mutet consiliū. Pendētque mutatio ex parte nostra, nullatenus autem ex parte Dei. Et fortē mortem quam natura vitaliūmque defectus intentabant, quia ille per pœnitentiam mortuus est in culpa: vltior comminantis Dei absorbit misericordia, & pœna quæ debebatur Achab regi impiissimo, quia pœnitentiā egit, differtur in posteros: At Iezabel vxor illius in scelere perseverans, præsentī iudicio cōdemnatur. Vna eadēque fuit sententia: quæ sanguinē Achab & Iezabel canibus exponēbat, in lib. tertio regum, & tamē pro parte mutatur, & pro parte manet immobilis, auctore temporum sic omnia disponēte. Sic & Niniuitæ à præsentī excidio liberati, domini flexere sentētiā ex edicto regis & principiū agentes pœnitentiam ad prædicationem Ionæ. Hæc Ioannes Salisberienſis, Carnotēnsis olim Episcopus beati Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi quondam discipulus, Policratīci lib. 2. ca. 25. Nouit Deus mutare sententiam: si tu beneficio eius malitiam finias. Vnde & Nabuchodonosor, consilio Danielis peccata eleemosynis redimens, sententiam domini imminentem ad tēpus effugit: donec in aula Babylonis gloriādo diceret. Nōne hæc est Babylon magna, quam ego condidi in gloria nominis mei? Sic ergo elationis voce in seipsum iam fugiētē Dei sententiam reuocauit: Sic etiam ille vbi suprā. Hæc autem ad definitionis propositā elucidationem sufficiēt. Sciendum est præterea, vt ait Cassiodor⁹ vbi suprā, quod omnis prophetia, aut de præterito, aut de præsentī, aut de futuro tempore loquatur, aut agat aliquid. Atque vt Gregorius Magnus initio Ezechielis scribit Homil. 1. Prophetiæ tempora tria sunt: scilicet præteritum, præsens, & futurum. Sed sciendum est (prosequitur ibidem) quod in duobus temporibus prophetia etymologiā perdit. Quæ cum idē prophetia dicta sit, quod futura prædicat, quado de præterito vel præsentī loquitur, rationem sui nominis amittit: quoniam non prodit quod venturum est, sed vel ea memorat quæ transacta sunt, vel ea quæ sunt. Quæ ex sacræ scripturæ

Ioannes
Salisberienſis
Policratīci
lib. 2.

Cassiodorus
prolog. in
Ezechiel. c. 1.
D. Gregorius
homil. 1. in
Ezechiel.
lib. initio.

turæ testimoniis ostendamus, Prophetia de futuro est: Ecce virgo concipiet, I. Iai. 7. adicio & illud, I. Iai. 3. Dominus ad I. Iai. 7. iudicium veniet cum senibus populi sui, &c. Prophetia de præterito: In principio creauit Deus cælum & terram. Gen. 1. De I. Iai. 3. illo enim tempore dixit homo, quo non erat homo. Ado & illud, I. Iai. 14. vbi de casu primi Angeli dicitur: haud dubiē prophetiç. Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris? Sic de illo tempore dixit homo antequam conditus esset homo. Similiter Elizabeth, Luc. 1. beata quæ credidisti, &c. Ergo non solum prophetia est futurorum, sed etiam præteritorum, quæ dominus inspirauerit. Prophetia de præsentī est, quando Paulus Apostolus dicit: Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, conuincitur ab omnibus, & iudicatur ab omnibus. Occulta enim cordis eius manifesta fiunt, & ita cadēs in facie adorabit Dominū pronuncians, quod verē Deus in vobis sit. 1. Cor. 14. Cum igitur dicitur: Occulta cordis eius manifesta fiunt: profectō monstratur quia per hunc modū prophetiæ spiritus nō prædicat quod futurū est: sed ostēdit quod est. Quo autē pacto prophetiæ dicatur spiritus, qui nihil futurū indicat, sed præsens narrat? Qua in re animaduertēdum est, quod rectē prophetia dicitur, non quia prædicat ventura, sed quia prodit occulta. Rem quippe quamlibet sicut ab oculis nostris in futuro subtrahunt tempora, ita ab oculis nostris in præsentī subtrahit causa. Ventura enim res occultatur in futuro tempore, præsens autem cogitatio absconditur in larenti corde. Est etiam prophetia præsens, cum res qualibet non per animū sed per absentem locum tegitur, quæ tamen per spiritum denudatur. Et ibi fit præsens prophetantis animus, vbi per præsentiam non est corpus. Nam Giezi, 4. Reg. 5. longē à propheta recesserat, cum Naamam Syri munera percipiebat, cui tamen idē propheta dicit: Nonne cor meum in præsentī erat, quando reuerſus est homo de curru tuo in occurſum tibi? Hucusque D. Gregorius. Ex Glossa itē ordinaria quam citat D. Thomas in Matth. 1. cap. Prophetia alicuius est ex prædestinatione Dei, quam necessarium est euenire omnibus modis, vt sine nostro impleatur arbitrio, vt illa I. Iai. 7. Ecce, ad demonstrandam certitudinem prophetiæ, virgo concipiet &c. Alia est ex præscientia Dei, cui nō strum admiscetur arbitrium, & cooperante gratia consequimur præmium, vel ab ea iuste relictī, tormentum. Alia dem. verō non ex præscientia, sed est quædā comminatio more humano

Luc. 1.

1. Cor.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

14.

humano facta, sicut illud: *adhuc 40. dies, & Ninive subuertetur*, intelligendo nisi Ninivita corriganur. Sic ibi D. Anselmus in 1. cap. Matth. ad verba illa: vt impleat quod scriptum est per prophetam dicens, *Ecce virgo concipiet &c.* eadem ex professo totidem verbis scripsit, adiciens & illud: *Morieus, & non viues.* Et, *Ninive subuertetur*, Quæ non impletur iuxta hoc quod verba sonare videntur, & tamen vera est secundum quod intelligitur. Sicut enim comminando seruo nostro dicimus: interficiam te, tamen intelligendo, nisi te correxeris, sic deus loquens more humano ait: *adhuc 40. dies, & Ninive subuertetur.* Iona 3. intelligendo, nisi Ninivita corriganur. Et illud: *Morieus & non viues, Isai. 38.* Nisi fleueris. Sic illa Prophetia præscientiæ potest esse bonorum & malorum: quod non contingit de prophetia prædestinationis, quæ est bonorum tantum. Et quia prædestinatio sub præscientia comprehenditur, idè supra duplicem tantum prophetiæ speciem commemorauimus, scilicet secundum præscientiam, & secundum comminationem. Sub qua prophetia promissionis facile comprehenditur, quia eadem est ratio veritatis in vtraque. Denominatur tamen magis à comminatione: (ait D. Thomas 2. 2. quæst. 174. artic. 1. ad 2.) quia Deus prior est ad relaxandam pœnam, quàm ad subtrahendum promissa beneficia. Sic ille Author operis imperfecti in Matthæum homil. 1. sub finem (existimatur is fuisse D. Chrysostrum) sic inquit: Prophetia alia est ex præscientia, & hæc est immutabilis, vt hæc, *Ecce virgo concipiet &c.* Alia ex iudicio operum, & hæc solet mutari secundum quod verba sonant, non secundum intellectum: vt, *adhuc 40. dies, & Ninive subuertetur*, Iona 3. subintelligimus, nisi pœniteat.

Item quæ est ex præscientia, illa impletur Dei solummodo operatione, vt quòd virgo pareret. Alia impletur hominum administratione, vt de aliquo, vt sit iustus. Hæc ibi. Secundum tres temporis differentias, tripartitam supra ex eodem Cassodoro assignauimus prophetiam. At verò secundum modum prophetandi prophetiæ genera septem posuit Isidorus lib. 7. Etymologiarum capit. 8. declinando ad finem. Primum genus extasis, quod est mentis excessus, sicut vidit Petrus vas subraissum de celo in stupore mentis cum variis animalibus

animalibus, Act. 10. Secundum genus visio, sicut apud Isaiã dicentem cap. 6. *Vidi dominum sedentem &c.* Tertium genus somnium, sicut Iacob dormiens, *scalam vidit, Genes. 28.* Quartum genus per nubem, sicut ad Moysen loquebatur Deus, & ad Iob post plagam cap. 38. & 40. *loquitur respondens dominus de turbine.* Quintum genus vox de celo, sicut ad Abraham sonuit dicens: Ne iniicias manum tuam super puerum, Genes. 22. Et ad Saulum in via, *Saule, Saule quid me persequeris? Act. 9.* Sextum genus accepta parabola, sicut apud Salomonem in proverbiis, & apud Balaam cum euocaretur à Balach, *Numer. 23. & 24.* Septimum genus repletio sancti Spiritus, sicut penè apud omnes prophetas. Sic Isidorus. Nunc quæ sint prophetarum officia explicemus, quod fuit secundo loco propositum. Hæc autem in summa sunt, arguere populum de peccato, eumque ad pœnitentiam excitare. 1. Reg. 12. Samuel arguit populum de pristina conuersatione eorum mala, ac ingratitude. *Idem cap. 13.* arguit Saulem de inobedientia. *Isa. 58.* *Clamane cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & dormi Iacob peccata eorum.* Hoc egregiè præstant vbique ferè Prophetæ. Moses namque Pharaonem, Nathan, Dauidem, Elias Iezabelem, Michæas Achab. Isaias Iudeorū principes, & deniq; Hieremias sacerdotes disertis verbis magno cum feruore ac zelo obiurgauerunt, (vt sacra testatur eloquia.) Vnde Lactantius lib. 1. c. 4. de Prophetis ex prophesso loquens, idcirco à Deo mittebantur, inquit, vt & præcones essent Maiestatis eius, & correctores prauitatis humanæ. Atq; ij quorū peccata & arguebantur, & prohibebantur, excruciatos eos acerbissimè necauerunt. Hæc ille. Itè, eorum est prædicere futura, siue lata sint siue tristia. Suprà siquidè meminimus prophetiæ cōminationis ac promissionis. & D. Hieronymus. tomo 5. in 23. c. Hieremiæ circa finem, hac de re tradit regulas duas: Vbicumq; graue est quod Dominus cōminatur, & plenum ponderis ac laboris, & importabile, in titulo quoque scriptura, hoc est, pondus siue onus, vel, (vt 70. transferunt,) assumptio dicitur. Vbicumque autem prospera dominus pollicetur, siue post comminationem meliora promittit, ibi visio dicitur, vel certè verbum domini: & perspicuum erat ex ipso titulo prophetiæ pōderis siue visionis, & verbi Dei, qualis vaticinatio sequeretur. Sic Hieronymus. Quod sedulo memoriæ mandabis, vt nostri

D. Anselmus.

Iona 3. Isai. 38.

D. Tho. 2. 2. quæst. 174. artic. 1. ad 2.

D. Chrysostrum. homil. 1. oper. imperfecti in Matth. Iona 3.

Isidorus lib. 7. Etymol. c. 8. sub finem. Act. 10.

1. Reg. 12. & 13. Isa. 58.

Lactantius li. 1. ca. 4. diuinarū.

D. Hieronymus tom. 5. in 23. Hier. 70. interpres.

Ioël 1. Ioëlis stilum siue characterem orationis deprehendas. Sic enim exorditur: *Verbum domini quod factum est ad Ioël, &c.* 3. Oraße pro populo, vt eueniant bona ac prospera, vt ex oratione Samuëlis pro populo Israëlitico, atque Hieremia, & aliorum passim in Bibliis videre licet. 4. Docere eundem verbo & opere, vt sic verba & opera eorum nobis sint exemplo. 5. Consolari affictos, & promissionibus mitigare pœnarum rerumque aduersariorum seueritatem, vt 1. Reg. 12. in Samuele propheta. *Isa. 40. Consolamini popule meus, &c.* Loquimini ad cor Hierusalem, id est, Suaues sermones, & quæ ibi sequuntur. Samuel autem, 1. Reg. 12. *Nolite, ait, timere, non reliquit dominus populum suum: propter nomen suum: Osee cap. 11.* Vnde Apostolus. 1. Cor. 14. *Qui prophetat, hominibus loquitur ad edificationem, & exhortationem, & consolationem.* Ad edificationem, inquam, incipientium, exhortationem verò proficientium, & consolationem desolatorum. Sic enim paraphrasticis D. Thomas illud exponit. Quod si D. Paulus 2. Timot. 3. dicere licuit, quod omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendū, ad corripiendum, & ad erudiendum in iustitia, quomodo idem de prophetarum vaticiniis atque officiis profiteri non liceat? Prophetarum si quidem est docere veritatem, & falsitatem redarguere quantum ad speculationem pertinet, item dehortari à malo siue corripere, & ad bonum inducere quantum ad praxim. Quæ in origine Græca significatiuis siue *εμφανιστικῶς* habentur sic: *πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἐλεγχοῦ, πρὸς ἐπιτίμησιν, πρὸς παιδείαν.* Hoc est, ac docendū quæ fidei sunt, ad reuincendas hæreses confutandosq; hereticos, ad correctionem emendationemq; morum, ac denique ad melioris vitæ informationem siue institutionem ad virtutem, ac prouocationem ad meliorem frugē. Credenda de Christo proponunt non rarò prophetæ, agenda inculcant, vitanda edocent, peccata nimirum, Deiq; offensam, timenda, penas nempe æternas, prænunciant speranda postremò, mercedem nimirum æternam, haudquam silentio prætereunt. Sic fidem ac bonos mores docent, à peccato dehortantur, pœnam denique & gloriam cum breuitate sermonis dilucidè annunciant: vt verbi gratia, Ioël, docet Christi mysteria, quem cap. 2. Doctorem iustitiæ appellant, De spiritu sancto per eundem effundendo in die Pentecostes, apertè vaticinatur. Ibidem:

Horta

Hortatur ad fletum, ieiunium, ac pœnitentiam vbi suprâ: accendit ad virtutes, obiurgat vitiosos, loquitur de iudicio futuro, & de mercede bonorum. In summa; declarat malum non fore impunita. Hæc sunt veri prophetae munia ac officia.

Ioël itaque (vt ad tertium tandem progrediamur postremo loco & ordine propositum) specialiter præco est pœnitentiæ, De Christi aduentu & consolatoria Spiritus sancti missione scribit, vaticinaturque de supremo iudicio, ac aduentu gloriæ magni Dei, vt nos ipsos ad tremendum illud examen præparemus. Nihil verò ad huius temporis (Aduentus Christi) conciones accommodatius, nihil opportunius, nihil denique quod magis quadrare possit, populo proponi potest hæc Ioëlis propheta, vt in consequentibus amplius fusiussque dicitur. Ioëlis fidele est testimonium, verè canonicum, & à duabus Ecclesiæ primis columnis, (Petrum, Apostolorum columnen, & Paulum collegam eius, intelligo) approbatum. In prima siquidem concione sua D. Petrus, in Actis, Ioëlem produxit testem: & Paulus Romanis scribens cap. 10. eundem citat vatem, ex cap. 2. *Omnes qui inuocauerit, nomen Domini, saluus erit.* Ex eodem insuper propheta Catholica ecclesiæ lectionem suis proponit filius, in capite ieiunij Quadragesimalis: *Conuertimini ad me, dicit Dominus, in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, & planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, ex Ioëlis 2. cap.* Cum itaque sanctorum Apostolorum calculo, ipsiusque ecclesiæ auctoritate, probata sit hæc S. Ioëlis propheta, restat, vt tãquam diuinitus inspiratã verèque canonicam scripturam amplectamur illam atque suscipiamus: & salutarem doctrinam, his præsertim Aduentus temporibus congruentem, inde hauriamus: vt seriam agamus omnes pœnitentiam, ac tremendum possumus euadere iudicium. D. Gregorius Nazianzenus oratione in plagam grandinis ita de Ioële scribit: *Beatus Ioël deplorat terræ calamitatem, famisque cruciatum tragicè, vt si quis alius, exaggerat. Sic ille. Ioël præsertim ad tribum Iuda & ad Hierusalem vaticinatur: obiter tantum decem tribuum mentione facta, vnde cap. 3. nominatur Israël: quo nomine decem tribus in prophetarum scriptis intelliguntur. Vel postfer dici, quòd etiam nomen Israëlis apud eum legatur, esse tamen ibi generale, non regni decem tribuum peculiare,*

a 5 quare

1. Reg. 12
Isa. 40.

Osee ca.

11.

1. Cor. 14

D. Thomas in

14. ca. 1.
Corint.

2. Timo.
3.

Ioël c. 2.

Ioël. 2. r.

Ioël. 2.

D. Gregorius Nazianzenus, ora. in plagam grandinis.

Ioël c. 3.

quarum nunquam mentionem facit, vt Isaias, & Hoseas, D. Epiphanius de prophetarum vita & interitu sic de phanias Ioële scriptum reliquit. Ioel propheta ex agro Bethor de pro- rufalem prophetauit, & de consummatione gentium vaticinatus est. Hic diem in pace obiit, & cum honore & gloria in Bethor humatus est. Sic ille. Ioël, ἀρχοντος, id est, incipiens, iuxta nominis etymon, seu ἱερολογίας à D. Hiero. pro- cœromio in eundem ad Pammachium, exponitur: quod appositè conuenit præsentis instituto. Docet enim vnde potissimum exordienda sit peccatoris institutio, à cōuersione nimirum ad Deum. *Conuertimini ad me*, inquit cap. 2. *in toto corde vestro*, &c. Inde Baptista & Christi præcursor, ac etiam Christus ipse, conciones suas exorsus sunt: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Facite ergo fructum dignum pœnitentia.* Matth. 3. & 4. *Iacientes fundamentum pœnitentiæ (vt loquitur vni electionis. Heb. 6.) ab operibus mortuis.* Memineris hic huius versiculi vulgati,

Dimidium facti qui bene cepit, habet.

& huius Græci prouerbij, ἀρχὴ ἰμῶν πᾶντος. Hoc est, Principium, est totius dimidium. Hinc Iurifconsultus

Leg. 1. D. de origine iuris. Authent. cōstit. 6. in Proœm.

leg. 1. Dig. de origine iuris. Certè cuiusque rei potissima pars, principium est. & in Authenticis nouella constitutione 6. in proœmio, Bene vniuersa geruntur, si rei principium fiat decens, & amabile Deo. De Ioëlis ætate sentitur variè, Ex qua tribu fuerit, quo tēpore, aut sub quibus vixerit regibus, etiã Hebræis ipsi incertū est, nisi quod quidã propter prophetiam de fame, putant eū fuisse sub rege Ioram filio Achab, quod tunc magna fuerit fames in terra. Quid autem tenendum sit, non liquet. Varias enim de hoc vate, eiusque qua vixit ætate, reperio sententias, quas debeo omnes ponere. Rabbi Selomo, referente nostro Lirano, dicit illum fuisse tempore Ioram, & aduersus decem tribus prophetaſse, quod futura esset fames in terra, vt 4. Reg. 8. dicitur, *quia vocauit Dominus famem super terram 7. annis.* Et sic 4. annis fuere 4. locustarum genera. Tribus autem fuerunt retentæ pluuiæ: vt sicut Eliseus famem prædixit, sic Ioël modum, quo euenturus erat. Quod sequendum videtur, ait in Ioëlem Liranus. Hæc igitur fuit illius opinio, quam etiã recitat R. Dauid Kimhi in Ioëlem, vt exponit Mercerus in eundem. At in

Liranus in Ioële. 4. Reg. 8.

R. Dauid Kimhi.

Mercer. 116.

Seder

Seder olam (prosequitur ibidem R. Dauid) dicitur tempore Manassis prophetaſse. Dicit enim huius libri author, c. 20. interprete etiam doctiss. Theologo Genebrardo in Chronol. Hebræorum, Ioëi Nahum, & Haback, variè inuenerunt tempeſtate Manassis: at quoniam improbus erat Manasses, subtricerunt eius nomen, neque se appellarunt de eius vocabulo. Haftenus ille. Sequitur autem in eadem Chronologia. *Itaque etiam scriptura 2. par. 33. Locutus est, inquit, Dominus ad eum, & ad populum illius, & attendere noluerunt. Idcirco superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum, ceperuntque Manassem, & vincitum cathenis atque cōpedibus duxerunt in Babylonē.* Ex D. Hieronymo colligi certè non potest quibus prophetauerit Ioël. Nunc enim dicit c. 1. in Ioëi prophetaſse ad tribum Iuda & Hierusalem, nec decem tribuum vllam fieri mentionem. In epistola autem ad Paulinum de omnibus diuinæ scripturæ libris ait: Ioëlẽ describere terrã duodecim tribuum, eruca, bruchus, locustas, & rubigine vastante consumptam vel corruptam.

Alij, οὐρχοντος, seu æqualem & contemporaneum Oseæ faciunt, qui vixit (vt habetur cap. 1. prophetiæ eius) in diebus Ozia, Ioathan, Achaz, Ezechia, Regum Iuda, &c. Sic enim ait D. Hieronymus c. 1. in Ioëlem, & c. 1. in Oseâ: Tempora quoque in quibus prophetauit Ioël, eadem debemus accipere, quæ & in Oseâ legimus: in diebus Ozia & in diebus Hieroboam filij Ioas regis Israël. Oseas namque, Isaias, & Ioël οὐρχοντος, id est, contemporanei fuerunt. Subſcribit & D. Augustinus to. 5. lib. 18. de ciuitate Dei ca. 27. Ioël, inquit, prophetauit, cū iam regnaret Ioathan, qui successit Ozia, quamuis huius tempus, in Chronicis, non in eius libro potuerimus inuenire, quoniam de suis diebus tacet. Hæc ille. Ergo post famem iam dictam, temporibus Ioram, 4. Reg. 8. vaticinatus est. Nam Oſias & Ioathan longo tempore post Ioram regnauerunt. Non ergo de iua fame sed de altera, quæ successit, per quam vastatio Iudæorum, facta postea per 4. regna seu monarchias præfigurabatur, prædixit. Si quaras, quid ex his tribus opinionibus tenendum sit: Respondeo, Ioëlem οὐρχοντος quidem fuisse Oſeæ & Isaiæ, sed videtur Isaiã aliquot annis posterior, sicque conciliari possunt, exclusã prima, aliã duarum opinionum, quod à Ioathã exordio prophetandi factò vsq; ad tempora peruenerit Manassis, & superuixerit, Isaiã etiã per medium dissecto. Hæc autem, quo præscriperamus ordine

Genebrardus in Chronol.

Hebræorum c. 20. 2. Paral. 33.

Hieron. c. 1. in Ioëlem.

D. Hieronymus ad Paulinum de omnibus diuinæ hist. lib.

Oseæ 1. cap.

D. Hier. in c. Ioël & 1. ca. Oseæ.

D. Aug. tom. 5. de ciuitate Dei cap. 27.

4. Reg. 8.

ordine, tractare paulo fufius placuit pro exordio, & tanquam *ἡ ἀρχὴ τῆς λέξεως*: vt libelli istius *ἡ ἀρχὴ τῆς λέξεως* siue infcriptionem & titulum exponeremus, qui est huiusmodi: Prophe-
tia Ioël. Nunc tanquam cononidem has adiungamus Bi-
blicas auctoritates Eccli. 39. *sapientiam omnium antiquorum*

*Eccli. 39. Prouerb. exquiret sapiens, & in prophetis vacabit. Prouerb. 29. Cum prophe-
tia defecerit, dissipabitur populus. Luc. 16. Habent Moysen*

Luc. 16. & prophetas, audiant eos. Ex his agenda credendaque dis-
cuntur. Audiendi verò sunt aure cordis, per obedientiam
& fidem. Moses quidem pädagogus fuit ad Christum, At-
que omnes propheta & Christo testimoniū perhibent, remissionem
peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum,

*Act. 10. Et Ephes. 2. Super aedificati super fundamentum Apo-
Ephes. 2. stolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo*
Iesu. Ipse enim scopus est totius scripturæ Biblicæ, vt sta-
tim per non iniucudam digressionem patefaciemus ac ex-
plicabimus *1. Pet. 1. De qua salute (animarum uestrarum) ex-
quisierunt, at quo scrutati sunt propheta, qui de futura in vobis*

1. Pet. 1. gratia prophetauerunt. 1. Thessal. 5. Prophetias nolite spernere,
ait D. Apostolus.

Quod aduersus Simonem Magum hærese ðn patrem ac
hæreticorum facit potissimum, de quo D Irenæus, lib. i. c.
*1. ca. 20. contra hæreses, disertè scribit, eum dixisse, quod non
ulterius curarent prophetas hi, qui in eum, & in Selenem
(eius meretricem) spem habeant. Sic ibi quin potius au-
diamus exhortationem pij Regis Iosaphat 2. Paral. 20.
2. Paral. Credite Domino, ait ille, & securi eritis, Credite Prophetis eius,
1. Mach. & cuncta euenient prospera. Nos ergo (vt 1. Machab. 12. scri-
bitur) habentes solatio sanctos libros per patientiam & consolati-
onem scripturarum spem habeamus, Rom. 15. scribit Paulus.*

*Rom. 15. Prophetarū lectio necessaria nobis est, quum & timorem
Dei doceant, & fidem in Christum, afflictōisq; consolentur
prophetiis de Christi regno. Et Apostolū quidem illorū
vtuntur testimoniis, redarguentes priscorum hæreti-
corum insaniam, & blasphemiam. Eò enim insaniam deue-
nerunt, non solūm Symon Magus, sed etiam Ebion, Mar-
cion, ac Manichæi, (vt de illis D. Epiphanius affirmat) vt*

*D. Epi-
phanus, contra hæreses. Eccli. 49. Duodecim prophe-
tarum ossa pullulent de loco suo. Nam corroborauerūt Iacob, &
redeme*

*redemerunt eos in fide virtutis. Quorum verborum hic est
sensus: illi & si mortui, digni sunt perpetua memoria, id
enim significat hæc phras: Ossa eorum pullulent de loco suo,
istud siquidem tribuitur, c. 46. Iudicibus in Israël, & ossa eorum
pullulent de loco suo, & nomen eorum permaneat in æternum.*

Optat ergo Ecclesiasticus vt sit memoria eorum in bene-
dictione (quod immediacè ibi præcessit) & significat illos
dignos esse vt eorum sepulchra cum ossibus eorum nun-
quam penitus pereant, sed inspecta semper renouent eo-
rum memoriam. Sic enim suo modo eorum ossa pullulant
de loco suo. Quamquam secretiori sensu, etiam videtur si-
gnificari dignos eos esse, qui aliquando resurgant in re-
surrectione iustorum, ibidem subiungitur *Eccli. 46. Et no-
mē eorum permaneat in æternum,* quod exponit allegoriam,
quæ est in verbis præcedentibus. *Quod autem ca. 49. de 12.
prophetis dicitur, nam corroborauerunt Iacob, hoc est, populum
Israëliticum, intelligitur, quòd eos confirmauerunt suis pro-
phetiis & scriptis, cum eis promittunt saluatorem & finem
iuorum malorum. Græcè enim est pro, corroborauerunt,
ἡ ἀρραβὰς τῶν, cōsolati sunt, ἡ ἐλπίς τῶν ἰσχυρῶν αὐτῶν ἐν πίστει ἰσ-
τήσας, hoc est, & liberauerunt illos in fide spei, id est, per fi-
dem qua certò sperabant euenturum quod prædixerunt
liberauerunt illos à malis suis, vt si non re essent liberati,
spe tamen & fide liberati essent, sicut Paulus dixit: *Spe sal-
ui facti sumus.* Sic Doctiss. Iansenius Episcopus Gandauen-
sis, suis in Ecclesiasticum commentariis, hunc illustrat lo-
cum. Ioël præ cæteris Prophetis ad pœnitentiam hortatur,
promissiones postea de regno Christi pronuncias, præ aliis
Spiritus sancti missionē describit. Vnde & huius D. Petrus
nominatim testimonium adfert in Actis, cap. 2. In prima
concione sua, de Christo passō & suscitato, aduersum im-
pios Spirituū sancti mirabilè opus blasphemantes? *Ioële te-
ste comprobans canit Ecclesia.* Vnde magna ei accessit aucto-
ritas. Hæc Ioëlis summa est. Aptus est ad nostra tempora,
& ad afflictos consolandos necessarius. Vocat se filiū Pha-
tucl. Obseruabis ex R. Aben Ezra, citante Mercero, quod
quicumque propheta nomen patris sui memorat, eum cla-
rum fuisse, quòd si clarus fuerit eius atus, vtriusque men-
tionem facere, vt Sophonias cap. 1. *Verbum Domini quod fa-
ctum est ad Sophoniam filium Chusi, filij Godolia, filij Amaria, te.
filij Ezechia.* Vides quod donec peruenit ad clarissimum,
qui est Ezechias rex, genealogiam posuit. Hæc ille D. Hiero-
nymus*

c. 46.

Eccli. 46

Eccli. 49

D. Pau-
lus.

Iansenius
in Eccle.

c. 46. &
49.

Act. 2. c.

R. Aben
Ezra.

Mercero

Sophon.

1. c.

ronymus

D. Hieronymus ad recitatum locum sic habet: Tradunt Hebraei cuiuscumque prophetæ pater, aut auus ponatur in titulo, ipsos quoque prophetas fuisse. Vnde & Amos vnus de duodecim prophetis, qui dixerat, c. 7. *Non sum propheta, nec filius propheta, sed pastor caprarum.* &c. Patris nomē in titulo non habet. Hoc si verum est, Sophonias glorioſa maiorū suorum ſtirpe generatus est: Habuit enim patrē Chuf, auum Godoliam, proauum Amariā, atauum Ezechiam. Sic Hieronymus, quæ in conſequentibus quoque conciliſus licet, contractiſque repetitur. Verū huic concioni ſinem imponimus, ſequenti, ad contextum ipſum aggreſſuri, quod ſælix fauſtumque ſit. AMEN.

HOMILIA II.

*Verbum Domini quod factum est ad Ioël
filium Phatuel.*

CAP. I. IOELIS.

DRIA pariter præſenti concione expendimus. 1. Quid ſit verbum Domini. 2. Quotplex. 3. Quibus rebus comparetur, & quæ ſint eius effecta, ac proprietates, ſeu characteres, ſicque hanc abſoluemus homiliam, vt deinceps ad narrationē accedamus prophetiſcam. Attamen ne videamur obliſi eorum quæ nouiſſimè recepimus propoſuiſſimūque nos dicturos: Quod ſcilicet Chriſtus ſit totiſus Bibliçæ ſcripturæ ſcopus, Agē. Hoc primū omnium tractemus: (Sancti ſpiritus inuocata prius gratia.

D. Bonaventura tom. 1. Opusculorum, principio sacre scripture, declinando versus finem. Tota scriptura, inquit, de Christo est, seu verbo diuino, vel incarnando (in veteri testamento) vel incarnato (in nouo testamento) Verbum Dei in veteri testamento incarnandum præfigurabatur sub variis typis, præmoſtrabatur exemplis, promittebatur patribus, prædocebatur ſapientialibus documentis, & denique prophetabatur oraculis. Idcirco veteris testamentum quadripartitum est, aut meliùs quinque partitum, 1. in libros Legales, 2. Hiftoriales, 3. Exẽplares, 4. Propheiales, 5.

Sapient

Sapientiales. Præfigurabatur autem verbū Dei incarnādū, in legalibus libris, ſiue Pentateucho, in Geneſi quidem, in ligno vitæ plantato in medio paradifi, id eſt, verbo Dei, diuinæ & humanæ naturis inſerto, in medio militantis Eccleſiæ ſecundum Gloſſ. En eius ortus. Occaſus autem paſſionis, in Abel à fratre primo parricida interempto, Triūphus reſurrectionis in Noë, quibuſdam veluti coloribus adumbrabatur, & delineabatur. In Exodo verò præſagiebatur naſciturus Chriſtus in Moſe: & quod natus occultandus eſſet propter Pharaonem, ſic Chriſtus propter Herodem, reuelandus tandem ad populi captiui liberationem, populi captiuantis interemptionem, ac liberati inſtructionem per legem, vt exercitatus in lege veteri, aſſueſceret ad legem Euangelij. Varietas ſacrificiorum libri Leuitici ſecundum Origenem, vnum verum ſacrificium quod offerendum erat in ſine temporum, præmonſtrabat, ſcilicet Chriſtum, qui eſt ſacerdos & hoſtia. Liber verò Numerorum, ordinem, & connexionem membrorum corporis Chriſti myſtici ſubtilitate mirabili præfiguratur, & ordinem Eccleſiaſtica hierarchiæ proficiſcentis in via, & perueniētiſ ad patriam. In Deuteronomio, quod eſt quadaſm legis repetitio, ac veluti recapitulatio, ad memoriā reducuntur beneficia Dei omnipotentis, vt arctius inſigatur memoriæ incarnatio verbi, quæ eſt beneficium beneficiorum, vbi de ſemine Iudæ prophetam ſuſcitandum commemorat: *Deut. 18.* Sicur Iacob in ſuis benedictionibus prædixit, *Genef. 49.* Nunc ad hiftoriales veniamus: Iofue Chriſtum, & re præſignat, & nomine præcipue quantum ad diſtributionem terræ, quam funiculo diſtributionis diſtributurus eſt Chriſtus, *qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum. Act. 10.* Multitudo iudicum ſibi inuicem ſuccedentium, vnum verum iudicem præſagiebat Chriſtum, potiſſimè quantum ad triumphum reſurrectionis. Nam Sampſon maximus iudicum, primò clauſus, & obſeſſus à Philiftæis, qui nocte media victis hoſtibus portas confregit, figuratur **C H R I S T V M**, qui nocte media cū deſcendiſſet in infernum, liberatis patribus, portas inferni confregit: cuius etiam incontaminata mater & virgo, ſignificabatur in vellere Gedeonis. Copula maritalis Booz Iſraëliſta, & Ruth alienigenæ, coniunctioſ nem deſignat Chriſti, & Eccleſiæ de Gentibus: quam diſcalciatus ille contempſerat. Liber Regum illum ſignificat, *in cuius*

Geneſis.

Exodus.

Leuitic^o.

Numeri.

*Deutero
nomium.*

Deut. 18

Gen. 49.

Iofue.

Act. 10.

Lib. Iudic.

cum.

Li. Ruth.

Libb. Re

gum 4°.

Apocal. in cuius femore scriptum erat, & est, Apoc. 17. & 19. c. Rex Re- 17. & 19. gam, & Dominus dominantium. Qui cum sit rex & sacerdos, in primo libro præsignatur, vt euacuaturus sacerdotiũ le- *Libb. Pa* gale in depositione seu extinctione Heli, & substituturus *ralipome* sacerdotium nouum, in substitutione Samuëlis, qui non *non. 2.* fuit de stirpe Aaron, translaturus etiam regum ab Israël *Libb. Ef-* in reprobatione Saulis, & confirmatione Dauid. In libro *dra &* secundo promittitur Christus de semine Dauid nascitu- *Nebe-* rus. In tertio libro in figura pacifici Salomonis, præfigura- *mia.* tur Christus, qui est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, *Lib. Iob.* Cuius etiã corporis mystici typus, fuit materiale templi *Lib. To-* Salomonis. In quarto libro Regum præfiguratur Christus, *bia.* vt euacuaturus omnẽ Gentilitatis ritum, in interemptio- *Lib. Iud.* ne pseudoprophetarum per Eliam, & vt suscitaturus mor- *Lib. He-* tuos in Eliseo, vt confecturus Eucharistiã Sacramentum *ster.* in pane subcinericio, vt ascensurus in cœlum, in transla- *Lib. Ma-* tione Eliã in curru igneo. In libris Paralipomenon repe- *chabaor.* titur, in primo quidem, translatio sacerdotij, in secundo ve- *Lib. Ec-* rò translatio regni, & aliqua prætermilla in libris Regum *clesiasti-* suppleuntur, fusiũque explicatur. Liber Esdrã & Nehemia *cus.* Christum præfigurant, quantum ad feruorẽ zeli quo Chri- *Lib. Pro.* stus inardescibat ad reedificationem tẽpli veri quod su- *Lib. Ec-* mus nos. Sequuntur libri exemplares. In libro Iob præ- *clesiasti-* monstrabatur Christus, vt exemplar summã patientiã. In *Lib. Can* Tobia, vt exemplar summã modestiã. In Iudith, vt exem- *ticorum.*plar summã pudicitia. In Hester, vt exemplar summã cle- *Lib. Sa-* mentia. In Machabeorum libb. summã constantia. *piencia.* Libri Sapientiales Christum redolent, vt doctorem vni- *Lib. Psal* uersalem, sicut liber Ecclesiasticus: vt doctorem specialem *morum.* ad virtutis initiationem, in Prouerbiis. Ad contemptum *Li. Isai.* vanitatis, in Ecclesiaste: ad gustũ suauitatis, & amplexum *Lib. Hie-* charitatis, in Canticis. Ad speculationem veritatis in Sa- *rem.* pientia libro. Iam Prophetales libros persequamur. In pro- *Lib. Eze-* pheticis Christus prænunciabatur, & postulabatur. Postula- *chielis.* batur quidem, per orationis instantiam in propheta Psa- *Lib. Da-* morum Dauidis. Prænunciabat Isaias incarnationis my- *nielis.* sterium. Hieremias, appropriatẽ loquẽdo, passionis reme- *Libb. 12.* dium. Ezechiel, resurrectionis trophæum. Daniel, retribu- *Prophete-* tionis iudicii. Duodecim propheta in angustia vnius vo- *zarum,* lumini coarctati Christũ prælagierunt, sicut ipsum duo- *quos mi-* decim Apostoli prædicauerunt, vt numerus testium esset *iores vo-* non tantum sufficiens, sed abundans. *cam.*

Modò

Modò nouum percurramus testamentum, quòd quidẽm continetur in veteri sicut rota in rota: Enimvero, nihil aliud est nouum testamentum, quàm vetus spiritua- liter expositum, atque quod vetus pollicetur, nouum exhibet: diuiditurque conformiter veteri testamento. Continet enim seu agit de verbo incarnato Christo, qui est gigas geminæ substantiæ (quantum ad naturam) geminæ potentia (quantum ad efficaciam seu officium) scilicet Deus, homo, Rex, Sacerdos. Primum, est Euangelium secundum Matthæum, in quo agitur de verbi incarnati humanitate. Secundum, est Euangelium secundum Marcum, in quo agitur de eius regia potestate. Tertium, secundum Lucam, in quo agitur de eius sacerdotali dignitate. Quartum, secundum Iocannem, in quo de eius deitate, æternaque generatione. De Christo autem quoad iudicij distinctionem, & sempiternam beatificationem, agitur in Apocalypsi, qui est liber propheticus.

De Christo quantum ad corporis sui mysteriũ tribulationem, in Actibus. Quantum ad corporis mystici totius eruditionem vniuersalem, in Canonicis Epistolis. Quantum ad corporis mystici membrorum eruditionem specialem, in Epistolis Pauli. Hucusque D. Bonauentura, ex quo profecto hausit elegans ille concionatorum Phoenix Cornelius Bitontinus Episcopus ex nostro ordine assumptus, Placentinus, cuius verba in Decadibus nostris, sacris feria secunda, post secundam in Quadragesima, Dominicanam, ad verba, *principium qui & loquor vobis, &c.* apposuimus. Adde quod Moyses & Elias apparuerunt in monte Thabor, cum Iesus transformaretur, Matthæi cap. 17. Medius erat Christus inter Moyses (in quo lex designabatur) & Eliam (per quem Propheta) testimonium nimirum habens a lege & prophetis, sicut scribit Apostolus. Hinc ipse dicebat: Luc. 24. *Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & prophetis, & Psalmis de me.* Vnde liquido patet propositum. Quod Christus sit Bibliorum scopus, ac finis legis, vt ait Paulus.

Iam quid verbum Dei recto ordine dicendum videtur: Doctus Episcopus ac imprimis orthodoxus, Lindanus lib. 3. Panopliæ Euangelicæ cap. 1. quidnam verè plenèque sit, ita definit. Verbum Dei est, quicquid Deus loquitur: siue priuatim alicui, vti Abrahæ, de relinquenda Chaldaea: Moyse, de Aegypti fuga, Symeoni iusto de videndo

b

Messia:

Euãgel.
secundum
Matth.
Euang.
secund.
Marc.
Euang.
sec. Lã-
cam.Euang.
sec. Ioan-
nem.Lib. A-
pocal.Lib. A-
postolico-
rum. Epi-
stolæ Ca-
nonica.Epistol.
Pauli.Il Corne-
lio Ital.

Matt. 17.

Messia: siue toti publicitus Ecclesiæ. Nam quæ per Ecclesiã Spiritu sancti discipulam proponit Deus credendam, sunt ea quidem in vniuersum omnibus, verbum Dei. Scribitur namque in Apocalypsi: qui habet aures audiendi audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis. Itaque si Dei verbum est haud dubiè, quod Deus loquitur, in prociactu fuerit perspicere, quidnam verè sit verbum Dei Euangelicum, est autem, quod Deus ad Euangelium attingens, locutus, proponit, per Ecclesiã credendum. Hic porro nihil interesse existimandum est, siue id Deus opt. maxim. suo quasi ore loquatur: verbi gratia, Hic est filius meus dilectus, ipsum audite: siue per Ecclesiã caput CHRISIVM, vt nemo venit ad patrem nisi per me; siue per Ecclesiã membra Apostolos, prophetas, & Euangelistas: de quibus, *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Luc. 10. Item, state & tenete traditiones quas didicistis siue per epistolam, siue per sermonem, 2. Thess. 2. Rursum, Galat. 1. Si quis vobis euangelizauerit prater id, quod accepistis, anathema sit. Et in 2. Ioannis: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non assertit, ne recipiatis eum in domum, nec aue ei dixeritis.* Siue denique per Ecclesiã pastores, ipsãque adeo totam Ecclesiã Spiritu sancto illi per Christum promisso doctore sempiterno erudiendam, atque gubernandam, vt Ecclesiã diffinitiones, & Conciliorum decreta. Siquidem 1. Timoth. 3. Ecclesia Dei vniuersa columna est, & firmamentum veritatis. Quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi Ethnicus & Publicanus. Matth. 18. Si quis autem videretur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. 1. Cor. 11. Ceterum qualemque sit tandem Dei verbum, bipartitò diuiditur, in scriptum, & *ἀγραφον*, siue non scriptum, de quibus ordine est dicendum. Sic autem cap. 2. præfati libri profequitur idem Lindanus. Scriptum Dei verbum, scriptura Ecclesiis à Spiritu sancto tradita, omne complectitur. Quicquid ergo extra eam ab Ecclesiis approbatum, siue apud Christianos legitur Apocryphon, vt Nicodemi, aut alterius Euangelium, aut etiam Iacobi Apostoli nuper in lucem editum Protoeuangelium: Siue alibi extat, vel apud Manichæos, vt illa quam mentiebantur, Christi epistola, Fundamenti nuncupata: aut Iudæos etiam, vt Enoch liber: similiãque, nullum inueniunt diuinæ autoritatis locum. Illud quidem libros habet Canonicos,

nonicos, id est diuinæ prorsus autoritatis, adeo vt iis qui resistat, iam se apertius ipse pronunciet hæreticum, imò infidelem veriùs, & *ἀπίστων* à fide alienum, quam qui cum sit disputandum fufius. Idem lib. 1. ca. 13. Multa Apostoli Spiritu sancto dedicere Magistro, quæ sine disciplina Spiritu sancti, scire non poterant, (vt ait Didymus Alexandrinus lib. 2. de Spiritu sancto circa medium: *Didymus? Dicente Christo apud Ioannem: Multa adhuc habeo vobis dicere, quæ non potestis portare modo: Sed cum venerit spiritus lib. 2. de ille veritatis, docebit vos omnem veritatem. Ioan. 16.* Proinde piis lectoribus dubium fieri nequit, quin Apostolos Spiritu sanctus docuerit plurima, nondum à Christo Domino audita, nec percepta. Iam ea quæ Apostoli siue à Christo Domino, siue à Spiritu sancto edocti, Ecclesiis Christi docuerunt, indubitatum fuisse verbum Dei Euangelicum manifestius est, quàm vt vllam orationis nostræ ferat explanationem. Proinde liquidum est ex his agnoscere quanam Apostolorum ætate fuerit Euangelicæ fidei regula: Nimirum quod Apostoli Ecclesiis ab initio prædicati per orbem Euangelij tradiderunt, atque docuerunt, siue id postea in literas fuerit relatum, siue minùs. Et cap. 16. Verbum institum, *τὸν ἑμπετρον λόγον* vocat D. Iacobus ca. 1. quod iam pridem eorum pectoribus per Apostolos, aliòsq; Euangelij ministros fuerat viuæ vocis institutione implantatum. Doctrinæ ab Apostolis olim sine scripto traditæ; animisq; ipsorum ad quos scribebat, feliciter in sita plantaria haud obscure significans. Et cap. 21. eiusdem libri. Iudæos, inquit, ad Christum conuersos in Christianissimi constantia suffulturus monet, vt institum illud verbum, verbum, inquam institum, non stilo insculptum, aut archetypo impressum, sed satore per Apostolorum ora Spiritu sancto in illorum cordibus depangente implantatum: quod vt non scriptum, saluare tamen potest animas vestras. Sic Lindanus. Quid aliud Paulus sibi vult, 1. Timoth. 6. scribens ita? *O Timothee, depositum custodi.* Sanè aliud nihil intellexisse mihi videtur, quàm quod doctissimus Vincencius Lirinensis Gallus, aduersus profanas nouationes scripsit: Quid est depositum? Id est, quod tibi creditum est, non quod à te inuentum: rem non vsurpationis priuatæ, sed publicæ traditionis. Hæc ibi. Traditiones ergo per viuum (vt ita dicam) vocem doctrinæ Ecclesiasticæ, appellat Apostolus depositum. Verum enimvero illud 2. Thess.

Lindan.
lib. 1. ca.
13. Eu.
Didym?
lib. 2. de
SS.
Ioan. 16.

Lindan.
lib. 1. ca.
16. & 21.
Iacob. 1.

1. Tim. 6.

Vincencius Lirinensis.

1. luce meridiana clarius lucet: *state*, inquit idem, *fratres*, & tenete traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Quod sic expendit præfatus Lindanus; lib. 1. cap. 21. Quid nãque sibi vult illud *ἡμεῖς διὰ λόγου* siue per sermonem: Quod indubiè τῷ διὰ λόγου, id est, scriptæ doctrinæ opposuit, nisi utrũque planè ad doctrinã Christianã fidei confirmandum idem omninò habuisse & momẽti & roboris? Sed aliàs, (Deo bene propitio) hac de re opportunus sese offeret dicendi locus. Hosius S.R.E. Cardinalis & què pius ac doctus, lib. 4. de Traditionibus, initio, sic catholicè scriptum reliquit: Si quis putat hoc tantum esse verbum Dei, quod scriptum in iis libris continetur, quos Canonicos vocamus, quod nostri temporis hæretici, non iam putare, sed asseuerare videntur, ab eorum opinione nostra longissimè distidet, ratio, nihil vt dici possit credamus, quod magis à veritate sit alienum. Quis enim est, qui nesciat, quòd multis antè sæculis fuit Dei verbũ, quàm esset vlla scriptura, non modò sacra, verumetiam, vt quorundam est opinio, profana? Primus qui literis mandauit Dei verbum, fuisse Moses creditur. Verbum igitur Dei non sola scriptura, verumetiam traditione continetur. cui si quis fidem non habet, is omni, sed scripto tantum Dei verbo fidem habet. At qui verè dici vult & esse Christianus, is sicut soli, ita & omni Dei verbo credere tenetur, siue scriptum id sit, siue traditum. Idem rursus libello de expresso Dei verbo statim exordio: Proprium hoc semper fuit hæreticorum, de expresso Dei verbo gloriari, sibi que solis illud vendicare. Quin & ante Christum natum, quo alio quàm verbi Dei obtentu, Pseudopropheta populum seducebant? An non Hananias pseudopropheta Hierem. 28. ita præfatus est: *Hac dicit Dominus, sicut & Hieremias propheta verus ipsè verbis præfatus quoque legitur. Hac dicit dominus? Cum tamen Hananias falsò vaticinaretur, etũque à se missum esse Dominus negabat ibidem. Sic ille. Adde quòd Verbum aliud est inspiratum, aliud exaratum, item, incarnatum. De primo Heb. 1. Multisvariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis &c. de 2. Ioan. 20. Hæc scripta sint vt credatis &c. de 3. Ioan. 1. Verbum caro factum est. Et notandum, ex Galatino libro. 3. cap. 3. De arcanis catholicæ veritatis, quòd quemadmodum homo triplex verbum habet, Quod scilicet in charta scriptum est, quod ore profertur, & quod in mente*

Lindanus lib. 1. cap. 21.

Hosius li. 4. de traditionibus initio.

Hosius li. de expresso Dei verbo.

Hierem. 28.

Galat. li. 3. cap. 3.

mente latet. Et huic postremo magis competit verbi nomen, cum sit aliorum causa, atque principium. Quare neque illud cuiusdam poetæ Arabis dictum omnino contemnendum est, dum ait: Verbum quidem in corde est, lingua aurem facta est, vt sit cordis interpres. Ita quoque secundum Hebræos, Deus ipse ad cuius imaginem factus est homo, triplex dicitur habere verbum. Habet enim verbum in libris prophetarum scriptum: Habet & verbum; quod ore sanctorum atque doctorum profertur: de quo ipse Hierem. 1. *Ecce dedi verba mea in ore tuo*. Habet quoque verbum in seipso, ex seipso, & non aliunde. de quo sic Psalmographus, *Verbo domini celo firmati sunt &c.* Hoc eiusdem prorsus substantiæ est cum ipso Deo. Sic ille. Obserua insuper verbum variè accipi ac maximi momenti significata obtineri, de quibus qua potero dexteritate dicam, vt neglexisse videar nihil, quod instituto nostro subservire quodammodo possit. Primum vsitatissimè, præsertim in Sacris, accipitur pro doctrina alteri vel ore vel scripto indicatã, siue ea Dei sit, siue hominum. Secundo significat Verbum, ipsummet Dei filium, ὁ λόγος. ait Ioannes Theologus, cap. 1. in Euangelij. *In principio erat Verbum*. Rursus, *Deus erat Verbum*. Et iterum, *Verbum caro factum est*. Item, 1. Ioan. 1. *Quod fuit ab initio*. &c. Et manus nostra contrauerunt de verbo vita. Vbi dubium prorsus nõ est significare secundã Trinitatis personã. Tertio, Verbum, videtur quandam efficaciam denotare, vim, & energiam (vt ita dicam) diuinam, vt Heb. 1. *Portans omnia verbo virtutis sue*. Sicut & Centurio dicit, Matth. 8. *Dic tantum verbo, & sanabitur puer meus, id est, adhibe tuam vim, & efficacitatem*: Iube tantum, &c. Heb. 11. *Fide intelligimus aperta esse secula verbo Dei, hoc est, eius mandato ac iussu, efficacique operatione, nam teste Psalte diuino: Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. & Psal. 106. Misit verbum suum, & sanauit eos & eripuit eos de interitionibus eorum*. Significat ibi verbum Dei, efficacem sanandi vim. Quarto, significatio præcipua huius vocis est quòd notat doctrinam cœlestem, quam Deus loquutus est per se, prophetas, filium incarnatum, ad sanctos Apostolos; siue illud scriptura Biblica contineatur, siue ex praxi, vsuque Catholicæ Ecclesiæ per traditionem non scriptam ad nos peruenerit: Illud, inquam, de quo Ilai 40. dicitur: *Verbum domini nostri manet in æternum*. & Apostolo

Hierem. 1. cap. Psal. 32.

Ioan. 1.

1. Ioan. 1.

Heb. 1.

Matth. 8.

Heb. 11.

Psal. 106.

Isai. 40.

Apostolorum Coriphæus exponens scribit, 1. Pet. 1. τὸ ἐπὶ τοῖς ἡμῖν, τὸ ἐπαγγελισθὲν εἰς ὑμᾶς. Hoc autem est verbum quod vobis est Euangelizatum, siue (quod idem est) quod vobis per Euangelij prædicationem est annūciatū. Quicquid igitur tradit temporis Ecclesiæ Apostoli, eorumque discipuli, tradiderant atque docuerant, id proculdubio Lindan^o verbum erat Euangelicum, sic colligit Lindanus lib. 1. pag. 1. cap. 13. quāuis literis non essent consignata exarataq; 13. omnia. Ioan. 20. *Multa & alia signa fecit Iesus, quæ non sunt scripta, &c.* D. Chrysoctomus in illud 2. Theff. 2. *Traditiones D. Chry tenete siue per sermonem siue per epistolam nostram.* ho. 4. Nō omnia, ait, scripserunt Apostoli, sed multa sine scripturis 4. in 2. instituerunt, & eadem fide digna sunt tam ista quā illa. Theff. 2. Sic ille. Quinto, verbum significat causam aut negotium, Deut. 19 vt Deut. 19. Matt. 8. 2. Cor. 13. *In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum*, id est, causa, lis, negotiū, disceptatio, 2. Cor. 13. controuersiæ, decidetur & terminabitur. Sexto, significat factum quodpiam, aut rem aliquam valde generaliter, vt Exo. 2. *Timuit Moyses & ait: Quomodo palam factum est verbum istud, id est meum homicidium, de quo ibi, Luc. 2. Videamus hoc verbum quod factum est, quod dominus ostendit nobis, id est istum mirabile factum & illud: Nō in solo pane viuūt homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei, id est, (vt in decadibus nostris sacris scriptum) de omni re, & Isa. 39. *Nō fuit verbum quod nō ostenderet nūciis regis Babylonis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua.* Verbū ibi pro re ponitur, vt in cōsequentibus dicitur: Nō fuit res, quā nō ostenderim eis in thesauris meis. Sed hæc de multiplici verbi acceptione & significatione sufficiant, vnū hoc adiciā. Verbum Dei esse aut fieri ad aliquem, est Deū cum aliquo loqui. Sic sæpè dicitur, Verbū quod factū est ad Oseā, quod factū est ad Ioëlem, quod factum est ad Michæam, quod factū est ad Sophoniā, & Isa. 2. *Verbū quod vidit Isaias filius Amos, &c.* i. doctrina, aut mandatum, quod Deus patefecit prophetis vt populo exponāt. Prophetæ siquidē sunt legati Dei. Ad legationem verò duo necessaria Hier. 1. sunt missio, & mandatū. *Hinc Hier. 1. ad omnia que mittāte, Rom. 10. ibis. Rom. 10. Quomodo prædicabunt, nisi mittātur. Hier. 23. Nō mittēbā prophetas, & ipsi currebāt. de 2. Ioē. 12. qui me misit pater, ipse mandatū mibi dedit quod loquar. & c. 14. sicut mandatū dedit mihi pater, sic facio.* Dicēs ergo noster Ioël, *Verbū domini, &c.* se esse missum insinuat, seq; mandatū habere. Quapropter fides ei adhibēda est, alioqui nūciō nō creditur*

qui literas sue cōmissionis nō ostēderit. Ergo Ioël Dei propheta audiēdus est cū reuerētia. Si enim edicta regia præcone ad audiētiā ex parte principis populū excitāte, ac clamāte. *Or oyex de par le Roy, &c.* magna omnium attētionē promulgantur, & excipiuntur cum silentio, atque vt ex Poëta aliquid depromā: *Cōricuere oēs, intētique ora tenebāt.*

Loquēte nimirū, ex regis nomine, eiusq; verbis legato, per eum cum mandatis missio: quantō magis proponente propheta, qui pro Deo legatione fungitur, *Verbum domini, &c.* debemus suscipere illud, *nō vt verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei.* 1. Theff. 2. Luc. 10. *Qui vos spernit, me spernit: qui vos audit, me audit:* Iudicum c. 3. Aod, 1. Theff. 2. *quē suscitauit Deus populo Israēl saluatōrē, ingressus aut Eglon regē Moab, sedētē in æstiuo cœnaculo, dixit, Verbū Dei habeo ad te. Qui statim surrexit de throno.* Vides regē quāuis infidelē at tyrānū, tamē ob reuerētiā verbi Dei (quod oportuit) de throno suo surrexisse. Quid ergo fideles facere conuenit? quāta cū reuerētia auribus percipere verba Dei oportet? *Ioan. 8. qui ex Deo est, verba Dei audit, &c.* Hic attexere placet D. Chrysoctomi, Prologo in Ioannis Theologi sacrosanctū Euāgelij, simile. *Quæadmodū igitur, ait ille, si quēpiā è summo cœlo descendētē repēte cōspicemur, qui arcana illa certē nobis se dicturū polliceretur, omnes certatim cōcurremus: itidē & nos in præsentia faciamus. E cœlo enim hic vir nos allocutū venit: neque enim est de hoc mūdo, vt de suis ipse Christus testatur Apostolis, Ioā. 15. Vos de mūdo nō estis. Sic ibi. Nos ergo silentiū præstemus, & sancto Dei nūcio atq; legato audiētiā faciamus. Nā teste diuo patre Augustino 10. 10. lib. 50. homiliarū homil. 26. Non minus est verbū Dei, quā corpus Christi. Et ideo quanta sollicitudine obseruam^o quādo nobis corp^o Christi ministratur, vt nihil ex ipso de nostris manib^o (Atq; de lēctor veterē morē dādi corporis sancti, in laicorū manib^o ad cōmunionē, qui mos iā exoleuit ob maiorē erga sacramētū reuerētiā) in terram cadat: tāta sollicitudine obseruemus ne verbum Dei quod nobis arrogatur dum aliquid aut cogitamus aut loquimur de corde nostro pereat. Quia nō minus reus erit, qui verbum Dei negligenter audierit, quā ille qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permisit. Deinde subdit. Qui verbum Dei libenter audit, in aures animæ de patria Paradisi transmissas se suscepisse non dubitet. Hactenus Augustinus. Dicēs*

Virgilius
Aeneid.
2. in principio.
Iudicum c. 3.
Aod, 1. Theff.
Luc 10.
Iudicum 3.
Ioan. 8.
D. Chry
sost. pro-
logo. in
Euāge.
Ioan.

Ioan. 15.
D. Aug.
10. 10. lib.
50. homi.
hom. 26.

præterea, *Verbum Domini quod factum est ad Ioël*, auctoritatem sibi conciliat, Prophetamque se esse demonstrat. Nemo autem se prophetam appellauit, quin periculo vitæ se exponeret, si simulauerit. Hier. 28. *Hananiaus falsus propheta contra Hieremiam describitur, ad quem ille. Audi Hanania. Non misit te Dominus, & considerare fecisti populum in mendacio. Hoc anno morieris: aduersus Dominum enim locutus es. Et ita factum*, Vel etiam honoris & famæ apud homines iacturam patiebatur. Si enim ambitione ductus, non à Deo iussus prophetias vendicasset sibi, confusibilis erat, si id quod prædixerat non eueneret. Ibidem, Prophetæ cum venerit verbum eius, scietur propheta quem misit dominus in veritate. Hac igitur appellatione, *Quod factum est ad Ioël*, suam confirmat & ratam facit legationem. q. d. cum Apostolo, Rom. 15. *Non audeo aliquid loqui eorum quæ per me non effecit dominus*, id est, à Deo habeo auctoritatem officij, nihil mihi vendico, sicut pseudoprophetæ, nihil arrego mihi, non meipsum intrudo. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, quemadmodum Aarõ*, Hebr. 5. *Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit spiritum suum sanctum in nobis*, 1. Thessal. 4. *Prioris item ad Corinth. 14. Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quia scribo vobis, quia demini sunt mandata*. Animaduerte etiam se à Iulio, quod huiusmodi Prophetis fuit visitatum exordiū: Verbum Domini quod factum est, &c. augustius quam appareat: quod ex spiritu Dei vaticinentur, Verbum Dei afferentes, quod nulla ratione mutari aut impediri potest, non suas cogitationes. Prophetæ verè *δαρισαί Θεῷ*, & Spiritus Dei, id est, Discipuli, seu, auditores Dei, qui cum Deo colloquuntur, dici possunt, qui mentem, & linguam regit: dicente Christo, Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis: vt Minos legislator Cretensium *δαρισαί Θεῷ τῷ Διῷ*, ab Homero dicitur, quod à Platone amplificatur. Obiter Odyss. li. hic obferua versum Græcum Homeri, *δὲυσεας Τ.* id est, ante Odyssæ lib. 19. ante medium, de Minoë: *Εὐνώπος βασιλεὺς Διὸς μύχας δαρισαί*. id est, *Nouenius regnauit Iouis magni familiaris*: (auditor) siue discipulus. Plato in Minoë, Minoë, vel, de lege, inclinando versus finem, sic amplificat vel de le quod citatur est: *Homerus, inquit, vbi de Creta mentionem faceret, quod esset admodum populosa, & in ea nonaginta vrbes, inter illas ait, est Gnosos ampla ciuitas, in qua*

Minos.

Minos regnauit, nouē annos magno cū Ioue collocutus. Tanta est hæc in Minoem Homeri laus paucis verbis explicata, vt nūquam pari laudatione Heroum quenquā extulerit. Minoem annos nouē cum Ioue collocutus, inquit, ad eumque disciplinæ gratia, proficisci solitum, quasi Iupiter iophista sit, id est, vt interpretor, qui alios sapientiam doceat, & philosophiam profiteatur. Quod autē tanto munere, hoc est, ab Ioue eruditum esse, alium Heroa nullum Homerus affecit, mira quædam laus existimanda est. Hoc nempe carmen illud significat, Minos regnauit nouem annos, magno cum Ioue solitum, colloqui. Minoem videlicet cum Ioue annos nouē in sermonibus congressum *δαρισαί* namque sermones sunt, *δαρισαί* autem, est in sermonibus congregiendi. Minos itaque annos nouem Iouis antrū erudiendus accessit. vnde & didicit, & docuit inde cæteros, quæ ab Ioue nouem annis acceperat. Erat consuetudo illa cum Ioue, vt dixi, disciplina gratia verborum collatio. Hucusque Plato. Prophetæ autē cum Deo collocuti sunt: ab eo edocti, quæ postea homines docerent. Quod beneficium & à Dauide post sexcenta alia commendatur, *Annunciat verba sua Iacob, &c. Non fecit taliter, &c.* Prophetæ non de rebus vanis & terrenis, vt Gentiles, agunt, sed ad Dei timorem, & fidem (quæ Christianæ doctrinæ sunt capita) suos hortantur. Timor, hortationem ab obedientiâ legis, item & pœnas continet: fides de Christo, & eius regno promissiones complectitur. Postremò, verbi diuini appellationes aliquot commemoramus, huicq; homilia optatum finem imponamus. Vocatur imprimis aqua refrigerans, ac per aquam Samaritanæ hystoricè designatur: Ioan. 4. *Putens altus est, &c.* Eccli. 15. *Aqua Ioan. 4. sapientia salutaris potabit illum, Isa. 12. Haurietis aquas in gaudio* Eccli. 15. *de fontibus saluatoris. 2. Semen fructificans, Luc. 8. Semen, Isa. 12. c. est verbum Dei. 1. Pet. 1. Renati ex semine incorruptibili per Luc. 8. verbum Dei. Isa. c. 1. Nisi dominus reliquisset nobis semen, quasi 1. Pet. 1. Sodoma essemus. 3. Lucerna, lumē, lux: mentē illuminās, Ps. Isa. 1. 118. Lucerna pedibus meis verbum tuū, & lumen semitis meis. Psal. 118. Proverb. 6. Mandatum lucerna est, & lex lux. 4. Pluuia terrā Proverb. fecundans, Ilai. 55. Quomodo descendit imber de caelo, & illuc 6. Ultra non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit eam, & Isai. 55. germinare eam facit: Sic erit verbum meū quod egredietur de Psal. 68. ore meo: non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quacunq; Hier. 23. volum, & prosperabitur in his, ad qua misi illud. Psal. 67. Pluuia Psal. 118.*

b 5

volum

voluntariam segregabis, Deus, hereditati tua. 5. Ignis nominatur, Hier. 23. Numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit dominus? Psa. 118. Ignitum eloquium tuum. 6. Gladius Spiritus, Ephes. 6. Vtraque parte acutus. Apoc. 1. 19. Penetrabilior gladio ancipiti. Heb. 4. & Psa. 44. accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime. 7. Virtus Dei, Rom. 1. Euangelium virtus Dei est, Heb. 4. in salutem omni credenti. 8. Regnum Dei, Mat. 21. Auferetur a vobis regnum Dei, &c. & c. 13. Omnis qui audit verbum regni, &c. Rom. 1. Sic ab effectu appellatur. Nam per illud Deus corda regit, & iulq; obseruatores in regnum Dei perducit. Ad quod nos quoq; post hunc vitam decursum, peruenire tandem valeamus per Christum, cuius nomen est verbum Dei, Apoc. 19. Cui cum Patre & Spiritu sancto honor & gloria per eterna secula. Amen.

HOMILIA III.

Verbum Domini quod factum est ad Ioel.
filium Phatuel.

CAP. I. IOELIS.

RAESSENS Homilia velut quoddam spicilegium, aut Racematio, ea quae praetermissa fuerunt in superiore, quaeque nos effugerunt, complectetur: Ducto initio a verbo Domini Prophetae enim frequenter clamant dicentes, Hec dicit Dominus. Isa. 40. Os Domini locutum est. Luc. 1. Sicut loquutus est per os sanctorum, qui a saeculo sunt prophetarum eius. Hier. 1. Ecce dedi verba mea in ore tuo. Ezech. 29. Tibi dabo apertum os in medio eorum. Ergo cuiuslibet prophetarum dicamus illud, 3. Reg. 17. Cognoui quoniam vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum est. Notanda est phrasus, Verbum Domini, quod factum est a talem, &c. Sic Luc. 3. de Ioanne Baptista, factum est verbum domini super Ioannem. Appellaturque diuina inspiratio, instructio atque missio, Verbum Domini, & quia fuit a Deo missus Ioannes, Ioan. 1. vt testimonium de Christo perhiberet, poenitentiamque praedicaret, Ideo verbum Domini super eum factum dicitur. Mittebatur a Deo veri Prophetae. Ad designandam igitur eorum legitimam missionem & vt a falsis discernentur Prophetis, preponere solent sacri vates: Verbum Domini quod factum est, &c. Dicens autem filium se esse Phatuel, insinuat, non solum se esse prophetam, sed & patrem suum in

XIA

vt a canonice a D. Hiero. prescriptum. Is enim in c. 1. Sophonie D. Hier. initio, scribit ad hunc modum: Tradunt Hebraei cuiuscumque in 1. cap. Prophetae pater, aut auus ponatur in titulo: ipsos quoque sophoniae prophetas fuisse. vnde & Amos vnus de duodecim prophetis, qui dixerat c. 7. Non sum Propheta nec filius Prophetae, sed inuisa pastor caprarum, & velligans sycomoros: patris nomen in titulo Amos. non habet. Sic ille. Nec vacat mysterio quod hic dicitur verbum factum esse, non solum dictum. De multis enim id verum est, Dicunt & non faciunt, Matth. 23. Ostendit Iudas Matt. 23 in Genesi c. 38. adimplenda esse, quae dicuntur, quando non inuenta Thamar: vt illi promissum redderet haedum, dicebat. Certè mendacij arguere nos non poterit: ego misi haedum quem promiseram, & tu non inuenisti eam. Sic fidelis est dominus in omnibus verbis suis. Si dixit, faciet. Sicut scriptum est: Dixit, & facta sunt. Et prophetarum verba dicuntur facta, & non solum dicta. Christi verba, dicta & facta sunt, Luc. 24. Fuit ille potens in opere & sermone. Viri probi verba similiter Luc. 24. vana & inania non sunt. Vnde rex Daniel dicebat in Psa. Quae procedunt de labiis meis non faciam irrita. Quod si quaras, quare Ioel patris sui nomen commemorat? Dicendum, Proculdubio id fieri, vt eum patrios retulisse mores agnoscamus: sicut decet filios haereditare maiorum mores, & nequaquam a patrum suorum probitate degenerare. Luxura illud, Ioan. 8. Si filij Abraha estis, opera Abraha facite. & Ioan. 8. c. Isai. 51. Attendite ad petram vnde excisi estis, & ad cauernam laci de qua praeclisi estis. Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Sarā, quae peperit vos. Quibus verbis sacer vates Isaias filios Israël exhortatur ad imitandam fidem patris sui Abraham, & puritatem matris Sarae. Vocat autem ibi Petram, ob fidei firmitatem, ipsum Patriarcham, & coniugem eius sterilem, honestam metaphoram & allegoriam, quia fecundatam a Deo, cauernam loci nominare voluit propheta: vterus enim eius in senectute, cum disuissent Sarae fieri muliebricia, virtute diuina apertus est, cum esset antea clausus, & ad conceptionem fetus plane inhabilis. Apertè verò seipsum exposuit, subiiciens de Abrahamo & Sarra vxore eius, expressam mentionem. Quae ad mores formandos dicta sunt breuiter. Nunc antiqui, Doctoris expositionem horum verborum, Factum est verbum domini, subiungere operam praeritum duxi. Scribit autem Didymus lib. 2. de spiritu sancto, Didymus D. Hier. interprete, ante medium, hoc modo: Cum in prophetis spiritus sanctus sit, faciens eos futura praecinere, & Sancto. alia

alia quæ prophetalis operationis sunt : sermo Dei ad eos dicitur factus, vt ad id quod ad cōsuetudinē prophetarum est, *hæc dicit dominus*, etiam illud addatur: *sermo qui factus est ad Esaiam*, siue ad reliquos. Quod autem prophetæ Sanctum habuerint : Deo manifestè loquente cognoscimus. Ait enim: *Quæcumque mādauī in spiritu meo seruis meis*

Amos 3. prophetis. Addo & illud *Amos 3. Non faciet dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas*: Et saluator in Euangelio significat iustos viros, & eos qui ante aduentum suum ventura cecinerant, Sancti aspiratione completos: interrogās quippe Phariseos, quid eis de Christo videretur: & audiens quia esset filius Dauid loquitur, *Mat. 22. Quomodo Dauid in spiritu vocat eum dominum dices: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis? Si ergo Dauid vocat eum in Sancto dominum, quomodo filius eius est?* Et Petrus ad consortes fidei loquitur: *Oportebat impleri scripturam quam prædixit Sanctus per os Dauid de Iuda &c.*

Act. 1. & Act. 1. & in eodem rursus libro, Act. 4. Qui per spiritum, inquit, sanctum ore Dauid pueri tui locutus es. Psal. 2. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Hactenus Didymus. Quid verò sit verbum Dei, quamuis superius dictum sit: ex superabundanti tamen hoc etiam loco, ex Helmesio nostri instituti, *lib. 1. c. 11. de verbo Dei*, retractare ac repetere libet. Rectè, inquit, verbum Dei definire sic possumus, quod est manifestatio voluntatis diuinæ, vel, verbum Dei, signum aut scriptum est, per quod nobis voluntas Dei bona, benè placens & perfecta manifestatur. Hoc autem fit per Christi Euangelium per sacræ scripturæ libros canonicos, & per sanctorum doctorum lucubrationes. Ergo sapientia Dei tripliciter est nobis descripta. *Pro. 22. Ecce descripsi eam tibi tripliciter.* Nimirum in vtroque testamento, ac ecclesiasticis traditionibus, & *c. 12. Prius, inquit, pluuia guttas, arenam maris, folia arborum, gramina terræ, stellas cœli, dies seculi enumerauero, quàm fructus bonos omnes, qui ex doctorum scriptis in Dei ecclesia prodierunt & nati sunt. Et c. 14. Per doctores concilia œcumenica, multa Deus mandauit & docuit, in euangelio vel lege de verbo ad verbum non exarata. Implicite nihilominus & virtualiter, perinde ac in propositionib⁹ vniuersalibus ibi contenta, & *cap. 22. eiusdem lib.* Patres multa habent in sacris literis non expressa, nec tamen aspernenda. hactenus ille. Traditiones communiter vocantur huiusmodi, quæ*

Helmesius lib. 1. c. 11. de verbo Dei.

Pro. 22.

Cap. 12.

Cap. 14.

Cap. 20.

communi doctorum calculo & consensu ex eorum decernimus scriptis. Si quidem definiēte Martino Peresio Aiala, *Aiale 1.* De traditionibus prima parte. Sumitur propriè traditio pro doctrina primorum, & maiorū in politia fidelium viuua voce accepta, & continua successione, à patribus ad filios deriuata, & consuetudine peruetusta firmata, ac in libris authenticis illius politie minimè, contenta: & licet in aliis instrumentis vel libris fide dignis scripta fuerit, non ob id traditionis nomen amittit, tandem sic accipitur, vt distinguatur à doctrina, quæ in libris canonicis reperitur. Hoc modo accepit Paulus, *1. Timoth. 6. dicens, O Thimothee, de-* *1. Tim. 6.* *positum custodi.* quod de doctrina viuua voce tradita intellexit. Quod autem Catholici distribuunt verbū in scriptum & non scriptum seu traditum, id ne videatur à ratione alienum, simili quodam legum exemplo explanare operæ pretium fuerit: Ait enim Iurisconsultus, *leg. 6. D. de iustitia & iure*, Ius ciuile constat aut ex scripto, aut sine scripto, vt apud Græcos: *τὸν νόμον ἢ μὲν ἔρρατος, ἢ ἄ ἄρατος.* *Stitia & iure.* Hoc est, legum aliarū quidem scriptis consignatæ sunt, aliarū verò in scriptis non habentur. Hic repetere placet, quod Iac. Gorsicū animaduersione in Crusum declinando verbum Dei haustas iactetis, id totum nihil est. Non omnis qui dicit, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, inquit veritas ipsa, non omnes fidem orthodoxam habent, qui verbum Dei semper personant. Sonabat Arrius verbum Dei, dum verbum illud, quod ab æterno idem cum patre est, mentiebatur, nomenque sanctum Christi Iesu blasphemabat. Quam eius hæresim vos ipsi ita vt par est oditis: hostes Christi omnes eos, qui eum sequuntur, esse pronūciatis. Arrius sua peruersa interpretatione, verbum Dei subuertit, & pro verbo veritatis, verbum mendacij reddit. Quod si omnia ea fidem rectam sonant, quæ è verbo Dei statuuntur, nulla hæresis damnanda erit: cum omnes hæreticorum doctrinæ, ex verbo Dei depromantur, suos errores cōficiant, sempèrque ad verbum Dei prouocent. Vnde illud commune dictum: Biblia librum esse hæreticorum: cum hæretici quicquid fingant, è verbo Dei se omnia haurire clament. Non omnis, Crusi, doctrina, quæ verbo Dei munitur, doctrina Dei est. Verbo Dei Christum Sathan tentauit, verbum Dei afferēbat, sed ea fide, quæ illi mendacij

Leg. 6. dig. de iustitia & iure. Iac. Gorsicū animaduersione in Crusum declinando verbum Dei haustas iactetis, id totum nihil est. Non omnis qui dicit, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, inquit veritas ipsa, non omnes fidem orthodoxam habent, qui verbum Dei semper personant. Sonabat Arrius verbum Dei, dum verbum illud, quod ab æterno idem cum patre est, mentiebatur, nomenque sanctum Christi Iesu blasphemabat. Quam eius hæresim vos ipsi ita vt par est oditis: hostes Christi omnes eos, qui eum sequuntur, esse pronūciatis. Arrius sua peruersa interpretatione, verbum Dei subuertit, & pro verbo veritatis, verbum mendacij reddit. Quod si omnia ea fidem rectam sonant, quæ è verbo Dei statuuntur, nulla hæresis damnanda erit: cum omnes hæreticorum doctrinæ, ex verbo Dei depromantur, suos errores cōficiant, sempèrque ad verbum Dei prouocent. Vnde illud commune dictum: Biblia librum esse hæreticorum: cum hæretici quicquid fingant, è verbo Dei se omnia haurire clament. Non omnis, Crusi, doctrina, quæ verbo Dei munitur, doctrina Dei est. Verbo Dei Christum Sathan tentauit, verbum Dei afferēbat, sed ea fide, quæ illi mendacij

mendacij patri conuenit. Facile demonstrarem, omnes hereses de verbo Dei ortas, at deprauato. Crepent vestri isti Pleudologi, verbum Dei torqucant, & obtorto etiam collo, in suas fabricas trahât, nihil equidem agunt: Deprauatum verbû Dei, desinit esse verbum Dei: nihil veritati cum mendacio, nihil tenebris cum luce: purum putumque verbû Dei Ecclesia seruat, infanas eius interpretationes non fert. Nô, quod litera, quæ occidit, sonet, sed qui sensus eius sit, inquirat: ac omnem scripturam sacrâ, vt leges diuinas, cum summa fide interpretatur. Eum autem sensum verbi Dei verum esse statuit, quem patres sancti, quem œcumenica concilia, & consensus totius orbis Christiani probauit, recepit, ob signauit, & fidei ecclesiæ, castè & integrè seruandum tradidit. Idem tu Crusi, verbum Dei pro Sacramento Eucharistie, quod ego, producis: idem sonamus, eadem litera apud te, quæ apud me est, sed sensus diuersus. Ego sensum & consensum Ecclesiæ Catholice, & Patrum sanctorû & Cõciliorum œcumenicorum, complector: Panem in carnem, & vinum in sanguinem Christi, verbo Dei verbi: verumque Christum in elemento, & Eucharistia sacramento sumere me profiteor. Tu aliud nugaris, manere elementa ais, transubstantiationem negas, vt Sanctum in lauacro sancto aquæ adfistere. Ita Christum pani & vino asseris, quod vt tuis persuadeas, verbum Domini concrepas. Quod idem verbum Caluini arripit, & ex eo nihil in Eucharistia, præter panem ipsum & vinû merum, esse mentitur: teque qui Christum elementis tuis præsentem asfistere, cum pane manducari, cum vino, contendis & deducis, ridet, Christum ad dexteram patris cum carne sedere ait, panem & vinum, signa tantum esse Christi in caelo sedentis mentitur. Vides, Crusi, vinum & idem verbum Dei nos afferre, non idè tamen ex eo omnes cõcludere, quemque suum sensum illi affingere: Cum vnus semper sensus eius ille, quem sanctorû patrum cõsensus approbavit, verus maneat. Non igitur qui verbum Dei sonet, verbo Dei vtitur, sed qui eo sensu, quem cõsensus Ecclesiæ docet, sequitur. Cum igitur veritas verbi diuini, non in litera, sed in sensu & consensu consistat, nihil agitis, verbum Dei nobis obijcientes, cum præter literam, nihil verbi diuini retineatis, sensus verbi Dei, spiritus est, qui viuificat, sonus literarû aut nihil est, aut ministerium mortis, vt Christus aliis resurrectio, aliis verò ruina fore à Symeone prædicatur,

tur, & lapis offensionis & petra scandali. Ita verbum eius alios sanat, alios occidit: Sanat eos, qui sensum & consensum Ecclesiæ & SS. patrum sequuntur: Occidit istos, qui Ecclesia Catholica carceris damnata, sensu eius & consensu reiecto, sua somnia, subisque insanos sensus, verbo Dei affingit. Et rursus, Ecclesia, inquit, integrum verbum Dei, integram veritatem seruat, in verbo Dei omnia locat. Deinde, Cuius patres sensum, qui esset monstrarunt: ac omnes in eo interpretando consenserunt: Nam si quis aliter verbum Dei, quam Sanctus Patres docuerit, interpretatur, non iam illud verbum, sed hominis est, Dei sonus, sensus hominis fuerit. Hucusque Gorscius, vnde colligere haudquaquam fuerit difficile, integrum Dei verbum, nõ solum scripto, verum etiam non scripto constare: ex tradita nimirum à SS. patribus vniformi atque consentanea interpretatione: Vnde Clemens Alexand. Panteni quidem martyris discipulus, præceptor verò Origenis, suis illis stromatibus haud infrequenter non scriptarum meminit, traditionum. Initio igitur stromatû pauca de cõcionatorum, & scriptorum scopo præfatus, ita de Christianæ fidei doctrina sub frumentis & agriculturæ allegoria attegit, ἡ γεωργία δὲ διὰ τὴν ἡμῶν γὰρ, ἀγρονομία: ἡ δὲ ἀγρονομία, ἡ ποσειδὼν δὲ ἀνὸς νόμος ἐργάτης σπέρου τὸς ἀγρονομίας πύργος, καὶ τὸς σάχους ἀνὸς ἡμετέρας καὶ ἐπίου, θύδος δὴ τὸς ἀναφανήσεται γεωργος, id est, Agricultura autem duplex est, vna quidem quæ scriptis nõ continetur: altera verò quæ continetur. Vtrouis autem modo domini operarius præclarum frumētum seminauerit, & spicas auerit, & messuerit, verè diuinus apparebit agricola. Idè li. 6. Strom. ante media, de vera cognitione differens, Cognitiono ipsa est, ait, quæ per successionem ad paucos ex Apostolis absque scriptis tradita peruenit. Denique li. 7. Stromat. ante media, declinãdo verius finem luce clariùs meridiana, Traditio-nis ecclesiasticæ non scriptæ docet auctoritatem, ita scribens: Neceffe est labi in maximis, eos qui res maximas ag-grediuntur, nisi regulã veritatis ab ipsa veritate acceptam tenuerint. Quæ autem hæc sit regula ad eò necessaria, mox subtexit, adhibita hac similitudine: Quomodo ergo si quis fiat bestia ex homine, similiter atque ij, qui fuerant infecti venenis Circës: Ita homo Dei esse, & domino fidelis esse perdidit, qui aduersus ecclesiasticam recalcitrauit traditionem, & in humanarum hæreseõn desiluit opinio-nes. Hactenus antiquus ille pater. Sed eo antiquiorè proferamus,

*Clemens
Alexad.
lib. 4.
Strom.
initio.*

*Idè lib. 6
Strom.
ante me-
dia.
Et lib. 7.
Strom.
versus fi-
nem.*

*Diony-
sius lib. x.
Eccles.
Hier. c. i.
versus
finem.*

feramus, B. Dionysium Areopagitam, lib. I. Ecclesiasticae hierarchiae c. I. sub fine: Res, inquit, diuinas per humanas, res materia carentes per materiales, caelestiaque per res istas sensiles. *Τὰς ἑγγράφοις τε αὐτῶν καὶ ἀγράφοις μνήσται,* *κατὰ τὰς ἑγρὰς ἡμῶν ἐλοσσαν σθεμύς,* id est, Scriptis & non scriptis suis sacris initiationibus, pro sacrosanctos nobis tradidere ritus atque caeremonias. Sic ille. Quod non tantum de sacrorum ritibus ac sacramentorum caeremoniis accipiendum esse, sed etiam in vniuersum de credendis, vel hoc vnum satis indicat, quod idem Pauli discipulus pro infantum Baptismate propugnando, attulit non scriptam traditionem, Verusta, inquit, traditione nobis proditam: eius verba sunt ad calcem eiusdem Hierarchiae Ecclesiasticae: *ὡπλιὺς, ὅτι καὶ πνεῦμα τὰντα φημὲν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἑροτάσσει, πρὸς τὴν ἀρχαίαν μνήμην παραδίδωμεν, ἣς ἡμᾶς προσηγάγον.* Hoc est, vt vertit Perionius, tametsi hoc quoque de hac re dicimus, quod diuini nostri Pontifices à veteribus acceptum nobis tradiderunt. Sic ibi. Hisce pauculis sed luculentis demonstratū opinor, Dionysium nō minus auctoritatis diuinæ credidisse traditionibus nō scriptis infedisse, atq; scriptis. Subiiciā & D. Basilij meritō magni nuncupati suffragiū, is igitur, c. 27. de Spiritu sancto, cōcorditer scribit: *τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πεφωλοκωμένων δογμάτων καὶ κληρονομιῶν, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἑγγράφου διδασκαλίας ἔχουσι, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως, διὰ δὲ τὸν ἡμῶν ἐν μυστηρίῳ παραδεδεγμένα, ἀπὸ ἀμφοτέρων τῶν αὐτῶν ἰσχυρὸν ἔχει πρὸς τὴν ἐπίστασιν, καὶ τὰ τοῖς ἐν ἡμῶν, ἀντὶ τῆς ὁμοιοῦς γε μὴν κατὰ μνηρὸν γόνυ θεσμον ἐκκλησιαστικῶν πεποσεισμένοι.* Hæc sic vertenda existimo: Eorum quæ in Ecclesia conseruata, & prædicata sunt, dogmatum: quædam ex scripta habemus doctrina, alia ex Apostolorum traditione, nobis quasi per manus in mysterio atque arcano tradita suscepimus: Quæ vtrique ad religionem Christianam eandem vim habent, & his nemo cōtradicit, quisquis certè vel tenuiter Ecclesiasticorum rituum peritus fuerit. Hactenus Basilij. Cui ad stipulatur & Epiph. to. I. l. 2. cont. hæref. κατὰ τὰς ἀποστολικῶν, hæref. 61. procedendo versus finem, ita scribens: *ὅτι καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν κληρονομεῖται ἐν γὰρ πάντα ἀπὸ τῆς βίβλου γραφῆς ἀνασταί καὶ βασιλευσθαί. ὅτι τὰ μὲν ἐν γραφαῖς, τὰ δὲ ἐν παραδόσει παραδεδωκεν ὁ ἅγιος Ἀποστόλος, ὡς φησὶν ὁ ἅγιος Ἀποστόλος, ὅς παραδωκεν ἡμῖν, καὶ ἄλλα τε, ἐν τῷ διδασκῶ καὶ ὄντος ἀποστολικῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις.* Hoc est, Oportet autem & traditione

Alia, κατὰ τὰς ἑγρὰς ἡμῶν ἐλοσσαν σθεμύς, id est, Scriptis & non scriptis suis sacris initiationibus, pro sacrosanctos nobis tradidere ritus atque caeremonias. Sic ille. Quod non tantum de sacrorum ritibus ac sacramentorum caeremoniis accipiendum esse, sed etiam in vniuersum de credendis, vel hoc vnum satis indicat, quod idem Pauli discipulus pro infantum Baptismate propugnando, attulit non scriptam traditionem, Verusta, inquit, traditione nobis proditam: eius verba sunt ad calcem eiusdem Hierarchiae Ecclesiasticae: ὡπλιὺς, ὅτι καὶ πνεῦμα τὰντα φημὲν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἑροτάσσει, πρὸς τὴν ἀρχαίαν μνήμην παραδίδωμεν, ἣς ἡμᾶς προσηγάγον. Hoc est, vt vertit Perionius, tametsi hoc quoque de hac re dicimus, quod diuini nostri Pontifices à veteribus acceptum nobis tradiderunt. Sic ibi. Hisce pauculis sed luculentis demonstratū opinor, Dionysium nō minus auctoritatis diuinæ credidisse traditionibus nō scriptis infedisse, atq; scriptis. Subiiciā & D. Basilij meritō magni nuncupati suffragiū, is igitur, c. 27. de Spiritu sancto, cōcorditer scribit: τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πεφωλοκωμένων δογμάτων καὶ κληρονομιῶν, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἑγγράφου διδασκαλίας ἔχουσι, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως, διὰ δὲ τὸν ἡμῶν ἐν μυστηρίῳ παραδεδεγμένα, ἀπὸ ἀμφοτέρων τῶν αὐτῶν ἰσχυρὸν ἔχει πρὸς τὴν ἐπίστασιν, καὶ τὰ τοῖς ἐν ἡμῶν, ἀντὶ τῆς ὁμοιοῦς γε μὴν κατὰ μνηρὸν γόνυ θεσμον ἐκκλησιαστικῶν πεποσεισμένοι. Hæc sic vertenda existimo: Eorum quæ in Ecclesia conseruata, & prædicata sunt, dogmatum: quædam ex scripta habemus doctrina, alia ex Apostolorum traditione, nobis quasi per manus in mysterio atque arcano tradita suscepimus: Quæ vtrique ad religionem Christianam eandem vim habent, & his nemo cōtradicit, quisquis certè vel tenuiter Ecclesiasticorum rituum peritus fuerit. Hactenus Basilij. Cui ad stipulatur & Epiph. to. I. l. 2. cont. hæref. κατὰ τὰς ἀποστολικῶν, hæref. 61. procedendo versus finem, ita scribens: ὅτι καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν κληρονομεῖται ἐν γὰρ πάντα ἀπὸ τῆς βίβλου γραφῆς ἀνασταί καὶ βασιλευσθαί. ὅτι τὰ μὲν ἐν γραφαῖς, τὰ δὲ ἐν παραδόσει παραδεδωκεν ὁ ἅγιος Ἀποστόλος, ὡς φησὶν ὁ ἅγιος Ἀποστόλος, ὅς παραδωκεν ἡμῖν, καὶ ἄλλα τε, ἐν τῷ διδασκῶ καὶ ὄντος ἀποστολικῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Hoc est, Oportet autem & traditione

Idem eir ca finem lib. de Ec cle. Hie rax. Perioni iterpres.

D. Basilius libr. de SS. c. 27.

Epiph. to. I. l. 2. cont. hæref. Apostol. h. 61

ditione vti. Non enim omnia à sacra scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in traditione Sancti Apostoli tradiderunt. Quemadmodum dicit S. Apostolus: Sicut tradidi vobis: & alibi: sic doceo, & sic tradidi in Ecclesiis. Sic ille. Id demum Concilij Tridentini auctoritate comprobatur ac deceditur his verbis, Sessio-
ne 4. Veritas, & disciplina continetur in libris scriptis, & sine scripto traditionibus: quæ ex ipsius Christi ore, ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictante quasi per manus tradite, ad nos vsque peruenerunt. Sancta Synodus, omnes libros tam veteris, quam noui Testamenti, necnon Traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus à Christo, vel à Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia catholica conseruatas, pari pietatis affectu, ac reuerentia suscipit ac veneratur. Sic ibi. Ergo Achilles Hæreticorum corrui, & euertitur dogma illud, siue Axioma hæreticis omnibus per quam familiare, Nihil inquit, credendum quod non sit scriptum. Agnoscinus phrasas & modos loquendi eiusmodi, non ex nouis aduersariorum pulpitis prodiisse, sed ab antiquis sectariis esse mutuata. Quod autem antiqui errorum architecti huiusmodi fuerint sermonibus, vt, aperte indicant verba Maximini, Arriani Episcopi, quæ commemorat D. Aug. to. 6. contra eundem lib. I. in principio. Maximinus dixit, Si quod de diuinis scripturis protuleris, quod cōmune est cum omnibus, necesse est vt audiamus. Hæc verò voces, quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur. Præterea cum ipse dominus moneat nos, & dicat: *Sine causa colunt me docentes mandata & præcepta hominum.* Aug. dixit, Si ad ista cōm. respōdere volucro, id etiam ego agere videbor, ne veniat ad causam. Proinde vt citò agamus quod instat, dic mihi fidem tuam de Patre & Filio & Spiritu sancto. Et sub finem libri: Idem Maximinus, Oro & opto, inquit, discipulus esse diuinarū scripturarum. Nam si de patre, filio & S. Sancto quidquam affirmaueris de diuinis scripturis, si alicubi scripti lectionem protuleris, nos diuinarum scripturarum optamus inueniri discipuli. Hucusque Maximinus Arrian⁹ qui cum nobilissimo doctore D. Aug. ausus est disputare, & in arenam descendere, hac tamen lege, vt nō patiatur se alia re vlla, quàm scriptura sacra vrgeri. (quæ nūc temporis purum putum Dei verbum appellatur illa quæ à

Concilij Tridentini num Sessio 4.

D. Aug. to. 6. lib. I. contra Maxim. Ariano-rum. E-piscop. Matt. 15.

Catholic

Catholicis, pro vera Scripturarum intelligentia produci solent, ac si hæc commenta essent, & hominum traditiones, excipiens. Quam vulgarem sectariorum fugiendi potius quam pugnandi rationem sic contempsit August. ut eam non existimaret sua responsione dignam: sed ad propositam difficultatem reuocans, aduersarium, docet hos verborum fumos, & inania præludia, omnibus omnium partium hominibus posse esse communia: Nam non solum Catholici Scripturarum possessione vsurque sibi vdicant (idque merito, cum ad illos proprie Scriptura, eiusdemque interpretatio spectare cognoscatur) sed etiam hæretici vniuersi, quatumuis ignorantes sint, & absurdorum dogmatum defensores, sic gloriantur hoc scripturarum nomine ut contendant & contemnant omnem sapientiam, & eruditionem Ecclesie catholice, totiusque mundi velut stultitiam & inanem fatuitatem, vix vllum artificem tam vilem & abiectum inter Hugnosticos reperias, qui non audacter sese opponat vniuersae Ecclesie Christi, hac cautela fultus, purum putum Dei verbum præponendum esse humanis doctrinis atque inuentionibus. Purum enim Dei verbum nominant Biblia sua Geneuesia falsè, corruptè & fraudulentè translata, vna cum sordidis, friuolis & falsis suppositionibus inde deductis. Et ut generatim loquar, omnes quotquot fuerunt sectarum magistri, in fraudem populi, hunc constituunt controuersiarum statum inter se atque Catholicos: vtrumque illis, qui doctrinam in puro Dei verbo fundatam tuentur, sit credendum potius, quam aduersariis, qui suam religionem humanis traditionibus, atque inuentis suffultam defendunt. Cum tamen is status questionis conueniens non debeat, sed hic: Vtrum illi potius, quam nos genuinum sensum veramque scripturam intelligentiam habeant, cuius & syllabæ & verba scripta ab utroque agnoscuntur, & recipiuntur indiscriminatim: Et vtrum illi sequatur geminum germanumque sensum, qui proprio ducuntur spiritu, aut nos, qui adhaeremus spiritui Ecclesie. Intelligent igitur omnes oportet, quod quemadmodum hæretici illum scripturam sensum, quem ipsi superbe & ignoranter elegerunt, purum putum Dei verbum soliti sunt appellare: ita etiam ex aduerso scripturam sensum & interpretationem, secundum Ecclesie iudicium Patrumque consensum, humanas phantasias & inuentiones nominare: quamuis constet priuatum, singularem & nouum illum spiritum nihil præter inania vana continere: Communè est contrario, vniuersalem, antiquam & catholi-

Verus controuersia status.

& catholicam interpretationem, verum & purum Dei verbum esse, utpote, cui omnis doctrina nostra: hoc est, Catholica innititur. Perpetuò enim scripturæ sanctæ secundum vniuersum Patrum consensum interpretanda sunt. Secundum Spiritum veritatis à Christo Apostolis suis & toti simul Ecclesie promissum: non iuxta cuiusvis Hugnostici phantasiam. Propterea D. Augustinus to. 6. l. 32. contra Faustum Manichæum, c. 19. similes homines notauit his verbis: Videtis id vos agere, ut omnis de medio Scripturarum auferatur autoritas, & suus cuiusque animus Author sit, quid in quaque scriptura probet, quid improbet: id est, ut non auctoritati scripturarum subiiciatur ad fidem, sed sibi scripturas ipse subiiciat: non ut ideo illi placeat aliquid, quia hoc in sublimi auctoritate scriptum legitur: Sed ideo rectè scriptum videatur, quia hoc illi placuit. Hactenus D. August. At euitandum ergo hos spiritus priuatos, optimi & necessarium est virgere contra hæreticos non tam scripturam, quam Apostolicas traditiones, Conciliorum decreta & sanctorum Patrum interpretationes catholicas. Quæ omnia perperam ab hæreticis vocantur traditiones aut mandata hominum: cum sint ordinationes SSi. qui perpetuò suæ Ecclesie assidet, quæ est columna & firmamentum veritatis, ut vas electionis disertè scripsit. Non est ergo verum illud hæreticum dogma: Nihil credendum, quod non sit scriptum. Cuius confutationem vide apud Lindanum primis nouem capitibus libri Panoplie primi. Arguti scilicet & egregij sophistæ sunt hæretici: quibus nihil magis in usu est, quam locus ab auctoritate negatiue, qui apud peritos dialecticos nullius est momenti. Animaduertere, quæso, quod seipsum euerit predictum hæreticorum axioma. Vbi enim scriptum est expressis verbis illud: Nihil credendum? &c. Arius volebat credere *ἀποστολον*, prætexens hoc ipsum, quia non esset scriptum. Ad cuius instar nostræ tempestatis hæretici, Misiam abrogatam cupiunt: (Antichristi nempe hoc ipso præcursores sese comprobantes) quia (ut blaterant) Misiam nomen ac vocabulum in sacris Bibliis nusquam comperitur. quod vel ex malitia, aut sanè ex sacre seu Hebraicæ lingue ignorance procedit: *Cum Deut. 16.* in fonte Hebraico legitur, *מִיָּמָה*, id est, oblatio spontanea. Quæ de re in decalibus nostris sacris cum de sacrosancta ageremus. Eucharistia, satis nos dixisse recolimus. Ea de causa consimiliter Transubstantiationem reiiciunt, quod nusquam tale in

D. Aug. to. 6. lib. 32. contra Faustum cap. 19.

Deut. 16

Bibliis occurrat vocabulum. Ob id etiã Purgatorium improbant, & quid non? Quos interrogo, an tres personas in diuina Trinitate non credant? Et tamen D. Augustinus to. 10. 3. li. 7. 3. l. 7. de Trinitate, ca. 4. disertis profiteretur verbis: Nec tres de Trin. personas alicubi scripturã commemorare inuenimus. Licet cap. 4. loquẽdi & disputandi necessitate tres personas dicere, atq; non quia scriptura dicit, sed quia scriptura nõ contradicit. Idẽ rursus, Sunt multa, inquit, quæ vniuersa tenet Ecclesia & ob hoc ab Apostolis præcepta benè creduntur, quãquam 7. lib. 5. de scripta non reperiuntur. Audis, hæretice, D. Aug. optimum Baptif- fidissimumque antiquitatis interpretẽ? Hoc enim elogio mo con- exornat illum hæretarcha Caluinus, alter Lucianus (vt ira. Do- eius anagramma satis loquitur.) Is ipse August. to. 6. con- natifas tra Epistolam Fundamenti cap. 5. Ego, inquit, Euangelio cap. 23. non crederem, nisi autoritas Ecclesiæ, ad id me com- Caluin. moueret. Patet itaque quod regula fidei non est ipsa scrip- D. Aug. tura, quin potius verbum traditum. Quod enim illud E- ro. 6. con- uangelium sit Matthæi, illud autem Ioanis, sicque de aliis tra epist. duobus: quodque 4. tantum nec plura nec pauciora reci- fundamẽ piamus Euangelia, aut melius, quatuor duntaxat vniu- xi cap. 2. Euangelij scriptores, nec plus minusve, non nisi ex autho- ritate totum hoc constat Ecclesiæ. Quæ sint noui & yete- ris Testamenti volumina, ex maiorum traditione per Spi- ritum sanctum inspirata, creduntur: nec ex Bibliis scrip- turis hæc omnia habentur. Falsum est proinde quod nihil credendum sit, quod non sit scriptum. Quæris, fortè, quale sit iudicium Ecclesiæ & sententia circa hoc? Exemplo scrip- turæ accipe. Tale nimirum, quale fuit iudicium Regis Salomonis, super infante illo, de quo contendebant dua 3. Reg. 3. illæ mulieres meretrices, Vtrius esset filius. 3. Reg. 3. quod non effecit, vt puer ille filius esset matris suæ, cui ex sen- tentia regis controuersiam dirimente, datus est: sed decla- rauit, & autoritate iudiciali decreuit, vt haberetur pro eius filio, & non amplius super ea re contenderetur. Sic iudicium primæ Ecclesiæ diuinis scripturis non præstitit, vt yeræ essent, atque diuinæ, sed declarauit illas esse diui- nas, & autoritate & magisterio spiritus, quo potens est, iuxta Pauli sententiam, de huiusmodi spiritualibus iudi- care, recipi eas fecit, & reuereri coëgit. Est ergo resolu- tio, quod credimus, hanc scripturam esse diuinam, quia primi patres, Apostoli & apostolici viri eam recipien- dam esse iudicauerunt, & receperunt. Hæc Aiala, 3. parte

affectione

affectione 1. in fine. Finiero, si hereticos modernos rogem, Aiala 2. Num credant & recipiant Symbolum fidei? Et tamen D. parte de Hieronymus tomo 2. in Epistola ad Pammachium aduer- Tradit. sus errores Ioannis Hierololymitani, Symbolum, ait, fi- assertioe dei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum, non scri- 1. in fine. bitur in charta & atramento, sed in tabulis cordis. Hæc D. Hie- D. Hie- ille. Tempus est, vt obiectiones hæreticorum diluamus, ron. to. 2. Illi namque vt probent omnia in vtroque Testamento epist. ad contenta sufficere ad salutem vsurpant illud, 2. Timoth. 3. Pamma- Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum &c. ubi ad- que supra protulimus? Respondeo, Apostolum hac pro- uersus er- positione vniuersali, Omnis scriptura &c. Cõplexum fuisse rores Io- vtrumque verbum, de quo agitur, scriptum & non scrip- Hieroso- tum seu traditum, & vtrumque quidem ad salutem ne- lym. cessarium. Quod si vrgeant vocabulum scripturæ, γραφή, 2. Tim. 3. Respondeo, traditiones quauis formaliter & expresse non contineantur in vtroque testamẽto, nihilominus inde de- ducuntur, quapropter nõ desinunt scripturæ nomine cen- seri, ac illo subintelligi vocabulo. Testis D. Apostolus scri- bens, posterioris ad Corinthios 3. Epistola nostra vobis scrip- 2. Cor. 3: ta in cordibus nostris, qua scitur & legitur ab omnibus homini- bus: scripta, inquam, non atramento sed spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Et Hier. 31. Da- Hier. 31: bo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Idipsum Heb. 10. repetit D. Paulus. Quod verò apposuit Heb. 10. idem dicens, diuinitus inspirata, confirmat propositũ, cum traditio Scriptura quædam sit menti inscripta digito Dei viui, diuinitusque inspirata, vt supra patuit. Frãciscus Tur- Turria- rianus De dogmaticis characteribus: lib. 1. f. 9. Apostolus nus de Dogm. cum docet vtilem esse scripturam &c. Cum scripturam dixit, ea quoque intelli- gi voluit, quæ Apostoli sine scripto charac- Ecclesiis omnibus tradiderunt, siue ad mysteria vel sacra- ter. lib. 1. menta pertinerent, siue ad alia dogmata, quæ licet paulò obscurius, ex scriptura tamen ratione connexi necessariò cõcluduntur, quæ duo vt D. Dionysius ait, colligata & im- plicata sunt cum scriptura. Idcirco Ap. postquã dixit paulò ante præcedentia verba, Tu autem permane in ijs, qua di- didisti. 2. Tim. 3. subiungit & credita sunt tibi, vt tũ scripta, cum Terrul- non scripta comprehẽsa essent. Credita enim dixit, quæ in lianus de præscrip- priore ep. 6. vocauerat depositum. Depositum, inquit, custodi- deuittans profanas vocum nouitates. Terrullianus autem lib. aduersus De præscriptionib. aduer. hæret. per depositũ ait, inculcari, hæret.

non admittendam esse aliam, præter eam, quã audierat ab ipso, doctrinam, & puto coram multis, inquit testib⁹, ibid.

Hæc ergo de deposito doctrinæ siue scripto, Apostolus dixit credita, in quibus præter illa, quæ ex scripto didicimus, permanere præcepit, quæ quia ad scripturam pertinent, vt riuus ad fontem, & ad eam pari autoritate referenda sunt, tanquam ex ea nexa, idcirco subiungit Apost. illa quoque credita complectens. Omnis scriptura diuinis inspirata, & quæ sequuntur. Itaque cum scripturam dixit: verbum Dei intelligi voluit, siue scriptum, siue non scriptum, cum scripto tamen colligatum. Hactenus Turrianus. Dicit etiam, Vtilis est, non autem sufficiens est. Inde autem quilibet haurire potest, quod sibi satis est, modo ad hauriendum deuotè ac piè, vt vera religio poscit, accedat: & quemadmodum Christi passio est sufficiens, sed illam nobis applicari oportet vt proficit, tanquam pharmacum aliquod & salutare medicamentum, sic etiam scriptura sufficiens est, cum vera applicatione, & expositione, secundum antiquorum traditionem & patrum doctrinam. Non enim satis est cum diabolo celante scripturam, Matth. 4. *Dicere, scriptum est: Angelis suis mandauit, &c.* & cum Iudæis, Ioan. 19. *Scriptam legem proferre: Nos legem habemus & secundum legem debet mori, &c.* Cum sacra scriptura non sit in verbis, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, quia litera occidit, Spiritus autem viuificat (vt ait Apostolus.) Sic Rufinus hist. Eccles. lib. 11. c. 9. Basilii & Nazianzenus, ait, per annos tredecim in monasterio, solis diuinis voluminibus operam dabant: Eorumque intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate, sequebantur: quos & ipsos ex Apostolica successione intelligendi regulam suscepisse constabat. Cassiodorus tripartitè lib. 12. ca. 4. Nestorius, inquit, in hæresim lapsus describitur, qui dum naturaliter eloquens esset, se putabat doctum, & libris antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibusque se meliorem putabat esse. Quod autem, tales Ecclesiasticæ expositiones Sanctorum Patrum repudiantes, non habeant Dei Euangelium, disertè testatur. D. Hieronymus lib. 1. commentariorum in Epistolam ad Galatas cap. 1. his verbis: Marcion, & Basilides, & cæteræ heretico-epistolæ. ad Gal. 1. Spiritum sanctum, Nec putamus (prosequitur ibidem) in

*Matth. 4.
I. can. 19.*

*Rufinus
hist. eccl.
lib. 11. c. 9*

*Cassiodo-
rus tri-
part. lib.
12. c. 4.*

*D. Hiero-
nymus
lib. 1. cõ-
ment. in
cap. 1. his
verbis:*

verbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermone foliis, sed in radice rationis. Deinde, alioquin & diabolus, qui loquitur de scripturis, & omnes hæreses, secundum Ezechiel, inde sibi consuunt cervicalia, quæ ponant sub cubito vniuersæ ætatis: Hæc Hieronymus. Nunc de effectibus verbi diuini paulo fusiis agamus, eiusque characteribus: Verbum Domini primum illuminat intellectum, Psalm. 118. *Declaratio sermonum tuorum illuminat.* Psalm. 118. *2. Inflammat affectum, Psalmus 104. De Ioseph dicitur: Ps. 104. Eloquentiam Domini inflammasit eum. 3. Mundat & purificat, auctore saluatore, Ioan. 15. Vos mundi estis, propter sermonem, quem loquutus sum vobis. 4. Sanat animas. Sapient. 16. Neque herba, neque malagma sanauit eos, sed tuus, Domine sermo, qui sanat omnia. 5. Frangit cordis duritiem atque emollit, Hierem. 23. Nonne verba mea quasi malleus conterens petram? 6. Instar clypei defendit & protegit nos contra tentamenta diaboli, Prouerb. 30. Omnis sermo Dei ignitus clypeus est sperantibus in se. 7. Delectat studiosos, Psalm. 118. Latabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa, Vel, qui inuenit thesaurum absconditum, vt in parabola, Matth. 13. Imò omne aurum in comparatione illius arena est exigua, Sapient. 7. Desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum multum: & dulciora super mel & fauam. Psalm. 18. A morte eripit æterna. Ioann. 8. Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum. Ioan. 8. 9. Sanctificat profana, 1. Timoth. 4. Sanctificatur per verbum Dei & orationem. 10. Summam nobilitatem comparat, ex Psalm. 81. Ego dixi Dijs estis, illos dixit Deos, inquit Christus, Ioann. 10. ad quos sermo Dei factus est, & non potest solui scriptura. 11. Ardere facit cor pius, Luc. 24. Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via Dominus, & aperiret nobis scripturas? 12. Memoriam pascit dum ruminatur. Psalm. 118. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Eccl. 15. Cibauit illi pane vitæ & intellectus. & ex Deut. 8. Retulit Christus, apud Matth. 4. c. Non in solo pane viuunt homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Vnde Lactantius lib. 1. c. 1. Diuinarum Institutionum: Nullus suauior animo cibus est; quàm cognitio veritatis, & de sanctissima Deipara scribitur, Luc. 2. Maria autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. & de altera Maria, capit. 10. dicitur: Maria sedens*

Psal. 118.

Ps. 104.

Ioan. 15.

Sap. 16.

Hier. 23.

Prou. 30.

Ps. 118.

Mat. 13.

Psal. 18.

Ioan. 8.

1. Tim. 4.

Psal. 81.

Ioan. 10.

Luc. 24.

Psal. 118.

Eccl. 15.

Deut. 8.

& Mat.

4.

Lactan-

ti lib. 1.

c. 1.

Luc. 2.

Luc. 10.

secus pedes Domini, audiebat verbum illius, Sicque non ventrem sed mentem pascebat. Est siquidem verbum Dei, psal. 118. *bulum animi. 13. Viuificat, Psal. 118. Eloquium tuum viuificauit me. Et iterum, In aeternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me. 14. A peccato reuocat. Psal. 118. Ioan. 6. In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccet tibi. Ioan. 6. Verba uita aeterna habes, Domine. dicebat D. Petrus Christo, & ibidē, ait Christus: Verba quae loquutus sum uobis, spiritus & uita sunt. 15. Armatus in pugna spirituali aduersus hostes. Isto enim gladio Christus Sathanam repulit & expugnauit.*

Mat. 4. Mat. 4. ter citans Verbum Dei. *Scriptum est, scriptum est, scriptum est, Eph. 6. Accipite armaturam Dei: Ut possitis resistere in die malo. Assumite gladium spiritus (quod est Verbum Dei) clypeus est, ut supra diximus, ad repellenda tela nequissimi aduersarii nostri diaboli, Cui resistite fortes in fide, ait Apostolus columen & vertex Petrus, 1. Petr. 5. Gladius etiam, ad confodiendum gigantem sicut Dauid olim Philisteam, 1. Reg. 17. & Iudith Heroina virago tyrannum Holofernem, c. 11. 16. Verbum Dei denique, in regnum Dei saluat. Nam, *Beati qui audiunt uerbum Dei, & custodiunt illud, Luc. 11. omnes beati esse cupimus: Ergo, (quod sequenti dicitur Homilia) & Audiamus sedulo, aure nedum corporis, verum etiam cordis, & custodiamus uerbum Dei, ut beatitudinem optatam consequamur. Audire quidem Verbum Dei, multoties est, Custodire non item. Custodiendum est uerbum Dei, in corde bono & optimo, Ut fructum afferat in patientia, Luc. 8. Custodiendum in opere. Nam, *seruus sciens uoluntatem Domini, & non faciens secundum uoluntatem eius, uapulabit multis, Luc. 12. Nec auditores legis, sed factores apud Deum iustificabuntur, Rom. 2. Vos amici mei estis, dixit Saluator Discipulis, Ioan. 15. Si feceritis quae praecipio uobis. Non dicit, si sciueritis, si credideritis, si legeritis, si docueritis, sed si feceritis.***

Luc. 10. Hoc fac & uives, ait Christus, Luc. 10. Finis erit huius digressio si hoc addidero. 17. Verbum Dei scutum est, contra omnes tentatoris technas, stratagemata, dolos, & artes. Iuxta illud, Psal. 90. *Scuto circumdabit te ueritas eius, non timebis à timore nocturno. A sagitta volante in die, &c. Etenim si tentaris de superbia, memento scriptum esse, Eccli. 10. Odibilis coram Deo & hominibus, est superbia. Quid superbis terra & cinis? Iac. 4. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

Eccli. 10. Si de auaritia, scriptum est, Eccli. 10. *Auaro nihil est celestius.*

Luc. 12. *Hic enim & animam suam uenalem habet.* Luc. 12. *Cauere ab omni*

omni auaritia, &c. Si de gula, scriptum est: Nume. 11. & Psal. Num. 11. 77. *Adhuc eieca erant in ore eorum, & ira Dei ascendit super eos. Et prophanus ille Esau, propter unam escam uendidit primitiua sua, & postea cupiens hereditare promissionem reprobatum est. Heb. 12. Si de luxuria, scriptum est: Heb. 13. Fornicatores & adulteros iudicabit Deus & 1. Cor. 6. Fugite fornicationem. Qui enim fornicatur, in corpus suum peccat. Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit, & 1. Cor. 3. Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis? si quis autem templum Dei uolauerit, disperdet illum Deus. Si de inuidia, scriptum est: Prouer. 14. *Putredo ossium inuidia. Imò, qui odit fratrem suum, homicida est, 1. Ioan. 3. Si de ira, scriptum est: Psal. 4. Ira, scimini, & nolite peccare, Ephes. 4. Sol non occidat super iracundiam uestram. Marth. 5. Beati mites, & omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. ibidē. Ad dō & istud corenidis loco, Verbum Domini, Hebraeis dicitur: דבר יהוה dauar Iehouah. Hæc autem uox, דבר dauar, id est, uerbum, cum sit trium literarum, mysterium sanctæ Triadis inuoluit, prima litera, ד, patrem, qui & שדי Sadai, nominatur, hoc est, qui sufficit, à quo item omnis nostra sufficietia est, qui que nullo indiget, significat. De quo nomine, שדי, Sadai, sic Galatinus, lib. 2. de arcanis Catholice ueritatis, c. 16. Scribit ex Rabbi Mose Maimonis filio, quod compositum est, ex uerbo, ד, dai, quod est, sufficit, & ex litera, ש, sin nuncupata, quæ huic nomini Sadai, שדי præponitur, idemque ualet quod, שדי, asser, id est, qui. Quæ obrem Sadai, id est, quod ד שדי asser dai, id est, qui sufficit, uel qui sufficiens est, uel, qui sufficientia est. Id eò nomē hoc nunquā apud Hebræos, nisi de solo Deo dictum reperitur. Neque mirum quidem. Sic ille & Reuchlinus Cabala, lib. 3. de eodem agens. Sadai, inquit, Latini uerterūt dicentes, Omnipotens: sed apertius Hebraicè significatur, sibi sufficiens, se contentus, & nullius indigens, quod Græci rectius ἀρκυς, id est, sufficiens sibi interpretatur. Hæc ibi. Et personæ Patris non incongruè appropriatur, quia Pater à nullo est, ait D. Athanasius in Symbolo, & Diuus Aug. 3. lib. 4. de Trinitate, c. 20. Totius diuinitatis, ait, uel si melius dicitur, Deitatis, principium pater est. igitur ratioe originis, & emanationū diuinarū. Pater per, ד, dai, uel, Sadai, merito insinuatur. ב, 2. litera, בן, ben, id est, filium. 3. ל, Ruahh, רוּחַ, id est, spiritum, nempe, Sanctum. Tribus sit honor unus. Amen.**

Num. 11.
& Psal. 77.

Heb. 12.
1. Cor. 6.

Prouer. 14.

1. Ioan. 3.

Psal. 4.

Ephes. 4.

Matth. 5.

Galatinus lib. 2
ca. 16.

Reuchlinus Cabala li. 3

Athanasij Symbolum.

D. Aug. 10. 3. li. 4.

de Trinitate. c. 20.

HOMILIA IIII.

Audite hoc senes, & auribus percipite omnes habitatores terra: si factum est istud in diebus patrum vestrorum? super hoc filiis vestris narrate, & filij vestri filiis suis, & filij eorum generationi altera, Ioël i. cap.

Isa. i. ca.

Deut. 32.

Prov. i.

Mages prophetica hinc perspicitur. Quod quidem non demisse vel humiliter sermonem aggrediuntur, sed clarissima tuba insonant, ut omnes audiant, ut sub initium Isaie: *Audite caeli, & auribus percipite terra, quoniam Dominus loquutus est: Filios enutritum, &c.* Ante quem legislator & propheta Moyses dixerat: *Deut. 32. Audite caeli, qua loquor, audiat terra verba oris mei, & Michæas c. i. Audite populi omnes: & attendat terra plenitudo eius, &c.* Hic Ioël omnes habitatores terræ cōpellat, vel specialiter Iudæam, intelligens ut ad suos sermonem dirigat, vel terram in genere, ut maius faciat quod dicturus est: quasi nusquam & nunquam à quoquam visum auditumve sit tale quippiam. ac propterea videtur adiecit Omnes. Alioqui satis esse videbatur, Habitatores terræ: q. d. Tantam rem sum dicturus, ut totum mundum audire velim. Primum, senes: quia horum est præ aliis verbum Dei audire, sub quibus Sacerdotes & principes intelligit. *Audiens sapiens sapientior erit, Prouerb. i.* Senes, experti, idcirco hos testes vocat. Nam iuuenibus facile imponitur. Et ne diu moretur, vno nomine dicit omnes habitatores terræ. Si factum est istud in diebus vestris aut patrum vestrorum? Id quod propter senes præcipue dicit, qui rerum experientia quam valeant, aut ipsi viderunt aut audierunt præterita possunt. Res ergo nouam pollicetur, *quæ facta in diebus vestris, quæ more Rhetorico.* Nunquid factum est simile? Quis non attenderet? Res assuetas, quas in dies experimus, pro nihilo dicimus, sed istæ à sæculis sunt inaudita, idcirco hac de re cum filiis colloquimini, & illi vicissim cum suis, & nepotes vestri colloquantur cum generatione altera, id est, in longinquum tempus. Res sane digna est, cuius meminimus, (Poëtæ verbis libenter utar)

Poëtæ. Et nati natorum, & qui nascuntur ab illis.

Quod à Patribus didicimus, manet alta mente repositum.

ut vix ac ne vix quidem vnquam labatur, excideréve queat. Hinc frequens illa nobis responsio, (quando obiiciunt heretici, cur ista vel illa tam arctè teneamus & accuratè defendamus) *Patres nostri annunciauere nobis, Psal. 43.* Ista doctrina, quæ traditione acquiritur, non solum apud Christianos, sed etiam apud Ethnicos plurimum valuit. Vnde Pythagorea illa philosophia (cuius Galli nostri Druydes, vt & quondam Italia Pythagoreorum referta, fuerunt admodum tenaces) tanti aestimabatur, nisi quia viua voce & traditione quadam docebatur, nec vulgi manibus terebatur: De Druydibus quidem, Iulius Cæsar in suis commentariis li. 6. de Bello Gallico circa initia, sic scribit: *Sua sponte multi in Druydum disciplinam conueniunt, & à propinquis parentibusque mittuntur: magnum ibi numerum veruum edificere dicuntur.* Itaque nonnulli annos vixenos in disciplina permanent, neque fas esse existimant ea literis mandare, cum in reliquis ferè rebus, publicis, priuatisque rationibus Græcis literis vtantur. Id mihi duabus de causis instituisse videntur: quod neque in vulgus disciplinam efferri velint, neque eos, qui discunt, literis confisis minus memoriae studere, quod ferè plerisque accidit, vt præsidio literarum memoriam in perdiscendo, ac memoriam remittant. Sic Cæsar. De Pythagorica verò disciplina, A. Gellius lib. i. c. 9. Noctium Atticarum commemorat, eum qui exploratus ab eo fuerat, recipi in disciplinam statim iussim, & tempus certum tacere. Is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab aliis audiebat; neque percontrari, si parum intellexerat, neque cōmentari, quæ audierat, fas erat. Sed non minus quisquam tacuit quam biennium. Hi prorsus appellabantur, intra tempus tacendi, audiendique *ἀκούοντες*, quod si interpretaris, Auditores sonat. Ast vbi res didicerant rerum omnium difficillimas tacere, audiréque, atque esse iam cōperant silentio eruditi, cui nomen erat, *ἡσυχία*: (Taciturnitatem liceat nunc quidè vertere) tum verba facere, & querere, quæque audissent scribere, & quæ ipsi opinarentur expromere, potestas erat. Hi dicebantur in eo tempore *μαθηματικοί* (quasi disciplinis vacantes) hucusque A. Gellius Pythagoram & Socratem nihil in vita *ἡσυχίας* scripturasse, subindicat Plutarchus, to. i. opusc. lib. i. de fortuna Alexandri sub initium. Verum de his plus fortassis. Maiores igitur nostros de fidei rebus præcipue sciscitemur, Quemadmodum Nestorius Antistes Bizantinus, *ca. i. i. i.* consilio

Iulii Cæsaris lib. 6. cōm. de Bello Gallico sub initium.

A. Gellii lib. i. c. 9. noct. Attic.

Plutarchus to. i. opusc. lib. i. de fortuna Alexandri c. i. i.

consilio Sisinnij tunc Nouatianorum lectoris cruditissimi fretus, pro exponenda fide & schismate remouendo coram Theodosio Imp. orthodoxo imprimis, ad Patres veteres confugiendum prudenter censuit. Sacra scriptura clarè & apertè id nos vtrique docet: Deut. 32. *Interroga maiores tuos, & dicent tibi.* Et sapiens: *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.* Sic autem Socrates hist. Eccl. lib. 5. c. 10. narrat: Sisinnius vir imprimis disertus, & rerum vsu peritus, quoniam exploratum habebat, disceptationes non solum non reconciliare schismata, sed hæreticos præterea ad contentionem multo magis accendere: Idcirco tale consilium Nectario dedit, vt concertationes dialecticas vitaret, testèsq;e adhiberet formulas fidei à veteribus editas: efficeretq;e vt hæreticorū principes ab Imperatore rogarentur, vtrum aliquam rationem ducerent eorum Doctorum, qui ante diuisionem probè Ecclesiam temperassent, an eos tanquam à religione Christiana alienos rejicerent? Quòd si eos rejiciunt, eisdem etiam anathema denunciare audacter aggrediantur; ac si illud aggredi audeant, certè à multitudine ipsi expellentur. Quo confecto veritatem vicisse manifestò, constabit. Sin veteres Doctores minime rejiciunt, tum nostrum est, eorum libros proferre, quorū testimoniis nostra confirmetur opinio. Hoc consilium Imperatori approbatum dicentibus factis Imperatori: Doctores, qui ante Ecclesie diuisionè fuerunt, tanquam magistros se in permagno honore habere, ac approbare: sic tandem confunduntur. Hæc Socrates: Cæterum & si Moses, Exod. 10. vaticinans, tantum fuisse Aegyptiarum locustarum agmen dicat, quantum aut nunquam visum aut visendum vnquam foret. sic enim sacer habet contextus, *quantam, scilicet multitudinem locustarum, non viderunt patres tui, & auis, ex quo orti sunt super terram, rosque in presentem diem, & rursus ibidem: Ascenderunt super uniuersam terram Aegypti locustæ innumerabiles, quales aut illud tempus non fuerant, nec postea futura sunt.* Rectè Hebræi hæc conciliant, quod non ita diu terram occuparint Aegyptiacæ illæ locustæ vt hæc, nec tam varij generis, non enim memoratur in lege nisi locusta. Hic autem fuere 4. genera (de quibus infra dicitur) Nec fuit tunc in lege, nisi vno tempore. Hic autem, quatuor annis, vnum post alterum, atque hoc malum non fuerat ad illud vsque tempus. Hæc autè ad literam euenisse, tamen si historia Regum, & Paralip. non memoret,

memoret, cur non credamus, quum tantopere vastitatem hinc enatam exaggeret Propheta, & pleraq; Propheta afferant, quorum nulla in iis, quæ hodie extant historiis, sit mentio? *Super hoc filius vestris narrate, &c.* Non contentus suæ ætatis populum docere, hortatur vt generatio generatione doceat. Nemo sibi soli natus est: & vt patres nos docuerunt, idem beneficiū nos posteritati debemus, & posteri subsequentiū se. Interim diligenter cōmendat filiorū institutionem. q. d. Hoc cōmendetur in omnes generationes: quia iudicium Domini descripturus est, quòd si homo ab oculis abijciat, quid in eo nisi impietas? Hactenus quasi *παρὰ πρῶτον*, hæc dicta sunt. Vult autem dicere: *A seculo non est auditum quid simile,* Ioan. 9. Sic Habacuc 1. cap. *Admiramini & obstupescite: quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credit cum narrabitur.* Vbi attentionè captata, vtes futuræ calamitatis magnitudine ac mole propofita. epi phonema est enim, id est, magnitudinis rei cum acclamatione estimatio, illud, *Quod nemo credit cum narrabitur.* Vel, horresco referēs, vel, vt hic, *Si factum est istud in præteritis diebus &c.* Eandem hanc sententiam aliis enuntiatam verbis legimus, 4. Reg. 21. *Ecce ego inducam mala super Ierusalem & Iudam, vt quicumque audierit, tinniat ambæ aures eius.* Tèporibus Manassis id dictum. Idem prorsus Hierem. 19. repetitur, vt intelligamus, hæc ad auditorū admirationem & stuporem, necnon ad rei magnitudinè explicandā prædici. Nemo credit cum narrabitur, tum propter auditorum cōtumaciam, tum etiam propter ingentem rei grauitatē. *Quia ego suscitabo Chaldaeos, prosequitur Habacuc, qui per locustas corrodentes, de quibus noster vates, designantur. Ad præsentem locum sic D. Hieronymus cōmentatur: ex rerū magnitudine attentū auditorē facit.* D. Hiero Luc. 8. *Qui habet aures audiendi audiat.* Extra rem minime nymus in fuerit hoc loci adaptare quod de Zenone à Laërtio commemoratur: *Idcirco, inquebat, aures duas, & os vnum habebamus, vt plura audiamus, loquamur pauca.* Iac. 1. *Sit autē omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum.* Laërtius Hierem. 22. *Terra, Terra, Terra, audi sermonē Domini.* At vero quidam similes sunt aspidi surdæ (de qua diuinus & regegius vates in Psalmis) *quæ obturat aures suas: ne exaudiat vocem incantantis sapienter.* Sic, Hier. 6. *Ecce incircumcisa aures eorum, & audire non possunt, nempe, quia nolunt.* Act. 7. *Continuerunt aures suas, ne scilicet audirent.* B. Stephani verba, *Acto. 7.* vel po

Deuter. 33. c. Sapiens in Pronerbiis. Socrates, hist. eccl. lib. 5. c. 10.

Exod. 10

Ioan. 9. Habacuc 1. c.

4. Reg. 21. c.

Hier. 19.

D. Hiero Luc. 8. 1. c. Ioëlis 1. c. Iac. 1. Luc. 8. Laërtius Hierem. 22. At vero quidam regegius vates in Psalmis) Hier. 6. Act. 7. Hier. 6. Acto. 7.

Act. 6. vel potius Spiritus sancti, qui per eum loquebatur, *Act. 6.*
2. Timot. 4. à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas
4. c. las autem conuertentur. Facit ad id, quod in Demosthenis
 Plutar- eiusdem oratoris opera legitur, & apud Suidam in Prouer-
 chus in bio *dijs ouia* ad huc inodum: Cum defenderet accusatum,
 Demo- & tumultuantes auditores videret: rogauit vt paululū au-
 sthenis vita, in- scultarent. Tuncque narrauit se Megara euntem cōduxisse
 ter eius- se asinum, astantem se sub umbra asini voluisse requies-
 dem De- cere (Neque enim arborem ibi affuisse) Agasonem prohibi-
 mosthe- buisse: asinum se tantum, nō etiam umbram locasse: Sic da-
 nis opera ea re contentionum intercedisse. Cumque vidisset Athe-
 nisenses attentos, & cetera apudēdi cupidos, castigauit eos
 & apud Suidam dicens: Cupidē eos de asini umbra velle audire, at de ho-
 pariter mine in periculo constituto capitali nolle audire. Itāne de
 legitur. asini umbra audire cupitis, ait: de rebus seriis loquentem
 aufcultare non vultis? Haud absimile fecit quondam Dio-
 Laërtius genes ille Cynicus, vt de illo Laërtius lib. 6. refert. Cum se-
 lib. 6. in riō quandoque loqueretur, Demōque sibi intenderet, sese
 diogene. ad sonum musicum contulit. Congregatis ad se plurimis,
 exprobrauit quōd ad inepta studiosē concurrerent, ad ea
 verō, quā grauiā essent & vtilia, negligenter conuenirent.
 Subijciam & ex Ioāne Cassiano lib. 5. Collationem, de Spi-
 ritu gastrimargiæ Machetæ factū. Vidimus, inquit, senem
 nomine Machetam, qui gratiam istam à Deo diuturnis
 precibus impetrauit, vt quotquot diebus ac noctibus sie-
 ret collatio spiritalis, nunquam somno opprimeretur. Si
 autem quis introduceret verbum detractorum, aut otio-
 sum, protinus resoluere se in somnum, ita vt nihil audi-
 ret. Declarauit idem, diabolum esse otiosarum fabularum
 fauorem his signis: Cum enim sermocinaretur de spiri-
 tualibus rebus, viderētque eos dormire, qui audituri con-
 uenerant, introduxit repente fabulam otiosam, ad cuius
 auditionem cum vidisset eos confestim cuiusdam, & aures
 erectas habere, ingemuit, dicens: nunc vsque de rebus ce-
 lestibus loquebamur, & omnes dormiebatis: Cum fabula
 proposita est, omnes excussistis torporem somni. Ex hoc
 perpendite, quis fuerit impugnator spiritalis collationis,
 & quis auctor infructuosæ fabulæ huius, nempe diabolus.
 In quosdam dictū sit, qui potius ad theatrū audituri scur-
 rilia à mimis & histrionibus, aut visuri ludicra, concurrūt,
 quā vt audiant ex ore prædicatoris in templo Dei verba
 ad eorum

ad eorum consolationem & salutem. Qui etiam interea
 dum conciones fiunt, in somnum statim resoluuntur: pro-
 rinus autem, si fabulæ narrarentur, expergiscerentur, au-
 rēscque accommodarent lubentissimē. Vt, quid diligitis *va-*
nitatem, & queritis mendacium? Psalm. 4. & Psalm. 118. *Nar-*
rauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua. P^{sal.} 4.
 & 118.
 Narrate filijs vestris & generationi altera, &c. Eccli. 8. Non
 te prætereat narratio seniorum. Ipsi enim didicerunt à patribus
 suis. Hier. 6. State super vias & interrogate de semitis antiquis,
 qua sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem ani-
 mabus vestris. Job 8. Interroga generationem pristinam, & di-
 ligenter inuestiga patrum memoriam (hesterni quippe sumus)
 & ipsi docebunt te. Prou. 22. Ne transgrediarius terminos anti-
 quos, quos posuerūt patres tui. Patres nostri sunt Apostoli: ter-
 mini ab illis præscripti, eorū Apostolica dogmata. Heb. 13.
 Mementote præpositorum vestrorum qui vobis locuti sunt, &c.
 Diuus Augustinus tomo 7. libr. 2. contra Iulianum Pe-
 lagianum sub finem: Isti patres quod inuenerunt in Ec-
 clesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à
 Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Deuteronom.
 32. Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas.
 Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, maiores tuos &
 dicent tibi. Hęc tam vtilis consuetudo desit. Psalm. 77. Quan-
 ta mandauit patribus nostris, nota facere ea filiis suis, vt cogno-
 scat generatio altera, filij qui nascentur, & exurgent, & narra-
 bunt filiis suis. Psalm. 43. Deus auribus nostris audiuimus, patres
 nostri annunciauerunt nobis. & Psalm. 77. Quanta audiuimus, Pa-
 tres nostri narrauerunt nobis. Et Dominus in lege, Narrabis ea,
 ait, filiis tuis, & quādo interrogauerit te filius tuus, dices ei, &c.
 Exod. 12. & 13. Iosue cap. 4. De Phase, siue agno Paschali: item,
 de sanctificatione primogenitorū, & de transitu Iordanis. Deut.
 4. Docebis ea filios ac nepotes tuos, diem in quo stetit coram Do-
 mino Deo tuo in Horeb. c. 6. Narrabis ea filiis tuis & meditare-
 ris, &c. cap. 11. Docete filios vestros, vt illa meditetur. Quod si-
 lij docendi sint illud imprimis indicat, Genes. 18. Scio quod
 præceptorus sit Abraham filiis suis, & domui suæ post se, vt cu-
 stodiant viā Domini, & faciant iudiciū & iustitiam. Prouerb.
 4. c. David docuit Salomonem. Docebat me, inquit ille, Pater, di-
 cens, Suscipiat verba mea cor tuum. Sic Tobias filium cap. 1. Do-
 cuit, ab infantia timere Dominū, & abstinere à peccato. Eccli. 7.
 Filij tibi sūt? erudi illos, & curua eos à pueritia. Ephes. 6. Patres
 educate filios, in disciplina & timore Domini. Apud Laërtium
 lib. 5.

lib. 5. in li. 5. in Aristot. Dicebat Aristoteles, parētes qui liberos erudiēdos curassent, honorabiliōres iis, qui solum genuissēt. Eos enim viuēdi tantum, illos etiā benē beatēq; viuēdi auctores esse. Herodiadis filia perperam à matre ad saltus & choreas instructa fuit. Hely sacerdoti malē cessit, quōd filios non corripuerit, Sed de his in Decadibus nostris sacris fusiū egimus. Eō remissum lectorem cupimus, ad Euangelium de filio prodigo. Vnum hoc loco commemorabo, & alterum fide dignum exemplum: Prioris author est Boëtius, de disciplina Scholarium lib. vno, cap. 2. circa medium, sic referens: Contumelioso coitus appetitu, sanguineum Lucretij filium, Zenonisque discipulum tota Roma fleuit inuiscatum, qui tamen clarissimus ortus fuit natalibus, quantitatis proceræ, & sanguineæ qualitatis, miræ siquidem eloquentiæ, perspicacis ingenij, sed quoridianis & vltra debitum nuptiis gaudebat, patre pœnam deserente. Patrimonium enim, parentumq; census illicitè consumebar, cunctisq; zelotypis eminebat. Aleis autem & meretricum cellulis semper inhiabat. Proprio autem adhuc non destitutus pruritu, postea à parentibus eiectus, tandem ab amicis & confortibus destitutus, à creditoribus vndique fatigatus, notis & ignotis furim studuit assistere, crucis ab angustiis à patre creberimè redemptus, vltimò tamen parentis pecunia redimi nō potuit. Cruci ergo addictus, eundem ad se venire lacrymis compellebat, osculumque voce querula petebat. Pietatis autem motio ad filij petitionem patrem erexit, erectique filius nasum morfu secuit acutissimo, dicens: Quare à meis primis erroribus incastigatus euasi? Vt quid magistri mei documentis non obediui? sociisq; meos contempsi? Filij patrē necesse est indulgere castigationi, magistrūque discipuli mores informare. Hactenus Suuerinus Boëtius. Posterioris author est Plato diuinus. De legibus Dialogo 3. declinando versus finem: Ita, inquit, de Cyro vaticinor: in ceteris quidem ipsum & ducent bonum, & ciuili vitæ amicū fuisse, rectam verò disciplinam nullo pacto attigisse, nec ad rei familiaris administrationem animū vnquam applicuisse. Siquidem à iuuenta per totam vitam militia occupatus, mulieribus filios tradidit educandos: quē ipsos vt felices statim pueros atque beatos, nullius indigentes rei sic educabāt, vt prohiberent ne quis eis vt potē beatis aliqua in re aduersaretur, cogentes omnes quicquid

Boetius
lib. 1. ca.
2. de disciplina
scholarium.

Plato
dial. 3. de
legibus
inclinando
versus
finem.

quid ipsi dicerent aut facerent, laudare. Ita ipsos tales quosdara educauerunt, Bellam scilicet educationem, formineam nempe, quam induxerunt Regiæ mulieres, nouis claræ diuitiis, desertæque à viris bello & periculis occupatis. Pater verò ipsorum, ouium, hominum, multorumque aliorum, quorum ad eos spectabat possessio, greges multos habebat: sed ignorauit quōd filij, quibus hæc relicturus erat, paternam ipsam Persicamque artem non docebantur, cum Persæ pastores essent, in regione aspera geniti, & ipsa ars Persica dura esset, sufficiensque robustos eos pastores efficere, qui & custodias agere, & vigilare possent, & militare, si res postuleret. Permisit autem vt mulieres & eunuchi Medorum ritu, filios eius nutrent: quorum educatio ab ea quæ vulgò existimatur felicitas, corrupta est. Vnde tales euaserunt, quales fieri conueniebat eos, qui in summa rerum licentia nutriti fuissent. Cum igitur mortuo Cyro rerum potiti sunt, vt potē qui deliciarum & impunitatis ac licentiæ pleni essent, primū alter, æqualitatem non ferens, alterum interfecit: deinde ipse ignorantia ebrietatēque furens principatum perdidit. Medi enim ac quidam eunuchus tunc dictus, Cambysem quasi amentem contempserunt. Et quibdam interpositis subiungit: Sed te nunc iure appello Darj, qui Cyri malo commonitus non fuisti, sed in eisdem Xerxem moribus educaisti, in quibus Cambysem Cyrus nutriuerat. Ipse igitur vtpote eodem pacto educatus, similia quoque perpeffus est. Ex illo tempore nullus vnquam fermè Persarum rex magnus nisi nomine fuit. Neque fortunam fuisse causam arbitror, sed vitam malam, quam filij valde diuitum Tyrannorumque plurimum viuunt. Sic ibi, diuinus ille Placo. Quam verè Baptista Mantuanus Parthenices primæ lib. 1. cecinit.

Baptista
Mantuanus
Parthenices
Blanda parrum segnes facit indulgentia natos.
Prouerb. 13. qui parcit virgæ, odit filium suum. Eccl. 23. Noli prima liberabere à puero disciplinam: si percusseris eum virga, non bro 1. morietur. Tu virga, percuties eum: & animam eius de inferno liberabis. Hebr. 12. Quis est filius, quem nō corrigit pater? Quod 13. & ca. si extra disciplinam esis, ergo adulteri esis. Apocal. 3. Ego quos 23. amo castigo. Plantas dum teneræ sunt facile inflectes. Si filios diligis, animarum salutem ama imprimis. In summa, Apoc. 3. Prouerb. 22. Adolefcens iuxta viam suam, etiam eum senuerit non recedet ab ea. Et vt est apud Horatium. Horati.

*Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu.*

Eccli. 22. Confusio patris est de filio indisciplinato. Oportet ergo narrare filiis, erudiri que eos & educare in timore Domini. Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos.
Psal. 33. Hæc autem de filiorum educatione, & informatione ac castigatione seu disciplina in præsentiarum sufficiant. Nunc de successione doctrinæ recto ordine dicendum.
Psal. 44. Pro patribus nati sunt tibi filij. Eius rei per prophetâ Ioël admonemur: filiis vestris narrate, à generatione in generationem. 3. Reg. 21. Naboth dicebat: Absit ut ego patrum meorum hereditatem tradam. Nos quomodo prodemus fidem antiquorum? Omnium errorum scaturigo, est veneratione antiquitatis contemptio, & despicientia.
Iob 30. nunc despicunt me iuniores tempore: Nostri aui hæretici patres antiquos flocci faciunt, qui perbellè in Eliu designantur.
Iob 32. Iunior sum tempore, dicebat ille, Vos autem antiquiores, sed senes non intelligunt iudicium. Plenus sum membris. Loquar &c. Sed contra novatores huiusmodi spernentes antiquitatem, Rescribunt Imperatores. leg. Testamenta omnia, Cod. de testamentis. Mos namque retinendus est fidelissimæ vetustatis & in Authenticis novella constitutione.
De appellationibus. §. Illud etiam. Veneranda vetustatis autoritas. Et, Volcatius Gallicanus in Audido Cassio Imp. citat ex Epistola Marci Imp. versum Ennij. D. autem Augustinus to. 5. lib. 2. De civitate Dei cap. 21. ex Tullio lib. 5. de Republ. citat eundem versum.
Moribus antiquis, res stat Romanâ, virisque.
Hinc D. Basilius epist. 60. Quæ à sanctis patribus edocsumus, ea rogantibus nos annunciamus. Conqueritur idem epist. 61. quod patrum dogmata contemnantur. Apostolicaque traditiones annihilantur, & recentiorum hominum inuenta Ecclesis inseruntur: Eusebius lib. 4. hist. cap. 29. ex translatione Rufini. Tatianus, inquit, tum in hæreses incidit, cum nimia elatione inflatus, existimavit se cæteris meliorem, & maluit proprium instituire styllum docendi, quam à veteribus traditum sequi. Et, Paulus Samosatensis ex eodem Eusebio lib. 7. cap. 27. eodem Rufino interprete, Antiquis & defunctis tractatoribus insultabat, & illis derogans, suas laudes impudenter iactabat. Psalms & hymnos veteres tolli, recentiores à se confectos, cantari voluit, & sibi applaudi ab omnibus. Sic etiam

etiam Bese Varsanus, in suis conciliabulis Rhythmicos suos versus Gallicos, loco Psalmorum in Ecclesia decantari solitorum, inuexit, & introduxit. Maiorum vestigia sequi negligens: Profanas novitates importavit. O sacrilegâ, viri dicam an belluc, audaciam! In huiusmodi, perbellè quadrat, quod Cassiodorus tripartitæ lib. 10. cap. 11. scripsit: Viles homines, & qui per seipos nequeunt apparere, vituperando meliores esse se aliquid conantur ostendere, sic ibi. Nota quod solidissima blasphemiarum in Christum solutio & profligatio est dicere: Istam doctrinam esse Catholicâ Christi Ecclesie ignotam. Non ita nostros patres sensisse olim, per continuas nec interruptas successiones ab initio, à generatione in generationem recurriendo ad antiquissimas Ecclesias, vt D. Irenæus loquitur, lib. 3. contra hæreses, cap. 4. Ita enim D. Athanasius ad Epictetum Corinthiorum Episcopum epistola contra Hæreticos scripta, propositis multis hæresibus loquitur: Græcè quidem sic vt doctus Lindanus lib. 2. cap. 6. in suam Panopliam Euangelicâ retulit τὸ το μίον ἀνοσιφιστοῦ ὑπὸς τὰ τ. ταύτα, καὶ ἐκείνῳ ἀρῶν, ὅτι οὐ ἐστὶ ταύτα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀσπιστῶν. Latine verò ita: Tantummodo ad ea respondendum est, quod ipsum per se sufficit. Ea orthodoxæ catholicæque Ecclesie non esse, neque maiores nostros ita sensisse. Relinquitur ergo, quod maiorum fides, ac patrum religio ad nos continua successione deriuata, nobis seruanda est & tenenda aduersus hæreticorum sycophantiam, nec à patribus vlllo modo discedendum, sed sicut tradiderunt & annunciauerunt nobis, à progenie in progenies ita credamus, & sentiamus, nec fidem patrum vel deseramus vnquam vel mutemus.
Tob. 2. Tob. 2. filij Sanctorum. m. sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est ijs, qui fidem suam nunquam mutant ab eo. Et nos cum B. Hieronymo ingenue profiteamur. Is enim to. 2. ad Pammachium & Oceanum de erroribus Origenis circa finem: Illam, ait, senex tenebo fidem, in qua puer natus sum. Cæterum quod in contextu dicitur: De Generationibus sic accipe Generationem, vt sit ætas hominum, siue idem quod sæculum. De quo sic Censorinus, ad Cærelinum, de die Natali. cap. 17. Sæculum inquit, est spatium vite humanæ longissimum partu & morte definitum. quare qui annos 30. sæculum putarunt, multum videntur errasse. Poëtæ quidem multa incredibilia scripserunt. Natali.

Cassiodorus tripart. lib. 10. ca. 11.

D. Irenæus lib. 3. cap. 4. D. Athanasius ad Epictetum Episcopum Corinth. Lindan. li. 2. ca. 6.

Tob. 2. D. Hieronymus to. 2. ad Pammachium de erroribus orig. sub Censorinus. §. 17. de die Natali.

nec minus historici Græci, quamuis eos à vero non par fuit recedere. Vt Herodotus, apud quem legimus Arganthonium Tartessorum regem cētum & 50. annorum fuisse: aut Ephorus, qui tradit Arcadas dicere apud se reges antiquos aliquot ad 300. vixisse annos. verum hæc vt fabulosa prætereo. Sed inter ipsos Astrologos, qui in stellarum signorumque ratione verum scrutantur: nequaquam etiam conuenit. Epigenes in centum duodecim annis longissimam vitam constituit, Berofus autem in centum sedecim: alij ad centum viginti annos produci posse, quidam etiam vltra crediderunt. Romanorum autem sæcula, quidam ludis sæcularibus putant distingui, qui centesimo quoque anno fiebant. Sic enim Liuius lib. centesimo tricesimo sexto. Eodem anno ludos sæculares Cæsar ingenti apparatu fecit, quos centesimo quoque anno (his enim terminis sæculum terminari) fieri mos. Quamuis contra vt decimo centesimoque anno repetantur, testari videatur Horatius Flaccus in carmine, quod sæcularibus ludis cantatum est, vbi tempus hoc modo designauit.

*Certus vnaenos decies per annos
Orbis vt cantus referatque ludos
Ter die clara rotiensque grata
Nocte frequentes.*

Ergo post centum annos, aut post centum decem, hi ludi fiebant, aut alio spatio, vt sæculares dici potuerint, quod plerumque semel fiant hominis ætate. Deinde Etruscorum prima sæcula centenium fuerunt annorum. Hætenus ex Censoriho dictum de sæculo: Communiter autem hominis vita vix ad centum annos peruenit, nec excedit: Nam Herodotus, lib. 7. & Valerius, lib. 9. cap. 17. De cupiditate vitæ referunt quod Xerxes contemplatis copias suas terrestres & nauales, deinde fleuit dicens: Reputantem me quam breuis sit omnis hominis vita, subiit horum miseratio, quorum quum tot sint, nemo ad centesimum annum supererit. Et Psalmographus psalm. 89. in potentibus 80. anni. Et quidem ante diluuium longissimam vitam ducebant Antiqui: Mathusale enim Gen. 3. annis. 969. vixisse memoratur. Et Liranus noster ibi declarat, quamobrem ante diluuium tamdiu viuerent. 1. Ex bonitate complexionis primorum parentum. 2. ex temperantia & frugalitate in victu. 3. ex bonitate nutrimenti ante diluuium. Siquidem terræ nascencia erant meliora, quam

*Herodot.
lib. 7. &
Valer. li.
9. cap. 13.
Psalm. 89.
Genes. 3.
Liranus
in 3. cap.
Genes.*

quam nunc. 4. Ex diuina dispositione hoc ordinante, vt per longam vitam hominum citò multiplicaretur genus humanum. Post diluuium verò Genes. 11. aliqui leguntur vixisse 500. vel 400. annis. Abraham etiam vixit 175. annis. Isaac 189. annis. & Iacob 147. annis, vt ex Genesi sacra colligitur. Tempore Dauidis fuit abbreviatum spatium vitæ humanæ, & in robusta quidem & bona dispositione ad 70. vel 80. annos durabat vita, vt supra attigimus. Nunc experientia docet, quod in valentioribus, humanæ vitæ annus est quinquagesimus quintus. In vitis patrum, Paulus primus heremita annis centum viginti vixit. Antonius abbas 150. annis. Modò verò, paucos admodum videmus, qui hos attingant annos. Refert Guaguinus lib. 6. Chroniconum siue Annalium Gallicorum, quandam Ioannem dictum De temporibus, sub Imperatore Conrado II. plus 360. annis vixisse. Fides sit penes authorem. Ex profana certè historia, narrante Plinio lib. 7. cap. 48. didicimus, quod Gorgias Siculus 108. an. vixit. Valerius Coruinus 100. annos impleuit. Consul sexies fuit. Terentia Ciceronis, 103. ann. Claudia O filij, 115. ann. An non anni Nestorei celebrantur? quem ex Homero, amplius 300. annis vixisse referunt. Sed multa mentiuntur poetæ. Vitæ ergo humanæ tanta est varietas ac incertitudo, vt quot annorum spatiis describenda sit vna generatio, nullus facile dixerit. Satis est. Si (quum sit vita breuis, & Generatio prætereat & adueniat) quamdiu in Generatione hac contingit nos versari, in fide patrum & auita religione constantes simus, & in bonis operibus curemus esse abundantes, vt ad patres nostros in regno cælorum aggregemur: cum illis in vnu, & per omnia sæculorum sæcula feliciter victuri. Quod nobis concedat, qui viuut & regnat Deus.

A M E N.

d 3 HOMI

*Genes.
11. cap.*

*Guaguinus l. 6.
Annalium.
Plinius
li. 7. c. 48.*

Homer.

HOMILIA V.

Residuum erucæ, comedit locusta, & residuum locustæ comedit bruchus, & residuum bruchi comedit rubigo.

IOEL I.

VAE hæcenus dicta sunt, ad titulum libri, & ad reddendos auditores attentos pertinent. Nunc subdit sermones parabolicos de comestione siue corrosione erucæ, locustæ, bruchi, & rubiginis: quæ designabant quatuor Monarchias, quæ per tēporis successiōnem Iudeos oppresserunt ac deuastarunt. Consequenter parabolam adaptat ad propositum ibi: *Gen's enim ascendi super terram meam, &c.* Postea super hoc inuitat ad lamentum & planctum. Ibi: *Plange quasi virgo &c.* inuitat virgines, agricolas, sacerdotes, animalia, greges, ac campos, per hoc inuens respectu regionis immensam deuastationem. Atque huius primi capitis talis est partitio, ex Petro Aureolo Franciscano ac S. R. E. olim Cardinali Vaticanatur hoc loco Ioël de 4. illis pestibus quod uenit, & atque ad eō tempore uenerunt, & omnes arborum fructus ac uirentia agrorum absumpserunt. Quod uerò tempore id contigerit, statim dicitur. q. d. Id quod reliquum fecit eruca anno primo, vorauit locusta anno secundo. Neque enim uenerunt 4. genera anno vno, sed vnum post alterum, 4. annis. Hic igitur incipit narratio prophetica. Quatuor generū pestium harum, prima minus nocua, postrema quæque nocentissima: Obscurum aliquid ferè propheta pramittunt, vt magis mentem auditorum suspendant, & dicenda commendent. Simpliciter, de fame aliqua uehementi, & diuturna, quæ tunc contigerit, accipi potest propter horum vermium depastionem ac corrosiōnem. q. d. Ad depastionem erucæ, omnia deuenerunt, populum satis putabamus punitum, sequuntur grauiora, pœna penam, angustia angustiam, vltimò vastitas. Sed malum proponi vt parabolam, vt varia afflictiones à Tyrannis principibus, qui quater populum afflixerunt, per vermes designentur & adumbrantur. Authoritate Moïsis interim moueor, vt hæc nēdum allegorica sed historica etiam putem. Sic enim *Deut. 28.* violatoribus mandatorum Dei prædicat

Petrus
Aureo-
lus.

Deut. 28

cit ac minatur: *Sementem multam iacies in terram, & modici congregabis: quia locusta deuorabunt omnia. Vineam plantabis, & fodies, & vinum non bibes, nec colliges ex ea quippiam, quoniam vastabitur vermibus. Omnes arbores tuas, & fruges terræ tuæ rubigo consumet. Peccati pœna est, noxiorum vermium copia, qua perit annona. Cū Moïse experientia cōuenit. Ferè autem noxiorū vermiū copia, etiam per se pœna peccati, signū est grauioris pœnæ sequutura. Sic apud Iudæos hæc vastatione agrorū sequuta est grauissima vastitas per Babylonios, qui terrā magis afflixere, quā vermes. Pœna penam mitis & tolerabilis: ex agrorū depastione, fames & pestis. Quæ subsequuta est, grauior: de qua dicit paulo. post: barbarus hostis, qui omnia euertit. Nunc de 4. arborum pestibus, vt dicamus, ordo postulat: Eruca villosus est vermis, vnde & hirsuta Columellæ dicitur lib. 10. declinando versus finem. Sic ille, De cultu hortorum, cecinit:*

*Nec solum teneras audent erodere frondes
Implicitus concha limax, hirsutaque campo.*

Subiungit etiam,

Serpique eruca per hortos.

*Quos super ingrediens exurit semina morsu,
Quæ capitis viduata coma, spoliatæque nudo
Vertice trunca iacent tristi consumpta veneno.*

Hæc ne ruricolam paterentur monstra, &c. Postea subdit, *Hæc mala rubigo virides ne torreat herbas.* Et quæ sequuntur. Galli appellant, *Chenilles.* De his idem Columella De re rustica, li. 11. c. 3. ad calcem, sic iterū scribit. Vbi verò apud præcis regionibus post pluuias noxia inesserunt animalia, quæ à nobis erucæ appellantur, Græcè autem *νέμωται* nominantur, vel manu colligi debent, vel matutinis temporibus fructus oleorum concuti. Sic ibi. Et Plinius lib. 17. c. 24. Erucæ, inquit, dirum animal, erodunt frondem, alia florem, ac depastam arborem turpi facie relinquunt. Nascitur hoc malum tēpore humido, & lento. De Locustis autem idem Plinius lib. 11. c. 29. ita scribit: Deorum iræ pestis ea intelligitur. Namque & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum stridore, vt aliae alites credantur, Solémque obumbrant, &c. Multa contactu adurentes: omnia verò morsu erodentes. Hæc Plinius. Bruchus autem, vel, vt Hesychius scribit, *βρῦνος* est proprie *χλωρὰ ἀμπῆς* virens adhuc locusta. Phaurinus, inquit, *ἡ νωγυρὸς ἡδὲ ἀπ' ἑσπας ἀμπῆς*, hoc est, locusta

Columella
lib. 10.
inclina-
do ver-
sus finē.

Columella
lib. 15.
c. 3. in fi.

Plinius
lib. 17. c.
24.

Plinius
lib. 11. c. 29.

recens nata, & implumis, siue absque alis. (Sic enim vult Mercet⁹ que citat Mercerus, in suis ad hunc locum commentariis, in Ioël⁹ Bruchus insecti genus, *ωπαρά τὸ βρῦναυ τὸ ἰσβίαν*, Hesychius ad hoc ea id est, à rodendo siue mordendo, erymologiam habet, Rumpit & bigo autem in legeribus nihil relinquit quod sit vsui, hanc rorem noxium sequitur: qui quum in folia depluit, sol superueniente animatur, & viuit, varièque plantis nocet proposium.

Plinius Plinius l. 18. ca. 17. Cæleste frugum vinearumque malum lib. 18. c. nullo minus noxium est rubigo, inquit, frequentissimum hæc in roscido tractu, cōualibusque, ac persacū non habetibus: E diuerso carent ea vērōla & excellā. Sic ille. 3. Reg. 4.

Prædictum Salomon: *fames si oborta fuerit in terra, ante pestilentiam carnis aër, aut arugo, aut locustæ, aut rubigo, que expandet manus suas in domo, habitatu exaudies in celo.* Hæc autē quo tēpore cōtigerint, prout à Ioële vaticinatum fuerunt, nō liquet ex sacra historia: de euentu tamen da-

Theodoro⁹ in 1. c. Ioël⁹. Amos 4. cap. bitare nefas, quāuis desertis verbis non proferant Biblia sacra, quib⁹ tēporibus, vel sub quib⁹ regibus tãra superuenit calamitas. Theodoret⁹, in Ioëlis c. 1. Ego vērō, inquit hæc vera esse cēleo, atq; vt dicta sunt sine dubitatioe facti esse arbitror: Nam beatus Amos c. 4. etiã meminit locustæ & bruchi, & cōbustionis, & auriginis: nū ficus, oliuetæ, & vineæ commemorat, ab erucis consumpta: Nō igitur solum per translationem hæc accipienda sunt, cum sacri Prophetæ concordissimè nos docuerint supradicta, vt narratur: accidisse.

Idem in argumēto Amos propheta. Sic ille. Idem argumento prophetiæ Amos scribit. Diuinus Amos fuit tempore, cum admirabilis illi. Osee & Ioël extiterunt: ac de Assyriis prædixit & Babylonis, de quib⁹ inde reditu, &c. Et c. 1. Amos dicitur, quod prophetauerit diebus Ozia regis Iudæ &c. c. 4. sic habetur: *Percussit ventus vrentes, & in aurigine, multitudinem horrorem, vestrum, & vinearum vestrarum, oliuetæ vestra & ficetæ vestra comedit eruca, & non redistis ad me, dicit Dominus.* Quam autem famē, & frugū vastationem hic describit, haud tantam esse putarim, quæ sub Iorā accidit: & ab Eliseo prædicta est: 4. Reg. 8. *Eliseus locutus est ad mulierem cuius vineam fecerat filium, dicens, Surge & peregrinare vbi cumque repereris: Vocauit enim Dominus famem, & veniet super terram septem annis.* Duplici de caula, eam non esse existimauerim. Illa enim septem annorum fuit, hæc quadriennij tantum fuisse videtur. Deinde, illa sterilitas ab Eliseo pronuntiata, ad decem tribus pertinebat, non ad Hierusalem, cui

4. Reg. 8.

cui prophetauit Ioël. Nam mulier, cui ab Eliseo prædictum fuerat, erat de decem tribubus. Nam reuersa, (vt habet sacer contextus vbi supra) iarsessit ad regem Israël petens suos sibi agros restitui. De alia ergo fame, quæ sub aliis euenerit regibus (vt quorundam, referente Mercero, ad hunc locum probabilior est sententia) intelligendum est. Ioëlem namque postremis Ezechia temporibus, aut sub Manasse hæc vaticinatum putant, iam scilicet abductis decem tribubus per Assyrios. Videtur itaque Ioël, Isaiæ posterior. Sed de his satis prima concione à nobis dictum est.

Residuum eruca &c. Hic D. Hieronymus disertè scribit ad hunc modum: Exordium sequitur narratio. Ibi vt attentum faceret auditorem, magna & incredibilia se dicturum esse promisit, quæ nec vetus sciret historia, nec præsens ætas facta cognosceret. Hic erucam, & locustam, & bruchum, & rubiginem, posuit: vt quæ singula rarò eueniunt, omnia simul facta memorentur: & ideò mirabilia sint. Erucam, quæ Græcè dicitur *νάμμα*, Hebræi Assyrios interpretantur, Babylonios atque Chaldaeos: qui de vno orbis climate procedentes, tam decem tribuum, quæ duarum, hoc est, Israëlitici populi cuncta vastarunt. Locustam autem Medos interpretantur & Persas, qui subuersione imperio Chaldaeorum, Iudæos habuere captiuos: Bruchum, Macedones, & omnes Alexandri successores: maximèque regem Antiochum cognomento Epiphānem, qui instar bruchi sedit in Iudæa, & omnes priorum regum reliquias deuorauit, sub quo Machabæorum bella narrantur. Rubiginem referunt ad imperium Romanorum, qui quarti & vltimi in tantum oppressere Iudæos, vt de suis finibus eos pellerent. Scribit plenius Iosephus septem voluminibus, Vespasiani & Titi narrans triumphos. Helij quoque Hadriani contra Iudæos expeditionem legimus: qui ita Hierusalem muròsque subuertit, vt de vrbis reliquiis ac fauillis sui nominis Heliam conderet ciuitatem. Hæc sunt 4. regna, quæ subuerrere Iudæam in 4. cornibus Zacharias vidisse se scribit, dicente ad eum Angelo: Hæc sunt cornua, quæ ventilauerunt Iudam & Israël & Hierusalem. Hucusque Diuinus Hieronymus. Nunc de 4. Monarchiis sese offert locus vt aliquid latius scribamus. Arias Montanus in primū Ioëlis caput ad hæc verba: Residuum eruca &c. ita scribit: quatuor orbis imperia, quæ

Mercet⁹ ad hunc locum.

D. Hieronymus in Ioëlem 1. cap.

Arias Montanus in 1. cap. Ioël⁹.

sele continuato successu secuta sunt, breuissimè & summo cum artificio hæc 4. locustarum genera, seu insectorum, continere videmus, quorum singula calamitates non exiguas, ac tandem exitium Israëliticis rebus attulerunt. Ac primum quidem imperium Assyriorum fuit: quorum reges totum orbem in suam ditionem redegerunt: Secundum verò Persarum, qui Babylonio rege interfecto, rerum etiam potiti sunt. Hos Alexander Macedo deuicit, atque imperij diadema in Græciam transtulit: Vltimi fuerunt Romani: quorum imperium Oceanus terminum statuit. Primam ergo calamitatem Israëlitz ab Assyriis, camque maximam accepere. Hinc nim Babylonis hostibus Sennacheribo, Salmanassarj, & Nabuchodonosori prædæ & triumphj materia non semel fuerunt: à quibus primum Israëlitz, regnum omnine victum, raptum, direptum, & abductum est: inde Iudæa omnis debellata, atque vrbe ipsa Hierusalem expugnata, vnâque cum templo incensa, gens ipsa etiam Babylonem migrare est coacta. Horum reliquias Persarum hostilem in modum vexauere vehementer, dum apud eos Iudæi detinebantur, antequam per regem Hierosolymam redire licuisset, multis iniuriis affecti, atque publicè & priuatè casti peribant, vt in Hester volumine legimus: nempe cum vellet Aman omnem Iudæorum qui erant in regno Assueri, perdere nationem. Quamobrè Mardocheus sacco indutus ad Dominum se contulit exorandum, pro suo populo: Esther c. 4. Et dum iam restituti à templi ædificatione retardarentur, quid non malorum passi sunt? Vide Esdræ libros ac Nehemiæ. Hucusque Arias Montanus. Age, paulò fusiùs de his 4. Monarchiis tractemus, vt dilucidius fiat beati Ioëlis vaticinium. Ioanne Reuchlin. de arte Cabalistica libr. 3. tractans, quid sit Notariacum dicit. Notariacum, est conuentum quoddam clam receptum inter Cabalistas, vt literæ singulares, sine coagmentatione syllabarum, cetera verba designent, quemadmodum Notariis & actuariis (aux Gresser) est in more. Deinde subiungit, quod in rē nostrā facit, De Monarchiis. Quandoque per integram dictionem se offerunt singulæ literæ, quæ vnâ comprehensæ, arcana & mysteria quædam inuoluunt, vt Psalmus 3. *Multi in surgunt aduersum me. Qui sunt isti multi?* Respondent Cabalitzæ, רבִּים. Rabim, (quod, multos significat) illi autem

Esther c.

4.

Reuchlin.

abnia

lib. 3.

Psal. 3.

autem sunt, Romani, per primam literam, 7. Res, significati, Babylonij per secundam 2 Beth. Iædian, hi sunt Iones, seu Græci per 7 Iod designati, tertiam in ordine literam, & Medi ac Persæ, per 8 men finale, 4. literam. Hæ sunt 4. Monarchiæ, quæ Dei populum afflixerunt. Sic ille. Nunc de singulis specialiter tractemus.

Monarchiam primus omnium coepit Ninus, Babylonicumque Imperium consequutus est, partitæque fuit postea Monarchia in regnum Babylonicum atque Medorum & Persarum post Sardanapali interitum, qui fuit Assyriorum rex postremus, in eo quidem ordine. & Balthasar postremus fuit Babyloniorum rex, quo interfecto summam imperij translata esse dicit Daniel ad Darium Medum. à cuius morte summa rerum ad Cyrum generum delata fuit, & hoc quidem est alterius initium Monarchiæ. Est ergo Cyrus Persarum rex Primus, & auctor secundæ Monarchiæ. Altero Dario deuicto expugnatoque, Alexander, Philippi Macedonum regis filius, in Europam ex Asia transportauit imperij summam, & tertiam constituit Monarchiam. Quo mortuo, diuisa fuit impetij moles in proceres. Postremò in populi Rom. ditionem paulatim venerunt omnia, qui longè latèque rerum potitus; quartam & postremam effecit Monarchiam: Primus autem Monarcha, sub quo etiam natus est Christus saluator noster, fuit Octavius Augustus: De his 4. regnis frequens habetur apud Danielelem prophetam mentio. Vidit Nabuchodonosor per somnium statuam ingentem, cuius erat caput aureum, pectus vnâ cum brachiis, argenteum: venter & femora ex ære, crura ferrea, pedum pars aliqua ferrea, pars autem fictilis. Hoc somnium Daniel sic interpretatur, statuam illam significare dicit quatuor orbis imperia summa, quæ sint ordine successura, & ad ipsum regem oratione conuersa: Tu, inquit, illius statuæ caput es aureum, post te regnum aliud orietur argenteum, videlicet deterius, quàm sit hoc tuum: deinde tertium aliud æreum, quod longè latèque dominabitur, regnum verò quartum erit ferreum. Nam sicut ferrum comminuit, & perdomat omnia: sic etiam quartum & postremum illud reliqua omnia confringet, sibi que subijciet. Hoc verò Romanum Imperium, quo nullum fuit nec erit potentius, nostris temporibus propè est omninò dissipatum. Nam per Asiam ne vestigium quidem, aut latum vnguem (sicut prouerbio

proverbio dicitur) habemus. Occupat omnia Turca, Scythia, & alij nostræ religionis hostes. Africam totam amamus, nisi quantum superioribus annis à Carolo quinto Cesare recuperatum est. Auulsa est Hispania, Gallia, Britannia siue Anglia, Dania, Polonia, Pannonia, Græcia tota quæ quidem provinciæ suos habent Dominos, seu Reges, qui plenam in omnibus potestatem obtinent, & ad Imperij rationes ne tantillum quidem conferunt. Videamus nunc Italiam, priscum & auitum ac primum Romanæ Imperij patrimonium: nonne Neapolim auita successione tenent Hispaniarum reges? Romam sanctissimus Dominus noster ex donatione Constantini possidet. Quæ sunt iis locis potentiores ciuitates, suos regulos habent iam Venerorum Resp. & dominium, egregias non solum vrbes & municipia, verumetiam provincias, ipsi inter se liberrimi, & ab Imperio Romano haudquaquam dependentes, possident. Ex omni igitur Italia nihil fructus ad Imperium redit: Sola superest Germania, quæ tandem à Carolo Magno Cesare & Francorum Rege collecta fuit, & in unum redacta corpus, ac deinde, cum eligendi Cesaris potestas, ad septem viros delata fuisset, facta est Cesarum domicilium atque sedes. Totum igitur illud, quod hodie Imperij nomine censetur, intra Germaniæ fines includitur. Nam foris & extra limites illos nihil superest. Vt autem ad finem aliquando perueniamus, Danieli de his rebus omnibus vaticinationem iterum addiamus. De statua supra diximus, Daniel. 2. Nunc ad loca percurramus. Cap. 7. describit 4. animalia, nempe Leonem, Vrsum, Pardum siue Pantheram, & postremus ait, fuisse terrificum, & horrendum aspectu: Leo denotat regnum Assyrium. Alæ duæ quas illi tribuit, sunt duæ veluti membra illius Imperij, Babylonia & Assyria. Per Vrsum significatur regnum Persicum, à quo fuit ductum Babylonicum. Tres ordines dentium in ore illius sunt tres præcipui reges huius Monarchiæ, Cyrus, Darius Artaxerxes, qui præ cæteris claruerunt, & multam carnem ederunt, vt inquit, hoc est, complures populos suæ conditioni coniunxerunt. Panthera siue Pardus est Alexander magni seu Græcorum Imperium. Quatuor illius alæ, & capita sunt 4. regna quæ post Alexandri mortem ex illa Monarchia prodierunt. Syriæ, Aegypti, Asiæ minoris, & Macedonum Græciæque.

Quartus

Quartum & postremum animal est Imperium Romanum decem cornua, sunt eius membra seu partes, cuiusmodi sunt Syria, Aegyptus, Asia, Græcia, Africa, Hispania, Gallia, Italia, Germania, Britannia seu Anglia: nam illi hæc omnia tenuerunt. Iam inter decem ista cornua nascitur & prodit cornu quoddam paruulum, quod de decem illis cornibus, tria reuellit: Istud de venturo Antichristo, filio perditionis, & homine sceleroso communiter exponitur, cui viam iam parauit, tanquam eius antecambulo, & præcursor, nefarius, Mahometus. Denotat igitur regnum Mahometicum siue Turcicum, quod ex humili initio natum in Romana Monarchia, tres præcipuas illius occupauit, & inuasit, Aegyptum, Asiam, Græciam: deinde cornu istud paruulum habet oculos, & est contumeliosum aduersus Deum. Mahometus enim nouum doctrinæ genus proposuit, suis valde gratum, & quod prudentis speciem aliquam haberet: hi sunt oculi, sed reuera Deum afficit contumelia. Nam Prophetarum & Apostolorum scripta planè deleuit, & Christi beneficium nullum agnoscit, imò conuiciis exagitat omnem de Christo doctrinam. Ad hæc paruulum illud cornu bella cum sanctis gerit, & vehementer illos affligit, vt inquit, donec iudicium fecerit antiquus ille, cuius nec initium est, neque finis, id potissimum implebitur tempore persecutionis, quam sub finem exercebit Antichristus in propria persona, per tempus, & tempora, & dimidium temporis, quod hic & in Apocalypsi disertis verbis exprimitur, hoc est, per tres annos cum dimidio. Ex quo quidem clarè perspicitur, in hoc ipso Imperio finem esse habiturum hoc mundi curriculum, nec vllum præterea futurum: sed aboleris omnibus mundi principatibus, venturum esse perpetuum illud regnum, cuius auctor & dux erit Christus. Nec enim quinta constitui potest Monarchia terrena. Ne quis somniet Turcicam tyrannidem ad Monarchiam peruenturam. Quandoquidem si Daniele propius intueamur, (Deo suos conferuante cultores, ac fideles Christianos) sperare licet, vim atque potentiam illorum in summo nunc gradu consistere. Nam tria solum cornua Daniel eis attribuit, vt supra diximus, & illa quidem nunc obtinent, initio Domini rerum facti per Asiam, deinde per Græciam & Aegyptum. Et quanquam hoc tempore non modicam Vngariæ partem occupent, & tamen fieri

Exech. 1.
cap.

Hier. 4.

Ioël. 1. &
c. 2.

Aelianus
libr. 14.

Var. hist.

c. 15. Plu-

tarch. to.

1. opusc.

de Py-

thia ora-

culis. In
tom. 1. in
Demo-
sthenis
Encomio

fieri potest, propter peccata, ac grassantes hæreses, ut Germaniam, aut alias vicinas regiones diuexent, tamen, quoniam & certos intra limites illorum ditio consistere debet, & Romanæ potentia minimè poterit conferri, credibile est has provincias non esse venturas in illorum ditio- nem, sicut tres illæ sunt hodierno die, Græcia, Aegyptus, Asia. Hoc ipsum 4. Monarchiarum summum Imperium, & principatum, Ezechielem quoque intellexisse ac præuidisse exponunt quidam haudquaquam imperiti, sub 4. anti- malium typo ac figura, cap. 1. quamuis ab vniuersis prop- terea de 4. Euangelistis interpretatum inueniatur. Per Leonem siquidem intelligitur Rex Babyloniorum: Hier. *Ascendit leo de cubili, & prado gentium se leuauit, ut ponat terram in solitudinem.* Afferunt nonnulli Babylonæ regem Leonem pro signo seu vexillo habuisse. Per hominem designatur Rex Persiæ, qui ad tempus Iudæos oppressit, tandem illis se humanum & clementem exhibuit. Per bouem significatur Græcorum regnum, & specialiter Antiochus, qui suæ tyrannidis cornibus Iudæos grauiiter attriuit, atque affixit. Per aquilam autem Rom. Imperium, de quo valdè congruenter illud intelligitur: & facies aquilæ de super ipsorum quatuor, quia profligati fuerunt Iudæi, & ad extremam redacti calamitatem per Romanos, Vespasianum, ac Titum filium eius, ac denique funditus omnia dissipauit Hadrianus Romanorum Cæsar ac Imperator. Obserua item, quòd aquila fuit tessera siue symbolum Imperij, ac Imperatorum Romanorum. Et ut si- nem quandoque inueniamus dicendi de huiusmodi Monarchiis, non tibi videatur durum, per 4. à nostro Ioël. descriptas arborum pestes, illas præsignari: si enim interiori penetres parabola intelligentiam, & expositionem; facile id apud eundem deprehendes, subdit namque cap. 1. *Gens ascendit super terram meam, &c.* & cap. 2. *Abde Pythia oradominentur eis nationes.* Audis, Nationes, quas nimirum propheta, ex stylo prophetico. Hic accommodare placet, illud Pausonis, pictoris egregij. De quo Aelianus libr. 14. variæ historiae cap. 15. & Plutarchus, tom. 1. opusculorum, de Pythiæ oraculis. Lucianus inueni, tomo primo in Encomio Demosthenis concorditer scribunt; quòd quum ei quidem equum

equum se volutantem pingere locasset, currentem depinxit. Indignatus, quòd contra pactum fecisset, Respondit Pauson, Verte tabulam, & volutabitur equus qui nunc currit. Ita quoque (vt accommodat Aelianus vbi supra.) Socratem, aiunt, non explicatè, planèque disserere. Quòd siquis ea vertat, planissima promptissimæque esse. Nolu- it enim auditorum inuidiam sibi conciliare: atque ob eam causam obscuras & quasi obliquas dissertationes proposuit, & idcirco Sermones doctrinamque eius Pausonis picturis comparabant, sic Aelianus. Idem quoque de Prophetarum vaticiniis obscuris æstimare cõuenit. Quòd si inueras tabulam, nullo ferè negotio apparebit, quòd videbatur obscurius, inferis partibus sursum elatis, per Allegoriam nimirum, aut Anagogem, lucem accipiunt Prophetica oracula. Verbi gratia, obscurum est tibi, quid per 4. illa designetur? Inuerte tabulam. Confer subsequen- tia, & peruestiga, quid per gentem, quidve per nationes (vt supra protulimus) voluerit intelligi. Et 4. regna summa, vel, (vt communiter nominantur) Monarchias facile intelliges. Ioël igitur diuinus vates, vt Arias Montanus Hispalensis in eius argumento, scripsit disertissimè, calamitates populis Israëliticis venturas, horrendæ famis atque annonæ defectus imagine describit: ipsos autem, à quibus venturæ essent, 4. locustarum generibus, numero, multitudine, & nocendi ingenio atque studio dis- similibus comparat: atque ad eò hanc imaginem omni- bus suis coloribus, & membris ita aptè, ita diligenter, ac minutè depingit & ornat, vt ad eam tantum rem, om- nem suam operam, omnèque studium contulisse non- nullis videatur, qui picturæ admiratione ducti, quam rem, aut personam ea referat, nihil curandum putent, neque quicquam sub illis locustarum, famis & penuriae depictis spectaculis, præter ea, quæ sese oculis primum obicere, aut subesse credant, aut desiderant: ad eò pul- chre, ad eò artificiosè hæc posita tractatæque sunt. nos autem tabulam ipsam, ita vt recto obtutu conspici potest, primum singulis notatis partibus spectandam proponemus. Deinde, quomodo vertèda, dirigendæque sit, docebi- mus vt maius pulchritudine multò, opus maximo artificio perfectum inspicatur: cuius operis perficiendi causa omnis agendi ratio ab auctore est instituta. Sic Arias ibi. Idè vero, in c. 1. hæc verba: *Residuum eruca comedit locusta, &c.* Solèr, ait, qui

Arias
Monta-
nus argu-
mento in
Ioël.

Idem in
Ioël. c. 1.

qui pingendi artis peritissimi sunt, cum alia multa oculorum oblectamenta, atque artis spectacula edere, tum mirandas quasdam depingere tabellas, quæ ex aduerso ac distanter spectantibus aliam rem, aliam verò si ex obliquo inspiciantur, eamque multo pulchriorem, & quamobrem pictura ipsa ab artifice sit instituta ostendant. Atque hic modus magnam perspectivæ artis exigit peritiam: ut spectator recto obtutu considerans; aut navem, aut lucum, aut fluvium aliquem sibi videre videatur. aliter autem attentè perspicuens Cæsaris equestrem imaginem ad viuum effictam, aut Adami, Evæ, atque serpentis historiam, aut aliquid aliud artificiosè & propriè expressum videat. Hæc similitudinem à pictura ad dicendi artem auctores transferentes, multa sæpè dicere solent, quæ primum audita aliam rem, propius verò atque attentius considerata, aliam multo elegantiorè, atque magis ex dicentis sententia contineant. cuius generis illud est: *Non alligabis os boni tritum.* *Deut. 25. 1. Cor. 9.* Atque hæc frequens sacris auctoribus exortatio Græco vulgatoque vocabulo allegoria dicitur, quæ perpetua metaphora à Quintiliano dicta est. Hoc dicendi genus in toto hoc priori vaticino securus Ioël, de qua sermonem instituit obscuriorè, attentiorèque consideratione excipiendam reddidit. Nam cum 4. orbis imperia diligenti spectatori depingere instituisset, quatuor bestiarum, ex iis, quibus agri atque fruges infestari nimium solent, effigies ita graphicè depinxit, ita ad viuum earum notamenta expressit, ut multi ex commentarioribus id sibi solum negotij dari crediderint, ut quam optime has, quæ primò oculis oblate sunt, imagines lectoribus indicarent. Hactenus ille. Verum de his hactenus.

D. Gregorius.

Remigius in Ioël

c. 1.

Trithe-mius, de scriptoribus ecclesie

casticis.

...

Possumus & aliter iuxta B. Gregorium de hoc dicere, quod recitatur à Remigio Benedictino Altiflodorèsi Episcopo, Diui Odonis primi Abbatis Cluniacensis (ut Trithe-mius scribit) præceptore, qui floruit, anno Domini 880. Commèntariis in Ioëlem c. 1. cum Oecumenio, Antuerpiæ, anno 1545. editis, sic enim scribit ad huc locum: Per erucam intelligere possumus libidinem; per locustam, inanem gloriam; per bruchum, ingluviem ventris; per rubiginem, iram. Sunt multi qui dum domant libidinem, eriguntur in superbiam, & in inanem gloriam, & de superbia ruunt in ventris ingluviem, & nimium edendo & potando irruunt in furorè & in iracundiam. Ingluivies enim ventris, & maximè ebrietas

ebrietas, pellit à se pacem. Hæc Gregorius apud Remigianum præfatum. Gregorij autem verba expressa si requiras, accipe ex eius moralibus in Iob lib. 33. cap. 39. Benè in *in Iob li. quit, per Ioël cap. 1. dicitur: Residuum erucæ comedit locusta, 33. c. 39. &c. Expergiscimini ebrij, & flete, &c. Quid enim per Erucam, quæ toto corpore in terra repit, nisi luxuria designatur: quæ cor, quod tenet, ita polluit, ut in superioris mundi-tiæ surgere amorem non possit. Quid per Locustam, quæ saltibus euolat, nisi inanis gloria exprimitur, quæ se vanis præsumptionibus exaltat? Quid per Bruchum, cuius penè totum corpus in ventrem colligitur, nisi edendi ingluivies figuratur? Quid per rubiginem, quæ dum tangit, incendit, nisi ira innuitur? Residuum ergo Erucæ locusta comedit: quia sæpè cum luxuriæ vitium à mente recesserit, inanis gloria succedit. Nam quia iam per amorè carnis non sternitur, quasi sanctam se ex castitate gloriatur. Et residuum locustæ Bruchus comedit: quia sæpè cum inani gloriæ, quæ quasi ex sanctitate veniebat, resistitur, vel ventri vel quibuslibet ambitionis desideriis immoderatus indulgetur. Mens enim Dei nescia, tantò atrocius ad quemlibet ambitum ducitur, quanto nullo vel humanæ laudis amore refrenatur. Residuū Bruchi rubigo consumit: quia sæpè dum ventris ingluivies per abstinentiam restringitur, iræ impatientia acrius dominatur, quæ more rubiginis, quæ exurendo messem comedit: quia virtutum fructus impatientiæ flamma tabescit. Cum ergo vitia vitis succedunt, agrum mentis, alia pestis deuorat, dum alia relinquit. Benè autem illic subditur: Cap. 40. D. Greg. vbi supra. *Expergiscimini Ebrij, & flete:* Ebrij quippe vocati sunt, qui mundi huius amore confusi, mala non sentiunt quæ patiuntur. Quid est erucæ dicere: *Expergiscimini Ebrij & flete*, nisi somnum venustitæ succubilitatis excutite, & in deaustatione cordis tot sibi succedentibus vitiorum pestibus vigilantibus lametis obuiate: Hucusque verba sunt magni Gregorij. In eandem propemodum sententiam convenit noster Alvarus lib. 2. articulo 8. de planctu Ecclesiæ. Etenim per erucam, quæ ab erodendo dicta videri potest (exponit luxuriam, quæ toto corpore repens depascit, erodit deaustatque oleam, quia luxuria inquinat corpora & animas. *Qui fornicator, in corpus suum peccat, & fornicatores ac adulteros indicabit dominus, ait D. Paulus. Locusta est vana gloria, quæ inanes saltus velociter casura sectatur. Hi sunt, qui saltant de**

D. Gregorius in Iob li. 33. cap. 40.

Alvarus de planctu Eccl. lib. 2. c. 8. D. Paulus.

prælatione in prælationem, de beneficio ad beneficium contra sacros Canones, statos aduersus pluralitatem beneficiorum, & de residentia personali, qui non seruantur. Bruchus, Gula est: cui magnus venter in paruo corpore, vel potius venter in toto corpore. Rubigo (quæ frugum est corruptio, ex noxio rore) est auaritia, quæ fruges corrumpit. Agite nunc diuites, Iacob 5. *Diuitia vestra putrefacta sunt.* Haætenus ille. Cogitandum verò nobis relinquunt, quomodo ex eo quòd eruca, locusta, bruchus, & rubigo, omne germen in Iudæa consumpserunt, ita vt omnes fructus perierint: ingens fames est subsecuta, ex qua occasione, de fame nobis quædam dicenda sunt, antequam huius homiliæ finem imponamus. Durum telum necessitas. Virgilius Aeneidos lib. 6. ita cecinit.

Virg. Aeneid. 6.

Et lib. 9.

Egesippus

lib. 1. de

excidio

Hierem.

lib. 4. 4.

D. Basilii

hom. 8.

in diuites auar.

Iosephus

de bello

Iudaico,

lib. 7. c. 8.

Et Egesippus

de excidio

Hierosol.

li. 5. c. 40.

Leui. 26.

4. Reg. 6.

Aug. 10. r. a.

10. serm.

211. de te

pore, de

fama & Sa

Thorenor.

4. cap.

gladio,

quàm interfectis fame.

Manus mulierum misericordium

co xerunt

lib. 9.

Maleuada fames, & turpis egestas. Item lib. 9.

Suadet enim vejana fames.

Egesippus lib. 1. de excidio Hierosolymitano, cap. 44. Egestas, inquit, soler indigentibus suadere latrocinium. Fames vt scribit Basiliius, homil. 8. in diuites auaros, miserabilis est afflictio, humanarum calamitatum caput est fames, cuiusuis mortis genere duriorum adferens finem. Quid fames non cogit? Naturæ leges sæpè peruertere ac transgredi multis iuadet, & hominum corporibus, vel propinquorum vesca. Matrem, quem peperit natum impulit in ventrem matris recondere. Quam tragediam Iudaica commemorat historia à Iosepho graecè auctore conscripta. Sic Basiliius ille magnus. Hic subiiciam ex eodem Iosepho memorandam historiam, quam Basiliius citauit, ille lib. 7. de bello Iudaico, c. 8. quem sequitur Egesippus, lib. 5. ca. 40. Scribit, quod mulier quædam Maria nomine, lactentem filium suum coxit, coctumque præ fame comedit. Nonne Leuit. 26. Non li. 5. c. 40. ieruantibus madata comminatur dominus dicens, comedetis, & Leui. 26. non saturabimini, ita vt comedatis carnes filiorum vestrorum. 4. Reg. 6. In obsidione Samaria facta est fames magna in Samaria, adeo vt quædam mater (rem prodigiosissimam fedtemen verissimam narro) coxerit filium suum, & comederit, vnâ cum vicina sua. Quod expendens D. Augustinus, tom. 10. sermone, 211. de tempore, titulo, de fame Samariæ, ita exclamat: In cibum pietas vertitur. Innocens sanguis est funditur, vt parètum fames rabida saginetur. Hinc deplorat sanctus ille Hieremias, Threnor. 4. ca. Melius fuit occisi gladio, quàm interfectis fame. Manus mulierum misericordium

coxerunt filios suos, facti sunt cibus eorum in contritione populi mei. Cicero lib. 5. epistolarum ad Atticum, epist. 20. Fame, inquit, nihil miserius est. Maluit David & præoptauit, elegitque potius pestilentia, quàm fame castigari. Prouerbum extat inter Græcos, Miserimum esse fame mori quod considerabat, Luc. 15. Prodigium ille dicit apud se. Ego hæc fame pereor. Quid hoc loco memorem famem illam Ægyptiacam, de qua Genes. 41. qua septem annis dura vit, contigit que tempore Ioseph, post septem annos ubertatis. Fames aliàs diximus de fame, in decadibus nostris sacris, ad Euangelium de filio prodigo. Quapropter hic mihi definendum putauit. Deum opt. maxim. supplicem obsecrans; vt populum graui fame, peste bellorumque turbine quassatum; & oppressum ob peccata, ipse propter bonitatem suam aliquantisper respirare concedat, & ad veram penitentiam nos perducatur tandemque vitam largiatur æternam, Amen.

HOMILIA VI.

Expergiscimini Ebrj, & flete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam perit ab ore vestro. Gens enim ascendit super terram meam, fortis & innumerabilis: dentes eius, vt dentes leonis: & molares eius vt catuli leonis. Ioel. 1. c.

RAESENTRI homilia, quare Iudaicus populus, ita à 4. monarchiis, 4. illis pestium generibus designatis, perdendus foret, diuinitate ostenditur. Nec enim prius est Deus ultor, quàm homo sit peccator aiunt Theologi. Cum igitur inter Dei ob hominum scelera iuste irati, flagella, numeretur fames: consequens est profectò, vt tam atrocem famem à nostro Ioel. prædictam, propter peccata habitatorum terræ illius temporis, cõgisse iudicemus. Transgressoribus etenim madatorum suorum interminatur dominus, Deut. 28. dicens: Si audire nolueris vocem Domini Dei tui, et custodias & facias ora madata eius veniet super te omnes maledictiones ista, & apprehendet te. Postea subiungit. Mutet dominus super te fame, & iurie, deinde adiungat tibi dominus pestilentiam, (quæ nimirum famem vt plurimum sequi solet) Percutiat te dominus aere corrupto, ac rubigine, &

Deut. 28

persequatur donec pereas. Si cœli quod super te est, aneum, & terra, quæ calcas, ferrea, &c. & Deut. 32. Dereliquit Deus factorem suum. Pronocauerunt eum in Diis alienis. Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est. & ait: Congregabo super eos mala, & flagitias meas complebo in eis: Consumantur fame, & c. Item Ezechielis 14. c. Terra cum peccauerit mihi, ut peruaricetur præuaricans, extendam manum meam super eam, & conteram virgam panis eius, & immittam in eam famem, & c. Paulò in frâ subditur: Si 4. iudicia mea pessima gladium, & famem, ac bestias, malas, & pestilentiam, immiserò in Hierusalem, ut interficiam de ea hominè & pecus, &c. Colligo autem ex prænominato Deuteronomij 32. cap. 4. esse famis iustissimas causas. 1. Beneficiorum Dei obliuio, Oblitus es Domini creatoris tui. 2. Legis Dei contemptio: Recessit à Deo salutari suo. Pronocauerunt eum in Diis alienis, in hoc legis primum violantes præceptum: Non habebis Deos alienos. Audi Israël, Dominus Deus noster dominus unus est. Et in Psal. Israël. Si audieris me, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. 3. Auita Religionis in profanam commutatio. Ibidem, Immolauerunt Deis, quos ignorabant: noui recentisque venerunt, quos non coluerunt patres eorum. 4. Ingens de susceptis beneficiis ingratitude, & turpis donorum Dei abusus. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit: impinguitus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum. Sicque, ut dicit Psalmographus: Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, &c. Hæcine reddis domino, popule stulte & inspiens? nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? Ezech. 1. ca. Ios enutriu, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Isai. 1. Vix ferre prospera potest in solens homo, dicente Poëta: Is est

Ouidius
lib. 2. de
arte amandi.

Ouidius lib. 2. de arte amandi.
Luxuriant animi rebus plerumque secundis,
Nec facile est aqua commoda mente pati.

Neque dominus tam turpem donorum suorum abusum ferre potest. Ergo quoniam in prosperis, & bonorū abundantia, atque annonæ vberitate seu copia, euadit homo deterior, & aduersus Deum ingratus insolentiùs se gerit iusto Dei iudicio, subtractis Dei bonis, in magnam incidit penuriam, famemque patitur: ut vexatio det illi intellectum, & mala quæ eum hinc premunt, ad Deum redire compellant. Fœlix certè, necessitas, quæ ad meliora compellit, ut ait quidam ex sanctis. Sic fame pressus valida, prodigus ille

filius,

filius, ad amantissimum patrem reuertri proponit, ac in animum inducit suum, Luc. 15. Surgam, inquiens, & ibo ad patrem, Ego enim hic fame pereò. Expergi cinnam ebrii, &c. Ergo crapula & ebrietas causa est eiusmodi afflictionum. D. Aug. Subsequuntur ebrietatem blasphemia, homicidia, incestus, alea, ludus, & quid non mali? Quod vno exemplo ab Augustino allato, clarissimum euadit. is 10. 10. sermo. 33. ad fratres in eremo, de vitio ebrietatis, ita scribit: Cuius Hipponensis Cyrillus nomine, vnicum habebat filium, & cæco amore eum non corrigebat. Quæ fuit causa suæ perditionis, & filij. Ipse per ebrietatem quadam die matrem prægnantem nequiter oppressit, patrem occidit, sororem violare voluit, & alias duas grauius vulneravit ad mortem. O quot mala attulit ebrietas. Hæc Augustinus. Loth inebriatus vino fit incestuosus. Genes. 19. Exo. 32. Sedit populus manducare & bibere & postea ludere, in honorem scilicet idoli: hinc ludus & idololatria, ex crapula & ebrietate, iactatū cōperio hoc Prouerbio, Ebriosa est meretrix. Quapropter Eccli. 26. dicitur. Mulier ebriosa ira magna & contumelia, & turpitudine illius non tegetur. q. d. Cum ebrietas omnibus fugienda sit, maximè tamen dedecet mulieres, quod per eam pudoris & verecundiæ, quæ pudicitia custos est, frena relaxentur. Turpitudine verò illius non tegetur, quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas, quæ operata recludit, & inuerecūdos facit homines. Subditur igitur, fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnosceretur, quādoquidem mulieris luxuria maximè in ebrietate proditur, estque extollentia oculorum in muliere quandoque signum libidinis & impudicitia, quia declarat abesse pudorem & verecundiam. vnde rectè D. Augustinus, Impudicus oculus, impudici cordis est nunciatus. Hæc est Ianfenio ad citatum Ecclesiastici locum. Sed præstat Clementis Alexandrini, grauiissimi & antiquissimi scriptoris verba recensere. Is lib. 2. pædagog. c. 2. versus finè, citato præcedenti loco, ira magna, est mulier, ebria, tãquam ira Dei mulier temulenta. Quam obrè ait, Quoniã suã non cedat turpitudinè. Facile enim (prosequitur) mulier ad inhonestè se gerendū attrahitur, si liberã suã animi electionè voluptatibus solūmodo permiserit. Sic ille. Cui cōcinit & illud: Sine Cerere & Libero friget Venus, apud Terentiū. Prou. 23. Cui vix? Cui suffusio oculorū? Nonne his qui cōmorantur in vitio, & studet calicibus epotari. c. 20. Luxuriosa res vinū, & riu-
multosus

Gen. 19.
Exo. 32.

Eccl. 26.

Iansenius
in Ecclesiastici
cap. 26.

Clemens
Alexand.
lib. 2. pædagog. c. 2.

Terentius
Prou. 23
cap. 20.

multum sa ebrietas. Hinc rixę, iurgia, cędes. Gallicę *des querrelles* & *meurtres*. Ergo cōuertit ppheta sermonē ad ebrios, vt Deū ostēdat luxū & ebrietatē odisse: quę peccata vastitatē & publicas ca. amitates ferē pcedunt. Ebrietas, quia priuatū peccatū, exiguū iudicatur: at omniū lōgē maximū est, quod secū infinita alia trahit, vt paulō antē artigimus. Et gētes ebrietatē sūnt dereftata, vt hominis naturę aduerfantem: quūm nec bruta plus bibant, quā postulat naturę ratio. Vnde D. Pater August. to. 10. ser. 231. De ebrietate vitāda. Quando animalia ducuntur ad aquā, etiā si super aquā diuri⁹ teneātur expleta siti, bibere nolūt. Cōsiderent ebriosi, si nō peiores animalib⁹ sūnt. Nā illi & duplū & triplū quā eis expedit, accipiūt. Sic ille. Et caput mali est (quę) gentes nō viderunt, scriptura docet) quōd corda ebrietate & crapula grauetur, vt inquit Christus, Luc. 21. *Attendite ne grauentur corda vestra crapula & ebrietate*, hoc est ne lūmēntis obtenebretur, animus obruat, ac cōscientia nōstra grauetur. *Cor aufert*, inquit *Oseea*, c. 4. id est, timorem Dei: Vinum & ebrietas auferunt cor, ait ille. Ebrietas appetitus accendit, cū lege Dei pugnant, ineptos ad inuocationē seu orationē reddit: vno verbo, Dei imaginē in animis nostris lucentē velut cæno inuoluit. Gręcus poēta, Mercet⁹ *ἐμίδιον, ἰκανὴ πρὶ φρασις εἰς θ' ἀμαρτάνειν*. Ita citatur a Mercero ad hunc locum, non indicato aut expresso poētę nomine. Quis autē fuerit ille postmodū describemus. Ebrietas corpus animam exarmat. Ebriosi regnum Dei non possidebunt, ait Apostolus, Galat. 5. hac de re agens. *Qui talia agunt, regnum Dei non conuequentur*. Vitia vino cōcepta inquit Seneca) etiā sine vino durant. Ebrietas, Pythagorę, & Mercet⁹ *μανίας μελῆτι*, id est, insanīa exercitatio quādam est, Sophocles de perpetua ebrietate Aeschylī dicebat *εἰ μὴ δέ. νηταριῖς* in *πρωτῆ. ἀλλ' ἐν εἰκλῶς γη*. Et si bonos versus scribit, laudem nō meretur, quia nesciens hoc facit. Hęc apud Mercerum, nō cap. 10el. indicatis alio modo locis ex quibus deprompta sūnt. Eccli. 9. Operarius ebriosus non locupletabitur. Isai. 5. *Ve qui potentes estis ad bibendum vinum, qui conjurgitis mane ad ebrietatem sectandam. & potandum vsque ad vesperam*. Amathena⁹ mon & Holofernes temulenti occiduntur. Eccli. 31. *Multos li. 10. di. exterminauit vinum*. Athenæus dipnosophistarum libro pnosop. 10. cap. 9. Scitē prouerbiorum inuētores, quoniam, vt speculum æreum forme, sic vinum mentis est index, hinc traxerunt elegans istud adagium: *τὸ εἶνον ἔχει προβάλλει*, id est,

D. Aug. tom. 10. serm. 231. De ebrietate vitanda. Luc. 21. Oseea 4. cap. Mercet⁹ in 1. cap. 10el. Gal. 5. Seneca. Mercet⁹ Commē. tarius in primū cap. 10el. Eccli. 9. Isai. 5. Eccli. 31. Amathena⁹ li. 10. di. pnosop. cap. 9.

id est, vinū nō habere clauū, seu gubernacula. Nimirū propterea quōd ebrietas nihil cōsultē, vel moderatē vel dicit, vel facit. Obruitur enim ratio, quę clauī vice sobrios moderatur ac gubernat. Ibidē rursus Athenæus: Sophocles Aeschylū, quia tragœdiam ebrius conscripsit, idcirco hūc carpens ait: *ὅστι ὁ Ἀἰσχυλὸς ἐκ τῶν τῶν ποιεῖς, ἀλλ' ἐν ἐν ἰδιώτῃ ποιεῖς, ὡς ἰσοπέτῃ Χαρμῶντων ἐν τῷ πρὶ Αἰσχόλῳ*. hoc est, Et si apta facis ὁ Aeschyle, non tamen peritus hæc apte facis, vt Chamęleon testis est, in libro de Aeschylō. hæc Athenæus, ex quo haud dubiē sumpsit depromptit quę, quod suprā recitauimus de Aeschylō Mercerus. Athenęus item cap. libr. 15. decimi, scribit, *τῶν Λαερτίων ἕνα μὲν πρότερον τὸν δῖον* Omnium malorum siue grauium vinum esse metropolim, per quod ebrietas emanat & insanīa. Ibi citatur hic versus:

Athenæus lib. 10. c. 15.

πολὺς γὰρ δῖνος πῶλλο ἀμαρτάνειν ποιεῖ. hoc est, *Multum merum peccare cogit plurimum*. Eleganter profectō & Aristophanes: *Ἀφροδίτης γάλα τ' ἴνον ἔπι πῶν, ἡδύς τ' ἐπίνευ δῖνος Ἀφροδίτης γάλα*. hoc est, *Veneris lac vinum appellauit, dicens, Bibentibusque dulce vinum, lac Veneris*.

Stobæus serm. 18. de incontinentia.

Quōd multum nonnulli bibentes, illegitimæ rei veneræ Laërtius desiderium concipiunt. Sic ille. Stobæus sermone 18. lib. 1. in de incontinentia Philemonis poētę Gręci illud citat, quod suppresso nomine suprā allegauit Mercerus. *ἐμίδιον, ἰκανὴ πρὶ φρασις εἰς θ' ἀμαρτάνειν*. hoc est, Ebrius erā, scilicet p̄textus hic ad peccandū satis est. Imō, Pittacus, vt de illo Laërtius lib. 1. narrat: Ebrios quū peccarent, duplici incommodo afficiendos per leges itauit, vt cauerēt temulentiam abundat quippe vino insula Mitylene. Stobęus vbi suprā Pythagoram citat: *πυθαγόρας ἐλεγ, τῶν μεθῶν μανίας εἶναι μελῆτιν*.

Laërtius lib. 1. de Anachar. Plut. 10. 1 opusc. in inf. 1. a. comio. 10. 3. opusc. aduerus Stoicos & 10. 1. vitarum Licur-

Pythagoras ebrietatem insanīę meditationē vocitabat Hoc & Mercerus non indicato loco, suprā posuerat. Citat item, de Sophocle vitio vertente Aechylō, quōd ebrius scriberet. Nam & si bene scribit, inquebat, nesciens tamen id facit. Hactenus Stobęus. Anacharis, vt author est Laërtius lib. 1. agens de eodē: Rogatus quo pacto quis temulentia effugeret: Si turpes, inquit, ebriosū motus sibi ante oculos ponat. Vnde Plutarco. to. 1. opusculorū, in institutis Laconicis scribit: quōd pueris ostendebant seruos ebrios

ebrios, vt à largo vini potu eos deterrerent. Idem to. 1. p. 1. aduersus Stoicos, & to. 1. vitarū in Lycurgo: Introducebant, inquit, illos in conuiuia, ostendentes iuuenibus quā esset fœda res ebrietas. Hac de re Clemens Alexan-
 drinus Pædagog. lib. 3. c. 8. ita scribit: Illos Lacedæmonii (seruorum nomen sunt Ilotes) cogentes inebriari, sibi ip-
 sis sobriis, ea quæ faciebat ebrietas, correctionis curatio-
 ni que loco ostendebant. Obseruantes ergo illorum tur-
 pitudinem, docebantur ne in idem quod dānabant vitium
 incidere, ex ebriorum probro hoc fructus consequētes,
 quod ipsi non peccarēt. Sic ibi. *Nolite inebriari vino, in quo
 est luxuria*, ait Paulus Eph. 5. Ennius poëta articulari mor-
 bo consumptus est, quem ex immodico vini vsu contraxit.
 quam rem egregiè docet Serenus Samonicus Gordia-
 ni iunioris olim præceptor, cuius meminit Spartianus, in
 præcepta quædam medicinæ edidit carmine: agens vero
 de remediis Iſchia depellendæ, & articulari morbo leniē-
 do, sic cecinit.

Vel pelagi latices, simul & Baccheia dona

Sumere curabis: nimio sed par cito vino.

Ennius ipse pater, dum pocula siccata iniqua,

Hoc vitio tales fertur meruisse dolores.

Sic ille circa media. Ebrietatem podagræ causam esse,
 tradunt communiter medici. Quid dicam de Patriarcha
 & 19. c. Noë, qui femora ex ebrietate nudauit: Genes. 9. Loth qui
 Sodoma non vicit, vina vicerunt, cap. 19. Clemens Alexan-
 drinus lib. 2. Pædagogi c. 2. in fine perbellè ac eleganter admodum
 confert ebriosos cum Elpenore Homérico, eius verba re-
 censebo: *Quemadmodum*, inquit, Elpenor fregit calca-
 neum, cum cecidisset propter ebrietatem: ita eorum cere-
 brum, præ ebrietate caligine offusum, ad cor & iecur, hoc
 est, ad voluptatem & irā maiori casu decidit, quā dicitur
 poëta, Vulcanum cælius à Ioue in terram fuisse deiectū.
 Hac ille. Plura aliās è nobis dicta sunt in decadibus no-
 stris sacris, contra hoc vitium, Euangelio, de vinea, non
 in v. d. 3. quod vini culpa sit, sed immoderatè bibentis. Creatura
 Dei quidem bona est, sed arguitur abusus. Scribit egregiè
 de vino Homerus, Iliados 3. *Α' ἄπει δὲ μὴ μὴ ποτὴ μῆνος μέγα
 λοετικό* *divos & fœs*, id est,

Homerus
 in v. d. 3.
 Tertul-
 liam apo-
 logetico
 contra
 Gentes c.
 6. *Viro desesso robur magnum vinum addit.*
 Verū; culpatur excessus & incontinentia. Scribit Tertul-
 liam apologetico contra Gentes c. 6. Mulieres apud Romanos,
 inquit

inquit, vsq; ad eò vino abstinebāt vt matronā ob resigna-
 ros eell; vinarie loculos, sui inedia necarint. Sub Romulo
 verò, quæ vinū attrigerat, impunè à Macénio marito, tru-
 cidata est: Idcirco & oicula propinquis offerre, necessitas
 erat, vt spiritui iudicaretur. Hęc ille. Disertè liquidè Ouid.
 lib. 2. de remedio amoris in fine cecinit: *Vina parāt animos*
lib. 2. De
Veneri, &c. Et D. Hieron. to. 2. Oceano de vnus vxoris vi-
 ro, circa finem, venter mero astuans, citò despumat in li-
 bidines. Finiero, si Senecæ testimoniū protulero. Is episto-
 larū lib. 12. epist. 84. contra ebrietatem, grauitè sic scribit:
 Quam multa ebrij faciunt, quibus sobrij erubescant: ni-
 hil autem aliud esse ebrietatem, quā voluntariā insa-
 niā existimat. M. Antoniū, magnū virum & ingenij nobi-
 lis, quæ alia res perdidit, quā ebrietas? Nec minor vino
 Cleopatre amor. Hęc illū res hostem Reip. hęc hostibus vi-
 suis imparē reddidit, hęc crudelem fecit, cum capita
 principum ciuitatis cōnati referrentur, cum inter appa-
 ratillimas epulas, luxūque regales, ora ac manus proscripto-
 rum recognosceret, cum vino grauis sitiret tamē sangui-
 nē. Ferè vinolentiā crudelitas sequitur: violatur enim, ex-
 alpeaturq; fauitas mentis. Quæadmodū difficiles faciunt
 oculos diuini morbi, etiā ad nimiam radij solis offensionē:
 ita ebrietates cōtinuè afferāt animos. Nā cum sepe apud
 se nō sint, cōsuetudine insanē durata vitia vinio cōcepta,
 etiā sine illo valēt. Hucusq; Seneca grauis author, ex quo
 procul dubio desumpsit Mercurus, quod suprā retulimus.
Expergiscimini ergo & flete ebrij. Flete in quā, ad pœnitentiā.
 Nē sic serps in paradiso. quinimò dicebat, agite velscimi-
 ni fructibus veritis. Omnes cibi mūdi sunt. Sic nostræ tē-
 pestatis heretici, cum Epicuro dicentes, *1. Cor. 15. Manduca-*
mus & bibamus, cras enim moriemur. & *Isai. 22. Comedere*
carnes, & bibere vinū: Si dimittetur hac iniquitas vobis, dicit do-
minus Veri Prophetæ arguunt. d. O ebrij, expergiscimini à
 vestris voluptatibus. *1. Pet. 5. Sobrij estote, & vigilate.* Ratio,
 quoniā perit vinū ab ore vestro (*ἡ ψαλμὸς* dictum) ob
 vinum ori vestro creptum. Quod tamen potest intelligi:
 inuiti estote sobrij, ac dolere vini penuriā, ob vites à ver-
 mibus noxiis exetas. Ecceui æquè doleat vitium corrosio,
 atque ebriō: in hunc locum D. Hieronymus ita scribit. Se-
 pe Dei sit prouidentia, vt qui non cognouerunt Deum in
 prosperis, agnoscant in aduersis. Et qui diuitiis male abusi
 sūt, ad virtutes penuria corrigātur. Nūc sequētia vid eam.
 in Ioel. 1.

Gens ascendit super terram meam, &c. Iam causam subiungit, unde vinum sit defecturum, sed ita hæc proponit quasi iam accidissent, possunt verò esse præterita profuturis. Ascendit (pro) ascendet, & in sequenti versu, posuit vineam meam, id est, ponet prophetarum more, ad certitudinem prophetiæ. Gentem figuratè appellat, locustarum examen, vt Salomon, Prou. 30. formicarum, & lepulearum suæ cuniculorum, populum ac plebem; & nostrorum gentem, plebemque. Sic enim Columella de re rustica, lib. 9. cap. 9. de apibus, ita scribit: Talis est apium natura, vt pariter quæque plebs generetur cum regibus. Deinde, Quasi procerum seditione plebs in partes dividitur: quocirca frequenter fieri prohibendum est, quonia in intestino bello totæ gentes consumuntur, & cap. 11. Dux vel tres alueorum plebes. Et Virgilius lib. 4. Georgiorum initio, de Apibus ita cecinit:

*Magnanimosque duces, totiusque ex ordine gentis
Mores, & studia, & populos, & prælia dicam.*

Hic primarius est huius loci sensus. Post enim ad Chædæorum gentem hæc cum veteribus referre potes, quæ animositate & truculentia etiam leonibus comparatur sub finem 5. capit. Isaia. Rugitus eius vt leonis: rugiet caruli leonum, tenebit prædam, & non erit qui eruat.

Verùm propius exactiusque inspicienda sunt propheta verba: Gens inquit, ascendit. R. David Kimhi, veritas hunc locum, Mercero interprete, Omnis, ait, congregatio ex viuentibus appellatur *goy* gens: propterea dicit de locusta, Gens, & sic dicit de formicis, populus, & de cuniculis similiter. Sic ille. Et R. Selomo, referente Lyrano nostro metaphorice locustas appellari putat, Gens autem fortem. Ipse verò rem figuratam censet exponi. Petrusque non inconcinne 4. Reges accipere, qui Israelitum vastarunt Teglatphalasar, Sennacherib, Salmanassar, & Nabuchodonosor, qui vastam 70. annis terram reliquit. Ascendit, dicit, qui Hierosolymam petunt, ascendere dicuntur. Ecce ascendimus Hierosolymam, &c. Isa. 11. cap. *In die illa qua ascendit Israel de terra Aegypti.* Fortis, hoc est, atrox: fortitudo namque capitur pro virtute, & quando pro robore. Quod autem hæc virulenta Eruca, Babylonia rex, in Iudæa designarit, quæta truculentia denotabitque leonis contriuerit, & deuastauerit populum

Dei legitur 4. Reg. 24. & 25. & Hier. 39. Exercitus Nabuchodonosor venit in Hierusalem, spoliavit templum, & abstulit inde omnes thesauros domus Domini, & domus regis, & transfudit omnes principes & fortes exercitus in captiuitatem, transfuditque regem Ioachim in Babylonem. Deinde anno nono venit rursus in Hierusalem & comprehensus est Sedechias rex, cui effodit oculos, & viuit cum eathenis, & abduxit in Babylonem, succendit templum, & muros Hierusalem destruxit. Ministros templi interfecit, reliquos captiuos auexit in Babylonem: sic ibi. *Quæ mihi in memoriam reuocant, quæcumque ab Hugnosticis, remplorum euerforibus atque sacerdotum interfecto-ribus, tempore bellorum ciuiliu gesta sunt crudelissimè & plusquam Turcicè. Captiuitatis Babylonicæ causa dē-tribuitur.* 2. Par. 36. *Sedechias, ait sacer contextus, non eruit faciem Hieremia propheta loquentis ad se ex ore Domini: & induravit cor, vt non reuertetetur ad Dominum Deum Israel. Sed & uniuersi principes sacerdotum, & populus prauaricati sunt iniquè, iuxta uniuersas abominationes gentium, & polluerunt domum Domini, quam sanctificauerat sibi in Hierusalem. Mittebat Dominus ad illos, per manus nunciorum suorum: at illi subannabant nuncios Dei, illudebantque prophetis, donec ascenderet furor Domini, & nulla esset curatio. Incenderunt hostes domum Domini, & quicquid pretiosum fuerat, demoliti sunt, &c. Et completi sunt desolationis 70. anni.* Sic ibi. Vide quomodo abundabat iniquitas tunc temporis. Ideoque in vindictam scelerum inmissa est à Domino huiusmodi deuastatio, de qua noster vaticinatur Propheta. *Leuis quidem gradu (quod scribit Valerius) ad Vindictam sui, diuina procedit ira, sed tarditatem, supplicij grauitate compensat, & quanto serius, tamen seuerius agit.*

Noè, centum annis poenitentiam in constructione arce prædicauit, cum nihil ille proficeret, nec homines emendarentur, sequutum est diluuium. Sodomitæ irridebant Loth, & sulphure conflagrarunt. Pharao contemnebat Moïsem & Aaron, ideò submergitur in mari rubro. Non fert Deus contemptum suorum nuntiorum ac legatorum. Enimuerò qui legatos Dei opt. maxim. spernit, ipsum quoque contemnere conuincitur. *Quicumque autem honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles, ait Dominus, 1. Reg. 2.* Et hæc fuit causa, quare per Babylonios, Iudæos Deus punierit & afflixerit, ob sui

Arias ob sui nimirum contemptum in prophetis. *Arias* *Montanus* ad hæc verba Ioel. i. Gens ascendit super terram meam, &c. Significanter verò dixit, super terram meam, &c. quòd iam suum ius repetere videatur ab iis, qui ereditam & commissam sibi ad religionis cultum regionem (Matth. 11. in parabola de vinea) propriis tantum ipsorum commodis utilitatiq; seruire coegerant. Habet autem affectum vox Meam, & dolentem indicat dicentis animum, vt illud in Canticis, *Vineam meam non custodiu*. Nollet quidem Dominus ad eum locū rem deuenisse, vt aliis hominibus crudelissimis & insolentissimis vtendum illi ad recuperationem esset, sed cum quis iure acquitatur expertus, nihil tamen effecit, vel inuitus vim atque impetum adhibet. Sic ille. Huc reuocabis quod *Matth. 22.* dicitur, de vocatis ad nuptias & nolētibus venire, alii autem seruos ad se missos, contumeliis affectos occiditibus. Rex autem cum audisset, iratus est: & missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit. Quòd & de ingratis agricolis, quibus locatarat vinea, intelligendum venit. Cum enim missis nunciis & seruis suis identidem, qui officium iusque ab Agricola repeterent, nihil tamen vnde Dominus profecisset, tandemque filij legatione contēpta, insolentissimos nimirum que iniurios fuisse expertus, missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & vineam suam locauit aliis agricolis. Quòd autem subiungitur dentium & molariū molitio, sic accipiendum existimat *Arias*, vbi supra. Duplex, inquit, in vniuersum armorum genus est, quibus bella expediendi conficiq; solent; Alterum quod ad feriendi & occidendi hostis rationem; alterum verò, quod ad vastandi, expugnandi, & diruendi pertinet vsus. Prioris generis sunt gladij, arcus, hasta, & missilia omnia. Posterioris verò autem, testudines & cætera que olim excogitata, aut hoc tempore adiuuenta sunt tormēta: atque illud genus, dentium hoc molarium imagine vates indicauit. Dentes enim mordendum & lacerandum, molæ verò ad contundendum & molendum natura comparatæ sunt. Vtroque genere paratissimum atque instructissimum hostium exercitum fore ostendit, vt non solum hominibus, sed vrbibus, muris & munitioibus omnibus superior sit. Hęc ille. Nō silentio præterire debemus, hic Deum vocare terram suam, quā tamen cæteris gentibus alienis à religione, alia

pace fruentibus, & in vtramque aurem (quod dicitur) dormientibus, diripiendam hostium furori tradidit. Hoc siquidem factò ostendit eos, qui legem & prophetas habet, & qui religione ad suas aburuntur delicias; multò seueriùs infidelibus ipsis castigandos esse, dicente Christo in Euangelio: Seruus sciens voluntatem Domini sui & non faciens, vapulabit plagis multis. Sequitur in textu. *Dentes eius vt dentes leonis, & molares eius vt catuli leonis, &c.* Scruitia eorum describitur & robur. *Psal. 57. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum, molas leonum confringet Dominus.* Habent & sectæ dentes leonum. Diabolus illarum pater, leo in scriptura nominatur. *1. Pet. 5. Aduersarius vester, diabobolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret.* *Psal. 56. Dentes eorum arma & sagitta.* Michea 3. *Hac dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum, qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem, & si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum prelium.* *Prouerb. 30. Generatio, quæ pro dentibus gladios habet, & commandat molariibus suis, vt comedat inopes de terra.* Sathanæ ministri sunt sanguinarij, ac proprio epitheto à quibusdam nostratibus, *Predicans embistolez*, nominantur. *2. Timot. 4. Liberatus sum de ore leonis.* Neronem significat, propter eius crudelitatem, è cuius carceribus in præteritum liberatus fuerat. Sic truces sauique tyranni leonibus comparantur. Leo est animal curuis vnguibus, quibus rapacitas tyrannorum exprimitur. Dentes habet leo, & molares, quibus nedum carnes edit, sed ipsa quoque ossa comminuit & perfringit. *Lucretius* de rerum natura lib. 5. circa media, sic de leonibus cecinit: *Principio genus acre leonum, suaque sacra Tutata est virtus, & vltres dolus, & fuga ceruus.* Idem lib. 3. versus medium, similiter, *Denique cur acris violentia triste leonum Seminium sequitur? Dolus vulpibus, & fuga ceruus A patribus datur, & patrius pauor incitat artus.* Seminium dixit, pro semine, nempe pro scerura & progenie leonum, imitatione Varronis lib. 2. de re rustica, seminium pro scerura vsurpantis, vt obseruat *Gifanius*, suis in *Lucretium* conlectaneis dictione Seminium. Et quia animal est maximè febri obnoxium, eoque morbo leones toto vitæ tempore cruciari feruntur: ea de causa *Lucretius* triste leonum seminium appellauit. Sanè *prouerbiū* hinc emanauit,

Lucreti
lib. 5. circa
media

Idem lib. 3
versus
mediū.
Varro li.

2. de re
rustica.
Gifanius
in *Lucre*
tium dicit.
Seminiū.
Lucreti?

emanauit, *ἡ ἀλάστω δ' ἔλεον*, Risit leo, quotiens ratur aliquod Thucydi hilaritatis exemplum intueamur. Thucydidis id dictum des. Pie- Sic Pierius lib. i. Hieroglyphicā de leone annotauit, *Virgilius li. i. Furor indomitus. Poeta non immeritō leonibus tribuit hieroglyphicā acrem violentiam, vis est violenta leonum, ait ille alibi quod facit & noster propheta hoc loco. Est etiam fuerit leone. leoni familiaris, vnde apud Maronem—Iraque leonum, *Virgilius*, &c. Ouidius: *Iram vultus habet*, de eisdem ait. *Ouidius*. Hæc Pierius. Animal hoc, cibo incontinenter admodum vitur, multaque deuorat solida, sine vllō dissecu, quacumque potest. quam scilicet voracitatem Iuuenalis tangit, vbi multa pascendum carne leonem dixit: Hæc Pierius vbi supra tit. de Crapula. Hoc ex Plinio lib. 8. cap. 11. de leonibus, sumpsum. Quæ possint, inquit, in mandendo solide deuorare. Molares autem, dentes maxillares dicuntur, quòd cibum à cæteris dentibus confractum dentes maxillares molant. Verùm sequentia consideremus. *Posuit vineam meam in desertum, & ficum meam decorticauit: nudans spoliavit eam & proiecit, albi facti sunt rami eius, &c.**

Quum peccatores ebriis compararit, in parabola peftans, vastationem vinearum & ficuum ponit: In genere totius terræ vastationem intelligens. Hæc ab ebriis, qui delicatè viuebant, magis amabantur, vt quisque rei àlicui addictus est, ita si pereat dolet. Posuit, id est, certum est quod vastabit, iam actum est; ne dubiteticis. Cæterum quum Propheta de bonis corporis loquuntur, animi bona non negligunt. Itaque Propheta deplorat omnem virtutem suo tempore perditam, vineam Domini degenerasse ad idololatriam. Meruerant Israëlita, vt hæc illis auferrentur, quibus abusi fuerant, ea offerentes idolis. Planè vineam in desertum, & ficum in friche, posuit; & ficum retexit seu decorticauit, exhausto qui superne erat virore, & proiecit in terram scilicet, quicquid corrosit, vnde albi remanserunt eius palmites, siue rami, vt palmites ad yites, rami ad ficum referantur. Vitium autem & ficuum vastatione & reliquorum vastationem complectitur: sed horum speciatim meminit propter ebrios, ad quos sermonem instituerat, qui vitibus, vnde vinum, & dulcibus cibus, quales ficus, delectantur. Dulcibus enim abliguriores & decoctores vesci solent. Vitium seu vineam, sunt, qui Domini vineam, Israëllem intelli-

intelligent; vt Isai. 5. *Vinea Domini exercituum, domus Israel est*, & Psalm. 79. *vineam de Egypto transtulisti, &c. Psalm. 79. Eruinavit eam aper de sylvæ, & singularis ferus depasit eam*, quod præsentis loco valde congruit. Ibi. *Respice de caelo, & visita vineam israhel*. Matth. 21. *Homo quidam plantavit vineam*. Et sensu allegorico 4. Esdra 5. 21. c. *Ex omnibus arboribus elegisti tibi vineam vicam*. Populus Iudæus item, Matth. 21. & Mar. 11. ficui comparatur, in qua quum fructum non inuenisset Saluator, maledixit ei, & aruit. Tam de vite infructuosa, quam de ficu vacua nec ferente fructum, quamuis lata patulaque folia habeat, dicitur: Luc. 13. *Succide illam, vt quid terram occupat?* Ezech. 15. *Quid fiet de ligno vite, ex omnibus lignis nemorum? Nunquid vile erit ad opus? Ioan. 15. de palmis in fructuosus dicitur: Omnem palmitem non ferentem fructum excindes eum, & in igne projicies*. Non vult Deus folia, sed vult fructus. Amplificabis prout voles. Eruca nõ solum vitibus nocent, sed etiam vulpes paruulæ vineas demoliuntur: in Canticis, per Erucas, corrosio tyrannorum intelligitur, per vulpeculas, fraus & dolus hæreticorum, sed de his latius in Decadibus nostris sacris Euangel. de vinea scriptimus. At dices, quæ comparatio vineæ vel ficus seu fici ad homines? Respondeo. Plato in Timæo hominem arbori similem facit ex opposito, hincque arbor cuerfa homo dicitur, & in Euangelio *quidam vidit homines sicut arbores*, Marc. 9. Caput comparatur radici arboris, sursum autem vergit. Psalmographus, *Vxor tua, ait, sicut vitis abundans*, Psalm. 127. Scribitque Herodorus, lib. 1. quòd de Mandane Astyagis filia Cambyfi Persæ nupta, visionem habuerit Astyages huiusmodi: Videbarur ei de genitalibus filia, vitis enasci, quæ omnem occuparet Asiam. Somniorum verò interpretes exposuerunt, filia prolem, pro ipso renaturam. Quod de Cyro nepote eius, foelici euentu comprobatur est. Adde quòd Ioan. 15. loquitur Christus: *Ego sum vitis & vos palmites*. Ex quibus liquidò constat tum vitis, tum fici appellatione, siue alterius arboris, hominem congruè intelligi. Tempus est, vt huic Homiliae finem imponamus, ne lectoribus tædium fastidiumve adportemus. Expergiscamur & nos, qui quondam huius faculi amore inebriati fuimus, voluptatibus hucusque non solum addicti, verumetiam immerfi, nec minus, quam vinum obruti. Siquidem, vt vinum mentem hominis alienat,

alienat, sit vanitas huius mundi, luxus, ambitio, & similes
carnis mundique illecebræ, homines dementant, & quod
Eccli. 19. dixit Ecclesiasticus Sirach, ca. 19. *Vinum & mulieres apostolice*
ca. Rom. *rare faciunt sapientes.* Rom. 13. *Hora est nos iam de somno sur-*
13. *gere.* Eph. 5. *Surge qui dormis, & exurge à mortuis & c. 1. Thess.*
5. 1. *Thess. 5. Vigilemus, & sobrii simus. Expergiscimini ebrj, clamat noster*
5. Ioël. *Tempus est vt excitemini, adest tribulatio. Ebricitas*
in genere, potest omnis amor mundi accipi. Alij honore,
alij alijs rebus inebriantur. At nihil est hic stabile. Ab ore
vestro vinum perit, id est vester mundus periturus. Perit
voluptas quæ breui finitur. Transit mundus & concupis-
centia eius. Stultum est rebus non subsistentibus addicere.
Ergo conuertamur ad Deum, & dignos agamus pœnitentia
fructus: vt meritas pœnas euadere valeamus, & cor-
onas perditas recuperare. Quod nobis cōcedat, qui in Tri-
nitate viuut & regnat. Amen.

HOMILIA VII.

Plange quasi virgo accincta sacco, super virū pu-
bertatis sue. Perijt sacrificiū & libatio de do-
mo Domini: Luxerunt sacerdotes ministri Do-
mini. Depopulata est regio, luxit humus: quo-
niam deuastratum est triticum, confusum est vi-
num, aeanguit oleum. Cōfusi sunt agricole, vlu-
lauerunt vinitores, super frumento, & hordeo,
quia perijt messis agri. Vineam confusa est, & fi-
cus elāruit: Malogranatum, & palma, & ma-
lum, & omnia ligna agri aruerunt: quia confu-
sum est gaudium à filijs hominum.

IOELIS. CAP. I.

NTER præcipuos dolores ponit scriptura
luctum parentum de liberis, & coniugum.
In vtroque genus muliebre excellit, vt pote
mollius, & ad tam insignes dolores ferendos
infirmius. 2. Reg. 1. *Doleo super te frater*
mi Ionatha, sicut mater vnicum amat filium
suum, ita & ego diligebam te. Luc. 7. *Vidua filium suū vnicum*
irreme

2. Reg. 1.

Luc. 7. suum, ita & ego diligebam te. Luc. 7. Vidua filium suū vnicum

irremediabilibus ferè lachrymis desolebat, quem nō solum ver-
biū, sed & ipso factō consolatus est Christus. Zachar. 12. Plan-
gent eum plāctū quasi super vnicogenitum, & dolebunt super 12.
eum, vt doleri solet in morte primogeniti. Et mater filio orba-
ta, & vxor marito viduata, magnos lachrymarum profun-
dunt imbres, nec facile temperant à lachrymis. Ad harum
igitur instar, dicit nunc propheta, *Plange quasi virgo & c.*
Eiula, lamentare, non secus ac virgo cilicio accincta, ob
maritum pueritiæ suæ, dum luget scilicet virum cui ado-
lescentula nupserat. Neque enim ad virginē refero (vt alij)
quæ spem tantum nuptiarum conceperit: (inquit ad hunc
locum Mercerus) propter nomen בַּאֵל baal, quod nō ama-
sium, sed maritum, qui ius habeat in vxorem, significat.
Idem Mercerus in Osee c. 2. Quod, inquit, quidā mouent
בַּאֵל baal, etiam amasium Hebraicè sonare, falsum est. Sic
ibi אֶתְּהִלָּהּ bethula etatis hoc loco, non integritatis no-
men accipio, vnde & septuaginta *ῥιμῆλον* reddunt. Luctum
grauissimum significat. Cerrum enim est hunc inter præci-
puos luctus collocari, vt & parentis ob amissos liberos,
mulieris præsertim. Hactenus Mercerus. Consului Biblia
Complutensia, & reperi Græcè, *ῥιμῆλον* hoc est virgini-
nem. In exemplari autem Germanico, legi, *ῥιμῆλον*, Biblia
id est sponsam. Virum pubertatis, seu maritum virginalē,
at Diuus Hieronymus eum intelligit, qui primus
abstulit florem virginitatis. Quamuis de desponsata Ly-
ranus noster exponat, quæ nondum viri amplexibus, vt
potè præuenti mortē, frui potuit. Virgo laxato vocabulo
dicitur, mulier non ita pridem corrupta. De Palsphaë vxore
Minois Crætae Regis, canit Virgilius Eglog. 6.
Ab virgo infœlix, quæ te dementia cepit?

Mercer⁹
in 1. Ioël.

Mercer⁹
in 2. O-
see.

Biblia cō
plutensia.
Biblia
Græca
Germa-
nica.

Lyranus
in Ioël c.
1.

Virg. E-
glog. 6.

Galatin⁹
li. 7. c. 15.

Nota ex Galatino lib. 7. cap. 15. Triā esse apud Hebræos
vocalia idem ferè significantia, videlicet Naara, Bethu-
la, & Aalma. Naara solum ætatis respectum habens, puel-
lam siue adolescentulam significat, tam virginem, quam
corruptam. Bethula verò ad virginitatem duntaxat res-
pectum habens, virginem significat siue adolescentula
sit, siue anus. Aalma autem ad vtrumque respectum ha-
bens, ad adolescentiam scilicet, & ad virginitatem, & a-
dolescentulam & virginem designat. Hæc Galatinus. Ven-
nim enim uero Ioan. Mercerus, in Academia Parisiensi non
ita pridem Hebraicæ linguæ professor Regius, contra
existimat, hoc loco Bethulā ætatis nō integritatis, nomen
f esse,

esse, cum quo nunc quidem hac in parte sentio. Adde-
cam etiam Seruij in Virgilium super hac re Commen-
tarium. Is ad locum supra citatum: Ah Virgo infelix
&c. Virgo, vt diximus supra, à viridiorè ætate appel-
latur. Nam Pasiphæa Cretensium regina, Minois vxor,
quæ tauri amore flagrauit, qua de ibi sermo, iam magis
fuerat Phædræ, Ariadnes, Androgei. Idem rursus in illud
Æneidos II. *Muliebribus armis.*

Seruius
i Æneid.
11. Vfus, inquit, obrinuit, vt innuptas, virgines, nup-
tas, Mulieres vocemus. Nam apud maiores indiscretè vir-
go dicebatur & mulier: vtrumque enim sexum tantum
significabat. Vt ecce hoc loco dicit armis muliebribus,
quum Camillam innuptam fuisse manifestum sit. Item
in Bucolicis legimus. Ah virgo &c. quum Pasiphæam
constet ex Minoë ante amorem tauri filios suscepisse. Te-
rentius etiam mulierem post partum virginem vocat in
Hecyra Actus 3. Scena 3. Quamquam non tam aperta sit
(tanti viri pace dixerim) probatio: virginis nomen et-
iam ei, quæ peperit accommodari, ex eo quod dixit
Terentius, Vitium fuisse oblatum virgini, olim. Amplia-
tio enim hic fit temporis, ad duas differentias, ad præ-
sens nimirum & præteritum, vt, illa quæ est vel fuit vir-
go olim, vitium passa est: stuprum cum esset virgo, ab
improbo quodam perculit: sic exponeret ex regulis am-
pliationum Dialecticus. Quidquid sit hoc loco, Virgo,
pro corrupta etiam accipitur κατὰ χρῆσιν, & abusus,
sive improprie. Attamen virgo proprie illa est quæ inte-
gra est, & incognita viro. Mulier autem corrupta, vt apud
Vlpianum leg. Alioquin quid dicemus Dig. De contra-
henda emptione. Quod ego me virginem emere puta-
rem, cum esset iam mulier, emptio valebit, in sexu enim
non est erratum. Scribit Quintilianus lib. 6. cap. 4. Cice-
ro obiurgantibus quod sexagenarius Popiliam virginem
dixisset, Cras, mulier erit, inquit. Et Laërtius lib. 9. in
Democrito, Puellam Hippocratis comitem primo die ita
salutauit: Salue virgo. Postridè verò: Salue mulier, fue-
rat enim puella nocte illa vitiata. Etiam virgo mulier ap-
pellatur præsertim viripotens l. 13. Mulieris appellatione
De verborum significatione, Mulieris appellatione, air
Vlpianus, etiam virgo viripotens continetur. In quam
legem

Terentius
in Hecy-
ra act. 3.
scen. 3. Hecyra: Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio qui
improbo. Quod autem ex Terentio protulit, habetur in
Hecyra Actus 3. Scena 3. Quamquam non tam aperta sit
(tanti viri pace dixerim) probatio: virginis nomen et-
iam ei, quæ peperit accommodari, ex eo quod dixit
Terentius, Vitium fuisse oblatum virgini, olim. Amplia-
tio enim hic fit temporis, ad duas differentias, ad præ-
sens nimirum & præteritum, vt, illa quæ est vel fuit vir-
go olim, vitium passa est: stuprum cum esset virgo, ab
improbo quodam perculit: sic exponeret ex regulis am-
pliationum Dialecticus. Quidquid sit hoc loco, Virgo,
pro corrupta etiam accipitur κατὰ χρῆσιν, & abusus,
sive improprie. Attamen virgo proprie illa est quæ inte-
gra est, & incognita viro. Mulier autem corrupta, vt apud
Vlpianum leg. Alioquin quid dicemus Dig. De contra-
henda emptione. Quod ego me virginem emere puta-
rem, cum esset iam mulier, emptio valebit, in sexu enim
non est erratum. Scribit Quintilianus lib. 6. cap. 4. Cice-
ro obiurgantibus quod sexagenarius Popiliam virginem
dixisset, Cras, mulier erit, inquit. Et Laërtius lib. 9. in
Democrito, Puellam Hippocratis comitem primo die ita
salutauit: Salue virgo. Postridè verò: Salue mulier, fue-
rat enim puella nocte illa vitiata. Etiam virgo mulier ap-
pellatur præsertim viripotens l. 13. Mulieris appellatione
De verborum significatione, Mulieris appellatione, air
Vlpianus, etiam virgo viripotens continetur. In quam
legem

Alioquin
quid di-
cem? D.
de con-
trahenda
emptione.
Quinti-
lianus li.
6. c. 4. in-
sit. ora-
tor.
Laërtius
lib. 9. in
Democri-
to.
l. 13. D.
De ver-
borum si-
gnifica-
tione. Vlpianus, etiam virgo viripotens continetur. In quam
legem

legem sic Fornerius antecessor Aurel. Acad. vir multæ le-
ctionis, & raræ eruditionis, Virgo viripotens, quæ ex-
cessit pubertatem. Virgo autem quasi virago, ait Fulgen-
tius epist. 3. ad Probam. M. Varrò lib. 2. De re rustica cap. 10. sub
finem. In Illyrico, inquit, quas Virgines appel-
lant, nonnunquam annorum 20. quibus mos eorum non
denegauit ante nuptias vt succumberent quibus vellent,
& incomitatis vt vagari liceret, & filios habere. Ex qui-
bus videret innuere Virginis nomen apud Illyricos, rustica c.
ad corruptas etiam quæ vigesimum annum non exceffe-
rint, adaptari, & ampliari. Græci τὴν παρθένον, eam, quæ
non sit virum passa definiunt, Νύμφη verò, quæ experta
quidem, at ex eo non peperit: γυναικα autem, quæ pe-
perit. Sed γυναικα, effectam, quæ iam parere desierit. Tze-
zes in Lycophronis Callandram. Hactenus Fornerius.
Non committam vt tacitus hoc loco præcream ex pro-
phetarum more Virginem, etiam intemperantem ac lu-
xuriosam vocari: sicut Hierem. 18. Quis audiuit talia
horribilia, quæ fecit nimis virgo Israël? Siue, vt legit
Theodoretus hoc loco, quæ fecit virgo filia Hierusalem?
Virginem illam appellat (inquit) non quòd non sit in-
temperans: sed quòd formæ det operam & de pulchritu-
dine gloriatur. Sic ille. Alioquin, Hier. 2. & 3. redarguitur ea
ipsa, quòd non solum Deum patrum suorum dereliquerit, sed
quòd sub omni ligno frondoso prostermeretur meretrix. & rur-
sus. Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen re-
uertere ad me, dicit Dominus. Et iterum, Auersatrix Israël.
Numquid sub omni ligno frondoso fornicata est? Et vidit praua-
ricatrix soror, Iuda, quia pro eo quòd mœchata esset auersa-
trix Israël, dimissem eam, & dedissem ei libellum repudiij: &
non timuit prauaricatrix Iuda soror eius, sed abiit, & fornicata
est etiam ipsa. Quod et si de fornicatione spiritali, scilicet
de idololatriæ impietate, intelligatur, non incommodè
tamen de adulterio ac fornicatione corporali exponi
potest. Virginis igitur appellatio, ad corruptam quoque
extenditur ex stylo prophætico. Adde quòd, fieri potest, vt
aliqua virgo nupta & intacta adhuc, virum amiserit. Illa lu-
gebit acerbissimum luctum. Vt à iuuençula sponsa, ait in
Ioël. 1. ca. R. Dauid
Kimhi
sum mortuum videt. Plange quasi virgo &c. id est, quæ luget
sibi immatura morte præceptum esse sponsum. R. Dauid
Kimhi, Mercero interprete sic exponit: age luctum
magnum,

magnum, vt virgo quæ nupta est adolescenti, & moritur dum adhuc illa est puella. Tum enim est maximum eorum gaudium vnius cum altero: & quum moritur, luget luctu graui, & sacco sese accingit sub ornamento suo & monili: Ita præfatus Rabi. Sic autem ad hunc locum Arias Montanus: Nulli, ait luctus aut grauior, aut acerbior lamentatio, quam nouæ nuptæ sponso necato contingit: Etenim illa ætas natura florens, quæ primos amores sine vlla adhuc domestica sollicitudine, sine vllis rixis, aut discordiis dulcissimos experta fuerat, quæ ornatus & comptus commoditatem (qua is sexus vehementer delectatur) oportunam, sponſi etiam cura atque impensis fuerat nacta, & primi ac maxime iucundi sponſi desiderium, & vestium ornatuumque in sacco, & viduitatis habitum, atque incultæ vitæ repentinam mutationem, grauissimè & impatientissimè ferre solet. Vnde miserandus omnino luctus, & lamentatio penè infana auditur, & fortunæ ac fortis grauissima accusatio, miserâque omnino instituitur elegia: neque enim ea natura modum aut pudorem in luctu sibi statuit, tum ob vehementem animi dolorem, tum ob sexus & ætatis imprudentiam. Ad hanc ergo imaginem Israëlita plebs, atque in hanc conditionem vocatur, cui omnis illa felicitas, omnis splendor, omnis dignitas, omnis denique vitæ commoditas erat propediem adimenda, futurus autem miserimus status, velur iam præfens proponitur, vt rem ipsam iam iam ante oculos habentes grauius ferant, suamque calamitatem antè doleant, quam omnino acceperint. Vocat autem Virginem, siue puellam synagogam, quæ hactenus libera, & nulli genti fuerat subiecta, sed diuino sponſo pacta, omnibus deliciis, iucundissimis amoribus, & incomparabilibus ornamentis afficiebatur. Illa verò vbi sublato à se iam sponſo, & propriis culpis excludo vidua facta, & in hostium venerit potestatem, calamitosam & perpetuo luctu plenam vitam trahat necesse est: duplici miseria circumdata, altera quòd sponſo dulcissimo careat, altera quòd hostibus seruire suis cogatur: qua miseria nulla potuit describi maior. Hucusque Arias. Quum exemplo ab adolescentula, viro defuncta, iusta persolvente, ducto, Vares sacer ad pœnitentiam Iudæos exhortetur. Licet igitur nobis lugere mortuos modestè, vt & omnia alia, quæ in defunctorum exequiis ac funere, ex more & ritu Ecclesiastico

Aria Montanus in 1. Ioel.

stico seruari solent, exequi. Pro mortuis offerre, pro reque ipsorum suffragia precèsque recitare. De quibus amplè in decadibus nostris sacris Concione de Naym tractatum est. Obserua prophetam, populum ad planctum flentemque in afflictione adhortari, vt cilicium ac sacco capiat, vtque ex animo lamenteretur, quatenus quilibet cordis nostris merorem perspicere valeat. *Isai. 22. In die illa vocabit Dominus ad fletum & ad planctum; & ad cingulum sacci, & ecce gaudium & lætitia, occidere vitulos, iugulare arietes &c. Vtemur cilicio saccoque, ad carnis læsiuentis castigationem, dicente Apostolo: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Et, vt nos humiliemus coram Deo, ad ipsum placandum, atque ad misericordiam inflectendum, Niniuitarum exemplo. Iona 3. Rex Nimine abiicit vestimentum suum, & indutus est sacco, & sedit in cinere, & edixit vt operiantur saccis homines & clament ad Dominum, & conuertatur vir à via sua mala: vidit Dominus quia conuersi sunt, & misertus est Deus. 3. Reg. 21. Achab operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite, & factus est sermo Domini ad Eliam: Nonne vidisti humiliatum Achab? ideo non inducam malum in diebus eius. Iob 42. Ago pœnitentiam in fauilla & cinere &c. Iob 42; Daniel. 9. cap. pro cessatione captiuitatis & desolationis Hierusalem 70. annorum, cepit rogare in ieiuniis, sacco, & cinere. Iudith 4. Contra imminentem Bethulia obsidionem ab Holoferne, humiliauerunt animas suas, & induerunt se sacerdotes cilicis, & altare Domini operuerunt cilicio (in magni luctus testimonium) Sic Matth. 11. & Luc. 10. si in Tyro & Sydone facta fuissent virtutes, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Apocalypſeos denique capit. 11. De duobus testibus præcurrentibus iudicium, Helia & Enoch scribitur: Prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amici sacci (vt scilicet conuertant homines ad pœnitentiam.) Frequenter autem in hoc diuino vate sacci fit mentio, vt, cubare in sacco, & vestiri sacco, vt infra dicitur. Publica siue solemnis pœnitentia in capite ieiuniorum (vt habetur in fine Pontificalis Romani) sic agitur. Accipiunt enim pœnitentes ab episcopo cilicia benedicta, post cineres benedictos, & ad tempus deinde eiciuntur de Ecclesia, tum demum feria, in cœna Domini reducuntur ac reconciliantur. Hæc ibi. (si satis meminimus) hoc ipsum est, quod ab Hispanis vulgò Sambenito,*

nito, pro (sacco benito) nominari solet, daturque semel deprehensus à sancti officij iudicibus, (Inquiritores fidei communiter appellamus) atque hæresim palam abiurantibus in signum ac publicum pœnitentiæ ipsorum testimonium. Quod si relabantur, actum est de eorum vita. Et merito quidam tanquam de incorrigibilibus. Rident osiores pœnitentiæ, & delicati homines, hanc carimoniã. Verum nobilis illa Virago *Iudith c. 9. ingressa oratorium, induit cilicium, & posuit in capite cineres.* Et Sanctificatus Propheta deplorat lib. *Threnor. c. 2.* ob cladem Hierosolymitanam, *in transmigratione populi, Senes filia Syon*, id est habitatores Hierusalem proiectionis ætatis, *cõspersisse cinere capita sua, accincti sive fuisse ciliciis.* Nos ergo sic accincti saccis & cilicio induti, peccata nostra desciamus. De cineribus habes amplum in Decadibus nostris sacris, Euangel. I. seu Homilia tractatũ. Nunc reliqua prosequamur. *Perijt sacrificiũ & liberatio de domo domini, &c.* Vaticiniũ est, (ait Arias Montanus ad hunc locum) de excisione & ruina templi, quæ Asfyriorum igne & ferro edita fuit: cuius causa & quod deserta regio, agrique vastati, & aratoribus vacui essent, totis illis annis libatio cessauit. Sacrificium autem & libationem vocamus assiduum cultum, quem antemeridianis, & pomeridianis horis Deo patri tribuebant, quod matutinum & vespertinum sacrificium vocant: id ex terræ fructibus tritico & vino parabatur. Hoc percipere sacerdotum luctum consequi necesse est, si non diuina, at sua ipsorum causa, quibus cum hæc sacrificia deficerent, unde aleretur, nihil reliquum erat. Sacerdotes autem non quoslibet nominat, non illegitimos illos ab Israelitis post verè religionis desertionem institutos, sed quos appellet, ipse definit, Ministros Domini, qui verè legitimeque fuerat instituti, sed tamen dereliquerunt dominum, in non custodiendo. *Osee 4.* nempe pietate, deserti officij crimine sacerdotibus etiam impingit ac tribuit Diuinus vates. Sic Arias. Remigius Altissiodorensis Episcopus ad hunc locum habet istum commentarium. *Interijt de domo Dei vestri sacrificiũ & libatio &c.* Pro eo quod est. Peribitis nisi pœnitentiã egeritis. Primum iubentur sacerdotes & ministri Domini plangere & induere saccum, quia ipsi debent exemplum præbere aliis, ut sicut ipsi errantibus delinquit & populus, ita illis pœnitentiã agentibus prouocetur & populus ad eandem agendam. Sic ille. Lugere iubetur Ecclesia, quod fame Dei ministri ac sacerdotes peccant

Iudith. 9. cap.

Threnorum c. 2.

Arias Montanus hoc loco.

Osee 4. cap.

Remigius

Altissiodorensis

Episcopus in

Ioëlis

præsentem locum.

reant. Duo curæ sunt Ecclesiæ, fides, quam oblationibus restantur, & charitas in educandis sacerdotibus altari deservientibus ac alendis viduis, de quibus non est hic dicendi locus.

Perijt sacrificium &c. Magnam famem & inopiam annonæ indicat: idem innuit luctus sacerdotum, qui ut alia tribus ex agro non vivebant, sed solis decimis. Itaque præ ceteris famis incommoda senserunt. Causam luctus Synagogæ his verbis aperit. Quum propter debitum vniuersitatis seu pro vniuersitate Israelitici populi, quotidie ex mandato domini, *Num. 28.* esset iuge sacrificium offerendum, duo agni anniculi, vnus mane, alter vesperti, cum suis libationibus vini, & oblationibus similæ seu farinæ triticeæ, idiam non poteris. Excisum est enim minha Hebraicè dicitur) & libamè quæ illi sacrificio iugi & cæteris quoque adhibebatur: ut videre est *Num. 28. & 29.* Quod ergo hæc omnibus victimis adhiberetur, ex consequenti antecedens, intelligi sublata omnia sacrificia. Ab Ezra (referente Mercero) presentem locum ad ebrios refert. q. d. Quomodo vinum inuenietis & triticum, quum non sit unde fiat minha, & libamè Domino: Minha, similia est oleo conspersa, quæ fricta in sartagine sacrificiis adhibebatur. Huius rationem habes *Leuit. 6.* Libamè ex vino fiebat aut ficera. Prior sensus aptior. Quod dicitur, *de domo domini &c.* idem additur, quia ibi fieret sacrificia. Quod item subditur, *Luxerunt sacerdotes &c.* Hoc idem ponitur, tum quod cesset diuinus cultus, tum quod ipsi famis incommodum sentire cogatur, qui oblationibus ferè vescerentur. Sacrificium de simila, (ait ad hunc locum D. Hieronymus). Libatio de vino offerebatur. q. d. oblatio sacrificij cibarij & libaminis perijt. Quod si ab hominibus. (quia locusta excidit illud) defecit triticum & mustum, unde adducunt, (ait R. David Kimhi interpretare Mercero) sacrificium cibarium (Heb. minha) & libamè in aedem Sanctuarij: quum ipsis non sit quod comedat & quod bibant? Sic ille. Et nonne nos habemus, occasionem acerbè lamentandi, multoque iustiore quam habuerint olim Iudæi? Quandoquidem, nostræ tempestatis Hugnotici Hæretici irruerunt in Ecclesias, demoliti sunt Sacra altaria, conati sunt sacrosanctum ac augustissimum sacrificium abolere, sacramenta conculcarunt, Reliquias combusserunt, Tempa diruerunt & solo æquarunt, ac Sacerdotes Domini interemerunt. Quis talia fando vel legendo temperet à lachrymis? Merito & nos dicere

Num. 28. cap.

Num. 28. & 29.

Ab Ezra referre Mercero.

Leuit. 6. cap.

D. Hieronymus in Ioëli.

R. David Kimhi interpretare Mercero.

cap.

Psal. possumus. Iusteque de hæreticis conqueri. *Ex Psalm. Deus venerunt gentes in hereditatem tuam: polluerunt templum sanctum tuum.* Et quæ illic sequuntur. Item cum beato Hieronimo *Altaria tua Domine suffoderunt. Prophetas tuos interfecerunt.* &c. in libr. Regum tertio. & rursus, illud: *Vos autem fecistis illam: domum Domini, nempe speluncam latronum.* apud *Matth. 21. Item, quod Donatistis exprobrat Optatus. Milenitanus Doctor August. corynos, lib. 2. Episcopi vestri (Parmenianum alloquitur) iusserunt Eucharistiam canibus fundi, sed canes accensæ rabie, ipsos dominos suos quasi latrones, sancti corporis reos, dente vindice ræquã ignotos & inimicos læniauerunt. Iterum li. 6. de schismate Donatistarum. Fregistis Calices sanguinis Christi portatores, quorum species reuocastis in massas. O scelus nefarium subducere Christo, quod proficiat sacrilegio. Præterea obiicere possumus Hæreticis, eos idem fecisse quod Proculus quidam, prout narrat Victor Vticensis De persecutione Vandalica, lib. 1. Ille inquam, missus à Gensericò, Ecclesiam depopulabatur in Africa, & de palliis Altaris (Pro nefas!) camissas sibi, & femoralia faciebat. Qui frustatim sibi comedens linguam in breui turpissima consumptus est morte. Ob ciuilia plusquam inciuilia bella, Catholicos læto decumbentes & ad mortem (vt ita dicam,) agonizantes, sine viatico maxime necessario, ex hac vita migrare contigit. Completumque est illud in nobis, quod de Iudæorum turbis Christi tempore scripsit Euangelista *Mar. 6. erant sicut oves, non habentes pastorem.* Et illud: *Thren. 4. Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Panem, inquam, illum super substantialem Matth. 6. qui de celo descendit, & qui dat vitam mundo: Ioann. 6. Verum palam prodire, & panem frangere Eucharisticum, ob Hæreticorum rabiem & ferociam, non audebant, aut non inueniebantur multis in oppidis ac urbibus tunc temporis Sacerdotes qui id facerent. I. Corinth. 10. Panis quem frangimus, nos nimirum Sacerdotes. nõne participatio Corporis Domini est? Sed ad sequentia pergamus.**

Luxit humus, quoniam deuastatum est triticum &c. Quo pacto Minha, siuè cibarium sacrificium & libamen sit liblarum eleganti partitione & exaggeratione docet. Primum in genere, Depopulata est regio siue ager deuastatus est, vnde materia minhæ & libaminis suppeditatur. Luxit humus, elegans in metaphora, qua & Latini prata ridere dicunt.

cunt. Hinc per partes explicat: Vastatum est triticum, materia sacrificij cibarij (minha dicunt Hebrei.) Confusum est vinum, elegans irem in metaphora, qua & in sequentibus vititur.

Hæc est materia libaminis. Et quia inter ea quæ vitui hominum necessaria sunt, est etiam oleum, iuxta illud *Psalms. 4. A fructu frumenti vini, & olei sui multiplicati sunt.* Et alibi, *Vinum lætificet cor hominis. Vt exhilaret faciem in oleo.* & parvis cor hominis confirmet. Ideò subditur, elanguit oleum. *μεταφορικώς*, id est, excisum est. Defluxerunt (foliis scilicet) oleæ. Per hæc autem verba, *Depopulata est regio*, sublimiori sensu significat Propheta, non solum deesse oblationem, sed & spem sublatam esse de instauratione, quia campus regionis vnde fruges sperantur, vastatus & complanatus est, vires excisæ, &c. Luxit humus *μετωινικώς*: ait Diuus Hieronymus id est, qui versantur in humo. Triticum autem, vinum & oleum commemorat, quia his tribus præsertim iuuantur homines. Hæc tria sacris olim non sine mysterio adhibita. Et in noua lege hominum vsus est. Nam de vino & tritico in sacratissimis mysteriis satis patet. Oleo vngi ægrotos iussit: vt in D. Iacobi Epistola aperte dicitur. Oleum ad vñctionem sacerdotum & prophetarum pertinebat: hodie quoque in ordinis sacri administratione olei, sanctique chrismatis vsus est. Et Christiani omnes dicimus, quasi vncti. Quid plura? Oleum inus & foris mollit, & Spiritus sancti illo adumbratur simbolo. *Oleum elanguit*, inquit Diuinus vates, Siquidem vt ait Arias Montanus) illa arborum & baccarum vis, quæ antea fuerat, penitus defecit. Hanc autem penuriam cultores ipsi luctu maximo prosequantur necesse est. Quamobrem ad lamentum inuitantur. Confundimini agricolæ, vlulate venitores &c. ita impetratiuè in Hebraicis est. Super frumento vino & hordeo &c. Quarum rerum studio, vtrique tenebantur. Agricola quidem super frumento & hordeo, quod quidem vilius est fertilius. *Quia perijt messis agri &c.* Vinitoribus verò, qui vineas cæterasque arbores colunt, satis copiosa luctus materia datur: quia vinea cõfusa est, & ficus elanguit. Malogranatum & palma & malus, & omnia ligna agri aruerunt &c. & omnia in vniuersum arborum genera, quibus illa regio maxime ornabatur & celebrabatur, hostili igne & cultorũ defectu periëre. Aptissime verò rem disposuit: Nam duplex agri colendi

D. Hieronymus in hunc locum. Ioel. 1. c.

Arius Montanus in Ioel. 1. c.

lendi cura est, altera in frumentaria re, altera verò, in arborea consumitur natura: in illa frumentum primas tenet, in hac vites, quas omnis aliarum arborum sequitur ratio, quamobrem triticum & hordeum ad Agricolas, hoc est, aratores retulit, omnia verò arborum genera ad vitatores. Sic antiqui etiam rem partiti sunt, vt poëta, Georgic. lib. 2. in principio.

Virgilius
Georgicorum li.
2. initio.

*Hactenus arborum cultus, & sidera cœli:
Nunc te Bacche canam, nec non siluestria tecum
Virgulta, & prolem tardè crescentis oliuæ.*

Etenim pastio tamenti in agris tractetur, non tamen propriè agricultura est, neque tantum agris cultis, quantum siluis & pratis, greges & armenta delectantur, neque tantum hostilis manus pastionibus, quantum satis & vinitis nocere solet. Propriè ergo elegit eam agri partem, quæ hominum cura & cultu maximè indiget, cui belli tempora calamitatem præcipuè afferre solent. In arborum autem natura, eorum præcipuè generum mentionem fecit, quæ vel ad vitam, vel ad delicias maximè opportuna sunt, & fructus etiam faciunt diuturniores, quarumque in illa regione maior copia & laus est: vt ficus, mala punica (Gallicè, *pommes grenades* appellamus) poma, & palma. Horum generum frequens mentio in lege & prophetis est, quæ non solum toti regioni cõmunia erant, sed quibusdã etiã locis, ob elegantiam, & præcipuam laudem nomina fecerant, vt Ghéthamar, Ghenrimò, Ghétaphuah, hoc est, fons palmarum seu Dactylorum, fons granati, siue mali punici, & fons malorum vel pomorum. Cæteros autem fructus, vno nomine omnes collegit. Et omnia, inquit, ligna agri aruerunt, vt pruni, cerasi, & cætera baccarum genera. Glandium verò & nucis natura omnis ad siluas potius, quam ad agros pertinet, hoc genus minorè curam desiderat, & fructu est deteriore, ac bellici temporis incommoditates diutius perferre valet. Atque de his arborum generibus, quibus ea regio abundabat, quarumve specialis hic habetur memoria, vt aliàs copiosius agamus, Deo benè propitio, opporrunus sese offerret locus. Quandoquidem, turba omnis agricolarum labore & industria alitur, luctus eiuscemodi cõmunis est omnium hominum, quibus, in fertilissimis annis cõmunis etiã & publica læticia est, sicut scriptum est Isai. 9. *Lætabitur corvæ, sicut qui lætatur in messe.* Eam ob rē in vniuersum cõclusit affir

affirmans: Quia confusum est gaudium à filiis hominum, &c. Cessauit, inquit, & defecit gaudium. Hucusque Arias Montaus. Agricola flere iubentur, quia ab impiis militibus malè tractabuntur, ac compilabuntur. A Poëta quondam felices dicebantur: Sic enim Virgilius Georgic. lib. 2. sub finem cecinit:

*O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolæ, quibus ipsa procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum iustissima tellus.*

Sic ille. Ad Homiliam sequentem reseruabimus, quæ super sunt hac de materia differenda, adiungentes & aliquot huius capituli contextus periodos seu sententias. Faxit Deus, vt seridè ac ex animo à peccatis respiscamus, vt à ventura ira caueamus. AMEN.

Virgil.
Georgic.
2. sub finem.

HOMILIA VIII.

Confusum est gaudium à filiis hominum. Accingite vos & plangite sacerdotes, ululate ministri altaris: Ingredimini, cubate in sacco Ministri Dei mei: quoniam interit de domo Dei vestri sacrificium & libatio. Sanctificate ieiunium, vocate coetum, congregate senes, omnes habitatores terræ in domum Dei vestri: & clamate ad Dominum A, A, A, diei: quia prope est dies Domini, & quasi vastitas à potente veniet.

IOEL. C. I.

ACTVRVS operæ pietum videor mihi, si harum arborum palme, vitis, oleæ, pomi, ac malogranati (de quibus in superioribus sermo habitus est, paulò fusior tractatus proponatur, vt ad designatum contextum propius accedamus, & quidem de olea primo ordine differemus. Scribit Leuius Lemnius libello de *Leuius* herbis atque arboribus Biblicis, cap. 5. de olea, hoc modo. *Lemni*, Vt palma quæ ponderi non cedit, victoriæ insigne, ita olea *De arboribus* pacis index est: cuius rei specimen columba ex arca Noë *ribus Biblicis, c. s.* emissa edidit, Genes. 8. cap. referens ad arcam ramum *Gen. 8. c.* dantis oliuæ. Fructifera verò est fecundaque *baccis,*

baccis, oblonga forma atque ovali, ex quibus maturis olei exprimitur. Vnde Psal. 51. *Ego sicut oliua fructifera in domo Dei, &c.* Vt autem vinum cor hominis exhilarat, sic olei corpus perfusum, non solum nitescit, sed robur etiam concipit atque ad obeundos labores redditur habilis. Quod

Plinius lib. 14. c. 22. in fine: Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi, intus vini, foris olei, arborum est genere ambo præcipui, sed olei necessarius. Sic Plinius. *Quin & Samaritanus* Luc. 10, quo Christus designatur, duo hæc fomenta vulnerato adhibuit: vinum, quod abstergit & emundat; oleum, quod lenit, quod dolorem mitigat, quod vulnus ad sanitatem perducit. Hucusque de olea

Lemnius. Nunc de ficu agamus ex eodem, c. 19. Fici arboris fructus duplicis est differentia. Nam caricæ ficus sunt

tempestiuæ, quæ ab arbore exuuntur antequam profusum ficescant, deinde exiccatae in fscellas ab Hispanis recoduntur: Grossi primitiuæ ficus succosæ, præcoces, & intempestiuæ, quæ non maturescunt, vel serius maturitatem assequuntur. Vnde serotina dicta, cap. 20. Idem de palma scribit: Palma arbor fructus fert sapore dulci, Græci Dactylos vocat à digiti forma, Latini palmulas, Galli, *des dattes*. Mar

tyres, Apoc. 7. palmas manibus gestasse leguntur in victoria argumentum. Qui verò Dei hostibus se intrepidè opponunt, palmae sunt similes. Psal. 91. *Iustus vt palma florebit.*

Iam de vite ex Lemnio præfato c. 25. dicamus aliquid. Vitis, inquit, aspectu atrenea est, pampinorū ac foliorū pompa, clauiculorum amplexu, vuarum turgescens vberitate, ideoque vxor, numerosa prole fecunda huic stirpi comparatur, quum David, Psal. 127. ait, *Vxor tua sicut vitis abundans,* (quæ longè latèque palmites diffundit,) *in lateribus domus tuae, &c.* Vt autem maturescens vitæ sapida sunt & succulentæ, palatumque & fauces sapore grato reficiunt: sic doctrina sana & salubris, sermo graciosus & suavis mentes hominum fouet ac refocillat. Sed de malo punico iam agamus. Idem c. 36. sic scribit: Malus punica, à Punica Carthaginensi regione, & à corricis colore nomē obrinet, granata, quod mala rubentibus granis scaleant. Arbor est non admodum procera, folio angusto, expoliti viroris, pomum quod duro cortice seu tegmine aut putamine coriaceo in tegitur, granis inter exuberantissimi ruboris succulentis, & angulosis numerosa congerie arētissimè in se compactis ac velut septis aut loculis tenui intus membrana distinctis.

Pommi

Pommes grenades, vulgò vocamus. Quoniam autem mala punica miris modis oculis blandiuntur, ac gustum saporemque suauissimum salubris succi exhibent, ideò Deus præcipit ad horum similitudinem confici orbiculata poma ac tintinabula foraminosa in formam mali punici: Exod. 28. & 39. in veste sacerdotali seu habitu pontificali. Sic ibi: Vt nimirum spiritali quadam intelligentia indicaretur, quod sicut multa grana vno cortice continentur, sic Ecclesiae populi, vnitare fidei. Malogranatum charitatis & amicitiae est symbolum, quod ex Herodoto historiae patre factum lib. 4.

Sic enim lib. 4. scribit, quod Darius, quum esset esurus mala punica, simul ac malum primum aperuit, interrogatus à fratre Artabano, cuius rei tantam multitudinem sibi optaret, quantum illic esset acinorum? Respondit se præoptare tot sibi esse Megabyzos, quam Græciam subditam. His verbis apud Persas hominè honorauit. Plutarchus autem tom. 1. opusculorum in apophthegmatibus. Regū, Aperto, inquit, gradī malo punico, interrogatus cuius rei tantam sibi optaret multitudinem quanta esset granorum eius mali? Respondit Zopyrorum. Erat autem Zopyrus amicus regis, & vir bonus, ac fidelissimus Dario. Pomum etiam amorem significat, quia & Veneri dicabatur, & in Paradisi iudicio apertè satis istud habetur. De pomo aureo pulcherrimo, cui scriptū erat: pulchriori detur, vel, quæ ex tribus fuerit speciosior, illud sibi habeat: Lis inde oritur inter Iunonem, Palladem, ac Venerè, quæ nam pulchritudine alias vincat, & aureo malo potiatur. Illud Paride iudice Veneri attribuitur. Verum in fabula notissima, frustra tempus terere nolo. Iucunda sunt & dulcia poma, atque ideò mundi delicias, magnificentiam & splendorem adumbrant, vnde Apocal. 18. de Babylone dicitur: *Poma desiderij animæ tuæ discesserunt à te, & omnia pingua & præclariora perierunt à te, &c.* Quo indicat Ecclesiae, propheta ac Theologorū Phœnix, D. Ioannes Euangelista omnia, quibus oblectare se solet, & palatū reficere, ablata esse, pompam, strepitum ferculorum apparatus, bellaria, & suauissimi fructus, qui mētis inferri solent, vt poma lapida ac succulenta, aliæque secundæ mensæ deliciae. Et hoc benè admodum cum præfenti congruit cōtextu. *Confusum est gaudium, &c.* Sensus est, pudet gaudium hominum, conspectus hominum. Elegans Metaphora (ait Mercerus) summa annonæ charitas significatur, qua cessat hominum læticia, vt

in anno

Exod. 28. c. 39.

Herodotus lib. 4.

Plutarchus tom. 1. opusc. in Apophthegmatibus Regum.

Apocal. 18. c.

Mercerus ad hunc locum.

in annonæ vilitate gaudent omnes. Hæc etiam si ad vastitatem per hostes inuectam referas satis, quadrant. Bellenicim calamitas secum omnia mala affert, omnem gaudij materiam admittit. Quandoquidem, omnia à militibus populata & dissipata sunt. Non est messis nec Autumnus. Deperunt agricolæ agrorum fructus vniuersos esse deperditos, vnde filij & ipsi inedia confumentur. Sic D. exponit Hieronymus. In nobis quoque (prosequitur idem) fructus bonorum operum, vinum iustitiæ, & oleum misericordie sunt deperdita. Animaduerte, quomodo gaudij nostrum deberet esse de rebus diuinis ac cœlestibus, de æterna electione & prædestinatione, dicente Christo: Luc. 10. *Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in cœlis.* Contrà verò, contra nostrum propendet ad mundi gaudia, ac pompas. Pro nihilo ducimus æternæ vitæ patriam. Idco confusum est gaudium nostrum. De impijs scribitur apud Prophetâ, lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis: vbi tristari debuerunt, lætantur. Ex opposito autem, vbi lætandum foret, tristamur. Iac. 1. *Omne gaudij existimate fratres, cum in tentationes varias incideritis, &c. Libenter* (ait D. ius. Apostolus) *gloriabor in infirmitatibus meis, &c. Matth. 5. Beati eritis, quum maledixerint vobis homines, & dixerint omnimale malum aduersum vos, mentientes propter me: gaudete & exultate in illa die, quia merces vestra copiosa est in cœlo.* Præterea, confusum est gaudium in hoc mundo. Etenim, auctore Iustiniano Imp. in authenticis, constit. 7. c. 2. De non alienandis rebus Ecclesiasticis; Omnis noster status, sub perpetuo motu consistit. Sic ille. Hic, vt cū Prophetâ loquar, vinum mixtum est aqua, atque cum Poëta, nihil est ab omni parte beatū. Hic omnia mixta luctu, estque plus fellis quam mellis, plus aloës quam saccari, & vt scriptura loquitur: Extrema gaudij, luctus occupat. In alio verò sæculo, vt gaudium vestrum sit plenum (ait Christus) Tunc satiabor Domine, cum apparuerit gloria tua: (ait regius vates.)

Dicit itaque Prophetâ famis causam esse iniquitatem hominum, propter quam gaudia cessarūt, & mœrores animi importati sunt. Sic Theodoretus ad hunc locum. D. aut. 1. c. cœlis. Hieronymus sic. Iudæorum confusum est gaudium, D. Hiero quia gaudium recipere noluerunt, de quo Luc. 2. *Evangelium ad lizo vobis gaudium magnum.*

hic locū. *Plangite Sacerdotes, &c.* Vbi ceteri ordines ad lamentum fuerint excitati, ad sacerdotū collegium sese elegia vertit.

Quod

Quod aliqui ad calamitatē per Antiochum ex diuina permissione excitatā referunt: vt enim 1. Mach. 1. *Ascendit Antiochus radix peccati Hierosolymam, & succendit eam igni, & spoliavit templum, & sub capiti ali pœna prohibuit iuge sacrificiū, & holo causta: libros legis Dei combussit, & obseruantes Dei legem trucidauit. Vetuit item ne sacerdotes in tēplo ministrarent.* Meritò ergo ad sacerdotes specialiter est ista acris admonitio, eos ad penitentiam excitans, quandoquidem atrox ille tyrannus, tam horrenda in templū facturus prædicatur. Propter peccata quidem sacerdotū, hæc à Deo permessa sacra cōmemorat historia, 2. Mach. 5. *Antiochū permisit Deus propter peccata habitantiū spoliare tēplum Dei. Alioquin nisi cōtigisset eos multis peccatis esse inuolutos, si: ut Eliodorus (c. 3. 5.) qui missus est à Seleuco rege ad spoliandū arariū, etiā hic statim adueniens flagellatus & repulsus utique fuisset ab audacia. Iudith. c. 5. Perquire si est aliqua iniquitas eorū in conspectu domini, & Deus tradet illos. Sin aliter, non poterimus resistere illis. Quoniā Deus eorū defendet illos.* D. Hieronymus ad præsentem locū: Sacerdotes, inquit, cilicijs accingatur. Plangent propria delicta vel populi. Dormiant in sacro, vt præteritas delicias, per quas offenderant Deū, vitæ austeritate cōpensent. Sic ille. *Ingrede mini Ministri altaris.* Hoc verbū, motum hoc loco significat, (ait Arias Montanus) hoc est, venite, neque tam ad locū aliquem, quàm ad opus, ad luctus societatem in eundam vocantur; vt apud Latinos, Rationem studiorum ingredi aliquis dicitur: in eo verò luctu, nō interdiu solum, sed noctu etiam perdurare iubet. Cubate inquit, in sacco ministri Dei mei. Ministros altaris, Dei ministros vocat: namque hic hominum ordo præter ceteros diuino ministerio addictus erat. Sic Arias. Cōuertit nunc sermonē ad tertium hominum genus, nempe alijs præpositos. Suprà populo dixit, Plange vt virgo: nunc Sacerdotibus maiore luctum indicit. Sacerdotes templū ingredientes honestioribus vestibus inducatur, foris alijs. Cubate in sacco. Ne noctu exuamini, omnia vestrum mœrorē indicēt. Mira in Prophetis miseratio, vt Hieremias: *Quis dabit mihi fontem lachrymarum?* Cubate in Hebræo habetur לין Linu, à radice, לל Lun, id est, pernoctate. Pernoctare enim לל significat, manere, cōmorari. mos antiquissim⁹ fuit pernoctare ac vigilare in tēplis, etiā apud Christianos maxime quo tēpore persecutio quardā ecclesiæ impendebat, vel pridie alicui⁹ solēnitatis, vt pote Pasche, natalis domini, memo

D. Hieronymus in 1. cap. Ioëlis. Luc. 10. cap.

Iac. 1. c.

Mat. 5. c.

In Authenticis constit. 7. c. 2. Iustinianus Imp.

2. Mach. 5.

2. Mach. 3. cap.

Iudith. c. 5. cap.

D. Hieronymus

ad hunc locū Ioëlis.

1. cap.

Arias

Montanus

in hunc locū Ioëlis.

gentes, Coetus antelucanos, ad canendum & Christo, & Deo, & ad conferendam disciplinam commemorat. *similiter*

D. Augustinus 10. Augustini sententiam. is igitur 10. lib. 50. hom. hom. 26. 10. lib. 50. in fine. Quia non toti viri vel mulieres, voluerunt hodie *hom. ho-* ad vigilias convenire, rogo vos ut ea quae vobis dicta sunt, *mil. 26.* illis qui absentes fuerunt fidelissimè referatis. Sermo *in fine.* item 78. de tempore versus finem: Attentiùs rogo vos & ad- *Idè ser.* moneo fratres, ut ad vigilias maturiùs surgere studeatis. *78. de tē-* Sic ille. Equis verò negare audeat, antiquissimam hanc *pore.* vigilandi & pernoctandi in orationibus cōsuetudinem ab Apostolis domini emanasse & profectam esse! Sic enim in

Cōstituti- constitutionibus apost. per S. Clementem li. 5. c. 20. legitur, *ones A-* de pernoctatione magni Sabbati, & de die Resurrectionis, *postolorū* Monemus vos, ut in Ecclesiā convenientes vigilatis, oran- *li. 5. c. 20.* tes ac rogantes Deum, legentes in vestra pernoctatione

70. Inter legem, Prophetas, Psalmos vsque ad Galli cantum: bap- *pretes.* tizatisque Catechumenis vestris, & lecto euangelio in ti- more ac tremore luctum desinite. Sic sancti Apostoli libi. Nūc ad textū regrediamur. Ministri domini, &c. Paraphra- sticōs enuntiarunt. 70. Interpretes *διελαι τὸν προχούτης θυσι-* *σπιῶν κυρίως*, id est, ministri altaris domini. *Accingimini, &c.* fassis scilicet, quod subaudiendum ipsa scientia satis de- cet. Quae ex ipsa sententia facillè colligi, solet scri- ptura intelligenda relinquere attento lectori. Quum sa- crificia vobis desint, non est quo dominum placetis: Vos

Abē Ez- itaque ipsos offerre. Plangite, sic Aben Ezra, (ait Merce- *ra inter-* rus.) Nam & externa sacrificia veteris legis accepta non *pre Mer-* erant, nisi & sese sacrificantes offerrent. Erant enim obe- *cero.* dientiae signum, & typus Christi. Iure post priuatas perso- nas, quas ad luctum inuitavit, ebrios Agricolas, vitinotes, & ipsam etiam Synagogam, quae ex priuatis ferè constat, (priuatos nunc appello, qui in ecclesia ministerium non habebant) ad sacerdotes Ecclesiae ministros (potissimam ac praecipuam Synagogae partem) conuertitur; Ingređimini in templum scilicet. Sic Kimhi. At vide num corroborationi potius seruiat hoc verbum, quemadmodum Psal. 94.

R. Kim- Venite, exultemus domino, Venite, adoremus & procidamus, &c. *bi, Mer-* Venite id est agite prosternamur. Gall. Or sus venez. Sic hoc *cero in-* locovenite, agitedū. Pernoctate in fassis. Nam de ingressu *terprete.* in templum habes in sequenti versiculo, & si de aliorum in *Psal. 94.* templū conuocatione illud sit Pernoctate, non ad tempus, accingimini

accingimini. Gestit oratio & affectus: Quod subdit, Mini- stri Dei mei. habet etiā *wābās* seu affectum. q. d. Ego etiam apud Deum meum intercedam quomodocumque potero, & tertio iam idem dicit. *Interijt de domo Dei vestri, &c.* Pro- nomen habet *wābās*, hoc est, valet ad mouendos. affect^o Sic Mercerus. Hic opportunè dicēdū de altaris sacrificio Eua- gelico seu Missa. Siquidem ut Antiochus iuge abstulit sa- crificium (de quo hic sermo) sic Antichristus, quantum in se situm erit, Missa sacrosanctum abolebit sacrificium: vn- de Hippolytus Martyr, de consummatione saeculi: Luge- bunt Ecclesiae luctum magnum, quia pretiosum corpus & sanguis Christi, in diebus illis (Antichristi scilicet) non ex- tabit, Leitura extinguetur, Psalmorum decantatio celsa- sabit, scripturarum recitatio non audietur. Sed erit lamentatio super lamentationem, va super va. Sic antiquus ille pater. Tam Antichristi multi sunt, & praecursores eius Hae- retici nostrae tempestatis. Conati sunt namque Missa abo- lere sacrificium. Iam Antichristiana abominatio ob oculos versatur. Ideò *Plangite sacerdotes, &c.* Flete omnes Ca- tholici. Induite saccum & cilicium. Saccus enim misero- rum & lugentium antiquus habitus fuit. *Sicut Esther. 4.* scribitur, quod *Mardocheus cum audisset edictum emanasse à* *Rege aduersus Iudaos, scidit vestimenta sua, & indutus est* *sacco, & spargens cinerem capiti: & magno eiulatu vsque ad* *fores palatij gradiens. Non enim erat licitum, indutum* *sacco auiam regis intrare, Isai. 61.* De euāgelicis sacerdoti- bus dicitur stylo prophético: *Vos autē sacerdotes domini vo- cabimini, ministri Dei nostri dicitur vobis.* 70. sic *κατὰ πρός θεόν* *ἡμεῶν. κατὰ πρός*, eadem est Latine, ex fonte Hebraico deri- uato nomine, Missa. Qua de voce fusè in Decadibus no- stris tractauimus homilia altera, de Eucharistia. *Matth. 5.* *Christus, &c.* *Heb. 13. Paulus altaris, meminerunt in euange-* *lica lege. Si offers munus tuum ad altare. Item. Habemus al-* *tare de quo edere non habent qui tabernaculo deseruiunt.* Græ- cè *θυσιαστήριον*, Anselmus, est altare, inquit, ecclesiae vbi consecratur corpus domini: qui deseruiunt autem taber- naculo id est vmbra veritatis, de hoc non edunt. Altare Græce *θυσιαστήριον*; *πρὸς τὴν θυσίαν*, hoc est, ad sacri- ficium correlationem habet, & *κατὰ πρός* ad *κατὰ προχού-* *τα ἡ κατὰ πρός*, id est, ad sacris operantem, publicè ad Deum pro populo facientem, seu sacerdotem respec- tum habet ac habitudinem, Act. 13. *κατὰ προχούτων ἑν τῶν*

Hippoly- tus Mar- *tyr. De* consum- *matione* saeculi.

Esther. 4. *cap. 4.*

Matt. 5. *Heb. 13.*

D. Ansel- mus in c. *15. episto-* la ad He *br.*

Luc. 22. *Sacrificantibus illis domino seu vt habet
 dicitur vulgata ministrantibus illis domino &c. Sic illis
 Christo mandatum Luc. 22. Hoc facite. &c. Facere
 Varro lib. 5. de lingua Latina. Ad sepulchrum. Ad
 rentia. ibi prope. faciat diis manibus. Ierulibus
 dotes. id est sacrificant. vt constat. Hoc
 Julianus in Nouellis. Julianus. patritius. ac. Antecessor
 Antecessor Constantinopolitani. in oratione. seu Latina
 versione. Nonobstantium. Iustitiani Imp. Constitutione. 52.
 Missam transiit. Collatione. Constituit. 7. capit. 11.
 Julianus. sacra missa. facta. & exponit. 11.
 frequenter. Missam. vertit. 11.
 In Authentica. 6. Quomodo. oportet. episcopos
 uella. Constitutione. 6. Quomodo. oportet. episcopos
 alios clericos. ad ordinationem adduci. In praefatione.
 ait. Iustitianus. Maxima. in hominibus. iudicia. Dei
 superna collata clementia. sacerdotium. & imperium.
 lud quidem diuinis ministrans. hoc autem. humanis
 fidens. ac diligentiam. exhibens. ex vno eodemque
 principio. vtraque procedentia. humanam. exornant. vitam.
 Hac. ibi. Verum. de sacerdotio. Missa. ac ordine. sacro.
 nis. (Deo bene fauente) quamdoque dicemus. Itaque
 persequentes. sequentia. videamus. *Sanctificate
 ieiunium. vocate coetum. congregate omnes
 domum domini Dei vestri.* In magnis periculis. publice
 dicebantur ieiunia. vt fecit Saul. item Esther. idem
 propheta. iubet. iam impendente. captiuitate. Babylonica.
 Post. iustum. ieiunium. precipit. quo. ad sanctas. res
 parentur. animi. interdicunt. crapula. & vltus. voluptatum.
 hortatur. frequentes. in templum. conueniant. & ad
 domum. clamant. Sic. & in publicis calamitatibus nos
 comparare. oportet. Lugendum. non. solum. ex. sensu. patris. sed
 quod. peccata. que. calamitatis. causa. sanctificandum. est
 ieiunium. sic. electum. &. Deo. sanctum. ieiunium. in
 gloriam. Dei. institutum.
 Nam. alij. vastru. causa. vel. auaritia. ieiunant. Plu-
 rimorum. vero. preces. iuncta. facilius. exaudiuntur. non
 quod. multitudine. Deus. moueatur. sed. quod. ei. placet
 charitas. & unanimitas. simul. orantium. Itaque. dicitur. *Congre-
 gate senes. &c.* Quotquot. habitant. terram. cuiuscumque
 sexus.*

sexus. & aetatis. ordinis. & adesse. *In domum domini. &c.* Nam
 illuc erat promissio exaudiendas eorum preces: Nunc e-
 tam templum; ac orationis domos (quas Ecclesias religio-
 so nomine appellamus) habemus Catholici; ad illas ora-
 tiones ergo conuenimus sepe, ac in Christi nomine spe-
 ramus nos exaudiendos. Dei vestri *inquit* dictum, qui
 adhuc vester est protector, si ad eum accedatur affectu ma-
 gis; quam clamore, vt Moses ad eum clamabat. *Sanctifi-
 cate ergo ieiunium; &c.* id est; parate; indicite; de ceteris
 ieiunium; & sacerdotes. *Sic infra sanctificare bellum; cap. 3.*
Parate, indicite bellum. Vel *Sanctificate ieiunium; &c.* id est;
 eo ieiunium instituit; vt sancti sitis. Sunt qui valetudinis
 recuperandae gratia ieiunant; alij vero vt suae inexplebilis
 auaritia lucrum accumulent. Verumtamen ieiunium in-
 dicere debent sacerdotes; vt plebs sancta sit: & propitium
 sibi placabilemque Deum reddat huiusmodi carnis macer-
 atione atque afflictione. In ieiuniis vero publicis; quod
 sequens indicat textus; conuocandus est coetus: vt multi-
 plicatis intercessoribus facilius preces charitate sic inter-
 se nexae; exaudiuntur: Impossibile est enim (Verbis san-
 ctorum ludens vtor) multorum preces non exaudiri. Pro-
 prea neminem ab hac poenitentia publica & litantis ex-
 imit. Congregate seniores; penes quos rerum potestas
 & iudicia: vel senes quoscumque; qui maturo sunt iudicio
 & consilio; & ea pro aetate aduertere possunt; qua ad iram
 Dei auertendam faciunt.
 Imo vero huius regionis incolae. Alios enim vocare
 sacerdotum erat. Adde, quod supra initio; post senes in-
 uenit & terrae habitatorum. Idque in aedem domini Dei
 vestri (Emphasis in pronomine) de qua erat promissio ibi
 exaudiendas eorum preces. Sanctificare est separare (ait
 Arias Montanus) atque a communi vsu segregare. Diem
 ergo certam dici ad hanc rem vult. Illud porro obiter hoc
 in loco est obseruandum, non esse praeter diuinorum insti-
 tutorum rationem; si quid publice ab Ecclesia pro tempo-
 rum atque rerum occasione instituitur; cuius tamen vsus;
 a diuinorum librorum sententia non abhorreat; vt ieiunij
 vsus in sacris & pijs commendatur exercitationibus, sicut
 scriptum est: & affligetis animas vestras. Quo tempore
 autem ieiunandum sit, praeter vnum expiationis die, nihil
 praeterea certi est constitutum, sed omnia Ecclesiastica sa-
 pientiae auctoritatiq; permessa, vt pro temporum & rerum vsu;
 quibus

10 el. c. 3.

Arias Montanus ad hunc locum.

quibus commodissimum videatur, ieiunium, (modò in sancteque fiat) iudicatur. Huiusmodi autem res suis in locis obseruare, à diuina philosophia non fuerit alienum, & ad ecclesiasticam auctoritatem defendendam fuerit impinis commodum.

Versio 70 interpretum.

Congregate senes, omnes habitatores terra, Senes quamuis in translatione seu versione Græca, ponatur in accusandi casu, tamen uocatiuus esse potest hoc loco. Nota senū nomine omnes magistratus, Senatorumque ordinem, penes quos Reip. gerenda auctoritas, iusque erat, quorum in nostra ecclesia locum Episcopi tenent, & qui publicam aut populorum aut tribuum curam sustinent presbyteri. Hoc ergo vno nomine senes appellat, quos ad suū munus diligenter curandum hortatur. Ab his autem in domum Domini concionem conuocari, & populo lectum & publicam deprecationem indici Vates iubet. In domo Domini. Semper in more apud omnes gentes fuit, in calamitosis & miseris rebus ad templa confugere, ibique publice malis deprecari, & diuinam iram placandam curare. Hactenus Arias ibi.

Aduerte item quod ieiunium non vocatur mediocritas in cibo & potu, ut dicunt secta, scriptura vocat pœnalem à cibo abstinentiam, ad castigationem corporis, ut homo reddatur aptior ad orationem. Nam Christianus tenetur semper esse temperans: non tenetur tamen semper ieiunare. Dauid, Genua mea infirmata sunt à ieiunio, inquit, Psal. 108.

De Ieiunio autem, eiusque fructibus, copiosissime & amplissime à nobis in sacris Decadibus, Concione prima, Fer. 4. Cinerum, atque de ieiunio & tentationibus Christi altera concione tractatum est. nec opus est hic multa repetere.

Obserua item Orationem duplicem esse, priuatam & publicam: priuatam licet ubique in omni loco facere: publicam in Ecclesia seu templo. Psalmographus: *Adorabo ad templum sanctum tuum, &c. Act. 3. Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Luca 2. Anna 3. Reg. 8. non recedebat de templo, obsecrationibus seruans. 3. Reg. 8. Hac Mat. 21. est domus, de qua dixisti, Erit nomen meum ibi. & Matt. 21. Dominus meus domus orationis uocabitur. Psalmus. 49. Inuoca me Psal. 49. in die tribulationis: & ego exaudiam te. Luc. 11. Petite & accipietis. Luc. 11. pietas. Hæ sunt annexæ promissiones de exaudiendis orationi*

tionibus nostris in templo & domo Dei nostri (si ritè fiat) De fructu orationis aliàs quoque in nostris Decadibus diximus. Ergo quod superest interpretemur. *Aha diei, quia prope est dies Domini*: quæ uerba eò spectant, ut in afflictionibus seriò ad Deum exclamemus, Aha, Domine ne in furore tuo arguas me, ait Psalmista. Sic ex horrendis plagis horrendum Dei iudicium discemus pertimescere, & quam horrendum sit incidere in manus Dei uiuentis, Heb. 10. Ceterum Aha, Hebraica interiectio est, non tam dolentis (ait Arias Montanus hoc loco) quam præ mœstitia, aut consilij inopia, animum penè despondentis. Sic Hebraicè scriptum, sic etiam Latine pronuciari potest, Aha q. d. O diè mœstam & calamitosam! ô lugubrem & miseriarum plenam diem. Sed vates argumentum tantum, & affectum indicauit, non autem lectum & clamorem persecutus est: Nam die nominato grauissimam rem & ærumnam maximam impendere significauit, cuius memoriam nulla unquam obliuio delere possit, sed inter nefastos fatalisque dies, nigro calculo sit semper numeranda. Magnam enim atque insignem calamitatem esse constat, cuius certus in qua accidit dies, certa & misera commemoratione quot annis noratur. Hucusque Arias. Ex Calendario Hebræorum, interprete Doctore Genebrardo, 6. die Octobr. vel potius Lunæ Octob. Iudæi incipiunt ieiunium ob excæcatū Sedechiam regem Iuda, & eius filios interfectos à Nabuchodonosor. Item 10. die Decembris Lunæ Ieiunium apud illos celebratur, quando admouit manum suam Rex Babylonis ad obsidendam & expugnandam Hierosolymam. Et 9. die Lunæ Iulij ipsi est ieiunium, ob incensam eò die Hierusalem, & templum primò à Chaldæis, secundò à Romanis. Sic certos signatosque obseruant lugubres dies. Quia prope est dies domini, &c. Diem domini (ait Arias ubi supra) diè ultionis & supplicij nominat, quo die se iudicè, & dignitatis maiestatisque suæ vindicem esse demonstrabit: & qui sese actenus misericordem immeritis præbuerit, ultorem tandem commerentibus præbeat.

Sicut uastitas à potente ueniet, &c. Significat diem illam cum maxima & terribili uastatione & calamitate esse venturam, à potente, à fori. Itaque diuinæ potètiæ potius quam misericordiæ commemoratione, hæc dies referenda est. In qua Deus tremendū egit ultorè. Hæc autem, dies, noua mēsis AB (qui Iulio nostro correspondet, ut dictū

Heb. 10. Arias Motan ad hunc locum.

Calendarii Hebræorum interprete Genebrardo.

Arius ubi supra.

est ex Cal. Hebr. fuit, quia perpetuo Saulestani habent
 ductu reperitur, quo templum dirutum & religio
 recipit decus & splendor omnis sublati est. *Quam*
Arias in ter infans, publico ieiunio & lactu maffit. *Hofes.*
Hofes. gulis annis prosequitur. Idem in Hofes. 3 ad verba
 nunc deuorabit eos mensis cum partibus suis. Si quis
 quit, cum mensis curiosus inquirat, inuenit in bib. i
 niorum, & in aliis quetoribus mensis ab, qui nostro
 lio respondet, fuisse, in quo multas, & magnas calamitates
 Israhelita acceperant. Scribant enim 2. die mensis
 cium de exploratorum peccato fuisse editum, cad. in
 templum primum & secundum ite fuisse dirutum. *Bo*
 die aliquot post annis templi solui fuisse exaratum. *Bo*
Lyrani. etiam mensis, Samariam fuisse captam. Salomon. *Bo*
 atque huic, secutus Lyranus, tradunt, vt hic mensis *Bo*
 litis impie agentibus fatalis fuisse videatur. *Bo*
Gene- hebrardus in Calend. Heb. ab 9. die eiusdem mensis
brardus. celebratur ieiunium quinti, quod in re cetera. *Bo*
 cipari 9. die Junii decrerunt a Deo manauerit, *Bo*
 stros non ingressuros terram. *Bo*
 Hae ille. Aha propter die
 nntaha leiom. Paucis syllabis precatiu affectus
 cludit, propter diem illum adesto nobis subaudi. *Bo*
 diem istum apud te Deus comparemus. Vide pericula
 libera nos. Hemyficium inde subiungit, quar agendi
 poenitentia, quia prope dies horrendus, dies domini, in
 cium intelligit, quo impios est visitaturus; etiam alias
 domini sit dies iudicij futuri. Sicut vastitas ob omni
 te veniet, omnia vastabit, idque propter peccata. *Bo*
 te veniet. Ne fortuito quis haec credat accidere. *Bo*
 venit, inferitur, cui resisti non possit. *Bo*
 venit, inferitur, cui resisti non possit. *Bo*
 per esse nomen Dei (air. Mercurius hic.) Et Chaldaeus
 biguitatis tollenda causa dixit, *Bo*
 ad hunc locum. *Bo*
 a Deo omnipotente, sic ille. *Bo*
 Alludit hic vates ex similitudine dictionum, *Bo*
 chefod misadai, omnis afflictio Deo iudice dispensatur.
 March. io. qui potest animam & corpus mittere in gehem
 nam, generaliter quidem de die iudicij, specialiter vero re
 feri potest ad tempus Iudaicae captiuitatis, quando tem
 pli destructum est a Chaldaeis. Praedicatur autem ventura
 calamitas, vt cum aduenerit non casu accidisse videatur,
 air hostiu fortitudine, sed iusta ira ac comminatione Dei.
 Vel vt agere populo poenitentiam, ait: *Bo*
 D. Hieronymus, ad
 veniat

quid, quia ventura est, supermanferit in delictis. De re
 menda ex tremi iudicij die alias (si dominus voluerit) di
 qui sumus fatus. Ergo emendatus in melius, qui gno
 ber peccatum, ac praecoccupati die mortis, querauis
 peccata locum, & inuenire non possit. Dum tam
 gis habemus, opetemur bonum, donec hodie cognos
 nait in nobis (vt scribit diuus Apostolus.) Conuertra
 deo misericordiam diuinaeque clementiam imploret
 absque a ventura ma fugere valeamus. Amen. *Bo*
 higel & illi omniol mavi. *Bo*
 quid non coram oculis vestris alimet a
 uerunt de domo Dei nostri, letitia & exultatio
 Computruerunt iumenta in stercore suo, demolita
 sunt horrea, dissipatae sunt apothecae, quoniam con
 fusum est triticum. Quid ingemuit animal, muo
 runt greges armenti? Quia non est pasqua eis, sed
 & greges pecorum disperierunt. Ad te domine elu
 mabo: quia ignis comedit speciosa deserti, & flam
 ma succendit omnia ligna regionis. Sed & bestiae
 agri quasi arca sitiens imbrem, suspexerunt ad te:
 quoniam exiccati sunt fontes aquarum, & ignis
 deuorauit speciosa deserti. *Bo*
 Vne vastitatem illam bellicam, quoniam
 genere propofuit, per angulas partes de
 plorat, neque in agris, neque in arboribus,
 neque in iulys, quicquam relictum esse,
 quod ad vitam hominum, vsum esset ido
 neum. Na que in agro fuerant, partem ab
 g s hoste

hoste cōsumpta, partim dissipata sunt, vnde nihil colligere, nihil domum asportare contigerit, neque hanc rem modo, sed armenta etiam, & passionem omnem deseruisse. Vtitur autem interrogatione ad rē certitudine arguendam, & ad miseriarū augendū dolorem. Nōne, inquit, ante oculos nostros? &c. Ad miseriarum cumulum accedit suā calamitatis quemque fuisse spectatorem. Sicut Isai.

Isai. i. ca. Arias Regionem vestram coram vobis alieni deuorant. Deplorat hoc loco. ergo (ait Arias hoc loco) quod perierint alimenta de domo Dei, lætitia & exultatio. Nam solemne illis & legitimum fuit, dum suam regionem tenerent, vt singulis annis, post nouarum frugum collectionem, ciuitatem sanctam & templum cum nouis frugibus lætitiæ gratulationisq; causa inuiferent, ibique festos agerent dies, diuinam benignitatem celebrantes, cuius beneficio fœlix securusque annus sibi contigisset. Ex quo autem hostis regionem occupauit, nō solum lætitiæ, sed victus etiā vsu caruerunt. Neq; enim quod ad templū, sed neq; quod domum deserent, habuerunt: quidquid enim in regione vtile fuerat, & ad vsū idoneum, hostis ipse comedit: siquid supererat, nulli vsui esse potuit: Nā aut pedibus conculcatū, aut igni aut nocendi alacritate vastatum funditus perit. Ergo alimenta perierunt, quæ ad victum necessaria fuerant, & quæ ad lætitiā & festorum celebritatem, etiam perierūt. Hucusque Arias. Lætitia & exultatio de domo Dei nostri. R.

R. Dauid Kimhi, sic interprete Mercero, Adducebant, inquit, oblationes iuxta statutum messis, & lætabantur ibi, in æde Dei scilicet. Magna siquidem erat lætitia messis, quemadmodum dicit, *Sicut qui lætantur in messe*, Isai. c. 9. Succisum est gaudium (ait Aben Ezra, interprete Mercero) propter vinum quod Decum & homines exhilarat, Iudic. 9. Potes autem in vniuersum, ad omnia sacrificia referre, quæ deficiente annona (vnde fiebat minha, quod sacrificijs, vt dictū est, adhibebatur) cessatura sint: ergo intelligamus de vtroque & minha & libamine, hoc est de omnibus sacrificijs quibus hæc adhibebantur. Sic Mercerus ad præsentem locum. Vt autem ad hanc tempestatem conuertatur sermo, nōne & nos hoc calamitoso tēpore lugere debemus, quādoquidē bona Ecclesiasticorū rapta sunt, vnde alerētur pauperes? & tot exactiones sufferunt Ecclesiastica personæ in beneficiis ac redditib. suis, vt multæ (cū non sint soluedo) deseratur parœciæ, & Dei cultus intermittatur, oia ferē

ferē bona Ecclesiasticorū sacrilegio ablata sunt. Deseri iā hoc potest, emēdari in misera nostra Gallia vix pōt. *Exurge Domine, iudica causam tuam.* Ad sequentia pergamus.

Computruerunt iumenta in stercore suo, &c. Quia propter terræ sterilitatem, non habebantur stramenta ad sufficiens eis. Sensus itaque huius loci erit, computrescere sub scopaturis suis, (*Baliaures* vernaculè dicimus) id est, sordibus, iumenta. Recentiores Hebræi, inquit hic Mercerus, Putruerunt grana sub terra dispersa sub glebis suis: vt non solum iam adulta fruges sint vastatae, sed & sub terra sementis putruerit, ita vt in germen adulescere non potuerit. Si quid forsitan comedentibus hostibus (ait Arias Montanus) imò deuorantibus superfuit, dispersum, pedibus conculcatum & protritum in ipsis illis locis intempestiuè & temerè iacebat, ita vt putresceret potius, quàm herbam aut quid simile ex se produceret. Neque verò commodius aliquid domi, aut in ipsis vrbibus & oppidis inueniri possit, quo vitæ tuendæ spes alatur, vbi non modò triticum aut hordeum, sed neque aut horrea, aut granaria vlla sunt relicta; omnia enim in communi illa vastitate, & ruina perierunt. Apotheca hoc in loco, idem cum granario est, vel apotheca, id est, cellaria, ait Remigius ad hunc locum, quia defuit vinum & triticum quæ reponerentur in eis. Hic animaduerte ex Ruperto post Diuum Gregorium, quod iumenta in stercore suo computrescere, est luxuriosos in factore luxuriæ vitam finire. Iumenta enim appellatur illi, propter luxuriam & ingluuiem ventris, iuxta quod Psalmista ait, Psalm. 48. *Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* In stercore suo, ait: Siquidem, Eccli. 9. *Ioëlem. Mulier fornicaria, quasi stercus in vis, conculcabitur.* Psalm. 31. *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* Verum sequentia videamus. *Quid ingemuit animal?* alij legunt: Quam ingemuit pecus? enunciatiuè, potiusquàm interrogatiuè, quasi dicat. Valdè ingemiscit. Hinc partitione genus explicat. Greges armenti, ait, seu bouum armenta, quia pabulo carcant, & ouium greges perditii sunt, qui multis locis pabula inueniunt, quò maiora animalia penetrare non possunt. Vides quàm appositè rem prius genere, deinde specie tractat. Duo enim animalium, ex quibus vsus homines percipiunt, genera sunt; alterum Latine armentum, pecus alterum dicitur. Hæc vbi

Mercer?

Arias
Montan?

D. Gre-

gorius

Pap.

Rupert?

Remi-

gius in

Ioëlem.

Psalm. 48.

Eccli. 9.

Psalm. 31.

in huiusmodi terra & diligenter destituta sunt, nulli rei magis quam balatibus & mugitibus vacant; quo & suavitatem & salutem indicant; & vitam feris produunt. Esse autem Arias in hoc proprium his animalibus, ut vocibus tantum dolerent suum & miseriam indicent; ex illo etiam Iona 3. c. apud Iona cap. 3. anguilla. *Homines*, inquit; & iumentis & pecoribus non essent qui quum; neque pascuntur. *Et quum non bibant; & iumentis clament ad Dominum; & pecora clamant; & desertioni testimonium dant animalium voces; Armenta quum videlicet mugitus & peccatum baratus.* Quamobrem ait: quid ingemuit animal? Quid inquit; lamentabile habet animalium voces; nisi miseriam solitudinem significant. Armenta mugitibus quia non pascuntur; & c. Nihilque hoc genus uberiori pascit & maiori gramine indiget, tum ob maiorem corporis molerem, tum quod humi serpentes & breviores herbarum ob laborum crassitudinem minus commodè depascunt. Mutare ergo identidem pastiones amat; quia res opprobria pastore curam indiget. Tam ex hoc loco lamentatio erasit. Nam quo te cumque veritas, omnia vasta, omnia deserta sunt; neque hominibus; neque iumentis vlla est commoditas relicta; nam enim superesse poruit maioribus armentis refugium; & capris etiam, si silua & nemora, quibus sese aliquo modo tulerentur & alerent, tulerent forent. sed heu nihil omnino horum est. Namque hostis populabundus neque filius etiam pepercit, sed omnia incendio flammisque vastavit. Quid ergo superest, nisi diuinum auxilium implorare; ac ipsum Deum tam dum spectauit commemoratione ad misericordiam provocare? Sic Ahas. Dicens vero, pabulum deesse iumentis, satis offendit maximam; annohit; rerumque necessarium penuriam; sicut tempore Achab; Reg. 18. tanta inualterat fames, ut ille diceret ad Abdiam; Si forte possimus inuenire herbam; & saluare equos, & mulos; & non penitus iumenta intereant. Et quoniam Deus adiutor est in necessitate, operam diuinam facer vates ex toto corde implorat; dicens; *Ad te Domine clamabo; &c.* Hoc pacto Iosaphat rex plus dixisse fertur; 2. Paral. 20. *Cum ignoremus quid agere debeamus; hoc solum habemus residui; ut oculos nostros dirigamus ad te.* Ideoque in tantis arumnis dicit Propheta; *Ad te Domine clamabo; &c.* Ad te, inquam qui te addita etiam promissione inuocari iussisti, Inuocare in die

in die tribulationis, & apud Ioannem; Quidquid cogitatis patrem in nomine meo, dabo vobis. Ad te, qui neminem excludis; Quinimo ad thomas compellas; idcirco; *Siquis sitit, veniat ad me & bibat;* Ioan. 7. & c. *Magis enim; si quis ad me uenerit, & non fuerit sitis, non bibet; & ego non sum sitis. Eum qui uenit ad me; non sitis in se, Ioan. 6. 11. cap. Ad te, inquam; Dominus (hinc enim Enaphasis est) qui nobis benignitas patens; seruaturque & solus portus & vates qui certe in tribulatione omni humano deficiente auxiliatio; postquam modo succurrere ualeas; subseqenti bus tui uideris, posse; ut diuina loquitur scriptura; Ad te, dicitur que; quia non est seruator preter te. In desperatis rebus uiam quo confugiamus diuinum superest; auxiliatio. *Quid diceret diuinus vates; Non possum non dolere populi in periculum. Repuli mei uatem dolere. Pro illa ad te Dominus ne clamo. Sic Samuel, Absit a me, ut cessarem orare pro uobis. Ite Sanctus ex matris uero vates; Recordare, ait ad Deum, quod stererim & famam, & loquerer pro eis hoc nomen; in die tribulationis tui; ut non desinas. *Et in ignis comedis speciosa deserti; &c.* Ad locustas hanc ipsam uocem; quatum vastitatem ignis denotant; & flammam uocem uocantem; ac omnia depopulanti comparant; quibus christi non potest. Alii hoc tropo pictam bellum imaginem uocant; quoniam peteant omnia pacis ornamenta. Speciosa deserti; pacem intelligit. Ligna autem regionis, arbores. Nam lignum mare portem etiam parentem dixit; ut Psal. 124. *Et erit sanguis in mare; quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.* Hinc lignum vite; pro arbore in sacra Genesi; *Et bestie agri suspexerunt ad te; &c.* quasi dicat. Non solum ego ad te clamo; sed & bestie campi, feræ, quæ in campis uetulantur; & si rationis expertes; suam sentientes calamitatem ad te clamant. Sic in Psalmo; *Pulli coruorum inuocant Dominum; & introducuntur; quamquam sine mente sunt; & sine Dei notitia; quia tamen ad Dominum clamare; palam pronunciat scriptura; apertum est Deum clamore eorum affici; id quod eo pertinet; ut ad fidem excitentur.* Si enim bestiarum clamore Deum moueri testatur scriptura; cum nostros eum gemitus sperare statuere uis; qui & eius mantem uidemus erga nos bene affectam; & non erimus ad gratiarum actionem muti; quia ut cultu præstantissimo imprimis oblectatur; dicente eodem**

Arias in Ios. 3. c.

Iona 3. c.

2. Paral. 20. c.

2. Paral. 20. c.

10. 7. c.

Matth. 11. cap.

Leu. 25. c.

2. Paral. 20. c.

2. Paral. 20. c.

2. Paral. 20. c.

2. Paral. 20. c.

2. Paral. 20. c.

2. Paral. 20. c.

2. Paral. 20. c.

2. Paral. 20. c.

2. Paral. 20. c.

eodem per Psalmographum: *Sacrificium laudis honorifica*
bit me, Psalm. 49. Ad te clamant, seu, clamat vnaqueque
 ex bestiis. Hebraismus, ארר ת taarug singulare, à radice
 ארר aarag, clamare more ceruorum: significat etiam desin-
 derare vt hic, vbi est singulare pro plurali. Notatione haec
 indignum cenfeo, quòd, ארר aarag, proprium est ceruo-
 rum, vt obseruat. R. Selomo Iarhi, vociferantium praesenti-
 mo Iarhi ac vocem edentium, vt indicat initium, Psalm. 42. ex He-
 braeorum supputatione: *Quemadmodum desiderat ceruus ad*
fontes aquarum, &c. Sic rugire est leonum, mugire vitulo-
 rum, & hinnire equorum ac garrere auium, & denique la-
 trare canum. Hoc versu 20. ארר ת taarug (sub.) vnaqueque,
 & significat clamorem ob sitim: ad alias etiam ani-
 mantes transfertur. Sic rudere est afinorum, atque ita de
 similibus. Latini & Graeci verbum ceruorum peculiare
 non habent, hinc generali vti cogimur. 70. ארר ת taarug, sic
 Diuus Hieronymus suspexerunt: sed addit, quasi arca im-
 brem sitiens: quod quidem ad significationem nominis
 ארר אarugah refert, quod significat iuxta Hebraeos, sub-
 cum qui in hortis sit ad spargendam sementem, seu lineam
 quam faciunt, qui horum ferunt, & Diuus Hieronymus
 Cantic. 5. & Ezech. 17. arcam vel areolam reddit. Olitores
 nostri appellant *quarreaux ou planches ou paillets*, pro loco-
 rum varietate: qui vbi facti sunt & aptati ac confiti, nihil
 quam imbrem expectant. Propterea (annotat hoc loco
 Mercerus) reddidit Hieronymus. Sed & bestiae agri quasi
 arca imbrem sitiens, ad te suspexerunt. Haec autem nar-
 rat, quasi iam accidissent, vt & supra dictum est, more Pro-
 phetico. Quoniam, inquit diuinus Vates, exiccati sunt
 fontes aquarum siue aluci, quasi dicat. Etiam aluci, in qui-
 bus aqua summo impetu fluere solent, ipsae foissae seu alu-
 ci aquarum, vnde bestiae sitim sedant, res inaudita. Tan-
 tus est squalor, deficcati sunt, vnde quod bibant non ha-
 bent. Et ignis, id est, incredibilis squalor vel etiam siccitas
 deuorant speciosa deserti, id est, pascua, vnde non ha-
 bent bestiae quod edant. Itaque cibo potuque carent. R.
 Dauid Kimhi interprete Mercero, sic exponit, quòd lo-
 custa erit illis annis, ac penuria pluuiarum. Tamen be-
 stiae campi, quae procul eunt huc illuc, inueniunt pascuum
 in locis virentibus, modicum hic, modicum illic; ac non
 inueniunt aquam vt bibant.

Penuria namque pluuiarum deficcata sunt flumina, &

riui

riui aquarum: Et quanquam indigent cibo, magis potu indigent. Loca herbida, quae erant in deserto, aruerunt, perinde ac si ignis vorasset ea. Sic ille. Terra alias ad Dominum clamare dicitur, quum est sicca. Et Psalm. 103. *Omnia nempè animalia, à te expectant, vt des illis, escam in tempore. Dant te illis colligent: aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate.* Sicque indicant se opus habere prouidentia diuina, quum non sit in illis orandi spiritus.

Aduerte quòd dicens propheta: *Ad te domine clamabo:* Significat in necessitatibus ad Deum clamandum. Hinc Regius Psalter: *Clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos.* Psalm. 119. *Ad dominum cum tribularer clamavi, & exaudiuit me.* Sic mulier Chananæa clamabat ad Dominum, *Matth. 15.* & leprosi leuauerunt vocem suam, misericordiam implorantes, *Luc. 17.* & exaudiuntur.

Non est oblitus clamorem pauperum, Psalm. 9. & Rom. 8. *In quo clamamus abba, pater.* Exod. 2. & 3. cap. *Ascendit clamor filiorum Israël ad Deum, ab operibus. vnde ait Dominus ad Moysen: Vidi afflictionem populi mei, & clamorem eius audiui & propter duritiam eorum, qui praesunt operibus, & descendi vt liberem eum.* Et Exodi cap. 14. *Cum instarent, Aegyptij ad litus maris, clamauerunt Israelita ad Dominum. Dixit autem Dominus Moysi. Quid clamas ad me? Isai. cap. 58. Inuocabis & Isai. 58. Dominus exaudiet: Clamabis, & dicit: Ecce adsum. Si abstuleris de medio tui catenam, &c. Si desieris peccare. At dices; Quid clamore opus est ad Deum? Ipse enim, vt ait Dauid rex ac propheta Psalm. 43. *Nouit abscondita cordis. & Christus, Matth. 6. Scit enim pater vester quia his omnibus indigetis.**

Respondet, vt deuotio interior accendatur, magisque per vocales preces ad clamorem inflammetur, id fieri. Dum enim exufflatur carbo, amplius accenditur. Quod autem facit stans carboni, hoc efficit pronuntiatio, ac clamor deuotioni interiori. Tria verò sunt, quae clamare faciunt. Necessitas, charitas, & poenalitas, vt concione de Chananæa in Decadibus nostris sacris tractauimus. Clamant siquid pauperes famelici, & qui torquentur, nec nõ parturientes. Ibi dolores vt parturientis, ait Psalmista. Ex charitate materna clamabat ad Christum pro sua filia, mulier Chananæa. Et qui poenas luunt, ingētes clamores ob cruciatus edunt. O Domine, inquit Ioël, ad te clamabo. Non faciã vt animales, qui non clamant nisi cum ventri quippiã defuerit. Si verò non fuerint saturati, murmurabunt, inquit.

Psalm

Psalmographus, alioque Deum & salutem suam obtulit. cum iurasset ego ad te clamabo; sed te speravi quoniam non contemnitare dominum blasphemant Deum in adversis; quod est iniquum reprobandum. 2. *Eccl. 28. Achaz tempore regni sui in auxilium contempnit suum in Dominum;* Ad te clamabo & tu despondens animum, non abiiciens spem in relictis meis; teor quidem quod quicquid facis iustum est. *Job 13. si occiderit manus in ipso sperabo.* Quamvis omnia videmus deplorata, verumtamen ad te, Domine, ibi clamabo; quibus curis in necessitate, & nullum respiciis. Refert ex Iosepho Eusebius hist. Eccles. lib. 2. cap. 5. quod Egrestus Iudaeorum a Caio Imp. cum iniuria repulsus; sit ad Iudaeos, qui adstant: Bono animo nos ille oportet, quibus iratus est Caius, quia necesse est adesse diuinam, ubi humanum cessat auxilium. Hec quidem Iosephus in d. ram hystorographus. Ergo in extrema necessitate, ad te domine clamabo. Ego, imo populus tuus per meo ait hoc loco Remigius. Altifiodorensis Episcopus, quia ignis in meo ignis speciosa deserti, florentia pratorum, planicie camporum, viriditatem & frondositate arborum, & loca raris herbarum floribus respecta. Sicut ignis & flamma omnia per que transeunt deuorant, sic aduenientibus Chaldaei vel Romanis qui designantur per Locustas & Bruchum. Et tunc ac Rubiginem, omnia bona illius terra vastata sunt. Sed & bestia; agri, quasi area sitiens imbrem, subacta sunt suspexerunt ad te, quoniam exiccati sunt fontes & quatuor, & exhausti sunt a multitudine locustarum, & Chaldaeorum & Romanorum. Et ignis deuorauit speciosos deserti, id est, vastatio locustarum sepe conglutauit omnia in pascua agri; & est sensus: sicut area sicut & deinde rati impleri, sic omnes illa bestia; attritu fame & siti peribuli & aquae inopia clamabunt ad Dominum. Sic Remigius. *Ignis comedit &c.* Ignem vocat ventum, & arena; alio modo locum, & raris; & fetes; rubiginem, etiam locustas & erucas, quae ex corrosione ita reddunt vegetabilia arida, ac sicut si tibi flamma ignis, vt doceo experientia; Sic iste. Vnde augustinus inuenta in coelum clamantia: *Hinc habet. 38. Vlli conuulsum clamant ad Deum, quod non habent cibos.* Vbi hostes per ignem & gladium cuncta uel vastate sunt; Nam contentum est; hostilem furorum famem consequitur. *Ps. 102. Illud, quasi area sitiens imbrem; omnia non est*

2. PAR. 28.

Job 13.

Eusebius hist. Eccl. lib. 2. cap. 5.

Remigius Altifiodorensis Episcopus. ad r. Eusebio in 1. 102.

3.

4. In 1. d. RAM

Lyranus hic.

Job 38.

non est in Hebraeo, vt supra attigimus. Nunc occasione horum verborum: *Ad te domine clamabo &c.* De oratione eiusque fructu ac necessitate locus iste exigit vt breuiter dicamus. Bearus Theodoretus in Religiosa Historia, in vita Maronis, ordine 16. Medici, inquit, inquit, cuique morbo exhibent conueniens medicamentum. Sactorum autem deprecatio, est commune omnium morborum remedium. Palladius in Lausiaca historia, in vita Abbatis Copre presbyteri, 54. ordine. Narrat, quod cum sterilis esset quidam ager, & rustici qui ipsum possidebant, seminantes, vix semen duplicatum metebant. Verum enim nascens in spica, totam messem corrumpibat. Tunc agricolae effecti Christiani rogarunt nos, ait Saens ille pater, vt oraremus pro messe. Dixi autem eis: Si habetis fidem in Deum, vel arena deserti fructum vobis afferet. Ij autem nihil cunctati, cum hac arena, quae a nobis calcatur, sinus impressent, attulerunt, rogantes vt benediceremus. Postquam autem sum precatus, vt illis fieret secundum ipsorum fidem, ipsi eam cum frumento seminarunt in aruis suis. Et repente eorum ager ita multiplicauit fructum, vt omnem superaret Aegyptum. Hactenus Palladius. *Magna vis est orationis. Elyas orauit, & coelum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. Iac. 5. Mulsum valet deprecatio iusti assidua. ibidem. Luc. 18. Oportet semper orare, & nunquam deficere.* Proponiturque ibi exemplum iudicis ac viduae. Subscribit vas electionis, prioris ad Thessalonic. cap. 5. ita dicens: *Sine intermissione orate. In 1. Thess. 5. omnibus gratias agite. Haec est enim voluntas Dei.* Porro quod infatigabiliter sit orandum, docemur & illo beati Danielis exemplo, qui exauditus a prima die qua cepit orare consequitur suae petitionis effectum post vicesimum primum diem. Sic enim cap. 10. scribitur dixisse angelum: *Ex die primo quo posuisti cor tuum ad intelligendum, vt te affigeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verbatum, & ego veni propter sermones tuos. Princeps autem regni Persarum vestit mibi viginti & vno diebus; & ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium meum.* Vnde & nos non debemus cessare ab orationum nostrarum continuatione, quauis senserimus nos tardius exaudiri. Nam forsitan gratia exauditionis differtur vtiliter dispensatione diuina. Atque Angelum certum est non posse ad nos deferre munus optatum, si inuenerit nos cessare a prosecutione petitionis

Theodoretus in Religiosa historia in vita Maronis 16. Palladius in Lausiaca historia in vita Copre presbyteri 54. ordine.

Iac. 5. Luc. 18.

In 1. Thess. 5. Daniel cap. 10.

Ioh. Cass. tionis incepta, ait Ioannes Cassianus, D. Chryso-
 Collat. 9. quondam auditor ac discipulus, Collatione nona in or-
 litera Ll. ne, & abbas Isaac prima litera Ll. Quod & praefato Pro-
 pheta accide proculdubio potuisset, nisi virtute precu-
 pua continuasset seu protelasset suam orationem, vique
 ad vicesimum primum diem. Sic ibi. *Orante Moise vincam*
Exod. 17. Amalech, Exod. 17. Orante Samuele vincuntur Philisti, 1. Reg.
1. Reg. 7. 7. in Masphat. Orantibus tribus pueris, illi ab igne prote-
Daniel uantur, *Daniel. 3. Orante latrone, Paradisus illi repromi-*
cap. 3. titur, *Luc. 23. Orante Stephano protomartyre, caelum aper-*
Luc. 23. ritur, ac pro Saulo exauditur, *Act. 7. Orante sancta Sula-*
Act. 7. na, a falsis accusatoribus ipsa liberatur, *Daniel 13. Christus*
Daniel in oratione pernoctauit, *Luc. 6. Apostoli sancti, cum sa-*
cap. 13. ctissima Deipara, interea dum promissum Spiritum san-
Luc. 6. ctum expectarent, erant perseverantes in orationibus,
Act. 1. Et nos quoque illorum exemplo instantes ac assiduos esse conuenit in orationibus. Cassianus in collationibus patrum, tractans hunc Psalmistae versiculum, *Deus sanctorum in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me festina, Psal. 69.* sic scribit: Huius versiculi, oratio in aduersis vt eruamur, in prosperis vt sequemur, ne extollamur, incessabiliter fundenda est. Sic ille. *Aures eius in preces eorum,* ait vates regius *Psal. 33.* Per id quod dicitur, diuinas aures Isaac. 2: in precibus semper esse iustorum, non audientia tantum Dei, sed quaedam quasi obedientia demonstratur. Annon *Psal. 69.* meministi scripturae dicentis, *Iosue cap. 10. Stetit sol in medio caeli, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Iosue.* Semper enim audit, semper exaudit, illico audita concedit. Quam beati essemus, si quam promptam erga nos Dei obedientiam legimus, tam prompte ipsi dominum audire vellemus. Sicuti autem fures cum arma regia in loco aliqua posita viderint, non illuc facile ascendunt: ita & qui corde orationem coniunxit, non facile ab intellectibus latronibus violari poterit. Et qui excutere est silice ignem vult, non contentus semel percussisse, iterum atque iterum percutit, donec tandem scintillam excutiat. Ita quisquis dominum precatur, etiam si illico ad votum non exaudiat, perseueret tamen: quoniam si perseuerauerit pulsans, voti tandem compos fiet. Discamus ergo quam sint insuperabiles vires orationis, quae & fideles confirmat, & peccatorum miseretur, & flestit ac mouet omnium creatorem, & eos coronat qui se ex virtute recte gerunt,

gerunt, & eis qui in ea perseuerant, largitur regnum coelorum. Haec in Lausiaca historia Palladius in vita eiusdem Eustathij lectoris, ordine, 141. in fine. Quid hic Anaximatis matris Samuelis? Quid Sarae vxoris Tobiae orationem referam? Quid item Dauidis regis clamoras commemorarem preces? *Psal. 118. Clamaui in toto corde meo, exaudi me Domine.* Maximum sane precantium solatium verba illa esse debent, *Deut. 4. Non est alia natio tam grandis, qua habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis observationibus nostris. Et illa: Si maueritis in me & verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis, petetis & fiet vobis.* *Psal. 118. Ioan. 15.* Nam authore Psalte regio, *Psal. 144. Voluntatem mentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet.* *Gen. 32. saluos faciet eos.* Magna saepe contentione & perseuerantia in oratione opus est, & more Iacob tota nocte cum Deo lactandum, nec ab hac pia lucta cessandum, donec optatam a Deo benedictionis gratiam consequamur. Denique eiusdem Patriarchae verba vsurpare licebit, & suppliciter ac fidenter ad Dominum dicere: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi, Genes. 32.* Itaque non semper ad precationis officium tanquam ad caeleste epulum ac delicias, sed tanquam ad luctam & certamen accedendum est, in quo & cum Deo magnis clamorum desiderijs, & cum variarum cogitationum distractionibus atque mentis euagationibus decertandum est. Non ergo abs re facer noster vates dicit: Ad te, Domine, clamabo, non simpliciter deprecabor, sed ad auxesim siue exaggerationem, vt amplificaret, Clamabo, dixit. Cum populus vitulum fabricauit, Iratus Dominus dixit ad Moysen *Exod. 22. Dimitte me, vt irascatur furor meus &c.* Quae verba maximam viri iusti laudem, maximamque deuotae orationis continent commendationem. Quid enim aut potentius, aut gloriosius, quam omnipotentem tenere, & quodammodo ligare, & laeuientem illius iram, vi orationis reprimere? Qui enim ait, Dimitte me teneri se viri iusti virtute & oratione confiterur. Et haec pauca de orationis perseuerantia ac fructibus, nunc quidem sufficiant, atque in his verbis, hoc primum caput, primamque Enneademi absolueri visum est. *Subditus esto Domino, & ora eum, Psal. 36. Item Psal. 101. Respexit in orationem humilium: & non spreuit precem eorum.* Et ego peccatorum primus ac maximus ad te Domine clamabo, cum decem leprosis eleuans vocem,

Exod.
 22.

Psal. 36.
 Psal. 101.

Luc. 17. *Iesu praeceptor miserere nobis, cum Publicano similiter*
 Luc. 18. *Deus propitius esto mihi peccatori, Luc. 18. Item cum penitente*
Dauid: Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam
 Psal. 50. *diam tuam, Psal. 50. ac denique cum muliere Chanaan, Ma-*
 Matt. 15. *serere mei, Domine fili David Matt. 15. Qui passus es pro nobis*
miserere nobis. A M E N.

E N N E A S I I.

HOMILIA X.

Canite tuba in Sion: vlulate in mente sancto meo, & cōturbentur omnes habitatores terra. Quia venit dies Domini, qui prope est dies tenebrarum & caliginis, & dies nubis & turbis: quasi inane expandam super montes. Populus multus & fortis similis ei non fuit à principio, & post eum non erit, que in annos generationis & generationis. Ante faciem eius ignis vorax, & post eum exurens flamma &c.

CAPVT II. IOELIS.

V hodie populus campanis, sic in lege tuba vocabatur, praesertim in magnis periculis. Ingens igitur periculum designans iubet buccina conuocari populum in Sion, quod frequens est in Prophetis. Dicit ergo: Clangite tuba. In incendiis, & subito hostium incurfu, etiam hodie campanarum pulsu congregantur ciues, quod Gallicè dicimus, *à lessroy ou toquesam*. In castris etiam militaribus, si hostes appropinquent, solent buccinatores vt Poëta verbis vtat.

Virgilius *Ere ciere viros, Martemque accendere cantu.*

Eneidos *Aeneidos 6. Item 9. similiter dicitur,*

lib. 6. 8. *At tuba terribilem sonitum procul are canora*

Et 9. at- *Incepuit: equitur, clamor caelūque remugit.*

que 11. *Rursus Aeneidos 11. Idem Poëta scribit:*

Bello dat signum rauca cruentum

Buccina &c Iterum Lib. 8. Aeneid. sic exorditur:

Vt belli signum Laurenti Turnus ab arce

Extulit, & rauco strepuerunt cornua cantu,

Vtque artes concussit equos, utque impulit arma,

Extremulo turbati animi: &c.

Vernaculè enūciamus, *Sonner à l'arme*. Vt subitum scilicet significetur periculū, & ad arma omnes cōcurrāt, vt hostiū incursum remoueant, atq; repellāt. *Hier. 4. Canite tuba in terra, clamate fortiter &c. Plangite & vlulate, accingite vos cilijs, non est aduersa ira furoris Domini à vobis. Praedicitque ibi captiui*

captiuitatem Babylonicam. Meminisse autem ad hanc rem oportuerit, ait Arias Montanus hoc loco instituti illius, Arias quod quinquagesimo quoq; anno publicè ex morte atque Montan ex veteri religionis disciplina obseruabatur, cum omnium nus hoc praediorum & haereditatum restitutio; cum vnicuique ad loca propria redit⁹ erat. Prima illa quinquagesimi anni dies Iobbel siue Iubil⁹ vocabatur, quā arietini cornu son⁹ magna cum pōpa & ceremonia nūciabat. Erat autē illotēpore magna rerū mutatio, cum emptores emptis possessionibus cederent. Venditores verò recuperatione legis in integrū restituerent. Nunc verò simili apparatu & ceremonia diem dici Vates iubet, qua Iudæis patriā natiūque solo cedendum sit, & terra ipsa proprio Domino, Deo inquam, liberè restituenda, & relinquenda, quā malo dolo & summa fraude cultores iam tenebāt, ex quo officiiu facere suum destiterunt. Ergo vt olim Iubilæi anno cornū sonabatur; quō vnusquisque alienis possessionibus sibi cedendum intelligeret, at dominis ipsi restitutio nuntiaretur: sic nunc cornu sonari, & vlulatu maximo diem quendam expectari Vates iubet, qua Iudæi omnes malè rerētis possessionibus deturbandi essent: & in captiuitatem abducēdi: Dominus verò ipse in integrum restituendus. Sonus ergo tubæ atque iubilæi. Domino ius suum, terrē verò incolis deiectionem parari denunciabat. Quamobrem vlulare & suam calamitatem lugere iubētur: Hæc Arias. De iubilæo habes *Leuit. 25.*

Leuit. 25. *Clanges buccina mense septimo, decima die mensis sanctificabisque annū quinquagesimū; ipse est enim Iubilæus, reuertetur homo ad possessionē suā, quā Iubilæ⁹ & quinquagesim⁹ ann⁹ &c.*

Canite tuba in Sion. Hebraicè cornu pro tuba est, vt ad id quod de Iubilæo diximus, res videatur esse relata. Nam habetur in textu Heb. *רפ"ו* Sophar, buccina tuba cornea. Sed paulò fusiū de clangore buccinæ seu tubæ agamus. In mōte Sina dum lex ferretur, audiebatur tubarum sonitus.

Ad mouenda castra, tuba perfonabat. *Nu. 10. 1.* *Fac tibi duas tubas argenteas, quibus conuocare possis multitudinem, quādo mouenda vni castra. Tubę itē sonitu per sacerdotes conuocari solitus erat populus, quando congregandus erat ad tabernaculū ex 4. partibus mūdi, in quibus erāt castrametati. Præterea *Nu. 10. habetur: Si exieritis ad bellū, clāgetis vlulantib⁹ tubis, & erit recordatio vestri corā Domino, ut eruamini ab hostib⁹ & rursus. Si habebitis dies festos & calēdas canetis tubis. Vnde Psaltes regi⁹: Buccinate in Neomeenia tuba, in insigni**

Leuit. 25.

Numer.

10. cap.

Psal. 80.

die solennitatis vestrae. *Psalms. 80.* Talis ergo apud Iudæos erat tubarum usus. Terret inimicos tuba, animat verò milites aduersus hostes. Prophetæ tubæ clangorem ad terrorem & metum impiorum vsurpant, *Isai. 58.* Quasi tuba exaltet

Isa. 58. *vocem tuam.* Tuba etiam futuri symbolum est iudicij

1. Thess. 5. *1. Co. 15.* *Thess. 4.* Dominus in tuba descendet de celo & c. *1. Cor. 15.* *Ve-*

Mat. 24. *niet in nouissima tuba.* Canet enim tuba & c. & *Matth. 24.*

Lactantius li. 7. Sibiylla eccinit referente Lactantio, lib. 7. cap. 16. quod in

sequentia seu prosa pro defunctis concinit sancta mater

cap. 16. Ecclesia: Sibiylla quidem sic,

Id est, Tuba de celo vocem luctuosam emittet.

Itaque trepidabunt omnes, & ad luctuosum illius sonitum

conterrentur. Hæc apud Lactantium. In prosa verò sic

dicitur: *Tuba mirum sparget sonum, Per sepulchra regionum,*

coget omnes ante thronum. Affine est illud quod inter Bi-

ui *Hieronymi* opera, tom. 4. in regula Monacharum c. 30.

refertur: Semper, ait, tuba illa terribilis vestris perstrepat

auribus: *Surgite mortui, venite ad iudicium,* de qua Amos,

Si clanget tuba, in ciuitate, & populus non exspaucescit? Memo-

rabile est quod D. Damascenus in historia Barlaam cap. 6.

ita refert. Mos, inquit, erat regi cuidam, vt cum aliquem

morte multaret, præconem cum tuba (quæ ideò mortis

dicebatur) ad ipsius fores mitteret, atque ex tubæ illius

clangore, omnes ei moriendum esse intelligebant. Verum

hac de re satis in decadiibus nostris sacris concione de iudicio

finali, egisse memini. Hæc autem non extra proposi-

tum adducta sunt, quædoquidem statim subiicit vates no-

ster: *Prope est dies Domini,* ideòque tubæ mentionem præ-

miserat, vt supremi iudicij memoriam nobis suggereret,

sub descriptione prioris illius Iudææ, Solymorum & Tem-

pli vastationis, quæ Assyriorum armis & ignibus edita fuit,

vt & nos excidij mundi, & ignis conflagrationis iudicium

præcedentis, ac ipsius denique supremæ diei memores iu-

giter essemus. Dicit ergo: Canite tuba in Syon, vlulate & c.

quod sic Remigius interpretatur: O tu propheta Ioël & c.

focij tui canite, hoc est, publicè & manifestè prædicate ad-

uentum Nabuchodonosor, siue Romanorum, & magnam

vocem emittite, sicut tuba solet sonare. Sic ille. Sed ante,

quam huic negotio finem imponamus, ex Plutarcho, to. 3.

opusculorum, De musica libello, circa medium, pauca

que

quædam proponemus: ait autem. Lacedæmones, tibiis

canentibus, instructa ornatæque acie, cum hoste conferturi

manus, promouebantur: Deinde, & tate nostra pergunt

etiam nunc vt tibus. Hæc ille Tibiam vocat instrumen-

rum musicum foraminosum, Gallicè *Fiffre ou flutte*, no-

minare solemus. Vegetius de re militari, lib. 2. cap. 22. Tu-

bicines, inquit, ad bellum vocant milites, & rursum receptui

canentes reuocant. Sed præstat vas electionis Paulum de

22. tuba dicentem audire. Sic enim ille in priore ad Corin-

thios c. 14. *scripsit: Si incertam vocem det tuba, quis parabit se*

ad bellum? Ita & vos per linguam, nisi manifestum sermonem

dederitis, quomodo scietur id quod dicitur? Quorum verborum

hic sensus est. Quod in tuba est bellica significatio, hoc in

linguarum dono est interpretatio. Quemadmodum igitur

tuba, nisi bellicum quiddam insonuerit, milites ad ar-

ma non excitat: eodem modo qui linguarum dono est or-

natus, nullam auditoribus vtilitatem attulerit, nisi inter-

pretationem quoque adiunxerit. Nisi enim qui adsunt in-

terpellant, frustra in aërem verba funduntur. Sequitur in

textu.

Vlulate in monte sancto meo. Mons Sion idem mons

sanctus Dei dicitur. Est autem repetitio quæ rem expo-

sitione declarat, ait Arias hoc loco. Namque Siona mon-

tem sanctum suum propterea Deus appellat, quod rem

suam malo dolo ab aliis retentam reperere adoret. Mon-

tem sanctum meum à vobis iam diu prophanarum, & mul-

tis pollutum sceleribus. Vlulate ergo, vt qui malè re-

tentis possessionibus citissimè estis deturbandi, *Matth. 21.*

auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur Genti & c. Hacten-

us Arias. Sion arx regia erat, *Psalms 2.* *Ego autem con-*

stitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum eius, præ-

dicans præceptum eius. Ob sanctum regem Christum di-

ctus est mons sanctus, sicut & Thabor, ob Christi regis

gloriæ gloriosam Transfigurationem vocauit Apostolorum

coryphæus, *2. Pet. 1. in montem sanctum.* Hanc vocem, in-

2. Pet. 1. *quies: Hic est filius meus, & c.* *Audiuimus de celo allatam*

cum essemus cum ipso in monte sancto. Sic etiam, *Matth. 4. &*

Matth. 4. *27.* *Hierusalem sancta ciuitas vocatur: propter Templum ibi-*

dem constructum, ad Dei sancti honorem & cultum. Subditur

ratio metus & luctus. *Quia venit dies Domini, quia prope est*

dies tenebrarum & caliginis. Diem Domini aduentare ait, quo

res suas repetat. Aduertare autè hoc est, propè iam esse, vt

h 4 magis

Vegeti^o,

lib. 2. ca.

22.

1. Cor.

14. c.

Mat. 21.

Psal. 2.

2. Pet. 1.

Matth. 4.

& Matth. 4.

27.

Mat. 21.

Psal. 2.

2. Pet. 1.

Matth. 4.

& Matth. 4.

27.

Mat. 21.

Psal. 2.

2. Pet. 1.

Matth. 4.

& Matth. 4.

27.

Mat. 21.

Psal. 2.

2. Pet. 1.

Matth. 4.

& Matth. 4.

27.

Mat. 21.

Psal. 2.

2. Pet. 1.

Matth. 4.

& Matth. 4.

27.

Mat. 21.

Psal. 2.

2. Pet. 1.

Matth. 4.

& Matth. 4.

27.

Mat. 21.

Psal. 2.

2. Pet. 1.

Matth. 4.

& Matth. 4.

27.

Mat. 21.

Psal. 2.

2. Pet. 1.

magis ab auditoribus timeatur. Cum reus percipit diem quo iudicandus est, proximum, totus horrescit, etiam si aliquando auidax proteruusque extiterit. Quanto magis nos timere maximum diem illum tristi obductum caligine debemus, qui coram Deo toti rei existimus? Bene

Psal. 118. ergo *Psalms 118.* *Confige timore tuo carnes meas, à iudicium enim tuis timui &c.* Præueniendus igitur erat dies ille penitentia, & aliis bonis operibus. Dies Domini est tempus quo visitat peccatores. Vocatur dies Domini, quia visitat

est Domini, *Deut. 32. mea est ultio. Dies Domini dicitur Amos 3. Tempus pestilentia, gladij seu belli, & famis, quia Amos 3. non est malum (sub.) ultionis seu pœnæ, in ciuitate, quoad*

Luc. 19. fecerit Dominus. Item *Luc. 19. non cognouisti tempus visitationis tuæ.* extenditur etiam dies Domini, ad futuri iudicij supremum diem, vt supra attigimus. Dies domini putcha antithesi vocatur. Mundus suum diem habet, verbi Dei non curans, quum Deus securis pœnitentiæ tempus concedit, & verbo suo reuocat in viam. Mundus peccatis indulgens iram sibi cumulat. At crescente malitia fit cōmutatio: præterit dies mundi, venit dies Domini magnus & horribilis. quo Dominus, qui aliquandiu conuictat, iram suam grassari sinit, se Deum ostendens, qui noli iniquitatem. Piorum est, non esse cum mundo securos, in timore Dei viuere, sibi persuadere futurum diem Domini, quo visitentur impij. Hoc facientes, aut morte eximētur futuris calamitatibus, vt de Iosia dicit scriptura, aut in calamitate regentur & consolabuntur, vt Daniel inter Babylonios. Bene in eam rem ac appositè dicit Christus, *Ioan. 7. Tempus meum nondum aduenit: Tempus autem vestrum*

Ioan. 7. *semper est paratum &c.* Obserua autem: quòd hunc diem prope esse dicit, hinc colligo, aut Mercerus, fuisse Iouem post Isaiam, Hoseam, & alios qui de captiuitate Babylonica sunt vaticinati: vnde & chronica Hebræorum eum sub *Ioel. 2.* Manasse ponunt. Sic ille.

Dies tenebrarum. Luce felicitàtem, tenebris calamitates intelligimus. Q. d. Impendet grauisimum discrimen, & ira Domini. Tenebrarum nomine omnia tristitia & calamitosa intelligit scriptura. Tenebræ & caligo, horrorem & mœstittiam atque timorem hominum animis incutiunt etiam tēpore si veniant, hoc est, noctu, nedū si die veniant. Ea maxima turbatio est: neque enim per densissimas tenebras saltē effugiendi periculi vlla aut ratio, aut via

via ostenditur. Quo tempore Iudæi in captiuitate perdurarunt, per 70. nempe annos, nox illis fuit mœstissima & obsecrissima: quādiu autem hostilem impetum sustinebant, dies quidē (adhuc enim in suis sedibus morabantur) caliginosa tamen & acerbissima dies nihilo nocte leuior acta est, ait ad hunc locū Arias Montanus. Congruit phrasia scripturæ libri Esther c. 8. *Iudæis nona lux oriri visa est, gaudium honor, & respectu.* Aman scilicet suspensio, iurato ac capitali Iudæorū hoste, ac exaltato Mardocho, & reuocato tyrānico aduersus Iudæos ex Aman machinatione edicto. Quod autem subditur: *Quasi mane expansum super montes.* Sic prænominatus Arias exponit: Hebraicè, quasi Sahhar expansum habetur, *שחר*. Hoc nomen inquit, ex obscuritate deductum est: estque illud tempus quod antelucanum Latini nominant, idque sub Auroræ ascensum est. Nā mane iam aduentante, montesque summos occupante (Siquidem montes primi lucem accipiunt, postremi amittunt) tenebræ fugientes, densari magis & cogi in vallibus humilioribusque locis videntur, & maiori etiā, quàm per totā noctem caligine hominum oculos interturbant. Similem autem huic caliginem toto die illo Domini perseueraturam Vates dicit, quæ non tam oculos quàm animos perturbet, & inuoluat. Sic ille *שחר* sahhar, exponitur Aurora, Lucifer, mane. Q. d. Vt sese Aurora super montes diffundit, repete scilicet, sic & hic populus Assyriorū nimirū, aut certè Romanorū, in prima & secūda Templi deuastatione repente confarget, inuadet, ac obsidebit. Sequitur enim: Populus multus & fortis: Potes & ad diem referre. Aderit hic dies non secus ac Aurora super montes expansa, quasi dicat: subito & ex improviso impios opprimit hic dies Domini, securos alioqui, & nihil tale opinantes: atque ita aderit, vt omnia inuoluat, vel dies vel populus locustarū, & occupet, more Auroræ, quæ momento omnes orbis partes illustrat & peruadit. D. Hieronymus ibi sic cōmentatur. Sicut mane & diluculum subito tenebras fugat, & cunctos montes Aurora collustrat: ita hostium super omnem terram vestram fundetur exercitus. sic ille. More Auroræ hunc populum subito omnia impleturum & occupaturum dicit: Significantissima, licet inusitata figura. Quæ admodum: Aurora sese expandit super mōtes, sic dies Domini futurus est. Hac pereleganti similitudine (cui ad laudem Christus videretur: *Mat. 24. dum diem aduentus sui ful-*

guri

Arias Montan⁹, hoc loco. Esther 8.

D. Hieronym⁹, Ioel 2.

Mat. 24.

guri cōparat, dicēs: *Sicut fulgur exit ab oriēte, & parat usque occidētē ita erit & aduētus filij hominis.* Vates ostēdit hunc belli Babylonicī necessitatē inēuitabilē, & celeritatē inēdibilem. (Nā quis scit quā repētinus sit super montes Aurorę exortus? Et quis Aurorā prohibere pōt, quin montū cacumina subito attingat? *Popul⁹ multus & fortis.* Altiorū exercitus describit, qui copia & fortitudine cū nullo alio vnquā cōparādi fuerit, de quib. apud Abacuc c. 1. *Ego suscitabo Chaldaeos, gētē amara & velocē, ambulantē super latitudinē terrę, sicut possideat tabernacula nō sua. Horribilis & terribilis est: Leniores parvis equi ei⁹, & velociores lupis vesperatinis: & diffundētur equites ei⁹: volabūt quasi aquila festinā comedē dū. Oēs ad pradā veniēt. Nō incōgruē autē de Romanis interpretabimur ēt. Benē siquidē hic popul⁹ fortis nominatur, quia sicut ferrū oīa domat (καὶ οὐκ ἀμάρωσεν, quālibet domās, idcirco dicitur) sic popul⁹ Romanus ac exercitus oīa subegit. Cōsētīt & nomē *βίβλιν*, quod robur exponitur. Hebraicę autē Roma quasi excellā & sublimis appellatur. Vnde D. Hiero. to. 2. Epist. li. 2. aduersus Iouinianū, in fine de *nymus*, Roma loquēs: Vrbs, inqt, potēs, vrbs orbis domina Roma, aut fortitudinis nomen est apud Gręcos, aut sublimitatis *tom. 2. e. pist. li. 2.* iuxta Hebręos. Serua quę diceris: virt⁹ te excelsā faciat, nō voluptas humiliē. Hęc ibi. De Monarchia 4. quę est Romanorū, sub bestię 4. typo, apud Danicē Prophetā c. 7. scribitur: *Ecce bestia quarta terribilis atque mirabilis & fortis nimis dētes ferreos habebat magnos comedēs atque cominūēs, & reliqua pedib⁹ suis cōcalcās: dissimilis autē erat ceteris bestiis. Id indicare videtur, quōd sequitur in textu: Similis ei non fuit in principio, & post eū nō erit, vsq; in annos generationis & generatiōis, &c. De Assyriis, id quidē liquet, nunquā antea ab initio orbis, par hominū armatorū man⁹ illi, quā Nabuchodonosor i vrbs & tēpli excidiū producit, visa est: neq; ēt post illā tēpestatē vsq; ad Vespasianī & Titi tēpora, tū in Iudęā est deductus exercit⁹. Quōd ergo dicit: Et post eū nō erit vsq; in annos generationis & generatiōis, tot militū copias in Iudęa certis seculorū, nempe vnus atq; alterius annis, non esse conspiciēdas, dicit quidē, nec tamē nunquam maiores fore confirmat. Nam copioso magis exercitu, in Palestinam Titus Hierusalem expugnaturus inuasit quingentis ferē annis postquam à Babyloniis res fuerat confecta. Ne ergo, inquit hic Arias Montanus, sibi parē aliquando exercitus impetū nunquam metiendum**

Haba-
cuc 1. a.

D. Hiero
nymus,
tom. 2. e.
pist. li. 2.
aduersus
Iouinia-
num in
fine.

Arias
Montan⁹
ad presē
locū.

esse putarent Iudæi, certum annorum numerum, non incerta secula hoc in loco audiunt. Aliud est dicere, vsque in generationem & generationem, aliud vsque in annos generationis & generatiōis. Prior ratio seculis, posterior annis trāsigitur. Siquid in generationem & generatiōem futurum dicitur, id nullūm habet futurum terminum; si verō ad annos res referatur, eam annis certis finiri posse intelligimus. Luc. 1. *Et misericordia eius à progenie in progenies, &c.* Aeternum apud Deum esse misericordię vsum significat erga eos, qui se coluerint. Cū autem, Exo. 20. dicitur: *Visitans iniquitatem patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem*, certum pœnæ & vltionis temporalis spatium hęc oratio præscribit. Dicens itaque nunc facer vates: *Vsque ad annos generatiōis & generatiōis*, ducentis post annis parem exercitum non esse cogendum, hunc illis certum præfigit terminum, Nunquam verō amplius esse timendum, hoc non fuit certum. Nam si quis cum hoste triginta annorum inducias paciscitur, is non quadragesimum, non quinquagesimum, non denique quotquot postea sequantur, excludit annos, sed integrum reliquum sibi tempus ad causam suam, cū sibi commodum visum erit, denuō tractandā referuat. Hactenus Arias Montanus. Quōd ait, nec fuisse nec futurum talem in omnem posteritatem populum, nec ad multitudinem nec ad potentiam refero, inquit ad præsentem locum *Mercer⁹ ad hunc locum.* sed simpliciter ad felicitatem: vnde & aureo capiti apud Danielem conferrur. Exaggerat Propheta cū addit: *Similis ei non fuit à principio & post eum non erit &c.* & ad Babylonios propriē respexit, qui non potentia tantūm, sed & felicitate, rebūque ceteris facile excelluerit. Commodius forrē de Romanis sub Tito Iudęam depopulantibus ac deuastantibus intelligere poteris. Prout fusē Iosephus atque Egeflippus excidium Hierosolymitanum descriperunt. Nunc ad textum.

Ante faciem eius ignis vorax, & post eum exurens flamma, sippus.

&c. Nulla earum quę sub cœlo sunt rerum, natura ignis aut celerior aut efficiētiore est. Cuiusmodi nobis hoc in loco Assyriorum exercitus vim Ioël ostendit: cui qui obstiterē cogitauerit, frustra conabitur: Nam quo veniente nihil tutum esse potuit, eodem abeunte nihil omnino fuerit saluum. Propterea ait: & post eum exurēs flamma, hoc est, nihil post eū nisi cinera vastitas, nisi irreparabilis demolitio relinque

Luc. 1.

Exod. 20

Mercer⁹
ad hunc
locum.

Iosephus
& Ege-
lippus.

relinquetur. Ignis more omnia depopulabitur. Vel ut
Lyranus ponit noster Lyranus, secundum historiam ideò hoc dicitur,
 10. *Ioël 2. c.* quia primo ingressu comburebant villas non clas-
 sas, deinde habita victoria comburebant ciuitates mu-
 nitas. Sic ille. Belli magni futurum incendium vaticinatur.
 Per ignem namque, ut in fine dicitur, praelium adu-
 bratur. Quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post
 eum solitudo deserti, &c. Amoenissimam & cultissimam
 Iudæam regionem quondam fuisse diuinæ nobis & he-
 manæ historiæ imprimis tradunt. Vnde Palestina terra
 regio fluere lacte & melle dicitur. Adueniente hoc po-
 pulo, quouis horto ameniora in solitudinem vertuntur.
 Ad homines & armenta atque pecora hoc nomē solitudinis.
Arias ait Arias hoc loco, Deserti verò vox, ad culturam & loci
 hoc loco. amenitatem fertilitatemque pertinet. Id autē quod additum
 est, Neque est qui effugiat eum. Nullā salutis publicæ aut pri-
 uatæ vel minimā spem fore significat. Hæc ille. Nullum et
 tanta multitudine posse effugere significat, quādoquidem
 fame & gladio perierunt intus & foris, & qui reliqui esse
 potuerunt, in captiuitate ducebantur, ut ex diuina constat
 historia. Voluit enim fugere Sedechias, ab exercitu Baby-
 loniorū, & principes eius, sed comprehēsi sunt in cāpis He-
 richuntinis, 4. Reg. 2. Principes autē capite truncati sunt
 ipsē Sedechias, oculis orbatus, ductus est in Babylonē vinctus
 catenis ab eo ergo non est euasio: siquidē decernente
 Deo sceleratos ac impios Iudæos per Assyrios, per impias
 gentes humiliare ac punire; nō est qui de manu eius, ut an-
 sanctus Iob, possit eruiere, nihil euadit. *Assur* appellatur *vir-*
 1. *Isa. 10. c.* *ga Dei*, Isa. 10. *Assur virga furoris mei*. Sic Attila, flagellum
 Dei, dictus est, ex historia Ecclesiastica. Has pœnas merue-
 rūt peccata, ad vitæ emendationē adducamur. Quod si se-
 rio penitentia egerimus offensus à nobis Pater cœlestis
 flagellū ac virgā in ignē proiciet, tyrannos eucllet & no-
 bis parcat. Quasi aspectus equorū aspectus eorum, & quasi
 equites sic current, &c. Strenuū & expeditū militē signifi-
 cat, quod equus valeat celeritate, & in eo luceat generosi-
 tas. Hac hypotyposi siue descriptione terrorē pingit & in-
 euitabile periculū. Quasi aspectus equorum, &c. Hic locus
 conuincit hæc propriè ad locustas pertinere, ait ad presen-
 tem versiculum Mercerus. Nec enim hostes equitibus cō-
 parasset, quum ipsi equites ferè pugnaturi essent. Verum
 sub locustarum metaphora ac translatione hostes, ut dixi,
 accipi

accipimus. Et Isaias c. 5. *Vngulas equorum Babylonice gentis*
Isai. 5. c. *Isai comparat*, Gallicè, à *un caillon*: rotasque curruum tur-
 bini siue tempestati: tenebit prædā, & amplexabitur, & non
 erit qui eruat. Quod illi quadrat, quod supra Hebraicè di-
 citur: euasio non est ei, id est, ab eo non est euadendi spes.
 Huius, inquit, populi aspectus, forma; species, equis similis
 est vel generositate, & animositate, vel potius, ut sequens
 indicat sermo, agilitate cursus, & celeritate, & quasi equi-
 tes. sic currēt. q. d. Maximo impetu feruntur. Remigius Al-
 1. *Remigius* tiffiodorensis Episcopus hunc interpretabitur versum de
 2. *Altijs.* locustis: scribit enim. Aspectus eorum scilicet bruchorum,
 3. *Episc.* locustarū, erucarum & rubiginū, quasi aspectus equorum
 sic ille, &c. Equorū imagine proposita ostendit Alrij mi-
 litis ferociam animi & dexteritatem in bello & pugnandi
 cupiditatem. Namque id animal, ad bella ac pugnas com-
 mitrendum imprimis aptum atque audidum; quamobrem
 belli symbolum apud antiquos fuit: Nam ut oliua pacem,
 sic equus bellum hominum generi nocentissimum signi-
 ficabat, sicut scriptum est Iob 39. *Nunquid præbebis equo for-*
 1. *Iob c. 39.* *itudinem.* &c. *Terram vngula fodit, in occursum pergit arma-*
tus. Cōtemnit pauorem, nec cedit gladio, Nec reputat tuba sonare
clangorem. Procul odoratur bellum, exhortationem succum,
 2. *et ululatum exercitus.* Talem autem sese animo viribus &
 celeritate Babylonicum hostem aduersus Iudæos præstitur-
 rum esse Ioël docet. Equi ad prælia nati, non sunt tam hor-
 ribili facie, ut isti populi, nec equites tam veloces & agi-
 les. Hic paulò liberius expatiari ac digredi libet. Primum
 verò omnium equi hieroglyphicum est, belli signum esse,
 clarissimo Virgilij testimonio, dicentis: *Aeneidos 3. post*
 1. *Virgilius* *medium.*
Bello armantur equi, bellum hæc armenta mutantur.
 Idem Georgicorum lib. 3. circa media de equis similiter
 1. *Idē Geor-* cecinit,
 2. *gic. lib. 3.*
Primus equi labor est, animos, atque arma videre
Bellantum, lituosque pati, &c.
 Ouidius Naso, item lib. 3. Metamorphoseōn circa finem,
 1. *Ouidius* concinit, ita scribens:
 2. *lib. 3. Me-*
Virescit acer equus, cum bellicus arcu canoro
Signa dedit tubicem, pugnaque assumit amorem:
 1. *Penthea sic dictus, &c.*
 Præclare dixit Salomon Prouer. 21. *Equus paratur ad diem*
 1. *Prou. 21.* *belli: Dominus autem salutem tribuit.* Est equus animal om-
 2. *nino*

nino superbum, & equitare magnificum habetur. Verum de equis hæcenus. Nunc ad textum.

Sicut sonitus quadrigarum super capita montium exiliens, sicut sonitus flammæ ignis deuorantis stipulam, uelut populus fortis preparatus ad prælium, &c. Subaudiendum est, ex Remigio ad hunc locum, sic ipsæ locustæ deuorabunt omnia, & venient paratæ: Notandum, quod nihil illis erit inaccessum. Tribus his similitudinibus, & strepitum, & celeritatem omnia abrodendi, atque, ut ita dicam, alacritatem locustarum in exequendo domini ducis sui imperio significat propheta. Ut in acie milites, suo quisque loco, strepitu & clangore terrent hostes: sic & hoc domini agmen quæ ad Babylonios referre potes. Obseruabis, veteres curribus armatis in præliis uti solitos, ex sacra regum historia: item ex Psal. Hi in curribus, & hi in equis, &c. Quadrigis munitis in bello utebantur, quæ super saxa cum stridore magno feruntur. Barbari etiam magno strepitu præliantur, quemadmodum strepit & resonat flamma ignis dum absumit stramenta. Sic in exercitu, ipsa inter se arma concrepant. Gallicè dicimus, *Le cliquetis des harois*. Vegetius de re militari ad Valentinianum Augustum, lib. 3, c. 24. Quadrigas falcatas in bello rex Antiochus & Mithridates habuerunt. Quæ ut primum magnum in acie intulere terrorem, ita postmodum fuere derisui. Nam difficile currus falcatus planum semper inuenit agrum, & leui impedimento retinetur: vnòque afflicto aut vulnerato equo decipitur. Sic ille. Sequentia videamus.

A facie eius cruciabantur populi, omnes vultus redigentur in ollam, &c. Sclopetarios. (Gallicè, *Arqueboufiers*, qui sunt vne sclopeterie en guerre.) significare videtur hoc loco diuinis propheta, dum dicit: Tanquam strepitus quadrigarum, super iuga montium subsultim strepent, subsilientur: quod ad sonum refero scloporum (*pistoles ou arqueboufiers*, dum prælium committitur. Densissimus enim & confertissimus ille sonus dum sæpius iteratur, & confunditur, rotarum strepitum, in singulos clauos subsilientium imitatur, dum per loca solidiora, ut sunt ipsa iuga montium concitatis plures simul rapiuntur: Sed hoc idem alia expressit, etiam similitudine sicut sonus, inquit, flammæ consumentis stipulam. Dum enim stipula incenditur, innumeri excitantur scloporum soni, crepitantibus granis singulis, qui in stipula remanserant. Sequens autem versus

omnem

omnem tollit dubitationem. Coram eo, inquit, vulnerabuntur populi, videlicet, cminus. Omnes facies oblitæ sunt fuligine, &c. Nam puluis ille tormentarius (Gallicè *poultre a canon*) cuius vi eduntur illi soni, maxima ex parte in crassum fumum resolui solet, qui quasi in camino, ita in facie fuliginem relinquit. Per murum discurrent, &c. discissum, supple, atque humi deiectum, vi tormentorum bellicorum (Gallicè, *à force de l'artillerie*.) Vi captam inquit Ierofolymam.

Potest itaque hac loquutione propheticâ, copiosus Antichristi circa finem sæculi exercitus, turmatim dispositus, designatus & adumbratus videri: hunc siquidem describit florentissimum, constantem ex equite, & sclopetariis, inimicis formidabilem, disciplinæ militaris imprimis peritissimum.

Ad hunc certè modum vir clarissimus, & in Hebraicis exercitissimus, quem honoris causa nomino, Dominus Michaël Violen, Euertianus Cœnobiarcha, suis in Ioëlem ad hunc locum Scholiis seu Notis, quæ vice Commentarii iusti esse possunt, nondum in lucem emissis, dilucidè interpretatur: Cuius ipsissima verba pauculis exceptis, mutato eius codice, excubere studui, & in hunc congerere locum. Metus sanguine primum ad cor refugee principio pallidos, deinde verò eodem conturbato atque refuso nigricantes efficit vultus ac luridos, gallicè, *les faces ternies & quasi noircies*. Sicut olla sæpè igni apposita nigredine & fuligine circumdatur: ita facies eorum in pallorem & nigrorem vertentur adueniente exercitu Babylonico. Simile quid habetur: *Nabum 2. faciet omnium eorum sicut nigredo olla*. Nigricantem pallorem significat. Ut olla fumo fuscatur, sic in periculis mutantur vultus, contracto ad cor sanguine, & oris nitor perit: ut contra in læticia diffuso sanguine rubent. Ergo ad Babylonici exercitus aspectum cruciabantur populi parturientium more, ac velut exanimati, expallentes, & quasi fuligineo liuore tingentur, qualis est nigror olla. Extra rem minimè fuerit hic adnotare, vnitissimum esse ignem pro bellorum significato ponere, quod frequentissimè est in nostro Vate. Hinc sanctificatus propheta, *ollam succensam videt ad Aquilonem*, vnde scilicet tot in vniuersum terrarum orbem bellorum essent incendia motibus assiduis effundenda. Hinc, tanti incendia belli, legas apud Maronem & Italiam ardere bello,

apud

D. Mi-
chaël Violen,
Abbas S. Euertij
Cœnobiarchæ,
Notis in Ioëlem
nondum in
lucem emissis.
Nabum.
cap. 2.

Hier. 1.

Vegetius
li. 3. c. 24.

apud Ciceronem. Hæc autem sibi inuicem coniunguntur. Sonitus flammæ ignis & nigredo ollæ. Crebròque facies vates flammæ meminit etiam suprâ.

Sed nos immensum spatium confecimus aquor.

Et iam tempus equum fumantia soluere collæ.

Virgilius Virgilij verbis Georgicorû lib. 2. in fine, vt or lubens, hunc
Georgic. concioni finem imponens, tanquam ingenio defatigatus
2. lib. in & ne lectoribus tædium adferam. Sic nobis Deus op. max.
fine. propitius, vt ab imminetibus malis eruamur. Ipsi laus &
gloria per æterna secula, Amen.

HOMILIA XI.

Sicut fortes current: quasi viri bellatores ascendent murum: viri in viis suis gradientur, & non declinabunt à semitis suis. Vnusquisque fratrem suum non coartabit, singuli in calle suo ambulabunt: sed & per fenestras cadent, & non demolientur. Urbem ingredientur: in muro current, domos conscendent, per fenestras intrabunt quasi fur. A facie eius contremuit terra, moti sunt cæli. Sol & Luna obtenebrati sunt, & stelle retraxerunt splendorem suum. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui: quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia verbum eius. Magnus enim dies Domini, & terribilis valdè: & quis sustinebit eum? &c.

IOELIS. C. II.

ATES modò qualibus animis, cuiusmodi disciplina, qua dexteritate & vsu instruiti Assyrj bellum capessent ostendit. Singulas vero res diligenter enumerat atque appositis notis demonstrat, industrij & strenui militis cõditiones interim describens.

Primus

Primum autem in bellis gerendis cursu valere laus est, non vt victorem fugias, sed vt victum & cedentem persecutus comprehendas. *Sicut fortes current*, ait Propheta, gygantum instar, Alludit ad illud, Psal. 18. *Exultauit vt gygas ad currentiam viam, &c.* Cursus ergo illis (ait hoc loco Arias Montanus) victoriæ, non timiditatis, non fugæ turbatus, sed constans ac lætus qualis equorum, non qualis ceruorum est. *Quasi viri bellatores ascendent murum*, non nudi non inermes, sed armati etiam & clypeo & gladio astricto, ita vt ascendentes etiam pugnare possint. Bellatorum more murum conscendent, intrepidè scilicet, & magna virtute. Sic ibi. *Virum viis suis gradientur, nec declinabunt à semitis suis.* Quasi dicat. Suum quisque locum & statione in acie tuebitur: Maximam partem in quacumque agenda re. Ordo & series sibi vendicat: vbi enim non est ordo, ibi est haud dubiè confusio. Et scriptura terribilem quidem dicit aciem, verum benè ordinatam. *Cantic. 6. Terribilis vt castrorum acies ordinata.* In bello nisi ordo adfit, ipsi sibi mutuo commilitones non impedimento solum, sed exitio etiam sunt. *In viis suis gradientur*, hoc est, interprete nostro Lyrano, ita ordinatè procedent quod non minus separabuntur ab inuicem, nec minus cõiungentur, vt scilicet per nimiam separatione aduersarij non ingrediantur aciem, & per nimiam coniunctionem vnus non impediatur alium ad inuadendum aduersarios: adeò robustè & acutè aciem cogen, vt nemo ordines diuellere ac dissipare valeat. Obserua ex Vegetio li. 1. de re militari. c. 26. Nihil magis prodesse constat in pugna, quam vt assiduo exercitio milites in acie dispositos ordines indefinenter obseruent, nec vltra magis quam expedit, aut conglobent agmen, aut laxent. Nam etiam constricti perdunt spatia pugnandi, & sibi inuicè impedimento sunt: & rariore atque interlucentes aditus perumpendi hostibus præstant. Sic ille. Idem lib. 2. ca. 5. Iurant autem milites se strenuè facturos, quæ præcepit Imperator, nõ quàm deserturos militiam, nec mortem recusaturos pro Romana Rep. Et lib. 3. c. 14. Acies, inquit, dicitur exercitus instructus. Quamuis autè optimi bellatores sint, mala ordinatione fræguntur. Et rursum, c. 20. Si benè ordinauerint Imperatores exercitum, quamuis cum pauciorib; semper victoriam consequuntur. Frontinus vir consularis stratagematõn, lib. 4. c. 1. de disciplina. Milites primo iurcurado

Psal. 18.

Arias ad hunc locum.

Cantic.

6.

Lyranus in Ioel.

2. cap.

Vegetius

lib. 1. cap.

26.

Idem lib.

2. cap. 5.

Item lib.

3. ca. 14.

& c. 20.

Frontinus

stratagematõn. li.

4. c. 1. de

discipl.

facti

facti sunt. Ipsi iurabāt se fugæ atque formidinis causa, non abituros, neque ex ordine recessuros, nisi teli petendi faciendæve hostis, aut civis servandi causa. Clearchus dux Lacedæmoniorum exercitui dicebat, Imperatorem potius quàm hostem metui debere, significans eos, qui in prælio dubiam mortem timuissent, certum, si deseruissent, manere supplicium. Q. Fabius Maximus transfugarum dextra præcidit. Hæc ibi. Contra desertores militiæ seu ordinis & stationis, atque etiam trāsugas seuerè admodum olim animaduersum reperias. Alianus de instruendis aciebus ad Hadrianū Imp. ita scribit. Iam sapius magnas copias inordinatas à paucis ordinatis militibus profligatas legimus. Et hæc quidè de ordine dicta sunt. Cæterum de celeritate & cursu (de quo immediatè supra) hæc adnotabis. Vegetius ad Valentinianū Augustum. lib. 1. c. 9. Ad cursum præcipuè, ait, assuefaciendi sunt iuniores, vt maiore imperu in hostes procurrant, vt loca opportuna celeriter, cū vltus aduenit, occupet: vel aduersariis idem facere volentibus, præoccupent: vt ad explorandū alacriter pergant, alacrius redeant, vt fugientium terga facilius comprehendant. Et lib. 4. c. 31. In rebus bellicis celeritas amplius solet prodesse, quàm virtus. Hæc ille. Dicens ergo quod quisque fratrem suum, id est, seinuicem nō coarctabit siue vrgebit, vult dicere, quod eum inter se teneat ordinem, vt nec nimium à se inuicem distent, nec se mutuò vrgeant. Quæ in acie ordinanda ratio obseruari solet, vt nec sibi impedimēto sit turba, nec facile hosti ingressus pateat, vt supra ex Vegetio retulimus. Ad dēns autem: *Singuli in calle suo ambulabunt, &c.* Significat quod & singuli inter se milites stationem ordinēque tenebunt atque acies ipsæ & alæ, necnon ynacquæque exercitus pars suum, vt sortita fuerit, munus & ordinem rectè conseruabit. Per fenestras cadent & non demolientur, subiungit: Tanta in cōficiendo fœlicitas erit atque dexteritas, quod è fenestris casu aut saltu deiectos, læsum nō iri confirmet. Alij vertunt ad verbum: & non concupiscent, Lucii contemptiōnem significat Vates, vt nihil omninò cupiat miles, alioqui prædæ inhiās, nihil lucrum aut quæstum faciat, sed vltro gloriæ victoriæque studio, fœlici quadā audacia, imprudēter licet se periculis exponat, euadet tamē. Quoniam verò bellica laus non in victoria solū, sed magis etiam in victoriæ vsu posita est: Namque nonnulli duces fuerunt, qui vincere scirent, Victoria vti nescirent.

Quod

Quod & Hannibali Carthaginensi obiectum aliquando fuisse, narrat Romana scriptor historia: Liuius. Ideo de Tit. Libi milicibus nunc dicitur: Et nō cōcupiscent, &c. Hebraicè enim sic legitur: id est scient & vincere, & victoria potiti, atque etiam vri: Nam lucro & prædæ, vt auari milites solent, non cupidè inhiabunt. Sequitur in contextu.

Vrbem ingredientur, & in muro curvent, domos conscendent, & per fenestras intrabunt quasi fur. Vbi hostis in prælio victus est, & intra moenia coactus est, tunc extrema omnia tētantur, tunc artes & doli intēduntur. Pars è muris propugnatur, & portarū claustra munire, pars ianuis occlusis sibi intra domos cōsulere solent, sed iis tamen omnibus superiorem se Assyrius miles præbebit. Namque plures simul partim effraetis foribus vrbem inuadent: partim muros ipsos, cum maxima propugnantiiū pernicie occupabūt: alij claustrarum domorum tecta conscendent: quidam etiam per fenestras subeuntes, reductos intra domum homines, neque opinantes subitò oppriment, hoc est, quod dicit, *Tanquam fur, quem nescias vnde, aut qua hora venturum expectes.* Nā si se ret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret vtrique, ait Christus, nec sineret perfodi domū suam. Ergo neque foris, neque domi, securitas vlla futura est. *Quasi fur.* Lyranus hunc sic interpretatur locum. Ita leuiter accurrent, quod existētes intra domos sibi de defensione nō poterunt providere. Mira eorum agilitas & astutia seu calliditas per fenestras furū more intrant. Nam Ioā. 10. *Qui non intrat per ostium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.* Non quod occultè furum more introeant, sed quod hac in re furibus sint similes, qui clausis foribus per fenestras irrumpunt: occultissima quæque scrutantes, & adyta domorum penetrantes. Gall. *Iusques aux gabimers:* Sequentia videamus.

A facie eius contremuit terra, moti sunt caeli. Sol & Luna obtebrati sunt, & stelle retraxerūt splendorem suum, &c. Tantam calamitatem signa quædam & prodigia, tum in cælo, tum in terra præcedēt, vt vel his signis testatum esse possit, rem non fortuna, nō casu accidere, sed Dei creatoris cæli & terræ consilio, & nutu euenire. Prodigia autē tum in cælo, tum in terra, tū in vniuersa natura fieri solent. Obserua, quod Deus qui pater misericordiarum, & totius cōsolationis author est. 2. Cor. 1. Sic erga homines semper affectus fuit, vt nunquam in eos animaduernerit, quin prius impendentia pericula, Prophetarum oraculis, aut signis & portentis, vt

Lyranus ad hunc locum.

Ioan. 10. cap.

sibi magnopere cauerent, clemēter prædixerit, ac benignè
Luc. 21. c. pramonuerit; vt *Luc. 21. Erunt signa in Sole, & Luna, & stellis, inquit, Qua de re aliàs (Deo benè fauēte) dicemus. Hæc Arias* ad nos non hyperbolicè dicta interpretamur, ait Arias Mon-
hunc lo- tanus huius loci interpres, sed quæ hic dicuntur sim-
cum. pliciter expectanda accipimus, quemadmodum & illa
 Christo diuino verbo prædicta; Erunt signa in sole, &c. vt
 supra quarum prædictionum ipsa res & veritas, nõ autem
 hyperbolica ratio expectanda est: Namque, vt diximus, hæc
 cælo terraque edita signa diuinam prouidentiam, etiam
 prouidentiam negantibus testantur. Legimus enim quos-
 dam, qui Deos esse negarent, & omnia casu & temerario
 concursu constare dicerent, tamen tonitruis, fulminibus
Psal. 28. subitisque cæli tempestatibus perterrefactos, diuinæ vlti-
Iuena- nis metu tactos fuisse, sicut scriptum est *Psal. 28. Vox Do-*
lis Saty- *mini cõstringentis cedros, & cõstringet Dominus cedros Libani. Sic*
ra 13. ille. Memini eius, quod Satyrographus cecinit SATYRA:
Hi sunt qui trepidant, & ad omnia fulgura pallent,
Cum tonat, exanimis primo quoque murmure cæli.
Suetoni De C. Cæ. Caligula scribit Suetonius, §. 51. Qui Deos tãto-
in Cali- pere contemneret, ad minima tonitrua, & fulgura cõnuere,
gula §. caput obuoluere, ad verò maiora proripere se è strato
51. sub lectumque cõdere solebat. Sic ille. Magnum profecto
 prouidentie testimonium, vnà cum terrore & metu hæc
 prodigia & signa hominibus etiã impiis parant. Interdum
 cæli & terra nouis indicis iram Dei prænuntiant, vt accidit
 in posteriori destructione Hierusalem. Sic etiam 2. Mach.
 3. *Contigit per Hierusalem videri diebus 40. per aëra equites dis-*
currentes, & quasi cohortes armatas, & cursus equorum per ori-
nes digestos. Quapropter omnes rogabant in bonum mōstra con-
uertri. Factæ sunt tenebræ in Christi passione, quæ Iudæorum ca-
 ecitatem coarguebāt, & calamitatē superuenturā in exci-
 dio Hierosolymitano portendebāt. Talis Iudæorum cala-
 mitas per Eclipsim prodigiosissimā Solis debuit toti mun-
 do innotescere. Sic *Isai. 13. c.* Volens Propheta grandē Babyloni-
 oniorum cladē significare, *Stella celi, nit, & splendor earum*
non expandent lumen suum. Obtenebratus est Sol in ortu suo, &
Luna non splendet in lumine suo. Solet verò Deus iram &
 vindictam suam per Astrorum & Cometarum prodigia in-
 finuare. Frequenter enim Cometæ interituum regum sunt
 indices, & quasi præcursores. Cometa siquidem apparente
 creduntur imminere Comitia, ait Ioannes Salibericensis
 Policratici

Policratici sui lib. 2. cap. 13. Comitia autem, vt istud obiter
 dicam, ad creandum magistratum Kalendis Ianuarij Ro-
 mæ fiebant, Vbi vniuersi conueniebant. Lucanus lib. 4. de
 bello ciuili ita canit:

Superiq̄ue minaces

Prodigijs terras impleverunt, æthera, pontum.

Ignora obscura viderunt sidera noctes,

Ardentēque polum flammis; caloque volantes

Obliquas per mane faces, crinēmq̄ue timendi

Siderū; & terris mutantem regna Cometem. Sic ille.

Ad textum regrediamur.

Dominus dedit vocem suam ante faciem exercit⁹ sui, &c. Hoc
 torum opus fuisse Domini ostendit, ne quis potētiae Baby-
 loniorum tribuat. Hic exercitus; Domini fuit exercitus,
 quia Dominus dedit vocem suam. Iussu hæc diuino conti-
 gerūt, sic peccatis exigentibus. Cõperimus sæpè Deū Gen-
 tibus aduersus Israëlitas victorias dedisse, sic per Barbaros
 Christianum populum vinci superariq̄ue permisit, propter
 Christianorum scelera. Visti fuerunt aliquoties à Turcis
 Christiani, sinētè permittētēque Deo, qui vitur ad puniē-
 da suorū peccata tyrannidē Impiorum. Corda eorū qui in
 se grauius deliquerūt frangit Deus, hostibus addit animū.
 Etiam ad solij sonitum fugiunt impij. Hic finis impietatis,
 pauor & desperatio. Sic enim *Leuit. 26.* Legimus de tran-
 gressoribus, legisque violatoribus: *Dabo pauorē in cordibus*
eorū, terreat eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladiū;
cadent nullo persequēte. Nemo vestrū inimicis audebit resistere.

Multa sunt nimis castra eius, quia fortia, scientia verbū eius,
 &c. D. Hieronymus ad hunc locū sic ait: Magnitudo virtu-
 tis Domini in paruis quoque animatibus demonstratur. Sic
 ille, quia nimirū supra sermo habitus est de locustis. Vel ad
 significatū respiciendo, de castris Romanorū vel Babylo-
 niorū intellige, quæ potentissima erāt. Tunc enim Monar-
 chia obtinebant. Multa esse castra nimis, ad numerū perti-
 net, fortia verò ad virtutē & disciplinā, ad quā etiã illud. Et
 facietia verbū eius. ad hoc enim cõparatus tātus exercitus
 ad hoc instruct⁹, & tātò robore ac dexteritate auct⁹ est, vt
 faciat verbū eius. Nota ex *Pf. 118.* *Omnia seruiūt tibi.* Rursus a-
 libi, *ignis, grādo, mix glacies, spiritus procellarū, quæ faciūt verbū*
eius. Omnes creature Deo obediūt, Sap. 5. Armabit creaturā
 ad vltionē inimicorū, ipse dixit & facta sunt. Imp. ventis &
 mari, & obediunt ei. Mare & Iordanis ad eius nutū præstāt

Policrat.
lib. 2. ca.
13.
Lucanus
lib. 1.

Leuit.
26. cap.

D. Hieronymus
ad hunc
locum.

Psal. 118.
Sapient. 5.

obedientiam. Hinc psalmista. *Quid est tibi mare quoddam super-*
sti, & tu Iordanis quia conuerfus es retrorsum? Loquimini ad
 petram, ipsa dabit aquas. Item sub Iosue: *Sol ne mouerit*
contra Gabaon, &c. & ita factum. Sic de Chaldeis per Ha-
 bacuc, c. i. scriptum est: *Domine in iudicium posuisti eum, & for-*
te ut corriperes, fundasti eum. Hoc est, ut iudicij tui minister
 esset Nabuchodonosor, quod in populos quosdam exer-
 cere parabas, atque ad hoc fortitudinem impartitus illis
 fueras. Duas autem magni momenti res hic locus nos
 docet, ait Arias. Altera est, humanam potentiam, copias,
 felicitatemque omnem non casui, non fortuna; non pro-
 priis, sed diuinis consiliis, accepta referenda esse. Altera
 verò res est, non licere hominibus diuina consilia contu-
 nere, aut pietatem deserere. Nā ut lenta sit, tamen maxima
 & grauissima diuina ira & ultio est, id quod ex ipso appa-
 ratu arguitur: quod enim tardius res agitur & paratur, eo
 grauiori crescit, & perficitur mole. Sic ille: Deus Babylo-
 niorum castra vel certè Romanorum in genuè vocat sua.
 Vbi quidem apparere Deum impiorum opera uti, cum iu-
 dicia sua exequi solet: nihilominus non probat illorum
 ambitionem, auariciam, iram, & crudelitatem. Hoc & in
 Sennacherib monstrauit, quem ex isto bello, ad sua re-
 uersum, filiorum suorum coniuratione in templo (vbi vo-
 ra Idolis nuncupata soluebat) occisum fuisse legimus. Nō
 hodie nobis nouum & insolitum videatur, si populum
 Christianum bellis superari, tum ab impuris Turcis, tum
 à perduellibus hæreticis in dies experiamur. Peccata qui-
 dem nostra ista merentur, & longè maiora. Quapropter
 penitentiam seriā agamus, & timeamus quod sequitur.

Magnus est enim dies Domini, & terribilis valde, & quis
sustinebit eum? &c. Diem ultionis significat, cum Deus
 qui se patientem, & dissimulantem peccata hominum
 propter penitentiam eorūque præbuerat, se tandem iu-
 dicem præbebit. *Horrendum est, ait, Paulus vas electionis,*
Heb. 10. incidere in manus Dei uiuentis. Et quis sustinebit
 eum? Se id nescire confirmat. Sic apud psalter, *Psal.*
Psal. 89. Quis nouit potestatem ire tue, & pra timore tuo iram
tua dinumerare? Terribilis Dei ira est, quando exar-
 descit aduersus mortales. Temporibus Noë, in iusta ira
 & furore suo deleuit, vsque ad homines 8. In ira sua iu-
 sta, Sodomam igne subuertit. Contra murmur, & alia
 peccata filiorum Israël in deserto iratus Deus, mori per-
 miltit

misit circiter sexcenta millia de populo, excepto Iosue
 & Caleph. Iratus etiam, quia Dauid ex superbia popu-
 lum numerauerat. 2. Reg. 24. mortui sunt triduo 70. milia
 virorum. Propter adorationem vituli, in vna die occisa
 sunt, volente Domino, quasi 33. milia hominum, Exod. 32.
 Percussit Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat A-
 aron. Quis poterit Dei iram sufferere? Sed in nouissimo die
 contra impios feuerissimam exercebit vindictam. *Mat. 25.*
Ita maledicti in ignem æternum, &c. Vt homini illi: qui
 in hac Dei iram inciderit. Bonum esset ei, si natus non
 fuisset, ut de proditore dicitur, *Mat. 26.* Valer. li. i. c. i. De ne
 glecta religioe, *Læto enim gradu, ad viditā sui d. uina proce-*
dit ira, tarat atq; supplicij, grauitate cōpensat. Et Poëta canit:
Si quoties peccant homines sua fulgura mittat,
Iupiter, exiguo tempore, inermis erit.

Quod autem dicit: *Multa sunt nimis castra eius, &c.* Elegā-
 ter admodum posuit: Q. d. In hac re distribuenda ita fuit
 vehemēs & copiosus, quia numerosissima est Domini tur-
 ma: quia potens est, exequens mandatum eius. Sunt locu-
 sta exercitus, ut dixit, Domini. Et quia magnus est dies
 Domini. Itaque nulla verborum exaggeratione satis de-
 scribi potest. Sequentia videamus: Nunc ergo dicit Domi-
 nus: *Conuertimini ad me, &c.* Quāuis scilicet tam terribilis
 sit futurus hic dies Domini etiā videatur sententiam hanc
 tam atrocem in vos tulisse Dominus, atq; adeo non lon-
 gè absit dies ille Domini, tamen, inquit Dominus, peni-
 tentiā agite. Hactenā quidē de vastatioe per Babylonicos:
 nūc, ut Medicus, de cauēda pœna per penitentiā, ieiunium
 ac orationē, præmonet. Etiā nunc, ait, quāuis proximus sit
 dies ira, agite penitentiā. Præstat ferò quā nunquā. Sat ci-
 tō si lat bene. Donec hodie cognominatur in nobis, ait, D.
 Paulus ad Hebræos. Et si sint nouissima tempora, nō despe-
 randū: etiā vndecima hora veniētes in vineā cōducit cœ-
 lestis paterfam. *Mat. 20.* Et denariū accipiūtur diurnū, etiam
 in primo ordine, ac ante alios. Memēto penitētis illi⁹ La-
 trōtis, cui Dominus, *Luc. 23.* paradisi etiā repromisit dicēs:
Hodie mecū eris in Paradiso. Igitur *Conuertimini ad me.* Non in
 perpetuū irascetur, neq; in æternū cōminabitur, ait Regius va-
 tes. Non secundū peccata nostra fecit nobis, neq; secundū iniqui-
 tates nostras retribuit nobis, ac rursus: *Deus iudex, iustus & pa-*
niēs, nunquid irascitur per singulos dies? Ipse inuitus punit, ipse
 vltro misericordem sese promittit & præstat. Iam nunc in
 i 4 ipsa

Haba-
cuc c. i.Arias
hoc loco.Reg. 24.
cap.

Exo. 32.

Mat. 25.
cap.Mat. 26.
cap.Valer.
lib. i. c. i.

Poëta.

Mat. 20.

Luc. 23.

Psal.

Psal. 7.

ipsa calamitatu prædictione, iam inter minas ipsas misericordiam cogitat. Nunc ergo dicit Dominus. Verba ista quandam Emphasim habent, si ea quæ præcesserunt paulo altius explicauerimus, diligentiusque ac pensulacine excusserimus: Diei Domini, quem vix quis sustinere posset proxime meminere, nunc verò docet eos posse vindicem numinis iram flectere, si ad Deum ex toto corde conuertantur: Vt autem sua oratio plus autoritatis habeat, fidemque sibi in dicendo conciliet, Deum huius doctrinæ authorem facit ac citat. Nunc ergo dicit Dominus. Q. d. Is ipse, qui locustâ, bruceum & rubiginem immisit, & Babyloniorum regem contra vos armat: nunc in vltimo temporis articulo, iubet vt ad ipsum conuertamini. *Non vult morer peccatoris, sed magis vt conuertatur.*

*Exech. 18. & viuat, ait per Ezechielem atque tunc dicebat per Isaiâ c. 1. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabitur. Et i. Ioan. 1. Si confiteamur nostra peccata, fidelis est vt remittat nobis ea, &c. Ecclesia Catholica, Istud vaticinium: Conuertimini ad me, quotannis in sacris mysteriis legere solet, in sanctæ Quadragesimæ ieiuniorû principio, vt nos Christiani seriam penitentiam aggrediamur, & ad maximam paschæ solemnitatem, ac sacrosanctam Christi corporis communionem, nos præparemus, prout nostra fert tenuitas. Si quis roget: In tantis ærumnis, quas sustinemus, vbi cultus Dei, & vera religio penè conculcatur, ac parum abest quin abrogerur, omnis Christiana politia evertitur, prædicatio catholica aliquot in locis ab Hugnoticis occupatur, *Paruuli petunt panem, & non est qui eis sit.**

Threnogr. Threnorum, c. 4. atque ex defectu feminis verbi Dei, rii ca. 4. quasi Sodoma, in omni malitia crescunt mortales. Quid Isa. 30. c. faciemus: Conuertimini ad me, dicit Dominus. Penitentiam & c. 3. serio agamus. Prædicantes hæretici blanda loquuntur. Isa. Ro. 16. c. 30. Loquimini nobis placentia, & c. 3. Popule meus, qui te benii 2. Tim. 4. dicunt, Ipsi te seducunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Roman. 16. Domino non seruiunt, sed suo ventri. & per dulces sermon. Luc 13. c. mones & benedictiones seducit corda innocentium. Titillat a. Matt. 11. diemium aures prurientes auribus: 2. Timoth. 4. Dicunt cum cap. Sathana: Nequaquam moriemini, Peccate audacter, & c. Vbi D. Hilar. multa peccata, tibi magna miseratio & c. Non exaudiunt verbum Christi, Luc. 13. Nisi penitentiam egeritis, omnes simul non. in. in peribitis. Item Matt. 11. illud: Tollite iugum meum super vos, & c. Matth. quod sic D. Hilarius, Canone, 11. in Mat. interpretatur, eius iugum

iugum, mandatorum scilicet suorum præcepta suscipiant. Et Euthymius conformiter, iugum nominauit, Euangelica præcepta sua. Sic illi SS. Patres ad mandatorum hortantur obedientiam. Et Christus disertis verbis, Luc. 9. *Si hoc ipsum quis, inquit, vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat verbum, crucem suam, & sequatur me.* Non dicunt superbo, Nisi conuersus efficiaris sicut paruulus, non introibis in regem calorum. & c. Match. 18. Auaro & vsurario non dicunt: *Si vis ad vitam ingredi, imitare Zachæum, si quem defraudaueris redde quadruplu.* Luc. 19. Non dicunt gulosis: *ebriosis non habent partem in cap. regno D. p. Galat. 5. Rebellibus ac inobedientibus non prædicant, Matt. 18. Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.* Desidiosus non dicunt, *Inutilem seruum proiecite in tenebras exteriores. Serue male & piger.* Matth. 25. Lutheri doctrina est: Fides sola saluum facit. Ioëlis verò orthodoxa hæc est admonitio: *Conuertimini in ieiunio & fletu ad Deum, ex toto corde vestro. Nunc hora est de peccato surgere.* Roman. 13. Vita peccatoris perpetua est à Deo auersio, Rom. 13. qui se ad nos per verbum suum conuertit: Nos vocati terga obuertimus. Talis vita à Christo pingitur similitudine ouis errantis, quæ quò longius abit, tantò altius inuoluitur periculis, & magis deerat. Conuertere, ô peccator, ad Dominum Deum tuum. Peccatum Doctoribus sanctis Theologis, in auersione à Deo consistit. Hinc Hierem. 14. *Multa sunt auersiones nostræ, tibi peccauimus.* Sic contra peccatoris penitentia consistit in conuersione ad Deum. Vera ad Deum conuersio, veram à peccatis & seriam auersionem expostulat. Nos ergo dicamus: Conuerte nos Deus, per gratiam tuam, & conuertemur, gratiæ tuæ præbentes assensu. *Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis.* Sic ad conuersionem necessaria est gratia perueniens. Non enim est *volentis neque currētis, ait Apostolus, sed Dei misericordis.* Sed hanc gratiam paratus est Dominus elargiri. Postquam conuertisti me: egi penitentiam, ait Hier. ca. 31. Communicata nobis præueniente gratia, dicit Dominus: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, Zach. 1. Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit, inquit Psalmographus, Psal. 7. Conuertimini, & c. Stat Dominus ad ostium, & pulsat, Apoc. 3. Vult nos sub alis congregare, alioqui dispersos, & palantes seu errantes. Match. 23. quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas. Prouerb. 1. c. Vocauit, & reniisit. Conuertimini itaque ad me. De penitentia aliâ abudè in Decadibus nostris*

nostris diximus, neque necesse est hic multa repetere, ad sequētia ergo, huic periodo finē facientes pergamus. Deū optim. max. vobis omnibus exorātes, vt cōuertat nos ad se, & animo irreuerētī ac infrunito seu immorigero ac indisciplinato vel pōnitere nescio, ne tradat nos. Rogamus enim ieiunij solennis tempore: *Pōnitens cor tribue. Commemorat vt benignitas, quos longa suffert pietas.* Conuersi igitur ad Deum misericordiam imploramus. Parce Domine, parce populo tuo. Per Christū Seruatorē nostrū. Cui cū Patre & Spiritu sancto, sit laus, honor, & gloria in secula. Amen.

*Ecclesia
sic. Qua
dragesi-
ma Hy-
mnus.*

HOMILIA XII.

Conuertimini ad me in toto corde vestro, in iunio, & fletu, & planctu. Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominū Deū vestrū, quia benignus, & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Quis scit si conuertatur & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionē, sacrificiū & libamē Domino Deo nostro? Canite tuba in Sion, Sanctificate ieiunium, Vocate cœtū. Congregate populum, Sanctificate Ecclesiā, coadunate Senes: congregate paruulos & sugentes ubera, &c. Ioel 2. c.

Qui post Baptismum peccauerunt, (non est enim, qui non peccet, ac, in multis offendimus omnes) necnō per pōnitentiam, Deo miserante, resurgunt: per columbam designantur, quæ scilicet ad Noë reuolauit: Qui verō in peccatis permanent, per coruū significantur: adhæsit enim cadaueribus, nec ad arcam rursus ingressus est, semel à Patriarcha Noë emissus: Tu peccator (verbis antiqui Tertulliani lib. de pōnitentiātor lubens) pōnitentiam ita amplexare, vt naufragus aliquis cuius tabulæ fidem. Hæc te peccatorum fluctibusmersum proleuabit, & in portum diuinæ clementiæ protelabit, id est, quantumuis distantem deducet. Sic ille. Qua ex

*Tertul.
li. de pō-
nitentiā.*

similitudine patet eos omnes, qui in diluuiū aquarum multarum actualium nimirum scelerum seu peccatorum, naufragium fecerunt, hanc pōnitentiæ salutaris tabulam secundam apprehendentes, ad veniæ porrum ac salutis, peruenire posse. O inenarrabilem ipsius pōnitentiæ vim ac efficacitatem! adeo enim potens est vt videatur vincere inuincibilem, ac Dei reuocare terribilem sententiā quod in Niniuitis, Achab, ac Ezechia, necnō Rege Dauid palām est. Periphrasis pōnitentiæ est, hæc Ioëlis insignis sententiā, *Conuertimini ad me in toto corde vestro, &c.* Vsq̄ ad me plenam & absolutam pōnitentiam significat, non dimidiatam, vel aliqua ex parte cœptam. Deus est, ad quem nos conuerti vult Vates. Ad me, non ad Deos alienos, me magis amate, quā pœnam timete, ad me, cui proprium est misereri semper & parcere, vt sancta mater orat Ecclesia, *Conuertimini, &c.* Requiritur vt quot modis Deum offendimus, iisdem illi reconciliemur. Vt dignos nimirum pōnitentiæ fructus faciamus. At verō, corde, ore & opere in Deum peccauimus, trifariam proinde, ad eum ipsum conuertamur, necesse est: Corde per contritionem, ore per confessionem & opere per satisfactionem. Quæ sunt tres pōnitentiæ partes. De 1. habes, Psal. 50. *Cor contritum & humiliatum Deus non despicias.* De 2. Act. 19. *Multi eorum, qui crediderant veniebant ad Paulum, confitentes, & annunciantes actus suos.* Iac. 5. *Confitemini alterutrum peccata vestra.* De presbyteris intellige, de quibus paulo supra habitus fuerat sermo: *Inducat presbyteros Ecclesia.* De 3. Matth. & Luc. 3. *Facite fructus dignos pōnitentiæ.* Item, Dan. capit. 4. *Peccata tua elemosynis redime.* Hic etiam dicitur: *In ieiunio & fletu, &, sanctificate ieiunium, vocate cœtū,* scilicet ad orationem. His si iudem tribus, ieiunio, oratione, atque elemosyna: tanquam piis, satisfactionis operibus nostram protestamur ac absoluimus pōnitentiam. Dicitur *Conuertimini, &c.* Liberum insinuat hominis arbitrium, contra hæreticos. Est enim in nostra situm potestate, Conuerti aut auerti, nec vim nobis adfert ille qui per prophetam, dicit, Isai. 1. *Si volueritis & audieritis me, bona terra comedetis.* Item, *Si vis ad vitam ingredi, &c.* Reliquit Deus, ait sapiens, *hominem in manu consilij sui.* Memineris D. August. præclaræ sententiæ. *Qui fecit te sine te, non iustificabit te, non saluabit te, sine te.* Sermone 15. de verb. Apost. tom. 10. Idem tom. 7. lib. 3. hypognofticon. Est igitur

*Psal. 50.
Act. 19.*

Iac. 5.

*Matth. 3.
& Luc. 3
Dan. c. 4*

*Isai. 1.
D. Aug.
tom. 10.*

*Serm. 15.
de verbis
Apostoli.*

*Idem to.
7. libr. 3.
hypogno-
fticon.*

igitur liberum arbitrium, ait, quod quisquis esse negauerit, Catholicus non est. Haecenus ille. Imò verò ait D. Hieronymus tom. 2. epist. Proemio in dialogo aduersus Pelagianos scribit: Manichæorum esse hominum damnare naturam, & liberum auferre arbitrium, & adiutorium Dei tollere, & sic ingrediendum via regia, vt nec ad sinistram, nec ad dexteram declinentus. Idem tom. 2. lib. 2. contra Iovinianum: Liberi arbitrii condidit nos Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur: alioqui vbi necessitas est, nec damnatio nec corona est. Sic ille, & Cicero, teste D. Augustino tom. 5. li. 5. de ciuitate Dei, c. 9. elegit liberum voluntatis arbitrium, & negauit præscientiam futurorum, atque ita dum vult facere liberos, facit sacrilegos. Nos & Deum dicimus omnia scire antequam fiant, & voluntate nos facere quicquid à nobis non nisi volentibus fieri sentimus & nouimus. Hæc ille. Vide miram Dei benignitatem. Terret nos Deus, nobisque minatur, vt ad penitentiam excitet, vt ad se compellat reuerti. Compelle intrare, ait Verbum Euangelicum, vt qui beneficiis abutimur, aduersis ad Deum ire cogamur. Sic enim D. Hieronymus hunc locum explicat: *Conuertimini ad me, &c.* Quasi dicat. Omnia quæ sermone præterito continentur, propterea sum locutus, vt vos conuincatione mea terrem. Sic ille. Ergo ex corde agere penitentiam. Non præterito auream illam Lactantij, lib. 4. de vera sapientia c. 30. sententiam: Sciendum est, inquit, illam esse veram & Catholicam Ecclesiam, in qua est Religio, Confessio & Pœnitentia, quæ peccata & vulnera, quibus est subiecta imbecillitas carnis, salubriter curat. Sic ibi. *Matt. 9. Veni vocaturus peccatores ad penitentiam.* Quomodo sit agenda pœnitentia, sequens exprimit sermo. *In toto corde vestro in ieiunio, & planctu.* Primò cor, deinde reliqua. Toto corde, ne in vtramque partem claudicent, mundo & Deo simul seruire stantentes. Deus vult totum cor. Nemo potest duobus dominis seruire. Toto corde addit: non tantum corde, in quo potissimum consistit pœnitentia, sed toto corde, non vt Hebraei dicunt) corde & corde, id est simulato, ne dicatur nobis, *Cor eorum longè est à me.* Prou. 23. *Præbe fili mi, cor tuum mihi.* 1. Reg. 7. *Si in toto corde vestro reuertimini ad Deum, auferre Deos alienos. Preparate corda vestra Domino, & seruite ei soli.* & eruet vos de manu Philistij. Deut. 4. *Cum quaesieris Dominum Deum tuum inuenies eum, si tamè toto corde quaesieris.*

Iosue

Iosue c. 22. *Seruiatis Deo in omni corde, & in omni anima vestra, & cap. 24. seruite ei perfecto corde atque verissimo.* Hinc conijcere licet, quomodo conuertantur, qui partim calidi, partim etiam frigidi sunt; seu, vt scriptura loquitur, tepidi, de quibus in Apocalypsi, claudicantes in duas partes, arundinibus vento agitatis similes. Contra quos 3. Reg. 18. & 3. Reg. 18 Apoc. 3. *Matth. item 23. c. Eccli. 2. Va duplici corde.* Iac. 1. *Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis,* Psal. 11. *In corde & corde loquuti sunt, id est, duplici corde.* Scribit Plinius li. 11. cap. 37. In Paphlagonia bina perdicibus corda. His haud abimiles videntur Academici nostri temporis dogmatistæ. *Perdix fouit, quæ non peperit.* Hierem. 17. *Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* Luc. 8. Sed de his nunc quidem satis sit. *In ieiunio.* (de quo paulò post) in planctu & fletu, Recogitabo tibi, dicebar pius rex Ezechias, annos meos, in amaritudine animæ meæ. Desceda sunt peccata. Vera penitentia in fletu & planctu fit. Ieiunij quoque meminit, tum quòd aptos ad orandum faciat, tum quòd indicium est animi seriò perturbati, & ad pœnitentiam contristati, vt & lachrymæ animi testes sunt, vt Luc. 7. *Vbi peccatricis Magdalene, misit se, nihil,* tunc quidem quòd legatur, loquentis lacrymas intelligit Talem & hic fletum exigit Propheta. Nota, Quando cum Deo agendum est, pro imperanda peccatorum remissione, & adipiscenda gratia, seu etiam recuperanda, non conuenit saltare, & comestari, sed ieiunare, plangere & orare, Tobia 12. c. *Bona est oratio, cum ieiunio & elemosyna.* 1. Esdra. 8. c. *Ieiunauimus, ait Esdras, & rogauimus Deum nostrum pro hoc,* (vt scilicet via recta & absque offendiculo reuerteremur in Hierusalem) & *8. cap. euenit nobis prosperè.*

Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Vestes in magnis doloribus à collo ad pectus secundum humeros scindere moris fuit antiquis, (ait ex Misnaioth de volumine paruo c. 3. Arias Montanus ad præsentem locum. Diferretè dicit: non vestimenta: sed corda scindenda, significans serium esse debere dolorem, non simulatum quòd cum fit, sequitur seria vitæ emendatio. Non vestimenta vestra, inquam, vt pro more soletis. Vulgatâ taxat consuetudinem: quam hypocritæ dum imitarentur, egregiè purabant à factam pœnitentiam, quum animo à pœnitentiâ essent alienissimi. Cor potius vult lacerari, resectis quæ in eo sunt cupiditatibus ac vitiiis; quo lacerato, possunt iam si videtur, vestes

Arias ex Misnaioth.

Ezech. 11. vestes lacerari. *Ezech. 11. & 36.* *Auferam cor lapideum, & dabo carneum, & c. 18. facite vobis cor novum, & spiritum novum. ca. 18.* Dicit Hieronymus ad presentem locum: Quia consuetudinis est, inquit, vt in tristibus atque aduersis scindatis vestes, quod Pontifex fecisse memoratur: *Matth. 26. & Act. 14. Paulum & Barnabam audientes verba blasphemiae legitimus perpetrasse*: Idcirco ego precipio vobis, vt nequaquam scindatis vestimenta sed corda, quæ plena sunt peccatis. *Matt. 26* Nec desperetis veniam, scelerum magnitudine, quia magna peccata, magna debet misericordia. Hæc Dicit Hieronymus. In displicentiæ signum scindebant Iudæi vestes. *Iosue 7. c.* *Iosue c. 27.* post anathema Hiericho, quia sui terga vertebat hostibus Hai, scidit vestimenta sua, & pronus recidit in terram, corâ arca Domini, & misit ipse, & omnes senes Israël puluerem super capita sua. Iephthæ cum filiam suam sibi videret occurrere, scidit vestimenta sua. *Iudicum c. 11.* quia mirum indiseretè vouerat, quod primum occurrerem offerret Domino. *2. Reg. 1.* *2. Reg. 1.* *audita morte Saul, David scidit vestimenta sua.* Ioram rex Israël, cum magnam in ciuitate famem videret, ita vt mulier proprium coxisset filium: scidit vestimenta sua. *4. Reg. 6. & 1. Par. 34.* *Audiens Iosias verba legis, scidit vestimenta sua, dolens scilicet Patres suos non fecisse, quæ scripta erant in illo volumine.* O peccatores, dura ceruice, cor habentes adamantinū, nedū lapideū. Scindite, per contritionem, corda vestra. Scindite inquā, *gladio verbi Dei.* *Ephes. 6. & Heb. 4.* *Regnū cælorum vim patitur*: ait Christus. *Contendite intrare per angustiā portæ. Vt destruat in vobis corpus peccati.* Hæc dicit Dominus: *conuertimini. Agite penitentiam.* & Ioannes *Apoc. 2.* *Theologus, Ephesino scribit Episcopo: Apoc. 2.* *Memor esto vnde excideris. Age penitentiam, & prima opera fac.* Scindite, hypocritam excludit, qua facile scinduntur vestes, mores interim non mutantur. Penitentia signa multa olim Iudæis, scisso vestimentorum spatio cineris, cilicij assumptio, & vsus facci: fletus & planctus: Quæ hypocritæ imitari possunt. Sed verā amat penitentia Dominus, & ex corde contrito. Vestimentorum scissio, nedum Iudæis in vsu fuit. Sed etiam aliis nationibus, in magno luctu. Vnde *Iob. c. 1.* *Tres amici Iob inuisentes eum, exclamantes plorauerunt, scissis que vestibus sparserunt puluerem super caput suum.* Sequentia iam videmus: *Conuertimini ad Dominum Deum vestrum etc.* Duo nomina hic sunt, יהוה Ichoua: nomen Dei *וְיִשְׂרָאֵל*, id est, 4. literarum, alias ineffabile.

Cuius

Cuius nominis ea quæ frequētius obseruatur ratio, ad misericordiam spectat. Alterum nomē est אֱלֹהִים. Elohim, quod ad mundi gubernationem proprie pertinet. Est autem huiusmodi sententia, Aria huius loci interprete & expōsitore: *Cogitare ad quem conuerti debeatis. Ad Dominum Deum vestrum, scilicet misericordem, & benignum gubernatorem & principem vestrum, cui vos olim in proprium peculium fuistis egregie præter ceteros homines delecti.* Explicite verò id sequentia manifestant cum dicitur.

Quia benignus & misericors est, patiens & multa misericordia, & prastabilis super malitia. Singula verba vt ad amussim expendantur, digna profectò sunt: Prima vox. חַנּוּן Hhanun hoc est, Gratius, habens voluntatem ad beneficentiam propensam, amisso pectore, vt pater, qui filio prodigo iuit obuiam, & qui relictis 99. ouibus centesimam exquirat & affert. Audacter, inquam, & intrepidè ad Dominum Deum vestrum (μαρτυρός) redire: Is vos non repellat. Psalmographus. Quia non repellat Dominus plebem suam. Veniam serio respicientibus minimè negabit. Est enim benignus, beneficus, exorabilis, qui facile flectatur, non durus & intractabilis. Sic Horatius lib. 1. sermonum Satyr. 1. *Quippe benignus erat.*

Secunda vox, רַחּוּם Rahhum, Misericors, qui malis & calamitatibus hominum afficiatur, & commoueat ac condoleat. Quippe ex eodem fonte hoc nomen deriuatur, ex quo, רַחֵם Rahhem, quod viscera materna significat, *3. Reg. 3.* De vera matre scribitur: *Commota sunt viscera eius.* appositè quadrat & illud *Luc. 1.* *Per viscera misericordie Dei nostri, in quibus visitauit nos Oriens ex alto.*

Tertia dictio est, Patiens, Hebraicè, אַרְךְּ אַפַּיִם, Ereh apaim, ad verbum latis naribus hominem sibi. Nam qui angustioribus naribus sunt, citissimè irarum fumos concipere, & tardissimè efflare, deponerèque iram solent: Contra qui latiores narium fenestras habent, & tardius irascuntur, & citius placantur.

Ergo traslaticè Deo tribuitur accommodatèque istud Epitheton, quasi dicat: tardus ad iram, longus irarū, qui diu conuiueat ad peccata, & ad penitentiam expectet ac inuitet: 70. dicunt μακροθυμος longanimis seu longæ iræ, 70. Inter non iræ impotens, iracundus, & repente puniens. Iandiu pretes expectat, expectat autem vt misereatur nostri: *Isai. 30. Isai. 30.*

Expectat

Arias
hoc loco.

Horat.

lib. 1.

Serm. Sa
ty. 2.

3. Reg. 3.

Luc. 1.

Expectat ac praesolatur, ut emendemur. Nam si vindicta fuerit audis, omnes iam peccatores perdidisset, unde Plautus misit, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quartum verbum est, Multa misericordia, &c. **Ephes. 2.** Estque id quod **Eph. 2.** *Dives in misericordia*, inter precatur. Profecto illud experimur magno nostro bono verissimum esse, **Psal. 144.** *Suauius Dominus uniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius.* Graeci dicunt *ωδύνας*, ad verbum, multa misericordia. Vltimum porro vocabulum est: *Præstabilis super malitia* &c. siue consolabilis super malum, significat autem animum placatu facillimum, qui facile sententiam reuocet, nec poenam irroget, quam statuerat. **Exo. 32.** *Moses Dominum rogat, Esto placabilis super nequam populi tui, & placatus est Dominus ne faceret malum, quod incutus fuerat aduersus populum suum.* **Iona. c. 4.** *dicebat: Scio quia tu es Deus clemens & misericors, patiens, & multa miserationis, & ignoscens super malitia, siue, quem mali poeniteat, nam si egimus super peccatis poenitentiam, & ipsum poenitebit comminationis sua, & mala quae comminatus est, nobis non inferet.* Nostraeque mutatione sententiae, ait D. Hieronymus praefati loci Ionaë interpres, & ipse mutabitur. Sic ille. *Quod sic accipe, ad modum mutati se habet, sicut & cum poenitere dicitur in Genesi, id est, ad modum poenitentis se habet.* Deus namque alioqui nulli mutationi, nullique vicissitudini obnoxius est. **Malach. 3.** *Ego Dominus & non mutor.* Item **Iac. 1.** *apud quem non est transmutatio, nec vicissitudo obumbratio.* Non est leuiter aut perfunctorie transeundum, quod magnifice ad eum, de Dei insigni clemetia, bonitate, ac longanimitate, à Vate nostro hic commemoratur, tot attributorum congerie, ac Epithetorum copia. Suis enim coloribus Deum pingit, vt terribis magnitudine peccatorum animos erigat, & in spem veniae vocet. Gratius est, inquit facilis ac benignus. *Quod ex Anrithefi hominum amplius illustratur.* Nos etenim ferè duri sumus, & implacabiles, vt Achillem Poëta pingit. *Contrà Deus se facile flecti sinit, ac ignoscit, etiam quum videtur iracillimus, cor molle natura retinet.* Psalmographo attestante, *Numquid obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas?* Cõsij peccati ab eo, vt Adam in Genesi, refugimus, verum Dei ingenium vobis ob oculos ponendum, quod sit clemens ac pius, imò verò propensior longè ad miserendum, quàm ad puniendum serio nobis cogitant

cogitandum est, vt iuxta D. Pauli **Hebr. 4.** *consilium, ademus cum fiducia ad thronum gratiae eius &c.* Imitandum & Dei opt. max. exemplum, vt gratus sis ac clemens, te reconciliari sinas iis, qui te offenderunt. *Estote, inquit Christus, misericordes, sicut pater vester caelestis misericors est.* **Luc. 6.** Pro, Benignus, posuerunt 70. ac transtulerunt *ἰσχυρόν*, misericors, quod perbellè conuenit nostro instituto. Secundo ex visceribus misericordiae aliorum malis afficitur, sicut de Christo Deo incarnato **Luc. 7.** legitur, Viduam matrem unicum filium suum lamentantem, cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: *Noli flere, suscitauitque eius filium.* Præterea **Luc. 15.** *Cum adhuc longè esset Prodigus, vidit illum Pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum.* Hæc est, *σπῆρμα φέρων*, ista sunt viscera misericordiae. Nos contra inimicorum incommodis lætamur, & nocendi occasiones quærimus, at Deus inuito animo punit. Doler, quod peccatis nostris coactus sit poenas infligere. Cupit te conuerti vt poenas abrumpat. Idem faciendum in proximum, vt malis eius condoleas. Terriò ira tardus, significat Deum, etiam quum putatur irasci, poenas infligens, nondum verè irasci, Est flagellum patris, non ex ira, sed ex paterno amore proficiscens. **1. Cor. 11.** *Dum iudicamur, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.* & **2. Mach. 6.** *Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficij est iudicium.* Per poenam quærit salutem nostram & emendationem, non in poena acquiescit. Non solet irasci Dominus, nisi profus nulla emendationis spes relinquatur. Et hoc ad nostrum exemplum trahi debet, ne facile irremur: sed libenter proximo condonemus, siquid in nos peccauerit. Ira tardus merito vocatur, quia tempore Noë expectauit per centum annos, vt haberent homines spatium poenitentiae. Mittebat Moysen & Aaron ad Pharaonem priusquam eum submergeret. Pramoniti fuerant Sodomitæ per Loth, antequàm de cælo ignis descenderet. **Gene. 19.** Iudæis Apostoli Christi diu prædicauerunt, priusquam Romani eos expugnarent. Stercorat Dominus fici arborem adhuc anno 3. nec statim eam quamuis infructiferam succidit: **Luc. 13.** *Nemo tamen ideo quia tardus est Deus ad iram, tardus sit ad vitæ emendationem: Hinc Eccl. 5.* *Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas*

Gene. 19.

Luc. 13. c.
Eccl. 5.

Ecclesiastes differas de die in diem. Item *Ecclesiastes* cap. 8. quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore. Villo filij hominum perpetrant mala. Audiamus nos peccatores. Qui nimis multus est ad ignoscendum, multus erit ad vlciscendum. Furor fit laesa sapius patientia, vt ait Publius minographus apud Macrobiū lib. 2. Saturnaliorum cap. 7. Et nos Deo imitacione atque exemplo, tardos ad iram esse conuenit. Iacob. 1. Ira enim viri iustitiam Dei non operatur. Quare multæ misericordiæ, seu multum beneficis dicitur: affligit, vt possit in nos esse beneficis, non vt perdat: non dissimilis, qui in eos qui nos offenderunt duri sumus. Et tiam in ingratos Deus est beneficis. ad hoc exemplar nobis quoque respiciendum, vt ira victa, in eos qui nobis nocuerunt, sumus beneficis, vt ita nos probemus Dei filios. *Matth. 5. Benefacite his, qui oderunt vos, vt sitis filij patris vestri, qui solem suum oriri facit, ac pluit etiam super malos atque iniustos, nedum super bonos, iustosque.* Quinto, Pœnitens se pro malo &c. ex collatione hominum intelligitur, qui ira accensi sic ardent, vt calamitatibus inimicorum sciant nequeant. At Deus si emendemur, pœnas quoque reuocat, flagellum abiicit. Eundem affectum experiuntur parentes in liberis, in quos vbi animaduertent, virgam ignem abiiciunt. Non punit nos Deus optimus ad rigorem, non agit nobiscum summo iure, vt dici solet, sed citi placatu facilis. *Præstabilis super malitia, ait sacer contemtu.* Poëta li. *Thren. 3. misericordia Domini quia non sumus consumpti.* Has insignes consolaciones Vates sacer proponit hoc loco valde congruè, vt in calamitatibus nos erigamus & solemus, ne victi desperatione, instar Cain, Iudæ proditoris & apertæ ac similibus reprobos, à salute excidamus. Valde scilicet lib. *De superstitione,* & *Lucianus 10m. 2. in demonactis vita,* & *Pausanias 1. Opusc. lib. de superstitione, ac denique Luciano. 10. 2. in demonactis vita.* Vocauit illam. τὸ αἰὲς ἡ βουλή. Misericordiæ altare seu aram, apud Athenienses olim magno in honore habitam, quam Pausanias in Atticis lib. 1. Athenis eam rectam fuisse, testatur. Nunc ad sequentia progrediamur

Quis scit, si conuertatur & ignoscat Deus? &c.
Quis scit: Latine negatiue vel dubitatiue sonat. Sed hæc vox non tam dubitationem hoc loco, quam affirmationem in se continet. veluti *Esther, c. 4. Et quis nouit, ait Mardocheus, vtrum ideirò ad regnum veneris, vt in tali tempore, calamitose scilicet, paraueris? Vt pereuntem populo Domini succurreres?* Quasi dicat, non dubito quin eo presertim nomine te huc Deus promouerit. Res ipsa nunc satis ostendit te propterea eò fastigij prouectam fuisse, vt populū liberares. *Quis scit:* Non quòd de Domini voluntate dubitaret (qui & *Ezech. 18. se nolle peccatoris resipiscens mortem clamar. & 1. Timoth. 2. vult omnes homines saluos fieri*) sed quòd dubitatio ex parte nostri sit, non ex parte eius qui semper paratus est ignoscere, ex animo conuersis ad se. *Quis scit:* inquit ille, an conuertetur & pœnitentia tangeret? &c. Ego verò, ait D. Gregorius, Theologus cognominatus, oratione in plagam grandinis, id planè scio: ego misericordiæ diuinæ sponzor. Haud dubiè missa facta ira, quæ ipsius naturæ aduersatur, misericordiam, quæ ipsi naturæ inest, amplectetur: Ad illam enim à nobis vi pertrahitur: ad hanc suapte natura fertur. Cùm igitur non nisi coactus percutiat, quid afferri potest, quin natura sua bonitate vtens, indulgentem se nobis præbiturus sit, modò nolimet ipsos nostri misereat, iustisque patris visceribus viam patefaciamus, ac proinde in lachrymis seminemus, vt in exultatione metamus. *Psal. 125. Niniuitas imitemur, non Sodomitas. Peccato medeamur, ne cum peccato conciamur. Ionam concionantem audiamus, ne ignis & sulphuris illuue obruamur. Hactenus Nazianzenus. Præterea quòd, et si culpam remittat, non tamen semper statim pœnam, calamitatēque corporalem auertat: vt Nathan Regi Dauidi pœnitenti dixit, lib. 2. Regum. Sensus ergo erit. *Quis scit:* Quasi dicat, fieri potest vt nō solum culpam condonet (qua de re nequaquam dubitandum est, quum sit clemens, longanimis, & multæ misericordiæ, vt supra dictum est) sed & aduersa pœna corporali, sese placabilem ostendat. Vati siquidem dubium non erat, quin Deus huic populo parceret, si seriò resipisceret, sed dubitabat si bellum Babylonicū impēdens auerteret Dominus. Quamuis namque ille delictis ignoscat: sapē tamen temporalibus penis nos castigat. Et quod hic propheta de re loquatur temporaria, liquidò constat ex sequentibus: Ita vt post se*

Ezech. 18.

1. Timoth. 2.

D. Nazianzenus, Orat. in Plagam grandinis.

Psal. 125.

Lib. 2. Reg. c. 12.

relinquat benedictionem, qua mala hæc omnia auertant. ita vt abunde vobis sacrificia offerenda Domino supplicarent. Benedictio corporalis accipi potest, quod à Babyloniis sint liberandi, si agant penitentiam. Placet quod Hieronymus ad hunc scripsit locum in medium profectus. Ne magnitudo clementiæ, inquit, nos redderet negligentes adiungit: *Quis scit si conuertatur, &c.* Ego, inquit, horror, quod meum est, ad penitentiam, & Deum ineffabiliter noui esse clementem. Dicente Psalte, *Psalm. 50. Secundum magnam misericordiam tuam.* Sed quia profundum diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei nosse non possumus, ideo sentiamus tempero, & opto potiusquam præsumo. Sic ille. *Docemur salutem cum metu & tremore operari.* Philipp. 2. Non ergo temere & arroganter securitatem nobis promittamus. Persuasi quidem sumus quod quicumque mandata seruauerit, & in bono ad finem usque perseuerauerit, saluabitur. Verum, *Quis potest dicere mundum est meum? Prouerb. 20.* Et Psaltes, *Delicta quis intelligit? ac Paulus, nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.* 1. Ioan. 1. *Ioan. 1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, non ipsos seducimus.* Ecclesiastes cap. 9. *Nescit homo utrum amore an odii finali scilicet, dignus sit.* Ergo sine speciali reuelatione, non est quis certus certitudine fidei, se esse in gratia contra modernos hæreticos. Debet quidem quilibet penitens bene sperare de Dei misericordia. Non tamen præsumens de se, quod certo saluabitur, sed potius cum Dei timore bonis operibus insudare. *Quis scit? Licet Prophetæ ex instinctu Spiritus sancti, afflictiones denuncient, nesciunt tamen quandoque utrum sit prophetia prædestinationis, an comminationis, quæ propter penitentiam impeditur.* Iona 3. *quis scit, si conuertatur & ignoscat Deus, & non perierimus.* Minatur quidem Deus se calamitates inflicturum: sed si homo agat penitentiam, parcat, Relinquet benedictionem, id est, Dominus benedicet eis in domibus, agris, segete, *Psalm. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.* Item, *Benedictionem dabit legislator.* Dei misericordia exhausta nequit. Veruntamen ad Hierosolimitanæ Reipublicationem commodè referendum est vatis nostri oraculum. *Quis scit si ignoscat Deus? Namque Iudaicarum rerum restitutio illa, quæ Zorobabele duce contigit, hoc in loco promittitur & prædicatur.* Post 70. enim annos in patriam remigrare permitti sunt, ac, vt Iurisconsulti

D. Hieronymus ad hunc locum.

Psalm. 50.

Philipp. 2.

Prou. 20.

1. Ioan. 1.

Ecclesiastes

cap. 9.

Iona 3.

Psalm.

verbo vtar, postliminio reuertenti. Verum enimvero cum non ad illum splendorem; atque eam felicitatem, in qua antea res eorum fuerant, redierint: imò reliquæ tantum quadam ex illa felicitate ab exilio quasi reuertentur, ob eam rem ait: *Relinquit benedictionem; Non absimile est illud, Isai. 1. Nisi Dominus reliquisset nobis semen hoc velut exilium, quasi Sodoma fuisset.* Sic benedictio hoc in loco partem aliquam tum gentis, tum factorum ac ceremoniarum significat, qualem vates indicat: Sacrificium & libamen. Ac tantum quidem illis sacrificiorum cultus restitutus est; cætera omnia vt prophetiæ & oraculorum frequentia, arca, & alia diuinæ præsentia argumenta omnino sublata sunt. Scribit Genebrardus in Chronographia, quod templum secundum quinque rebus carebat quæ prius mirum in modum reddebant augustum & venerabile. 1. Diuinæ præsentia, quæ ad propitiarium oracula edebat. 2. afflatu sancto, qui prophetas olim corripiebat. Nam à Malachia ad Ioannem Baptistam, nulli exire propheta. 3. Igne sacro, cuius custodiam tam anxie Moses, *Leuit. 6.* præceperat: Nunquam enim comparuit; ex quo in puteum à sacerdotibus, ne in impiorum manus caderet, inersus est: 2. Machab. 14. Vrim & Thumim, qui erant lapides in pettorali pontificis, quorum conspectu sacerdotes occulta intelligebant, & populo denunciabant, dum plus solito radiarent lapides. Nam si retinerent naturalem speciem ac colorem, nihil esse mutandum docebatur. Superius itaque oraculum vocale erat: Istud autem mutum, vt quod nuru & signis constaret. 5. Arca, ipsiusque regmine; id est, propitiatorio, & duobus Cherubin, arcæ hæretibus, in quibus Deus sedere dicebatur, propter sui copiam, quam illic Pontificibus faciebat. Arca nomine vtramque intelligo: vnam; à Mose constructam, sacrorum monumentorum receptatricem: alteram à Salomone. Tum verò loco eius, lapidem posuerunt è terra prominentem tres digitos, & supra habentem thuribulum &c. Hæc ille. Deprecemur Christum, vt Remp. Christianam in suo nomine restituar, atque bella ciuilia plusquam inciuita, heresesque grassantes, misericorditer cessare faciat. Ipsi gloria, qui est Deus benedictus in sæcula.

AMEN.

k 3

HOMI

Isai. 1. ca.

Genebrardi Chronograph.

Leuit. 6.

2. Mach. 14.

HOMILIA XIII.

Canite tuba in Sion, Sanctificate ieiunium,
Vocate cœtum, Congregate populum, Sanctificate
Ecclesiam, Coadunate senes: Congregate paruulos
& sugentes vbera: Egrediatur sponſus de cubili ſuo,
& ſponſa de thalamo ſuo. Inter veſtibus &
altare plorabunt ſacerdotes miniſtri Domini, &
dicent, Parce Domine, parce populo tuo: & ne des
hereditatem tuam in opprobrium vt dominantibus
eis nationes. Quare dicent in populis, vbi eſt Deus
eorum? &c.

IOELIS CAP. II.

Prouerb.
28. c.
Eccl. 5.
Heb. 12.

Ene admodum ſapiens, Prouerb. 28. *Beatus*
homo, ait, qui ſemper eſt pauidus. Eccleſiaſti-
cus conſimiliter, *cap. 5. De propitiato peccati,*
inquit, noli eſſe ſine metu. Et Diuus Paulus,
Hebr. cap. 12. Seruiamus placentes Deo, cum
metu & reuerentia. Etenim Deus noſter ignis

Mat. 10.

conſumens eſt. Chriſtus quoque *Matth. 10. Timete eum qui pe-*
teſt animam & corpus mittere in gehennam: Ideò non ſatis
fuit Ioëli, præmittere, *Quis ſcit. Si conuertatur & ignoſcat*
Dominus? vt homo ſe ſemper inutilem ſeruum agnoſcat,
ac ſeipſum humiliter, ſub potenti manu Dei, dicens cum
viro iuxta cor Dei ſancto nimirum, Dauid: Non intres in
iudicium cum ſeruo tuo Domine, quia non iuſtificabitur
in conſpectu tuo omnis viuens, ac vt non in ſuperbiam
efferatur cum hæreticis modernis blaterantibus: Cogitur
nos ſaluare Deus, quia promiſit. Quasi verò ob nudam ſi-
duciam ac vanam præſumptionem noſtram, Deus redda-
tur nobis debitor, cum Paulus Apoſtolus eius, conteſte-
tur: *Hebr. 5. Factus eſt, inquit, omnibus obtemperantiſſimus*
(quod valde nota) cauſa ſalutis æternæ. Et *Matth. 19. Si vis*
ad vitam ingredi, ſerua mandata, ait diſcretè ac profeſſo Do-

Heb. 5.

Mat. 19.
cap.

minis

minus noſter. Non, inquam, ſufficit Prophætæ, dicere:
Quis ſcit ſi ignoſcat Deus? ſed etiam ſubiecit dicens: *Ca-*
nite tuba, &c. Q. d. o concionatores viuæ vocis oraculo,
tanquam tubæ clangore, excitare peccatores ad pœni-
tentiam, ne pereant aliquando. Similis verſus præceſſit,
quem ſuprà expoſuimus, ſequitur, *Sanctificate ieiunium.*
Rupertus in Ioëlem ſic commentatur. Plus eſt ſancti-
ficare ieiunium quàm ieiunare, quia impij, qui non re-
miſſionem peccatorum, ſed tantum malorum præſentium
ieiunando quærunt remedium: Ieiunant quidem, ſed
non ſanctificant ieiunium, vt Achab, qui ieiunauit, 3.
Reg. 21. non vt veniam peccati & vitam æternam accipe-
ret, ſed ne temporali regno viuens careret: & vt ait Ly-
ranus noſter, potius timore pœnæ ieiunauit, quàm Dei
amore, ſicque quaſit pœnam deletionis domus ſuæ, li-
cet non fuerit humiliatio illa meritoria gratiæ. Vel, ſi
non fuit ficta, ſed vera pœnitentia, fuit ad horam, nec diu
illa permanſit. Ieiunauit ergo, ſed non ſanctificauit ieiu-
nium, ideòque recepit mercedem tranſitoriam. Hebræi
ſanctificare exponunt, præparare, vt ſuprà admonuimus, ſed
expoſitio, ex tertio præcepto colligenda, ſanctificandum
Sabbathum, id eſt, ponendum in res ſanctas, & Dei verum
cultum atque obſequium ſeu ſeruitium, non in negotia
profana quibus vacabatur alijs diebus. Vnde tranſlatum
ad alia vocabulum. Benè ſanctificari dicitur ieiunium,
hoc eſt, ad Dei cultum ordinari, & non ſimpliciter indici
ac præparari. Quando quidem *Luc. 2. De ſancta Anna legi-*
tur, quod ieiunans Deo ſeruebat, ſeu cultum patriæ, vt in-
dicat Græca dictio λατρεύου, ſoli Deo debirum, exhibe-
bat. Iac. Gorſonis animaduerſione ſua in Cruſium, ante
Luc. 2. Iac. Gorſonius in
medium, ita ſcribit: Chriſtus ipſe & à ieiunio ſuam doctri-
nam exorſus, & ieiunandi rationem Apoſtoliſ demonſtra-
uit, vitia Phariſæorum ieiunantium correxit & notauit.
Vos ieiunia ridetis, Montanumq; dogma rationem ieiu-
nandi appellatis: Chriſtum ipſum, qui ieiunij leges do-
cuit, eius hæreſeos damnatis, ventri veſtro auaro ſer-
uitis, ac vt idolū colitis. Nam ſi ieiunij nihil eſt, cur Chri-
ſtus ieiunauit? & ieiunandi ſuis leges dedit? nõ facturus, ſi
ieiunij nihil eſſet, ſi vëter obelus illi placeret. Deinde, No-
lunt Dæmoneſ ſuos ieiunio extenuari, non amant homi-
nes ſiccòs: plenum vëtre, & ea quæ ſub ventre ſunt, quæ-
que in libidinem deſumpant, colunt, & aſſectantur: hos
amant

amant, horum nidore suauissimè delectantur. Quos ut prius à se abigant, à suòque consortio depellant, ieiunio corpore macerant, animum in oratione assidua detinent, ac in neutro locum hosti dant. Dissuadet igitur hostis nos ieiunia, ne suaui illo nidore, quem crapula, quem gula, e ructant, priuètur, & quibus laqueis hominem semel cepit, eum semper retinere contendit. Gula & venter parentum nostrorum, laqueus Sathane fuit. Hoc hamo capti sumus, his catenis victi, ad libertatem; quam nobis Christus Iesus attulit, aspirare non possumus. Christus in praelium progressurus, ieiunio se munit, esca omni & potu dies quadraginta & noctes abstinet; ac ita armatus in praeliū descendit, hostemque in arenam euocat. Ieiunio mens armatur, ac in praelium affurgit. Alia est huiusmodi aduersus homines pugna, & alia aduersus aëreas potestates. Hinc ieiunio & abstinentia à cibis vinoque, milites firmanantur: in illa cibo & potu reficiuntur. Non quia igitur mundi huius miles & athleta, edendo & potando vires colligit, etiam miles Christi Iesu, fortis in suo certamine aduersus hostem corpore carentem firmus erit. Contraria ratio est hic belli, contraria hostium. Quam quod Paulus Spiritu sancto repletus non ignoraret, à comestitionibus, ebrietatibus, luxuriaque nos auocat, sobrios, castos, pudicos, vult esse, ne corda nostra grauentur crapula, seipso hortatur etiam ipse Christus: Vigilareque iubet vterque. Vigilare autem comestatores & ebrii non possunt, totas noctes & dies stertunt, libidinesque despuant. Proindeque Petrus dixit, sobrii estote, & vigilate, &c. quod sciret neminem vigilare posse, nisi sobrius ac ieiunus fuerit. Somni materia est, comestatio, saturitas, ingurgitatio, & ebrietas: ieiuna mens & sobria vigilat. Idem in sequentibus, Christus, ait, ieiunandi rationem à patribus sanctis institutam, à prophetis custoditam, à Pharisæis deprauaram, & superstitionibus oppletam, reuocauit, renouauit, emendauit, puramque nobis tradidit. Ieiunamus autem certis temporibus, certisque cibis abstinemus, sed non à Tatiano, & aliis hæreticis, qui nihil de ieiunij legibus scripserunt, eum ritum, institutumque accipimus, Christum auctorem ieiunij profitemur, Ecclesie leges in eo exercendo seruamus. Ieiunia igitur non ut Tatiani, sed ut Christi discipuli seruamus: Sic Gorgiscius. Sed de ieiunio iam in superioribus dictum est. *Congregate populum, Sanctificate Ecclesiam,*

iam, &c. id est, iubete conuenire tanquam ad res sanctas non tanquam ad prophanum spectaculum. Congregate, &c. ad charitatem pertinet, ut iuncti simus. Non potest fieri, quin plurimum in unitate fidei coherentium vota exaudiantur, promittente Christo: Matth. 18. *Vbi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ibi in medio eorum sum.* In quem locum sic D. Hieronymus scribit: se dicit inter duos & tres mediū fore. Iuxta illud exemplum tyranni, qui duos amicos captos, cum vnus ad visendam matrem reuertisset: & amicum pro se vadem (*Gal. plege*) dedisset: sic probare voluit, ut vno tenro, alterum dimitteret. Cumque reuertisset ad conductam diem, admirans amborum fidem, rogauit ut se haberent tertium. Sic D. Hieronymus: Hæc autem ex Cicero lib. 3. De officiis, declinando versus media, sumpta sunt. Placuit verò illa transcribere. Damionem & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter se fuisse, ut, quum eorum alteri Dionysius Tyrannus diem necis destinasset: & is qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulauisset: vas factus sit alter eius sustendi, ut, si ille non reuertisset, moriundum esset sibi ipsi. Qui cum ad diem se recepisset, admiratus eorum fidem tyrannus, petiuit ut se ad amicitiam tertii ascriberent. Hucusque Cicero suis ipsius verbis, id est, eloquentissimis ac facundissimis. Congregate populum ad orationem publicam. Domi quidem orare possumus, ut D. Chrysostomus Hom. 79. ad populum Antiochenum, admonet. Sic autem ut in Ecclesia non potest, vbi tanta parantur multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ita Dominum per te solum orans audieris, ut cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid est, puta vnanimitas, & consonantia, charitatisque vinculum, & sacerdotum orationes. Propterea namque Sacerdotes præpositi sunt, ut multitudinis orationes cum sint infirmiores, hisce potentiores adiungentes, pariter cum illis in cælum ascendant. Magna vis est orationis in Ecclesia concorditer à populo oblata. Hucusque; D. Chrysost. Eodem toto Homilia 3. contra Anomæos, De incomprehensibili Dei natura circa finem, eadem sermone reperit, ita scribens: Si & domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non potest, ut domi tam bene ores, quam in Ecclesia, vbi tot patres, vbi clamor felicitate excitus, ad Deum immortalem refertur, non pariter exoras, cum solus Dominum obsecras, atque cum

Mat. 18.

D. Hieronymus in Mat. 18.

Cicero libro 3. de officiis.

D. Chrysostomus tom. 5. ad populum Antiochenum. Homil. 79. de oratione.

Idem tom. eodem hōmil. 3. contra Anomæos.

tuis fratribus. Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conspiratio, concordia amoris & charitatis, sacerdotum clamores: Præfunt enim ob eam rem sacerdotes, ut populi orationes, quæ infirmiores per se sunt, validiores illas complexæ simul in cælum euehantur. Hæc os illud verè aureum. Quod singulis petentibus negaturus fortè fuerat Dominus, multorum vnanimitati precantium ferè tribuit. *Coadunate senes congregate paruulos & fugentes vbera, &c.* Senum meminit, quod alios exemplo suo, ne sacra publica negligant, inuitare debeant infantes similiter lactentes, afferri iubet, etsi quid agatur non intelligant, nec sensum habeant calamitatù, id sanè propter rudiores, ut moueantur ad reformationem morum, ex aspectu & compassione infantium, quorum malis natura mouemur. Videntes igitur ad artem innocentem etiam pertinere pericula, citius ad honestatem componantur. Tandem sponsi & sponsæ meminit, ut à licitis etiam voluptatibus abstinere, non quod coniugum damnet consuetudinem (sponsi namque gaudium in scriptura celebratur. *Tanquam* *Psal. 18. sponsus procedens de thalamo suo, Psal. 18.* Nimirum cum alicritate, & gaudio plenus). Tristis & moerens hic de thalamo suo exire iubetur, quod horribilis dies Domini imminet. Etiam honesta & concessa gaudia in publicis calamitatibus interdiciuntur, intermittunturque, ut omnes serio pœniteat, & ad orandum Deum melius disponantur: prout scribit Apostolus, *1. Cor. 7. Nolite, ait, fraudare inuicem, nisi fortè ex cõsensu ad tempus, ut vacetis orationi.* Viras summo perè laudatur, qui nefas ducebat, ad suam ingredi vxorem, *2. Regù 11.* cum Israël bello graui esset implicitus. Ne igitur cum pœnitentia publica indicitur, (quam ieiunium & litanix concomitantur) priuata gaudia, quæuis sint aliàs licita consecremur. Vide amabo pulchrum ordinem, senes ponit primo loco, quorum reuerentia inuiores moueantur. Paruulos deinde memorat, ad quos publica quoque pericula & calamitates pertinent. Non enim parcit Deus in afflictione publica infantibus, ut videre est in diluuiio, in Sodomorum conflagratione sue incendio. Item in cœtu publico lactentes quoque adesse iubet, ad afflictionem etiam & ieiunium, ut eorum afflictione Deus moueatur, quemadmodum & de Niniuitis legimus, & Genes. 21. exaudiuit Deus vocem pueri Ismael. Tertio loco nominat sponsam & sponsam, quia in periculis

Psal. 18.

1. Cor. 7.

Reg. 11.

In Iona, & Gen. 21.

culis publicis continere se debeant, ut commodius vacent precibus, quod & Paulus consulit, ut suprà produximus. Quandoquidem ut concionator præscribit. *Eccles. 3. Est tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus.* Prohibuit Dominus Hieremiæ sancto, *c. 16. eo* quod varia ærumna instarent, vxorem accipere. Rationabiliter verò, temporibus Aduentus ac Quadragesimæ Ecclesia nuptiarum celebrationem prohibet, quia multa se immiscent nuptiis, quæ pœnitentiam impediunt, & ab orationis auocant feruore. Sed antequam ad sequentia progrediamur, submouere opus est emergentem scrupulum, an & paruuli, iugentisque vbera, teneantur ad Ecclesiæ ieiunia? Iosè enim hoc loco iubet congregare paruulos ac fugentes vbera, nempe ad ieiunium, & cœtum ac publicas collectiones, quæ fieri solent in Ecclesia: igitur ad Ecclesiastica ieiunia videntur astricti. Respondeo, quod regulariter quidem non comprehendunt indicta ieiunia, nisi adultos, non autem lactentes, tamen in speciali casu, & extra ordinem, cum magna ac grauis quædam imminet angustia, & tribulatio publica, tum pueris etiam & lactentibus indicitur ieiunium, ut prouocetur Deus ad misericordiam. Nec tamen id trahendum est in consequentiam, nisi fortè similis impenderet casus. Sic Alexander nostri instituti, ac Diui Bonauenturæ præceptor, parte 4. quaestione 28. membro 6. articulo 2. §. 3. resoluit, cuius irrefragabilis doctoris sequor sententiam. Ad cuius confirmationem & illud adduci potest, ex Regulis Iuris. Quod omnes tangit, ab omnibus approbari debet: at verò publicæ calamitates, paruulos etiam inuoluunt, ut quotidiana docet experientia. Ergo ad placandam Dei iram & prouocandam eius misericordiam, congruum est paruulos etiam in huiusmodi casibus, afflictionis esse participes, non minus quàm iumenta, boues, & pecora; apud Ionam cap. 3. *Homines & iumenta non gustent quicquam.* Vbi enim Reipub. procella ingruit, citius flectitur ad misericordiam Dominus, si cuiuscunque ætatis, sexus, ac conditionis homines fuerint, pœnitentiæ publicæ signa demonstrant. Quomodo enim non acceptum haberet paruulorum ieiunium ille qui *ex ore infantium & lactentium* (iuxta Psaltem Regium) *perfectit laudem?* Mitto dicere de ieiuniis infantix Diui Nicolai, qui quarta sextaque feria, semel duntaxat fugebat vbera, seruans ieiunia.

Eccles. 3. c. 16. Hierem. c. 16.

Alexander de Ales parte 4. quæst. 28. membro 6. articulo 2. §. 3. Summa Theolog. Regula Iuris. Iona c. 3.

Psal. 8.

ieiunia. *Inter vestibulum & altare plorabunt Sacerdotes, &c.*
 Videtur non licuisse ibi flere: Neque enim in magni regis domo ministros plorantes esse decuit; iuxta illud *Esther 4. Mardocheus indutus sacco, eiulatu & iugis ad fores palatii gradiebat. Non enim erat licitum indutum sacco aulam regis intrare*: Multominus in sancto sanctorum videtur sacerdotibus licuisse plorare. Cum autem luctibus eam partem implendam prædicat, signum est loci pollutam fore sanctitatem, & Templi ruinam etiam portendi. Cuius rei ergo tantus assumendus sit planctus? Quoniam inter populum & Deum medij sunt sacerdotes, pro peccatis populi intercedentes: dicente Paulo Apostolo: *Hebr. 5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis*. Sicut Numer. 16. de Aaron scribitur, quod stans inter mortuos & viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit.

Esther cap. 4.

Hebr. 5.

Numer. 16. c.

Merito igitur in ista pœnitentia publica, sacerdotes plorare iubentur inter vestibulum & altare. Sacerdotes præcere aliis exemplo (quod magis quam iudæ doctrina mouet) debent: ac plorare super contritione populi: sicut sanctus Hieremias sua ætate, & Samuel Saulem desseuit, ac denique Sanctus sanctorum super Hierusalem, Luc. 19. fleuisse legitur: Aris Dei adgeniculari; (vt verbo Tertulliani vtar) debent pœnitentes. Nominatur itaque non abs re altare Vestibulum, atrium erat populi, quod in nouo Testamento. Ioan. 10. Porticus Salomonis appellatur: ad altare populus non audebat accedere; sed solis sacerdotibus concedebatur. In Christianorum sacris ædibus præcipua pars chorus appellatur, qui solos olim capiebat clericos; nedum ex laicis vnum. Locus ille cancellis septus erat: altera pars natiis Ecclesiæ satis accommodè appellatur. Sed de his nunc quidem satis.

Parce Domine, parce populo tuo, &c. In verbo parce, & peccati confessio, & veniæ spes continetur. Præclare Dorotheus sermone 1. qui inscribitur de obedientia ita scripsit: Venit Deus ad Adam dicens: Vbi es? quasi dicat: Quanta gloria ad quantam miseriam & ignominiam delapsus es? Exortans eum vt diceret: Ignosce Domine; sed nullibi est, ignosce. Imò contrarium potius, dum subdit: Mulier, quam dedisti mihi, &c. Quasi dicat, Calamitas ista, quam in caput meum induxisti, vxor scilicet fuit in causa, non se accusans, sed Deum ipsum incusans. Inde

uentum

uentum est ad mulierem. Quare præceptum meum non seruaisti? Quasi dicat. Dic & tu, Ignosce mihi Domine, vt misericordiam consequaris, & tamen nusquam, Ignosce Domine, auditur. Respondit enim: Serpens decepit me, quasi dicat. Hic peccauit. Ego quid commerni? Quid infelices tergiuertamini? Hactenus S. Pater Dorotheus. Quod additur, *Parce populo tuo*, Et hoc habet rabas, siue valet ad affectus. In eo namque quod dicit Tuo, emphasis est, vt ab aliis populis Ecclesia separetur. Nos quoque Domino dicamus: Parce populo tuo, pro quo etiam in cruce mortem subiisti. Parce populo tuo, quem singulari tibi gratia adoptasti ac selegisti. Parce populo tuo, quem tantis beneficiis, vt numerari nequeant, affecisti? Quis oratione consequi valeat, tuum erga Ecclesiam fauorem? O Domine clemens & miserator. Parce. Deus nostris malis non delectatur, sed parcere, quam punire mauult. Ex D. Hieronymo, Psal. 29. *Ad momentum est ira eius, & vita diuturna in voluntate eius*. Parce redemptis, Parce confitentibus, Parce seu ignosce illis, orauit & impetrauit in cruce Christus, Luc. 23. Parce nobis Domine, orat in Litanis Sancta mater Ecclesia. Parce, nulla nostra merita allegamus, imò verò peccata ac demerita accusamus, & confitemur, misericordiam tuam poscimus atque imploramus, & quod habetur Daniel. 9. *Non in iustificationibus nostris profertimus preces nostras, ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis*.

Psal. 29.

ex D.

Hierony.

Luc. 23.

Dan. 9.

Ne des hereditatem tuam in opprobrium, &c. Hæc addunt robur orationi. Populus Iudaicus peculiariter hereditas Domini appellatur, Isai. 19. *Hereditas mea Israël*, Psalm. 27. *Isai. 19. Saluum fac populum tuum Domine, & benedic hereditati tuae*. Psal. 27. De illo populo legislator Moses, Deut. 4. *Qua est alia gens, aut sic inclita, vt habeat caeremonias iustaque iudicia & vniuersam legem? Non est alia natio tam grandis, qua habeat, &c.* & in Psalmis: *Notus in Iudæa Deus, in Israël magnum nomen eius, &c. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis*. Ioan. 4. *Salus ex Iudæis est*, inquit Christus, Creata sunt eis eloquia Dei, ait Paulus Romanis scribens. Quid plura? quia Iudæi abnegauerunt Christum, coram Pilato dicentes & cœclamantes: *Non habemus regem nisi Cæsarem*, ex Danielis sancti vaticinio, cap. 9. *Non erit eius populus, qui eum negaturus est*. Idcirco populus Christianus, super quem inuocatum est Christi venerandum nomen, Nunc est hereditas

Dan. 9.

Luc. 19.
Tertul-
lianus li-
de pœni-
tentia.
Ioan. 10.

Doro-
theus ser-
mo. 1. De
obedien-
tia.

hæreditas Domini. Habet Euangelium, habet Sacramen-
ta, habet sacerdotes, habet Christi promissiones ac eius-
dem præsentiam perpetuam. Inuocemus ergo in Christi
nomine patrem cœlestem & dicamus: Ne des hæredita-
tem tuam, (de qua Psalm. 2. *Dabo tibi gentes hæreditatem
tuam, & possessionem tuam terminos terra.*) in opprobrium,
propter nostra peccata, quin potius, propter gloriam no-
minis tui libera nos, vt in Psalmis & alibi repetitū videas.
Ne hostes in nos præualere permittas, *Sed exurge Domine,*
Hier. 14. *& iudica causam tuam.* Hierem. 14. *Ne des nos in opprobrium
propter nomen tuum.*

Ne infideles, Turcæ, hæretici, & Sectæ disiectæ domi-
nentur nobis. Videmus Domine, Græciam in opprobrium
sub Tyrannide Turcica datam? Ne des etiam Galliam in
opprobrium, ne regnum olim florentissimum, & hacten-
us Christianissimum nuncupatum, sinas ab Hæreticis
Hugnoticis pollui ac prophanari. Terreat nos & ad po-
nitentiam excitet Israëlitarum exemplum. Iactabant illi
sanctam ciuitatem, Templum Domini, concrepantibus
vocibus personabant, tamen captiui tandem in Babylo-
nem detrusi sunt ac eieci. Nec nos, vt ingenuè fatear, me-
liores sumus: quid si dixero, nequiores & longè deterio-
res? Si naturalibus ramis non pepercit, qua fronte nobis
impunitatem polliceamur? Ergo parce Domine populo
tuo. Quare dicunt in populis, Vbi est Deus eorum? Quasi
dicat. Ne irrideant nos gentes, quasi iuuare aut eruere nos
nequeas. Exod. 32. *Cur irascitur furor tuus? Ne quaeso dicam
Ægyptij: Callidè eduxit eos vt interficeret in montibus & dele-
ret è terra.* Et sanctus Dauid. *Non nobis Domine, non nobis, sed
nomini tuo da gloriam.* Deinde, Ne quando dicant gentes, vbi
est Deus eorum? Idem Psalm. 3. *Multi dicunt anime mea, non
est salus ipsi in Deo eius. Rursus, fuerunt mihi lachryma mei,
panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus?
Et iterum: Adiuua nos Deus salutæris noster, ne forte dicam
in gentibus, vbi est Deus eorum?* Rapaces insultabat pio regi
Ezechia: *Vbi est Deus tuus?* 4. Regum 18. Et Nabuchodonosor
tribus pueris exprobrabat, apud Daniele: *Quis vos so-
terit eripere de manu mea?* Turcæ similiter Christianis in-
sultant, quos veluti mancipia in seruitutem durissimam
redegerunt: Vbi est Deus vester, qui vos de manibus no-
stris eripiat? Hæretici quoque, Catholicis quos interfecerunt,
exprobrare soliti sunt: Vbi est Deus vester? Non est

laudat

fautor partium papisticarū, aiebant illi, Vestra missa quid
est? Sic cum blasphemia & insultu, sacrosanctum & augu-
stissimum Corpus Christi in Sacramento cōculcarunt im-
pij & sacrilegi Apostata: hoc verbum vsurpantes. Vbi est
Deus eorum? Nonne hac nostra tempestate hæretici Sa-
cramentarij non semel Sanctam Hostiam in Hierotheca,
siue ciborio, Sacraue pixide inuencientes, in terram effu-
sam (dictū horribile!) pedibus conculcauerunt, inclaman-
tes. Si Catholicorum Deus esset, seipsum nunc adiuuaret?
Et hoc insuper addentes: Ecce iam fortiores sumus: Deus
nobis fauet, à nobis stat, pro nobis pugnat: Imò dixit insi-
piens in corde suo: *Non est Deus, Manus nostra, & non Deus fe-
cit hæc omnia.* Videat Dominus & requirat. *Exurge Domine,
iudica causam tuam.* Præcesserat in contextu.

Vt non dominentur eis nationes, in quem locum sic D. Hiero-
nymus, Apertum est, inquit, ænigma quod latebat. Po-
pulus ille multus & fortis, qui supra sub erucæ, locustæ, ad præ-
bruchi & rubiginis descriptus est nomine, nunc manife-
stus quid sit ostenditur: *Vt dominentur eis nationes.* Sic ibi.
Quid sequatur, attendite. *Zelatus est Dominus terram suam,
& pepercit populo suo, &c.*

Constantis orationis perpenditur fructus: satis humi-
liatum populum exaudit, & variis modis ei bene facit. No-
luit Deus populum suum sic contumelia inter Gentes af-
fici. Zelus est vehemens & iusta ira, vt mariti in vxore, pa-
rentum in liberis, quos indignè tractari vident. Sensus est:
nullo modo passurum, vt durius tractetur populus pœni-
tentiam agens. Vt pater ira ardēs, omni ratione opem fert
liberis indignè tractatis, sic ego, auertam & mitigabo pœ-
nas. Zelo ductus est Dominus, pro terra sua, Dominus fer-
re non potest, vt sua terra fiat iniuria.

Consonat quod Zach. 2. dicitur: *qui tetigerit vos, tangit* Zach. 2.
pupillam oculi mei, &c. D. Hieronymus huius interpres lo-
ci, hunc habet Commentarium, Quam prius quasi alien-
nam contemplerat, nunc zelo erga eā ducitur. Cōsolatio-
nis verba sunt, Quando Deus illusiones gentiū & ignomi-
niam populi sui continenter audiuit, tandè ostendit zelum
suū aduersus hostes Ecclesiæ. Cui repromissum est: *Matth. 16
16. Porta inferorum non præualebunt aduersus eam.* Vnde Psal-
tes, *Non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem
iustorum.* Est Deus zelotes. *Zelus Domini exercitiū faciet hoc.*
Hunc zelū penserunt, quotquot Ecclesiā impugnarunt.
Sensit

Psal. 2.

Hier. 14.

Exod. 32

Psal. 3.

4. Re. 18.

D. Hiero-
nymus
ad præ-
sentem
locum.

Zach. 2.
D. Hiero-
nymus
ad hunc
locum.

Matt. 16

Sensit Arrius, qui instar proditoris ac Apostata Iudæ, sensit intestina in secessu. Sensit & Apostata Iulianus, qui miserè & tragicè perijt, vt Ecclesiastica memorat historia. Ecclesia Deum habet adiutorem ac vindicem, *Matth. ult. mo. Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi. Ipsa est columna & firmamentum veritatis*, i. *Timoth. 3.* & Christo deprecante (qui exauditus est pro sua reuerentia) sustentabitur: & in seculum stabit eius fides. *Ecl. 40. fides in seculum stabit, & Luc. 22. Rogavi pro te, vt non deficiat fides tua*: Ergo hostis impie, *Niteris in cassum nauem subuere Petri.*

Nota, ad tempus differt Deus zelum pro sua Ecclesia, ad tempus conuiebat ad Pharaonis contumaciam, tandem tamen eum in mari rubro submersit. Diu audiuit blasphemias Sennacherib, & Centurionis sui Rabfacis, quas postea in ira sua per Angelum horribiliter vindicauit. *4. Reg. 19.* Holofernis superbiam, & ingentes animos per viraginem & heroinam illam Iudith repressit: & seuerè in eum animaduertit. Ille Deum solum Nabuchodonosorem volebat agnosci ac adorari. Sed id impune nõ tulit. Atq; hoc pacto Deus zelatus est terram suam. Obserua & quod dicitur: Et pepercit populo suo. Cur quæso Noë à diluuiio seruauit? Cur Loth ab incendio? Pepercit Dominus populo suo. Cur Christus mori voluit? vt parceret populo suo. O sermonem consolatorium! *1. Tim. 1. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, quia Iesus Christus uenit in hunc mundum peccatores saluos facere.* *Matth. 1. Ipse saluum facit populum suum, à peccatis eorum.* Hoc est parcerè populo suo. At dices. Et quis est populus Dei? Iudæi olim fuerunt populus Dei, sed propter incredulitatem reiecti sunt, & nos substituti subrogatiq; sumus. *Osee. 2. Dicam non populo meo, populus meus es tu, & ipse dicit, Deus meus es tu.* Hoc in Vasthi superba regina deiecta, & in humili Esther Iudæa in eius locum sublimata, adumbratum fuit. Catholici veri modò sunt populus Dei, qui verbis & factis Deum confitentur, qui vnum agnoscunt Pastorem à Christo designatum. *Ioan. 21. Dixit Iesus Petro ter: Pasc oves meas. Pasc agnos meos: qui Ecclesiam audiunt, Matth. 18. si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus, & quibus vnus est Dominus, vna fides, vnum baptisma. Nõ est enim Deus dissensionis, sed pacis, ait Apostolus.* Hæretici autem populus Dei non sunt, quia extra Ecclesiam non est salus, nec peccato

peccatorum remissio: sed ira Dei manet super incredulos, *Ioan. 3. Venitque ira Dei in filios dissidentie*, vt scribit D. Paulus, Et quicquid in arca non fuit, submergi ac periri necessè fuit. Extra Ecclesiam lupus rapit & dispergit. Dicam vno verbo: ille est Dei populus, quem *ad Titum. 2.* describit Apostolus: *Populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.* Oremus itaque fratres, vt Deus populum suum, oues suas, ita seruet, vt nemo rapiat eas, vt non pereant, vt sint in vno ouili, sub vno Pastore Apostolico, in tuto: & non preualeant lupi rapaces. Sed ponantur inimici Christi, & Ecclesie suæ sponisæ, Scabellum pedum eius, ac ipse Deus benedictus & gloriosus per æterna secula laudetur. Amen.

HOMILIA XIII.

Respondit Dominus & dixit populo suo: Ecce ego mittam vobis frumentum & vinum & oleum, & replebimini eis: & non dabo vos ultra opprobrium in Gentibus. Et eum qui ab Aquilone est, procui faciam à vobis: & expellam eum in terram inuiam & desertam, faciem eius contra mare orientale, & extremum eius ad mare nouissimum: & ascendet foetor eius, & ascendet putredo eius, quia superbè egit. Noli timere terra, exulta & letare, quoniam magnificauit Dominus vt faceret. Nolite timere animalia regionis: quia germinauerunt speciosa deserti, quia lignum attulit fructum suum, ficus & vinea dederunt virtutem suam.

2. Reg. 12

3. Reg.
21.4. Reg.
20.

Matt. 25.

Rupertus
ad hunc
locum.

Deut. 18.

Isai. 7.

Dani. 9.

Isai. 58.

Luc. 23.

Luc. 7.

Ioan. 20.

3. Reg.

18.

Resipiscitibus ac conuersis, benignus Dominus blandis verbis respondet, ac consolatoris: Vt per Nathan, Dauidi. 2. Reg. 22. Transtulit Dominus peccatum tuum, & regi Achab, per Eliam, quod non induceret malum in diebus eius. 3. Reg. 21. Regi item Ezechia per Isaiam, 4. Reg. 20. quod quidecim anni adirentur ei. Contra vero impœnitentibus duriter respondit: sicut in fine. *Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum.*

Rupertus ad hunc locum. Ad hunc locum interpres Rupertus ita scribit: Rectè subintelligemus, quia populus paterno verberare cõmotos clamauit ad Dominum: tum Dominus pepercit, & respondit Dominus, vt Christum suum promitteret, per Moysen iam promissum, per Isaiam c. 7. prædictum ac per 70. Daniëlitas Heptomadas designatum, cap. 9. vt vngatur Sanctuarius ætorum. Sic ille, *Respondit Dominus*, scilicet ad preces populi. Repromiserat siquidem ipse per Psalmographum, cum clamauerint ad me, exaudiam eos. O bonum responsum, quod Deus dat humili ac pœnitenti peccatori: *Isai. 58. Dissolve colligationes impietatis, tunc inuocabis, & Dominus exaudiet, clamabis & dicet, Ecce adsum.* Christus Latroni in cruce deprecanti bonum dedit responsum: *Luc. 23. Peccatrici & miserè pœnitenti, Luc. 7. Remittuntur tibi peccata multa, quia tuas te saluam fecit. Vade in pace?* Sic qui sincere ex animo consentiunt peccata sua, ex verbis Domini: *Ioan. 20. Quorum remisistis peccata, remittuntur eis.* &c. A sacerdotibus vice Christi, audiunt singuli: Absolue te ab omnibus peccatis tuis. Ingens certè Dei, hæc est consolatio erga peccatores, pœnitentiam amplectentes, ad orationis altolum confugientes, & opem diuinam implorantes. Ille procul dubio inuocatus aderit, audiet clamantes ad se, nec tacebit ad preces populi sui. Non est vt Baal, idolum vanum, nulliusque virtutis. 3. Reg. 18. *Inuocabant sacerdotes eius nomen Baal, de mane usque ad meridiem dicentes, Baal exaudi nos. Et non erat vox, nec qui responderet. Illud debet verè illis Elias dicens: Clamate voce maiore, forsitan loquitur, aut cerè dormit, vt excitetur. Dominus autem exaudiuit Eliam, vt ibidem deducitur. Locus insignis. Quæ ad pœnitentiam efficacior adhortatio esse potest, quàm quod Dominus pœnitentibus & orantibus sic se benignum offert*

Quod

Quod si obieceris, Christum Chanææ mulieri suppliciter ipsum deprecanti, non respondisse verbum: *Matth. 15. Matth. 15.* Responso in promptu est, verbo quidem à principio eidem non respondisse, ad acuendum mulieris desiderium, ac fidei maius meritum, sed tandem ipso facto ac verbo dulcissimo eam consolatum fuisse. *O mulier, inquit, magna est fides tua, sicut tibi sicut vis.* Quid benignius dici potuit? Ita & nunc ab effectis, perspicuè intelligere possunt se à Domino fuisse exauditos. Ideoque sequitur: *Ecce ego mittam vobis frumentum, &c.* Quantum attinet ad historiam, notandum quod postquam humiliatus est populus in captiuitate Babylonica & rediit post 70. annos in terram suam, habuit aliquot annos frugiferos, vnde & numero fuit plurimum multiplicatus, de quo textus hic loquitur: Verum magis hic spectanda sunt spirituales promissiones, quàm temporales, vt sunt redundanti iustitia, veritatis & verbi Dei. Interim pensata legis ac veteris illius populi conditione, non incongruè dici potest, iuxta illud: *Isai. 1. Si I. Isai. 1. me audieritis, bona terra comedetis.* Item, terram lacte melisque manantem, patribus promissam, Iudæi à Deo acceperunt, quod simili modo de terrenis ac temporalibus bonis ista promissiones accipi possunt, deinde iuxta spirituales intelligentiam de cœlestibus ac æternis exponere conuenit.

Quid ni enim considerata Domini nostri liberalitate, de duplici bono non interpretaremur? Quandoquidem sacra testante historia, Iobo post afflictiones varias perpeffas toleratâque, duplicia bona reddidit. Quærentibus regnum Dei Christus, non solum gratiam sed temporalium etiam sufficientiam repromisit: *Matth. 6. Hoc similiter capite sacri nostri vatis, non tantum temporalia hic commemorata, verum etiam Doctorem iustitiæ, ac Spiritum sanctum se daturum pollicetur Deus.* Sic 1. *Timor. 4. Pietas, inquit Apostolus, ad omnia utilis est promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.* Rursus *Isai. 40. de Hierusalem dicitur, Dimissa est iniquitas illius, suscepit duplicia de manu Domini, nempe remissionem peccatorum, & temporariam tutelam seu custodiam, vnâ cum necessariis.* Contra vero pœnitentem infigit, vt patet *Hierem. 17. duplici contritione conterere eos, in corpore nimirum & animo, hic & in futuro.* Nunc autem ad animi refectionem & Spiritualem alimoniam,

Doctorem iustitiæ & spiritum sanctum, ad corporis verò sustentationem frumentum vinum & oleum misericorditer se concessurum affirmat. Ad hunc ferè modum, *Psalm. 4. dicitur: A fructu frumenti, vini & olei sui multiplicati sunt.* In quem locum breuiter quidem, sed valde acutè, sic Arnobius scribit: Accepimus frumentum in corpore, vinum in sanguine, & oleum in chrismate. Hæc ille. Christus granum frumenti dicitur, *Ioan. 12.* Per frumentum itaque panem verbi Dei, Catholicamque doctrinam intelligimus. Per vinum, quod cor hominis exhilarat, effectus sacramentorum ad salutem fidelium. Per oleum denique charitatem ac misericordiam, quam Deus electis exhibiturus est, quando perducetur ad gaudia cælestia, quia non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis, vt sanctus ait Apostolus. Sicut autem oleum lenit dolorem, sic spes præmij sustentat hæc in valle miseriæ animum languentem & ad æterna adspirantem. *Genes. 4.9. Vidit Isachar requiem, quod esset bona, & supposit humeros, ad portandum: & Psalm. 118. Inclinaui os meum, ad faciendas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem.* Prudentes virgines hoc oleum habuerunt in vasis suis, ad pudicitiam conferuandam. *Matth. 25.* Cauendum autem nobis à putido oleo hæreticorum & adulatorum, qui damnant bona opera. *Psalm. 140. oleum peccatorum non impinguet caput meum.* Obserua phrasim. *Ecce ego mittam vobis, &c.* Quasi dicat, Vanus & irritus esset labor vester, nisi manum apponerem, & sationi vestræ benedicerem. Arabiis quidem & coletis terram: Ego verò mittam vobis frumentum, vinum & oleum. Neque qui plantat est, aliquid, neque qui rigat, ait Apostolus: *1. Corint. 3. Sed qui incrementum dat Deus. Ego plantavi, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Dei agricultura estis. ibidem. Et 2. Cor. 9. Qui administrat semen seminanti: & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & auget incrementa frugum iustitiæ vestræ.* Solet Deus temporalium bonorum subtractione nostra punire peccata: Cumulatiis autem eadem rependit, cum agimus pœnitentiam: Vt in prodigio cernere est. *Luc. 15.* Sequitur in textu: *Et replebimini eis.* Quasi dicat, Dono in summa copia, & Benedicto; (vt Chaldaeus paraphrastes exponit,) vobis: vt magna significetur vbertas, ac frugum copia. Replet omne animal benedictione, ait Psaltes regius. Et non dabo vos ultra oppro-

Psalm. 4.

Arnobius in Psalm. 4.

Ioan. 12.

Genes. 4.9.

Psalm. 118.

Matth. 25.

Psalm. 140.

1. Cor. 3.

2. Cor. 9.

Luc. 15.

Paraphrastes Chaldaeus.

opprobrium in gentibus, vt probro vos afficiant. Liberabo vos à seruitute in quam incideratis, ob annonæ penuriam & caritatem. Vt enim R. David Kimhi. Meritro interpretare ad hoc caput scribit: Quum erat fames in terra Israël, exibant multi ex ea, ad peregrinandum in terra Ægypti, & in terra Parastinorum, propter famem, vt factum constat ex *Ruth 1. cap.* Idque erat illis probro: ac dominabantur eis gentes; quum peregrinarentur in terra eorum. Hoc ergo erat probrum, vt Gentes appellarent Iudæos, pane carentes, ait R. Selomo Iarhi. Periclitabatur quodammodo Dei gloria, si hæreditatem suam famelicam per gentes vagari permitteret, idcoque se nequaquam id ultra toleraturum spondet: Non dabo, inquit, vos ultra in opprobrium gentibus. Et eum qui ab Aquilone est, procul faciam à vobis, &c. Ante rerum vbertatem, nunc hostis interuentionem, & exitium pollicetur, supra enim se promissit daturum triticum. Nunc autem hostium interitum. Ab Aquilone, ait, Animaduertendum quatuor ventos esse principales, à quatuor ventis, ait Christus, *Matth. 24.* Ex his ventus vnus est, qui Græcis Boreas, Latine Septentrionalis siue Aquilonaris dici potest. Notandum insuper, omnes qui in Iudæorum regiones bellum fecere, ex iis locis venisse, qui Hierusalem & Samaritæ primariis harum regionum vrbibus; ab Aquilone seu Septentrione sunt.

Namque Assyrij, ait Arias Montanus hoc loco; à quibus decem tribus vastatæ abductæque sunt, ipso situ & diuini oraculi testimonio, ad eum cæli angulum propius accedunt, sicut scriptum est: *Sopho. 2. Et extendet manum suam super Aquilonem, & perdet Assir.* Babylon verò cuius rex templum prius euertit, similiter: quod & Ieremias indicat *cap. 13. Leuate oculos vestros & videte, qui venitis ab Aquilone.* Roma pariter, cuius copiis & manu Iudæa demum capta & vastata est. Aded cum his omnibus locis illud *Ierem. cap. 1. conuenit: Ab Aquilone pandetur omne malum.* Sunt ergo omnes huius gentis hostes Aquilonares, alij quidem ad orientem, alij verò ad occasum habitantes. Quia verò mare orientale, & nouissimum hoc loco commemorantur, Sciendum, terram Oceano ambiti, qui vt partibus, sic etiam nominibus apud nos est distinctus: ab ortu Orientalis dicitur: ab occasu verò Occidentalis: in sacris autem voluminibus Nouissimus, à Meridie Indicus, à Septentrione Scythicus. Et quamquam

R. David Kimhi.

Meritro interpretare.

Ruth 1. c.

R. Selomo Iarhi.

Matth. 24.

Arias Montanus hoc loci.

Sopho. 2.

Ierem. 13.

Hierem. 1. cap.

quatuor illa imperia quae commemorata nobis sunt, Israelitas laeserint, duo tamen tantum ex iis fuisse, quae patria propriisque sedibus expulere, Assyrium & Romanum, quae ut diximus Septentrionales ei prouinciae sunt. Haec sunt Arias. Sunt qui exponant de locustis, Nempe quod Deus polliceatur hoc vermium nocentium genus se procul eieciurum, in mare scilicet. Alij exponunt de Sennacherib rege Assyriorum, qui ab Aquilone veniens Iudaeam inuasit: Factaque est strages in exercitu eius per Angelum, vt 4. Reg. 19. fusus describitur: Obserua. A Germanis & Lutheranis haereticis, qui nobis ad Septentrionem siti sunt, plurima mala nos, bellis ciuilibus durantibus, perpeffos fuisse. Faxit Deus, vt Aquilonares illi hostes longius repellantur. Consulius facerent, si Turcis, nominis Christiani capitalibus & iuratis hostibus Vngariam occupantibus, fortiter occurrerent, quam si bella ciuilia Gallica tandiu fouerent. Frigidum esse, quod quidam hostem Aquilonarem locustas intelligunt, putant nonnulli, quae vento depulsa, in mare deieciantur, sicque terram relinquunt. Quin potius intelligendos esse Babylonios; qui ab Aquilone in Iudaeam venerunt. Mare Orientale Oceanum exponentes, non lacum Aphalitim, Mare mortuum, vt alij, Mare autem nouissimum id est, occiduuum, Mediterraneum, scilicet. Nota septentrionalium hostium alteram partem Assyriorum videlicet Orientem versus dissipatam fuisse: Alteram vero Romanorum ad occasum disiectam perituram fore praedici quoniam multi ex his, gladio, fame, pesteque perierunt. Remigius Altissiodorensis ad huc locum sic scribit: Quod addit, Et ascendet faetor eius, &c. Si de locustis dixerimus, inuenimus ita contigisse, in tantum vt faetore illarum aere corrupto, postmodum mortalitas hominum & animalium pressequeretur. Si autem ad Assyrios: *Isai. 37. Habebatur, quod Angelus Domini percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque milia. Et surrexerunt mane, & ecce omnes cadavera mortuorum. Vbi que enim eiusmodi cadauera iacebant.* Inde putredo & faetor. Et suo faetore, ait Iudorus Clarius in icholiis ad illa verba Ioëllis, fortitudo mea, &c. Corruptissent cadauera illa terram, nisi Dominus nouo miraculo praueuisset, vt tanquam exusta igni in puluerem soluerentur. *Quia superbe egit,* ait vates. Insolenter se gessit, victoria abusus est, in superbia elatus, inf-

4. Reg.
19.

Remigius
hoc loco.

Isai. 37.

Iudorus
Clarius
ad hunc
locum, Ioëll
2. c.

gne damnum attulit terrae & populo Domini. Vide quis sit exitus hostium populi Dei. Faetor nempe ac putredo, grauis est eorum memoria, ac infame nomen. *Prouerb. Prou. 10. 10. Nomen impiorum putrescet, quia nimium crudeliter in Dei populum saeuerunt.* Nihil post se relinquunt Tyranni nisi faetorem, dedecus, & labem impurissimae vitae. Huius rei fidem faciunt, Membroth, Antiochus, Herodes, de quo in actis Apostolicis, cap. 12. & similes, quorum maior pars vermibus ex eorum putrescentibus corporibus scaurientibus, miserè periit. Sicque faetorem & teterrimum odorem exhalabat. Vide lib. Machabæorum, & acta Apostolica. Sed quomodo his malis occurrendum esset, Vatem praecinentem audiamus.

AH. 12.

Noli timere terra, quoniam magnificauit Dominus vt faceret. &c. In sequentibus de Messia venturo, per quem omnia reparata sunt, agitur. Vt supra in calamitate describenda omnia lugebant cum hominibus, & de terra dixit in superioribus & de bestiis, sic nunc omnia ad gaudendum excitat, restituit omnibus, quae antea minabatur amittenda. Exulta & latere terra, est autem prolopopacia. q. d. Gestis laetitia. Quoniam magnificauit Dominus facere, id est, res magnas egit, ex aduerso locustae, de qua dixerat. Quia superbe egit: siue ex Hebraeo, Quia magnificauit facere. Sinit populi sui hostes ad tempus florere, & res magnas gerere: sed & ipse tandem in gratiam sui populi, vice rerum mutata, magnas res gerit, prodiens in suorum protectionem, & impiorum exitum. *Terrene timeas,* Plena consolationis sententia. Quum se Ecclesiae hostes magnificant, Dominus etiam sese vult magnificare, quod cum eorum ruina facit. Dominus ait Paulo, Sufficit tibi gratia mea. Tu Deus iuuat, quum necessitas auxilium postulat. Ne igitur animum despondeas, Prius permittente Deo, magnificantur hostes, postea quoque Dominus magnificatur: & quanto altius euehantur, tanto citius & grauius collabentur. Si hostis nocendo magnificauerat vt faceret, multo quidem magis Domini Dei nostri benignitas restituendo & commodando etiam magnificabit. *Non enim auctore Apostolo, sicut delictum ita & deum,* Rom. 5. Deinde sequitur.

Rom. 5.

Nolite timere animalia regionis, quia germinauerunt speciosa deserti, &c. Quia superius dixerat, Animalia & bestiae agri suspexerunt ad te, fame & siti cogente, eo quod

speciosa deserti exiccata essent. Nunc dat consolationem non solum hominibus, verum etiam animalibus & bestiis, dicens: quia germinauerunt speciosa deserti. Sicut enim primum omnia deuastata sunt, ita postmodum Domino miserante cuncta sunt reparata. Antithesi quadam pulcherrime à vate ostenditur, deo irato omnia malè succedere: sed reconciliato omnia in bonum bonis cooperari, *Rom. 8. Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Hoc loco liquidò ostensum est, vbi tot benedictiones, quot supra maledictiones immittere dominus dicitur, *Zach. 8. Sicut cogitavi ut affligerem vos cum ad iracundiam prouocassetis Patres vestri me, dicit Dominus, & non misertus sum: sic conuersus cogitavi in diebus istis, ut beneficiam domui Iuda & Hierusalem: Nolite timere.* Et quia specialiter etiam ficuum ac vitium meminerat, quæ in solo feraci conspici solent, nunc etiam in benedictione hæc restituta dicit: *Ficus ac vitis dederunt fructus suos. Psal. 1. Lignum quod fructum suum dabit in tempore suo.* Hactenus promissiones corporales, deinceps spirituales, ad regnũ Christi (qui scopus est prophetarũ, iuxta illud: *Luc. 24. Quæ scripta sunt de me, in lege, prophetis, & psalmis.*) pertinentes, vt sequens indicat contextus proponitur. *Filij Sion exultate & latamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis doctorem iustitiæ, & descendere faciet ad vos imbrẽ matutinum & serotinũ, sicut in principio, &c.* Ab hoc loco ad finẽ usque, est altera pars cõtionũ Ioëlis, quæ lætas de regno Christi & aduentu Spiritus sancti promissiones cõtinet. Nec mirere à promissionibus corporalibus, quæ præsentĩ fiebant populo, ad spirituales transitũ fieri, omnibus in vniversum communes. Iudeis ac Gentibus. *Quandoquidẽ, vt ait Apostolus, finis legis Christus.* Et Apostolorum coriphæus ac vertex, *1. Pet. 1. De qua salute exquisierunt ac scrutati sunt propheta, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt. Filij Sion, gaudete in Domino Deo vestro, ob eius singulare beneficium. Q. d. Non ob hæc tantum corporalia gaudere, sed multo magis ob spiritua- lia. dedit enim, id est, daturus est, more prophætico, ob rei certitudinẽ, præteritũ pro futuro positũ est. Doctore iustitiæ & cũ Emphasi in lingua Hebraica, illũ doctore Christum intelligit, qui iustitiam doceat, & vos iustificet. Vide quoniã magnificauit Dominus facere nobiscũ, vt ait Paltres. Siquidẽ ad Patrũ desideria, tot seculis clamantium, ac deprecantiũ: *Primam dirumpes cælos, & descenderes:* mun-*

di Sal

di Saluatorem Iesum, modò pollicetur, renouans promissionẽ à Mose, *Deut. 18. promulgatam, Doctõr iustitiæ Christus, in quo omnes thesauri sapientiæ, Coloss. 2. qui sedit in medio doctorum, Luc. 2. de quo dicitur Mat. 17. Ipsum audite, qui est magister noster, Ioan. 13. & Mat. 23. Vnus est magister vester Christus, ab eo nos dicere oportet, Mat. 11. Discite à me, quia mitis sum & humilis cordis.* De quo Euagelicus vates, *Isa. 55. Ecce, inquit, dedit eum ducẽ ac præceptore gentibus, reipla autẽ præstitit, & eo munere doctõris functus legitur: Matth. 5. Isai. 55. aperiens os iuuum, docebat eos dicens: Beati pauperes, &c. Docet Christus interius, Luc. 24. Aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Docet itẽ iustitiã fidelium debere abũdare plusquã Scribarum & Phariseorum Mat. 6. & non solũ docet, sed etiã illuminat corda nostra, hinc eum vocat, *Mal. 4. Sole in iustitia.* Doctõr est ad iustitiã Christus, id est, vt iustificemur per ipsum, *1. Cor. 1. Qui factus est à Deo nobis iustitia, & sanctificatio, & redemptio.* In euangelio creberrimẽ vocatur magister, Rabbi, præceptor: nedũ à suis, verum etiã ab inimicis, eiusq; æmulis scribis & Phariseis. Etsi Propheta ac doctores, quales fuerunt Esdras, Malachias, Aggaus, & ceteri, quos post reditũ ab exilio Babylonico habuit Synagoga, doceant homines iustitiam, non tamen propriè vt Christus, hoc Doctõris iustitiæ elogio, insigniri possunt: *Quandoquidem, non vt Christus illos, quos docent, iustificare possunt. Deus est qui iustificat, ait Apostolus, Rom. 8. Illi quidem plantant ac rigant, ipse verò incrementum dat, eodẽ authore Apostolo, vt supra citauimus, Christus sui muneris ac officij Doctõris, præludia dedit duodenis, Luc. 2. Item c. 4. Erat prædicans in synagogis Galilææ, & Ioan. 18. palam docuit in synagoga, & in templo in quo omnes Iudæi conueniunt. Verba vitæ habebat æternæ, Ioan. 6. vt columen Apostolorũ Petrus profiteretur. Cuius singula verba spiritus & vita erant: ibidem. Ceterum dictio Hebræa, הַמורה, hamoreh, quæ vates hic vitur, duo significat, doctorem & pluuiam, instillantem, vel influentem, estq; eius pluuiæ nomen, quæ primo autumnõ veniens, terram inebriat, & germinare facit, & dat semen serenti & panem comedenti, vt prophetice vtat verbis, *Isai. 55. Quoniam verò ex his quæ præcedunt, & sequuntur scripturas interpretari debemus, Doctorem veritatis interpret, Christum intelligens, cuius singulari beneficio spiritus sanctus credentibus communicatus est, ac copiosè diffusus, & huius in proximè sequentibus***

l 5

Pro

Propheta meminit. Adde quod, si moreh, pluuiã exponas, bartologia superfluaque repetitio videbitur: cum statim commemoret imbrem matutinum & serotinum. Quid ergo aliud esset, quàm, Dedit vobis pluuiam, & descendet faciet vobis imbrem matutinum, & serotinum: Quorsum inanis ac redundans ista locutio: Melius ergo מוֹרֵה, moreh, hoc loco doctorem, quàm pluuiam vertere licet: Quamuis & idem sit quod, יוֹרֵה, ioreth, hoc est, pluuiam in aliquot locis biblicis. Vnde Annotatione dignum videtur, inter doctorem & pluuiam multum esse analogiam. Nam vt pluuiam è cælo delapsam, sic etiam bonus Doctor Dei donum est: & vt super aridam non sine fructu descendit pluuiam, sic in Ecclesia certus est diuini verbi fructus, dicente Domino per Prophetam, Isa. 55. *Quomodo descendit imber germinare facit terram: sic erit verbum meum, non reuertetur ad me vacuum.* Et quemadmodum terra sine aqua, non irrigua, infrugifera manet: sic populus sine Doctore, non solum sterilis ac infructuosus est, quin potius prophana & impius euadit, ac perditus omnino. Quod quotidiana docet experientia. Qui verò hac sana doctrina, (quam instar pluuiam concrefcere exposulauit Moses in suo cantico,) irrigatur, spinas tamen ac tribulos profert, est reuera, teste D. Apostolo, maledictioni proximus: Heb. 6. *Cuius consummatio in combustionem.* Sed de his hæcenus. Filios Syon alloquitur Propheta, & ad gaudium inuitat, sed in Domino. Filij Syon, sunt Ecclesiam filij, Syonis enim nomine, Ecclesia vt contra synagogam diuiditur, intelligenda venit, Christus Rex Syon vocatur, Psal. 2. vt filius & hæres Dauidis, & Psal. 109. *Virgam virtutis tuas emittet Dominus ex Syon: dominare, &c.* Filios Syon lætari iubet, vt in re diu expectata. Ioan. 8. *Abraham exultauit vt videret diem meum, &c.* In Domino, inquit, vt auctorem huius gaudij indicere, non homines aut Angelos, sed Deum. Ne quis de mudi gaudio intelligeret addit in Domino, Phi. 4. *Gaudete in Domino semper, ut tamẽ vt modestia nostra nota sit omnibus hominibus.* Verum quia de doctore iustitiæ, Christo, verbo incarnato aliquamulta, pro huius temporis ratione dicenda sunt: in sequentem reuicemus, quæ supersunt, Homiliam, huic opusculum finem imponentes, vt de filio Dei doctore nostro fufius meditemur. Ipsi honor & gloria, cum æterno patre & Spiritu sancto, per omnia secula. Amen.

HOMI

HOMILIA XV.

Dedit vobis doctorem iustitiæ, & descendere faciet ad vos imbrem matutinum & serotinum, sicut in principio, & replebuntur area frumento, & redundabunt torcularia vino & oleo. Et reddam vobis annos quos comedit locusta, brucus, rubigo & eruca, fortitudo mea magna, quam misi in vos. Et comedetis vescetes, & saturabimini, & laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit mirabilia vobiscum: & non confundetur populus meus in sempiternum. Et scietis quia in medio Israël ego sum, & ego Dominus Deus vester, & non est amplius, & non confundetur populus meus in æternum.

IOELIS C. II.

Ab hac hanc exordiri libet concionem. Isa. cap. 30. *Populo Syon repromittit dicens: Non faciet auolare à te Doctorem tuum, & erunt oculi tui videntes præceptorẽ tuum.* Vbi aperta est de Christo Doctore iustitiæ pollicitatio. Cuius haudquaquam ignara fuit Samaritana, de qua Ioan. 4. quæ nondum agnoscentes Christum dicebat: *Scio quia Messias venit: qui dicitur Christus.* cum ergo venerit ille, *annunciabit nobis omnia.* Expectabatur ergo ille doctor iustitiæ. Quamquam autem diuinus doctor Moses fuerit: (nam & doctrinam suam pluuiam Moses comparat, vt supra attigimus) insuper est Propheta ac Legislator, excellentiori tamen gradu Christus doctor comperitur. Quod vt explicemus, aliquot differentias Mosis ac Christi, Legis & Euangelij, vt in medium proferamus, hic locus exigit. 1. Moses & Lex neminem potuit per sese, & ex operibus legis iustificare, dicente Apo-

stolo:

Isa. 55.

Heb. 6.

Psal. 2. & 109.

Ioan. 8.

Philip. 4.

Isa. 30.

Heb. 7. stolo: *Hebr. 7.* Nihil ad perfectum adduxit lex. Sed Christus
Ioan. 1. iustificat impios ex passionis suae merito, *Ioan. 1.* Lex per
 2. *Moysem data est, gratia & veritas per Christum facta. 2.* Est
 minister mortis Moses, occasionaliter, ut sic dicam, quia
 tulit legem, quae nos peccati conuincit, cuius transgressio
 ac violatio mortem inducit. Sed Christus doctor est iusti-
 tiae non peccati: ut Moses, qui etsi quid faciendum sit ostendat,
 quum id propriis viribus, absque Dei gratia agere nequeamus,
 peccatores nos constituit, non legis vitio (quae est sancta & bona ac ut caelestis pluuia) sed nostro, qui more
 petrae multis imbribus rigatae, semper manemus steriles.
 Unde dicit Paulus, *1. Cor. 15.* *Virtus peccati, Lex:* quare-
 nus scilicet occasione accepta per legem, cum quae docet
 non facimus, peccatum fit grauius. At Christus facultatem
 dat persoluendi, quae in lege iubentur. Ab illo remissionem
 peccatorum, donum Spiritus sancti, ac gratiam iustifican-
 tem, & inducentem accipimus. Cuius Euangelium, ut scilicet
Rom. 1. bit Apostolus, *Rom. 1.* *Virtus Dei est in salutem omni creden-*
 3. *ti. 3.* Moses doctor est severitatis, minarum, ac terroris.
 Christus doctor est gratiae, mansuetudinis ac clementiae.
D. Aug. Brevis differentia legis & Euangelij, ait Diuus Augustinus,
 4. *nus, Timor & Amor. 4.* Moses paedagogus fuit ad Christum,
 5. *inquit* Apostolus, Christus vero Doctor est iustitiae: ut hic dicitur. *5.* Lex per Moysen promittebat terrena,
Isai. 1. Euangelium pollicetur aeterna. *6.* Lex per Moysen
 6. *constituit seruos. Christus per Euangelium filios constituit ac liberos.*
Ioan. 8. *Ioan. 8.* *Vere liberi eritis, si filius vos liberauerit.*
 7. *vit. 7.* Lex per Moysen, ymbra habebat futurorum bonorum
 ut diuus Paulus ad Hebraeos scribit: Euangelium
Rom. 13. lucem continet radiantem: *Rom. 13.* *Nox praecessit, dies autem
 8.* *appropinquauit. 8.* Et ut concludam. Lex per Moysen,
Aet. 15. grauiusimum erat iugum, *Aet. 15.* *dicente Petro, ac impro-
 9.* *tabile:* Euangelium autem per Christum iugum est suauis,
Matt. 11. & onus leue: *Matt. 11.* *9.* Moyses accusat transgressores,
 9. *Ioan. 5.* *Est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.* Christus
 10. *Ioan. 5.* *autem venit peccatores saluos facere. 1.* *Timoth. 1.* &
 1. *Tim. 1.* *Matth. 1.* *Ipse saluum faciet populum suum a peccatis eorum.*
Matt. 1. *10.* Moyses denique seruus est in Dei domo, ut auctor est:
 10. *Paulus Epistola ad Hebraeos:* Christus autem Dei naturalis
 ac consubstantialis filius, qui Patris diuino oraculo
 comprobatus ac constitutus est doctor iustitiae, doctor perfectio

perfectionis, Doctor vitae aeternae, & ut vno verbo dicam,
 Doctor totius virtutis, ac idaea & exemplar totius sancti-
 tatis. Nunc reliqua videamus. Cum Iustitiae siue ad Iustitiam
 Doctor nobis repromittatur Christus Dominus noster, non obiret
 vel perfunctorie id attingendum, sed laetius expendendum
 nobis est quid sit Iustitia illa, quae sit illius origo, per quem
 ad homines perueniat, & ad quos eandem perueniat. Ut autem
 hinc capiamus exordium Iustitia est constans rationis aequitas
 & moderatio ex lege diuina, omne turpitudinis consortium repellens, & singulas
 animi partes in proprio cuiusque munere continens: Vel, status
 animi, diuina praescriptione fundatus, omni flagitio vacans,
 atque diuinae naturae similitudinem propius attingens.
 Breuiter, Iustitia est summa diuinae legis oblectatio. Haec est enim
 Iustitia regula, ad quam solam omnia officia dirigenda sunt.
 Cum igitur lex diuina sanciat, ne in se quisquam dedecus
 admittat, ne se flagitio polluat, sed totum sese ad virtutem,
 atque bonitatem Dei imitandum conferat: cumque Iustitia nihil
 sit aliud, quam habitus excellens animi lege diuina conformatus,
 sequitur omnem vitae puritatem & continentiam, omnem sanctitatem
 omnem denique virtutum omnium consensionem, complexu
 Iustitiae contineri. Haec enim omnia diuina lege praescripta,
 & definita sunt. Est igitur, ut vno verbo dicam, omnis
 Iustitia in Dei similitudine constituta. Hoc enim lex illius
 sancit atque praescripsit, ut illi similes efficiamur. Estote,
 inquit, sancti, quoniam ego sanctus sum, *Et Matth. 5.*
Estote perfecti, sicut & pater vester caelestis perfectus est, &
Ephes. 5. *Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi.* Unde autem
 Iustitia in nos peruenit, quis ignoret? Quamquam si Iustitia
 est diuinae legis effectus, atque ipsius Dei similitudo, unde
 alio potuit ad nos, quam a mente diuina permanere? Si enim
 omnia sunt a Deo nobis donata, (Quid namque habes, quod non
 accepisti? clamat. Apostolus.) multo profecto magis hoc donum
 omnium maximum est ad illius gratiam & benignitatem referendum.
 Iustitiam siquidem non aliunde quam a solo Deo, totius Iustitiae
 fonte, unde animum traximus, haurire potuimus. Ab illo enim
 & lucem accipimus, qua iustitiae claritatem videamus. ab illo
 vires habemus, quibus ad illius dignitatem aspiremus. ab illo
 denique robur inuictum consequimur, quo omnia iustitiae
 contraria & inimica repellamus.

Nemo

Nemo igitur dubitauerit, Deum esse principem causam efficientem, vt loquuntur Philosophi, iustitiæ. *Quis enim potest facere mundum ex immundo, vt ait Iob,* nisi ille summus iustitiæ architectus, totiúsque aequitatis origo? Sic ille, *Iob 14.* *apud Isaiam:* Ego sum ille, inquit, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. In quo autem ait, *Propter me,* planè docet non meritis hominum, sed diuina clementia humanas mentes sanari: atque ex impijs puras & sanctas effici. Quid enim est in nobis, quod vel iustitiam efficere, vel effectam tueri & conseruare possit? Num natura? at generis nostri princeps, cum esset omnibus naturæ opibus instructissimus, non multum post ortus sui primordium turpissimè lapsus est, iustitiam amisit originalem, in qua à Deo conditus, dotatusque fuerat. Num legis disciplina? At ipsi legis interpretes Moses & Aaron, quibus lex à Deo tradita est vniuerso populo promulganda, attamen peccauerunt. Cum igitur neque in natura neque in lege sit iustitiæ causa, consequens est vt omnis nostra iustitia sit ad diuinam benignitatem & gratiam recouanda. *Quocirca Dominus, Isa. 43.* vt humanum factum & elationem comprimeret, ait: *Narra si quid habes vt iustificeris. Pater tuus primus peccauit, & interpretes tui præuicium sunt in me.* Hac igitur oratione pronunciat ipse iustitiæ parens, nec in natura nec in lege, sed illius tantum benignitate esse omnem vim & rationem iustitiæ constitutam. Nec enim natura primum parentem in iustitia continere potuit, neque lex summum illum legis interpretem, integrum à crimine consecrauit. In Dei igitur tantum clementia est omnis spes iustitiæ collocanda. Per vnicum Dei filium ad nos peruenit iustitia, cuiusque merito nobis confertur. Etenim, vt inquit ille, *Si nos filius liberauerit, veri liberi erimus. Ioan. 8.* Nullo igitur modo, nisi per eum, peccatis eripi, & in libertatem vindicari potuimus. Solus dei filius habuit, quod pro genere humano satis abundè persolueret. Adde quod reliqui omnes, quamuis in vita si excellenter gesserint, attamen peccauerunt vniuersi, & egenam gloria Dei, vt *Rom. 3.* inquit: *Apostolus* ita vt ipsi etiam pacificatore indigerent, qui eis veniam impetraret, atque rursus illos in dei gratiam restitueret. Fuit igitur omnibus opus reconciliatore, qui ne tenui quidem peccati contagio & labe pollurus esset, nec alicuius opera ad gratiam dei conciliandam ipse indigeret. *Talis, ait ad Hebræos Paulus*

174

cap. 7. decebat ut esset nobis pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & quod significantissime dicitur, inaccessibilis, seu impeccabilis. Illius itaque tantum opera fuit & Patris numen placatum, & iustitiæ donum hominibus impertitum. Restat nunc, vt videamus, quibus tandem hominibus iustitia à Deo per Christum, (*oriatur enim in diebus eius iustitia, & abundantia pacis. Psal. 71.*) data sit. Crendentibus nempe: *Rom. 10. Corde creditur ad iustitiam, & c.* Imperanti obedientibus: *Hebr. 5. Factus est omnibus obtemperantibus sibi, cau. a salutis aeternæ.* Vocanti consentientibus, oblatamque gratiam nõ respicientibus: *Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & inuemetis requiem animabus vestris.* Contra *Prouer. 1. Vocati & renuistis, Ego quoque in interitu vestro ridebo. Matth. 23. Quoties volui congregare filios tuos & nolulistis? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Habemus igitur in summa vniuersam iustitiæ vim penitus explicatam. Nam & qualis sit iustitia descripsimus: & à quo fonte petenda sit, ostendimus: & cuius opera manet ad homines explanauimus: (fuit enim à capite Christo in nobis, *De cuius plenitudine nos omnes accepimus, gratiam pro gratia. Ioan. 1.*) & ad quos tandem homines, emanet, oratione definiuimus. 1. Demonstratum namque est, Iustitiam esse, statum animi diuina lege fundatum. 2. Deum solum esse, qui iustitiam in nobis efficiat. 3. Hanc autem amplissimis Christi meritis atque sanctitate tributam hominum generi. 4. & eos tantum, qui ritè fidem colunt, id est, qui diuinis præceptis obediunt, iustitia donari. Gratia autem illa, qua iusti sumus, non est aliud nisi iustitia ipsa gratis concessa fidelibus. Quod si dicas, gratiam esse, quæ nos Deo gratos efficit, num potest aliquid aliud excogitari, quod nos Deo gratos efficiat, præter vnâ iustitiam? *Iustus Dominus,* inquit *Dauid, & iustitias dilexit. Psal. 10.* Iustitia est, quæ nos Deo similes efficit, nõsque Deo conciliat. Quod cum gratiæ proprium munus sit, sequitur vt ipsa iustitia gratia sit. Hæc me excerptisse ac collegisse ex Hieronymo Osorio lib. 5. de Iustitia ingenuè profiteor. Is Lusitanus natione, in primis eloquẽtia insignis, De iustitia decem libros scripsit. Tres verò sunt iustitiæ partes, nepe religionis sanctitas, animi dignitas, & iuris equabilitas. Prima sacerdotes, postrema autem reges facit. Est igitur animaduertendũ, quid Deo, quid nobis ipsis, postremò quid hominibus debeamus: vt clariùs possit intelligi, omnem vim iustitiæ,

Psal. 71.

Rom. 10.

Heb. 5.

Matth. 11.

Prou. 1.

Matth. 23

Ioan. 1.

1.

2.

3.

4.

Psal. 10.

Osorius

lib. 5.

iustitię, perfecta functione officiorum omnium, contineri. Omnia verò officia sunt in tres partes distributa, alia namque ad Dei cultum, alia deinde ad animi ornatum, alia postremo ad hominum societatem conferuntur. Primum ergo Deo debetur integra fides, deinde metus & reuerentia, postremo singulare quoddam amoris & pietatis studium.

1. Primò fidem integram illi exhibere conuenit, cuius natura est expers totius varietatis & inconstantia, qui solus est in omni sermone verissimus, & in fidei conseruatione sanctissimus. Humanum ingenium à diuina mente segregatum est fallax & fraudulentum. Angelus illè rebellis, cum primùm sese à Deo disiunxit in veritate non permansit.

Ioan. 8. sed ipſus mendacij pater exitit: ex quo sequitur, omnia quę sunt à Deo seiuncta, esse falsa & fallentia fraudis & malitię plenissima. Solus igitur Deus veritas est sempiterna. Illum proinde solum fide venerari, illius benignitati confidere, illius promissis credere, illius tutela & patrocinio vitam, omnemque statum animi committere debemus. Secundò illum timere debemus, dicente Christo, doctore iustitię: *Eum timete, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.* *Luc. 12.* Certè qui lenitatem illius non metuit, aut à fide penitus abhorret, aur mentis expers est. Apud Mosè hoc à nobis efflagitat, ut illum perpetuò metuamus. *Vtinam, inquit, Deut. 5. Talem mentem habeant, ut timeant me, & custodiant precepta mea, in omni tempore, ut bene sit eis & eorum filijs in perpetuum.*

Deut. 6. & alibi. *Deut. 6. Dominum Deum tuum timebis, &c.* Item *Deut. 10. Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus petit à te nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum, ac seruias illi, in toto corde tuo, & custodias mandata Domini, ut bene sit tibi?* Cùm igitur Deus ostendat se id magnopere velle, ut timor illius sit semper animis nostris iniectus: non obscurum est magnam religionis partem in metu numinis illius esse constitutam. Tertio, quanta charitas illi debeatur est explicatu difficillimum. Hunc enim summum conditorem & dominum, & optimum parentem, non ardentè amabimus? Imò super omnia? Nunc quid nobis ipsi debeamus explicandum, ut nimirum nos totos ad Dei similitudinem accomodemus. *In sanctitate & iustitia coram ipſo omnibus diebus nostris?* *Luc. 1.* Ut sit bonus moribus ac virtutibus excultus animus. In hoc igitur ornatum animi conseruando, officium nostrum collocari debet.

3. Qui

1. Quid verò hominibus debeat (quod erat in tripartita officiorum diuisione postremum:) faciliè est videre. Primum in parentes suos, nunquam ingratus existeret. Sed eos precipuo quodam studio colet, & obseruabit, atque omnipietate prolequetur. Deinde Magistratus ac Reipub. tutores & conseruatores, & eos, quorum vel disciplinis excultus, vel præsidio & vigilantia defensus fuit, vci à quibus denique magnum aliquod beneficium accepit, libenter & studiosè venerabitur. Et in omnes generaliter, maxime autem erga domesticos fidei, se prout poterit, beneficium ostendet. Hęc ex eodem Olorio lib. 10. de iustitia etiam desumpti, hucque paucis immutatis vel adiectis congressi. Superest, vt ostendamus Christum ad iustitiam erudisse, & doctoris munere persanctum fuisse. Nõne dilertè docuit, palamque respondit interrogantibus, *Matth. 22. Reddite quę sunt Cæsaris Cæsari, & quę sunt Dei Deo?* Nõne ad iustitiam erudit multos, cùm de perfectionis gradibus in monte, atque Beatitudinibus concionaretur? *Matth. 5. 6. 7.* Nõne ad virtutem amplectendam, agendam penitentiam, ad Dei amorem & proximi (ne inimicis quidem exclusis) dilectionem, nõne ad fidem in Deum, sua doctrina ac prædicatione homines induxit & prouocauit? ut hoc doctore ac præceptore vsi, meliores redderentur, & euaderent dociles discipuli? Annon ad constantiam & perseueranciam in bono, suos non solum verbis, sed & factis. *Luc. 24. exemplumque ipse dedit, ut quemadmodum fecit, ita facerent illi.* *Ioan. 13.* animauit? Et, vt disertis verbo suo præcurſori ac Baptista, *Matth. 3.* respondit: *Sine modo, Sic decet nos implere omnem iustitiam.* quod de insigni ac eximia humilitate intelligendum est, ad quam omnes adhortatus est, eamque vt ab illo disceremus, apertè prædicauit: *Matth. 11. Discite à me, quia mitis, & humilis corde sum.* Ipse Legislator notet, nõne per Euangelium suum, quod in omnes gentes prædicari iussit ac voluit, *Mar. 16.* iustitiam veram declarauit ac omnibus patefecit: *Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est: Iustus ex fide uiuit.* *Rom. 1.* Patet itaque Christum iure longè optimo hoc doctoris iustitię titulo esse insignitum & exornatum. Ad sequentia pergamus. Descendere faciet ad vos imbrem matutinum & serotinum &c. Quantum ad literam pertinet, imber matutinus dicitur, quantum venit, quando messis seritur: Serotinus,

Olorio
l. 10.Matth.
22.Matth. 5.
6. & 7.

Luc. 24.

Ioan. 13.

Matth. 3.

Matth. 11.

Mar. 16.

Rom. 1.

in
tinus.

tinus, qui tū aduenit, quando messis colligi debet. Pluuiam intelligit commodissimam & opportunissimam post sationem & sub messem. Prior pluuiā eiusdem nominis est cum doctore. Est enim יורה, Ioreh, pluuiā, qua fruges recens in terram iactā rigantur: Serotina verò, qua paulò ante messem. Sicut à principio, vel sicut in primo mense, scilicet Nisan, qui in ratione feriarum primus erat, cadens partim in Martium nostrum, partim in Aprilem (siquidem sunt in naves Hebræorum menses.) Frugum igitur duas pluuias commemorat, tempore sementis, & quum fruges sunt in spica. Non quòd iuxta Thalmudicorum nugas referentur. R. Selomone Iarhio, eo anno in Nisan seminarint, vt exponitur in tractatu de ieiunio, & quod creuerint fruges vñ decim diebus, adeo vt mēse primo venerint ambræ pluuias, idque prodigio quodam. Et R. David Kimhi, exponente Mercero, ex Rabinorum interpretatione, dicit, quòd vterque imber autumnalis & vernus, ambo, inquam, descendunt in Nisan eo anno. Dixerunt enim quòd eo anno exacta erat magna pars Adar Februarij. Nec descenderant imbres illis, ac descendit illis pluuiā prima, primo Nisan: Dixit Israëlitis Propheta, Exite & seminate. Dixerunt, is qui habet cabum tritici aut hordei comedat illum, & vitæ aut seminet eum & moriatur. Dixit illis, nihilominus exite & seminate, factum est illis prodigium, & reuelatum est illis id quod erat in foraminibus & riuus formicarum, & quod in parietibus, & exierunt ac seminarunt secundo, tertio & quarto, & descendit illis pluuiā secunda quinto Nisan, & obrulerunt manipulum decimosexto Nisan. Et inuentus est manipulus, qui offerri solet ex frugibus, quæ crescunt sex mensibus, oblatas ex vñ decimo die: & inuentæ sunt fruges, quæ crescunt sex mensibus, crescentes vñ decim diebus. Hactenus Thalmudicorum nugæ & commenta, absque vñlo sacrorum Bibliorum fundamento. Habenturque in Thalmud tractatu de Ieiunio cap. i. citant Mercero ad hanc locum. Quæ eadem facilitate ac libertate respuuntur, qua merè liberè & sine autoritate valida, proposita fuere. Neque indiget nostro mendacio Prophetica interpretatio, neque confictis miraculis & prodigijs Rabbinijs. Fictitium est demittendam esse vtramque pluuiam (à quarum vna ad alteram sex minimum menses solent intercedere) in mense primo, idque voluisse insinuaré prophetam hoc loco: sed sensus est genuinus, quòd suo tempore

R. Selomone Iarhio.
R. David Kimhi
Mercero interpretate.

Thalmud. tra
ctatu de
Ieiunio
cap. i.

tempore autumnalem, & suo etiam tempore verum imbrem sit demissurus. Nempe (quod explicationis gratia addidit) mense primo, vel à principio, vt habet vulgata editio. Est ergo ista expositio clara nec contorta: Pluuiam scilicet quæ appellatur יורה Ioreh, demisit vobis in tempore suo, quod est in Marchesuan, Octobri: & demisit etiam vobis pluuiam serotinam tempore suo, mense primo, qui est Nisan. Ac vtrumque ait R. David Kimhi, מורה moreh, per Mem, idem quod יורה Ioreh, per Iod, Sic etiam R. Aben Ezra idem est, quod מורה. Agricultura duabus pluuiis maximè opus habet, vt pote, post sationem primariā siue primi temporis, vel tempestiuā. Vt semina geminare, & radices agere possint, altera deinde, illo mense, quo maturescunt fruges, ne plenis spicis siti flaccescant, vel actu nimio grana extorreatur, quam serotinam appellamus, ad quod D. Iacobus sapiēter alluissse videtur: *Iac. 5. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ: patienter ferens, donec accipiat temporaneum & serotinum (sub.) imbrem.* De pluuiā enim sermo est. *Deut. 11. Si obedieritis mandatis meis, vt diligatis Dominum, & seruiatis ei in toto corde vestro dabit pluuiam terræ vestræ temporaneam & serotinam, vt colligatis frumentum, vinum & oleum.* Vtrumque igitur imbrem temporaneum & serotinum, se darurum in tempore suo ac tempestiuè pollicetur benignus Dominus. Hoc est suppeditaturum omnia necessaria nō solum temporalia, sed multo magis spiritualia, *Matth. 6. Primum quærite regnum Dei &c.* Vnde Apostolus, *Luc. 22.* qui propter illud libenter reliquerant omnia, petiit in cœna, siquid decessisset eis, quos miserat sine pera ac pecunia in zonis, *Qui responderunt, nihil omnino sibi vsquam desuisse.* Si ergo tempora, terræque pronentus nostris haud quaquam respondeant votis (Galli dicimus, *les saisons de l'annee*) sciamus Deum nobis vel potius peccatis nostris iratum esse, nōque superioribus annis suam benedictionē minimè agnouisse, cum horrea nostra frumento redundarent, & torcularia vino & oleo diffuissent: Veluti hoc loco promittit Iudæis. Per imbrem intelligitur idem Christus, iustitij doctor, ac sana eius doctrina. Hunc imbrem desiderabat *Ier. 45. Rotate cæli desuper, & nubes pluuiæ iustitiam, & Psal. 71. extat de Messia variatiniū huiusmodi. Descendat sicut pluuiā in vellus, & sicut stillicidia stillat in super terram. Deut. 32. Crescat vt pluuiā doctrina mea, sicut vt ros eloquium meum,*

R. David Kimhi.
R. Aben Ezra.

Iac. 5.

Deut. 11.

Matth. 6.

Luc. 22.

Ier. 45.

Psal. 71.

Deut. 32.

quasi imber super herbam, & quasi stilla super gramina. Datur nobis imbrem matutinum & serotinum, hoc est, virtute gratiæ tam præuenientis, quam subsequenti oportunitatem, sicut in principio Christianæ religionis effecerat. Pollicetur se propitium in iuuentute & senectute hominis: Curat verbum iunioribus annunciari. Quod si neglexerint, non tamen cessat Deus benignus pluere etiam in senectute hominis. Vocat aliquos in vineam primo mane, & per sequentes horas diei. Aliquos etiam admodum sero circa undecimam horam: *Matth. 20. cap. 5. qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat, qui pluit super iustos & iniustos.* In Scholiis Græcis ad ca. 5. Jacobi Apostoli habetur, quod pluuia matutina est pœnitentia peracta in iuuentute cum lachrymis, Serotina verò quæ in senectute. Omnia verò pendent ex Dei benignitate, idem dicit Apostolus, Donec accipiat pluiam matutinam & serotinam. Hæc ibi. Aliqui imbrem matutinum exponunt fidem, & serotinum, perfectionem bonorum operum. Vel imber matutinus, est cogitatio fidei, pro huius vite statu: Serotinus autem, est vitio, quæ fidei succedit, tanquam premium merito, quando videbunt Deum electi, sicut est. *Videmus nunc per speculum, & in enigmate &c. ait Apostolus. 1. Cor. 13.* Sequitur in textu: *Et implebuntur area frumento, & redundabunt torcularia vino & oleo.* Suprà exhaustus apothecas, horrea & promptuaria demolita prophetauerat, cap. 1. Nunc frugibus implentur areae &c. Torcularia vuis calcandis ad vini liquorem exprimendum, ac etiam oliuis ad oleum educendum, subseruiunt. Quasi dicat, Rerum opinium erit veritas. Intelligitur verò Euangelij diffusio per totum orbem. *Vnde Isaias c. 11. Repleta est, ait, terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes.* Et reddam vobis annos quos comedit locusta &c. id est per quot annos famem sustinuitis locustarum, per tot iterum duplicabo fructus. Ut cum summa erga Deum gratulatione canere valeant: *Letati sumus pro diebus, quibus nos humiliastis, annis quibus vidimus mala.* *Psal. 89.* Vide quomodo non solum succedentium annorum plenam abundantiam se daturum promittit, sed amplius etiam præteritorum temporum damna resarcienda, eisque in integrum restituendos, vitio ipse recipiat & polliceatur. Quasi dicat, ex Chaldaica paraphra si, vt habet Arias Montanus, & apud R. Dauidem Kimhi, Mercero interprete, Ionatham, inquit, me^o videtur fuisse,

quod

quod sit propheta futura temporibus Messia. Nam vertit, reddam vobis annos bonos pro annis quibus vexarunt vos populi, gentes & linguæ, & principes & reges: quos omnes scelerum ultionis ministros & satellites Deus esse voluerat. Doctor iustitiæ sua gratia, & doctrina omnia restituer. Reddam vobis, ait, annos pristinos. In hunc locum *Ruperti hoc loco.* Rupertus, Quomodo, inquit, illis qui in captiuitate mortui erant, redditio temporalis fieri potuit annorum, vel fructuum annalium, quos manus hostilis eisdem vitæ abstrulit? Responsio: Spiritualem & æternam redditionem oportet intelligamus, quæ in aduentu Saluatoris reddita est omnibus, qui expectantes regnum Dei, sub eisdem regnis iniuste fuerant oppressi. Omnes enim illos in passione sua saluator liberauit, descendens ad inferos, & educens eos in æternas delicias Paradisi. Ibi Daniel & socij ac cæteri illius temporis electi, quibus Babylonica captiuitas annos suos abstulit. Ibi Hester, Mardocheus, & qui sub Persis fuerunt: Ibi Machabæi, qui sub Antiocho, ex regno Macedonico, successore multa petulerunt. Ibi denique sancti Apostoli, qui sub tyrannide Romanorum imperij, passi sunt martyrium, cum alijs Electis in æternum deliciantur, & vita beata in æuam perfruuntur. Reddam annos hoc est, consolabor vos super omnibus malis, quæcumque intulerunt vobis regna illa regno Dei contraria. *Sic Iob cap. 41. ultimo dicitur: Et addidit Dominus omnia quæcumque fuerant Iob, duplicia. Dominus autem benedixit nouissimis Iob, magis quam principio eius. Isai. 60. pollicetur Dominus, Pro are afferam aurum, & pro ferro afferam argentum, & pro lignis as, & pro lapidibus ferrum, & ponam visitationem tuam pacem. Reddam vobis annos, quos comedit locusta &c. id est peccatum. Cuius proferre stolam primam, ait prodigi præter, *Luc. 15.* Quia in reuerfione peccatoris ubi abundauit delictum, superabundat & gratia, vt sanctus scribit Apostolus. Ex quo datur intelligi, quod post lapsum non denegatur venia, si pœnitentia vera subiecta fuerit: quamuis Nouatiani heretici, negent per pœnitentiam posse reformari peccatores in pristinum statum, aduersus quos militat propheticus sermo, Et reddam vobis annos, quos comedit locusta. Sed de his nunc satis. Finem dicendi faciens, Doctorem nostrum iustitiæ, Christum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen. Romanor. 9. toto corde inuocato, ac supplex obsecro, vt me inter peccatores ma-*

in 3 ximum;

ximum, Spiritus sui imbre rigare, perfundere ac complere dignetur, sicque perfundere, ut dignos poenitentiae fructus tempestiue agere valeam, ac gratum illi sacrificium iustitiae offerre: secundum quod regius Vates. *Psal. 4. & 50. dicit: Sacrificate sacrificium iustitiae, & sperate in Domino. Item, Tunc acceptabis sacrificium iustitiae, oblationes &c.* Hoc enim exquitur à nobis idem doctor noster, *Matth. 6. Primum quaerite regnum Dei, inquit, & iustitiam eius, & haec omnia adicientur vobis.* Dignetur insuper reddere annos quos comedit locusta & bruchus: hoc est, ad se reuerfis exhibere remissionis gratiam, ut sancta mater orat Ecclesia, atque multiplicare super nos misericordiam suam, ut ubi abundavit delictum, superabundet Dei gratia, & sicut regnavit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in vitam aeternam, ubi perfecta est facies, totiusque boni exuberantia & copia, per eundem Iesum Christum Dominum nostrum, *Rom. 5. s. Dixi.*

Hymnu quadrages.

Rom. 5.

HOMILIA XVI.

Fortitudo mea maxima, quam misi in vos. Et comedetis vescentes & saturabimini, & laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit mirabilia vobiscum, & non confundetur populus meus in sempiternum.

IOELIS CAP. II.

D. Hier. hoc loco.

Olet Deus, suam insignem ostendere fortitudinem in tenuissimis, ac infirmisissimis bestiolis superborum arrogantia sic perdomando. Unde in hunc locum D. Hieronymus scribit hoc modo. Quomodo potentia Dei in Aegyptiis plagis ostensa est, per parva animalia, & praecipue Cyniphe, qui tam parvi sunt culices, ut vix cernantur oculis: sic & nunc magnitudo virtutis Domini in parvis quoque animantibus demonstratur. Non quod Deus ad nurum nequeat terras operire diluio, vel fulmine concremare, sed per animalcula ostendit humanam fragilitatem. Unde pulices & cimices idcirco fecit, ut fragilitatem nostrae carnis ostenderet, quae

quae ab his quae parva sunt vulneratur. Quid gloriatur terra & cinis: Haec ille. Notatione dignum est, quod *Exod. 8.* legitur. Magos Pharaonis in tertio signo, (quando Cyniphe apparuerunt) non potuisse similia facere, sed dixisse: *Dignus Dei est hic.* *Act. 12.* Herodes rex: consumptus à vermibus narratur. Sic Antiochus viuis, vermibus corrosus, vitam terminavit. Musca, rana, locusta & culices, sic Pharaonem ac Aegyptios afflixerunt, ut resistere nequiverint. Bellicosos Philistaeos, *1. Reg. 5.* muribus in Azoto, propter arcam suam afflixit Deus. Blasphemum Sennacheribum per mures etiam agrestes, referente Herodoto *li. 2.* percussit. Agrestes mures, inquit Herodotus pater historiae, arcus & scuta ediderunt. Iste rex, subiungit, in templo Vulcani stat lapideus, manu muris tenens, & haec per literas dicens: *is iuris ipse uisus est:* In me quis intuetur, pius esto. Sic Gallicè, *Aprenex à me veoir, à craindre Dieu.* Infirma siquidem mundi eligit Deus ut fortia confundat, *1. Corint. 1.* Quod sequentibus corroboratur historis. Cromerus de rebus Polonorum in populo iuniore, & Munsterus in Cosmographia idem recitat de eo, quod mures inusitatae magnitudinis illum cum uxore scelerata & liberis fugientem quoquoersus per aqua & flamma persecuti sunt: nec profuerunt abgentium satellitum praesidia, absumptis prius filiis, deinde uxore, ipse infelix lenta morte consumitur in arce Crusuicia, iusto Dei iudicio. Sic enim non ceciderunt patris eius Popieli senioris imprecationes qui solitus erat in familiaribus sermonibus subinde murium depastioni se suosque deuouere. Narrat praeterea Munsterus in Cosmograph. & Genebrardus in Chronographia sua, quendam Episcopum Moguntinum Hattonem, cum vidisset magnam annonae charitatem, congregasse in horreo plurimos pauperes, eosque concremalle. d. non differre illos à muribus, qui frumentum depascunt, ad nihil vtile, sed tantum fruges consumere natos. Vltione diuina murium agmen eum rodebant, etiam quaecunque quaereret subterfugia. Turrim in medio Rheni flumine extrui curauit, in eam se recepit, sed mures tranarunt, turrimque conscenderunt, & ipsum morsibus deuorauerunt. Illius insuper nomen parietibus & chartis inscriptum, abraferunt, cum insignis Turris illa haecenus dicitur à muribus. Aliquot alij ex iusta Dei vltione in Chronicis à muribus corrosi narrantur. In Chronico Sigeberti refertur, quomodo

Act. 12.

1. Reg. 5.

Herodo.

lib. 2.

1. Cor. 1.

Crome-

rus de re-

bus. Pa-

lon. &

Munste-

rus in

Cosm-

graph.

Miste-

rus in

Cosmo-

gra. &

Gene-

brardus

in Chro-

nog.

Chroni-

con Sig-

berti de

Arnul-

pho Imp.

Crantz-
ius in
Saxonia
lib. 3.
F. Faber
in Ioël
cap. 2.

modo Amulphus Imp. afflicto à pediculis in corpore
ius scaturientibus, vt à nullo medicorum minui possent,
moritur. Cui subscribit Crantzius in Saxonia, lib. 3. affli-
ctus illum pediculari morbo absumptum fuisse. Ioannem
Fabri ab Hailbrum Dominicanus, qui egregius in huius
nostrum Prophetam edidit commentarios, quibus me-
non parum adiutum subleuatimve profiteor, narrat hoc
loco, fuisse quendam consulem in ciuitate quadam
profus immitem, ac durum erga pauperes, qui quan-
do apparitores indicabant adesse pauperes quosdam
clientulos, negotia quadam coram ipso tractanda ha-
bentes, solebat dicere, Quid mihi rei cum pediculosis
mendicis: Caterum Deus eiusmodi fastum non reliquit
impunitum. Cum enim aliquando hic consul in curia ma-
gnifico cuidam viro adesset contracto morbo domum re-
uersus lecto decubuit, tantaq; pediculorum vis eum inua-
sit, vt etiam ex cordis ventriculo scaturirent, ipsiq; cor
consumerent, atque ita miserabili morte eum afficerent.
Sic ille. Fuerunt ibi pediculi fortitudo Dei magna. Sequi-
tur. *Comeditis & saturabimini & laudabitis nomen Domini.*
Psalm. 21. Ederit pauperes & saturabuntur, & laudabunt
Dominum, qui requirunt eum. In euangelio promittitur
mensa opipare instructa, vbi dicitur, *Mat. 8. Multi venient*
ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham Isaac &
Luc. 14. Iacob in regno caelorum. Luc. 14. Dixit quidam, Beatus, qui ma-
& c. 12. ducabit panem in regno Dei. & c. 22. Ego dispono vobis men-
sam, vt edatis & bibatis super eam in regno meo. Obserua, q
lex magis famem accendat, quam sedare valeat, animos
anxios reliquens, ac conscientias inquietas: at verò Eu-
geliū est solidus verè cibus, famem tollens omnino, & ani-
mum potius quam stomachum plenè perfecteq; explet at-
que satians, *Luc. 1. Esurientes repleuit bonis. Ioan. 6. Qui ve-*
nit ad me non esuriat, & qui credit in me non sitiet unquam.
Matth. 15. cum non haberent turba quod manducarent, dixit
Christus. Dimittite eos ieiunos nolo, ne deficiat in via. Christus
ipse panis est viuus, qui dat vitā mundo, *Ioan. 6. Saturabi-*
mini addit. Non gulam commēdat more Epicureorū. Sed
saturitatē cibi caelestis. Intelligit itaq; vberriam Dei co-
gnitionem. Lex cum gratiam non conferret, non satiabat,
sed ad Christū mittebat. Euangelii verò famem sedat, vt
quod remissionē peccatorū offerat & vitā aeternam. Subli-
tur, & laudabitis nomen Domini, &c. Saturitas ventris ta-
cum

Luc. 1.
Ioann. 6.
Matth.
15.
Ioan. 6.

tiem abest, vt ad laudem excitet Dei, vt saepe securitatem
& Dei contemptum gignat. *Impinguatus est dilectus, & re-*
calitranit. Deut. 32. Item, Sedit populus manducare & bibere. Deut. 32.
& surrexit postea ludere, Exod. 32. & 1. Cor. 10. Sed hic dici-
tur: Et satiati laudabitis nomen Domini. Huc spectat Pro-
phetæ, vt in omnibus Deus glorificetur. In frugibus inter-
dū Deus blasphematur, ideoq; sapiens, Prouer. 30. Ne forte, Prou. 30.
inquit, satiatus illiciar ad negandum, & dicam, quis est. Domi-
nus? Sed verbis Dei relecti, & bene pasti, hisq; vegetati, in
gratiarum actionem prorumpemus. Alioqui impios non-
nunquam delicatius pascit Deus, quam pios, vt Epulonis
ar mendici Lazari, Euangelica asserit historia, Luc. 16. nisi
alia promitteretur felicitas. Agnoscendus est Dominus,
qui pascit nos, nec erga illum debemus inueniri ingrati.
Vnde dicit: Laudabitis nomen Domini. Nonne bonorū om-
nium largitorem laudare debemus, gratias de susceptis
beneficiis illi referentes: Psalm. 33. Benedicam Dominū in omni
tempore, semper laus eius in ore meo. Magnificate Dominum
meum, & exaltemus nomen eius in idipsum, & Psalm. 102. Bene-
dic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones
eius. Item Psalm. 115. Quid retribuam Domino, pro omnibus qua
retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini
innotabo. Emphasim habet, quod dicit vates sacer: Nomen
Domini Dei vestri, &c. Dominus est, qui vobis liberalissi-
mè providere potest. Matt. 6. Nolite solliciti esse, dicētes, Quid
manducabimus, aut quid bibemus? Scit enim pater vester coe-
lestis quia his omnibus indigetis: Nouit succurrere, & potest
omnia. Qui dat escam pullis cornuorum innocantibus eum, &
replet omne animal benedictione, vt diuinus Psalter cecinit: Ille
mille modos habet quibus suis succurrat. Patres in de-
sertis paui quadraginta annis, qui nec serebant nec
metebant. Tempore famis Eliam cornuorum ministerio
aluit, 3. Regula 17. & innumeros alios. Bonum sanè
habemus Dominum. Imò optimum, maximum, (qui
tituli sunt huic Domino peculiare & proprii.) Deus est,
dans aeternā vitā, iuxta huius nominis singulas literas,
vester cum dicitur, amplificatur Dei erga populū suum af-
flictus, & vt ita dicā, in vlt. p. m. v. erga homines amor. Psalm.
94. Ipse est Dominus Deus noster, nos autē populus eius, & oues
pa. sua eius, & Pla. 22. Dominus regit me, siue pascit me, & nihil
mibi deerit: In loco pascuae ibi me collocauit. Parasti in conspectu
meo m. f. m. aduersus eos, qui tribulant me, ibidē. Qui fecit mi-
m s rabi

Luc. 16.

Psalm. 33.

Psalm. 102.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

Psalm.

rabilia vobiscum. Rationem addit. Quia mirifica egit. Quæ nō
est benedictio corporalis, annonæ vbertas, sed quod filii
iræ datur doctor iustitiæ famelicos pascens, ex peccatoribus
iuustos, ex ira filios, Dei filios, ex mortalibus immortales,
ex damnatis alioqui saluos faciens credentes, quæ mirifica & valde
mirabilia sunt, & nemo fecit nisi Christus. Quod addit: nō confundetur in æternū, &c. At
quit hæc, non de reductione è Babylone, sed tempore Euangelij
intelligi. Iudæi etenim in confusione sunt, propter ipsorum
incredulitatem, & ingratitude, & ingratitude, atque parricidium,
eadem nimirum filij Dei, & Messia: veri. Quia negauerunt Iudæi
Christum coram Pilato, & Non habemus regem, nisi Casarem, &
rursus, Nolumus hunc regnare super nos. Iudæi iam non sunt populus
Dei, sed translata est ad Gentes promissio, & adoptio filiorum
Dei. Daniel. 9. Et non eris eius populus, qui eum negaturus est.
Legem, tamen quid faciendum sit ostendat, quia faciendi facultatem non præstat, sequitur
confusio conscientia. Peccatoris apud Lucam, & ad. 18. more,
nimirum Publicani à longè stantis, caput ad Deum sub lege non
audemus tollere: quæ nos aculat, peccata ostendens nobis: à Deo
refugimus, vt Adam & Eua, &c. Hanc confusioem hic iustitiæ doctor,
Christus seruator, tollit. Qui in Christum credit, non confundetur
in æternum, Hebr. 4. Adeamus ergo eum fiducia ad thronum
gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus
in auxilio oportuno. Sic instar prodigi, Luc. 15. ad patrem confugimus,
dicentes illi: Pater peccauimus in caelum & coram te, iam non sumus digni
vocari filii tui, &c. Cui pater, postquam ruit in amplexus filij,
vitulum saginatum, vt epularetur, occidi iussit. Hæc est,
Christi pro nobis immolati merito, peccatoris iucunda receptio,
Psalmus 30. In te Domine speraui, non confundar in æternum.
Ita intelligo confusioem per Doctorem CHRISTVM sublatam, D. Apostolo
interprete, Ephes. 3. In quo habemus fiduciam & accessum in
confidentia per fidem eius. Sunt qui confusioem paulò aliter
interpretantur, nempe deformationem naturæ per peccatum factam
in animo & corpore. Post lapsum siquidè vita hominis
perpetua quedam confusio est, error & calamitas. Hanc sanat
doctor iustitiæ & vniuersorū instaurator & reparator
Christus Dominus, qui peccata

cata remittit, spiritum donat, vitæ æternæ hæredes facit. Apoc. 3.
Ille Apoc. 3. Suadet nobis ab eo emere aurum ignitum probatum,
& vt vestimentis albis induamur, vt non appareat confusio
induitatis nostræ. Hæc expositio quidem sincera & pia est. Prior
tamen illustrius habet legis & Euangelij discrimen. Lex
confundit, quia non adducit ad perfectionem. Euangelium
implet animos gaudio. Rom. 5. Iustificati ex fide per gratiam
habeamus ad Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem
& habemus accessum per fidem in gratiâ istam, in qua stamus,
& gloriamur in spe gloria filiorum Dei. Rursus iustificati in
sanguine ipsius, salui erimus ab ira per eum. Reconciliati sumus
Deo, per mortem filij eius. Ibidem. Et scietis quia in medio
Israël ego sum, & ego Dominus Deus vestester, &c. Patrum
cum populo Dei per Christum. Vos populus Dei. Ego Dominus
Deus vestester. Christus regni & fœderis instaurator: Scietis
quia in vobis habitabo. Id agnoscitur per arrationem Sancti
spiritus, de quo mox subiungitur mentio. Cognoscetis me esse
in medio vestrum, qui audiam clamorem vestrum, & me esse
Deum vestrum, nec alium. Non sicut Dij populorum quos
coluistis: illi enim non iuuant, quia sunt vanitas. Scietis
me esse in medio Israël, &c. Id ad Christum carne vestitum
inter Iudæos versantem referunt nonnulli, quod & Ioannes
Theologus alluserit, c. 1. dicens. Et habitauit in nobis.
Et quidem ad Christi præsentiam in sua Ecclesia sine
dubio respicit Prophetia ista: vnde Christus ipse Matth. 28. siue
ultimo cap. Ecce, inquit, ego vobiscum sum, vsque ad
cōsummationem seculi. quod non solum de præsentia diuinitatis,
verum de præsentia corporali in sacratissima Eucharistia,
etiam verum est, vt fufius, Cōcionibus de augustissimo
Sacramento, in sacris Decadibus nostris diximus. Alius
autem modus promittitur hic, quo inter Israëlitas sit
versaturus, quàm antè. Nam illo tempore non dubitabant
versari in Israël Dominum. Id enim sæpè promiserat.
Significat ergo hominem esse, qui in medio Israël habitet,
nō vt in Templo habitaret, sed visibilis Immanuel, vt ait
Isaias, c. 7. verus homo, sed & verus Deus (quod interpretatum
sonat nobiscum Deus. Matth. 1.) Propterea addit, Scietis
quod ego Dominus Deus vestester, & non alius, quæ
particulâ totam personæ descriptionem absoluit. Suprà
diserta personarum notatio, quum Pater daret doctorem,
de quo nunc dicitur, Scietis quod ego Dominus habitans
in medio Israël, id est factus homo, carne induta, statimque
de Spi

Rom. 5.

Ioan. 1.

Mat. 28.

Isai. 7.

Mat. 1.

de Spiritus persona sermo subiugitur. Effundant Spiritum
meum, &c. En Trinitas sancta, Et scietis me esse Dominum
Deum vestrum, &c. cum emphasi, Quasi dicat, Vindicem
protectorem. Et non est amplius, seu, vltra. Et non est alius
(supp.) numen, Non est alius Deus præter me. Inde repetitur
articulam illam suavissimam, & plenam consolationis.
Et non confundetur populus meus, &c. In Christum credentibus
nulla confusio, iuxta illud, Dan. 3. *Non est confusio con-*
dentibus in te. Roma. 9. & 1. Pet. 2. *Omnis qui credit in eis* (Chri-
stum Iesum) *non confundetur.* aiunt Sancti illi Apostoli & co-
lumnæ Ecclesiæ. Sed vel in mediis afflictionibus, ætate
vitæ & salutis per Christum partæ & oblata, spe, sese solat
tur, aque animos erigunt. Animaduersione dignissimum
1. Multis ac variis modis Christum in medio Ecclesiæ esse.
Primo singulari quadam & particulari providentia, quæ
ipsam gubernat tuetur ac defendit, & de omnibus ad eius
conservationem necessariis ac salutem solerter providet.
2. Altero modo, dicitur esse in nobis per gratiâ in hæreticis
Rom. 5. tem, non sola imputatione, vt hæretici blaterant, Rom. 6.
Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum,
qui datus est nobis. Vt tanquam in templis suis non corpora-
liter, sed per fidem & charitatem inhabitet. Deus quidem
vbique est, per diuinitatis præsentiam, sed non vbique est
3. per habitationis gratiam. 3. Speciali quodammodo, con-
gregatis in nomine eius assistit, vt concilii œcumenicum
legitimè coactū nequeat in his, quæ sunt fidei & morum,
errare: Matt. 18. *Vbi duo vel tres congregati fuerint, in nomine*
meo, ibi in medio eorum sum. Verè ingens consolatio. Vnde
cum Sapiente exclamare licet, capitis decimioni seu pe-
Sap. 19. stremiti vltima periodo seu versu: *In omnibus magnificentissimi*
pulum tuum Domine, & honorasti, & non despexisti in omni
pore, & in omni loco assistens eis. Et cum Mose legislato-
Deut. 4. re, *Non est alia natio tam grandis, quæ habeat Deum ap-*
propinquantem sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationi-
Pf. 144. *bus nostris.* Consimile est, quod Psal. 144. scribitur: *Prope est*
Exec. 48. *Dominus omnibus inuocantibus eum, &c.* Hoc præuides, Eze-
chiel. cap. 48. in fine; cum nouam illam Hierusalem descri-
beret, dicebat: *Nomen ciuitatis ex illa die, dominus ibidem.*
Dominus in medio Israël, hoc est fidelis populi, vt sub-
ueniat, & succurrat. Vt sol est in medio Placetarum in celo,
vt cor in medio partium principalium in animali, vt li-
gnū vitæ erat in medio Paradisi: Sic & Dominus in medio
populi

populi sui. Vidit Christum Ioannes, Propheta Ecclesiæ,
in Apocalypsi cap. 1. & 2. *ambulantem in medio septem candæ-* Apoc. 1,
labrorum aureorum. Ille in medio Ecclesiæ est, non ad ho- Apoc. 2,
tam, vel breue aliquod tempus, sed *Mart. vltimo, vsque Matt. vlt.*
ad consummationem seculi. Vltimo versu, ibi. Vnde merito *imo ca.*
Ecclesiæ vocatur ab Apostolo 1. Timot. 3. *columna & firma-* 1. Tim. 3.
mentum veritatis. De noua Hierusalem Apoca. 21. dicitur: *Apoc. 21*
Audiu vocem de throno dicentem. Ecce tabernaculum Dei
cap hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt,
& ipse Deus cum eis erit eorum Deus. Sic antea Salomoni
dictum fuerat à Domino: 3. Reg. 6. *Habitabo in medio filio-* 3. Reg. 6.
rum Israël, & non derelinquam populum meum Israël. Prius
quoque Moyfi fuerat reuelatum, *Leuit. 26. Ponam taber-* Leuit. 26
naclum meum in medio vestri, & non abiciet vos ani-
ma mea. Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vsque
erit populus meus. quod ab Apostolo 2. Corinth. 6. repetitur 2. Cor. 6.
hoc modo: *Vos estis templum Dei viui: sicut dicit Deus:*
Quoniam inhabitabo in illis: & inambulabo, & ero illo-
rum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Concordat Isaias
Euangelicus propheta, cap. 12. *dicens: Exulta & lauda ha-* Isai. 12. c.
bitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israël. Hacten-
us de Christi assistentia: ad sequentia progrediamur. Et
erit post hæc, Effundam spiritum meum super omnem car-
nem, & quæ sequuntur. Ioël. 2.
Prædicat eximium donum die Pentecostes discipulis
concessum, (prout S. Euangelista Lucas in Actis Aposto-
licis cap. 2. fufius commemorat.) Princeps quoque Apo-
stolorum D. Petrus, ibidem, in eundem sensum adducit. *Act. 2.*
Vbi clarius ait: *In diebus nouissimis, &c.* Sic enim dicuntur
dies illi, in quibus Christum reuelari oportebat, in quibus
plenitudo temporum. Si. Isa. 2. *Erit in nouissimis diebus præpa-* Isai. 2.
ratus mons domus Domini, & alibi non semel. Et erit post hæc,
&c. vbi scilicet fœdere Christi sanguine confirmato, à
moruis surrexit, & in populo suo habitationem elegerit.
Sic Aquila Ioannes, Theologorumque Phœnix: cap. 7. *Hoc* Ioan. 7.
autem dixit de Spiritu quem accipuri erant credentes in eum.
Nondum enim erat Spiritus sanctus datus, quia Iesus nondū erat
glorificatus. Propriè dixit: *Effundam.* Verbum copiosæ. Nam
alioqui nullis non seculis fuere viri boni, in quibus erat
Spiritus sanctus, vt Symeon Iustus, Luc. 2. & aliquot alij, at
tum multiplicatus valde fidelium numerus ac vberius longè
& copiosius communicatus est Spiritus sanctus, post
Christi

Christi ad cœlos ascensum. Spiritus enim dona sunt vera. Distributionesque gratiarum sunt, inquit Apostolus. Vide pulchram consequentiam. Suprà, de officio Christi quod futurus esset Doctor iustitiæ, egit: hic de Spiritu sancto & donis eius luculenter, D. Petro interprete, variatur. Nunc vide verba. Post hæc, id est, postquam Doctor iustitiæ suum absoluerit ministerium, docens iustitiam. *Isai. 45. Ego Dominus, & non est alius, loquens iustitiam, annuncians recta, & sua morte peccata expians, arque, ut*
1. Ioan. 3. Ioan. 3. scribitur, opera Diaboli dissoluens, mittitur Spiritus sanctus, ut Christus, inquit, Nisi ego abiero, Paracletus non
Ioan. 16. venit ad vos. Ioan. 16. Effundere, ut suprà innuimus, largam copiam significat. Antè in angulo Iudææ verbū consistebat. Notus in Iudæa Deus, inquit Psaltes, nunc omnibus linguis etiam Gentibus. Rectè etiam verbum effundendi conferitur cum מור moreh, quo nomine & Doctor & Pluvia significatur. Quod Spiritu sanctus, ut pluvia à cœlo demittitur, ad riganda corda arida & velut sterilem agrum fecundandum. Qua eadem figura vitur columba
Act. 2. Apostolorum. Petrus, Act. 2. de Christo verba faciens. Dextera Dei exaltatus, inquit, & promissione Spiritu sancti acceptus à Patre, effudit, hoc (donum) quod videtis & auditis. Significans donum cœlitus dimissum ut pluviam. Obseruare licet distinctionem personarum. Quod enim effunditur, non est is qui effundit. Sic suprà, Latamini in Deo qui dedit vobis Doctorem. Sunt duæ personæ dantis & decantis. Et tamen Christus dicit, Ego & Pater unum sumus, Ioan.
10. cap. Quod meum Spiritum dicit Pater, non Spiritum simpliciter, hoc est patris Spiritus. In patre nihil nisi diuinum, æternum, & omnipotens. Hic ergo Spiritus, æternus & omnipotens Deus est, Creatorque in Psalmis discretè nominatur, Emitte, inquit, Spiritum tuum & creabuntur. Item Verbo Domini cœli firmati sunt ac creati, Spiritu oris eius omnis virtus eorum. Veni creator Spiritus. Sic illum inuocat Ecclesia. Hæc est fides Catholica, & doctrina propter inuocationem imprimis necessaria, in qua in tuendus Pater omnium conditor, filius iustitiæ doctor, redemptor, atque victima pro peccatis, & Spiritu sanctus procedens à patre & filio, qui à Patre per filium effunditur, ut corda sanctificet. Dicens, effundam. Alludere videtur ad id quod facere solent præpotentes Monarchæ, qui ad ostendendam potentiam, opulentiam, &

liberal

liberalitatem suam, aurum & argentum profusissimè in vulgus spargunt, cum acclamatione, Gallis familiaris, *Largesse. Sic Deus effudit spiritum suum in nos abundè, per Iesum Christum saluatorem nostrum. Tit. 3. Effundam super omnem carnem, ait: Vbi Iudæis & gentibus Spiritu sancti donorum largitas promittitur. Post Christum siquidem in cœtos sublatum & assumptum, nullus populorum delectus est habitus seu factus, veluti docuit Petrus, Act. 10. In ueniente comperi, quia non est acceptio personarum apud Deum, sed in omni Gente, &c. Ut in Samaritanis Cornelioque Gentili, satis superque demonstratum est in Actis. Voluit quoque Christus ac iussit, penitentiam & remissionem peccatorum in nomine suo annunciari in omnes gentes. Luc. 24. Super omnem carnem, hoc est, hominem, more scripturæ. Sic Ictias, Videbit omnis caro salutare Dei, & Psalmographus, Ad te omnis caro ueniet. Rursus Psal. 144. Benedicat omnis caro nomini sancto eius. Et facer Euangelista, Ioan. 1. Verbum caro factum est, Hoc est Deus factus est homo. Alia quoque ratio est, cur carnem potiusquàm aliud uocabulum posuerit: carnem dicit, quia rebellibus & lapideis cordibus Spiritum sanctum non communicat Deus. Spiritus ex lapideis cordibus, carnea, mollia, ac tractabilia facit. Carnem etiam dicit, quia, teste Apostolo, concupiscit caro aduersus Spiritum. Ideo datur nobis Spiritus desuper, qui nos spirituales reddat, ut quæ sursum sunt, non quæ super terram, sapiamus: non quæ sunt carnis, sed quæ Spiritus.*

Non præteribo D. Petri in posteriore sua Epistola c. 1. testimonium, huic negotio accommodatum. *Per quem, uidebitur Christum, maxima & pretiosa nobis promissa donauit: ut per hæc diuinè efficiamur consortes nature. De donis Spiritu sancti, per Christum credentibus collatis, iuxta illud ex Dauide apud Paulum vaticinium. Ascendens in altum, dedit dona hominibus, Ephes. 4. accipe & intellige. O mirificam Domini nostri liberalitatem & largitatem. Est effusio paritatis omnino aduersa. Effusionis ratio certū ipsa sibi modum nec præscribit, nec eius qui effundit animo & largitati ponit, quacūque in re effusio cōsideretur, ut apud Psalmistam, Effunde iram tuam in gentes, qua te non nouerunt. Psal. 78. Abundantem ergo spiritus sui copiam se facturum promittit Deus. Et quando dicitur, super omnem carnem, non est intelligendum quòd omni homini danda fuerit*

fuerit prophetia: sed spiritus omnibus promittitur, ut omnes sciant, & habeant cognitionem Dei. Est autem duplex diuini Spiritus in iis, qui eo fruuntur, efficientia generis (vt scribit ad presentem locum Arias Montanus) Alterum quidem vitæ renouatio, ac nouæ cuiusdam respirationis planè diuinæ vsus, quem nemo scit nisi qui accipit: magnam nimirum in hominibus mutationem efficiens. Sicut dictum est *Sauli*, 1. Reg. 10. *Infiliet in te spiritus Domini, & mutaberis in virum alium.* Itaque hoc genus ad eius ipsius, in quo est vtilitatem, sanctificationem & celestem felicitatem propriè pertinet. Alterum autem genus est, eorum quos hic Spiritus corripuerit ad res publicè gerendas effectio, & diuina quædam conformatio, eaque contingit, quos Deus non tam sui ipsorum, quàm aliorum causa, publicorum munerum & gerendum rerum administratores creat: cuiusmodi sunt Prophetæ, Sacerdotes, Apostoli, Doctores: atque harum rerum distinctionis causa, alterum genus, nos sanctificationis spiritum, & cognitionis veritatis. Alterum verò officij siue ministerij nominare conuenimus. Vtrumque verò hoc in loco à Vate indicatur: Præ illud, cum ætas illa aurea & felicissima humane redemptionis contingeret, atque tunc diuinæ cognitionis abundantiam futuram vaticinatur: Spiritum cognitionis Dei super omnem carnem effundendum promissum infundit. Nec solos Iudeos Israëlitanamque gentem hoc beneficio efficiendos. Sed ministerij spiritum certis hominibus esse impartiendum, nullo tamen aut ætatis aut sexus detractum. Sic Arias. Ex quo colligitur, Quædam S. dona omnibus Christianis ex æquo communia esse, vt Renouatio vitæ, Regeneratio, & Adoptio, Cognitiõque necessariorum ad salutem. Fides, Spes, Amor Dei & similia. Alia verò singularibus & certis quibusdam hominibus, in totius Ecclesiæ tamen commodum & vtilitatem communicantur, de quibus in sequentibus specialis habetur mentio, dum subditur: Prophetabunt filij vestri & filie. Quæ ad proximum hominiam reservamus. Finem huic imponentes, Patrem creatorem cœli & terræ, filium Doctorem iustitiæ, & redemptorem omnium, maxime verò fidelium (vt D. Paulus loquitur) atque spiritum ab utroque procedentem, (quos sanctificare dignetur.) Humiliter innocentes, Deum trinum & vnum, vt auferat à nobis cor lapideum & carneum, molle ac tenerum, vt spiritus sancti characterem

*Arias
Montanus hic.*

1. Reg. 10.

inscipiamus, ac reformemur ad similitudinem & imaginem Dei: Expoliantes veterem hominem, & induentes nouum: (vt D. Apostolus horrat:) & in omni iustitia & sanctitate, vt vitam aliquando adipiscamur, consequamurque æternam. Sic tribus honor vnus. Amen.

HOMILIA XVII.

*Prophetabunt filij vestri & filie: & que Ioel 2.
sub finem ponuntur, &c.*

ONSIDERATIONE dignum est, quòd Iudæi post Malachiam, paucissimos vel adeo nullos prophetas habuerunt, vsque ad Christi aduentum, siue vsque ad Ioannem Baptistam; vnde cum Dauide exclamare poterant, *Psalm. 73. Signa nostra non vidimus. Iam non est propheta.* Domini igitur prophetia meminit Ioel, sub quo linguarum gratiam contineri, ex D. Petri prima concione, *Act. 2. liquido constat, cum ille falsa profari perfidos, Ioel teste, comprobat eos,* inquam, qui multo madere depuebant Apostolos propter variarum linguarum donum, quos spiritus repleuerat, quique, vt Apostolica narrat historia, loquebantur variis, siue aliis & nouis linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Ibidem. Prophetare proprie dicuntur, qui de arcana Dei voluntate, & de rebus futuris disserunt: sed Prophetandi vocabulum latius se extendit, nempe ad interpretandi scripturas, & concionandi officium, atque hymnos, laudèscque diuinæ canendi & psallendi munus. Vnde hi omnes etsi futura non prævident, tamen prophetare dicuntur. Atque in eorum varum grege Saul olim semel atque iterum enumeratus est. *1. Reg. 10. & 19. vnde versum est in prouerbio, Num & Saul inter prophetas:* Prophetia, Paulo interduum est donum interpretandi Prophetas. Sed hic significat donum illud immium, quo Moses & veteres propheta clari fuerunt. Valde mirabile donum extitit, vt illiterari subito, tanta maiestate Dei eloquia personarent. Vnde veritas religionis cognosci poterat. Sed iam verba ipsa expendamus. *Filij vestri* inquit, Magna consolatio! Idèò non debebant Apostolis aduersari.

Psalm. 73.

Act. 2.

1. Reg. 10.

& 19. c.

aduersari. Cum filij Iudæorum, à Vate, & eius interprete
Luc. 11. D. Petro hic vocentur, & Christus ipse *Luc. 11. Filios eorum*
suos nuncupet Apostolos dicens: *Si in Belzeub eicio dama-*
nia, filij vestri in quo eiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. Et
rursus, alibi sponsi filios appellat. Non possunt, ait, filij sponsi ingre-
re, quamdiu cum illis est sponsus. Pari ratione filias accipe
 & expone, vt verbi gratia, Aderat sanctissima virgo Dei-
 para, quum datus fuit Discipulis Spiritus sanctus, *Act. 1.*
 nec illa sola, vt patet ibidem. Vt olim, viris ac mulieribus
 hoc donum datum: Cum Mose Maria eius soror, cum Ie-
 remia Holda prophetissa, *4. Reg. 22. Misit Iosias rex ad Hel-*
dam prophetidem uxorem Sellum, &c. Sic tempore Christi
Luc. 2. Simeon & Anna prophetissa: *Luc. 2.* Præterea Delbora, Iu-
dicum cap. 4. vxor Lapidoth, prophetis describitur, quæ
 iudicabat populum illo tempore. In nouo testamento Eli-
 zabeth sancta anus, repleta fuit prophético Spiritu, dum
 à iuuenula, perpetua Virgine ac Dei parente Maria vi-
 taretur, *Luc. 1.* De Philippi vnus de 7. Diaconis quatuor fi-
 liabus Virginitus propheta: dono claris legimus, *Act. 21.*
 Dona ista prophetiæ, longè post Apostolos in Ecclesia flo-
 ruerunt vt videre est apud Eusebium in Ecclesiastica histo-
 ria, & non solum vsque ad tempora B. Irenæi, sed & Theo-
 doreti Cyri Episcopi, fuerunt aliqui, vt ipse scribit, qui sin-
 gulari spirit^o dono futura prædicebāt. Sic enim ille ad huius
 locū Ioëlis, postquã diuinū Paulū ostendit prophético spi-
 ritu illustrè fuisse, cum Mileri Ephesios seniores alloqueretur:
Act. 20. Intrabit post discessū meū, Lupi rapaces, & 2. Tim.
3. In nouissimis diebus instabūt tempora periculosa, & erunt ho-
mines seipso amantes, &c. & eiusdem epistola c. 4. Erit tempus
cum sanam doctrinam non sustinebunt, &c. & prioris, c. item 4.
Spiritus manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent
 & 4. & quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & reliqua de-
 i. *Tim. 4.* cepts, post hæc, inquam, subiecit ibi Theodoretus. Sed se-
 D. Bona- uentura in vita
 D. Fran- cisci.
 peruacaneum quiddam facio, cum conor prophetiæ veri-
 tatem demonstrare: Nam in hanc ætatem hoc donum per-
 mansit, & sunt in sanctis viri purum & clarum mentis sen-
 sum videndi habentes, qui multa de futuris & prænoscent,
 & prædicunt. Sic ille. Imò ante trecentos annos, Archi-
 mandrita siue Patriarcha noster D. Franciscus, propheti-
 co spiritu clarus habitus est, vt de eo luculenter D. Bona-
 uentura in vita eius testatur. In actis Apōstolicis memoran-
 tur propheta, qui erant Antiochiæ. *cap. 13.* Agabus

rem propheta, qui magnam famem futuram in vniuer-
 so orbe terrarum prædixit, *Act. c. 11. & c. 21.* Tulit zonam *Act. 13.*
 Pauli, & alligandum in Ierusalem & tradendum in manus *& 11. ca.*
 gentium prædixit. Sic impletum est hoc vaticinium: *Pro- 21.*
 phetabant filij vestri, &c. Quamquã hic Prophetare vocet,
 loqui variis linguis, vt ex Actis deducitur, & c. D. Paulus, i. *1. Cor.*
Cor. 14. interpretari sacra prophetare nominat. Propriè ve-
 rò est vaticinari de futuris. *Senes vestri somnia somniabūt, &*
senes visiones videbunt, &c. Hic species ponit vates, eo-
 rum, quibus antiquitus secreta diuina ac futura reuela-
 bantur. Sunt enim varia, vt verbi causa: Moses facie ad fa-
 ciem loquebatur cum Domino, hoc est, familiariter. Alij
 somnia habuerunt, & reuelationes, seu interpretationes
 somniorum: vt Daniël, Alij visiones. De his tribus habes
 Num. 12. *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione*
apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. Sed non sic seruus
meus Moyses. Ore enim ad os loquor ei: Palàm Dominum videt,
hoc est, familiaris longè, quàm ceteri: Ioseph vidit in som-
no Iolem & Luzzam & undecim stellas atque manipulos, qui a-
norabant illum. Genes. 37. Iacob quoque, cap. 28. vidit in somnis
scalam à terra ad cælum vsque peringentem: Ezechiel multas
visiones vidit. In nouo etiam testamento in somniis &
visionibus quamplurima Deus reuelauit, vt Petri Apōsto-
lorum principis somnium in Actis legimus, ca. 10. cum ceci-
dit super eum mentis excessus, & vidit è cælo velut linteam
magnum, quatuor initiis submitti in terram, in quo erant omnia
quadrupedia & volatilia, &c. Prophetiæ quædam erat spe-
 cies, de Gentium nimirum vocatione. Quædam etiam in
 somnis B. Paulo commonstrata sunt, vt patet ex Actis Ap-
 ostopolicis. Liber Apocalypseos visionibus refertur est, qui-
 bus ventura nouissimis seculis mirificè prænunciatur, &
 propheticè depinguntur. Et B. Dionysius Arcopagita in
 Epistolis visionem quandam, Carpo ostensam & oblatam, *Dionys⁹*
 describit, planè mirabilè, ad Demophilum Epist. 8. his ver-
 bis: Cum aliquãdo in Cretam venissem, S. Carpus me sus-
 cepit hospitio, vir si quis alius ad Dei speculationē aptissi-
 mus. Hunc, vt ipse referebat, infidelis quispiã contristarat
 aliquando, ob eã causam quòd ille quendã ab Ecclesiæ fide
 ad impietate erroris abduxerat: Cùmq; in celebritate qua
 dã debuisset pro vtriusq; benignissimè orare, atq; Dei sal-
 uatoris auxilio, vnū quidè ab errore cōuertere, alterū verò
 bonitate superare, & ita eos ad Dei cognitionē attrahere,
 nescio

nescio quo pacto cum intra semetipsum id antea passus non esset, tunc vehementer indignatione atque amaritudine imberbat animo. Sic itaque affectus obdormiuit sub vesperam. Circa vero mediam noctem, surgit ad diuinos hymnos, & adhuc irreligiose tristabatur, ac ferebat grauiter, iniquum esse dicens, si impij & peruersi homines adhuc uiuerent. Hęc dicens precabatur Deum, ut amorum vitam turbare quodam & fulmine profus abruperet. His dictis, repente se uidisse referebat domum in qua consistebat, a summo calcamine per medium diuidi, & quedam ante se rogam (uidebatur enim sub Diuo esse locus) e celo ad se uique descendi. Caelum uero ipsum apertum conspiciebat, & Iesum eius cardini insidere, innumeris adstantibus angelis. Et se esse miratum memorabat. Vbi ad inferiora obrutus deflexit Carpus, ipsum solum instar vasti cuiusdam profundij discissum se uidisse, ait. Atque viros illos, quibus mala imprecata fuerat, ante se ad os illius profunde voraginis stare tremantes ad miserabiles, & qui ipsa pedum suorum labilitate iam mergendi uiderentur. Porro ab inferiori parte voraginis, serpentes cernebat emergerē, qui circa illorum pedes ita mutant, interdum in globum colligi atque pertrahere, interdum dentibus & caudis ac toto corporis motu vim immani pauoris uiderentur incutere, ut qui modis omnibus decorum precipitare illos molirentur. Fuisse autē & viros quosdam in medio, qui contra eos unā cum serpentibus impetum facerent. Videbatur illi lapsui proximi, partim iniuri, partim etiam ultronei, cum a malo sensum & cogērentur, simul & inducerentur. Referebat autem Carpus se, dum inferiora aspiceret fuisse delectatum, atque superiora negligisse, grauitatē autem & indignē ferētē, quod illi necdum cecidissent. Et cum sapiens eō ferretur desiderij impetu, eoque & ipse niteretur impellere, semperque frustra moliretur: molestissimē tulisse, & contra eos imprecatum esse. Cum ecce uix tādē reuocatis ad superna luminibus, uidit caelum sicut & prius aspexerat. Iesumque miseratum quod ferebat, de celesti illa sede cōsurgentem ad eos usque descendere, exporrigerēque clementissimam manum, Angelosque unā cum ipso opem ferētes, aliunde alium, retinuisse viros, ac dixisse Carpo Iesum porrecta adhuc manu, iam percute aduersum me. Paratus enim sum etiam pro saluandis hominibus pati: Gratium mihi istud est, dum non alij homines peccent. Tu autem inspice, an tibi sit utile, hanc istius profundi

fundi & cum serpentibus mansionem, Dei ac bonorum angelorum præferre consortio. Hęc sunt, quæ ego audita uerba esse credo. Hactenus magnus ille Dionysius. Georgius Pachymeres ad hęc nouissima: Paratus sum iterum pati, dum non alij homines peccent, &c. hoc habet scholion, interpretes Tillmanno Carthusiano. Supplendum est, inquit, cruce citigant, ac si diceret: Paratus sum iterum pati tantum non per homines, ut ne rursus peccent homines. In hac uisione Dominus ipse bonos, atque amātes generis humani, uocat sanctos suos angelos. Hęc ille. Dionysius autē Carthusianus, ad hunc B. Dionysij locum paraphrasticus sic scribit: Manu extenta designandum, sicut subiungitur: Paratus sum ad aliquod designandum, sicut subiungitur: Paratus sum enim rursus pro hominibus saluandis pati, &c, id est Intantum diligo eos, quod quantum in me est, mallem pro eis iterum crucifigi, quam eos damnari permitterem, ex defectu meo sufficeret, pro illorum saluatione. Et hoc gratum mihi, non quod alij peccēt homines, &c. id est præcipue charum est mihi, ut homines quicumque non peccent. Sic ibi. Quæ fufius retuli, ut tum temporis extitisse uisiones cōmonstrarem. Ad textum regredior. Somnia & uisiones habebūt, inquit, Somnia uocantur, quum futurorum euentuum imaginationes proponuntur in somnis, uel dormientibus, ut Nabuchodonosor uidit arborem & statuam, apud Daniëlem, Pincerna Aegypti se tenere uas, & Pharaon vaccas ac spicas fertiles, sterilesque in Genesi, c. 41. quæ omnia, ut euentus probauit, futurum quidpiā portendebant. Uisiones proprie sunt, quum uigilantibus imagines de futuris obii-ciantur, ut Arics uisus Daniëli. Prophetia, somnium, uisio, res distinctæ, sed omnium idem finis, ut Deus per hęc de futuris euentibus doceat. Remigius ad presentem locum hunc commentarium ponit. Filij Iudæorum etiam erant Apostoli, quia de eorum stirpe processerant: & filia nominantur mulieres, quæ cum ipsis erant Apostolis, hæ prophetissæ fuerunt. De sanctissima Deipara notissimum est. Luc. 1. in suo illo prophetico cantico. R. Dauid Kimhi referente Mercero. Ecce, inquit, trium graduum mentionem facit, qui sunt in annis hominis, dierum pueritiæ, iuuentutis, & senectutis. Filij & filia ad ætatem etiā referri possunt, id est, pueri & puellæ. Vaticinabuntur in pueritia sua filij ac filia, ut Samuël

Remigius
hoc loco

Luc. 1.
R. Dauid
Kimhi re
ferente
Mercero.

Propheta. Sic ille. Nec id alienè dictum, vt omnia hic ararum genera, id est, tria memorentur. Potest tamè quòd dicit, filij & filia, aliò referri, quòd non patres tantum sed & liberos, sit Spiritu sancto donaturus Dominus. Attingit prophetiarum gradus. Erant, siquidem, qui vaticinarentur nulla obiecta visione, mente per Dei spiritum illustrata. Erant & visiones, quæ vigilantibus obueniebant, somnia verò dormientibus. Obserua item, vatem, Spiritum in omnem carnem effundendum prædixisse quidem, Prophetas autem non omnes, sed certos quosdam omnis ætatis tum pueros, tum iuuenes, tum etiam senes esse futuros. Cùm namque spiritus sanctificationis, singulis ad propriam salutem necessarius sit, singulis etiam promittitur. Spiritus verò ministeriorum, & diuisiones gratiarum, non tã ipsorum quibus contingunt, quàm aliorum hominum causa datur. Cùm autem necessarium minimè sit omnes ministros esse, sed quosdam qui ministrent, multò autè plures, quibus ministrandũ sit, res ipsa, rei quæ ratio postulat, vt ex tanta multitudine certi quidam deligantur, quibus aliorum cura studiũ & ministerium credi committi quæ possit, sicut scriptum est: Vnicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem (sub) aliorum. Alij gratia sanitarum, alij prophetia, &c. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult. Sicut autem sexus aut ætatis ratio non habetur, vt hic patet, sic neque conditionis vlla habebitur in effundendo spiritu, ratio. Et super seruos & ancillas, &c. Hoc est, donorũ spiritus variis gradibus ordinandos etiam abiectissimos & contemptissimos, qui in Ecclesia videntur infimo loco. Vt gratuitum & commune Christi beneficium: sic & sancti Spiritus, *Non est distinctio: Indai & Graeci*, ait Diuus Paulus. Seruorum itaque sit mētio, ad ostendendum, conditionis nullam habendam in Christo rationem, per quæ omnes liberi. Arias Mōtanus seruos & ancillas interpretatur Apostolos & discipulos, sanctasque feminas Christo ministrantes, dũ vitã degeret mortalem. Rationem hanc adfert, quia non quoscumque seruos & ancillas, sed Dei tantum seruos & ancillas, qui eidẽ Euangelij prædicandi ministerio operã darent, hoc in loco interpretari diuinus interpres Petrus nos docuit, dicens: Act. 2. *Et quidem super seruos meos & ancillas meas effundã de spiritu meo in diebus illis, &c.* Licet hoc Ioëlis contextu in fonte Hebraico, & ex translatione 70. interpretum non habentur,

Arias
Montanus
hoc
loco.

Act. 2.

meos

meos seu meas. (habetur tamen in editione vulgata ac Latina.) Alteram insuper rationem adducit, quòd Diuus Lucas in prologo sui Euangelij, vocat testes illos oculos, qui cum Christo à principio prædicationis fuerunt versati, ministros sermonis. Hi autem 12. Apostoli, & 72. discipuli fuerunt, cum Maria matre Iesu, & mulieribus, quæ Iesum à Galilæa fuerant secutæ, & ministrabant ei de facultatibus suis, ac Euangelij ministros ipsos pro sua parte iuuabant, hos seruos antea vocatos ad amicitiam demum, diuini quæ regni consortium admittendos. Sicut *CHRISTVS* ipse eos affatur: Ioan. 15. *Iam non dicam vos seruos sed amicos. Seruus enim nescit quid faciat Dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quacumque audiui à patre meo, nota feci vobis.* Igitur Apostoli, atque discipuli, & mulieres illæ piæ, hoc in loco tum præcipui cuiusdam honoris, tum maioris certitudinis causa intelliguntur. Aequum enim fuit, & ad Christi veritatem firmandam commodissimum: vt tales spiritus primitias acciperent copiosissimè, quod tum factum est, cùm in die Pentecostes repleti sunt Spiritu sancto omnes, & cœperunt loqui magnaalia Dei, variis linguis, Act. 2. Hoc est prophetare, vt vates hic loquitur.

Luc. 1. c.

Ioã. 15. c.

Act. 2.

Ceterum Rabbiorum expositiones, ad hæc verba: effundam opulentè & largissimè Spiritum meum super omnem carnem, expendam. Sic Rabbi Dauid Kimhi Genabrardo interprete in Isagoge Rabbinica: speciatim, ait, hoc loco (omnem carnem) cadit in Israël, qui aptus est ad recipiendum Spiritum sanctum. Præterea per (omnem) tam paruos, quàm prouectos ætate intelligit, licet etiã prænuntiauit Hieremias, c. 31. *Omnes cognoscent me ab eorum minimo ad illorum maximum* Non existimat omnes donandos munere prophético, sed filios tantum & filias tantum. In effusione quidem spiritus dixit, In omnè carnem: at de prophetia non Omnes, sed filij & filie vestre (tantum). Quinetiã in seruos, &c. Iuxta dictũ, Isa. 61. *Stabunt externi, & pascent oves vestras: Filij quoque alienigenæ, agricola & vinitores vestri erunt.* Sed & super illos fundetur spiritus sciẽtiæ & intelligẽtiæ, quæ egerint in terra Israël, seruerintque: Israelitis. Ceterũ ex significatione effusionis spiritus, intelligimus vberimè comunicandũ esse Spiritũ. Quare eo etiam modo loquitur Zacharias c. 12. *Effundam super domũ Dauid, & super habitatores Hierusalem Spiritum gratia & beneficentia.*

R. Da-

uid Kim-

hi, ex Ge-

nebrar-

do, Isago-

ge Rab-

binica.

Hier. 31.

cap.

Isai. 61.

cap.

Zach. 12.

R. Selo- centia. Hucusque R. David Kimhi, Genebr. interprete. R.
 mo Iarhi Selomo Iarhi, apud Mercerum, sic commentatur: Super
 apud omnem carnem, &c. id est, super eum, cuius factum est con-
 Merc- tenerum, more carnis. Sic ille. Duo verò in eiusdemodi co-
 rum. positionibus confundenda mihi videntur, quia aliena a
 mente prophetae. Primum, quòd hoc loco (omnem car-
 nem) ad solos Israëlitas Iudaei caeci referunt. Reuincunt
 autem ex aliis locis, vbi reperitur, haec loquendi for-
 mula, vt sub finem Isaias: *Erit sabbatum ex sabbatho*: &
 I sai. 66. i. *veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea, dicit Dominus.*
 sine cap. An de solis Israëlitis id accipicndum? Nonne etiam Gen-
 tes venturae erant, vt adorent coram facie Domini, non
 solum Iudaei? nonne regius Pfaltes de Messia cecinit:
 Psal. 2. & *Dabo tibi gentes hereditatem tuam*, subdit deinde,
 71. *ex Hebraico fonte, Adorate purè sine, Osculamini & adorati
 filium, nequando irascatur Dominus & pereatis de viciis.*
 Editio. Editio nostra vulgata, eo loco habet: *Apprehendite discipli-
 nam, &c.* Rursus Psal. 71. de eodem Messia habetur: *Reges
 ex 70. Tarsis & insula munera afferent, Reges Arabum & Saba do-
 translatione in servient ei.* Et alibi passim vbi apertè de Gentibus etiam
 Latini. dicit, *quod veniet omnis caro adoratum Dominum.* Tobia c.
 Tob. 14. 14. seu vltimo. *Relinquent, ait, Gentes idola sua, & venient in
 c. & 13. Hierusalem, & inhabitabunt in ea, & gaudebunt in ea omni
 reges terra, adorantes regem Israël* Hec quidè propheticè dicta
 sunt. Rursus c. 13. *de Hierusalem tradictum est, Nationes ex li-
 ginguo ad te venient, & munera deferentes adorabunt in te Do-
 minum. Nomen eius magnum inuocabunt in te.* sic ibi. Nam
 quod R. Selomo Iarhi (omnem carnem) exponit ex Eze-
 chielis c. 11. *Omniem eum cuius cor tenerum redditum est vt caro,*
 id est, molle & obtemperans legi Dei, non obstinatam in
 peccatis, et si citetur à Lyrano nostro, non est ex Phrafi He-
 braei sermonis, in quo (omnis caro) significat omnes Moe-
 Lyranus agnoscens doctiss. Lyranus, aliam subiecit interpretati-
 ad hunc locum. onem: vel, inquit, super omnem carnem, id est Iudaeos &
 Gentes indifferenter. Si enim de Israëlitis tantum loqui-
 tur Isaias vbi supra exiguum est, quod promittitur, & iam
 ab eo tempore omnes Israëlite Hierosolymam adorandi cau-
 sa cõfuebat. Itè Psal. 144. (vt citatù est) *Benedicat omnis ca-
 ro, &c.* Non de solis Israëlitis sermo est, qui passim etiam
 inanima ad laudandù Dominù inuitet. Vel si de solis ani-

ma

manibus, vel potius solo homine, contendat quis intelli-
 gendum esse, non ob id tamen ad solos Iudaeos restringe-
 dum, sed ad Gentes quoque ampliandum est, ex Psal. 66. *Psal. 66.*
Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes, & 119.
Latentur & exultent Gentes, quonia, &c. & Psal. 116. *Laudate*
Dominum omnes Gentes: Laudate eum omnes populi, quoniam,
&c. Relictis ergo Iudaeis, hoc de Iudaeis & Graecis seu Gen-
 tibus ac Ethnicis cum Paulo & Apostolis intelligamus: su-
 per omnem carnem, id est, super oēs mortales, 1. Corin. 15. *1. Cor. 15*
 Apostolus, ex multis scripturae locis, ad Gentes etiã ex Dei *cap*
 misericordia & gratia extendendum esse istud beneficiù,
 tanquam fauorabile (nam fauores sunt ampliadi) euincit. 2.
 Alterũ est in superiore Rabbinica interpretatione, alic-
 num & coactum, nempe, quod seruos & ancillas, in quos
 studendus promittitur Spiritus: pro extraneis, qui infer-
 uari erant Israëlitis, accipiunt Hebraei, ex Gentibus scilicet
 et eos, qui agros vineasq; illorum coleret, quos Isaias c. *Isa. 61.*
 61. agricolos & vitatores appellauerat. Et illis propterea
 quod stabunt in terra Israël, & Israëlitis seruiet, erit spiri-
 tus sciendi & intellegendi. Sic enim R. David exposuit supra.
 Vide etiam illius Rabbinum stuporè, quasi verò in sola terra
 Israël, propheta donũ communicari posset, vel alibi nuf-
 quã inueniri, cum tamen, Ioan. 3. dicatur, *Spiritus vbi vult*
 spirat: & 1. Cor. 12. *Diuidens singulis prout vult,* nec locis ali-
 quibus coarctetur vel limitatur Spiritus sancti operatio.
 Quasi verò Balaã non prophetauerit vt in lib. Num. habe-
 tur dilucidè, mitto Sibyllarũ varicina & oracula de Chri-
 sto, & aliis mysteriis. Quis neget Iacobum inter Arabes
 ac orientales spiritu prophetae claruisse? Et de Christo,
 arque futura resurrectione corporum sic prophetaffe, vt
 (inquit D. Hieronymus ad Paulinum) vt nullus de ea vel
 manifestius, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rur-
 sum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deũ: *Quem*
visurus sum ego, & oculi mei cõspecturi sunt, & nõ alius. Reposi-
 ta est haec spes mea in sinu meo. Et vt ad propositũ reuertar,
 D. Petrus totius huius loci fidelissimus interpret (à cu-
 ius auctoritate recedere, nobis piaculũ fuerit) Act. 2. *Imple-
 tas hoc vaticiniũ in Pentecoste* contra Iudaeos ostendens, &
 hoc ad suũ tempus referens, Seruos recitans meos, addidit
 vt nõ de seruis Israëlitarũ (velut cõcutiũt Rabbinum) sed de
 seruis ancillisq; Dei peculiariter intelligere mus: non qui
 n s agros

R. D.
 Kimhi
 supra.
 Ioan. 3.
 1. Corin.
 12.

D. Hiero-
 nymus ad
 Paulinũ,
 de omni-
 bus diui-
 nae histõ-
 riae li-
 bris.

agros vineasq; Iudgorū, sed qui vineā Domini Sebaoth agrū Evangelicū, magni illius patrisfamilias, nauiter excolerent: vel Apostolos ipsos speciali quadā honoris prerogatiua honestās: vel etiā Apostolorū adiutores ex Gentibus assumptos, qui & ipsi dona Spiritus sunt cōsequuti, valde appositē intelligēs atq; declarās. Sed tēpus postulat, vt ad reliqua progrediamur. *Et dabo prodigia in caelo, & terra sanguinē, & ignē, & vaporem fumi. Sed conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequā veniat dies Domini magnus & horribilis, &c.* Prodigiorum (ait Arias Mōtanus) signorū, vñ quidem genus est, quod siue in caelo, siue in mari editū sit, terrorē & metum hominibus incurrit, & diuinā indicat iram vltionemq; portendit futuram. Cuius

Arius Mōtanus ad præsētē locū.

1. generis sunt, serpentiū & draconum visā species, aquarū in sanguinem mutati colores, grādinum procella, fulgura etiam & tonitrua, volantēque ignes, & maris fremitus, aut fluuiorum inundationes, sic Aegyptiaca plaga, & alia portenta veteris instrumenti irati & vltionem parantis numinis indicia. Alterum verō signorum genus est,
2. non minus quā illud superius admirandum, mite tamen & placidum, & ad hominum vtilitatē propriē pertinens, quod non diuinę irę timorem, sed gratiæ potius spem edēmq; faciat, qualia sunt, tempestatū in melius permixtio, morborum & difficillimarum ægritudinū subita curatio, deperditorū membrorum aut sensuum restitutio, & mortuorū etiam excitatio, & quæcunque ad naturę salutē referri possunt. Huiusmodi enim quę sunt, Deum propitium præsentemq; & eorum apud quos hæc eduntur signa, salutē consulentem probant, sicut scriptum est,

Isai. 35.

Deus ipse veniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cecorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut cervinus claudus & aperta erit lingua mutorum. Duplex autem Christi aduentus constituitur. 1. Alter quidē omni hominum generi suauissimus, optatissimusq; cū totius orbis redemptor atque seruator venturus erat, nemini malū aut damnum, sed omnibus quicumque se recipere, salutem deferens, sicut scriptum est: *Non misit Deus filium suum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.* Ioan. 3. Huius aduentus signa & miracula posterioris illius generis, argumento fore prædictum fuerat, & ab ipso veniente præstitum firmatumque est. *Euntes, inquit, renunciate Ioanni quæ audistis & vidistis. Cæci vident, claudi*

Ioan. 3.

ambulant, &c. Matth. 11. 2. Alter autem Christi aduentus horribilis est impiis ac Dæmonibus, vehementerque metuendus, vt hic Ioël significat, cū eum quem homines seruatiorem agnoscere ac recipere noluerunt, neque mansuetum afina vctum Regem salutare, indicem tandem & vltorem expectaturi erunt. Atque hunc alterum aduentum horrenda illa prioris generis signa certis temporibus præcellura esse diuinis oraculis accepimus. Ex quibus vnum hoc apud Ioëlem est, Sol conuertetur in tenebras, atque non satis Pharisæorum aut insipientiam mirari, aut malitiam accusare queo, qui vtrumque hoc genus ita confundebant, & perturbabant, vt vtrumnam ad vtra tempora pertinere, non cernebant, aut si maximē perspexissent, tamen eam rationem omnem rudi & simplici populo inuidebant, vt Christi IESV dignitatem & splendorem obsecrarent, *signum de caelo petentes.* Matth. 12. Quamobrem mento à Christo, *Generatio praua & perversa*, audierunt. Pertinet ergo hoc signorum & prodigiorū genus, ad eam que primū Christi seruatoris aduentum securura erat vltionē, quæ impiis & sceleratissimis hominibus æternum allatura esset exitium, quæ signa præcedentia tantō vehementius hominum corda terrebunt, quātō certius, ex præcedentibus variciniis, non casu sed consilio euenire constabit. Antequam veniat dies Domini magnus & terribilis, Piis quidem magnus, impiis autem & sceleratis horribilis. Tit. 2. *Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei.* & 2. Thess. 1. *Si tamen, inquit, iustum est apud Deum retribuere tribulationem iis qui tribulant, & Vobis, qui tribulamini requiem nobiscum, in reuelatione Domini IESV de caelo cum Angelis virtutis eius, &c.* Si tamen, pro quandoquidem aut quoniam per affirmationem aut confirmationem positum est, vt aiunt hoc loco scholia Græca. Quoniam autem totus hic locus grauissimo illo Christi de eadem re sermone explicatur, eum referre non pigebit. Mar. 13. *In illis diebus sol contenebrabitur, & luna non dabit splendorem suum. Et stella cæli erunt decedentes, & virtutes, quæ in cælis sunt motuebuntur: & videbunt filium hominis venientem cum virtute multa & gloria.* & Luc. 21. *His autem fieri incipientibus, leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. Et Isa. 13. Stella cæli, inquit, & splendor earum non expandent lumen suum, obtenebratus est sol in ortu suo, & Luna non splendebit in lumine suo: & visitabo super orbis mala, & contra*

Matth. 11. 2.

Matth. 12

Tit. 1. &

2. Thess. 1.

Thess. 1.

Scholia

Græca in

posterioribus

Mar. 13.

Luc. 21.

Isa. 13. c.

contra impios iniquitatem eorum. &c. Hucusque Arias. Didit
mirum, quam variè hic locus agitur: Dabo prodigia, &c.
Nonnullis ad diem extremum iudicij (inter quos est no-
ster Lyranus) referentibus, vt concordet cum illo, Luc. 21.
Erunt signa in sole & Luna & stellis, de quo, Deo bene propiti,
aliàs) Aliis ad excidium Hierosolymorum, ante quod,
vt author est Iosephus, multa in caelo portenta ac signa
apparuerunt, vt referemus, Iudæis denique ad tempora
sui Messiaë, quum fundentur copia Gog & Magog. Verum
ex D. Hieronymo hæc signa ad primum Christi aduentum
non absurdè aut alienè referri possunt. In eam enim sen-
tentiam magis propendet, vt hæc signa sint, quæ Euange-
listæ commemorant sub tempus passionis Domini accidisse,
(vt aliàs citabitur.) Verba illarum opinionum hic sub-
ijcerem & afferrem seu producerem in medium, nisi id à
breuitatis spaciis, & lectorum vinceret patientiam, ad se-
quentem proinde Homiliam siue concionem rejicerem,
finem huic imponimus, Deum deprecantes cum Psal-
mographo, Psal. 118. *Confige timore tuo carnes meas, à in-
cuis enim tuis timui. Fac cum seruo tuo secundum misericordiam
tuam. Libera me Domine de morte eterna, in die illa tre-
mendæ. Quando caeli mouendi sunt & terra: Dum ve-
neris iudicare seculum per ignem.* Sic orat in
officio defunctorum, Sancta mater Ec-
clesia. Et iterum in Litanis: *In die
iudicij, Libera nos Domine. Glo-
ria, laus & honor sit
tibi Christe.*

A M E N.

*

*Litania,
& officij
defunctorum.*

H O M I

HOMILIA XVIII. ET

HVIYS ENNEADIS II. AT-

que secundicap. postre-
ma & vltima.

*Dabo prodigia in caelo & terra &c. Sol conuer-
teretur in tenebras &c. Et erit, omnis quicumque
inuocauerit nomen Domini saluus erit. Et quæ
ad finem vsque habentur huius 2. Cap.*

ARIE de his signis à variis disputatur, vt
in fine præcedentis Homiliæ attigimus. An
præcesserint Christi glorificationem, An
verò ea sint, quæ visitatione Iudæorum præ-
cesserunt. Alij, vltimi diei signa intelligunt,
qui magnus & terribilis dicitur. Sed tutissi-
mè sequenda est Apostolorum principis auctoritas, qui non
tantum citat, quæ de missione sanctissimi Ioël vaticinatus
fuerat, sed & hæc signa, eaque ostendit accidisse ante mis-
sionem Spiritum sanctum, Act. 2. prima sua cõcione. Non ex-
tra rem ergo interpretabitur quis, ea esse, quæ ab Euange-
listis memorantur facta sub passionē Saluatoris. Verba D.
Hieronymi vel potius sententiã, hic referre libet. Tempo-
re dominicæ passionis. Sol est versus in tenebras, & luna in
sanguinem, & prodigia in terra ostensa sunt, quia tam in-
solito motu terra contremuit, vt monumenta aperta & sa-
xa disrupta sint. Sanguinem etiam commemorat, quem
percussio lateris saluatoris, Romanus miles effudit Ioan. 19.
Ignis autem sanctissimi qui descendit de caelo. Act. 2. intel-
ligitur. Hic est ignis, quæ venit Dominus mittere, Luc. 12. Per
vaporem fumi, illū amarissimum fumū, supplicia, scilicet,
incredulorum, qui eijcientur in tenebras exteriores, acci-
pies. Sol versus est in tenebras, quando pendentem Domi-
num suum videre non ausus est, quia tenebras mundo in-
duxit. vnde Euangelista, Tenebræ factæ sunt super vniuer-
sam terram. Luna in sanguinem, quia Iudæos æterno testi-
monij

Act. 2.

D. Hiero-
nymus ad
hunc lo-
cum.

Ioan. 19.

Luc. 12.

monij sui sanguine condemnauit horrore coopertos de-
 ceteris: *Mat. 27. Sanguis eius super nos.* Dies Domini magnus,
 aut resurrectionis credendus est, aut dies iudicij, qui uere
 est horribilis. Quoniam uero statim subiungitur, *Quis-
 que inuocauerit, &c.* Melius de die resurrectionis accipi-
 tur. Sic ille, addens quod iuxta historiam credendum est, Lu-
 nam in sanguine tempore passionis conuersam fuisse, quam-
 uis ab Euangelistis omissum fuerit. Obserua, quod et Eu-
 gelista nihil de Luna meminerunt, Prophetæ tamen ce-
 dendum, asserenti, fore ut Luna sanguinis speciem referat.
 Sed cur hic dies, quo per missionem Spiritus sancti Chri-
 stus cœpit mundo innotescere, terribilis dicitur: quoniam
 latus sit potius, & illustris: non Dei ira (ut per legem) sed
 gratia per Euangelium patefacta? Responso. Non est terri-
 bilis propter credentes, sed propter incredulos, quibus et
 dies condemnationis, *Mar. ultimo. Qui nō crediderit, con-
 dem-
 nabitur.* *Ioan. 16. Cūm uenerit Paracletus, arguet mundum in
 peccato quidē, quia non crediderunt in me, &c.* Ergo dies Do-
 mini magnus, non est hoc loco dies iudicij (iuxta illā sen-
 tentiam) sed uel resurrectionis Domini, uel missionis Spi-
 ritus, de qua supra: qui est piis latus, incredulis tamē hor-
 ribilis est. Iam enim ab eo die iudicati sunt, sic optime qua-
 drabit uersus sequens, quē Paulus *Rom. 10.* aperte ad totum
 tempus Euangelij refert: *Quicumque inuocauerit nomen Do-
 mini, &c.* Remigius ad hunc locum sic commentatur. Signa
 & prodigia dedit Dominus in cœlo tempore natiuitatis sue
 mittens stellam nouam de cœlo. *Matth. 2.* & tempore passio-
 nis, quando Sol obscuratus est, ne lumine suo fruerentur
 inimici Iudæi. In terra etiam signa dedit quando illo mo-
 riēte contremuit. Sanguinem redemptionis dedit, ipso il-
 lo iam mortuo aperiente milite Romano latus eius, & cœ-
 tra naturā sanguis nostræ salutis profluxit, & aqua bap-
 tismatis. Per ignem debemus intelligere Spiritum sanctum,
 quem die Pentecostes super Apostolos misit. Et bene san-
 ctus Spiritus igni comparatur: quia sicut ignis consumit
 quicquid apprehendit, ita quemcumq; ille repleuerit, om-
 nia peccata eius delet, ac omnia mundās consumit, & ca-
 nalia. Per uaporem fumi, compunctionem lachrymarū de-
 bemus intelligere, quā dedit die Pentecostes, quando pra-
 dicantibus Apostolis puncto corde Iudæi dixerunt
Quid faciemus uiri fratres. *Act. 2. Antequam ueniat die
 Domini magnus & horribilis.* Hoc dupliciter intelligi pote-

vel, ut sit dies resurrectionis: magnus omnibus, qui de mor-
 te ad uitam sunt reuocati: horribilis diabolo & omnibus
 reprobis. Ante istum magnum diem resurrectionis sol ob-
 tenebratus est (per insolitam Eclipsim, de qua in Deca-
 dibus nostris sacris, concione de Passione) & Luna ami-
 sit lumen suum. Hoc autem quod Propheta dicit. Lunam
 esse uersam in sanguinem in morte Domini; credere de-
 bemus quod ita sit factum, licet Euangelistæ reticeant.
 Multa enim & mirabilia miracula facit Dominus, in hoc
 mundo, positus in carne quæ non sunt scripta, sicut Ioan-
 nes Euangelista dicit, cap. 21. *quia si scripta essent, pra-
 gnitudine sua incredibilia esse uiderentur, & penē tot libros
 mundus uniuersus capere non posset.* Quia diximus esse fa-
 ctum ante diem resurrectionis eius, dicamus adhuc faciē-
 dum ante diem magni iudicij, qui in tantum magnus erit,
 ut non solum reprobis, uerumetiam columnæ cœli dicantur
 contremiscere, angelicæ uidelicet potestates, & ordi-
 nes electorum. Hactenus Remigius: Si de extremo iudi-
 cio, & antecedentibus signis, interpretemur: Cum do-
 ctissimo Lyrano, sanguinem exponemus, quia futura est
 persecutio Antichristi, in qua effundetur sanguis inno-
 centium, Et ignem, scilicet, conflagrationis præcedentem
 aduentum iudicis. Tuncque implebitur, quod à Domino
 prædicitur *Luc. 21. Erunt signa in Sole & Luna & stellis, &c.* *Luc. 21.*
 Nota, Prophetam ordine congruo post missionem Spi-
 ritus sancti, refert de horrendo iudicij die. Sic enim An-
 geli dicebant, *Act. 1. Hic Iesus, qui assumptus est à uobis
 in cœlum, sic ueniet, &c.* (sub.) ad iudicium. O uerè dies
 horribilis. *Horrendum namque est incidere in manus Dei ui-
 uentis.* *Heb. 10.* Non iam amplius audiet peccator. *Veni ad
 me & ego uesciam te.* *Matth. 11.* Et licet clamer cum epulo-
 ne: *Luc. 16.* O Iesus miserere mei, & cum fatuis virgi-
 nibus, *Matth. 25.* Domine aperi nobis, non tamen dabitur
 illis responsum aliud, quàm, *Quid clamas homo execrabilis?
 Ite, discedite in ignem æternum.* Ibidem. Manendum est vo-
 bis in pœnis sine consolatione in æternum. Aut hæc prodi-
 giosa signa exponere poteris, cum quibusdam expofitori-
 bus, de iis, quæ in excidio Hierosolymitano, ex Iosepho li.
 7. de bello Iudaico c. 12. Et Egesippo, lib. 5. cap. 44. cōtigi-
 runt, Auditæ sunt uoces in Pētecoiste. Migremus hinc. Co-
 metes etiam supra templum apparuit, Currus & exercitus
 in aère apparuerunt ante euersionem urbis, & gladius,
 & quæ

Sacra
 Decades
 autho-
 ris.

Ioan. 21.

Lyranus
 hoc loco.

Act. 1.

Heb. 10.

Matth. 11.

Luc. 16.

Mat. 25.

Iosephus

lib. 7. de

bello Iu-

daico, c.

12. &

Egesippus

li. 5. c. 44

& quæ apud præfatos historicos leguntur. Per sanguinem denotatur horribilis Iudæorum interfectio, & strages. Templum tandem succensum est, & ciuitas solo æquata. ibi ignis & vapor fumi, Huiusmodi autem angustiam, & calamitatem magnam Domini diem ac horribilem, in quo Deus indignationem suam in abdicando populo suo sit declaraturus. Romanorum insultum, & Iudæorum sub his captiuitatem, aiunt Scholia Græca in 4. caput iacobi: Aduentum Domini seu, quod idem est, diem Domini appellare licebit, quemadmodum & Ioannes, quum de suo loquitur interitu, ipsum Dominum inducit dicentem: *Ioan. 22. Si eum uelim manere, donec veniam.* Etenim huic prorogatum est tempus huius vitæ, usque ad captiuitatem Hierosolymorum, & paulo ultra illud tempus. Quodque Domini aduentus in Ioanne, sit euersio Hierusalem, manifestum etiam est à propheta, qui ait: Ecce Dominus ueniet, & quis sustinebit diem ingressus eius? *Malach. 3.* Ut pote Domini aduentu ferente aduersus impios supplicium. Sed & Ioannes Chrysostronus, in quadam enarratione sua hoc idem. Donec ueniam, explicans: Hoc dictum, inquit, significat uult omnimodam euersionem Hierusalem. Hæc ibi. Aduerte, quod sicut ita multa bona promittuntur iis, qui credunt in Christum: hic incredulis Iudæis graue hic prædicatur exitium, perditio scilicet ciuitatis & gentis. Ter uersionem solis in tenebras, intellige in signem calamitatem, sicut & in multis aliis reperias locis. Frequens enim est in Hebraismo hæc allegoria, & figurata locutio. Non erit tamen ille excidij Hierosolymitani dies, ille dies extremus, sed futurus est maior & horribilior in nouissimo horrendo iudicij die. Si quæris, Quare hunc diem magnum uocet? Respondet Theodoretus hoc loco. Diem magnum & illustrem (ex translatione 70. in Græco est *ἐπιφανὴς*, nominat quoniam in priore aduentu ex paupere muliere in gurgustio, hoc est, angusta & obscura habitatione, natus est, tum simulatque editus fuit, in præsepi positus est, atque uisum dum miracula edere cœpit, multis ignotus fuit. Veniens autem in nubibus videbitur mille myriadibus præcursibus, & mille chiliadibus canentibus, cui omne genua flectetur celestium, terrestrium & inferorum. Iure igitur diem illum magnum & illustrem appellat. Sic Theodoretus. Et quomodo prodigiorum hic est mentio, obserua ex D. August. *rome. lib. 21. de ciuitate Dei. c. 8.* unde prodigia dicantur: Mûlta

Scholia
Græca
ad epist.
Iac. 4.

Ioan. 22.

Malach.

3.

Ioannes

Chryso-

stronus.

Theodo-

retus hoc

loco. 70.

Interpre-

tes:

D. Aug.

to. 5. li. 21

c. 8. De

ciuitate

Dei.

sanè dicta perhibent, refert ille, à monstrando, quod ali- quid significando demonstrent, & ostenta ab ostendendo, & portenta à portendendo, id est, præ ostendendo, & prodigia, quod porro dicant, id est, futura prædicant. Sic ibi. Et Cicero lib. 2. de Natura deorum, sub præcipium: Prædictiones uerò, & præfensiones rerum futurarum, quid autem siud declarant, nisi hominibus ea, quæ sunt, ostendi, monstrari, portendi, prædici, ex quo illa ostenta, monstrata, prodigia dicuntur: Idem, lib. de diuinatione, circa ita remedium, repetit dicens, Quia ostendunt, portendunt, monstrant, prædicunt, ostenta, portenta, monstrata prodigia dicuntur. Lucanus lib. 1. de bello ciuili sub fine, ita cecinit.

Sæperique minaces.

Prodigijs terras implerunt, æthera pontum.

Specialiter autem quibusdam enumeratis bellum ciuile antecegentibus, tandem subiungit.

Manifrosique hominum partus, numeroque, modoque

Membrorum: matremque suos conterruit infans.

Insuper notabis in his Dei bonitatem nos agnoscere debere, qui priusquam pœnas, quas meruimus inferat, non solum uerbo nos præmonet, sed etiam signis & prodigijs excitare solet. Huc accommodabitur illud *Psal. 59. Deditis me uentibus te significationem, ut fugiant à facie arcus, ut libentur dilecti tui.* Iræ nimirum & ultionis diuinæ arcu subinducens. *Psal. 7. Nisi conuersi fueritis arcum suum tetendit etc.* Equidem credo nullam unquam ætatem fuisse prodigiorum feraciorum, hæc nostra infelici & misera. Quis quondam uidit tot cometas, enses, cuspides, & id genus meteorum in aëre apparere? Terræ motus & aquarum inundationes, nescio an frequentiores fuerint. Hoc anno 1586. sub finem mensis Septēbris. contigit Ligeris prodigiola exundatio, quæ multorum malorum causa fuit. Dies me naruantem deficeret, si omnes monstruosos partus enumerare uellem. Nec ista fuerunt uana aut inania terculamenta, quandoquidem paulò post uidimus infelicem mundum bellis, fame, lue inguinaria, apoplexia & mortibus repentinis, aliisque infinitis malis vexari, quemadmodum istis prodigijs & signis præostensum fuerat. Sequitur in textu: *Omnes qui inuocauerit.* Inuocatio exigit fidem, prædicationemque uerbi, sicut dicit Apostolus, *Rom. 10. Quomodo inuocabatur, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo uerò audient,*

Cicero li.

2. de na-

tura deo

monstrari à prin-

cipio, non

remota,

de.

Cic. lib. 1.

de diui-

natione.

Lucanus

lib. 1. de

bello ci-

uili.

Psal. 59.

Psal. 7.

Rom. 10.

Rom. 10.

sine prædicante? Quomodo tandem prædicabunt, nisi mittantur? *Omnis quicumque inuocauerit.* Particula vniuersalis hic non negligenda, cuius causa hunc locum citat Paulus, vbi supra. Quia non est, inquit, distinctio Iudæi & Græci, cum sit idem Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant illum. Omnis enim quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. *Psal. 49. Inuoca me in die tribulationis, & exaudiam te &c. Quicumque cognoscit nomen Domini, saluus erit. Non dixit sacer Vares, qui inuocauerit, habebit quod postulat, sed saluus erit.* Nam Iesus vsu venit, vt ignoremus quale sit, quod petimus, sicut duobus fratribus Apostolis, Christus respondisse fertur, *Matth. 20. Nescitis quid petatis. Vnde & Apostolus scribit. Quis oremus sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis Rom. 8. Quapropter Deus, qui probè nouit, quæ nobis conferunt, licet priuatim votis ac desiderijs nostris haudquaquam annuat & respondeat, maximè tamen preces audit, cum largiatur salutem. Ideoque nunquam frustra inuocatur à suis fidelibus, si inuocatio illa à Spiritu & fide sincera proficiatur. Nam *Psal. 144. Propè est Dominus inuocantibus eum inuocantibus eum in veritate.* Aliquit ex Isaia, *Matth. 15. redarguit Christus Iudæos, quia labi Deum honorarent, cor autem eorum longè ab illo esset.* Rursum idem, *Matth. 7. Non omnis, qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei.* Oportet ergo adfuit fides. *Rom. 10. Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Cum obedientia & obseruatione mandatorum Dei, & amore eiusdem, Quomodo credent, nisi audierint? & quomodo audient sine prædicante?* Ibidem. Vbi subindicatur, obedientiam præstandam esse verbo Dei prædicato per missos ac delegatos prædicatores. *Matth. 28. Docete omnes gentes &c. Docentes seruare omnia quacunque mandauit vobis. Ioan. 4. Eos qui adorant Patrem, in Spiritu & veritate oportet adorare, dicebat Christus Samaritanae.* Nec enim inuocatio est nuda nominis Dei appellatio, quam Iudæi & alij habent, sed rectæ fidei professio & mandatorum Dei obseruatio, vt supra dictum est. Nomen Dei, hoc est nomen Iesu: *Matth. 1. Nomen salutis, hinc Dauid orabat. Adiuua nos, & redime, propter nomen tuum. & iterum: Propter gloriam nominis tui Domine libera nos, & propitiu esto peccatis nostris, propter nomen tuum. ac rursus. Propter nomen tuum,**

Deum:

Domine propitiaberis peccato meo, multum est enim. Psalm. 24. Psal. 24. Et Christus, Ioan. 16. pollicetur: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Vnde & iam dudum Ecclesiæ mos inualuit, vt omnes preces Christi nomine claudantur & concludantur. Sic, Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, hoc vel illud petimus nobis concedi. *Petite igitur & accipietis, ait idem Christus.* Petentis negligentia reprehenditur, cum de dantis munificentia & largitate non dubitatur. Hic dicendum, quòd Iesus est notus salutaris author, quòd idem salus est perfectissima, imò totus ipse salus est, & tota ac integra salus. Eius verba, inquam salus, & vita, *Ioan. 6. Eius opera similiter, Nam operatus est salutem in medio terræ, ait Psalmographus, & Psalm. 136. 1. Ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Matth. 1. Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare.* *Luc. 9. 11. Eius vita, atque mors etiam salus & vita sunt.* Cum vita enim sua nos sanat, & cum sua morte nobis dat salutem, *1. 13. Inuere eius sanati sumus, & dolores nostros ipse portauit, Isai. 53. Verbo & exemplo, opere & sermone, nos ad salutis viam dirigit & inducit. In summa, Iesus vera salus, verus perfectique saluator per arborem illam eximiam meritò designatur, de qua Mysteriographus *Apo. ultimo cap. Terribit: Ex utraque parte fluminis procedentis de sede Dei & Agni, erat lignum vite, afferens fructus duodecim, per singulos singulos reddens fructum suum: Et folia ligni ad sanctitatem Gentium.* In Christo, non est inuenire folium, quòd non sit Iesus, id est, salus, vita medicina, alexipharmacum ac remedium malorum, non aduersus vnum genus morbi siue xgritudinis tantum, sed generaliter aduersus omnes languores & infirmitates. *Psal. 102. Qui sanat omnes infirmitates meas. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis.* Ideò nomen eius proprium est Iesus. *Et quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. 1. Cor. 1. Qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia & sanctificatio & redemptio.* Ipse est patris sapientia, peccatoris iustitia, sanctificatio nostra, & redemptio Christiani, Salus denique totius mundi, Agnus Dei, qui tollit peccata mundi, *Ioan. 1. & propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autè tantum, sed etiam pro totius mundi. 1. Ioan. 2. Deus in nomine tuo saluum me fac, orabat Dauid, Psal. 53. Et Apostolus vas electionis Heb. 1. Huius nominis excellentiā demonstrat uerba scribès: Tanto melior Angelis effectus, quāto differētius praelius nomen hereditauit.* Angelus siquidem nomen est officij,*

o 2 nempe

nempe nuncium salutis, designat: at verò IESVS est ipse salus, ipse saluator: secundum quod ex translatione 70. interpretum apud Isaiam, c. 63. legitur ita: *Non legatus, nec Angelus, sed ipse Dominus saluauit eos, ubi editio vulgata in hæbet: Angelus faciei eius saluauit eos.* Id autem de magno consilio Angelo, hoc est, Christo, conformiter exponendum. De quo illud, ex 70. *Et vocabitur magni consilij Angelus, Isai. 9.* exponendum venit. Ac si dicerent illi 70. via.

Isai. 9. ex 70. Noluit fummus ille Deus, ad negotium redemptionis humanæ, mittere legatum nec Angelum, nec curam tam admirabilis negotij & reparationis alicui demãdare. Sed ipse voluit venire, & negotium gerere, atque nobis suo sanguine cœlestis claritatis ianuam aperire. Hoc volentes septuaginta significare transfulerunt: Non legatus, nec Angelus, sed ipse saluauit eos. Quæ versio quã 70. reddiderunt, cæteris omnibus mihi mirabilior videtur, ait Hector.

Hector Pintus in Isai. 63. Pius ad hunc locum Isaiæ in annotationibus ex Hebræo quippe quæ humanam redemptionem per Christi aduentum diuinitus aperit. Opus enim erat, vt nec per Angelum nec per alium legatũ eam perageret, sed ipse veniret. Vnde

Cant. 1. c. dicebat in Canticis, ca. 1. sponsa: *Osculetur me osculo oris sui.* q. d. Nequaquam per alios, sed ipse in mea carne appareat, & verbum caro fiat, vt sit Emanuel, hoc est, nobiscũ Deus. Sic ille. Quicumque igitur, hoc nomen IESVS ex toto corde inuocauerit, dubio procul saluus erit. Vnde *Psal. 114.*

Psal. 114. tribulationem & dolorem inueni, & nomen Domini Abacuch inuocaui. Abac. 3. Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo IESV meo. Psalmo item 98. Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius. Inuocabunt Dominum, & ipse exaudivit eos.

Psal. 98. Custodiebant testimonia eius, & preceptum quod dedit illis. Subindicans atque insinuans, tales inuocantes à Domino exaudiri, qui custodiunt precepta eius. Itaque vt semel concludam, cum IESVS nõ à casu, sed ex diuino oraculo, à proprietate saluandi nomẽ accepit: sequitur, quod omnis qui

que inuocauerit nomen Domini saluus erit. Luc. 2. Quod uocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur, & Isai. 63. Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. Quod

licet de Ecclesia intelligatur, quæ antè erat synagoga, potest tamen optimo iure de Christo intelligi, quod nomen eius, quod est IESVS, os Domini nominauit, non Angeli aut Archàngeli: quauis ex Dei parte hominibus illud denunciauissent. Luc. 1. ad Virginem Gabriel Archàngelus. Ecce

Luc. 1.

inquit, concipies & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Et ad sanctum Ioseph, Domini Angelus. *Matth. 1. Noli timere; ait, accipere Matth. 1. Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum &c.* Sequentia non videamus.

Quia in monte Syon & in Hierusalem erit saluatio, sicut dixit Dominus, & in residuis, quos Dominus uocauerit. Explicat hæc Propheta ubi liberatio & vera salus obtineri debeat, seu casus. Nempe, in Ierusalem & in Syõ. Hoc est, in passione Christi, qui passus est Hierosolymis, & in missione & receptione. S. Si. Sic per Hierusalem figuratè intelligitur passio Domini. *Matth. 20. Ecce ascendimus Hierosolimã, & filius homi-*

ni &c. Per Syon missio Spiritus sancti, qui datus est Apostolis, & ipsi Ecclesiæ, doctor veritatis. *Isai. 2. De Syon exibit lumen, & c. 40. Dabo in Syon salutem, & Israël gloriam meã.* Rupertus ad hunc locum ita scribit: In monte Syon erit saluatio, pro Iudæis. & in residuis id est Græcis & Gêtibus quos uocauerit Dominus, quia gratiæ Dei est uocantis, quod inuocatur nomen Domini. *Nemo potest dicere Dominus Iesus,* ait Paulus, *nisi in Spiritu sancto.* (Sicut dixit Dominus.) Vbi hoc dixit, quod in Iudæis & Græcis à Domino uocandis deberet esse saluatio: Nimirum in præscientiã sua, in prædestinatione sua, ante tẽpora secularia. *Rom. 8. Quos præsciuit & prædestinauit.* Hæc ille. Huc accommodabitur illud in Actis Apostolicis: *Crediderunt quorquor præordinati erant ad uitã Remigius ad hæc uerba, hunc edidit commentarium: Qui*

*Remigius ad hæc uerba, hunc edidit commentarium: Qui sunt isti residui, quorum hæc habetur mentio? Nempe populi primitiue Ecclesiæ, de quibus D. Lucas dicit quod uno die crediderunt 3000. Act. 2. Et alio die, 5000. Act. 4. & cap. 11. dictum est Paulo, Vides frater, quot millia sunt in Iudæis, qui crediderunt. Ex gentibus etiam multi crediderunt, & Samaria recepit uerbum Dei: Act. 8. Eunuchus credit & baptizatus est. Ibidem Cornelius centurio cap. 10. contumiliter. Hactenus ille. Residuos intellige uel eos, qui de Iudæis crediderunt, iuxta illud, *Isai. 1. Nisi Dominus reliquisset nobis semen, &c. Vel etiam Gentes. Hic enim de uocatione Gentium expressa est Prophetia. Residui non alienè uocantur: quia nec ex Gentibus omnes erant Christum recepturi. Quasi dicat, siue ex Iudæis, siue ex Gentibus, illi salui sicut, qui inuocauerint, Iudæis primùm oblata salus; illis autem repudiantibus, ad Gentes transmi-**

Remigius ad hæc uerba, hunc edidit commentarium: Qui sunt isti residui, quorum hæc habetur mentio? Nempe populi primitiue Ecclesiæ, de quibus D. Lucas dicit quod uno die crediderunt 3000. Act. 2. Et alio die, 5000. Act. 4. & cap. 11. dictum est Paulo, Vides frater, quot millia sunt in Iudæis, qui crediderunt. Ex gentibus etiam multi crediderunt, & Samaria recepit uerbum Dei: Act. 8. Eunuchus credit & baptizatus est. Ibidem Cornelius centurio cap. 10. contumiliter. Hactenus ille. Residuos intellige uel eos, qui de Iudæis crediderunt, iuxta illud, Isai. 1. Nisi Dominus reliquisset nobis semen, &c. Vel etiam Gentes. Hic enim de uocatione Gentium expressa est Prophetia. Residui non alienè uocantur: quia nec ex Gentibus omnes erant Christum recepturi. Quasi dicat, siue ex Iudæis, siue ex Gentibus, illi salui sicut, qui inuocauerint, Iudæis primùm oblata salus; illis autem repudiantibus, ad Gentes transmi-

Act. 2. Et alio die, 5000. Act. 4. & cap. 11. dictum est Paulo, Vides frater, quot millia sunt in Iudæis, qui crediderunt. Ex gentibus etiam multi crediderunt, & Samaria recepit uerbum Dei: Act. 8. Eunuchus credit & baptizatus est. Ibidem Cornelius centurio cap. 10. contumiliter. Hactenus ille. Residuos intellige uel eos, qui de Iudæis crediderunt, iuxta illud, Isai. 1. Nisi Dominus reliquisset nobis semen, &c. Vel etiam Gentes. Hic enim de uocatione Gentium expressa est Prophetia. Residui non alienè uocantur: quia nec ex Gentibus omnes erant Christum recepturi. Quasi dicat, siue ex Iudæis, siue ex Gentibus, illi salui sicut, qui inuocauerint, Iudæis primùm oblata salus; illis autem repudiantibus, ad Gentes transmi-

Act. 2. Et alio die, 5000. Act. 4. & cap. 11. dictum est Paulo, Vides frater, quot millia sunt in Iudæis, qui crediderunt. Ex gentibus etiam multi crediderunt, & Samaria recepit uerbum Dei: Act. 8. Eunuchus credit & baptizatus est. Ibidem Cornelius centurio cap. 10. contumiliter. Hactenus ille. Residuos intellige uel eos, qui de Iudæis crediderunt, iuxta illud, Isai. 1. Nisi Dominus reliquisset nobis semen, &c. Vel etiam Gentes. Hic enim de uocatione Gentium expressa est Prophetia. Residui non alienè uocantur: quia nec ex Gentibus omnes erant Christum recepturi. Quasi dicat, siue ex Iudæis, siue ex Gentibus, illi salui sicut, qui inuocauerint, Iudæis primùm oblata salus; illis autem repudiantibus, ad Gentes transmi-

Isai. 1. Nisi Dominus reliquisset nobis semen, &c. Vel etiam Gentes. Hic enim de uocatione Gentium expressa est Prophetia. Residui non alienè uocantur: quia nec ex Gentibus omnes erant Christum recepturi. Quasi dicat, siue ex Iudæis, siue ex Gentibus, illi salui sicut, qui inuocauerint, Iudæis primùm oblata salus; illis autem repudiantibus, ad Gentes transmi-

Isai. 1. Nisi Dominus reliquisset nobis semen, &c. Vel etiam Gentes. Hic enim de uocatione Gentium expressa est Prophetia. Residui non alienè uocantur: quia nec ex Gentibus omnes erant Christum recepturi. Quasi dicat, siue ex Iudæis, siue ex Gentibus, illi salui sicut, qui inuocauerint, Iudæis primùm oblata salus; illis autem repudiantibus, ad Gentes transmi-

Isai. 1. Nisi Dominus reliquisset nobis semen, &c. Vel etiam Gentes. Hic enim de uocatione Gentium expressa est Prophetia. Residui non alienè uocantur: quia nec ex Gentibus omnes erant Christum recepturi. Quasi dicat, siue ex Iudæis, siue ex Gentibus, illi salui sicut, qui inuocauerint, Iudæis primùm oblata salus; illis autem repudiantibus, ad Gentes transmi-

Act. 14. gratio facta est. Act. 14. Paulus & Barnabas Iudæis dixerunt. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æterna vitæ: ecce conuertimur ad Gentes, sic enim præcepit nobis Dominus. Audientem autem Gentes gaudia sunt, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam. ibidem. Illud est quod hic subiicitur: & dicit Dominus, & in residuis quos Dominus vocauerit. Reuertibus Iudæis, ad nuptias venire vocantur, qui sunt extra ciuitatem. Sic nunc Propheta fore dicit, vt Dominus alios vocet extra Ecclesiam, vt ad eam collecti, ipsi quoque saluentur. Hęc ergo particula de residuis proprie ad Gentes pertinet. Ioann. cap. 11. IE S V S moriturus erat etiam, et filios Dei, non ex Iudæica gente seu Hebræorum populo, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Sicut dicit, id est, dicit per me, & suos Prophetas. R. Selomo, ait Mercerus, refert ad illud. Deut. 28. Videbunt te omnes terrarum populi, quod nomen Domini inuocatum sit super te, & timebunt te. Sed non id esse puto, quod hoc loco significat, sic enim passim videamus loqui Prophetas. Sensus est, vt Dominus decreuit, & pollicetur. Quos Dominus vocat. Vocatio hic & electionem continet. Vocat velut ad conuiuium & nuptias, vt est parabola in Euangelio. Quæ ad electos Dei pulchre quadrant, & Gentium vocationem. Sionis verò meminit, vt locum designet, vbi primum sonabit hæc læta gratiæ vox. Sionis autem non templi meminere prophetarum, quum de regno Christi agunt, quod post Christi cruciatum sacrificium, templum cum suis legatibus cultibus, & animalium brutorum victimis & sacrificiis, erat abolendum, Ioan. 4. Dicente Christo, Veniet hora, quando neque in monte hoc neque in Ierosolymis adorabitis patrem. & Malach. 1. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus Iudæis. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus. Vel non incommode exponi potest, De residuis et Iisraël, neimpe de reliquiis eorum Iudæorum, qui in fine mundi in Messiam I E S V M filium Dei credituri sunt. Postquam intrauerit plenitudo Gentium. Tunc etiam reliquiis Iisraël salua fient, Rom. 9. & 11. Cæcitas contigit in Iisraël ex parte, donec plenitudo Gentium intraret, & sic omnis Iisraël salua fiet. ex Isaia, c. 10. dicit Apostolus: Si fuerit numerus filiorum Iisraël, tanquam arena maris, reliquiæ salua fient. Sicut etiam idem c. 1. Nisi Dominus Sabaoth, reliquisset nobis semen, sicut Sabaoth facti essemus, & sicut Gomertha similes fuissetem. Ex hoc

Ioelii

Ioelii textu: In monte Syon, & in Hierusalem erit saluatio, siue liberatio & euasio, non corporalis sed ab ira æterna, vt periculum æternæ damnationis euitetur. defumitur hoc à 10. quæ seu trita propositio, Extra Ecclesiam non est salus. Intelligitur locus Prophetæ non de Hierusalem destruenda, sed alia electorum Dei per eam figurata, nimirum de Ecclesia Catholica, cum illa Hierusalem terrena, postquæ ex captiuitate reduces facti sunt Iudæi, aliquot sæculis habitata, & templum restauratum, à Romanis tamen post Christi in caelos cum triumpho ascensum miserè vastata, & à Turcis modo occupata sit, & templi dirutum ita fuerit, vt iuxta Domini prophetiã ac vaticiniũ, non remanserit lapis super lapidem. De Ecclesia igitur Catholica hanc prophetiã intelligamus necesse est. Ipsa est arca Noë mystica, extra quam omnes diluuii perierunt, nec fuit vlla euadendi cõmoditas extra illã. Hęc est, Mat. 18. quam qui non audierit, habendus est tanquam Ethnicus & Publicanus. Hęc est, Mat. 16. aduersus quam inferorum portæ preualebunt nunquã. Hęc est, cuius fides nunquam defectura est, Luc. 12. Rogauit pro te Petre, vt non deficiat fides tua, &c. Hęc est, quam veritatis columnam vocat Apostolus, 1. Timoth. 3. Hęc tum demum vna est, extra quã nemini contigit euasio & liberatio. Et, vt dicit sanctus Martyr Cyprianus, alienus est, prophanus est, qui in Ecclesiæ vnitate non perseverat: nec potest habere Deum patrem, qui non agnoscat Ecclesiam matrem. Nec partem cum Christo habere potest, qui in corpore eius, quod est Ecclesia, nõ manet. Porro de reliquiis istis saluandis, ira existimandum, vt in fine sæculi, cum fiet vnum ouile, & vnus pastor: residuum Iisraëlis, seruandum sit, per veram ac viam in Christum fidem. Sed in re & effectu, perfecta saluatio futura est in cœlesti Ierusalem, Gal. 4. Quæ sursum est Ierusalem libera est. Illa ab electo Dei organo D. Paulo Heb. 12. vocatur Ierusalẽ cœlestis, Accessistis, inquit, ad Syon montem, & ciuitatẽ Dei viuentis Ierusalem cœlestem, & multorum millium angelorum frequentiam, &c. ab Ecclesia militante scelix fiet transitus ad triumphantem, à Ierusalem terrestri ad cœlestem, à merito ad præmium, à fide ad beatam & claram Dei visionem, à spe, (per quam hic sustentamur) ad rei expectatæ optatam possessionem & fruitionem, ad quam nos perducatur, qui sine fine viuunt & regnant. Amen.

In Genes. Mat. 18. & 16. c.

Luc. 22.

1. Tim. 3. cap. & Cyprianus.

Gal. 4. Heb. 12. cap.

ENNEAS III. CAP. III.

IOELIS PROPHETAE.

HOMILIA XIX.

Quia ecce in diebus illis, & in tempore illo, cum
 conuertero captiuitatem Iuda & Ierusalem:
 congregabo omnes Gentes, & deducam eas in
 vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi su-
 per populo meo, & hereditate mea Israel, quos
 disperserunt in nationibus & terram meam di-
 uiserunt.

IOELIS CAP. III.

Heb. 10.
cap.

Quoniam supra dixerat iis solum aeternam salutem sperandam expectandamque fore, qui diuinam ac nouam ciuitatis Ierusalem ciues essent conscripti: ceteros autem terribilem quandam aeterni ignis expectationem, ut D. Paulus ad Hebraeos ca. 10. loquitur, manere: Nunc ostendit, omnes, quicumque alienam ciuitate Ierosolymitana fuerint, eos omnes hostes haberi & esse. Nec solum longis & posteris temporibus futura praedixit, sed etiam prioribus atque proximis, ut per ea, quae proximè facienda erant, cetera in longum tempus expectanda certa & rata crederentur, cuiusmodi erat, Ierusalitarum restitutio, iudicij generalis & communis omnibus dies, & quae in hoc capite postremo praedicuntur: Nempe diuini nominis hostium strages, & futura Ecclesiae sanctae pax, & tranquillitas certa. Atque cum satis dixisse videri posset, vel, in diebus illis, vel, in tempore illo, vtrumque tamen ponit cum aduerbio, Ecce, ad auxesim & amplificationem, ut remissos, & iam contractos excitaret animos, quae illis adderet, ut bene sperarent. Huiusmodi consolationibus nobis est opus. In diebus illis, & tempore illo, re-

dueret Dominus Deus captiuos ex Iuda & Hierusalē, quos gentius obliuioni tradidisse videbatur, nullam amplius Reip. formam habebant in transmigratione Babylonica, cultus diuinus vnā cum templo euerfus erat totum populi corpus lacerabatur. Quis ergo purasser Deū adhuc huius gentis adeo miserā curā gessisse? Omnes vicinos nedū Asyrios infensos habebant, ita ut magis in exilio pereundum videretur, quā libertatem vllam esse expectandam, vel in pristinū statum ac dignitatem restitutionē. Nihilominus bene sperare iubet Deus, cum se idoneum & sufficientē vindicē fore, contra omnes populi Iudaici hostes, recipiat ac polliceatur. Potest ergo illud prius membrum, Cum conuertero captiuitatem Iuda & Hierusalem, de reditu, quali iure possimini, ex Babylonica captiuitate, ad literā & secundum historiam intelligi. post 70. annos scilicet, ab exilio, ad Christi tamen tempora meritō extendi debet. Quando à seruitute & tyrannide diaboli atque peccati, perfectē liberati sumus. Quod si obicias, Vatem Iudae & Hierusalem duntaxat meminisse, cum tamen & decē aliae tribus essent redimendae, imò verò & Gētes ipsae per Christi mortem liberandae erant ex iugo diaboli. Quia Christus mortuus est non pro gente Hebræa tantum, sed & ut alios Dei dispersos in vnum cōgregaret, ut supra insinuatum est. Respondendum est: Iudaeam nominatim poni, propter regiam dignitatem in illa tribu, iuxta illud Iacobi Patriarchae vaticinium, Genes. 49. Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore, &c. Et quia Christus ex illa regia tribu natus erat: vnde Paulus Hebræis ca. 7. scripsit, Manifestum est, quod ex Iuda ortus sit Dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses est. Hierusalē autem commemorat, quia esset regni caput, & quia purus Dei cultus illic exercebatur, ideoque sancta ciuitas in Euangelio non semel appellatur, tum propter templum Dei sanctum, ibidem erectum, tū quia, ut dicebat Christus Samaritanis, Ioā. 4. in persona Iudaeorum loquens: Nos adoramus quod scimus Ioā. 4. c. &c. quia salus ex Iudaeis est. Vbi ponitur distinctio inter cultum Samaritanorum, idololatriae permixtum, & cultum Iudaeorum purum ac ex lege Dei probatum. Ierolyma etiam Nehemiae II. Isai. 52. & Daniel 9. ciuitas sancta dicitur: Non quidem idcirco quod per se sancta foret, vel quemquam sanctificare illa posset: sed quod eam Dominus sibi delegisset, ut ibi nomen suum

sanctum esset, & quia Sanctus sanctorum Christus, illic
præfens conuersatus fuerit in carne, & reparationis no-
stræ opus compleuerit. Et quia denique cœlestis Ierofoly-
mæ (ubi est consummata sanctitas) typum gesserit. Decem
verò tribus sub Hieroboam à vera religione descuerunt,
adorantes vitulos aureos: nec ad Templum Dei, quod erat
in Hierusalem (extra quem locum non erat sacrificij offe-
rendi ius seu oportunitas) conueniebant.

Quòd si restitutionis promissæ voluerint fieri partici-
pes, eas, schismate deponito, ad vnitatem Ecclesiæ redire
oportet.

Hæc est igitur ratio, quare Iudæ & Ierusalem tantum
fiat hic mentio, non aliarum tribuum schismaticarum,
quæ cum reducendæ describuntur, non amplius diuise se-
paratæque familiæ, non amplius, inquam, (vt temporibus
Roboam & Ieroboam contigit) Samaria contra Hiere-
salem, altare contra altare, & regnum Israel contra re-
gnum Iuda inueniuntur, sed vna ex omnibus familia, vni
ouile, & vnus pastor verus Messias. Vna verè Iudæorum,
hoc est, laudantium Ecclesia futura est, vna ciuitas Hiere-
salem erit, cui princeps vnus & caput vnū I E S V S C H R I S-
T V S Davidis filius secundum carnem, æternus autem Dei
filius secundum diuinitatem præsit, vnde Archægelus ad

Luc. 1.

diuam Virginem prædixit, prænuñciauitque, *Luc. 1. Dabis il-
li Dominus Deus sedem David patris eius, & regnabit in domo
Jacob, (à quo duodecim patriarchæ, duodecimve tribus suam
trahunt originem) in æternum, & regni eius non erit finis.*
Ad eam ciuitatem & Dei hereditatem, omnes viri Israeli-
tæ pertinebāt, qui cum aliis Gentibus vno nomine omnes
populus Dei, & ciuitas sancta vocabuntur. Non enim,
qui in manifesto Iudæus est, vt disputat Apostolus, sed
qui in fide filius est Abrahamæ, & qui assertore Christo,

Ioan. 8. c.

Et 1. c.

*Ioan. 8. opera Abrahæ facit, ille verus est Iudæus, in quo ve-
rus non est. Ioan. 1. Non qui in carne, sed qui in spiritu, non
qui in semine, sed qui in promissione ad electione Dei verè Iu-
dæus est.* Ille inquam, ad Iudam & Hierusalem pertinet. Iu-
dæa exponitur Laudatio, verè Iudæus, laudans Deum ap-
pellabitur. *Apoc. 3. Ecce dabo de Synagoga Satanæ, qui dicunt
se Iudæos esse, & non sunt, sed mentiuntur, Et Rom. 2. Non enim
is verè Iudæus est, qui in manifesto Iudæus est, nec en verè est
circūcisio, quis in manifesto in carne est circūcisio: sed qui in occu-
rto Iudæus est (sine spiritualis) is verè Iudæus est & circūcisio.*

Apoc. 3.

Ro. 1. c.

cordi

*verè in spiritu non litera, ea verè circūcisio est, cuius laus
non ex hominibus est, sed ex Deo, quippe quæ in corde est
circūcisio, occulta est: huius verò non homo laudator
est (qui tantum quæ apparent, videre potest) sed qui cor-
da scrutatur & renes Deus.* Sic Scholia Græca ad illum lo-
cum. Vt ergo Romani nominis appellatione non solum
illa vrbs, sed omnes omnium gentium homines illius ci-
uitatis iure & immunitate vsi, continentur. Ex Iuriscon-
sultorum sententia, sicut habetur leg. In orbe Romano D.
de statu hominum in orbe Romano qui sunt, ex constituc-
tione Antonini Imperatoris, Ciues, Romani effecti sunt.
Quod in authenticis, Coll. 6. cōstit. 78. Iustinianus in fine,
sic resumit ac recenset. Antoninus Pius cognominatus ius
Romanæ ciuitatis prius ab vnoquoque subiectorum peti-
tum, (id est, peti solitum) & taliter, ex iis qui vocantur per-
egrini, ad Romanam ingenuitatem deducens, hoc ille om-
nibus in commune subiectis donauit. Sic ille. Declarans
eos in orbe Romano intelligi debere qui sunt subiecti Ro-
mano imperio, quibus omnibus ius Romanæ ciuitatis cō-
petit. Malè prius in vrbe Romana legebatur. d. l. 17. quod
editio Florentina arguit. Vt igitur orbis Romanus ciues,
quamuis non Romæ natos sed alibi, vel in Italia vel in
prouinciis Romano subiectis imperio, continet Roma-
nos vocatos: Sic Ierofolymorum nomine, Iudæi Israeli-
tæque omnes, omnesque eiusdem ciuitatis conciuces ap-
pellantur. Nomen Ciuium Romanorum aliquando non
solum magno æstimatum, sed magno emptum etiam est,
vt Act. 22. pater: Paulus dixisse fertur Centurioni. *Si ho-
minem Romanum & indemnatum licet vobis flagellare? Cum
Centurio in tribuno veni iasset, interrogauit Paulum tribunus.
Dic mihi: si tu Romanus es? At ille dixit, Etiam. Et respondit tri-
bunus. Ego multa summa ciuitatem hanc sine ciuitatem conse-
ratus sum. Et Paulus, ait, Ego autem & natus sum. Vides Paulum
se Romanum dicere, & id quidè verè, cum tamen ibi-
dem dixisset apud eosdem auditores. Ego sum vir Iudæus na-
tus Tharsus Cilicis, &c. Item Act. 16. Philippenses eundem quem
magistratibus obtulerunt, accusantes: dixerunt, Hi homines con-
turbant ciuitatem nostrā, cum sint Iudæi, & annunciant morem,
quoniam non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani.*
Vides quod Philippenses se Romanos appellent? Non cō-
mittam, vt tacitus hoc loco præcream, quod l. 6. Colonia
D. de censibus dicit Celsus Iurisconsultus Colonia Philip-
penis,

Scholia

Græca in

2. capit.

Ro. &c.

Leg. 17.

in orbe

Rom. D.

de statu

hominū

in authen-

ticis Col.

6. Cōstit.

78. in fin.

Act. 22.

Act. 16.

penſis iuris Italici eſt. Non ergo perperam dicunt Philippenſes, ſe eſſe Romanos, iure Italico ſiue immunitatis à tributis, ſe gaudere iure ciuium Romanorum, & legibus Romanis viuere. Itaque nihil vetat Paulum & Tarſentem eſſe & Romanum. Ibidem. Paulus dixit Caſbos nos publicè, indemnatos, homines Romanos miſerunt in carcerem, & nunc occultè nos eijciunt? Timueruntque magiſtratus audito quòd Romani eſſent: Honorificum erat appellari Romanum. Ius ciuitatis Romanæ ac honorem Paulus non multa ſumma (vt tribunus) emerſat, ſed quamuis Romæ non fuiſſet natus Romanæ tamen ciuitatis ius habens, natus eſt. Quia tum pater ſuus honorem hūc comparafſet, ac per eum venerandus ac glorioſus fuiſſet; ipſe in eo natus eſt.

Quum itaque, ait Paulus tribunus, Ego verò & natus ſum, tantundem eſt ac ſi dicat: Tu quidem recentem habes honorem, qui ipſe illum comparafſi: ego verò paternam habeo gloriam, & quæ mihi congenita eſt. idè dicit, Ego verò & natus ſum. Oſtendit ergo Paulus patrem ſuum Romanum fuiſſe. Priuſquam enim naſceretur Paulus, ſubieſta Romanis Cilicia, necèſſe erat ipſum quoque, vt pote illis ſubditum, eſſe Romanum. Hæc ex Scholiis Græcis in Acta Apoſt. 6. 22. Remigius ad præſentem Ioëlis locū. Cum conuertero captiuitatem, &c. Appropinquante, inquit, die iudicij, quum plenitudo gentium intrauerit, prædicantibus Eia & Enoch, tunc omnis Iſraël ſaluus fiet, non ſolum de Iudæa & Benjamin & Leuitica tribu, verum etiam de decem tribus: quæ poſtquam ductæ ſunt vltra montes, non ſunt reuerſæ. Et cum hoc, inquit, impletum fuerit, congregabo omnes gentes in vallem Iofaphat. Hactenus ille.

Scholia
Græca in
22. cap.
Act. Apo
ſtol. Re-
migius in
3. c. Ioël.

poſſet ad literam applicari illud, Oſec. 1. c. *Congregabuntur filij Iuda, & filij Iſraël pariter, & ponent ſibi met caput vnum.* Quod etiam D. Auguſtinus duobus in locis, nō extra poſitum de Gentium vocatione explicat & egregiè interpretatur. Primò, to. 5. lib. 18. de ciuitate Dei. ca. 28. hoc modo, Hoc teſtimonium propheticū Oſec 1. c. Et erit in loco quo dictum eſt eis, Non populus meus vos, vocabuntur & ipſi filij Dei viui &c. De vocatione populi gentium, qui prius non pertinebat ad Deum, etiam Apoſtoli intellexerunt, Rom. 9. & 1. Pet. 2. Et quia ipſe quoque populus gentium ſpiritualiter eſt in filiis Abrahamæ, ac per hoc rectè dicitur Iſraël, propterea ſequitur, & dicit, Et congregabuntur filij

Rom. 9.
& 1. Pet.
2.

filij Iuda & filij Iſraël, in idipſum, &c. vt ſ. Reſcolatur lapis ille angularis, & duo illi parietes: vnus ex Iudæis, alter ex Gentibus. Ille nomine filiorum Iuda, iſte nomine filiorum Iſraël, eidem vni principatui ſuo in idipſum innitentes agnoſcantur. Sic ille. Deinde ſom. 6. contra Fauſtum Manicheum lib. 22. c. 89. citatis his duobus, Oſec, c. 1. teſtimonijs ſeu vaticinijs. Erit numerus filiorum Iſraël, quaſi arena maris, &c. & vbi dictum eſt eis, Non populus meus vos, dicitur eis, filij Dei viui. Et congregabuntur filij Iuda & filij Iſraël, & ponent ſibi met caput vnum. Subiungit Pauli Apoſtoli authoritatem, Rom. 9. vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam. Nō ſolum ex Iudæis, ſed etiam in Gentibus, ſicut in Oſec dicit, Et erit in loco, vbi dictum eſt eis. *Non populus meus vos.* vt ſuprà. Hoc ergo de Gentibus prophetarum Paulus oſtendit. Vnde & Petrus ſcribens ad Gentes, propheta quidem ipſo non nominato, prophetiam tamè eius verbis ſuis inter, dicens, 1. Petr. 2. *Vos autem genus electum, &c.* Qui aliquando non populus: nunc autem populus Dei, &c. Hinc euidenter apparet illud, Et erit in loco, vbi dictum eſt eis. Non populus meus vos, dicitur eis, filij Dei viui, non omnino de illo Iſraël eſſe dictum, qui eſt ſecundum carnem: ſed de illo, de quo Apoſtolus gentibus dicit, Vos ergo Abrahamæ ſemen eſtis ſecundum promiſſionem hæredes, Gal. 3. in fine. Paulo poſt ſubiungit ibidem Auguſtinus, Iſte propheta, (Oſec) filios Iuda ponens pro Iudæis, & filios Iſraël pro gentibus, Et congregabuntur, inquit, filij Iudæ, & filij Iſraël pariter, & ponent ſibi met caput vnum, & aſcendent de terra. Huic itaque prophetiæ tam manifeſtæ, ipſo rerum effectu declaratæ, quiſquis contradicit, non ſolum propheticis verum etiam Apoſtolicis literis, nec ſolum quibus ſibi literis, verum etiam rebus impletis, & clariffima luce perſuſis, impudentiſſimè contradicit. Sic D. Auguſtinus. *Cum autem conuerterit Dominus captiuitatem plebis ſuæ, exultabit Iacob, & latabitur Iſraël, ait Pſaltes regius,* tum Iudas & Iſraël principatum vnum (in Chriſti capitis, corpore vno myſtico, hoc eſt, Eccleſia, cum erit vnum ouile, & vnus paſtor, Ioan. 10.) ſibi conſtituent, ipſo ſummo angulano lapide Chriſto Ieſu, ait Apoſtolus, Hieruſalemque & Samaria ad vnam eccleſiam Hieruſalem colligentur. Hæc autem verbosius retuli, vt Iudæos reſellam, qui de populo Iuda hæc eſſe intelligenda, non de populo Gentium, & de populo

D. Aug.
to. 6. lib.
22. quæ
ſauſtum
Mani-
chei, ca.
89.

Gal. 3. in
fine.
Gal. 3. c.

Pſalm.

Ioan. 10.

populo Iuda simul (vt interpretantur nostri Apostoli Petrus & Paulus, columnæ & luminaria Ecclesiæ, à quibus nefas est recedere contendunt. Quod si quispiam obiecerit, si ad literam ad tribus decem Israëlitis, propheta etiam hæc, cum conuertéro captiuitatem Iuda & Hierusale tendatur, quomodo id verum appareat. Nescis ductas decem tribus captiuas, nunquam vlque ad hæc tempora nostra ab exilio reuocatas: Et quoad reuocentur ab exilio, quomodo Christus potuit illarum & populi Iudæ caput esse? Facilis responsio est: Ex captiuitate decem tribuum in vrribus Israël plurimos Israëlitas fuisse residuos, & quum decem tribus discessere à populo Iuda, qui concinebat eorum duas tribus, quamplurimos ex decem tribubus, que discedebant à populo Iuda commigrasse in vrbes Iuda, ne discederent à Dei religione, & in tanta multitudine commigrasse, vt duæ tribus penè pares essent viribus decem tribubus. Ex his ergo, qui ex decem tribubus commigrarunt in vrbes Iuda à principio, & ex residuis captiuitatis decem tribuum succreuerunt decem tribus, & ita temporibus Christi, erant florentissima duodecim tribus Israël, vt ex libro Regum & Paralipomenon, ac Iosepho Iudæo, qui libro de antiquitate hæc omnia prodidit, ista sunt testatissima. Literis etiam patet Euangelicis, quibus testatum est, potissimum Dominum esse versatum in ripis Iordanis iuxta Mare Tyberiadis in Galilæa, quæ ad decem tribus pertinet, & ex vrribus decem tribuum plerosque discipulos Domini esse delectos. Ergo Christus caput est duodecim tribuum, qui omnes Iudæi dicebantur temporibus Christi, & populi Gentium caput est, quia Ecclesia ex cōgregatione vtriusque populi fuit congregata. Neque putet Iudæus contra nos esse, quod Christus caput populi Iuda, & populi Israël, esse deberet, (ex Prophetis) hoc est, duodecim tribuum. Caput enim est eorum, qui ex duodecim tribubus crediderunt. Si quidem multos fecit ipse discipulos in ripis Iordanis in Galilæa, & multi conuersi sunt in Samaria, in Damasco & in vrribus Israël ab Apostolis, & discipulis Domini, & per varia temporum interualla, infinita Iudæorum millia promiscuè ex omnibus vrribus Israël in Ecclesiam intrarunt: & temporibus religiosissimi ac sanctissimi Demianici fratris Vincentij Ferrerij tanta multitudo Iudæorum conuersa ab hoc viro, in Ecclesiã intrasse dicitur, vt numerus vix possit iniiri. Quæ longius cōmemorare placuit, ne Iudæi

ne Iudæi sibi placeât, quod Christus noster nõ fuerit caput tribuum. Quandoquidem & caput fuit, 12. tribuum, & populi gentium. Hæc omnia ex Doctissimo viro Leone à Castellio, Commentariis in cap. 1. Osee, decerpfi ac collegi. Salustio in c. mantice hoc anno 1586. in lucem emissis atque impressis. 1. Osee.

In vallem Iosaphat deducam omnes, &c. Iosaphat exponitur Dominus iudex, vel iudicium Domini, ait D. Hieronymus hoc loco. Ergo, vt ad præsentem locum commentatur Rupertus, & propter nominis interpretationem, huius vallis meminit, & propter rem, quæ recenti memoria fuerat gesta, quando iste prophetauit in diebus Oziz & Ezechie, regum Iuda. Ante annos plus minus octoginta regnante Iosaphat, *Congregati sunt filij Maab vt pugnaret contra eum.* 2. Par. 20. *Iosaphat vero in oratione sua ita precabatur, Domine Deus noster, ergo non iudicabis eos? Tunc Prophetia dicit, ex Domini parte, Nolite timere, Non est enim pugna vestra sed Dei. Cras videbitis auxilium Domini super vos. Et interfecerunt ipsos. Mutuique concidere vulneribus. Idcirco vallis illa dicitur Iosaphat. Vallis iudicij Domini, quia iudicauit eos Dominus. Dicitur etiam ibidem 2. Par. 20. Vallis benedictionis, quia liberati filij Iuda, ibi benedixerunt Dominum. Cũ ergo dicit, *Congregabo eos in valle Iosaphat,* rem gestã magni miraculi, nobis ad memoriam reducit. Pulchrèque innuit, quod secundum similitudinem futurum sit in die iudicij, vt nullus eorum sententiam damnationis euadere possit, qui mala inferunt seruis Dei, sicut nullus eorum necem euadere potuit (2. Par. 20.) qui contra Iudã & Hierusalẽ illic fuerat congregati, propriisque sint conscienciis iudicandi. Sicut illi armis suis, & mutuis vulneribus conciderunt. Hoc ipsum est, quod in Epistola ad Romanos, ca. 2. dicitur, *Accusantibus aut defendentibus inuicem conscientis.* Et sicut vnus, & idẽ locus, & vallis Iosaphat, id est, iudicij Domini, & vallis etiã benedictionis dicitur: ita sessio Domini ad iudicandũ, erit similis ad damnationis iudicium, dextris autem ad benedictionem. Hucusque Rupertus. R. David Kimhi interpretat Mercero: Erat, inquit, hæc vallis regis Iosaphat, forsã edificarat ibi, aut ibi fecerat opus: & de nomine eius appellata est. Aut nominatur vallis Iosaphat de nomine iudicij, vt dicit statim, & iudicio cõtendam cũ illis, siue (disceptabatur, vt habet vulgata editio.) Sic quoq; expressit Ionathã, in vallem decisionis iudicij. Sic ille. Vel, (in planiciem manifestationis iudicij.) vt etiam Arias Montanus scribit, *Chal nus hic.**

Chaldaica Biblia hoc in loco ita habere. Hęc ibi. Vallis benedictionis, postea dicta vallis Iosaphat. Hanc putant esse circa Montem Oliueti, sed remotior est à Ierusalem, vel alij sentiunt. Nota, quod, יהושפט, Iehosaphat, idem est quod, יהושפט, Iehoua Saphat, Dominus iudicantis. Vallis Iosaphat, appellatiue intellige, cum Chaldaeo, & h. Danide, vallem iudicij Domini. Vt supra dictum est. Atque vt per Iudam & Hierusalem initio huius capituli & in fine secundi, Ecclesia vel ex Iudæis vel ex Gentibus intelligitur, non Ierusalem terrestris, sic nunc vallis Iosaphat, non locus certus est, vt quidam sentiunt. Interea tamen aludir ad insigne illam cladem, qua iudicium suum miser edidit Dominus in hostibus Iuda, circa vallem benedictionis, qua & à victoria Iosaphat videtur appellata vallis Iosaphat, & si nusquam alibi quam hoc loco, & infra fiat mentio vallis Iosaphat, ac videtur non ita propinqua fuisse Ierusalem, ajunt illi, inter quos est Mercerus ad ista verba iudicio agam cum illis in valle Iosaphat. Verū enim uerbo Lyranus nostri verba ad hunc locum subiungere operæ pretium visum est. Deducam eos in vallem Iosaphat, quæ est, inquit, inter montem Oliueti & Hierusalem. Non quod ibi omnes capiantur: (in generali iudicio) sed quia Christus descendens ad iudicium, apparebit in aëre super montem Oliueti, vnde ascendit in cælum: & iudicandi apparent circa illum locum: Ita quod aliqui erunt in valle Iosaphat, & alij circa. Sic ille. Non ergo à vero absunt, seu à veritate non aberrant, qui in ea sunt sententia, Extremum iudicium futurum in illa valle Iosaphat, certo definitoque loco. Aequitati siquidem consentaneum est, vt in hac terra conspicuus & gloriosus maxime appareat Christus, in qua obscurus & ignobilis visus fuerat, ab impiis Iudæis extra portam in Caluarie monte crucifixus: Veritati insuper consonat, quod vnde in cælum cum triumpho ascendit videntibus Apostolis, Christus illuc veniat ad iudicium, aut certe in nubibus cæli siue in aëre supra montem Oliueti: iudicaturus, gloriosus appareat. Sic enim Act. 1. memoratur. *Uerbi sunt à monte Oliueti, sabbathi habens iter.* Et audierunt sibi dici ab Angelis, *Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum ascendentem in cælum.* Quo insinuari videtur, circa terminos illos montis Oliueti, atque in eius confiniis, in quibus sita est vallis Iosaphat, futurum esse iudicium. Verum his, quæ dicta sunt

obuia:

obuiare videtur ac repugnare, quod Remigius hic ponit de valle Iosaphat. Quidam, ait, pueriliter hoc intelligentes, putant, quod Dominus veniens ad iudicium descendens in vallem Iosaphat, quæ vallis posita est in latere motis Oliueti, sed nihil est quod dicunt. Dicit Beatus Hieronymus alique Doctores, quod non in terram descendet, sed in spatio istius aëris sedebit contra ipsum locum montis Oliueti, ex quo ascendit in cælum. In valle autem Iosaphat congregabuntur omnes gentes, id est, ad iudicium Dei venient, (quod Interpretatur Iosaphat.) Sancti autem & iusti non descendunt in vallem cum impiis, id est, ad iudicium damnationis, sed eleuabuntur in nubibus, obuiam creationi suo veniet, iuxta illud Apostoli, *Deinde nos qui viuimus, qui residui sumus simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra* (1. Theff. 4.) Hęc Remigius. Mali verò stabunt in terra. *Matth. 25. congregabuntur ante eum omnes gentes.* *Ioan. 5. Omnes, qui in monumentis sunt audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ. Qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.* *2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi.* Item *1. Corint. 15. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba.* (canet enim tuba.) Et quæ illic sequuntur. *Quæ pulchrè explicat illud Ieremias, Congregabo omnes gentes.* Bonos scilicet ac malos, Iudæos ac Græcos, masculos ac feminas, senes ac iuuenes atque pueros, seruos ac dominos. Omnes in vniuersum comparere oportet. Vniuersos, inquam, cuiuscunque sexus, conditionis, ætatis, linguæ, vel nationis, aut etiam professionis & cultus, extiterint, absque vlla exceptione cõuenire ad Dei iudicium necesse est. Nunc verò respondeo, Remigij allatam sententiam non aduersari Lyrano nostro, cum non dicat Christum descensurum in vallem Iosaphat, ad iudicandum, sed potius sessurum in aëre circumstante. Neque dicit omnes etiam Sanctos cum reprobis, in vallem cogendos, & coangustandos, siue coarctandos, cum tam angustus locus, vt est vallis Iosaphat, non omnibus iudicandis sufficeret vel eos capere non posset. Non ignorauit Sanctos in aëre locandos, ex Apostoli testimonio. Non erat igitur, contra Mercerus hoc illi affingeret & imposeret ita scribens: Ex hoc loco pueriliter Lyranus & alij, in Valle Iosaphat edendum iudicium Domini extremum colligunt quæ sit inter Ierusalem & montem Oliueti, vnde Christus ascendit

p

in cœ

Mercer
ad 3. ca.
Ieremias.
Lyranus
eadem lo-
co.

Act. 1.

Remigi
de valle Iosaphat.
in 3. Iosaphat.
caput.

D. Hieronymus.

1. Theff.
4. cap.
Matth.
25. cap.
Ioan. 5.
2. Corin.
5. cap.
1. Corint.
15. cap.

Contra
Mercer-
rum.

in cœlum, quasi eodem in loco sit iudicaturus vnde in cœlum ascendit. Quod nec Hieronymus nec Veteres sententiunt. Hactenus ille, pueriliter profectò, & inconsideratè. *Thomas*. Diuus Thomas 3. parte, quæst. 88. articulo, 4. Vtrum iudicium fiet in valle Iosaphat, ita respondet, Dicendum, quòd qualiter illud iudicium sit futurum, & quomodo homines ad iudicium conueniant, non potest multum per certitudinem sciri: tamen probabiliter potest colligi ex scripturis, quòd circa locum montis Oliueti descendit, & inde ascendit: vt idem esse ostendatur qui descendit & ascendit. Et ad argumentum quòd tota terra promissionis capere non possit multitudinem iudicandorum, quos saltem in terra stare oportet. Eos autem tantùm eleuari in nubibus, quorum erit iudicari nimirum Sanctos, de quibus, sedebitis iudicantes 12. tribus Israël: & rursus, iudicabunt nationes. Non ergo vel in valle illa, vel circa illam vallem futurum est iudicium. Ad hoc, inquam, ita respondet, quòd magna multitudo in paruo spatio comprehendere potest. Sufficit autem ponere quantumcunque spatium, circa locum illum ad capiendam multitudinem iudicandorum, dummodo ab illo spatio Christum videre possint, qui in aère præeminens, & maxima claritate resurgens, à longinquo inspicere poterit. Quod si obieceris, Christum iniusti iudicij executionem ac sententiam in Golortha sustinuisse. Congruere proinde illic iudicium iustum terminari ac celebrari. Respondet idem Sanctus Doctor. Non esse Christum iudicaturum, in forma infirmitatis, in qua iniuste iudicatus est, sed in forma gloriosa, in qua ad Patrem ascendit. Ideòque Ascensionis ipsius triumphalis locum magis competere iudicio, quàm vbi condemnatus est, & crucifixus. Ergo sicut ascendit in monte Oliueti, qui præeminet valli Iosaphat: sic & ex Angelico testimonio *S. veniet, quæ admodum vidistis eum ascendentem in cœlum* (Act. 1.) circa loca illa ad iudicandum Christus est venturus. Hactenus ille. Concordat & S. Bonaventura super quartam sententiarum, Distinctione 48. in primo dubio ad textum Magistri. Dicendum, inquit, quòd credendum est in iudicio Dominum descensurum in eum locum vnde ascendit, sicut colligitur ex textu Act. 1. Quod quæritur, Vtrum descendat ad terram? Credendum est ipsum in loco eminentiori esse futurum, vnde cæteri poterunt videre ipsum. (Delendam enim & expungendam negationis particu-

Thomas.
3. part. 9.
88. ar. 4.

Act. 1.

D. Bonaventura
in 4. Sēt.
Distinctione
48.

lam, non quæ vitio Calcographiæ irrepsit in nouissima impressione Veneta, existimo. Sequitur ibidem, Si quæras de multitudine, dici potest, quòd multi erunt in terra, & in parua terra innumerabilia hominum esse poterunt, quoniam constringentur: nec intelligendum est, quòd ipsi omnes inter illam valliculam includantur, quia hoc est puerile, vt dicit Hieronymus: sed quòd erunt ibi in locis circumiacentibus: Et si necesse fuerit, electi erunt in aère (vt teste Apostolo certè futurum est.) Et damnati etiam esse poterunt, diuina suspendente virtute ponderositatem corporum eorū. Hucusque D. Bonaventura Franciscanus, cum duobus illis egregiis ac eximiis Doctoribus sanctis ac Lyrano nostro me tenere profiteor. Quod verò sententiarum Magister 48. distinct. lib. 4. eadem de re scribit sic. Putant quidam Dominum descensurum in vallem Iosaphat in iudicio, eo quòd ipse per Ioëlem prophetam sic loquitur, Congregabo omnes gentes & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo ibi cum eis. In cuius capituli expositione ita reperi. Hoc quidam pueriliter intelligunt, quòd in valle, quæ est in latere montis Oliueti descensurus sit Dominus ad iudicium, quòd friuolum est, quia non in terra, sed in spatio huius aëris sedebit contra locum montis Oliueti, ex quo ascendit. Et reliqua, iisdem protus verbis, quæ à Remigio suprâ prolata sunt. Hæc inquam, nihil præiudicant sententiæ trium illorum testium, quæ ex scriptura habet fundamentum. Sequitur in textu, *Disceptabo cum eis, &c.* O verè terribile verbum! De quo cum multa nobis dicenda sint, ad proximam relegamus homiliam & concionem: Concludentes conuersionem Israël circa nouissima tempora futuram. Tunc reliquæ Israël saluæ fient, cum plenitudo gentiū intrauerit. Subiudicandam Dominus ad iudicium veniet in nubibus cœli, cum sanctis suis, in præeminenti aëris loco, contra montem Oliueti, circa vallem Iosaphat, ad læuam positus peccatorum completè quidem inflicturus meritas debitasque, ad dextrâ verò collocatis, coronas gloriosas redditurus & pretiosas. Ad quorum consortium, & societatem ciuium supernorum, perducatur nos iudex omnium, Cui honor & gloria per æterna secula: AMEN.

* * *

Magister
sententiarum. lib.
4. di. 48.

HOMILIA XX.

Disceptabo cum eis in valle Iosaphat, super populo meo, & hereditate mea Israel, quos disperferunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et super populum meum miserunt sortem, & posuerunt puerum in prostibulum, & puellam vendiderunt pro vino ut biberent, &c.

IOELIS CAP. III.

MULTA quidem Deus terribilia, quondam fecit, ut sacra narrat historia. Qui enim diluuium illud generale in memoriam reuocauerit, Sodomorum atque adeo Pentapoleos conflagrationem. Plagas decem Aegypti, cadauera prostrata in deserto, incredulorum ac murmuratorum Hebraeorum, Rebellium Chores, & complicum schismaticorum incendium, atque absorptionem. Multas captiuitates temporibus iudicum. Multa flagella peccatorum, passim in Bibliis occurrentia, qui a tentius perspexerit, agnoscat quidem. Haec terribilia, & horrida esse, sed quid haec sunt in comparatione vltima tribulationis, quae nunquam finem habitura est? Perinde igitur ac si priora illa Deum effecisse, nondum fuerit cum impiis disceptare, vel iudicio contendere, nunc subicit vates noster, Deum introducens loquentem: *Disceptabo cum eis, &c. Iob 9. Verè scio, quod non iustificetur homo composum Deo, si voluerit contendere cum eo non poterit ei respondere, num pro mille. Quantus ego sum, ait ibidem, ut respondeam ei, & loquar verbis meis cum eo? Qui etiamsi habuero quidpiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor.* Non potuit primus parens noster sustinere disceptationem eius, sed abscondit se, si examen rigorosum fiat, quis responderet? Haec magnum peccatoribus incuriant timorem, & à peccato reuocent ac dehorrentur.

Antequam autem longius progrediamur, submonendus est scrupulus qui suboriri possit, nam dicit aliquis, cum

cum in praesenti tempore iudicium agatur, quare expectandum est aliud finale iudicium? Huic responder D. D. Thomas 3. part. quaest. 59. art. 5. hoc modo, praeter particulare iudicium, quod in cuiuslibet hominis morte fit, iudicium finale esse oportet in nouissimo die, generaliter & 5. coram omnibus, quia licet per mortem vita hominis temporalis terminetur secundum se, remanet tamen ex futuris secundum quid dependens. Vno quidem modo secundum quod adhuc viuunt in memoriis hominum, in quibus quandoque contra veritatem remanet bonae famae vel malae. Alio modo in filiis, qui sunt quasi aliquid patris, secundum illud, Eccli. 30. *Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se.* Et tamen multorum bonorum sunt mali filij, & econtrario. Tertio modo quantum ad effectum suorum operum, sicut ex deceptione Arrii, & aliorum seductorum, pullulat infidelitas vsque ad finem mundi, & vsque nunc proficit fides ex predicatione Apostolorum. Quarto modo, quantum ad corpus, quod quandoque honorifice traditur sepulturae, quandoque verò relinquitur insepultum, & tandem incineratum omnino resoluitur. Quinto modo, quantum ad ea in quibus homo suum affectum defixit, puta in quibuscumque temporalibus rebus, quarum quaedam citius finiuntur, quaedam diutius durant. Omnia autem haec subduntur existimationi iudicij diuini. Et ideo de his omnibus perfectum & manifestum iudicium haberi non potest, quamdiu huius temporis cursus durat. Et propter hoc oportet esse finale iudicium in nouissimo die, in quo id quod ad vnumquemque hominem pertinet, quocumque modo, perfecte & manifestè iudicetur, & ut completè in corpore & animo retributionem quilibet accipiat. Haec tenet S. Thomas. Quae sint disceptationes Domini aduersus reprobos in futuro iudicio, explicat S. Hippolytus martyr, oratione de consummatione seculi his verbis. *Aures vestras condidi (exprobrat Dominus impiis) ut audiretis scripturas, at vos parastis eas ad cantica Daemonum, citharas & ridicula. Oculos vestros creauit, ut perspicere- tis lucem praecceptorum meorum, ea que exequeremini: at vos accersistis stupra & impudicitias, & ad reliquam immunditiam ipsos aperuistis. Os vestrum composui ad laudandum Deum, & Psalmos canendos: at vos apastis illud ad conuitia & blasphemias. Dumque sedetis, obrectatis*

proximis vestris. Manus vestras feci, vt ad preces extendere eas: at vos ad rapinas cades, & mutuas occisiones expandistis. Pedes vestros ordinavi, vt ambularetis in preparatione Euangelij pacis, rñ in Ecclesijs, rñ in domibus sanctorum meorum: at vos docuistis currere ad adultoria, spectacula, saltationes, in sublime iactationes. *Mat. 25.* ergo *Discedite à me, maledicti, in ignem aeternum, Matth. 23.* Dicent illi quasi disceptando. Tibi, Domine, credidimus, signaculo tuo notati sumus, Baprisma accepimus. Te Deum confitemur. Contra respondebit etiam illis, dicens, Confessi estis me Dominum, sed verbis meis non paruistis. Signo crucis meę notati estis, sed hoc animi duritia deleuistis. Baprisimum meum recepistis, ac precepta mea non seruastis, at odium fraternum de animis vestris non excussistis. *Non omnia, qui dicit mihi, Domine, Domine, saluabitur, sed qui faciet voluntatem meam, Matth. 7.* Et *ibunt hi in ignem aeternum, &c. ca. 25.* Hucusque Hyppolitum. Disceptabit atque contendet iudicio specialiter aduersus Iudæos, videbunt eum, in quem pupugerunt. Monstrabit eis crucem & cicatrices, ac dicit: *His plagatus sum in domo eorum, qui me diligebant*, Hoc est, diligere debuerant & ad diligendum me maximè obligati erant, ut præ cæteris deuincti, Zachar. 13. & Micheæ 6. *Popule meus, quid feci tibi? Quia eduxi te de terra Aegypti, & misere faciem tuam Moysen & Aaron*, &c. Atque ita contra ingratitudinem ipsorum procedet. *Isai. 5.* *Quid est, quod debui vltià facere vineæ meæ, & non feci? Expectaui vt facerem vinas; & fecit labruscas.* Specialiter item aduersus malos Christianos disceptabit. Quandoquidem iuxta dictum Euangelicum, *Cui multum datum est, multum quaeretur ab eo.* Et de talentis acceptis, reddenda est nobis ratio. Quia ergo euangeliū Domini, ac mandata eius quæ grauiora non sunt, haudquaquā impleuerunt, quia misericordia Dei eiisdē longanimitate & gratia abusi sunt, quia sacramētis non vt oportuit, & quando oportuit, vsi sunt, nec Ecclesia obedierunt, quia propter ipsorum vitam scandalis plenè nomen Domini blasphematū est inter Gentes, apud Turcas aliisque Barbaros ignominia ac probro expositum, propter hæc, inquam, omnia, & pleraque alia, diceret illis: *Discedite à me operarij iniquitatis.* Nescio vos cultores eriminis, Descendite ad ima barathri. *Quamuis autem omnes hæc disceptationes, & colloctiones, expro-*

*Mat. 25.**Mat. 7.**& 25. c.**Zach. 13.**Michea**6. c.**Isai. 5.*

brationesve, verbaliter non fiant: mentaliter tamen fore nemo ambigat, cum proprio conscientia suæ iudicio, quisque iudicandus sit, ac condemnandus, ex Apostolica doctrina. Sequentia videamus. *Super populo meo & hereditate mea Israël, &c.* Israëllem appellat hic secundum fidem ac spiritum vt supra expositum est, non secundum literam, vel carnalem intelligentiam, omnes electos ab Abele ad nouissimum vsque iustorum, populum suum & hereditatem vocans. *Psal. 2.* *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, &c.* Pro qua sua hereditate, litem se intentaturum dicit aduersus eos, qui ipsam vexauerint, & tyrannicè opprimere moliti fuerint. Considerate hinc paternam Dei sollicitudinem, quippe qui propter electos suos vindicandos est iudicium instituturus. Clamant illi in Apocalypsi, interfecti propter Christum: *Vindica sanguinem sanctorum tuorum qui effusus est, Zachar. 2.* *Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.* Hinc Dominus persecutori Saulo, *Act. 9.* *Quid me persequeris? & ad Samuelem, 1. Reg. 8.* *Non te abiecerunt, sed me, ne regnum super te sicut econuerso in bonum, Quicquid vni ex minimis meis fecistis, ait, mihi fecistis.* *Mat. 25.* Emphasis est in pronomine (meum) populum, hereditatem meam, &c. Nota, quòd tamen si esset suum peculium hic populus, & hereditas sua Israël, passus est tamen eum abripì, ob scelera & peccata eius ingentia, atque singularem ingratitudinem, ac contemptum, quæ causa præcipua est turbationis & euerisionis regnorum. vnde illis minabatur Christus, *Matth. 21.* *Auferetur à vobis regnum Dei.* Sed cum ad penitentiam fuerint conuersi, promittit vicissim Dominus se conuersurum captiuitatem Israël, id est, reducturum eos è transmigratione, & in libertatem asserturum. *Propter populum meum & hereditatem meam* (Emphaticè Israëllem non carnalè, sed mysticum & spirituale intelligit) disceptabo contra omnes, hostes Ecclesiæ intellige, vel Iudæos vel Gentes, quibus vicissitudo retribuetur, & pœnæ nomine ab eis iusta ratio requiretur. Nam & Iudæi primi crudelissimè Ecclesiam sunt persecuti, vnde & in vallè Iosaphat suæ iudicij Domini, primi ducti, euerisa eorū vrbe & Rep. per Titum, Vespasianum, & Adrianum Imperatores, Tyranni etiam Nerones, Domitiani, & eius generis pestes, Christianos persequentes, & neci tradetes, bellum Deo & sanctis inferentes, quibus tandem Turcæ suc-

*Psal. 2.**Zach. 2.**Act. 9.**1. Reg. 8.**Mat. 25.**Mat. 21.*

cesserunt: ad vallem Iosaphat etiam deducuntur, iuste puniendi. De vtrisque Dominus iudicium faciet propter Electam suam, quam hinc & illinc disperferunt, *tanquam lupi rapaces, oves. Nam lupus rapit & dispergit.* Ioann. 10. Hi sunt, qui pro nomine Domini huc illuc dispersi, in insulas relegati, & proscripsi sunt, *In montibus errantes, in speluncis, & cavernis terra.* Hebr. 11. Iudaei ad Titum referunt quod scilicet in obsessione urbis, eiusque depopulatione ac euersione, atque templi demolitione Iudaeorum gentem disperferit. Verum magna tum temporis erat Iudaeorum impietas, ut non in Domini populum, eiusque hereditatem, abiret: sed in impios potius seuerit Titus, et pro meritis eos tractarit, ob *IESV* veri Messiae & filii Dei iniustam ac indignam eadem & crucifixionem, atque Apostolorum, eiusque fidelium seueram persecutionem, qui eos de ciuitate in ciuitatem expulerunt atque fugauerunt. Praedixerat illis ipse Christus haec fore euentura super eos, *Quia non cognouissent tempus visitationis suae.* Luc. 19. *Et in populum meum iecerunt sortem,* ait Vates, quod dupliciter accipe, vel in bona eorum, vel etiam in perinas. Si consulas historiam Esther cap. 3. id impletum conperies, sub regno Persarum & Medorum, *Anno quippe 12. Assueri, missa est fors in urnam, quo die, & quo mens, Iudaeorum deberet interfici & exiit mensis 12. Adar.* Disperferunt verò filios Israël ac Iuda, Assyrij & Chaldaei in Babylonij, quia translatis & in captiuitatem ductis filijs Israël & Iuda, gentes alienigenas pro illis collocauerunt, ut sacra regum & Paralipomenon testatur historia. Milites cum crucifixissent Christum, consimiliter sortem miserunt super tunicam eius inconfutilem, *sortientes, inquam, de ea cuius foret, & impleta est Prophetia, Psalm. 21. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.* Ioann. 19. Translatione à bello & hostibus sumpta, vsus est Dominus, cum victori in victum nihil nõ licet, & in seruos ac mancipia victos distrahant victores, atque sortem mittunt quid, cui contingat in praedam, Galli vocant, *le pillage, au saccagement d'une ville.* Babylonij, & porissimum Romani in excidio Hierosolymitano, pro re contemptissima & vilissima populum & hereditatem Dei habuerunt, quem praedonum more inter se diuiserunt, fortes super ipsum populum iacentes. Verbi gratia proiciebant sortem inter se de Israelitis, *Hic tuus erit, hic vero*

meus: Sortientes, scilicet, quid ex eis acciperet rex in seruos, & ancillas, & quid vnusquisque princeps, sic ait ad hunc texum Remigius. Et milites quidem victoria potius diuidunt inter se spolia, sortem, quis eorum copiosorem spoliorum partem habere sibi debeat, iacentes, ut apud Euangelicum prophetam insinuat, cap. 9. *Exultate victores capta praeda quando diuidunt spolia.* De fortibus hic aliquid attingamus. D. Thomas 2. 2. q. 95. artic. 8. in corpore quaestionis sic tradit. Sortes proprie dicuntur, cum aliquid sit, ut eius euentu considerato, aliquid occultum innotescat. Et quidem si quaeratur iudicio sortium, quid cui sit adhibendum, siue illud sit res possessa, siue sit honor, siue dignitas, seu poena, aut actio aliqua, vocatur fors diuisoria. Si autem inquiretur, quid agere oporteat, vocatur fors consultoria: si verò quaeratur quid sit futurum, vocatur fors diuinatoria. Contingit subinde, ut in diuisoria sorte, ex fortuna rei expectetur euentus, ut si aliqui non valentes aliquid concorditer diuidere, velint fortibus ad diuisionem uti, quasi fortunae exponentes, quis quam partem accipiat: vel, à Deo rei expectetur euentus. In huiusmodi partitionibus rerum, secundum se fors non est aliquid mali. Atque sancti viri tam in veteri, quam in nouo testamento inueniuntur fortibus vsi esse. Iosue cap. 7. *ex praecepto Domini iudicio sortium puniuit Achan, qui de anathemate surripuerat.* Saal etiam sorte deprehendit filium suum Ionathã mel comedisse, 1. Reg. 14. Ionas similiter à facie Domini fugiens, sorte deprehensus est, & in mare deiectus: c. 1. Zacharias etiam sorte exiit, ut incensum poneret: Luc. 1. Et Matthias sorte ab Apostolis in Apostolorum numerum ac consortium cooptatus est, Act. 1. Denique Prouerb. 16. in fine dicitur, *Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.* In similibus casibus, si necessitas immineat, liceret cum debita nominis Deireuerentia, sortibus diuinum iudicium implorare, modo ne ad vitæ huius vanitates, & negotia secularia diuinis quis abuteretur oraculis, *In manibus namque Dei, ut ait Regius Psaltes Psalm. 30. sortes nostra sunt.* Hec ex D. Thomae praeditato loco. Si quãdo igitur alio modo quã per sortem nequeat his terminari in diuisione rerum, & pax iniriturò poterit quis uti sorte diuisoria: expectãdo à Deo rei euentum absq; vlla vanitate. Sic in hodiernum vsq; diem apud Christianos manet in diuidenda hereditate sortium vsus, Galli ap-

Thomas
2. 2. q. 95
art. 8.

Iosue 7.
cap.

1. Reg. 14.
1. Reg. 14

Ionas 1. c.

Luc. 1.
Act. 1.

Prou. 16.

Psalm. 30.

pellant, (faire les lots au partage, ou lottir iettant le sort.) Ad contextum sequentem pergamus.

Posuerunt puerum in prostibulum, Hoc est, dederunt pro pretio scorti, & puellam commutarunt pro vino ut biberent, id est, potus causa, puellam Israëliticam vendiderunt. Q. d. Expendæ suæ libidinis causa, ut meretrice potirentur, non dubitarunt puerum Israëliticum faceret, pro pretio meretricis dare. Itidemque pro reuississima, pro vino bibendo puellam item Israëliticam vendiderunt. Insignis iudicatur hostium Ecclesiæ furor & inhumanitas, qui ut suis voluptatibus indulgeant, etiam pueris ac puellis Christianis minimè pepererint, quorum omnes rationem habere natura iolemus, ob tenebram nimirum atatem. Iniuria admodum probrosa est & grauis (ait Arias hoc loco) quòd puer meretrici stupri merces sit, & virgo puella vini poculo permuratur, quorum vel atas misericordiam, vel regio metum, vel fletus & clamor terrorem mouere debuerunt. Sic ille. Atrocissima sunt hæc, & ingentis furoris signa, cibi portionisque causa. Hæc tam immania facere. Puerum pro icatorationi mercede, & puellam, pro vino, vel pro esca permurare. Q. d. Tam cupidè vendunt, quam libidinantur & scortantur: atque eiusmodi ventris mancipia, & vini infundibula, ingurgitant in se merù, & vini pocula non tã bibunt quam absorbent, & magna profusione absument. Pro deliciis habent Iudeos distrahere, tanquam seruos aut brutas animantes. Ideoq; in vallem iudicij Dei deducuntur. 70. interpres sic verterunt, *негдѣ волнавъ та въстапиа въ прахѣ* dederunt pueros meretricibus. D. autem Hieronymus intrans tulit. Et posuerunt puerum &c. ut sit sensus: in vsum nefandæ veneris translatos pueros. Rabbini exponunt sic, dederunt puerum Israëlita pro pretio meretricis, pro icatoratione, & pro pretio vini, ad se inebriandum cum meretrice. Sic R. Aben Ezra. Veruntamen, quia contra naturam amorem etiã impij illi egerunt, admittenda est D. Hieron. & Lyranus nostri expositio siue interpretatio. Sic prior, *Posuerunt*, ait, *pueros in prostibulũ*, ut nimirum virilem cogere mutare naturam, ut Rom. 1. Hæc omnia Iudæi sub Tito & Adriano impleta volunt ad literã. Adolefcetes tradit meretricibus, & puellas vendit luxuriæ, qui turpis luctu gratia non corripit delinquentes. Hæc Hieronymus. Posterior autem sic. Posuerunt puerum in prostibulum, abutentes,

Arias
hoc loco.

70. inter
preses.

R. Aben
Ezra.
D. Hiero
nymus in
Ioel. 3. c.
& Lyra
nus ibid.

inquiri, pulchris iuuenibus in vitio contra naturam. Rupertus hoc loco dicit hoc tertium respicere monarchiam seu hoc loco. regnum Græcorum: Sicuti dispersio in nationes, & transmigrationio regnum Babyloniorum, & Assyriorum, proiectionem sortis, regnum Persarum, & Medorum concernit. Vide 1. Machab. 4. *sub Antiochi, qui Nobilis appellabatur, re. 2. Mach. 4. c. in ambrosio, auus est Gymnasiũ ritu Gentili ac Ephesianam constituere, & optimos quosque Ephæborum in lupanariis ponere. Puellam pro vino vendiderunt.* Hoc lenonum est facere, qui puellas meretricari cogentes, luxuriam de luxuria mercantur: dum de corporum illarum turpi & infami mercimonio conuiuia sibi faciunt, & exinde bibentes vinum, alienæ luxuriæ pretium, propriè faciunt libidinis incendium. Hoc sub Græcorum regno non tacetur factum. 2. Machab. 6. *templum luxuria & cõmessationibus factum erat plenum, & scortantium cum meretricibus.* Sicque contra regna illa disceptabit Dominus. Quartum autem regnum Romanorum grauius quidẽ populum Iudaicum attulit, sed meritò in disceptatione sua, de pressura illa, quam tunc populus ille pertulit, nullam Deum mentionem facit, quia videlicet nullum electorum Dei, qui ad gratiam eius pertineret, vel ad vitam prædestinatus esset, illa calamitas inuoluit. Prius enim quàm Romanus veniret exercitus, præmoniti sunt ab Angelo fideles, ut loco hoc cederent: Sicut refert Eusebius in historia Ecclesiastica ex translatione Ruffini lib. 3. cap. 5. Ecclesiã, quæ fuerat Hierosolymis congregata, responso à Deo accepto, emigrare iubetur, & transire ad oppidum quoddam Pellam nomine, trans Iordanem: quò abiat is ex vrbe sanctis & iustis viris, vindicta cœlesti fieret locus, tam de vrbe sacrilega, quàm de populo impio, per excidium patriæ, auersionemque luendam. Hæc ibi Eusebius. Pueros in prostibulum ponere, (quod ad mores pertinet) contingit, quando parentes pueros liberos in omni lenitate, siue correptione educant: aperientes illis fenestram ad turpitudines omnemque nequitiam. Hi imitantur Ethnicos, qui liberos suos demonibus offerebant. *Et immolauerunt filios & filias suas demoni, ait Psalmographus.* Hæc peccata peculiariter Deus iudicaturus est in die Iudicij, cum deducet horum criminum reos, in vallem iudicij Domini. Hæc est quæ hoc loco vallis Iosaphat, vel propriè vel appellatiuè nominatur, ut supra fultus tractatum est. Maximè vereor, ne turpissimas

Eusebius
hist. Ec-
les. li. 3. c.
5. inter-
preses
fimo.

nundina

nundinationes saltem puellarum, non solum inter Babylonicos & Turcas, sed etiam inter eos, qui Christiano nomine censentur, cum maximo magistratum dedecore contingat reperiri. Non existimo sane in his nefandis libidinibus unquam plus homines peccasse, quam modò. Interca nusquam leuiore & rariore animaduersione. Hic inuere placet Remigij ad presentem contextum interpretationem. Posuerunt puerum in prostibulo, hoc est, in lupanari, vt cum eo expererent suam libidinem contra naturam. Et puellam pro vino venderunt, quia usum naturam corrumpentes, dimittebant foeminas, & masculi in malevolos turpitudinem operabantur. Sic ille. *Hoc Sodomiticum est*

Remigij
hoc loco.

D. Iuda crimen, de quo D. Iudas Apostolus, capite singulari sua Epistolae intelligit: Sicut Sodoma, iniquens, & Gomorba, & Catholinitima ciuitates simili modo exfornicatae, & abeunt post carnem alteram, facta sunt exemplum ignis aeterni, poenam sustinuerunt. Similiter & hi carnem quidem maculant (de haereticis sermo est.) Carnem alteram vocat, quam Deus author naturae, poenafecit aptam ad commixtionem, & prolem suscipiendam.

Leui. 18. Non dormies, ait Dominus in lege per Moysen lata. Leuit. 24. & 20. c. 20. cum masculo coitu muliebri. Maledictus enim est rabi, & lapidibus obruite eos. In quibusdam veteribus fragmentis Iurisconsultorum, Tit. 5. De stupratoribus, ex collatione legis Mosaicae cum sapientum responsis, atque principum edictis proposito praecedenti contextu paulò post subditur. Imperatoris Theodosij constitutio, quae mentem legis

Tit. 5. de Moysi, ad plenum secuta cognoscitur. Imp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius Augusti, ad Orientium vicariam urbem Romae, ita rescripserunt. Virorum lupanaria spectatae populo, flammis vndicibus, laudanda experientia tua cupiabit, vt vniuersi intelligat sacrosanctum cunctis esse debere hospitium virilis animi, nec sine summo supplicio & lienum expectisse sexum, qui suum turpiter perdidisset. Vides tales, vt flagitij poscit immanitas esse flammis vtilandos. In legibus Visigothorum lib. 3. titulo 5. §. 5. De masculorum stupris, & §. 7. De Sodomitis, qua debeant vltionis sententia percuti sic dicitur: Non relinquendum est scelus inultum, quod detestandum semper, & execrabile merum prauitate censetur. Masculorum ergo concubitores, vel ij, qui talia consentientes pertulerint, ista sunt legis huius sententia ferendi, vt vbi scilicet mox tale nefas commissum iudex euidenter inuestigauerit; vtrosque cotinuo

Leges
Visigothorum
li. 3. tit. 5.

castrare

castrare procurer: & tradens eos Pontifici territorij ipsius, vbi id perpetrari contigerit, sequestratim arduae mandentur detractioni, vel inuiti saltem luituri commissa, qui voluntarie perpetrasse noscuntur illicita. Et §. 7. Illud sane facinus detestanda libidinis abrogare contēdimus, quum masculi masculos illicita stupri actione immundis sordibus maculare non metuunt, tantique se flagitij coinquinationibus polluant, quanto ea & diuinis aduersa cultibus, & contraria castitati conspicimus. Ideò huius legis edicto decernimus, vt quicumque deinceps de praescripto fuerit scelere quibuscunque iudiciis manifestè detectus, mox iubente principe, vel quolibet iudice insistentē non solum castrationem virium, (melius mihi videretur legendum virillum, hoc est genitalium partium) castrationem perferat, sed insuper illam in se iacturam accipiat vltionis, quam pro iis causis, nuper in anno videlicet tertio regni nostri, sacerdotalis decreti promulgata sententia euidenti descriptione deprompsit. Haecenus edictum. Puto autem iacturam illam vltionis intelligendam esse perpetui carceris ac detractionis siue mancipationis poenalem legem ac sententiam, pontificia auctoritate etiam contra huiusmodi criminosos (vt supra dictum est) decernendam. Praeterea, Scantinia vel Scatinia lex, turpissimum crimen hoc vindicabat, in quod insurgere leges, armari iura gladio vltore, Constantius & Constantius iubebant. Qua de lege apud Iuuenalem Satyra 2. cum dormire legem Iuliam adulterae quidam dixisset, facete illa responderet:

Tertius è caelo cecidit Cato: Deinde,

Quod si vexantur leges, ac iura, citari

Ante omnes debet Scantinia.

Suetonius etiam scribit §. 8. in vita Domitiani, Domitianum lege Scatinia, quosdam ex Senatoribus atque ex equitibus damnasse. Sunt, qui arbitrentur ob Scantinium Capitolinum Tribunum plebis Scantiniam esse appellatam hanc legem. M. enim Claudius Marcellus aedilis curulis diem Scantinio dixit ad populum, quod filium suum de stupro appellasset, qui cum se sua potestate excusare vellet, ceteri Tribuni noluerunt ei auxilio esse. Itaque solo teste pudentissimo adolescēte producto, eo qui attentatus fuerat, damnatus est. Sic enim Valerius Maximus lib. 6. cap. 1. De pudicitia scripsit: M. Claudius Marcellus aedilis curulis, C. Scantinio Capitolino tribunus plebis diem ad

Iuuenalis
Satyra
2.

Suetonius
in Domitiano
§. 8.

Valerium
li. 6. c. 1.

popu

populum dixit, quod filium suum de stupro appellasset. Eoque asseuerante se cogi non posse ut adesset, quia sacrosanctam potestatem haberet, & ob id tribuniciū auxilium implorante: totum collegium tribunorum negavit se intercedere. Barbarè dicitur opponere se, seu impedire, quò minus pudicitia quæstio perageretur. Citatus itaque Scantinius reus, vno teste, qui tentatus erat, damnatus est. Constat iuuenem productum in rostra defixo in terram vultu perseueranter tacuisse, verecundòque silentio plurimum in vltionem suam valuisse. Sic ille. Præterea, De publicis iudiciis. §. Item lex Iulia, Institutionibus, ita scribit Imperator: Item lex Iulia de adulteriis coercendis memoratur, quæ non solum temeratores alienarum nuptiarum gladio punit, sed & eos, qui cum masculis nefandam libidinem exercere audent. Item L. Cum vir nubit in feminam. C. ad legem Iuliam de adulteriis & stupro, ita Constantius & Constans A.A. rescripserunt & cauerunt seu statuerunt. Cum vir nubit in feminam viris porrecturam, quid cupiatur vbi sexus perdidit locum? vbi venus mouetur in alteram formam? Iubemus insurgere leges, armis iura gladio vltore, vt exquisitis pœnis subdantur infames, qui sunt vel qui futuri sunt rei. Sic illi. Et in authenticis, vt non luxuriëntur homines contra naturam, &c. Collat. 6. Constit. 77. sic Imperator Iustinianus, Quoniam quidam diabolica instigatione comprehensi, inquit, & grauissimis luxuriis semetipfos inserunt, & ipsi natura contraria agunt, istis iniungimus in sensibus accipere Dei timorem, & futurum iudicium, & abstinere ab huiusmodi diabolicis & illicitis luxuriis, vt non propter huiusmodi impios actus, ab ira Dei iusta inueniantur, & ciuitates cum habitatoribus earum pereant. Docemur enim à diuinis scripturis, quia ex huiusmodi impiis actibus, & ciuitates cum hominibus pariter perierunt: in fine cõstitutionis dicitur, Præcipimus permanentes in prædictis illicitis & impiis actibus, post hanc admonitionem nostram comprehendere, & vltimis subdere suppliciis: vt non ex contemptu talium, inueniantur, & ciuitas & respublica per hos impios actus lædi. Sic ibi. Sed sanctorum Apostolorum constitutiones proferre vtile imprimis fuerit: Illi B. Clemente Romano auctore, sic definiunt: lib. 6. c. 28. Contra naturam est Sodomorum peccatum. Nam tales quærunt mundum dissolui, iis quæ secundum naturam sunt, contra naturam abuterentur.

Iustinianus li. 4. Institutionum. L. 31. cū vir. C. ad legem Iuliam De adulteriis &c.

In Authenticis Collatio 6. Cõstitutione 77. vt non lux. contra nat.

Constitutiones Apostolorum lib. 6. c. 28.

abuterent. Hoc, lege prohibitum est, dicente scriptura: Non dormies cum masculo coitu muliebri. (quòd supra citatum est) Hæc sancti Apostoli constituerunt. Patet quinque ciuitates igne consumptas fuisse, iusto Dei iudicio, ob hoc crimen, vt *Genes. 19.* exprimitur. Et iure Canonico, huiusmodi sceleratis & turpibus hominibus excommunicationis pena irrogatur. Verum enimuerò ne hoc de crimine plura congerentes, & exscribentes, castas aures offendamus, vt occasionem iniquitatis forè præbeamus cuiquã præter expectationem nostram, ne vitia docere, (cùm abominanda & execranda demonstrare debeamus) videamur: De illis, propter horrorem sceleris melius est tacere (quandoquidem peccata ob id muta, & innominabilia appellat Theologi, tamen clament in cœlum aduersus reos vindictam) quàm longiorem tractatum texere. Antequam verò receptui canamus, operæ pretium duxi, hanc ex Remigio ad hunc contextum recensere. Quæstionem, & explicare, ex eiusdem sententia. Quæritur ergo quare in die iudicij iudicabuntur Assyrii, Chaldaei, Græci, cæteræque Gentes, propter mala, quæ intulere Iudæis, quum legamus in libris Prophetis à Domino esse ea missa super illos? Responso. Ideò damnabuntur, quia in illis puniendis (subaudi Iudæis) superbia abusi sunt. Putantes suis viribus illa posse implere, & non Dei permissione. Suprà cap. 2. Ascendet factor eius, quia superbe egit. Possunt etiam hæc verba non solum ad Gentes referri, quæ oppressere Iudæos, verum etiam ad hæreticos, & ad omnes Prælatos & Doctores superbos, qui suo malo exemplo & verbo corrumpunt subditos, ac fideles. Prælati enim quilibet puerum in profubulo ponit, & puellam vendit pro vino: quando subditos suos videt iacere in fornicatione, luxuria, & adultério, cæterisque vitiis implicatos, & non redarguit, neque corripit delinquentes, ob turpis lucri gratiam. Hactenus Remigius. Nunc finem dicendi facientes, Rogemus Deum Optimum Maximum, vt dispersos congreget ad unitatem suæ Ecclesiæ, ac congregatos conseruet, & tandem ad vitam perducat æternam, quæ est fors sanctorum, atque vitam hæc nobis IESU CHRISTI merito contingat. Fiat fiat.

Gen. 19.

Remigius hoc loca.

HOMILIA XXI.

Vestrum quid mihi & vobis Tyrus & Sidon, & omnis terminus Palaestinarum. Numquid ultionem vos reddetis mihi? Et si vlciscimini vos contra me, citò velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum. Argentum enim meum & aurum tulistis: & desiderabilia mea & pulcherrima intulistis in delubra vestra &c.

IOELIS CAP. III.

Postquam egit Propheta de apertis hostibus populi Domini, à quibus in exilium accipuitate deportatus fuerat, & acerba quaeque perpeffus, nunc sermonem instituit de oculis inimicis, finitimis scilicet gentibus & vicinis, Tyriis, Sidoniis aliisque Palaestinis. Illud verò obseruatione dignum est, ait Arias ad haec verba, cum bellum is gentem aliquam moueatur vsu serpe venire, vt quidam aperte hostili animo bellum inferant. Alij autem, qui non aperte oderint, obscure tamè nocent. Quibus videlicet nulla manifestata odij causa sit, odium autem & inuidia maxima in corde lateat: hi cum, palam nocere nò possint, cum per occasionem latere se posse sperant, neque damnis parcunt, neque iniuria inferenda abstant. Cuiusmodi animo & studio filios Edom aduersus Iudaeos fuisse in Psalmis patet, qui Babylonis bellum Ierusalem inferentibus dicebant: *Exinanite, usque ad fundamentum in ea.* Psal. 136. Huiusmodi etià occultas similitates Tyrus & Sidon duae Palaestinarum celeberrimae quondam ciuitates, aduersus Dei populum exercuerunt, quae nulla iniuria à Iudaeis lacescitae, imò contrà adiutae ab iis frumento & alio commeatu, tamen illorum fortunis praè belli occasione insidiabantur, aurum, argentum & vestem ceteraque diripiebant: pueros puellaeque furto aut excursionibus abductas vendebant: Ita populus ille Iudaicus non minus à finitimo & occulto hoste, quam à lōginquo atque aperto

infestatus est, nec leuiori incommodo affectus. Idcirco eos Deus hic in crimen vocat, quibus meritas etiam poenas decernit. Haecenus ille. Tyri & Sidonis sit mētio, *Matt. Matt. 11. 11. Sin Tyro & Sidone facta fuissent virtutes, quae facta sunt in vobis, alim in cilicio & cinere poenitentiam egissent, & cap. 15. Scilicet Iesus in partes Tyri & Sidonis.* Tyrus & Sidon &c. Horum nomine intelliguntur omnes finitimi Iudaeorum, qui crudelitatem exercuerunt in Sanctos Dei. Quid mihi vobiscum: Qui cum suis vicini mei, debueratis, populo meo benefacere. At non ita fecistis: sed quum vidistis venisse aduersum eos Reges populorum, illis vos adiuuistis, ad referendum spolia & praedam. Quid hoc est (inquit) quòd vos mihi malè facitis? An cogitatis vos vindicare de me, quòd vobis malè fecerim? Quando vobis malè feci: Quòd si dixeritis, vos ex vobis ipsis nunc mihi malum facere (qui enim Israēli malè facit, cogitatio eius est mihi malè facere, quia sunt filij mei) si ita est quamprimum mercedē vestram vobis rependam. Haec ad verbum R. Dauid Kimhi, Mercero interprete. Et quoniam supra per Gētes aduersarios Ecclesiae intelleximus, qui palam & ex professo eam oppugnant, nunc per Tyrios aliòsque Palaestinos, eos intelleximus, qui etiam palam aduersus Ecclesiam non faciunt, specie tamen amicitiae, ei plurimum incommodant, & ab hostium partibus stant: atque vbi sese offert occasio, virus suum exerunt. Proditores fidei & Catholicorum, instar Iudaei osculo Dominum prodentis, apertis hostibus vt plurimum nocentiores. Vnde Psalmographus, *Si inimicus meus, male dixisset mihi, sustinuissem utique: Tu verò notus meus, qui mecum dulces capiebas cibos &c. Qui edebat mecum, magnificauit super me supplantationem, leuauit contra me calcaneum suum.* ait alibi: *Omnis terminus Palaestinarum &c.* quasi dicas totus tractus Palaestinae, Gallicè diceremus: *Le tour du país, ou les marches.* Palaestini verò, ἀλλοφύλων nomine, à 70. interpretibus designantur, hoc est, alienigenarum. Psal. Ecce alienigenae, & Tyrus & populus Aethiopum &c. Numquid vos vitionem reddetis mihi? id est, Num populum meum adigentes, id facitis, vt iniuriam à me aut meis illatam vobis repēdatis? An verò potius mihi priores iniuriam inferitis, à me non lacescitis? Vt vt sit, quāprimum retributionem vestram, id est, merita rependam in caput vestrum. *Numquid vltionem (retributionem) vos reddetis mihi?* R. Selomo Iarhi, Haec est, ait, retributio, quam dedit Salomon

R. Dauid Kimhi Mercero interprete.

Psal. 54.

70. Interpretes.

R. Selomo Iarhi

Hiram regi Tyri, viginti verbis. Sic ille. *Vides quod ad 11. Reg. 9. gem Tyriorum Hiram refert hanc retributionem, cui 3. Reg. 9. viginti oppida in terra Galilee Rex Salomō dederat. q. d. Hæc cine est merces, quam mihi pro tot beneficiis rependisti: quod ita populum meum tractatis. Id ipsum sanè Germanis & Anglis. Finitimis & vicinis nostris obicere liceat. Quid illis mali Gallia nostra intulit? Nōne pro Germanorum libertate, Christianissimi nostri reges pugnaru: Inscirea cum illi viderent Bellorum ciuiliū incendio Galliam totam flagrare, seditioforum Hugnosticorū partes aduersus Christianissimum nostrum Regem non semel amplecti sunt, terras nostras plusquam Turcicè depopulari, non tectus ac si fuisset iurati hostes. Angli verò pecuniarum subsidio, turbulentorum hæreticorum exercitum fouerunt, & militibus stipendia dederunt. Deus iustus iudex tādē aliquando reddet illis. Exurge Domine & iudica causam tuam, vindica sanguinem sanctorum tuorū, qui effusus est. Maritimæ erant ciuitates Tyrus & Sidon, portubus & emporiis ditissimæ. Eiusdem propè conditionis est Britannia maior, siue Anglia. Sicut autē Tyrij Israëlitas valdè affixerunt vt hīc commemoratur: sic & Britanni Caluinitæ, Catholicos & Gallos, & Belgij incolas, (Flandros vulgò vocamus) non leuiter persecuti sunt: nunc quidē leonis ingenio apertè scruientes, armata manu, bellum gerētes in Holādā & Belgio, aduersus Catholicū regem Philippū: nunc verò draconis more, occultè & clām aduersus Christianissimum nostrum regnum ac Regem insidiantes, stipendia perduellib⁹ Hugnosticis, ob belli ciuilib⁹ impētas & sumptus, persoluentes. Sed his de rebus historicorū erit fideliter texere, ad posteritatis memoriā, narrationem. Vltionis nomen (ait Arias hoc loco) quæ eadem retributio in sacris est, non solum ad eum pertinet, qui laceffitus iniuria, paria peribus referre conatur, sed ad eum etiam, qui vel primus vtrò laceffuerit, vel etiā prouocauerit beneficio. *Vt in Psal. 136. Filia Babylonis misera: Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.* Accusantur ergo Tiri & quod nullis laceffiti malis, tamē vtrò malum Dei populo hoc est Deo ipsi inferre parauerint, atque intulerint. Populi enim causam, suam ducit Deus, & actorē ipse hoc in loco repræsentat, proinde ac si ipse fuerit iniuria affectus. Tales ergo accusat, quod nūquam prouocari nocuerint, & tamen hostiliter se erga Dei populū gesserint, & ira læu-*

*Arias
hoc loco.*

Psal. 136.

unt, ac si suas persequerētur iniurias. Quod si non prouocatos se dicant, sed prouocare vtrò voluisse, expectandam illis esse suam vicem Deo cum auctore, tum vltore denunciat, quos ille eadem, quā moliti sunt, ruina obruet. Interrogatione autem vtitur, quod ea loquēdi figura aptissima sit, qui iustissimam causam tuentur, cuius probationem ex aduersarij responsione parant. Quicquid enim aduersarius responderit, à se stare, suūque ius firmare arbitrantur: atque vtrum responderit aduersarius: inelusus teneatur necesse est. Hoc modò Deus inquit: Vos etiam in crimen voco, ego vos iniuriatū accuso. Non feretis impunè. Citò velociter reddā vobis, Citò, ad insperatū pertinet casū q̄ nec opinantes opprimat. Velociter verò, ad agendi celeritatem, quæ consilij capiendi locum omnē, atque omnē salutaris spem, viam, & cogitationē præoccupet & claudet. Sic Arias. Reddam vicissitudinem vobis &c. Sic De⁹ agit cum Tyrānis, vt Qua mēsurā mensi fuerint, iuxta Euāgelicum dictum eadem remetiatur illis. *Reddā, inquit Dominus, super caput vestrum retributionem. 1. Sai. 33. Vt qui pradaris, nōne & prædaberis? &c. Abdias vnico siue singulari capite, Sicut fecisti: fiet tibi retributionem tuam reddet in caput tuum, & Iudicum c. 1. de Adonibezech scribitur, quod dixerit: Sicut feci, ita reddidit mihi Dominus. Ezech. 9. Viam eorum super caput eorum reddam.* Vnde etiam Poëta Ouidius, lib. 1. De arte amandi cecinit.

Neque enim lex iustior vlla est

Quam necis artifices, arte perire sua:

Et vates Regius, *Fodit foueam, & incidit in eam,* Scribit in eam rem Paulanias in Corinthiacis, li. 2. circa principium. Quod Sinis latro curuatis ad terrā diuersarum piccarum ramis, ad eos, quos pugnando vicisset, arctis vtrinque vinculis alligabat, vt cum in suam naturam arbores redissent, miserabilem illi in modum distraherentur. Quo ipse poetica supplicij genere, à Theséo affect⁹ est, qui totam illam regionem & viam à latrocinijs perpurgauit. Sic ille. *Quid de Perillo, qui Phalaridi tyrāno bouem ancum obtulit, vt illic inclusi miseri homines, non tam torquerentur, quam vni torrerentur, qui primus suū imbuat, opus vt etiā Ouidius vbi supra cecinit: (G. ill' n' estrenè) necesse est dicere.* Pomponius MeLa lib. 2. & Diodorus Siculus lib. 4. c. 2. referunt, quod Diomedes, qui immanibus equis mandendos obiectabat aduenas, & iisdem ab Hercule obicitur, ex

1. Sai. 33.

Abdias.

Iudicum

1. c. Ezech.

9. c.

Ouidius

lib. 1. de

arte amandi.

Paula-

nias i

Corinthiacis

lib. 2.

Pompo-

nus Me-

la, lib. 2.

Diodorus

Siculus

lib. 4. c. 2.

referunt,

quod Diomedes,

qui immanibus equis

mandendos

obiectabat aduenas,

& iisdem ab Hercule obicitur, ex

4. cap. 2.

Boëtius, Poëticis narrationibus. Simile quiddam, Boëtius De consolatione Philosophiæ lib. 1. Prosa 6. narrat his verbis. *Bullatiõe* li. firidem accepimus necare hospites solitum, ab Hercule 2. Prof. 6. hospite fuisse maſtatum. Innumeras reperias historias similes, tam in sacris & Ecclesiasticis, quam profanis scriptoribus: quibus pluribus commemorandis ludens superſedeo, vt ad ſequentiã deueniam.

Argentum meum & aurum tulistis, &c. Non ſuffecit eis, populum captiui in ſeruitutem abducere, ſed & Dei templum flammis deuouerunt, omnibꝫſque pretioſis rebus, (quibus ditatum & exornatum erat) ſpoliauerunt. Hic proferre liber Polybij historiographi Græci, lib. 5. circa principium, ſententiam grauiffimã. Et enim ſauire quidem in hoſtes; & eorum caſtella, hortos, ciuitates, villas, naues, fructus deuãſtare, aliãque his ſimilia facere, per que hoſtium vires debilitentur, iura belli permittunt: ea vero deſtruere, quæ nec propriis rebus emolumentum aliquid afferunt, nec hoſtibus detrimentum, vt ſunt templa, porticus, ſtatue, aliãque huiuſmodi, rabioſi hominis eſt, ac plane furentis. Hæc ille Nicolao Perotto interprete. Rabioſos ergo canes referre ſacrilegos, templorumque deuãſtatores merito dixerim, qui poſt lapides proiectos etiam accurrunt, & dentibus eos mordent pro viribus. Dicit ergo argentum & aurum meum tulistis, &c. In quem locum D. Hieronymus, vaſa templi, inquit, & quicquid in eo pretioſum fuit, candelabrum aureum, menſam propoſitionis auream, duos Cherubin aureos, & propitiatorium ac Thurbula aurea, tulistis, & conſecraſtis Idolis veſtris. Hæc narrat historia Chaldæos magis feciſſe, 4. Reg. 25. & Daniel. 4.

4. Reg. 25. & Daniel. 4. *Qui vaſa templi Domini poſuerunt in templo* E. el. Vnde poſtea *Balthaſar potat in phialis, & ſtatim regnum eius in Medis & Perſas transfertur.* Sed quia poſt diem Domini magnum & horribilem hæc futura dicuntur, quæ Apoſtoli in reſurrectione Domini interpretantur, & Hebræi in futurum iudicij tempus differunt, magis de Romanis eſt intelligenda.

Liber Ita dum, quod Veſpaſianus & Titus Romæ templo Pacis edificato, vaſa templi, & vniuerſa donaria in delubro illius riqꝫitatũ conſecrarunt, quæ Græca & Romana narrat historia. Hæc Rom. del Hieronymus. Extrat liber antiquitatum Romanarum Ita Lucio Fa licẽ conſcriptus à Lucio Fauno, & hoc titulo impreſſus uno, lib. Vbi ſic legitur lib. 2. c. 17. Il tempo della Pace dicono, che fuſe il più grande, e el più bello, el più ricco, che fuſſe in Roma, Perche

qui furono ripoſti tutti irrichi vaſi, & gli altri tanti ornamenti: del tempo di Hieruſalem, che recò Tito nel ſuo triouo in Roma, i ſimulari delle quali coſe ſi vegono inſino ad hog gi nel arco di Tito ſcolpire in marmo; tra le quali ricchezze dicono che vi fuſſero tutti irrichie precioſi adobbamenti di caſa di Salomone che erano durno inſtimabile valore, & ornati tutti di gioie. Sic Latine verito. Illud eſt Pacis templum, quandoquidem multorum opiniõe, & magnitudine & pulchritudine, atque diuitiis omnia alia Romæ exiſtẽtia, facile ſuperabat. Quandoquidem in eo, vniuerſa vaſa & ornamenta pretioſa templi Hieroſolymitani, quæ Titus ad ſum triumphũ Romę detulerat, atque ſeruari iuſſerat, repoſita fuerunt: quarum rerum effigies in hunc vſque diem videntur. exculptæ in arca Titi marmoreo. Inter has verò, aiunt, fuiſſe omnia pretioſa & elegancia ornamenta domus Salomonis, inſtimabilis, ſanè, pretij ac valoris, lapidibus pretioſis, margaritis, gemiſque affabrè excultã & elaboratã, nec nõ locupletata, & ca. 19. eiꝫdem lib. 2. idem ſcriptor Italicẽ retulit de arca triumphali Titi ad hunc modum, Si Vede nell' Arco d' a vna

Faunus parte ſcolpito il carro del triumphate, ou è larca fœderis, del l' ali. li. 2. c. 19. tra faccia ſi vegono le ſpoglie e la pompa del trionfo, come è il delle An. Candeliero d' oro con vij. rami, ſu li quali s' accendevano vij. lucichita di m, che ſignificauano (come al com' vole) ſette pianeti, come ſono le due tauolette di marmo, dove era ſcritta la legge di Moſe i caſi del tempio, e la men'a di oro, con altre ſimili coſe ricche, le quali tutte, come s' è detto di ſopra furono ripoſte nel tempio della Pace, che Veſpaſiano edificò, &c. Quæ ſic Latine ſonant. Videtur in ſuper vna ex parte in arca Titi, inſculptus triumphantis curruſ, cum arca fœderis ſiue Teſtamenti, alia vero ex parte videntur & cõſpiciuntur ſpolia, & põpa triumphali, Vbi gratia, candelabrũ aureũ, cum 7. ramis, in quibus erant 7. luminaria, accedi ſolita, ſeptẽ planetas (vt quidi volunt) adumbrantia, & deſignantia. Duæ item tabellæ marmoreæ, in quibus deſcripta erat lex Moſis, & vaſa ſeu venciſilia templi, menſa præterea aurea: cum ſimilibus pretioſis ornamentis. Que omnia (vt ſuprà dictum eſt) in templo Pacis, à Veſpaſiano ædificato, recondita reſoſitaque tuere. De hoc apud Herodianũ, li. 1. de Imp. Cõmodo. Tũc, ait, totum de improuiſo Pacis templũ conſumptũ incedio eſt, quod vnum ſcilicet opus, cunctorum tota vrbe maximum fuit, atque pulcherrimum. Idem templorum omnium opulentiffimum, egregiãque munitum, multo que

Lucius Faunus li. 2. c. 19. tra faccia ſi vegono le ſpoglie e la pompa del trionfo, come è il delle An. Candeliero d' oro con vij. rami, ſu li quali s' accendevano vij. lucichita di m, che ſignificauano (come al com' vole) ſette pianeti, come ſono le due tauolette di marmo, dove era ſcritta la legge di Moſe i caſi del tempio, e la men'a di oro, con altre ſimili coſe ricche, le quali tutte, come s' è detto di ſopra furono ripoſte nel tempio della Pace, che Veſpaſiano edificò, &c. Quæ ſic Latine ſonant. Videtur in ſuper vna ex parte in arca Titi, inſculptus triumphantis curruſ, cum arca fœderis ſiue Teſtamenti, alia vero ex parte videntur & cõſpiciuntur ſpolia, & põpa triumphali, Vbi gratia, candelabrũ aureũ, cum 7. ramis, in quibus erant 7. luminaria, accedi ſolita, ſeptẽ planetas (vt quidi volunt) adumbrantia, & deſignantia. Duæ item tabellæ marmoreæ, in quibus deſcripta erat lex Moſis, & vaſa ſeu venciſilia templi, menſa præterea aurea: cum ſimilibus pretioſis ornamentis. Que omnia (vt ſuprà dictum eſt) in templo Pacis, à Veſpaſiano ædificato, recondita reſoſitaque tuere. De hoc apud Herodianũ, li. 1. de Imp. Cõmodo. Tũc, ait, totum de improuiſo Pacis templũ conſumptũ incedio eſt, quod vnum ſcilicet opus, cunctorum tota vrbe maximum fuit, atque pulcherrimum. Idem templorum omnium opulentiffimum, egregiãque munitum, multo que

Herodiana. lib. 1. de Imp. Cõmodo. Tũc, ait, totum de improuiſo Pacis templũ conſumptũ incedio eſt, quod vnum ſcilicet opus, cunctorum tota vrbe maximum fuit, atque pulcherrimum. Idem templorum omnium opulentiffimum, egregiãque munitum, multo que

ornatum auro & argento. Rupertus ostendit De Palæstini-
 nis etiam intelligendum quod dicitur de spoliis : hoc lo-
 co, rerum preciosissimarum. Nam Palæstini, siue Philis-
 tii, i. Regu. 4. 5. tulerunt arcam Dei, quam reposuerunt
 in templo Dagon, in ea erat urna aurea habens manna. Heb.
 9. 9. duo Cherubim obumbrantia propitiatorium. Argentum
 & aurum erant, quæ & desiderabilia dici poterat, hæc Pa-
 læstini in delubra sua tulerunt, quando in templum Da-
 gon arcam intulerunt. Hæc ille. Maxima contumelia est,
 inquit Arias explicans hunc textum, si quis detracta ex
 aliena religionis populis atque urbibus ornamenta ad sua
 tēpla transferat, & in perpetuā spoliatorū notā, & glorie
 suæ monumentū statuendā curet. Sic Tyrij & Sidoniarum
 & argentū, vasa etiam magnificè & pretiosè celata,
 ceteraque ornamenta (quæ in sacris desiderabilia nomi-
 nantur) ex Hierusalem, per summā iniuriā detracta, in san-
 phanis statuebant, quæ diuinæ virtuti & gloriæ eius reli-
 gionis vnde hæc ablata fuerant, perpetuæ ignominia nota-
 tam appōnerent. Quamobrem suum esse asserit Deo,
 suamque causam hoc in iudicio agi, idcirco argentū dicit
 meum. Neque enim populus meus alio nomine vobis odio
 erat, quam quod meam religionem à vestra superstitione
 alienam cōferret. Non quod vicinus, non quod finitimus.
 Nam & finitimi etiam vobis Græci sunt. Non quod mul-
 tus. Etenim multo frequentioribus, & maximis vrbibus &
 oppidis abundantes : tamen nihil huiusmodi perpeffa
 vobis sunt. Imò Israëlitas vendidistis filiis Græcorum, &
 sequens indicat contextus. Sic ille. Sic solent & Turca
 deuictis Christianis, (permittente Deo propter eorum
 grauissima scelerata (elegantiora & pretiosiora quæque)
 iacris adibus cōpilata, in suas Mesquitas (Mosqueas) vni-
 gō dēstinent) in delubra sua, ad ea scilicet exomanda in-
 ferre, vt, campanas (quæuis apud eos nullus earum in-
 vsus) vertunt tamen in lampades, ad accendendum lumē
 in phanis suis prophanis, quæadmodum in direptione vr-
 bis D. Iacobi Compostellani, in Gallicia, olim cōtigit. In
 sua Pontificali historia Hispanicè descripta narrat Gun-
 disaluus de Illeacas, Abbas, lib. 4. his verbis: Anno 982. ve-

Historia
 circa : *Almāzor Rey de Cordoua llegó a Santiago de Gal-*
pontifi-
cia para saquear a quella ciudad, y lo mismo hizo en la Isla
cal. Hisp.
del sagrado Apostol. Si Dios non solo estornara milagrosamē-
te con un rayo que cayó del cielo, cōque Almāzor se atemoriz-
de me

de manera que no afo llegar a ella. Pero toda via, para memoria
de sus victorias lleuò a Cordoua ciertas cāpanas de las menores,
de Santiago, y las puso por lamparas en su Mezquita. En castigo
de lo qual, nuestro Señor embio sobre su exercito, vna terrible
enfermedad de camaras, de la qual, y de muertes subitas murie-
ron casi todo los Moros. Sic ibi. Latine ita interpretor (in eorū
 gratiā, qui Hispanicè non norūt.) Almanzor Cordubæ rex
 in Galliciā appulit, & ad Cōpostellā perueniens, ciuitatem
 quidē depopulatus est: cumq; statuisset, etiā eadē D. Iacobo
 Apostolo sacrā, consimiliter demoliri & cōpilare, ab inco-
 pto destitit fulguris & fulminis è celo decidentis ictu, præ-
 pedirus ac retractus, insigni quodam miraculo. Vnde tan-
 tus timor Barbarū inuasit, vt ad tēplum non ausus sit ac-
 cedere, vt depopularetur & euerteret illud : Nihilominus
 tamen in suarum memoriam victoriarum, in Cordubam
 transtulit aliquor Cāpanas minores illius templi Iacobei,
 quas velut trophæum quoddam, & brauiū in sua locauit,
 & reposuit Mesquita, seu delubro in vsum lampadarum
 ad accendendum lumen eo in loco. In huius sacrilegij
 vltionem, immisit Dominus noster, in eius exercitum hor-
 rificā infirmitatē, disenteria scilicet, & sanguinis fluxus
 per inferiores partes. Quo ex morbo, & moribus repenti-
 nis, omnes ferè Mauri absumpti sunt, & miserè perierunt.
 Hactenus memorabilis & terrífica historia, contra grassa-
 tores, sacrilegos, & templorum expilatores. Si quis enim
 templum Dei violauerit, ait Apostolus, i. Cor. 3. disperdet il-
 lum Dominus. Hic de templorum violatoribus locus sese
 offerre, vt fusius dicamus. Et quidē impræsentiarum mīto
 Balthazaris in Daniele, ob id sacrilegij crimen, vltionem.
 Heliodori & Antiochi in Machabæis. Iuliani auunculi A-
 Triparti
 postatē Imperatoris, ex tripartita hist. li. 6. c. 10. Iustas quas
 ta li. 6. c.
 dedit eo nomine penas. Cū enim in thesauros Imperatoris
 10.
 pretiosa vasa Ecclesia Antiochenæ recōdidisset, & in-
 tubisset, clausissetq; Ecclesias, clericos fugasset, atq; contu-
 meliis Christū affecisset : Verenda eius ad tantā putredinē
 perueniūt, vt vermes procrearētur, medicis laborātibus,
 nec vaiētibus, vincere affectionē. Sicq; consumptus à ver-
 mibus miserā exhalauit animā. Quid de Crasso dicā ? Ille
 audita Hierosolymitani templi opulentia eò diuertit, tē-
 pli peruenit, & opes diripit. Scribit autē Freculphus Lexo-
 phus to.
 ni insulsum est, cum hæc exprobratione : auro te fatia, qui
 1. li. 7. c. 7

aurum stitisti. Collega fuit Pöpeij in Consulatu, vir in-
 plebilis cupiditatis. A. Gel. li. 3. c. 9. in noctibus Atticis, *caus*
 A. Gel. li. 3. Prouerbiū de Auro Tolofano. Quū, inquit, illud oppidum
 c. 9. noct. Q. Cepio Consul diripuisset, multumq; auri in eius oppi-
 Atticar. di tēpiis fuisset, quisquis ex ea direptione aurū attingit, mi-
 ser o cruciabilisq; exitu perit. Nō hic referā comitis Mani
 conēsis horrendū iudiciū. Iam enim in Decadibus nostris
 sacris cōcione De secūda eiectione vendentiū in templo,
 ea de re dixisse me, recolo. Neq; aliquis existimet Ecclesie
 thesauris ditari posse, infinita ferē exēpla Prouerbio lo-
 cum dederunt Ecclesie bona paternis bonis immixta, cō-
 sumere vtraq; ac instar ignis deuorare. Quotusquisq; no-
 stratum Aulicorum, tot Episcopatus, Abbatis, Prioratus
 ac ditissimas præbendas, habentium, non aere alieno gra-
 uatus mortuus est? De rebus malē partis (quod ait vni-
 versum Prouerbiū) non gaudebit tertius hæres. Quod Deo
 consecratum est, Dei est. Hoc malis quæsitum artibus, &
 per sacrilegium acquisitum non proficit, Prouerb. 11. *Qui*
 Prou. 11. *vapunt nō sua, in perpetua egestate sunt. Leuit. 27. quicquid*
 cap. *mel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino.* Hinc
 Leui. 27. *illud elicitur a s̄i qua: Quæ semel Deo consecrata sunt, huma-*
 I. Sanci- *nis vsibus applicari non debent.* & I. Sancimus nemini lice-
 mus ne- *re. C. De sacrosanctis Ecclesiis. Veteres leges ea quæ iuri*
 mini lice- *diuini sunt, humanis nexibus non illigari sanxerunt. Ideo*
 re. C. de *sacratissima vasa, vestes & cætera donaria, quæ ad diuinam*
 sacrosan- *religionem necessaria sunt, nemini licet ad venditionem*
 Eccles. *extrahere. Item I. Sancimus res C. eodem. Cur nō facimus*
 I. Sanci- *discrimen inter res diuinās & humanas? Loquitur autē de*
 mus res. *rebus ad Ecclesias, vel monasteria pertinentibus, & cæteris*
 C. eod. *diuinis vocat, & ab humanis vel secularibus discernit. Ve-*
 In Au- *cantur etiam in Authenticis Nouella constitutione 7. De*
 thenticis *non alienandis rebus Ecclesie, Res sacre: Qui argentum*
 Nouella *vel aurum Ecclesiarum, rapit, nonne ea quæ Dei sunt, &*
 Constit. *in vsum pauperum (si extrema foret necessitas) rapit: quæ*
 7. De nō *bona Ecclesie, bona sunt pauperum, Dicunt Hugonius*
 alienad. *sacrilegi, reformandam esse Ecclesiam ad paupertatem*
 reb. Ec- *Apostolorum & primitiue Ecclesie. Similes in hoc certe*
 cles. *Iudæ traditori, dicenti, quare non veniit, aut venditum est*
vnguentum trecentis denariis, & datum est egenis? Non
quia tangeretur affectu erga pauperes, sed fur erat, ait Ier-
cer Euangelista. Sic illi eo animo & consilio, vt facultates
Ecclesie, calices, & reliquias venentur, hæc dicunt. Clami-
tant,

tant, nihil debere Ecclesiam possidere, vt nimirum ad eos
 bona Ecclesie deuoluantur, & habeant ipsi, quæ possidet
 Ecclesia, in pauperum, (si emergat necessitatis extremæ
 articulus) necessitates subleuandas. Subiicienda nunc
 sunt aliquot exempla, præter ea quæ suprā citauimus: vt
 ostendamus non manere impunitos, qui templū Dei vio-
 lauerint, spoliauerint, ac diripuerint. 4. Reg. 12. Tulit Iosab. 4. Regu.
 rex Iuda omnia sanctificata, quæ consecrauerant Iosaphat, & 12.
 Ioram, & Ochosias, patres eius reges Iuda, & quæ ipse ob-
 tulerat: & uniuersum aurum & argētum, quod inueniri potuit
 in theauris Templi Domini, & in palatio regis, misitque Hazael
 regi Syriæ, qui venerat contra Hierusalem, & recessit Hazael
 ab Hierusalem. Surrexerunt autē serui eius, & coniuauerunt in-
 ter se, ac percusserunt Iosab in domo Mello, & mortuus est. Sic ibi.
 Iosab, vt se redimeret & vexationē suam, tulit sanctificata
 (quod non licebat facere) thesauros templi temerē surri-
 pit, in cuius sceleris pœnam, iustē vindicante Deo, a ser-
 uis, in domo propria occisus est. Rex Babylonis Nabucho-
 donosor (vt sacer vates Daniel testatur) cum expugna-
 set Hierusalem, abstulit partem vasorum Dei, & aspor-
 tauit ea in domū Dei sui, id est, Idōli, qui postea ex homi-
 nibus abiectus est, & fœnum vt bos comedit, & rore cœli
 corpus eius infectum est, donec capilli eius in similitudi-
 nem aquilarum excrescerent, & vngues eius, quasi au-
 rum, qui postea sibi regnōque suo restitutus, agnouit po-
 tentiam & iustitiam Dei, qui gradientes in superbiā possit
 humiliare. Et 2. Machab. 4. de Lyfimacho quodam scribitur: 2. Mach.
 Multis sacrilegiis in templo à Lyfimacho commissis, Menelai 4.
 fratris sui, qui amotus fuerat à sacerdotio, consilio, & divulgata
 fama, congregata est multitudo aduersus Lyfimachū, multo iam
 auro exportato, & turbis exurgentibus, quidā cernerē in Lyfima-
 chū recere: ipsūq; sacrilegū secus ararū interfecerunt. Item 2.
 Machab. c. 8. de Callysthenē dicitur, quod cum Epimicia Macha- 2. Mach.
 bi agerent in Hierosolymis, id est, carmina pro victoria obrēta, 8.
 & hymnos, sue gratiarū actiones canerēt) eū, qui sacras ianuas
 menderat, hoc est, Callisthenē, cum in quodā domiciliū refu-
 gisset, incenderūt, digna ei mercede pro impietatibus suis reddita.
 Refert Nicephorus libr. 18. capit. 28. hist. Eccle. quomodo
 Chaganus Hunus tēplū Alexandri martyris incendit, eiuſ-
 que venerandas reliquias homo detestadus ex loculis suis
 eiectas, multa nefada in eis patrās, maxima cōtumelia af-
 fecit. Quapropter septē vno die liberos amisit, dignas ciuiſ
 cemo

comodi cōtumelię pœnas persoluens. Sic ille. Ea de re tra-
ctans etiã Paulus diaconus, vel quicumque sit ille, qui li-
bros aliquot rerũ Romanarum illi adiunctos scripserit, li-
17. memorat id anno 18. Imperij Mauricij contigisse, cum
Paschalis festiuitas peracta esset, Chaianus cum Barbaro
exercitu suo Diriziperam venientes ciuitatem depopula-
ti sunt, & sancti Alexandri Ecclesiam incenderunt, sepul-
chrũque illius argento recto coopertum spoliant, sed
& iniuriis quoque martyris corpus afficiunt, multamque
in Thrace prædam capientes, epulabantur splendide con-
tra Romanos elati. Deus autem vindictam martyris faci-
ens Alexandri, pestilentiam langoris Barbaris intulit, &
in vno die, septem filios Chaiam per febrem & inguin-
riam pestilentiam occidit, vna cum aliis turpibus multis, ut
vt post triũphale gaudium cũ carminibus & canticis, lamē-
tationes & lachrymę & luctus sine cōsolatione possideret
Barbaros. Sic ibi. Zonaras annaliũ to. 3. de Imperio Leonis
Copronymi agens sub finem sic ait: Leo principio quidẽ
religionem & obseruantiam erga Monachos simulabat, sed
tandẽ exuta vulpina pelle, latitante sub ea Leone in apertum
protulit. Adamata verò corona, quã Mauricius in magna
Ecclesia Deo consecrarat, eaq; capiti suo accommodata,
statim vehementi febre est correptus, quã vitæ finem e-
attulit. Obiit anno Imperij quinto. Subscribit in suis An-
nalibus Glycas parte 4. de eodẽ Leone. Post Copronymum,
inquit, eius filius Leo imperauit, religiosus ac pius quicquid
ille ab initio, verũ ubi coronam Ecclesiæ donatã gestasse,
carbunculi morbo vexatus, ardenti febre tandẽ extingui-
tur. Vides eum, qui rem Deo sacram vsurpauit, iusta nomi-
nis vindicta, peste interiisse. Sed nõ negligendũ existimo,
quod dicit vates, compilatum aurum Dei, in delubra illu-
rum fuisse à raptoribus, vt nimirum idolis nuncuparetur,
quod in Dei viuũ gloriam fuerat & consecratum. Isti
terim religio siores videntur fuisse Hugnosticis. Quicquidẽ,
optima quæq; & pretiosissima tẽpli Ierosolymitarũ
donaria, sublatã & ab eis compilata, non ad vltus profanũ
accõmodarũ, sed delubra falsæ & superstitiosa religionis
dicata, vel potius execrata, ditarunt ac locupletarũ. Hugnostici
verò, meritò. Proculiani dicendi: sacra ornamenta
Ecclesiastica, in suos profanos vltus redegerunt, & sa-
crarũ reliquiarũ thecas aureas & argenteas, necnõ cruci-
calices & imagines ex argẽto aurõve cõfectas, cõficarũ

Zonaras
Annal.
tom. 3.

Glycas
Annales
par. 4.

quoque nummos aureos & argenteos, vtenfilia, vasaque cõ-
munita ad prophanos vltus conuerteruat. Proh, indignum
facinus: Proculianos iure dixerim huiusmodi sacrilegos,
quidem referente B. Victore Vticenẽ episcopo de Van-
dalica persecutione in Africali. i. Geisericus aduersus Dei
Ecclesiam accensus, misit Proculum quandam in prouin-
ciam Zeugitanam, qui rapaci manu cuncta depopularerur,
& templa spoliaret. Ille de pallis altaris (prò nefas) cami-
sias sibi & femoralia faciebat. Qui tamen Proculus huius
rei executor, frustratim sibi comedens linguam, in breui
turpissima consumptus est morte: Hactenus ille. Quod &
in nostras Sacras decades relatum inuenias. Omnium pro-
fecto sacrilegiorum funestus est exitus, nec inultum ab-
ire patitur Deus, sacrarum rerum contemptum, vt hoc
loco expressẽ dicitur: Citò, velociter, reddam vicissitudi-
nem vobis super caput vestrum, argentum enim meum tu-
lisset, &c. Faxit Deus, Optimus Maximus, vt quæ illi con-
secrata sunt, in honore ac reuerentia habeamus: Animas
verò nostras inuò potius suas, illi iam per baptilimum con-
secratas, ac pretioso filij sui sanguine sanctificatas, sic in
sancto suo seruitio dignetur ipse conseruare. Vt in sancti-
tate, & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris seruiamus il-
li: (Luc. i.) atque expectantes beatam spem, & aduentum glo-
rie magni Dei, abnegantes impietatem, & secularia desideria,
sobrie & iustè & piè viuamus in hoc seculo, (Tit. 2.) Vt ad
præmium æternum peruenire valeamus. Amen.

Victor Vi-
cent. li. i.
De per-
secut. Vã
dalica.

Luc. i.
Tit. 2.

HOMILIA XXII.

Et filios Iuda & filios Ierusalem vendidistis fi-
lius Grecorum, vt longè faceretis eos de fini-
bus suis. Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo
vendidistis eos: & conuertam retributionem
vestram in caput vestrum. Et vendam filios
vestros & filias vestras, in manibus filiorum
Iuda, & venundabunt eos Sabeis, genti longin-
que, quia Dominus locutus est.

Duo sunt capita accusationis Tyrionum & ceterorum eiusdem factionis, vnum est, quod res sacras compilarint, & rapuerint. Alterum, quod filios Iudaeorum Graecis detraxerint ac vendiderint, vt in terras dispergerentur longinquas. Hoc de capite nunc agitur. Vendidistis, ait, eos filiis Graecorum quasi dicat vt exponit R. Dauid Kimhi apud Merceriū in Ioële. cap. 3.

Ioan. 16. *magogis facient vos, Ioan. 16.* Venditio si quidē hoc loco generalem proscriptionem significat, & iuxta historiam, quam Iudaei Apostolos vendiderunt & proscripterunt, iusto Dei iudicio sunt venditi. Vt in historia de excidio Hierosolymitano, clarum est. Filios Graecorum posuit pro ipsis Graecis. Ideo autem illis vendebant Iudaeos, vt omnis reditus spes praecisa foret. Et in varias insulas procul à continentibus remotas, relegatos Christianos in Ecclesiasticis legimus historiis. Hi enim sunt veri filij Iudae & Ierusalem. Videntes Tyrij & Sidonij filios Iudae, filiis Graecorum fuerunt Iudae, (ait Rupertus super Ioëlem 3. cap.) qui persequentes Apostolos & fideles fecerunt eos transire ad gentes. Item, ad literam. Ad hunc locum Remigius, filios Iudae vendidistis filiis Graecorum, &c. hoc, inquit, tam Tyrij & Sidonij fecerunt, qui negotiatores erant, quam Chaldaei. Sic ibi. Vt longē faceretis eos à finibus suis, nempe vt dispersi in longinquas regiones, ad proprias sedes non amplius sperarent se reuersuros. Pollicetur tamen Dominus illos se in libertatem asserturum, hostibusque vicem redditurum. Nunquam putassent, qui eos transmarinis populis vendiderant, abductos in tam remotas distantesque orbis partes, rursus in vnum colligi posse, & Remp. tam miserē dissipatam ac laceram, iterum refarciri, & subsistere valere. Deus tamen per vatem hunc populum se subsistere

tacurum

tacurum è locis, in quæ venditus fuerat, & in integrum restitutum pollicetur. Ita planè Tyranni, qui Christianos, in castra relegabant, existimabant huius nominis Christiani memoriam delere & funditus abolere, sed persecutionibus eiusmodi creuit ipsa Ecclesia, vt quò magis demereretur, tantò maiora susciperet incrementa. Id comprobat Apostolica historia. Etenim post protomartyris Stephani necem, facta est persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Ierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter Apostolos, & statim prædicante Philippo diacono Samaria recepit verbum Dei, Act. 8. Non præteribo hic allegoriam, moribus nostris reformandis valde accommodam. Quid enim filij Iudae aliud, quam Christianos significant? Non enim eorum Iudaeorum, qui sanguine, sed qui Spiritu & veritate Iudaei, Deoque probati sunt, res hæc agitur. Ex quo etiam consequitur, vt Tyrionum & Palestinorum appellatione, non tam gentem certam, quam Ecclesiæ aduersarios clancularios, moribus & criminibus Tyrios referentes, esse intelligendos arbitremur. Eos nimirum, non qui aperto Marte Catholicos impugnant, sed, qui cum eis amicitia, vicinia, & societate, se se coniunctos esse palam profitentur, dissimulato tamen & occulto consilio, suis tantum commodis, cum maximo pij populi incommoedo inseruiunt. Quinimò subductis & superbe ac insolenter ablatis quibuscumque rebus pretiosis à populo Dei, illis ad suam quisque sectam ornandam & amplificandam abutuntur. Aurum, argentum, & gemmas hoc loco doctrinam interpretamur, & veram sapientiæ rationem, de quibus, Threnorum 4. *Quomodo obcuratū est aurum, mutatus est color optimus: filij Syon ruderati, & amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa fictilia: &c.* Quicumque ergo diuinæ doctrinæ thesauros, de populi comodis subtraxerunt, & in suam rem conuerterunt, hi à Deo hoc in loco notantur, Quippe qui filios etiam Iudae, hoc est, simplices & imperitos ex populo Dei, dolo subductos, à veræ pietatis consuetudine abalienant, & filiis Graecorum vendunt, id est, prætermissa solida, & spiritali doctrina, ad inanem philosophiam & sapientiam mundanam & secularem, atque eloquentiam inflatam transferunt: vt longē fiant à populo Dei: Hæc sunt remorissima studia, auocato animo à celesti contemplatione, & ad sæculares literas, Theologia neglecta, dedito

Act. 8. c.

Threnorum 4. c.

Hæc verò eo consilio tam diffusè tractauimus, vt filios Græcorum designare & adumbrare hæreticorum mendacia, perfidiam & luxuriosam viuendi rationem, cõtra omnem rationem, demonstrarem, ac ipsorum vanitates Græco more depingerem. Adde quod crebrò Græcia, pro Gentilitate sumitur, & apud Paulum, Græcus pro Gentili vsurpatur. Sic filios Iuda ad Græcorum filios trãsserre, est in ritum Gẽtilitatis siue ad Paganismum, Authores falsæ doctrinæ seu prædicantes Ministros Hugnosticos, in suos casses illaqueatas & irretitas ignorantes plebes, tandem pertrahere. Hæreticus, (ait hoc loco Hieronymus) quocumque deceperit, vendit Græcis, siue Gentilibus, & eos de Christianis Ethnicos facit, vt exterminet de finibus suis, in quibus in Christo fuerant procreati, & nequaquã in Iudæa, & in veritatis confessione, sed in gentium errore versentur. Sic ille. Quod ipsa experientia certè comprobatur. Nam, qui à Catholica religionis semita semel aberrabit, & descuerit, temporis lapsu, paulatim ad Paganismum, imò (quod longè deterius est) ad Atheismum, incidit. Dato vero inconuenienti multa contingunt, vt vulgò dici solet. Græcia Hebraicè dicitur Iauan, à filio Iaphet, *Genes. 10.* quæ dicitur Ionia. Et hæc quidè nunc sunt satis. Sequitur autem:

Gen. 10.

*Remigius
super e. 3
Ioël. 3.*

Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo vendidistis eos, & conuertam retributionem, &c. Et est sensus, Remigio interpretè: Licet vos captiuastis & vendidistis filios Iuda siue Iudæos, in Babylone, Græcis & aliis Gentibus, ego tamen suscitabo eos, vt confortentur & conualescant in ipso loco, vbi vendidistis eos, id est, in Babylone, vel, in alio quo libet loco: Et reddam vobis omnia, quæ eis fecistis, & rursus vendent filios vestros Sabæis genti longinquæ. Hoc ex parte impletum est temporibus Cyri, quando reuera de captiuitate multos Chaldæos secum adduxerunt, iam qui sponte se sociauerunt, quàm quos ipsi comparauerunt & postea vendiderunt. Sabba regio est vltra Æthiopiam de qua fuit regina Sabba. Potest etiam ex parte ad filios Ecclesiæ id referri. Suscitabo filios Iuda, scilicet, ad penitentiam, de loco, in quo vendidistis eos (Diabolo) habendo eos ad errorem vestrum. Et vendam filios vestros in manibus filiorum Iuda, id est, filios quondam Ecclesiæ qui vestri sunt filij, per errorem, reddam prædicatoribus Ecclesiæ, & reddam, vt prædicatione sua abstrahant eos à Diabolo & errore vestro. Seruiantq; mihi in vnitare filii-

Quæ

Quod verò subiungitur, Vanundabunt eos Sabæis, genti longinquæ, non congruit vel aptari potest allegorico sensu. Hæc Remigius. D. Hieronymus super Ioël. 3. c. *Vendunt* inquit, dicitur Deus filios hæreticorum, filios Iuda: quum deceptos ab hæreticis reducit ad fideles. Et ipsi vendunt eos Sabæis, quum eos tradunt doctoribus. Hæc quidem ille quantum ad sententiã. Ceterum verba eius sunt. Nos dicamus quòd quotidie suscitatur & suscitaturus est Dominus eos, quos varius error eduxerat de finibus suis. Pulchreque suscitabo, ait, quasi iacentes & corruentes: vt qui iacebant in hæresi, stent in Ecclesia. (*Qui statis in domo Domini, inquit Psalmes.*) Reddens hæreticis, quod fecerant: vt filios eorum & filias, quos & in mysticis & in carnalibus erudierant, tradat in manibus filiorum Iuda: in manibus eorum, qui Ecclesiarum principes exiterunt: & instructi sunt armatura Apostoli: & habent scutum & lanceam veteris & noui instrumenti. Vt cum cõperint filios eorum & filias, vendant Sabæis, & faciant esse captiuos, vt procul sint à finibus suis, & ad meliora cõuersi, Ecclesiasticis dogmatibus incipiant esse subiecti. Sic ille. *Vanundabunt eos Sabæis, Genti longinqua.* Hebraicè sic est, (vt præmonuit Arias Sabæis ad Gentem longinquam, alterum in tertio casu Sabæis) alterum, in quarto cum prepositione, est legendum (ad gentem longinquã.) Quod verò additum est (quia Dominus locutus est) certam scientiam & firmum decretum significat. euentu tandem suo comprobandum: Nam quicquid Deus dixerit, maximi id consilij est, & quod nulla alia natura, aut virtute impediri possit. Sic Arias Montanus. *Hinc Psalmista, Consilium Domini manet in æternum.* Dominus locutus est, id est, decreuit, ita omnino statuit Dominus Saba scribitur Hebraicè vel, per ψ Ichin, & in Æthiopia est, vnde regina Saba, in lib. 3. Reg. 10. & Matth. 12. vel, 3. Reg. 10. & per θ Samech, scribitur, & est in Arabia felice, cuius incolæ etiam dicuntur Sabæi. Nec sunt hi, quorum hic meminit, Arabes, vt quidam volunt. Cercè D. Hieronymus hac de regione ita ad hunc locum scribit: In Hebræo est שַׁבְאִים, Sabaim, Sabaim autem gens trans Indiam dicitur: de qua fuit & Regina Saba, quæ venit audire sapientiam Salomonis, vt supra citatum est, de quibus, *Isai. 43. Negociatio Æthiopia, & Sabaim viri sublimes, seu excelsi ad te transibunt, & tui erunt.* & sequitur, *verè tu es Deus absconditus, Deus Israël saluator.* Vnde & thus venire perhibetur, dicente Virgilio:

*D. Hieronymus
suprà
Ioël. 3.*

Psalm.

*Arias
Mōranus
hoc loco.*

Psalm.

*3. Reg.
10. &
Matt. 12.*

*D. Hieronymus in
Ioël. 3.*

Isa. 43. c.

r Centumque

Centumque Sabæo thure calent aræ: Licet quidam Sabæos, Arabes suspicentur. Sic Hieronymus. Saba, siue in Arabia fœlice sita sit, siue alibi, hoc loco Ecclesiæ typus est: *Isai. 60. omnes de Saba ueniēt aurum & thus deferentes, & laudam Domino annunciantes.* Vt in Saba optimo aurū & thus, sic in Ecclesiā, nempe uerbum & fides, quod est aurum. Item thus, inuocatio, & Sacramentorū frequentatio ac dispensatio. ita enim Psalmographus, Dirigatur Domine oratio mea, sicut incensum in cōspectu tuo, eleuatio manū meorum, sacrificium uespertinum. Hæc dona præcipua & peculiaria Ecclesiæ, non alibi reperiuntur. Nam extra Ecclesiam nō est salus, ut suprà habitū est. Nota, quod uenditi filij Iuda Græcis siue Gētibus, sunt doctores Gentiu, faciunt eos Sabæos, donorum spiritualium omni genere abundantes. Exemplum in Danièle captiuo, qui & summo loco fuit, & plurimis occasio salutis. Talionis legem minatur Dominus istis nationib⁹ Tyriis, ac similibus, pulcherrima Antichristi. Vos quidē populū meū, ita ut restitutionis nulla spes sit reliqua, uendidistis in religionē lōginquas: Ego uerō iudicaturus sum eos & collecturus ex uniuersis gentibus, in quas disperferatis, & talionē uestrā sic in uestrum regem & refundam caput, par pari referens, ut filios uestros uendam per manū filiorum Iuda Sabæis, ut rursus ipsi uendant gentibus, quam longissimē à uobis distitis, quæ hæc conueniebant ad pretiosas merces, quæ in hac regione celebrantur, (ut, aurum optimum & thus, quod in

Ierem. 6. his locis omnium probatissimum est) euehendas & asportandas. Sic *Ierem. 6. ut quid mihi thus de Saba affertis, & Ezech. 27.*

Ezech. 27. Venditores Saba & Reema ipsi negotiatorum: cum uniuersis primis aromatibus, & lapide pretioso & auro, quod proposuerunt in mercatu tuo. Obserua sedulo, quod secundo iam repetit Dominus, Conuertam ultionē uestram in caput uestrū suprà dixerat, Cito uelociter reddā uicissitudinē uobis super caput uestrū. Et cur hoc quæso: Ut uenerint omnes Tyranni, & Ecclesiæ persequutores, qui sanguine Christianorum manus suas cruentarint, similia uel duriora eos manere, nec eos posse effugere iustā Dei uindictam. Illi experiētur Dei sententiā ueram, ut, qui gladio occiderit, etiā gladio pereat, *Matt. 26.* In die Diuo Apollolo Bartholomæo sacra, Admiralius Colligneus cum aliquot sociis suæ factionis, qui sacerdotes occiderant, & tēpla de-populari fuerant, sensit manū Dei uindicem: sentiet & alii

Matth. 26.

cum Dominus uindicabit sanguinē sanctorum suorū, qui impiē effusus est. Verū enim uerō non intendit Sacer Vates hoc in cōtextu Christiano legē talionis docere, cum Dominus nollet in oratione Dominica doceat nos Patrē orare, ut dimittat ipse nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, *Matt. 6.* Sed Deo uindictā relinquere debemus, qui retribuet abundanter omnibus facientibus superbiā. Quoniam uerō promissio ista magna erat, & credi uel difficultis, non enim statim punit Dominus impios, & Ecclesiā suę hostes, quinimō ad tempus finit eos exercere fideles seruos suos ac persequi & affligere: *Sed non premittent aduersus Ecclesiā inferorū porta, Matt. 16. Nec re-*

Matt. 16. loquetur tibi: Dominus uirgā peccatorū super sortē iustorū. Ideo subiigit Propheta, quod Dominus locutus est. Nō est impossibile

Prophe- quā Deū omne uerbu, *Luc. 1.* Nō dominabūtur finaliter im-

Luc. 1. pijs in bonos. Nullus Tyrann⁹ diu iustis imperabit. Nec re-

Iuuenalis uidebit bacul⁹ impietatis super sorte iustorū, *Pl. 12. 4.* Cō-

Iuuenalis cinit & uates quāuis ethnic⁹, Iuuenalis satyra 10. dū scribit.

Iuuenalis Ad generum Cereis sine cade & uulnere pauci

Iuuenalis De cendant reges, & sicca morte tyranni.

Generum Cereis Plutonem, quem Latini Ditem appella-

runt, inferorū Deum, prout finxit antiquitas intelligit, qui

rapuit Proserpinam Cereis filiam, quam etiā duxit uxorem. Per illū mors seu Orcus & infernus designatur. Congruit & illud Psalmographi, Periit memoria eorū cum sonitu, & Dominus in æternum permanet. Ponderanda est

ideō hæc phrasis suprà posita cito, uelociter reddā uicissitu-

dinē uobis, quod luculenta historia ex Canonis & sacris

libris deprepta, 2. Mach. 9. facile comprobatur. Antiochus su-

perbē locutus est, se uenturū Ierosolimā, & congeriem sepulchri 9.

Iudaorum eam factururū. Sed qui uniuersa conspici. Dominus

Deus Israel, percussit eum in sanabili & inuisibili plaga. Ut enim

pinxit hunc ipsum sermonē, apprehēdit eū dolor dirus uiscerum,

& quidē satis iuste, quippe qui multis & nouis cruciatibus, aliorū

uixerat uiscera, nullo tamē modo à sua malitia cessauit, sed præ-

cepti accelerari negotiū: contigit autē illum impetu euntē de cur-

ru cadere, & graui corporis collisioe mēbra uexari. Ideoq; in ge-

statio portabatur, manifestā Dei uirtutē in semetipso cōstetās,

ut ut de corpore impij uermes scaturirēt, & uiuēt es in doloribus

carnis eius caderēt & dissuerēt. Nec cessantib⁹ dolorib⁹, Super-

uenerat enim in eū iustū Dei iudiciū peregrē in mōtib⁹, miserabili obitu uita funt⁹ est. Ille etiā tēplū sanctū Hierosolymitanum

1 2 prius

pri⁹ expoliauerat. Iste fuit sacrilegi tyrāni & hostis iurati Iudaici populi funest⁹ exit⁹, & horredus. Sic & Amā Iudgorū capitalis inimic⁹ in patibulū, quod Mardocheo Iudæo cæxerat, ipse iusto Dei iudicio suspensus est. Itē 2. Mach. 8. Nicanor cū armata viginti millium militum manu veniens, ceterū uersum Iudaorū genus deleret, promittebat se nonaginta mancipia ex Iudæis talento distracturum, maritimarū circumuicinarum ciuitatū negotiatoribus, non respiciens ad vindictā, quæ eum ab omnipotente esset consecutura. Sed Iudas Machabeus cū iustitiam aduersus illum dimicans, eum qui prius quam cominus uentus, eos uendiderat, expugnauit. Nam factō sibi adiutore omnipotentē, interfecerunt super nouem millia hominum. Maiorem autem partem exercitus Nicanoris, uulneribus debilem factam, fugam compulerunt. Pecuniis uero eorum, qui ad emptiōne ipsorum uenerant, uublatis, ipsos uis que quaque persecuti sunt. Facinorissimus autem Nicanor, qui mille negotiantes ad Iudaorū uenditiōnem adduxerat, deposita ueste gloriæ per mediterranea fugiens, solus uenit Antiochiam, summam infelicitatem, de interitū exercitus cōsecutus. Cap. 15. (seu postremo eiu⁹ dem libri posteriori Macha. describitur mors ipsius Nicanoris, qui congressus cū Iudæo Machabæo, prostratis non minus triginta quinque millibus de exercitu eius, Deo suis cedente uictoriam, compertum est, illum quoque iuisse cum armis suis. Precepit autem Iudas caput Nicanoris & manū cum humero abscissam, Hierosolymā perferri. manum, inquam, nefariam, quam extenderat cōtra dōmū tantam omnipotentis Dei, contra templum iussit suspendi. Lingua⁹ inquam impij Nicanoris præcisam iussit particulatim auribus dari. Sufficit autē Nicanoris caput in summa arce, ut euidens esset, & manifestum signum auxilij Dei. Vides sacrilegium illum poenas iustas Deo dedisse, & hostē populi Dei, iustam sensisse Domini ultionē. Addam & recens exemplum, ex sacris collar. Tilmanni Bredembachij S. Th. Doctoris lib. 7. cap. 53. Scribit igitur, quod circa annum D. 1579. oppidulum Kerpense non procul à ciuitate Coloniensī dislitum, diuersis irruptionibus militum attentatum est. Tum miles quidam in Ecclesiæ, quæ ibidem collegiata est, baptisterium, impietate plusquam Copronymiana cacauit, qui paulopost hunc sacrilegum ausum, diuinitus oculorum lumine priuatus est. Cūque vagis gressibus huc illucque oberraret, in hostes incidens caprus est, atque ante ipsas ualuas Ecclesiæ, quam impiē cœdauerat, laqueo suspensus. Percrebruit mox ea fama multorum fide dignorum sermone per totam ciuitatem

2. Mach. 15.

Tilmann⁹
Bredembachij
li. 7. c. 53.
Collationum sacrarum.

Agrippi

Agrippinensem, quam & Canonicus quidam Kerpensis hifce diebus suo apud nos testimonio confirmauit. Non quidem semper clementissimus Deus pro immensa sua misericordia & longanimitate, impios hereticorum & sacrilegorum conatus extemplo vindicat, quædoque tamen in eiusmodi Theomachos (id est, aduersus Deū ipsū pugnates) seuerē inimaduertit, Et cito, uelociter (quod dicit nosser Ioel Ioel 3. c. hoc loco, ut paucorum exemplo alij terreatur, nec in perpetuū diuicijs bonitatis eius abutantur. Hæc ibi ad uerbum. nes Bredembachij & ex 3. lib. cap. 29. præfata. in collationum, istud debachij à Reuerēdo D. Lindano, tom. 2. c. 11. Apologetici religionis lib. 3. ca. Catholica ad Germanos sumptum, memoria dignissimum 29. & 30. miraculum. Cū per Belgium, inquit Lyndanus, Anno D. Lindan⁹ 1666. dira illa grassaretur tempestas Goetheorum (qui uti à to. 2. c. 11. pudendo mendicabili epitheto dicebantur, sic omni ex sectariorum atque factiosorum face cōfluxerat foeda colluctio ad uis) Gallicè uocantur, les Gueux. Erat Busciducis sacellum Germani D. Antonij nomine piis celeberrimū: quo rusticana plebs nos, Deo opt. sua fundebat uota, quæ D. Antonij precibus, pioque patrociniō ambiebat, commendatiora. Huc è uicinia quidā immolant, imaginēs confringunt, altaria euertunt, sacra diripiunt, auratamque D. Antonij statuā fune alligatam ad rogum in compito cremandis SS. imaginibus stratum, sedui trahunt, suos commilitones anhelī & alacres conuocant ut secandę ferant auxilium. Nam integri ignis ledere non ualebat, quod ubi cerratim fieret, hic manus alicia trucebat, ille bipēni pedes amputabat, alius caput malleo puliabat, alij denique truncum securibus vexabāt, postremo ut suus fabulæ corresponderet colophō, lacera conuicti imaginis frustra in rogum multis, uis que abominandis in D. Antonium blasphemis, illis Iudæorū in Christū Dominum crucifixum non ab similibus, proiectis, coniciunt, sed frustra omninō Venerandæ nāque imagini, cui insana impiorū rabies non parcebat, ignis quasi adorabundus percipit flammæque uenerabatur innoxia. Verū quid accidit, non sanē impunē tulere impij, è uestigio namque illa peste, quā D. Antonij iā olium appellam⁹ Christiani (Gall. le feu de saint Antoine, nos uocare solem⁹) quod illi depellendæ pesti sunt eius apud Deū piij experti persepē patrociniū, corripuntur, totoque uirūque corpore (fuerunt enim duo Goetheorum Coriphæi ceteris insolentiores è uestigio perculli) instar granorum piperis, pestilens ille ignis ebullit,

bullit, domum sese recipiunt infelices, quorum plaga socij deterriti, rogum deserunt trepidi. Tam atroci atque voraci consumebantur miseri totum per corpus incendio, ut postridie impiam efflarint animam, & funesta reliquunt cadauera variorum colorum stigmatibus, caruleis, prasinis, atris insignita (Gall. *tachetees de couleurs bleues, verdes comme porreaux, & noires*, diceremus). Istud tam est tota vicinia notum, ut plurimos huius rei non solum audierimus concorditer historiam ad viuum depingentes, additis etiam tam sacrilegorum, quam familiarum nominibus: sed publici etiam viderimus notarij, fide non indigni, neque obscuri, testimonium. Hæc doctissimus Lindanus Ruremundensis Episcopus.

Collat.
Bredéb-
bachij li.
3.c.30.

In praeccitatis collat. sacris lib. 3. c. 30. citatur & istud non dissimile exemplum, (quod & ego lingua Gallica Luteciae impressum penes me habeo) Anno Domini 1576. in Gallis contigisse scribitur, cuius talem historiam Parisiis impressam vidimus, quæ hæc ruditer est transfusa, Tenor historiae est iste, Anno Domini 1576. 21. Iulij dum dux Alencõmius frater regis Franciæ esset in vrbe Chastillon nominata, & excubia pedestriũ copiarum in villa, quæ dicitur Souli à dicta ciuitate plus minus miliari distante, agerentur, tres milites malè feriat, deprehenderunt praeforibus imaginem B. Antonij in petra erectam, ac post multa scandala, ludibria & dictoria in eam congesta, caput quidem imaginis galea, manus verò armarunt habebardia, talia cum execrandis blasphemis euomentes, tu, si quid vales, si qua tibi potestas, impræsentiarum nunc eam demonstra, contra nos ac te defende. Quo dicto suis armis imaginem impetunt multis ictibus. Quibus non contenti, vnus eorum bis aut ter dislosa bombardâ, imaginem illam oppugnare aggreditur, ac eius faciem intermentum & inferius labrũ iaculatis globulo tormentario lacerat sacrilegus. At non impunè. Nã eodẽ momento ille impius magno ciulatu exclamãs, horridumq; ciulans, Totus, inquit, ardeo, totus cõburor, statim prolabitur mortuus in terrã. In cuius facie eodẽ loco, vbi imaginẽ globo violarat, vice reddita, ignis scelerũ videx, qui totũ inde os replebat, velur via facta erupens perluxit eũ deuorans, etiam cum iã miserã exhalasset animã. Memineris diuinæ sententię, (quã obiter hic refero) Per quẽ, quis peccat, per hæc et torquetur. Secundus aut non minus, sciens Dei omnipotenti

tentis manũ, exclamat quoq; , ignis vim se ferre nõ posse, volensq; intestina tormenta per aquã effugere, in torrentem proximũ præceps insiliit, nec Dei præsentia effugit. Nã statim aquis submersus & suffocatus interiit. Porrò tertius cernens suorũ miserabilẽ exitum, sui impos ac totus exanimis, humi affligitur, ac deportatus in proximã domum, totus feruētissimis febribus aestuabat, adeoq; violētis, ut miserũ de se spectaculum omnibus exhiberet. Cuius miseria per mori cognati, amici maximè & commilitones Catholici, ad templum velut ad asylum cõfugere. Deo patri (Sacerdote perquisito) sacrificium mediatoris solemniter cantu coram imagine B. Antonij immolare, ac vnanimiter carteruatim proruentes tam milites quàm dicti loci incolæ. Deum summa animi deuotione pro miseri fratris salute comprecari, postquẽ sacrificium & multas preces afflictũ inuisere studuerunt: premisissq; multis aliis orationibus, aquam ei benedictam sacerdos aspergebat. E vestigio ille miser sibi redditus, crimen agnoscit, Dei misericordiã in clamat, ac manus tendens in cœlum humilibus ac magnis precibus suũ errorẽ professus & accusans, omniũ deprecationes supplex ambit, ut pro ipso Deum clementissimum interpellent. Nec defuit, diuina misericordia: nam statim pristina valetudini ac menti restituitur, eaque etiamnum hodie fruitur. Hæc veraciter sub oculis plusquam trium millium hominum palam gesta docent, quam reuerentiã venerandis sanctorum imaginibus debeamus: nam etsi numen in illis nullum sit, tamen eorum nobis reficant subinde memoriam, quos representant, ac ad gloriosa Dei in suis Sanctis opera collaudanda, eorumque pia patrocinia imploranda, plerosque Christianorum extimulant. Quin & contumelia illata ipsi in Dei seruos, imò & in communem Dominum redundat. Qui hic aliquando etsi silere videatur, non tamẽ silebit semper. Habetur ex libello illo Parisiis impresso apud Vvihelmũ Merlin. Hactenus Bredébachijs loco supra citato, in collat. sacris. His omnibus haud pœnitẽdis allegationibus satis superq; demonstratum est, eos, qui aduersus sanctos Dei famulos siue hic adhuc siue iã in gloria degentes, insurgunt, ac Deo in suis fidelibus, bellũ inferunt, ut plurimũ ac creberrimè meritas hic etiam pẽdere pœnas, citò, velociter, ut discant moniti mortales, non temnere diuos. Vindictam suorum faciet iustus vindex. Quia Dominus loquutus est, ait Pro-

pheta. Stat Dei firmum decretum. Et *Quomodo Deus iudex, non faceret vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, & patientiam haberet in illis? Dico, vobis, quia cito faciet (nota, cito velociter, vindictam illorum. Luc. 18. cap. ait Christus ipse.)* Obserua, si aliqua in re fidei & religionis nutare nos contigerit, ob oculos semper ponamus hanc sententiam toties à Prophetis usurpata, quòd Dominus locutus est. Nam ipse verax est, & potens efficere omnia, quæ promittit, & quæcumque sibi placuerint. Quamuis omnes humana vires in vnum colligerentur, efficere non poterunt, sed omnis voluntas mea fiet, dicit Dominus, & omne consilium meum stabit. Hoc significat verbum propheta: *Quia Dominus loquutus est, sicut loquutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, Prophetarum eius.*

Luc. 1. c. Luc. 1. Quantumcumque promissiones Dei oculis carnis videantur impossibiles, veræ tamen sunt, & Deo factæ faciles, ne dubites, ô homo. Quia Dominus locutus est, ait ipse. Ipse dixit, & facta sunt. Nec est abbreviata manus Domini, sed viuis est sermo Dei, & efficax, atque potentissimus plenus. Saræ vetulæ & sterili impossibile videbatur semen eius multiplicandum esse, vt stellæ cæli & arena quæ est in litore maris, & idèd risit, cum Deus istud polliceretur.

Gen. 17. Veruntamen re tandem comprobatum est. Genes. 17. & 18. & 21. & 21. Gedeoni non videbatur fieri posse, vt noctes populi Dei debellaret, quod miraculo & opere possibile esse cognouit. Iud. 6. & 7. Quid dicam de Zacharia sacerdote ac patre D. Ioannis Baptistæ? Sibi persuadere non poterat, quantumuis sibi ab Angelo cælitus misso denuntiaretur, Elizabeth coniugem suam concepturam & parituram filium in senectute sua, cumque illa foret natura sterilis: veruntamen, quia Dominus (cui nihil est impossibile) locutus est. Quod fuerat ab Angelo Dei, illi repositum effectum est. Luc. 1. Quis vnquam ne cogitatione quidem existimasset, virginem absque virili semine & concipere & parere potuisse: Sed quia, Dominus locutus est. Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet & pariet filium &c. Isa. 7. Et, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

*Luc. 1. Ita vt promissum fuerat, impletum est, nouo quodam & admirando miraculo. Quis intelligere potuisset Christum Dominum suis fidelibus carnem suam verè manducandam daturum? Durum videbatur, duris Capernaitis, distudentibus id vnquam fieri posse, ac dicentibus: *Quæ modo**

parat hic nobis dare carnem suam ad manducandum? Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Ioan. 6. Attamen re-

*Ioan. 6. & verè carnem suam dedit nobis in escam, & suum sanguinem in potum, ipso omnipotente Dei filio italoquente, & asseuerante, (impossibile est autem mentiri Deum, Heb. 6. Amen, Amen dico vobis. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in eo. Et concordat tria Euangelistarum, ac Apostoli Pauli testimonio, idem Christus Iesus, omnipotentis Dei consubstantialis filius (cum subest cũ voluerit posse) loquutus est, & dixit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Math. 26. Mar. 14. & Luc. 22. & 1. Cor. 11. Quis audeat ambigere verum esse, quod ipsa veritas (Ioan. 14.) Christus loquitur? Summum impietatis genus est, de Dei verbis, & efficacitate promissorum eius, vilitatenus dubitare. Sufficit istud vnū, Quia Dominus loquutus est. Et quoniam aduersus Tyrānos, qui sanctam Dei Ecclesiam persequuntur, institutus est sermo propheticus, non erit alienum à proposito, hic breuiter recensere, quomodo omnes ferè Imperatores, qui Christianam religionem expugnauerunt, pessimè perierunt. Contrā verò, qui eam honorauerunt & promouerunt atque defenderunt, à Deo in omnibus illis opem ferente, exaltati sunt, & prosperè illis successit. Quia Dominus locutus est ad Samuelem scilicet, 1. Reg. 2. Nunc autem dixit Dominus: Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Non passa est igitur diuina vitio, prouidentia, & iustitia, multos ex Tyrannis decedere ab hac vita, absque condigna castigatione, sicut actum est cum Nabuchodonosor, de quo illud, Isa. 10. cap. accipendum est: *Va Assur, virga furoris mei.* Sicut enim castigato nito, pater virgam proiicit in ignem, ita Deus potentes Tyrannos, quibus tanquam flagellis ad puniendam peccata nostra vitium, post emendationem nostrā punit acerbe, iuxta illud, Potètes potenter tormèta patientur. Hicq; miserū suum inchoare dicuntur, vt duplici tandè contritione conterentur. Ex propheta, Herodes infanticida pessima morte, prout narrat Iosephus obiit, sui ipsius interfector, præ desperatione. Alius ei equiuocus, qui Iacobū fratrem Ioannis gladio sustulit, & Petrum in carcerè conclusit, Act. 12. ab Angelo diuinitus percussus, vniuersque consumptus a ventibus expirauit: vt post B. Lucam, in actis Apostolorum*

Mat. 26.

Mar. 14.

Luc. 22.

1. Co.

11.

Io. 14. c.

1. Reg. 2.

Isa. 10. c.

Act. 12.

cap.

rum, etiam Iosephus Iudæus historiographus in suos tulit Annales. Nero omni bellua crudelior, qui sanctus Petrum & Paulum trucidavit, mortem ipse sibi conscivit. Domitianus autem, qui B. Ioannem Evangelistam Theologum, ac vnicè dilectum Christi Apostolum, in insulam Pathmos relegavit, domesticorum suorum manibus vitam finiuit. Valerianus similiter sæuus ac truculentus Ecclesiæ persecutor, in prælio victus, à rege Perfarum tam indignè habitus est, vt Barbarus ille Romano imperatore, ad conscendendum equum suum pro scabello, sine suppedaneo vteretur. Aurelianus, suorum manibus interfectus est. Decius, qui sanctum Laurentium in craticulam vstulandum extendit, cum filiis suis occisus est. Quid de Maximiano Imperat. magni Constantini socero, iurante Ecclesiæ cum suo collega Diocletiano, hoste & aduersario, dicam? qui iuste castigatus & morte affectus est, ob suam prodicionem, atque etiam Maxentius eius filius, iusta numinis vindicta, periit. Cum enim in ponte straxisset aduersus Constantinum insidias, in illis ipse ex sua inaduertentia comprehensus, periit: iuxta Pfaltis oraculum: *fodit foueam & incidit in eam.* Victus est igitur ad pontem Miluuium, magna strage. In Tiberim vnicum equo lapsus & subuersus ac nusquam inuenus, Cædæmones (credo) corpus animamque ad perpetuam cruciatum detulère. De Maximino autem ferunt, simi- quin Antiocho exitu, vitam eum finisse. Licinius combatititer, qui tempore Constantini imperauit in Orientibus, contra illum molitus & conatus, nedum victus, sed in- per etiam trucidatus est. Post hos omnes truculentos hostes nominis Christiani, exitit monstrum illud, Iuliano Apostata, qui nouis quibusdam artibus ac thecnis Ecclesiæ imprimis vexauit, nec diu impetrare permisus est: Deo, sed in bello contra Perfas miro quodam modo interfectus est. Post quem Valens Arrianus, immanis Catholicorum persecutor: in prælio contra Gothos fugatus est & viuis suis exigentibus demeritis, in quodam tuguriolo, in quo delitescere combustus & concrematus. Ille fuit miserabilis exitus, eorum ferè omnium, qui armis Christianam religionem oppugnaverunt, Deo pro seruis suis (de quibus per Prophetam ipse loquutus est: *Qui tangit vos tangit pupillam oculi mei*) pugnante aduersus Tyrannos: vt hoc loco per Vatem nostrum dicitur: *Citò, ve-*

lociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum. Ex aduerso perpulchra antithesi demonstratur, eos imperatores qui rem Christianam non solum tueri & propugnare, verum etiam promouere curauerunt studiosissime, maximis à Deo fuisse prauentis benedictionibus, ope singulari, & innumeris beneficiis. Quod apertum est in tho Constantino re & nomine Magno. Diuersis siquidem præliis, tres aduersum se insurgentes imperatores superauit & debellauit, Maximinum, Licinium, & Maxentium. Barbaras nationes subiugauit, & rerum potitus est. Magnificè à Christo IESU (cuius ipse erat cultor valde pius atque religiosus) exaltatus & honorificatus. *Quid plura?* Desiceret me tempus enarrantem, de duobus Theodolis. De priore quidem seu maiore, qui fuit valdè Catholicus, & de iuniore, siue eius nepote, qui longè deuotissimus & Catholicissimus fuit. Illi non solum armis, sed etiam miraculis Tyrannos superauerunt contra imperium molientes & insurgentes, vt fusus tripartita narrat historia Ecclesiastica: Hoc in ordine computandus venit Eraclius Imperator: qui aduersus Regem Perfarum Choldroën manus conferens, pro imperij Romani conseruatione, victoriam, fauente Deo, de Barbaro exercitu semper reportauit. Et quoniam, quam plurimos Christianos Choldroë in terra sancta mactauerat, in huiusmodi cædis vltionem, à maiore filio suo (Deo ita ordinante) de vita sublatus est, pax imperio Romano restituta. *Quæ* extensus in historia Exaltationis sanctæ crucis referuntur. Vnde colligi facile potest pij Imperatoris & Catholici felix successus. Infelicissimus verò fuit, illius Barbari hostis nominis Christiani, & persecutoris Catholicorum exitus. *Quæ* enim maior calamitas esse possit, quam eius manibus vitam perdere, cui viuendi exordium dederis & huius lucis vsuram: & qui vitæ principium fueris, ex Dei ordinatione, qui est author naturæ? in his omnibus agnoscere licet, quòd iustissima talionis lege, ac pena reciproci Deus, Tyrannos & Ecclesiæ persecutores, & hic puniet atque multabit, nec sinet impunitos: ac tandem post hanc vitam in Vallem Iudicij eos deducet, duplici contritione conterendos. Deus Opt. Max. *Exurgat, & inducet causam suam. Exurgat, inquam, Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant, qui oderunt eum à facie eius. Sicut desinit sumus & sicut fluit cera à facie ignis (hoc est, citò velociter)*

sic per

Historia
triparti-
ta.

sic pereunt peccatores à facie Dei. Et iusti epulentur & exultent in conspectu Dei. Psalm. 67. Ipsi honor & gloria, per infinita sæcula, AMEN.

HOMILIA XXIII.

Clamate hoc in gentibus, sanctificate bellum, sicutitate robustos: accedant, ascendant omnes viri bellatores. Concidite aratra vestra in gladios, & ligones vestros in lanceas. Infirmus dicat, Quia fortis ego sum. Erumpite & venite omnes gentes de circuitu, & congregamini: ibi cumberet faciet Dominus robustos tuos, &c.

IOELIS CAP. III.

Virgilius
Æneid. 1

VIBVS verbis Poëta suam exorsus est. Neidem, iisdem planè præsentem inchoare libet concionem seu homiliam. Dixit illi.

Arma virumque cano

Arias in
Ioël. 3. c.

Et nos de belli apparatu, de armorum strepitu; de assultu & bellatorum impetu, atque ad rem militarem & bellicam pertinētibus, dicere hic debemus, prout negotium exigit. Igitur, Maximam illam futuram stragem à Spiritu edoētus Vates, (inquit Arias à hunc contextum) quæ in populi fidelis hostibus educta est, ubi sese ipsi mutuis sunt cædibus confecturi, quemadmodum ea molienda parandaque sit exponit: quod videlicet omnes illi rāquam bellico aliquo signo vocati, bellum sponte capeissent, & quodam veluti furore acti in eum concurrerent locum, in quo (Deo ita disponente) fatale illis supplicium & carnificina parata est; siue quod feroci aliquid cogitatione excitati, alij in alios insurgāt, siue quod Deus ad suam perniciem moueat eos (ad puniendam, nimirum Tyrannorum immanitatem & crudelitatem) vt ad bellum sibi ipsis exitiale properent. Interferere visum est illud.

3. Mac. 9

De Antiocho Tyranno: iussit agitari currum suum sine intermissione agens iter, cælesti eum iudicio perurgente, quod ita superbè loquutus est, se venturum Hierosolyman, &

congerere

temperiem sepulchri Iudæorum eam facturum: Eò referendum est, prosequitur Arias, quod nouissime dixit Propheta: Quia Dominus locutus est. Hanc rem, vt certam, vt diuino consilio firmatam, imperando prædicat Ioël, omnesque gentes cum fortissimas quasque, cum etiam imbelles, ad bellum currentes, vt aiunt, incitat: dicendi quadam exortatione, in sublimi genere, cui Græci nomen Enthusiasum fecere. Omnis generis exempla apud antiquos Poëtas prophetici sermonis æmulatores studiosissimos, reperies: vt apud Horatium lib. 3. Carminum, Ode 4.

Viam Britannos hospitibus feros,

Et latum equino sanguine Concanum,

Viam pharetratos Gelonos

Et Scythicum inuolutus ammem.

Hæc ex Aria Montano.

Clamate hoc in gentibus, &c. Quod sic accipitur, vt Gentes Israël, id est, populo Christiano aduersariæ parentur ad pugnam, quò se tandem intelligunt, Deo aduersante, superatus. Aduersarios enim Sanctorum ideò congregari intelligere possumus, vt pereant. Quantumuis ergo omnes Gentes in Christum & Ecclesiam suam conspirauerint, sed potentissimi quique à Deo perdentur. Clamate quasi dicat per præconem annunciate futurum bellum. Sanctificate prælium, id est, parate & instruite acies, disponite ordines. Sulcite robustos, principes vestros, vt etiam ipsi bellum ineant. Conscindite ligones & falces, &c. Eandem sententiam aliis verbis describit quasi dicat. Omnes huc vites, omnem industriam & artificium conferte. Maximo sumptu & impensis aggredimini bellum. His declaratur nimius ardor bellandi, quin arma ex vltimis promptuariis depromuntur: quumque agriculturæ instrumenta in lanceas & enses conuertuntur, cruenta & tristi planè metamorphosi. Dicat infirmus & debilis, fortis ego sum, &c. Omnes vnanimiter in bellum prodeant, etiam infirmissimi. Taurus furor bellandi in Ecclesiam Catholicam, vt & infirmissimi velint potentes haberi, si in eam sit pugnandum. Quod ad hæreticos nostræ tempestatis Hugnoticos mentò referri potest, oppugnatores veritatis, qui tanta valent impudentia & audacia, vt quò quisque fuerit imperitor, veluti ceruones, pelliões, & viles artifices atque populi facces, eò magis ad bellandum & disputandum sunt prompti. Congregamini, in turmas conglobamini. Hic est mundi

Horatius
li. 3. Od.
4.

mūdi conatus aduersus Dei populum. Ista aduersus Christianismum, Tyrannorum & hæreticorum vesania, qui putarent funditus Christi fidem, & nomen Christianum conuellere & eradicare. Vnde à Iudæis dictum fuit Paulo, Act. 28. *seu, ultimo cap. De secta hac* (infami titulo hærescos, siue sectæ Christianitatem notant) *notum est nobis quia ubique & contradicitur.* Sed audi, quæso, catastrophe, siue exitium, extremumque actum tragediæ. Nō occumbere faciet Dominus robustos tuos, iste erit finis hostium Ecclesiæ, peribunt impij, nec est qui de interuentione, quæ exercenda est, eos eripere valeat. Pios autem cultores suos de illorum manibus Dominus tandem aliquando liberabit, vt cum Psalmographo dicere valeat: *Benedictus Dominus qui non dedit nos in captiōnem deorum. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Adiuuium nostrum in nomine Domini, &c. Psalm. 123. Qui, vt* *2. Pet. 2. vextex Apostolorum scribit 2. Pet. 2. Nouit pius de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos.* Hac debent nobis animos addere. *Nam etsi lento gradu vindictam sui, diuina procedat ira: grauitate tamen supplicij tarditatem compensabit,* quod Valerius quamuis Ethnicus, dixit. Rem propositam amplificando vrget hypotyposi, id est, rem quasi suis omnibus coloribus depictam oculis subiiciens. Elegantissimè (vt omnia) hoc etiam Regius subiciens. *Elegantissimè (vt omnia) hoc etiam Regius subiciens. Psaltes toto fermè secundo Psalmo describit: nempe Reges & Principes (qui Ioëli robusti viri bellatores, & forte dicuntur) sese Christi regno, sed frustra, opponentes. Carum autem hoc modo: Quare fremuerunt Gentes: & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terre, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum: & aduersus Christum eius. Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus à nobis iugum ipsorum. Quod per iugum, dictum, accipe sic. Conuenerunt, inquam, dicendo, Dirumpamus vincula eorum, id est, quæ ipsi volunt in nos iniicere, & iugum, cuius cupiunt subicere. Sic impij, legem Dei & Christi, siue Evangelium vocant, cum sit iugum suaue, & vinculum onusque leue, quasi dicat, Excutiamus iugum & impediemus Dei & Christi eius. Nolumus hunc regnare super nos. Luc. 11. Ita Genebrardus ad illum locum. Verum quid sequitur: Qui habitat in caelis iridebit eos, &c. Loquetur ad eos in ira sua, &c. His omninò succumbendum erit. Clamare hoc in*

Act. 28.

Psal. 123

2. Pet. 2.

Valeri.

Psal. 2.

Luc. 19.

Genebrardus

in Psal. 2

gentibus. Exhortatio ad Gentes, vt se ad hoc bellum patient. Vbi ostendit primùm quanto furore se mūdus Evangelio opponat, inde, vt consilia mundi frustrà sint. Satis autem quicquid vitium potest, contrahit, vt sua defendat, dicente Christo, Matth. 12. & Luc. 11. *Cum fortis armatus cursum arrium iugum, in pace sunt omnia, quæ possidet. Si autem fortior illo inperuenerit, & vicerit eum, uniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, &c.* Videt Dæmon per Evangelium regnum suum peti, & demoliendum fore. Ideò contra Ecclesiam omnem suam euomit iram: armat Tyrannos, Hæreticos, & quotquot sunt ex parte sua. Id verò pulchrè adumbratur in Apocalypsi cap. 12. sub typo Draconis & mulieris. *Draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Sathanas, qui seducit uniuersum orbem, proiectus est in terram. Et audita est vox dicentis: Vae terra & mari, quia descendit Diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet. Et draco persecutus est mulierem, abiitque facere prælium cum reliquis de semine eius, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu Christi.* Mulier illa haud dubiè est sancta Ecclesia, cuius semen, siue filij, sunt omnes Catholici, aduersus quos per sua organa, & instrumenta, hoc est, per Hæreticos & Tyrannos pugnam, & bellum gerere, aduersarius noster Diabolus, qui tanquam Leo rugiens, circuit quarens, quem deuoret, 1. Pet. 5. non desistit: sed nunquam praualebunt copiarum armatarum persecutorum aduersus sponfam Christi Ecclesiam.

Cuius vox ista est: *Sape expugnaverunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi (sub.) nocere, Deo ipsam contra persecutionum insultus & turbines conseruante.* Sequitur enim, Dominus iustus cōcidet ceruices peccatorum, &c. hoc ipsum est, quod nūc Vates noster dicit, de cōglobatis exercitijs in ipsam Ecclesiā. Ibi occubere faciet Dominus robustos tuos. Vide quanta sit ira Dæmonis. Incentor ille malorū, cui mille nocendi artes, nihil intentatū relinquit, omnē, quod dici solet, mouet lapidē, vt irreconcilabile bellū contra fideles & Catholicos geratur: nullas cōcedit inducias, nō solum robustos, sed infirmos ac debiles etiā armat, & instrumenta pacis conuertit in arma bellica, falces cōstare in hastas, ait hic Ioël. Q. d. Potior sit bellica cura vobis, quàm colendæ & arandæ terræ. Etiam ad bellum inepti belligerentur. Est autem hic inclusa ironia acerba,

Matt. 12

& Luc.

11. c.

Apo. 12.

1. Pet. 5.

Psal. 128

acerba, vt subdit. Ibi sternet Dominus robustos, *Omnes* igitur conatus conferunt impij, vt Ecclesiam euertant, sed stultos illorum cognatus rider & irritos facit ac inuictos prorsus, suorum vindex & assertor Christus Dominus. Impij tandem concidunt in medio conatu, vt omnium temporum exempla ostendunt. Hostes Ecclesie prosteruntur, & occumbunt robusti seu Tyranni: vt Pharaon, aquis maris rubri cum suis exercitib⁹ submersus, *Exod. 15.* *Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen eius. Curru Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare. Dixit inimicus, Persequar & comprehendam: Euaginabo gladium meum interficiet eos manus mea. Flauit Spiritus tuus, & operuit eos mare: submersi sunt quasi plumbum in aquis uehementibus. Quasi similis tui in fortibus Domine?* Benè igitur Ioël. Ibi occumbent faciet Dominus robustos tuos. Patet de Saule persecutore Dauidem, qui tandem periit, in quibus & persecutores, & Christianorum, qui persecutiones ab illis perpetuantur, ingenium delineatur. Patet item in Sennacherib, cuius fortis ac robustus exercitus ab Angelo Domini exterminatus est. Quoniam contra populum Dei, & sanctam ciuitatem insurrexerat, ac grassabatur, atque depopulari & perdere moliebatur: Sic de Antiocho, sic denique de omnibus in vniuersum Tyrannis. Sicut autem per regem Iehu, & Eliam Prophetam Dei, Baalifra occisi detraque sunt: Ita & aliquando exterminabuntur heretici Ecclesie aduersarij. Sanctificate bellum, &c. id est, Parate, destinate, omnia huc comparate, & vos totos huc conuertite. Id enim verbum, sanctificandi; (de quo aliàs diximus) innuit, vt relictis omnibus negotiis, hoc vnum agant. Quasi dicat: studia omnia & vires conferte, vt in Christum, eiusque Ecclesiam pugnetis, o Gentes & regna mundi! Frustrà sanè id estis facturi. Cudite ligones seu vomeres vestros in gladios. Ligones & aratra, *Sarpes* vernaculè, inquit R. Seliomo Galus, & *coultres de charrue*. Ita Hebraicas voces, Gallicè interpretatus est, Furor mundi demonstratur à Satana impulsus & armatus, vt omnia ferrea instrumenta in lanceas & hastas vertantur, & nemo non sit quantumuis debilis, qui non pugnet, & arma in Christum capessat, & aduersus Ecclesiam suam. Nemo amplius agricultura: (quæ temporis pacis florere solet) dabit operam, Terra inculta iacebit. Omnes in militiâ proficiet, bellorum ciuiliu temporum,

R. Seliomo Tarbi hic.

agricultura vacat: teste, lib. I. Georgicôn, Virgilio, qui *Virgilius libro 1. Georg.*

Non nullus aratro

Dignus honos: squalent abduētis arca colonis
Et curua rigidum falces conflantur in enses.

Deinde,

Sauit toto Mars impius orbe.

Sic ille. Hæc dum recolo, & apud meipsum reuoluo, simile quidpiam temporibus bellorum ciuiliu contigisse video. Ante belli sacri tumultus, & cruentam tragœdiam, ad Hugnosticos suscitata, cum pax multa esset, conuertimus nos Galli gladios siue enses in ligones, & lanceas in falces, iuxta Isaiæ vaticinium cap. *Conflabunt gladios suos Isai. 2. in vomeres, & lanceas suas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.* Modò verò neglecta agricultura, & vtilibus ac necessariis artibus, magna Regni Francisci pars arma exercet & tractat: ferrumque stringit, non in hostes externos, sed in ciues ac Catholicos; de Rege patria ac Regno semper optimè meritos. Hugnosticos perduelles intelligo, qui manum Dei vindicem non semel senserunt. Nam vno die apud Moncontorium sexdecim eius factionis millia, Deo pro Catholicis pugnante, interempta sunt. Aliàs sæpè aduersus eos Dominus iustam suam demonstrauit indignationem, & exercuit punitionem, vt cum in primis tumultibus, in Druidum campis victi sunt, & dux eorum captus. Rursus, in agro Dionysiaco propè Parisios, in fugam versi: In summa, vt ad institutum regrediamur, Occumbere tandem faciet Dominus robustos, potentes venatores hominum simplicium & manufactorum. Tyrannos intelligo, & armatos lupos rapaces, contra ouiculas Christi, Hugnosticos nempe contra Catholicos. Hic est exitus furoris mundi, quòd derepentè à Domino opprimuntur & delentur. Occumbere faciet Dominus fortes tuos o hostis Ecclesie. Quasi dicat, Vbi maximas vires vestras putabatis, ibi eas traquet Dominus ac prosternet: Manifestabat istud celebris Dauidis opilionis pastorisve & Goliath gigantis Monomachia, & certamen singulare, *1. Reg. 17.* Vniuersa Philistinorum agmina in prælium contra filios Israël congregata, in vno Goliath potissimum gloriabantur: *Exprobatque Philistæus ille agminibus Israël in robore suo confusus.* Sed à simplici ac rei bellicæ imperito pastore Dauide, qui

agricul

s

aduersus

aduersus eum in nomine Domini exercituum processit, in funda & lapide prostratus est, & cecidit in faciem suam super terram Goliath immanis, haud dubiè à Domino per Angelum suum à tergo percussus, alioqui enim futurum erat vt in fronte ictus, supinus caderet & auersus moreretur, non autem in faciem suam. Videntes autem Philistinum in quòd mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt. Sic que impletur hoc eiusdem Dauidis varicinium, *Psal. 124. Non saluatur rex per multam virtutem, & gigas non saluatur in multitudine virtutis sue. Fallax equus ad salutem, in abundantia autem virtutis non saluabitur.* R. Aben Ezra, & R. David Kimhi, Imperatium esse putant, & quadrat admodum sensus iste. Prior quidem sic, Demitte, Domine, inquit, fortes tuos illuc, & sunt Angeli. Posterior verbis, Fac descendere fortes &c. isti sunt Angeli. Sic illi, Meteorologo interprete. Aptissimè ad hunc locum citatur, *4. Reg. 19. quòd una nocte venit Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum, de exercitu Sennacherib, centum octoginta quinque millia. Cùmque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum, & recedens abiit, & mansit in Ninive: & cum adiret idolum suum, à propriis liberis interfectus est.* Item, *Exod. 14. Tollens se Angelus Domini, qui praecebat castra Israël, à tergo eorum stetit inter castra Aegyptiorum & castra Israël, ut ad eos Aegyptij accedere nõ valerent. Sic per Angelum suum Deus interfecit exercitum Pharaonis, & subuertit rotarum eorum, seuebanturque in profundum. Dixeruntque Aegyptij: fugiamus Israël, Dominus enim pugnat pro eis contra nos.* Sic *2. Mach. 11. Vt cognouit Machabeus, & cum eo existente, expugnari praesidia ab hostibus cum fletu & lachrymis rogatum Dominum, ut bonum Angelum mitteret ad salutem Israël. Et apparuit Ierosolymis praecebens eos eques in veste candida, armis aureis hastam vibrans. Ibant igitur prompti de caelo habentes adiutorem, aduersariosque suos in fugam verterunt.* Et *2. Mach. 15. Idem Iudas Machabeus aduersus Nicanorem constitutus, orauit prius hoc modo: Tu Domine, qui misisti Angelum tuum sub Ezechia rege, & interfecisti de castris Sennacherib centum octoginta quinque millia. Et nunc Dominator caelorum mitte Angelum tuum bonum ante nos in timore & tremore magnitudinis brachij tui, ut metuât qui cū blasphemia veniit aduersus sanctum populum tuum, & hic quidem ita perorauit. Et volente Deo, qui non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam, rerum potius sunt.* Hæc ibi. In eum

eum finem extat Regis sancti & Prophetae Dauidis in quodam Psalmo oratio, huiusmodi, *Fiant hostes tui, Domine, Palm. tanquam puluis ante faciem venti, & Angelus Domini coarctans eos & persequens.* Idem modò hic dicitur. *Demitte Domine, & descendere fac fortes tuos, sanctos nimirum Angelos, qui hostes tui nominis prosternant, & dissipent, Dicat infirmus quia fortis ego sum, &c.* Quasi dicat, Neque imbelles huic bello defuturi sunt, sed vel spe prædæ, vel contentione atque amulatione (Gall. à l'envie) vel prodendæ ignavia pudore, singuli dicent: Quia fortis ego sum. Et hæc quidem, pro magis recepta expositione verborum Prophetae dicta sunt. Cæterum vt non obscurè indicaat D. Hieronymus, & Remigius, prædicti contextus & alius sensus est. Sic enim Hieronymus hoc loco: Locus iste, ait, dupliciter intelligitur? Quidam enim arbitrantur hæc sanctis gentibus prædicari, vt præparentur ad bellum, & pro populo Dei dimicant, vt omnia instrumenta agriculturæ, in gladios lanceasque conuertant, vt infirmus dicat se esse robustum, & veniant omnes de circuitu, & in certamen Domini congregentur? Maxime quia iuxta 70. sequitur, *70. inter- i γρηος ἰσχυροὺς καὶ ἀσπίδας* vel vt alij codices habent, *μαχητὸς*. hoc est, Manuetus & mitis sit puginator bellatorve. Hos volunt esse imitatores veri Dauid, de quo legimus, *Psal. 131. Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius, & ipse loquitur in Euangelio: Discite à me, quia mitis sum, siue manuetus, &c. Matth. 11.* Nobis autem Hebræorum opinionem sequentibus videtur esse contrarium. Ideò enim gentes aduersariæ Israël, parantur ad pugnam: & aratra sua ligonèque vel falces in gladios lanceasque commutant, & infirmus robustum se esse dicit, erumpuntque & veniunt de circuitu, & contra Domini exercitum congregantur: vt occumbant. Dominus faciat robustos earum, & intelligant se Deo aduersante superatas. Hæc iuxta litteram sibi Israël miserabilis reprimittit. Nos iuxta cœptam topologiam: & gentes Daemonum, & eos, qui quotidie contra Ecclesiam dimicant: & in ultimo, qui sub Antichristo aduersum sanctos Domini pugnaturo sunt, accipere possumus, qui idcirco congregantur vt pereant. Hucusque Hieronymus. Nos mediam quandam viam ingressi, quòd Iudæi ad carnalem Israël transferunt, nos ad verum Israëlitam in spiritu & veritate, ad populum Catholicum scilicet, retulimus: complexi etiam simul D. Hieronymi

Remigi⁹
hoc loco.

ropologiam, de Antichristi persecutione in sequentibus aliquid dicturi. Remigius autem ita scribit. Miserrimis Iudei semper literam sequentes, & bona semper sibi promittentes, referunt hoc ad se, & dicunt, quod cum venerit Christus eorum & Hierusalem aurata descenderit de celo, venturæ sunt forrissimæ Gentes Gog & Magog contra eos, & pugnaturæ aduersus eos: ideoque hortatur eos sermo diuinus, vt præparent se contra eas. Venite omnes gentes, & congregamini in auxilium earum. Ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos, ô Gog & Magog: Dicunt, quod ironice prouocet eas contra ipsos, quia interficiendæ sunt ab illis. Melius autem est, vt nos ad diem iudicij referamus, quod præcipiat Deus omnipotens præparare electos tuos, ad iudicandos inimicos suos ad pugnam contra eos. Dicit ergo, sanctificate bellum, id est, præparate vos ad iudicandum inimicos vestros, & non solum fortissimos martyres hortor, verumetiam infirmos, id est, simplices mites & mansuetos. (Aliàs enim in supernis infirmi esse non possunt.) Dicant singuli, fortes sumus ad iudicandum inimicos nostros. De sanctis enim generaliter dicitur: Sapient. 3. *Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, &c.* Erumpite, id est, Exite de sepulchris vestris, & venite scilicet ad iudicium Domini. Omnes gentes, quæ persequuntur estis populum Domini. Ibi, id est, in illo loco iudicij, occumbere faciet Dominus robustos tuos, ô gens & generatio mala. Illos appellat robustos, nempe principes huius seculi, qui sua virtute cogebant populos recedere à lege Domini. Sic ille non alienè, aut omninò extrarem. Lyranus noster hæc omnia de persecutione futura Antichristi exponit, qui violentia armorum conabitur transferre Dei cultum ad se. 2. Theff. 2. *Ostendens se tantquam sit Deus. Clamate hæc in omnibus gèribus.* id est, Clamabitis vos ministri Antichristi: Sanctificate bellum, id est confirmate contra colentes Deum. Verbum Hebraicum hic positum, æquiuocum est ad præparare & sanctificare. Sanctificate ergo bellum vel præparare. Sulcite robustos vt adhæreant Antichristo. Concidite aratra id est alias occupationes dimittite, & ei adhærete. Infirmitudicæ, id est. Nullus se excuset, quin ei obediat in persecutione Christianorum. Erumpite, id est venite cum magno impetu ad Antichristum, & potissimum in Hierusalem, vbi ostendet se tanquam sit Deus. Ibi occumbere faciet

Sapient.
3. cap.

Lyranus
in loci. 3.
cap.

2. Theff.
2.

faciet robustos tuos: interficiens Antichristum, & maiorem partem sibi adhærentium. Ponit deinde finale iudicium, vt addantur aliqua, quæ supra ommissa sunt. Siquidem post prædictam Antichristi persecutionem, erit mundi consummatio, & extremum iudicium, in quo vel præmia vel ad pœnas adiudicabuntur singuli. Hactenus Lyranus.

Numquam horribilior tribulatio erit, quàm temporibus Antichristi. vnde Matth. 24. *de illis temporibus dicitur, Erat tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, usque modo neque fiet.* Duratura est hæc angustia ex Danièle propheta, *per tempus & tempora & dimidium temporis, hoc est, per 3. annos cum dimidio, quod in Apocalypsi c. ii. mensibus 42. exprimitur.* Futura est tunc temporis, per eius afflictas & stipendiarios ingens sanguinis effusio: Ideò falces in lanceas vertendas & conflandas prædicit ac vaticinatur.

Vide, amabo, Antithesim Christi & Antichristi. Isaias Euangelicus Propheta magnam pacem tempore nati Messie significare volens, constabunt, ait, gladios suos in vomeres: hic contra propter discordiam temporibus Antichristi bellaque ingruitura, oppositum dicitur. Caterum Deus Antichristo factum sathanicum non diu permitturus est. Ideoque subditur: ibi occumbere faciet robustos eorum, 2. Theff. 2. *Dominus, ait Apostolus interficiet Antichristum spiritu oris sui, & destruet eum illustratione aduentus sui.* 2. Non præmittendum existimaui, quod inter D. Augustini opera, tom. 9. tractatu de Antichristo, refertur hoc passim. 2. *do: ille homo peccati & filius perditionis appellatur, 2. Theffal. 2. quia in quantum poterit genus humanum perdet, & ipse in nouissimo perdetur.* Dicit Apostolus vbi supra non antea in mundum Antichristum esse venturum, nisi venerit primum discessio, id est, nisi discesserint omnia regna à Romano imperio, quæ prius subdita erant illi.

Hoc autem tempus nondum aduenit, quia licet videamus Romanum imperium ex maxima parte destructum, tamen quamdiu reges Francorum durauerint (nota valde) qui Romanum imperium tenere debent, Romani imperij dignitas ex toto non peribit, quia in regibus suis stabit. Quidam verò doctores nostri dicunt, quod vnus ex Regibus Francorum (nota rursus) Romanum Imperium ex integro tenebit, qui in nouissimo tem-

Mat. 24.

Daniël.

Apoc. 11.
cap.

2. Theff.

D. Augusti

passim. to. 9.

tract. de

Antichri

sto.

2. Theff.

pore erit, & ipse erit maximus, & omnium Regū vltimus. Qui postquam regnum suum feliciter gubernauerit, ad vltimum Hierosolymam veniet, & in monte Oliuæ sepulchrum & coronam suam deponet. Hic erit finis & conummatio Imperij Romanorum Christianorūque. Scitūque secundum prædictam sententiam Apostoli Pauli Antichristum dicunt futurum. Et tunc quidem reuelatur homo peccati, Antichristus videlicet, qui licet hominifons tamen erit omnium peccatorum. Et extollet se supra omne quod colitur, id est, supra sanctam Trinitatem, quæ modo sola colenda & adoranda est ab omni creatura. Atque ita se extollet, vt in templo Dei sedeat, ostendens se tantquam sit Deus. Nam in ciuitate Babylonie natus, Hierosolymam veniens circuncider se dicens. Ego sum Christus vobis repromissus, quia ad salutem vestram veni, vt qui dispersi estis congregem, & defendam. Tunc confluent ad eum omnes Iudæi, æstimantes Deū suscipere, sed suscipit diabolum. Hactenus ex illo tractatu, quem valde probabile est non esse Augustini, vt ibidem prænotatur. Quæ tamen ex illo recensuimus, plusquam probabilia sunt, & maxima ex parte in sacris solidum habent fundamentum. Ioan. 5. c.

Ioan. 5. c. *Exprobrat Christus incredulis Iudæis. Ego veni in nomine patris mei, & non receperunt me. Si alius venerit in nomine suum, illum accipietis. Antichristum intelligit.* Obserua phrasim

Ioel. c. 2. *Sanctificate bellum, &c. supra Sanctificate ieiunium, cap. 2. Sanctificare, in genere significat moliri aut contrari aliquid, præparare, adornare, vt Ierem. 6. & Micheæ c.*

Ier. 6. & Micha 3. cap. *Priore loco dicitur, Sanctificate super eam bellum. Posterior autem contra prophetas, qui seducunt populum. Sanctificant inquit, super eum praelium. Sanctificare est præparare vel etiam confirmare bellum, quia sanctum etiam dicitur firmum.*

Theodoretus hoc loco. *Et Theodoretus in hunc locum sic annotat: Rursus, ait, ad Gentes Scyticas prophetiam conuertit. Iubet prædicare Gentibus, excitare pugnatōres, delectus facere, & seligere in bellum. Hoc enim vocauit sanctificare, quoniam sanctus seipsum à sceleratis rebus separat. Omne quod in aliquid seiunctum est, & selectum, sanctificatum vocat: sic supra sanctificate, inquit ieiunium, hoc est, separate, seligite. Esaias de Babylonis verba faciens, inquit, Sanctificati sunt, & ego duco eos: hoc est, ad hoc sancti & separati. Hucusque Theodoretus. Puto autem allatum ab eo*

Isai. 13. c. *Esaiæ locum illum esse, qui capite 13. inseritur: Ego mandauit*

*si sanctificatis meis, & vocauit fortes meos in ira mea. De Babylonis sermo est. Nā contra eos vaticinium extat ibi, denuncians calamitatem Babylonis, & onus Babylonis appellatur. Vocat autem Dominus Medos, de quibus infra ibidem, ecce ego suscitabo super eos Medos, sanctificatos, quia illis tanquam suæ iustitiæ ministris, Babylonios euergebat. Ita per Ieremiam c. 25. ipsum Nabuchodonosorem regem Ier. 25. Babylonis, appellat Deus seruum suum, quia eo tanquam seruo præuaricatricem Ierosolymam debebat. Consequitur itaque quod sanctificare bellum non incongruè, (vt de Sabbati sanctificatione, id est ad Dei cultum applicatione, & de ieiunij sanctificatione, id est, ad sanctitatem, & animam sanctificandam, corporis afflictione & maceratione carnis, supra dictum est) pro eo quod est ad Dei cultum & honorem, pro religione facta tecta tuenda & defendenda, bellū suscipere ac præparare sumitur. Inde bellum sacrum, vnde Moyses Leuitis contra idololatrias arma tractantibus, eoque interficientibus, ex zelo legis Dei, & propter eius honorem, dicebat: *Consecrasti manus vestras Domino, vt detur vobis benedictio, Exod. 32. Quam nobis quoque clementissimus Dominus noster concedere dignetur. Amen.**

Exo. 32.

HOMILIA XXIII.

Consurgant & ascendant Gentes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebo vt iudicem omnes Gentes in circuitu. Mittite falces, quoniam maturauit messis: Venite & descendite, quia plenum est torcular, exuberant torcularia: quia multiplicata est malitia ipsorum.

IOELIS CAP. III.

Vando quidem superiore Homilia nō omnia, quæ dicenda erant super proposita materia complexi sumus: huic idcirco conuentioni reliqua non contemnenda de proposito Themate inferere decreuimus, cōtextum deinde allatum interpretaturi (si Deus voluerit.) *Sanctificate bellum, dicit vates & iuxta*

70. inter-pretet. 70. Mansuetus sit vir pugnator. Dicendum itaque de sacro bello, in quo gerendo strenuos sese praestare debent etiam mansueti ac mitis, declarantes zelum pro deo Dei (quae est Sancta Ecclesia Catholica) Dicat ergo mansuetus, quia fortis sum, & pro aris ac focis, ut dicit solent, si necesse sit, viriliter & animose pugnet. Quis nesciat Davidem mansuetudinis nomine praeteritum celebrari & commendari? Iuxta illud, Et omnis mansuetudinis eius, *Psal. 131. Psalmo, Memento Domine David.* Idem tamen Dei zelus actus, de seipso proficitur: Zelus domus tuae comedit me. Annō vir bellator erat? Quoties *ἀλλόφυας* siue alienigenas Philistaeos aggressus est: in causa etiā Religionis, ut in duello adversus Philistaum Gigantē, (Agebatur enim in de honore nominis Dei Israel, cui exprobrabat incircumcillus ille) quoties eos devicit, in fugam vertit, & illos humiliauit: Perlegantur sacra Regum Historie. Prudēs Abigail, *1. Reg. 25. Davidi dixit: faciens faciet Dominus tibi. Domino meo titulum fidelem, quia praelia Domini* (obserua & ammaduertere sedulo) *in praeliis.* Praelia Domini dixit, ut interpretatur Lyranus noster, quae ad Dei honore, & comenem populi fiebant utilitate. Praelia sunt Domini, quae pro tuendo eius honore ac cultu geruntur a piis adversus impios. Et quis est sanae mentis, qui non iustus huiusmodi bellū esse censeat, quod pro religione ac fide apparatus? Cum Ciceronis, tamen gentilis gravissimo testimonio, a D. Augustino to. 5. De civitate Dei li. 22. ca. 6. allato, & probato, facile id persuadetur. Sic ergo Augustinus, Scio, inquit, in libro Ciceronis tertio, nisi fallor, de replica, disputari, nullum bellum suscipi a civitate optima, nisi aut pro fide aut pro salute. Sic ille. Atheniensium etiam calculis & suffragiis causa cadet, qui licere pro aris & focis, (quod idem est ac si diceremus, pro fide & pro salute), pugnare, iuerit inficias. Scribit enim Iulius Pollux, in onomatitico li. 8. §. 448. *περι περιπολων η̄ εφηβων.* De circuitoribus & Ephelis. Habetur etiam apud Stobaeum sermo 41. ex Aristotele Militare sacramentū siue iusuradum. Graeca omitam, prolixitatis, vitanda gratia. Latina autem subiungā sub hac forma: Pugnabo pro focis & aris solus & cū multis. Patriam nec turbabo nec prodam: receptis consuetudinibus parebo: & si quis leges receptas sustulerit, nō permitā: tuebor deniq; & solus & cū reliquis omnibus: atq; patria sacra colam. Sic ibi. De magistratu autē Atheniensium sermo

Pollux li. 8. §. 448
Dictionaria
rij sui, &
apud Stobaeum
ser. 41.
Arist. idē
habet.

sermo est. Pro aris & focis, crebrō apud Romanos scriptores reperitur, quod idem est, ac sacra & prophana defendere. Originem habens, ex sacramento militari, inter cetera enim milites etiam iurabant se pro aris & focis pugnatos. Ex Vlpij, Adagiorū Epitome §. 42. Sed ut propius ad rem accedamus: notanda est imprimis D. Parris Augustini sententia: lib. 1. de civit. Dei cap. 21. dicentis: Nequaquam contra praecipuum, non occides, Exod. 20. fecerunt, qui Deo autore bella gesserunt, aut personam gentes publicae potestatis, secundum eius leges, hoc est, iustissimae rationis imperium, sceleratos morte punierunt. Sic ille Nonne Iudaei, ut ex sacris Bibliis facile quivis deprehendat, gesserunt quidem bella, sed iubente disertis verbis Deo: De expugnatione urbis Hiericho & civitatis. Hai sub Iosue. De die Madian, tam celebri apud Isaia, Iosue ca. 6. & 8. sub Gedeone, in libr. Iudicum, & de innumeris aliis praeter his, liquido constat. Praeterea, iusti belli causam esse, Religionis defensionem ac protectionem, quis abnuat? *1. 7. & 1. Machab. 2. Mathathias cum sibi adhaerentibus bellum, gessit pro animabus concinuum suorum, & iustificationibus Domini, zelo legis accensus: & Iudas Machabeus filius eius dicit: cap. 3. Estote parati, ut pugnetis contra nationes has, quae conveniunt adversus nos disperdere nos. & sancta nostra: quoniam melius est mori in bello, quam videre mala gentis nostrae, & sanctorum.* Supple obcultationē ac profanationē. Qui belli sacri historias vereres euoluerit, nullo discet negotio, Christianorū principū, pro recuperanda Hierosolyma & terra sancta, ante 400. annos, fortitudinem bellicam & militarem, ex zelo religionis profectam. Quo de negotio amplissimē scripsit Gulielmus Tyrius Archiepiscopus, & regni Hierosolymitani fidelissimus cancellarius, lib. 23. Is igitur lib. 1. ca. 15. refert, quod Urbanus Papa apud Ciarū montē Aluerniē civitatem celebrans conciliū generale, ad expeditionem Belli sacra infideles, pro via Hierosolymitana: exhortatus fuerit Christianos principes, in hostes fidei & nominis Christiani arma mouere, & bellū suscipere, fidelibus Christianis, qui contra eos arma susceperint, & onus sibi huius peregrinationis assumpserint, iniunctas sibi pro delictis poenitentias relaxans, & peccatorum indulgentiā in vera poenitentia decedentibus impertiens. Et, c. 16. consequenter scribit: De mandato Domini Papae iniunctum fuisse, ut quorquor praedictae viae voto sese obligarent, vivificae crucis

D. Aug. to. 5. li. 1. ca. 21. de civit. Dei. Exo. 20. cap. 9. Iosue ca. 6. & 8. Iudic. ca. 7. & 1. Machab. 2. Mathathias cum sibi adhaerentibus bellum, gessit pro animabus concinuum suorum, & iustificationibus Domini, zelo legis accensus: & Iudas Machabeus filius eius dicit: cap. 3. Estote parati, ut pugnetis contra nationes has, quae conveniunt adversus nos disperdere nos. & sancta nostra: quoniam melius est mori in bello, quam videre mala gentis nostrae, & sanctorum. Gulielmus Tyrius, li. 1. ca. 15. & 16. c.

cis salutare signum vestibus imprimerent, & in humeris illius sibi portarent memoriam, cuius passionis locum vestire proposuerant, illi imitantes, cui ad nostram redemptionem properanti, factus est principatus eius super humerum eius (Isai. 9.) Sed & illud mandatum Domini iuxta literam videbitur impleri: Qui vult venire post me, abneget semetipsum & sequatur me. *Matt. 16. & Luc 9.* Sic ibi. Nos Galli appellare consueuimus, *La croisade pour le voyage d'outre mer.* Annales nostri Francici satis superque nos edocent, quomodo Ludouicus 9. Francorum rex, (qui Diu titulo celeberrimus habetur) Pontifarem decubens lecto, cum nulli a Medicis remedium superesse videret, voto se obstrinxit, mare traiecit, & Dei honorē Religionemque Christianam atque ecclesiam, pro viribus se viturum, quamprimum sanitate recuperaret. qui copios voti factus, militiam Christi suscepit, & in Asiam cum exercitu suo traiecit, circa annum D. 1244. Diuus ipse Ludouicus aduersus Saracenos fortiter pugna in prima acie, victori Barbaro manū dare ditionemque facere coactus est. Mori sacro bello, Rex Christianissimus sanctum habebat, eadem & reliquis sub tali duce mens. Sed parendum fuit necessitati. Ludouicus autem quinquaginta annorum iam in oriente agebat. Vita eius ipsis etiam Barbaris miraculo erat, compluresque, quod armis extorque nulla potuerat vis, nomē ex Saracenis Christo dedere, baptismumque susceperunt. Domum igitur sexto, postquam abierat anno regressus est. Et iterum nouā i barbaros infidelis expeditione molitur. Anno igitur septuagesimo post dicitur ceterum supra millesimum, in Africā ut Tunetum oppugnet traiecit, assumptis secū tribus liberis. qua in expeditione Rex sanctus ad octauū Kal. Septemb. ventris profusio decessit. Vides D. Ludouicū apud Damiatā, in vincula Soldani venisse, rursusque libertati restitutum, in expeditione Africana contra infideles, in bello sacro strenuē gerendo, diem suū obiisse. Qui rerū Hispanicarū scripserunt historias, bellū sacrum contra Saracenos, qui Hispanias inuasent, gestū referunt: quomodo scilicet cum Alphonsus rex Castellæ Rodericū Toletanum præfulem ad Pontificem Innocentium, tertium huius nominis, Romam missus ad impetranda supplementa aduersus Sarracenos Pontifex nihil cunctatus, vndiquaque conuestum militiam submittebat, quem proficiscentem crucem insigniū & spe vitæ æternæ sustentari, ac fortiter agere iuberet. Audiamus autem

Rerū hispaniarū scriptores.

autem remissione peccatorum, quam in militiam proficisceribus, summus Pontifex indulserat, venit magna multitudo militum, de transmontanis partibus in fidei Catholica aduersus Mahometanos defensionem & munimentum. Omnes verò cruce signati erant pro fide Catholica pugnatari, qui in virtute crucis Dominicæ hostes prostrauerunt. Sic enim bellum gerebatur, ligno scilicet crucis Dominicæ præeure & vexillo regio Altonsi (puto octauus eius nominis) in quo erat imago D. Virginis & filij sui, insignis regis simul suppositis. Cumque exercitus ille Christianorum militum, (vt idem Alfonso ea de re ad Innocentium missa testatur Epistola) pro fide Christi, constanter mori eligeret, attendentes vniuersi Christiani, crucis Christi, & imaginis suæ matris ignominiam, quas lapidibus & sagittis impetebant Sarraceni, in arma furentes: aduersus illos tam acriter decertauerunt, vt Sarracenorum regem cum suis in fugam verterint (auxiliante Deo.) Sicque bellum Domini, solius Domini virtute est consummatum feliciter. Deo autem honor & gloria, qui cruci suæ dedit victoriam per Iesum Christum Dominum nostrum. Fuerunt autem milites Sarraceni 185. millia equitum, peditum verò non erat numerus. Occubuerunt autem in bello centum millia armatorum, & amplius ex parte aduersariorum, secundum æstimationem Sarracenorum, quos postea cepimus. De exercitu autem Domini, quod non sine grandi gratiarum actione recensendum est, & quod incredibile est, nisi quod miraculum est, vix 25. aut 30. de toto nostro exercitu occubuerunt: vt autem tanta occisorum multitudo probabilior videatur, cum exercitus noster, post confectum, biduo in castris eorum remanserit, ad omnia incendia, quæ necessaria erant in coquendis cibis & pane & aliis, non consumpserunt alia ligna, nisi de sagittis & lanceis eorum, quæ remanserunt, & vix comburere potuerunt medietatem. Hac ad longum describuntur in illa regis Alphonsi ad Papam Epistola, De bello Hispanorum & Sarracenorum, quæ habetur ad calcem de bello sacro. Quid de Albigenis hæresi extincta, Christianorum cruce signatorum armis dicemus: Innocentius pontifex, idem qui supra, belli aduersus illos sacri fuscipiendi author fuit, legatosque suos misit ad excitandos in nefariam sectam animos: & ad eos sanandos, si resistere vellent, missus est Diuus Dominicus Prædicatorum Archimadrita & fundator. Cuius

Epistola, De bello Hispanorum & Sarracenorum.

Cuius in tollenda Albiorum hæresis, virtus enituit. At verè
peruicaces hæretici, neque vitæ, neque orationis prædica-
tionis, siue sanctitate permoti sunt. Armis etiam pertinaciter
se tutabantur: Sacræ militiæ insignia, cruxque in eos sus-
cepta, & in militum stipendium, pecuniâ pro pietate quæ-
sitive animi conferebat. Illi que bello Symon Comes Mon-
tefortis, dux & Imperator præfectus est, cui totius huius
Sacri belli summa innitebatur ac incumbere, procerum
qui ex Italia, Gallia & Germania religionis causa arma con-
perant magno consensu. Cùmque circiter centum milia
armatorum eius factionis in acie aduersus Symonem, in
decima quidem parte hosti parem cõstitissent, Dux & mi-
lites confessione prius ac sacra cõmunionem operati, (Nota
diligenter) se cœlesti ope muniuere. Pontifices Tolosani,
Agathensium, Lodouensium, Conuenarum, quos popula-
res sedibus exegerant, in nostrorum exercitu erant, cum
Dominico sancto viro. Hi quidem non stringebant enses,
nec corporalia arma gerebant: (Quãdoquidem teste Apo-
stolo: Arma militans nostræ carnalia non sunt, sed potentia
Deo. Et Nemo militans Deo, implicet se negotiis seculari-
bus) verùm sanctis exhortationibus, salubri consilio, deu-
otis orationibus. Sacramentorum ministerio ac dispensa-
tione, plurimum rem Christianam adiuuerunt ac promo-
uerunt. Dum committitur, dum trahitur prælium, Deum
Opt. Max. precantur, pro causa sua stet, Ducem se suis mi-
litibus præstet. Crucem, quam pro militiæ insigni accep-
sissent, inuictam velit: hostes, qui viribus, & ope omni huma-
na superiores sunt, eos ne sineret etiam de his triumphare,
qui omnem spem suam in numine collocassent, moueretur
causa, precibus, obsecrationibus, votis. Valuerunt le-
chrymæ, vicit religio, fusa & fugata multitudo à paucitate,
furor à religione. Rerum potitus est Comes, copiarum
cruce signatarum Imperator Symon prænominatus. Plus
viginti millia ex parte aduersa desiderata, cæteri armis
exuti. Ex nobilitate nostra vnus omninò interiit, cum paucis
admodum, atque his neque sanguine neque virtute incip-
tis. Vt præclare vicerat. Simo, ita nõ segniter victoria vltis,
oppida circumiecta cœpit, ne hæreticorum partes iuuare
villo modo possent. Id apertius docet Epistola quædam, in
fine voluminis Historiæ Belli sacri impressa, in qua sic ser-
tur. Comes Montefortensis & cruce signati, cùm essent in-
ermes ab hæreticis Albigenensibus, fraudulenter ac dolose

*Epistola,
de Albi-
gensium
hæresi
extincta.*

preoccupati, per cordis contritionem, & oris cõfessionem,
pote veri cultores fidei Christiana, mundati salubriter
peccatis armis suis se viriliter accinxerunt, & in hostes
impetum ac impressionem fecerunt, licet illorum respectu
paucissimi essent, multitudinem magnam non verentes, ar-
mani virtute ex alto, eos viriliter sunt aggressi. Statimque
virtus altissimi per manus seruatorum suorum, hostes suos
confregit, & comminuit in momento. Certus hostium in-
terfectorum numerus, tam militum quàm aliorum præ mul-
titudine nullatenus sciri potest. De militibus autem Chri-
sti, vnus solus in tanto interemptus est conflictu, & paucis-
sime seruientes. Omnis ergo populus Christianus de Chri-
stianorum victoria, gratias agat Christo Deo, qui est Do-
minus fortis & potens in prælio, quique per paucos fide-
les infidelium innumerabilem multitudinem superauit,
& Ecclesiam suam sanctam de suis concessit hostibus fel-
liciter triumphare. Ipsi honor & gloria in secula seculo-
rum, Amen.

Nos Tholosensis, & Nemausensis, Vticensis, Lodonensis,
Biterricensis & Conuenarum Episcopi, & de Claraco, Vil-
la magna, & sancti Tyberij Abbates, qui mandato vene-
rabilis & dilecti Patris Narbonensis, Archiepiscopi Apo-
stolicæ sedis legati veneramus, præscripta omnia sic vidi-
mus & audiimus, eaque esse verissima, in verbo Domini
perhibemus, consignantes ea nostrorum munimine si-
gillorum, vt pote referuari digna in memoriam sempiter-
nam. Et cùm Dominus Papa contra prædictos Albigen-
ses hæreticos, fideles quoque populos per indulgentias
innouatas iubeat exhortari, fidelitatem vestram in Domi-
no monemus, quatenus ad residuū sectæ & hæreseos præ-
fatæ destruendum, muniti signo crucis in pectore, contra
crucis inimicos durissimos veniatis, vt destructis aduer-
sariis, id est, contrarietatibus & erroribus vniuersis
sponsa Christi, Christo secura seruiat libertate. Etenim si-
ne omni ambiguitate noscere debet vniuersitas vestra,
quod summus Pontifex ad extirpandam hæreticam prauitatem,
laborem huius negotij fidei iniunxit, & modò per
innouatam indulgentiam iniungit vniuersis Christi fide-
libus in remissionem omnium peccatorum suorum. Eia
ergo accingite vos milites Christi, ad vindicandam Chri-
sti iniuriam, securi pro certo, quòd iam incipit cauda poni
in sacrificiū, & finis toti negotio I E S V C H R I S T I vobis
succur

preoccupati

fuccurrentibus appropinquat. Datum Anno Domini 1147. Mense Septembri, in crastino victorię glorioſe. Extat etiam huius ſacri belli hiſtoria in vernaculam noſtram linguam tranſuſa: Reuerēdo Domino Arnaldo Sorbino, nunc Niuernenſi Epifcopo longē digniſſimo, & oratore ſiue interprete. Quę bella ſacra communi nomine, *La Croiſade* Catholice nuncupare ſolemus. Sed de his dixiſſe ac retuliſſe ſufficiat, occasione ſumpra ex his verbis: *Sanctificate bellum* ſummi Pontifices, Pij, & Catholici ac Chriſtianiſſimi Reges, & Comites, ſuprà commemorati ſunt non truces & crudeles, ſed mites ac manſueti, bellum ſacrum, pro Deo gerentes, meritō cenſendi ſunt, & in bonorum numero habendi. Impletēſque illud Iſaię vaticinium, c. 49. *Erunt reges nutritij tui, & Regine nutrices tuae. Item c. 60. Mamilla regum lactaberis, rurus ibidem, Gens & regnum quod non ſeruit, tibi peribit, & vocabūt te civitatem Domini Sion, &c.* Nunc ad contextum accedamus.

Conſurgant & aſcendant gentes in vallem Ichoſaphat, &c. Expoſitio eſt eorum, quę dicta iam & explicata ſunt huius capituli initio, omnem certitudinem, & conſtantiam hæc repetitio cōtinet. Seipſum iudicem pronuntiat Deus, ac ſeſſurum ſe pollicetur, vt omnes iudicet gentes. Cui quadrat apprimē iſtud, Matth. 25. *Cum ſolus filius hominis in maiestate ſua, congregabuntur ante eum omnes gentes. Qua de re fuſius in Decadibus noſtris. Fer. 2. poſt primam 40. Dominicam, egimus. Ibi ſedebo, tanquam iudex (cuius eſt ſedere) vt iudicem omnes gentes circumquaque. Sedere Dominus dicitur cum iudicat. Pfalm. 92. Feciſti iudicium meū & cauſam meam. Sed iſti ſuper thronum qui iudicas iuſtitiam. Ibi infra, *Parauit in iudicio thronum ſuum, & ipſe iudicabit orbem terra in æquitate, iudicabit populos in iuſtitia. Pfalm. 46. Regnauit Deus ſuper gentes, Deus ſedit ſuper ſedem ſanctam ſuam. Pfalm. 28. Sedebit Dominus rex in æternum.* Nota neminem eximi à iudicio Domini. Sed cogendi ſunt in vniuerſum omnes ante thronum. Conſurgant, aut vates, accommodato ſanē vocabulo. Hic enim agitur de*

Lyranus mortuorum reſurrectione, & extremo iudicio. Ideo *Lyranus* hoc loco. *Dan. 12. Dormiunt in terra puluere cuigilabūt, alij in vitam æternam, alij autem in opprobrium: &c.* Ezech. 37. *officium arida audite verbum*

Domini

Domini: *Ecce ego intromittam in vos ſpiritum, & viuetis. Ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educā vos de ſepulchris veſtris. Iſai. 26. Veniēt mortui tui, interfecti mei reſurgēt, &c.* Iob. 19. *In nouiſſimo die de terra reſurrecturus ſum, & Ioan. 11. Scio, ait Martha de fratre ſuo Lazaro iam ſortēte, & quatruiduano mortuo, quia reſurget in reſurrectione in nouiſſimo die. Ioan. 5. rurus dicitur, Omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, &c.* Quod ſi quis illud Pfalm. 1. *Non reſurgunt impij in iudicio, &c.* obiecerit. Reſponſio in promptu eſt ex ſequenti hemiſtichio: *Neque peccatores in concilio iuſtorum.* Reſurgent enim, non vt inueniantur in concilio iuſtorum, ſed demeritis eorum exigentibus, vt detrudantur in voraginem ac abyſſum inferorū, ibique ſint in cœtu damnatorum. Non reſurgent in reſurrectione iuſtorum, ſed in reſurrectione iudicij: non ad vitam, ſed ad duplam mortē. Sicut 2. Mach. 7. *Antiochus, ab vno ex 7. fratribus Machabais martyribus audiuit: Tibi reſurrectio ad vitam non erit. Vel, non reſurgent, id eſt conſiſtere non poterunt in tremendo illo iudicio, ſed cadent cauſa, & acribus flammis addicentur atque adiudicabuntur. Aſcendant gentes in vallem Iofaphat, &c.* Quomodo aſcenſus eſſet in vallem? cum deſcenſus ex oppoſito fiat in valles, & aſcenſus in montes? Præterea ſequenti periodo dicit, *Venite & deſcēdite, quia plenum eſt torcular. Quomodo eiufdem rei reſpectu aſcenſus erit & deſcenſus? Reſpondeo, quod priore loco & ordine dicitur, Aſcendant in vallem Iofaphat, intelligendum venit de aſcenſu, non quidem nudē ac ſimpliciter in ordine ad vallem, ſed implicita & tacita quadam intelligentia, reſpectu ſepulchrorum vnde prodire debent, atque ab illis conſurgere, qui ſuſcitari ſiſtent ſe in valle Iofaphat ad Domini iudicium. Sic enim Remigius ad præſentem locum, Conſurgant & aſcendant; inquit, ſcilicet, de ſepulchris, & veniant ad iudicium. Quod verō, infra dicitur: *Venite & deſcendite, &c.* habetur conſideratio ad Metaphoram vindemię & torcularis, vbi calcantur vua, & notum eſt, deſcenſu opus eſſe in torcular concauum & profundum. Senſus ergo eſt: *Venite & deſcendite in torcular, Quod licet idem ſit, quod vallis Iofaphat, ſeruata tamen analogiā appoſiti deſcenſus ſit mentio, qui etiam perbellē, valli competit. Sequitur. Mittite falces, quoniam maturuit meſſis, & plenum eſt torcular, &c.**

Duabus ex ruſtica re translationibus futurum impiorum

Historia belli sacri contra Albigenses in gallicū conuersa sermone.

2. Mac. 7

Remigius hic.

piorum excidium elegantissime significauit, altera mes-
 sis, altera verò vindemiæ. Vtramque enim idoneo tempo-
 re, vbi fructus iam maturuerint fieri necesse est. Hæc quo-
 & significat: *Vt Osea 6. Iuda pone messem tibi, & Thren. 1. 10.*
vindemiauit me, in die ira furoris sui. Quibus in locis iudica-
 tur eos, de quibus sermo, Deo iam pœnas dedisse, vel prope-
 diem pœnas daturus. Allegoriam explanat Vates, cum
 subiungit, Completa est malitia eorum. Iam nimirum ex-
 creuit Gentium aduersariorum Dei impietas & furor, ita-
 que earum perdendarum tempus est. Id est, quod dicitur
 Maruruisse messem, referunt torcular. Huic proposito
 quadrat quod Antiocho tyranno ab vno ex 7. martyribus
 dictum est. *2. Machab. 7. Tu autem ne existimes tibi impu-
 nium, quod contra Deum pugnaris tentaueris. Mitte falcem
 &c.* Hæc ad Angelos, vel ad alios quoscumque diuina
 vltionis executores dicuntur, Demerite, Calcate. Nam &
Mat. 13. Messis est consummatio seculi, Christo interpretis.
 Comparat Gentes illas frugibus, quæ maturuerunt, &
 aduenit tempus earum vt metantur, vt mittat qui
 falcem ad eas metendas. Sic harum gentium tempus ad-
 uenit, vt gladio in hac valle moriantur: Descendite in
 hanc vallem. Nam est velut torcular, quod plenum est
 vuis, quas calcare oportet. Dicebatur ad Angelum hæ-
 bentem acutam falcem in manu: *Mitte falcem & meti,
 quia venit hora vt metatur, quoniam aruit messis terra.
 Mitte falcem tuam acutam, & vindemia vitos vineæ, qui-
 niam matura sunt vna eius. Apocalip. 14. capit. Venite dicet
 Christus ad Angelos, & sanctos suos; Descendite me-
 cum (supple) ad iudicandum mundum, vt Diuus Apo-
 stolus Iudas cap. singulari sua Epistola scribit: Ecce venit Do-
 minus in sanctis millibus suis, facere iudicium contra omnes.
 Isai. 3. c. Dominus ad iudicandum veniet, cum senibus populi sui,
 & principibus eius. Vnde Christus Apostolis suis dixit, *Mat.
 19. capit. Sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israel.*
Mat. 13. Mittite falcem. *Matth. 13. Messores angeli sunt. Mittet filius
 hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala,
 & eos qui faciunt iniquitatem, & mistent eos in caminum ignis.*
 Hoc igitur, ait Lyranus noster, dicitur Angelis executori-
 bus diuina iustitiæ. Multiplicata est malitia eorum, &c.
 Ideoque pœna non ultra differenda: Abundauit iniquitas
 & refluxit charitas multorum, &c. Eorum. Haud dubium,
 ait Diuus*

ait Diuus Hieronymus, quin eos significet, qui contra
 Dominum cōgregati sunt. Sic ille. Malitia hominum iram
 Dei ascendit, vt acceleret sententiam in malos pronuncia-
 re. Cum Sodomitarum inualesceret iniquitas, tunc super-
 venit diuina vltio. Et cum omnis caro corrupisset viam suam,
 nec meditaretur penitentiam, superuenit diluuium. Dissi-
 mulat Deus ad tempus peccata hominum propter peni-
 tentiam, sed non in infinitum. Silui, tacui tanquam par-
 turus loquar. *Sic Genes. 15. Necdum completa sunt iniquita-
 ta Amorrhæorum, vsque ad presens tempus.* Videmus iam
 (theul) tempora adesse, qualia fuerunt Noë & Loth vi-
 uentium in hoc seculo. Malitiam omnem inualuisse, om-
 nes status corruptos, Ecclesiasticos simul & ciuiles, inob-
 edientiam erga Magistratum, Ecclesiam contemptui ha-
 bitam, nec aliquem nostrum emendationem vitæ aut re-
 formationem meditari. Metuendum sanè est, falcem con-
 summationis seculi non procul abesse, sed in nobis com-
 pletur illud, *Hierem. 44. Non poterat Dominus ultra porta-
 ra, propter malitiam studiorum vestrorum, & propter abomi-
 nationes, quas fecistis, & facta est terra vestra in desolationem,
 & in maledictum.* Colligere facile est ex hoc cōtextu quòd
 quando multiplicata fuerit mundi malitia, tum ingruet
 dies nouissimus. *Luc. 18. Filius hominis veniens, putas inueniet
 fidem in terra?* Obserua, quòd in fine mundi vniuersaliter
 fiet, quòd nunc interdum particulariter fit, vt à reprobis
 omnino separentur electi. Sicut tempore maturæ messis
 separantur à tritico zizania, & colliguntur in fasciculos
 ad comburendum. *Matth. 13. cap. Item palea in area, dum
 ventilatur triticum, à grano solido secernuntur ac perciri-
 brantur: granum verò purum excussa palea, summi regis
 intrat in horrea. Ita boni à malis in fine, sicut oues ab hæ-
 dis, segregabuntur, Matth. 25. Et sicut in torcularibus vi-
 num in Apothecis reponendum, separatur ab acinis & vi-
 nacis foras proiciendis: ita in reproborum sequestra-
 tione continget. Bonis in Domini cellaria interductis, iux-
 ta illud, *Cantic. 1. Introduxit me rex in cellaria sua;* mali for-
 as proicientur, in tenebras exteriores. Exuberant torcula-
 ria, ait vates. Quorundam malitia peruenit ad sum-
 mum, in quibus maturuit messis, plenum est, imò verò,
 redundans torcular, quando impiorum malitia suam at-
 tigit periodum, excreuitque ad iustam mensuram, vt non
 possit eo rum diutius differri iudicium. Vereor equidem,
 t ne huius*

ne huius tempestatis mortalium crimina & scelera, adeo aucta & multiplicata sint, vt iam messis maturuerit, Angelique falcem teneant acutam, vt noxias resecent herbas, quæ puro frumento multum obfuerunt. Quæ flagitia non hoc tempore impunè grassantur? Hæresis, atheismus, auaritia immanis, vsurarum vorago, incestus, adulterium, gula, homicidium, ac parricidium passim inauerunt. In summa scelera omnia maiorem in modum creauerunt, & exuberauerunt. Ex quo nullo negotio agnas, diem nouissimum valde appropinquare, impletam videas in nobis hæc oracula, & futuri iudicij signa quædam ac indicia prognostica, 2. Tim. 3. *In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa. Et erunt homines seipsos amantes, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obedientes, ingrati, sine affectione, sine pace, proditores, Et voluptatibus amatores magis quam Dei, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Breuiter totus mundus in ligno positus est*, vt 1. Ioan. 5. Diuus Ioannes scripsit. Non leuiter pertransendum arbitror, quod hic de falce, & torculari calcando, dicitur: ex 70. Vbi enim legimus, Venite descendite, pro descendite, 70. verterunt, *καταβήτε*, quod Latine, calcate, significat. Id perbellè torculari accommodatur. Siquidem ante expressionem torcularis, fit calcatio vuarum. Ideoque per metaphoram aut similitudinem Threno. 1. dicitur Deus calcasse torcular filia Iudæ. *Torcular, inquit, propheta, calcavit Dominus virginem filiam Iudæ*, id est, vt ibi exponitur non botros calcasse, sed ipsos viros, atque adeo primarios magnates conculcasse & contriuisse, sicut vix comminuuntur à calcante. Nam sequitur infra, Virgines meæ & iuuenes mei abierunt in captiuitatem. Vult enim vates his verbis indicare, quod affecerit filiam Iudæ Deus vehementi calamitate, & summo ærumnarum pondere illam oppresserit. Comparat autem miseriam suam grauissimo torculari, quo Deus tanquam aspero supplicio illam puniuit, Isai. 63. ait Deus. *Torcular calcavi solus Et calcavi eos in furore meo Et conculcaui eos in ira mea*, De illo, ait Ioan. cap. 19. in Apocalypsi: *Reges gentes in virga ferrea, Et ipse calcet torcular vini furoris ire Dei omnipotentis*. Quibus in locis per torcular supplicium significatur. Appellat se Hierosolyma virginem, quia nondum fuerat ante vastitatem illam euersa. Vel, quia vnum Deum coluerat. Sic Pintus in cap. 1. lamentat. Ierem. Per

2. Tim. 3.

bus instabunt tempora periculosa. Et erunt homines seipsos amantes, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obedientes, ingrati, sine affectione, sine pace, proditores, Et voluptatibus amatores magis quam Dei, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Breuiter totus mundus in ligno positus est, vt 1. Ioan. 5. Diuus Ioannes scripsit. Non leuiter pertransendum arbitror, quod hic de falce, & torculari calcando, dicitur: ex 70. Vbi enim legimus, Venite descendite, pro descendite, 70. verterunt, *καταβήτε*, quod Latine, calcate, significat. Id perbellè torculari accommodatur. Siquidem ante expressionem torcularis, fit calcatio vuarum. Ideoque per metaphoram aut similitudinem Threno. 1. dicitur Deus calcasse torcular filia Iudæ.

1. Ioan. 5.

cap.

70. inter-

pretres.

Thren. 1.

Isai. 63.

Apoc. 19.

cap.

Pintus in

lament.

Ierem.

falcem verò idem significatur, nempe iudicij seueritas & eius executio in impios. Hoc ipsum est quod Matth. 3. *Matth. 3. predicabat Ioannes baptista, dicens, iam securus ad radicem arborum posita est. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, Et in ignem mittetur. Quæ prouerbiali locutione significatur imminere alicui extremum exitium. Sumpta autem est hæc similitudo aut metaphora à cætoribus lignorum, qui aliàs tantùm ramos abscindunt ex arboribus, truncum relinquentes, vt porrò ligna ferat: aliàs ad simas radices truncum succidunt. Sic Christus, impletorio instrumento, quo viticolæ vti solent; (*Ἀπέρων* hic etiam 70. verterunt, vbi Vulgata & recepta ab Ecclesia editio Latina, habet, falces suprâ Latine ligones vestros, Græcè verò 70. etiam transtulerunt, *Ἀπέρων*, quod Gal. 70. inter-pretè dicimus, *serpes*, ex Græco deducto vocabulo; quam pretes. enim Latini falcem appellant non solùm à Græcis *Ἀπέρων*, verumetiam, *ἄπτερον* dicitur, vnde, *serpe*, factum est nobis vernaculum. Falces igitur pro instrumento (vt dixi, putatorio, à putando, accipi possunt.) Christus, inquam, ea de re verba faciens, Ioan. 15. *Ego sum vitis vera, ait, Et Ioã. 15. c. pater meus agricola est. Omnem palmitem non ferentem fructum tollet eum, falce scilicet putatoria, vernaculè, auec la serpe, falce item putatoria, quam nos Galli lingua materna, vne faucille à ser les bleds appellamus) maturas messes demetere solemus.**

Cui metaphore sermo quadrat Propheticus hoc loco, mitte falces. Falx ferramentum est aduncum & dentatum, quo segetes, & herbæ secantur, vt Marc. 4. cap. *Terra fructificat primum herbam, deinde spicam, deinde plenum fructum in spica, Et cum produxerit fructus, statim homo mittit falcem, quoniam adest messis.* Falx etiam illud est instrumentum, quo vites & arbores putantur: vt Apoc. 14. *Mitte falcem, & vindemia botros vineæ, quoniam maturæ sunt vix eius. Falces præcidentes ramusculos, sicut Isai. 18. dicitur, præcidentur ramusculi eius falcibus, designant potestatem superni iudicij, quæ euitari non potest, sed omnia circumplectendo præcidit. Siè designant iudicium, seu vltimam sententiam condemnationis malorum, executionem item, (per Angelos, ad quos fit hic sermo, Mitte falces, &c. peragentiam) sententiæ, & punitionis malorum. Potestas diuini iudicij (sicut etiam, vt addo, per Angelos executio Dei mandato) quia intra se omnia incido*

D. Gre- dendo amplectitur (*an* Diuus Gregorius Magnus, lib. 33. Moralium in Iob cap. 14.) falcis appellatione signatur. In Moral. falce enim quicquid inciditur: quaquaerum flectatur, intrus cadit. Et quia potestas superni iudicii nullatenus euitatur (intra ipsum quippe fumus, quolibet fugere conatur:) rectè cum venturus iudex ostenditur, Ioanni Apoc. 14. *Vidi, inquit, super nubem candidam sedentem, similem filii hominis, habentem in manu sua falcem acutam, falcem tenere perhibetur, quia cum potenter ad omnia obuiat, etiam incidendo circumdat. Ecce se intra falcem iudicij propheta vidit cum diceret, Si ascendero in caelum, tu illic es: si descendero ad infernum ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremitis maris. Etenim illuc manus tua deducit me, & tenebit me dextera tua, Psal. 138. intra quandam falcem se vidit: cum ex nullo sibi loco patere fugæ aditum posse cognouit dicens, Psal. 74. *Qui neque ab oriente, neque ab occidente, neque à desertis montibus: (Sabaudi) patet via fugiendi, vel supple, poteris effugere diuinum iudicium, atque ipsam supernæ potentia omnimodam comprehensionem subdens, ait, quoniam Deus iudex est. Ac si diceret: fugiendi via vndique deest, quia ille iudicat, qui vbique est. diuina itaque iudicia falce signantur, quia circumuallantia incidunt atque stringunt vndique. Hactenus sanctus Ecclesiæ Doctor Gregorius. Nec incongruè profectò huic proposito nostro adaptabitur illud, Zacha. 5. *Ego video volumen volans, longitudo eius 20. cubitorum, & latitudo eius decem cubitorum. Et dixit ad me Angelus, Hæc est maledictio, qua egreditur super faciem uersa terra, quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur, & omnis iurans, ex hoc similiter iudicabitur, &c. 70. interpretes, vt etiam D. Hieronymus, ibi obseruat, pro eo quod legitur volumen volans, verterunt, *δριανον ωριανον*, id est, falcem volantem. Volumen autem volans ostenditur, in quo omnium peccata descripta sunt, vt vniuersique recipiat secundum opera sua, siue bonum, siue malum, dicente Danièle, cap. 7. *Throni positi sunt, & libri aperti sunt. Sin autem falcem accipimus, vt 70. transtulerunt: de Apocalypsi Ioannis sumamus exemplum, ca. 14. *Mitte falcem tuam, & metet vineam tuam, quoniam matura sunt vna eius. Pro falce in Deuteronomio capit. 32. *Sagittas & gladium legimus: Inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus deuorabit carnes. Vnde comminatur Psalmista proclamans, Psal. 7.******

Psal. 7. *Nisi conuertamini, gladium suum vibrabit, arcum suum tetendit, & parauit illum: & in ipso parauit uasa mortis. Et in Hieremia legimus, cap. 47. *Vsquequo secabis mucro Hierem. vel gladius Domini? Vsquequo non quiesces? Conuertere in uaginam tuam. Iste gladius non solum falx appellatur, quæ secum, stipulam, spinasque succidit: sed & securis arborum dicitur, quæ succidet, qui non fecerint dignos fructus penitentia. De quibus Ioannes Baptista proclamabat: Ecce securis ad radices arborum posita est. Omnis arbor, &c. vt supra. Volumen istud siue falx, quæ cunctotum delicta succidit, veniet ad domum furis ac periuri, &c. Monemus eos, qui parua putant crimina furtum atque periurium, quod inducatur maledictio, quæ in volumine ac falce descripta est, in domum furis, atque periuri, & commoretur in ea, & omnia eius ligna lapidesque consumat. Quod si in his, quæ minora putantur, (furtum dico, & periurium) tanta poenarum comminatio est: quid dicimus de fornicatione, adulterio, homicidio, sacrilegio, cunctisque criminibus, quæ ab Apostolo inter carnis opera numerantur? Gal. 5. cap. Hactenus Diuus Hieronymus in cap. 5. Zachariæ. Nec committam, quin de falce, istud pro auctario adiciam. Falcem videlicet, præcipuè in Saturni manu, temporis, quod vniuscuiusque rei maturitatem attulerit hieroglyphicum esse, quod & nomen ipsum *δριανον* præ se fert. Nam apud Græcos *δριανον*, vindemiare est, atque metere. Tempus autem edax rerum, omnia demetit. Quam verò falcem in custodis hortorum manu veteres posuerunt, ad fures arcendos, auertere ne fructus læderent deterendas, antiquum inuentum est, castigationis quippe hieroglyphicum. Apud Zachariam (vbi supra) legis falcem contra fures & contra periuros exacuram (vt dictum est) Sic Pierius libro 42. hieroglyph. De falce scripsit. Vel, vt ait Natalis Comes, Mythologiæ libr. 2. capit. 2. De Satur. Huic falcis inuentionem tribuerunt antiquorum nonnulli, quoniam vitæ humanioris auctor fuit Italiam incolentibus, quos plantandi ac falce metendi rationem docuit. Sic ille. Quæ ad institutum nostrum facile applicantur. Cum tanti falces, Ioëlis vaticinio præsentibus iubentur, ad metendum & vindemiandum, vt scilicet præcidatur malitia, quæ exuberavit & superexcreuit, impiorum hominum, Ecclesiæ Christi hostium & aduersariorum ad**

Pierius
lib. 53.

castigandam illorum petulantiam, quoniam venit tempus illorum, ut scilicet puniantur, quoniam repletum est torcular, ait hic propheta. Nota & hoc, quod vindicemæ ipsius instrumentum, ut scripsit Pierius libro de vite (sub finem) nimirum Torcular, in sacris hieroglyphicis est, per quod præcipue tempora arumnosa, pressuræ, vexationesque significantur, in quam sententiam aliquot ex iis Psalmis quibus inscriptio est: in finem, per torcularibus, euagantur, quod notatione dignum est. Sic ille. Torcular vocamus nos Engolifimenses, Aquitani, et truceil. Franci, un pressouer. est autem machina, premendæ uis accommodata. Torcular vini furoris iræ Dei, de quo in Apocalypsi, (c. 19.) erat vindicta Dei in Hierusalem, quando destructa est. Plenum torcular, abundantiam malorum apud vatem nostrum significat. Curemus igitur cum Dei adiutorio vitam nostram emendare in melius, ut futuram venturamque super im probos omnes iram magni Dei, & æquissimi iudicis Christi I Æ s v, effugere euaderetque valeamus. Amen.

Apo. 19.
cap.

HOMILIA XXV.

Populi populi in valle concisionis: quia iuxta est dies Domini in valle concisionis. Sol & Luna obreuebrati sunt: & stelle retraxerunt splendorem suum. Et Dominus de Sion rugiet, & de Hierusalem dabit vocem suam: & mouebuntur caeli & terra, & Dominus spes populi sui, & fortitudo filiorum Israel.

IOELIS CAP. III.

Vod hic cicitur, Populi Populi, omnes in vniuersum significat populos ac frequentes gentes perituras: & subaudiendum est verbum (adeste) scilicet, vel ex textu ipso suppleendum est hoc modo, populi concietur. Vel ut Aben Ezra subaudit, cadent in valle decisionis. Venite in vallem concisionis. Eadem est,

R. Aben
Ezra.

est, quæ supra, vallis Iosaphat dicta est, Et qua verbum Hebraicum, וַיָּרֶחַק, multa significat, nempe, concidere, & certam ac definitam sententiam ferre, Gallicè, *donner un arrest*, (Decidere dicunt.) Rectè ergo, ex interpretatione etiam Rabbiorum apud Mercerum, Vallis concisionis, vel, decisionis redderit, quia vtrumque Iohat nomen, at Decisionis malim, ut, וַיָּרֶחַק הַחַרְוּט, haharuts, 70. interpretatur, *La vallee de l'arrest*. Sic & 70. interpretes, *in pretes*. idem valcant, *La vallee de l'arrest*. Sic & 70. interpretes, *in pretes*. *in pretes* & Theodotio *in pretes* in valle iuris, vel, *Ionathanus* iudicij, Ionathanus Paraphraustes Chaldaeus, vallem decisionis iudicij reddit, ut etiam Iosaphat vallem fuerat *Chaldaus* interpretatus. D. Hieronymus ad hunc locum. Septuaginta & Theodotus *in pretes* & *in pretes*, id est, *causæ & phraustes*. iudicij transtulerunt: pro quo in Hebraico scriptum est, *וַיָּרֶחַק*, quod Hebræi non solum concisionem, sed & aurum interpretari putant, quo scilicet in valle iudicij, quam suspicantur gehennam, excoctis sordibus peccatorum, purum aurum remaneat. Sic ille. R. Aben Ezra appellatur, inquit, hoc nomine, hæc vallis, quia consummatio & decisio fuit super eos. R. David Kimhi, quod, *R. Aben Ezra*. inquit, bis dicitur, Populi Populi duplicatio est ad roborandam sententiam. Vocat autem Concisionem, quia ibi *R. David Kimhi* erunt Gentes concisæ & comminutæ, aut quia ibi deciderit & terminabit iudicium earum, quemadmodum *hi*. eam appellauit vallem Iosaphat. Ac vertit Ionathan, Diuisionis iudicij vallem, ut vertit vallem Iosaphat. Et R. Selomo Iarhi, appellat vallem vbi dicitur iudicium veritatis. Et sic reddidit Ionathan, Vallem decisionis iudicij. Sic Rabbini Mercero interprete, Sunt qui etiam, Vallem Diuisionis nuncupent, quod in iudicio diuidantur, ac discernantur mali à bonis, iuxta illud, Exhibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum. Hæc itaque Vallis est acris iudicij. Potest ex euentu, Vallis concisionis congruè appellari, veluti lignum scientiæ boni & mali, ab euentu dictum fuisse tradunt interpretes: quod diuinæ ciuitatis hostes funditus in ea valle concisi perierint, ex sacra historia. O horrendam concisionem! *Ruperto* Sicut autem Ruperto, huius loci interprete, in valle illa *hoc loco*. Iosaphat, mutuis conciderunt vulneribus aduersarij: sic in *Remigio* illa suprema iudicij die reprobi omnes, propriis ex concisionis condemnandi sunt, ut etiam aliàs præmonuisse *sententia* lo-
mus. Vel Concisionis vallis appellatur, ut *Remigius cum*.

hic obseruat & commentatur, quia sententia omnipotentis Dei concidet & separabit electos à reprobis dicens: *Mat. 25. Ite maledicti in ignem aeternum. Mat. 25.* Hunc sequutus est *Lyranus* quoque; *Lyranus* noster, *Concisionis*, inquit, vallis dicitur, quia sicut separantur oves ab hædis, sic segregabuntur mali à bonis. Cui quadrat illud, *Luc. 16. Magnum Chaos inter Dam-natos, & in sinu Abrahae existentes.* firmatum est: quo iustitio grandi à seinuicem discreti sunt ac diuisi. Iuxta est dies Domini in valle concisionis. De generali iudicio sermo est, Nolui silentio præterire, quod *Quadratus* noster S. Thom. Doctor, linguæ sanctæ non vulgariter per-tus. Homilia in Ioëlem 19. (quæ est omnium penultima) de valle hac, literis consignauit. Vates, inquit, noster suam similitudinem ex agricultura peritam prosequi videtur, in qua patheticus, & affectibus plenus, totum negotium describit, ac si coram gereretur, dicens, vt turba in vallem triturationis congregentur cõueniantve vni, enim, & concisionem, & tribulam (qua frumentum tritatur) significat Sensus ergo Prophetæ est, omnes populos & præcipue inimicos Dei in vnum locum conuenire oportere, vt trituratione vel tribula iudicij definiti, & concisi, purum purum frumentum à palea separetur. Ea dies vindictæ ad eò certa est, vt non etiam longè absit. Nam quo magis improbi Ecclesiam persequuntur, illam iudicij diem super se accelerant. Quæ quidem res in maximis persecutionibus plurimam consolationem adfert. Conteret enim Deus tandem aliquando impiorum colla. Non semper lasciuient hædi cum dominicis ouibus. Hæc *Quadratus* Franciscanus nostri sodalitiij. Quæ tam vera sunt, vt ex Hebraico lexico constare potest, vt, *חרט* harats, cum multiplicis sit significatio-nis (mouere, namque, & decidere, decernere, statuere, iudicare, in sacris Bibliis significat.) Inde deductum nomen *חרט* harats, etiam varia habeat significata: Aurum enim significat, item Concisionem, vt hoc loco Ioel, ac denique instrumentum, quo fruges tritulantur. Tribula vel traha Latinè dici potest. Est autem vehiculi genus, quo frumenta in arca teruntur. Obiter hic inferam quod *Varro* de re rustica lib. 1. c. 52. scripsit de trituratione. In arca excuti grana, ait, Quod fit apud alios iumentis iustis ac tribulo. Id fit è tabula lapidibus aut ferro asperata, quæ imposito auriga aut pondere grandi, trahitur iu-

Quadratus alius Carré, in Ioëlem Homilia 19.

Lexicum Hebrai-

Varro de re rustica lib. 1. c. 52.

mentis iunctis, vt discutiat è spica grana, vt in Hispania citiore & aliis locis faciunt. Apud alios exteritur grege iumentorum in acto, & ibi agitato pericis, quod virgulis è spica exteruntur grana, iis tritis, oportet è terra subia-cti ventilabris, cum verus spirat lenis. Sic *Varro*. Memi-rit me cum in Hispania versaret, in regno Castellæ idem vtilisse, quod *Varro* commemorat ibi fieri solitum. Popu-lares dicunt, *trillar las mieses*. Ante quindecim annos in Italia quoque profectus, experientia didici & obserua-ti, iumentis seu equis agiritis grana excuti: Virgulis si-quidem equorum excussa palea purum colligitur frumen-tum. Apud Iudæos, bobus fiebat triturationio, iuxta illud verbum legis, Non alligabis os bouis tritulantis. At apud nostrates, neque bobus, neque equis iunctis & curréibus, neque vehiculo detentato, aut traha, tribulove, sed flagello seu virga teruntur frumenta. Gallicè dicitur, *battre les bleds en l'aire avec le fleau*. Et hæc quidem obiter dicta sint.

Iuxta est dies Domini in valle concisionis? Quamquam, vt dicitur *Act. 1. Non est nostrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate*, Et de die illa & hora, quæ admodum in Euangelio scribitur, nemo scit, id eòque à futurorum curiosa inquisitione nos debemus retrahere, eo quod penè omnes, qui hæctenus de temporum ratione ali-quid scripserunt, fallaci quadam coniectura decepti sunt: tamen semota arrogantia, pia atque ædificatoria inuesti-gatione, ex sanctis literis futura conicere, non arbitror reprehensibile, ait *Nic. Cusanus*, S. R. E. Cardinalis, au-thor haud quaquam prolerarius, in Coniectura de nouis-simis diebus. Floruit ille circa annum D. 1452. Existimat autè in 34. Iubilæo à resurrectione Christi, resurrectione Ecclesie repulso Antichristo, Dei pietate fore victoriosè gloriosà. Et hoc erit, inquit, post annū Natiuitatis Domini, 1700. ante annū 1734. Post illud autem tempus, Ascensio Ecclesie futura est: Christo sponso adueniente ad iudicium, sed quando veniet nemo sciet. Erit enim ille aduē-tus ita omnibus antea incognitus, quoad temporis præci-sionem: sicut aduentus eius in mundum fuit, in temporis eius præcisione, omnibus ignorus. Tunc sancti scientes, quia veniet, & non tardabit, orabunt vt veniat desideratus omnibus gentibus, dicentes: Quoniã vicisti Domine, hinc nunc Domine, veni: & transfer possessionem tuam in glo-

Act. 1. c.

Nic. Cu-sanus *Car-din. Cõ-iectura de nouis-simis die-bus.*

riam tuam. Scientes appropinquare diem redēptionis sue talia quidem dicent, qui decretus à Deo definitusq; dies sine signo in nocte tanquam fur veniet sicut venit diluuiū, vti fateatur esse Christus. (Nota præcessura quidē aliqua signa in sole & luna & stellis, prædicente Christo in Evangelio, quibus præsignificabitur instare diem iudicii, & in Ianuis ac præforibus esse, non tamen præcisē diem signatum, hunc vel illum, & horam aliquam certam ac præcisam indicabunt) vti verò post primum Adam venit in 34. Iubilæo secundum doctissimum & sapientissimum Philonem in libro Historiarum: consumptio peccati per aquam diluuij, in diebus Noë: ita cōiicimus, quod post secundum Adam in 34. Iubilæo, veniet consumptio peccati, per ignem Spiritus Sancti. Hæc sub omni correctione scriptis mandauit præfatus Cardinalis Cusanus. Gasparis Bruschiij iter, carmine scriptū extat impressum Basilæ per Oporinum, vbi inter cætera hæc habentur, ex quodam vaticinio Ioannis Regiomontani Astrologi: ex Teutonico idiomaq; Latino carmine reddito.

Iter Gasparis
Bruschiij
Poëta.

Post mille expletis à partu virginis annos:

Et post quingentos rursus ab orbe datos:

Octogésimus octauus mirabilis annus

Ingruet, is secum tristitia fata trabet.

Si non hoc anno totus malus occidet orbis,

Si non in nihilum terra fretūq; ruent,

Cuncta tamen mundi sursum ibunt, at que deorsum

Imperia, & lucus undique grandis erit.

Regiomontani sic dicunt verba &c.

Deinde subdit

Millia sex mundo tribuit Theobaus Helias,

Thamudici nobis vt cecinere libri.

Paulò post sequitur.

Millia prima duo, vacua & sine lege futura:

Alteræ sed leges sunt habitura duo.

Tertia verò duo nascenti millia Christo

Attribuit: numero haud abfoluenda suo.

Acceleratum namque hunc rationibus aquis

Iudicium, pereat: ne pia turba quoque.

Sic deinde profequitur,

Præterire autem annorum iam millia quinque

Inque suis sextum curibus ingreditur:

Cuius pars mediā est exacta hoc tempore nostro,

Et superaddita sunt iam quoque lustra decem.

Postea quibusdam interpositis.

Essa dies siquidem postremos abbreviandos.

Ipsa Dei digito litera scripta docet.

Idem Gaspar Bruschius Præfatione ad Engelberti Abbatis librum. De ortu & fine Roman. Imperij, in Hodceporici mei Bauarici, recitauit, inquit, & explicui Latino carmine, inter cætera Ioan. Regiomontani Mathematici celeberrimi varicinium illud de anno Domini 1588. proditum, ac in Castellensi superioris Norici cœnobio, à me sibi ritibus Germanicis inuentum. Describuntur ibi Germanicè. Vixit autem Engelbertus prænominatus circa annum Domini 1297. Et præfationem Bruschius conscripsit Anno D. 1553. die Maij 29. capit. 21. Engelbertus lib. De ortu & fine Rom. Imper. ita scribit, Apostolus 2. Thess. 2. loquens de aduentu Antichristi dicit, quòd nequaquam veniet ille iniquus, nisi venerit discessio primum. De qua discessione dicitur in Glossa ibidem, quòd triplex discessio præcedet aduentum Antichristi, videlicet primò discessio regnorum à Rom. Imperio, secundò Ecclesiarum ab obedientia sedis Apostolicæ, tertio verò discessio fidelium à fide: quia stante adhuc capite Ecclesiæ in spiritualibus scilicet Apostolica sede, & capite in temporalibus, scilicet imperio Romano, & stantibus adhuc fidelibus in fide, locum & commoditatem non habebit deceptio & dominatio Antichristi, capitibus prædictis, & membris ipsorum ei resistentibus. Cùm verò corpus Ecclesiæ factum fuerit Acephalum, & per consequens membra singula sine motu & sensu, quantum ad vnitatem, veritatem ac firmitatem fidei, tunc locum & effectum habebit aduentus Antichristi, & malitia ipsius. Licet tamen Ecclesia & fides possit periclitari, sed nequaquam submergi, iuxta illud Luc. 22. Rogauit pro te Petre, vt non deficiat fides tua, &c. Hæc ille, Quæ ostendunt tunc vel maximè supremum diem instare, cùm viderimus hæc compleri, non quòd præcisè possimus de die illo & hora determinare & certo quidquam adstruere & asseuerare. Errarunt igitur, quotquot temerario ausu certum diem iudicij venturi præscribere, non sunt veriti, vt in Collationibus suis facis lib. 7. Tilmannus Bredembachius cap. 32. memoriæ mandauit, Ex quodam Gammerio cloga nona suorum

Engelbertus li.

De ortu

& fine

Ro. Imp.

cap. 21.

2. Thes. 2.

Luc. 22.

Tilmannus Bre-

dembachius lib.

7. ca. 32.

Collat.

facis.

Collat.

facis.

Collat.

facis.

Collat.

facis.

Collat.

facis.

Collat.

facis.

Collat.

facis.

Collat.

facis.

Collat.

facis.

Bucoli

Cms

Bucolicorum, in Saxonia Vvitembergæ vicinus pagus rusticus est, in quo Stifelius Euangelicus concionator, suis rusticis persuasit 3. Octobris die horam circiter decemam, extremum iudicij diem futurum, idque tanquam ex diuina Spiritus sancti patefactione serio confirmauit. Rustici per vniuersam Saxoniam, agris incultis relicto, negotiis otio posthabitis, omnia sua bona decoquebant, dies noctesque pergræcabantur, certo confidentes 3. Octobris die eiusdem anni, qui erat à Christo nato 1533. mundum periturum, & extremi iudicij diem aduerturum. Cum autem prædictus dies instaret, prædicans siue minister ille Stifelius suggestum occupans, hortatur suos rusticos, et bono iubet esse animo. Tempus instare, quo prout quisque vestitus aderat, cum ocreis simul & peronibus omnes in cœlum auferrentur. At verò hora prædicti iudicij iam diu transacta, Rustici irati Stifelium manibus & pedibus acriter constrictis in curru positum Vvitembergam traxerunt, vbi ipsum coram iudice de illata iniuria grauiter accusarunt, aliquod sibi emolumentum, tuti pro omnibus pecoribus, frugibus & frumentis absumptis sperantes. Sed frustra illum accusarunt rustici: Nam è vinculis redemptum, Lutherus, veteri Ecclesiæ iterum prædicat. Similem prophetam se venditavit Andreas Osiander de nouissimo die, edito quodam libello, vt videre est Cœnturia prima veritarum Euangelicarum, per Ioannem Nafum veritate secunda. Hanc eandem historiam ille præfatus Gammerius Ecloga 9. lepido carmine refert, quod in supradictis habetur collationibus: Vitandæ autem prolixitatis causa transcribere supersedeo. Item capit. 37. ex Lindano lib. 1. de fugiendis Idolis cap. 9. ita refertur: Persuaserat Ioânes Campanus hæreticus, miseris rusticis non longè à fluvio Rura degentibus, in Ducatu Cliuensi, ne amplius auferis sese frangerent agriculturæ laboribus instare diem iudicij, breui omnia inundationibus aquarum delenda: indulgerent genio igitur, quod misellæ spererat vitæ rusticanae: omnia propediè certo certius peritura. Illi stolidi stolido ac deliro Prophetæ creduli, suos vendunt agellos. Qui illos emit, sensit non frustra sese illum aluisse Prophetam. Sic ibi. Patet ex his pseudopphetas præallegatos, malè opinatos fuisse, vanitatisque conuictos, quia certum tempus futuri designassent iudicij. Vnde Apostolus 2. Theff. 2. Rogamus vos fratres, nū, et

Collat.
hac li. 7.
c. 33. ex
Lindano.

2. Theff. 2

non cito moueamini atque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per Epistolam tanquam per nos mislam, quasi inisset Domini dies. Nequis vos seducat villo modo. Quoniam nisi venerit discessio primùm, &c. Vbi sciendum (vt admovent Scholia Græca hoc loco) quòd corruptores Scholia Græca. quidam apparuerunt apud ipsos, qui dicerent instare diem secundi aduentus Christi, & turbabant ac terrebant eos. At Paulus sanè non dicit interim quando erit, sed non nunc saltem instare significat, signa dicens aduentus. Sic ibi. Signa quidem aliqua, in indicia, atque coniecturæ adduci possunt, sed non ob id definiri potest certus dies, D. Antoinus Antoninus Archiepiscopus Florentinus 1. parte, historiarum, titul. 5. §. 5. ex Diui Thomæ sententia scriptum reliquit hoc modo: Diuus Thomas in 4. Sententiarum, pus Florentinus Omnes, inquit, qui voluerunt determinatè de fine mundi loqui, tempus præfigendo, falsi reperti sunt, & reperientur in futurum, qui hoc prænunciant. Sic ille. Sequitur in textu. Sol & Luna obtenebrati sunt, &c. Nempe à §. 5. ex D. Christi & Sanctorum eius claritate obtenebrabuntur, Thomam quemadmodum stellæ non videntur ex oriente solis iurare, siquidem maius lumen obfuscat minus. Vel, vt supra dictum est, sermo propheticus magnas angustias significare solet, per Solis, Lunæ, & stellarum obscurationem. Hic autem nouissimus dies plenus erit angustiarum. Tunc enim pugnabit cum illo, nempe Domino, orbis terrarum contra insensates Sapient. 5. Duo illa luminaria magna, hominum utilitati ac commodo condita ab initio, in conditoris æquissima vltione, sese ad nutum obedientia exhibebunt. Psal. 118. Ordinatione tua perseuerat dies, quoniam omnia seruiunt tibi. Qua de die maxime obseruandum, quòd Sophonias cap. 1. vaticinatur: Dies ira dies illa, dies tribulationis & angustia, dies calamitatis & miseria, dies tenebrarum & caliginis, dies nebula & turbis: dies tuba & clangoris. Cum dicitur, obtenebrati sunt, significatur tenebras futuras quidem, ad mœrorem improborum, claritatem autem ad futuram, ad consolationem iustorum atque electorum. Et sicut Exod. 10. Facta sunt tenebra horribiles, in vniuersa terra Ægypti tribus diebus, Nemo vidit fratrem suum, &c. Vbi cumque autem habitabant filij Israël, lux erat. Ita reprobi in Euangelio proijci dicuntur in tenebras exteriores. Sancti autem videbunt in claritate, Dei maiestatem. Contra verò dicitur de impiis: Tollatur impius ne videat gloriam

D. Antoinus
Archiepiscopus
Florentinus
1. parte, historiarum,
titul. 5. §. 5. ex
Diui Thomæ
sententia scriptum
reliquit hoc modo:
Diuus Thomas
in 4. Sententiarum,
pus Florentinus
Omnes, inquit,
qui voluerunt
determinatè de
fine mundi loqui,
tempus præfigendo,
falsi reperti sunt,
& reperientur
in futurum, qui
hoc prænunciant.
Sic ille. Sequitur
in textu. Sol &
Luna obtenebrati
sunt, &c. Nempe
à §. 5. ex D.

Sapient.
5. cap.

Psal. 118.

Sophonias
cap. 1.

Exod. 10.

- riam Dei. Sed de his nunc quidem satis. *Et Dominus de Sion rugiet, & de Hierusalem dabit vocem suam, & mouebuntur caeli & terra.* (hoc futurum est) interprete Arias *hac loco* rano, quando Dominus causam pro ciuitate sua iudicabit, sententiãque à suis contra impios dicet. Namque propositionem De, vel, à intelligimus, vt causam non locum indicet. Eius enim dictjonis vsus in hanc sententiam ceteris berrimus est. Gallicè. *En faueur de Sion, &c.* Vtitur autem translatione à leonibus sumpta. Confertur siquidem Christus leoni, in Apoc. c. 5. *Vicit leo de tribu Iuda, radix David.* Vt autem leonis vox ceteris animantibus terrore, (sic scriptum est: Amos c. 3.) *Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus loquutus est, quis non prophetabit?* Propriis verò canalis & leonum filiis, securitati & iucunditati esse solet, quippe qui eam vocem victoriam prædãque sibi promittente intelligant: sic filij Dei tunc maxima spe & securitate erant, cum maxima in calamitate & turbatione ceteros esse cognoscent. O quàm horribilis erit ille rugitus! cum dicitur: *rus est Dominus: Discedite à me maledicti, Matth. 23* De istis autem subiungitur: *De Hierusalem dabit vocem, gratiasam scilicet. d. Venite benedicti patris mei,* ibidem. Rugiet iudex aduersus damnatos, Psal. 2. *Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos:* Sed prorsus benignè affabitur electos suos. Et quia ab hoc rugitu cœlum & terra contremiscent, appositè sequitur: *Mouebuntur cœli & terra.* Cœli quidem ad receptionem iustorum. Terra verò reproborum, quando quidem locus gehennæ sub terra dicitur esse. Sed antequam ad reliqua veniam, animaduersione dignum duco, quod Vates noster Dominum ex Hierusalem loquuturum, prædicat. Quod magnopere aduersus Iudæos facit. Nam stante adhuc Hierosolyma impleti hoc oportuit. Respondeant autem per quem, & quomodo sit impletum, & quando. Nam de Messia: regno loqui Prophetam certum est, sicut & Isaias c. 2. *Venite, ait, ascendamus ad montem Domini, & docebit nos vias suas, quia de Sion erit lex, & verbum Domini de Hierusalem, & iudicabit gentes, & constabunt gladios suos in vomeres, &c.* Hæc ad primum referenda sunt Christi aduentum. Iudæi cæci nesciant quò se vertant. At nos scimus impletum esse per Christum, qui & verus יהוה, Iehouah est, siue, Dominus Deus, Ioan. 14. *Creditis in Deum & in me credite: vt simus in vero filio eius.* *x. Ioan. 5. Hic est verus Deus & vita æterna, x. Ioan. 5.* In Christo habitans plenitudo

plenitudo diuinitatis corporaliter. Coloss. 2. Hinc ergo duo Coloss. 2. colliguntur egressuram ex Sion nouam Doctrinam 2. Doctorem, qui eam primus sparget Deum esse: iunò & tertium consequitur, nempe hominem etiam esse, quia corporalis loci hic meminit, & vocis, quæ auribus hauritur. Vnde rursus colligitur, quia homo erat, mori opportuisse & quia Deus etiam erat, oportuisse resurgere, & cætera historica Noui testamenti.

Sic autem (non extra propositum planè, interpretando; ad primū Christi referas aduentum oportet, quod communiter ab interpretibus de secundo aduentu accipitur. Quod si subscriplerint nec fuerint refragati Iudæi, hoc etiam modo tenentur constricti, nam coguntur nobiscum fateri & admittere duplicem Christi aduentum, quo dato, si ad secundum referant, compellentur sibi primum ex præsuppositione recipere. Secundus enim in ordine ad primum necessariò dicitur. Adde quod illud Ex Isaiã productum, Et constabunt gladios suos in vomeres, ad primum Messia: aduentum, qui tempore vniuersalis pacis sub Augusto extitisse perhibetur, Luc. 2. *necessariò referendum est.* Luc. 2. c. In fonte Hebraico habetur יהוה, Iehouah, vbi editio Latina ponit: Dominus de Sion rugiet, & de Hierusalem &c. vt ad Deum verum referendum indicetur. Nec repugnat præfata expositioni, de primo aduentu, quod apud Vatem subsequitur: *Mouebuntur cœli & terra.* Et enim tunc etiam omnia commota sunt (nascente scilicet & veniente in hunc mundum Messia) iuxta Prophetiam Aggæi cap. 2. *Adhuc vnum modicum est, & ego commouebo cœlum & terram, & mouebo omnes gentes. Et veniet desyderatus cunctis gentibus: & implebo domum istam gloria. Magna erit gloria domus istius nouissima plusquam prima dicit Dominus exercituum.*

Quæ ad primum noscuntur pertinere Christi aduentum, cum stare adhuc templum secundum, quod à Romanis post Christi ascensum, euersum est. Illud namque Christus in carne, sua præsentia honorans, dum in templo præsentatur, Luc. 2. dum in eo duodenus remansit, & inuentus est in medio Doctorem, ibidem, dum creberrimè in illo prædicauit: Ioan. 18. *Ego semper docui in synagoga, & in templo quo omnes Iudæi conueniunt &c.* Dum suis miraculis ipsum illustrauit: Matthæus 21. *Intrauit Iesus in templum Dei: Et accesserunt ad eum cæci &*

caci & claudi in templo: & sanauit eos. Hoc inquam, modo & ratione celebrior longe fuit secunda domus, siue secundum templum, quam primum, non ratione pretiositatis materiae: cum prius fuerit auro argentoque locupletius, ac magnificentius structura & aedificiis, sed posteriorius praestantius fuit, ob ea, quae supra enumerata sunt.

Heb. 12. cap. Verum Paulus in ea, quam ad Hebraeos scripsit Epistola, **cap. 12. supra dictam Aggaei Prophetiam accommodat ad alium etiam Christi aduentum. Hoc modo. Videte ne aspernmini eum, qui loquitur, Christum nimirum. Nam si illi non effugerunt, aspernati eum, qui supra terram ius dicebat: (id est, Moysen legislatorem, qui terrena & transitoria promittebat) multo magis nos, si eum qui de caelis est, auerferet (a communi intelligentia subauditur, ius dicentem, siue loquentem aut promulgantem si auersemur, non effugiemus) & ipsum Christum, caelum in haereditatem promittentem intelligit. Quid si Iudaei recusantes obtemperare Moysi non effugerunt exitium, quomodo nos effugiemus reculantes obtemperare ei qui de caelo loquitur, hoc est Christo? Cuius vox rum concussit terram (quando scilicet legem ferebat in monte Sina.) At nunc denuntiauit dicens: adhuc semel ego concutio, non modo terram, verum etiam caelum &c. Prius concussus est mundus in legislatione facta in Sina: Etenim terra mota est, & caeli distillauerunt a facie Sinae.**

Psal. 67. a facie Dei Israel, Psal. 67. Rursum in aduentu in carne, commotus est mundus, Nam commota est omnis Hierusalem, **Matt. 2. Matth. 2. & 21. Et concutientur omnia manifestata simulachra & 21. 6. Aegypti: a facie eius, Isa. 19.** Concussionem autem siue commotionem dicit, veluti sonoritatem praedicationis, per quam commoti & translati sunt, puta a veteri statu, qui in errore agebatur. Ita habet D. Cyrillus: quod ait adhuc semel, dicit in secundo suo aduentu qui fiet cum gloria, quando transmutabit & variabit creaturam. Tunc enim maxime commouebitur creatura, aut verum terra motum intelligit & concussionem. Haec in scholiis Graecis in 12. capit. Heb. Psalmo 75. Terra tremuit, & quieuit, id est obstupuit, cum exurgeret in iudicium Deus. Nota illud fuisse etiam completum tempore passionis Christi. Tunc motum est caelum, quando sol obsecutus est, & tribus horis tenebrae factae sunt super vniuersam terram,

Mat. 27. cap. *Matth. 27. Terra mota est cum saxa scinderentur, sepulchra patefcerent, ipsa quoque terra tremuit, & commota sunt*

omnes

omnes gentes praedicantibus Apostolis, quia in omnem terram exiuit sonus eorum, **Psal. 18.** Caelum motum est, in **Psal. 18.** primo Christi aduentu, de quo aperte satis Aggaeus Propheta agit, quando, **Matth. 2.** Nascente Christo exorta est, **Matth. 2. cap.** vltimaque stella eius in oriente. Item, quando, caelum, eo

ascendente illi patuit, & terra mota est in eius passione, **Matth. 27.** (supra dictum est.) Ergo locus Aggaei, qui de primo Christi aduentu intelligitur, non inepte tamen, sed

valde accommodè ad secundum Christi aduentum applicatur ab Apostolo, quando veniente in iudicium Domino mouebuntur & caelum & terra, vt in meliorem immutentur formam. Verum de his haecenus. Referendo autem ad primum aduentum rugitum leonis dicendum erit, aptè quadrare ad mysterium Euangelij, quod est docere poenitentiam & remissionem peccatorum nomine Christi

(**Luc. 24.**) in omnes gentes. Rugitus Symbolum est doctrinae de poenitentia: vox leonis formidabilis, quam non edit nisi iratus. Fanelico & praedam adepto leoni, tribuit rugitum scriptura, **Psal. 21. Sicut leo rapiens & rugiens, Apoc. 10. Clamauit voce magna, sicut cum leo rugit.** Hic rugitus & si formidabilis est, & terroris plenus, est tamen salutaris.

Ad hanc vocem ex Sion commouetur caelum & terra. Caelum aperitur, nec manet vltra clausum. Pater de caelo commendat filium, & terra nouam induit faciem. Qui securi erant, Deum timere incipiunt, mouentur serio ad poenitentiam. Ad hanc denique vocem noua fiunt omnia. Repetitio quaedam est Hebraeis familiaris, nec tamen otiosa, Dominus de Syon rugiet, & de Syon dabit vocem suam, Sic quoque **Michee 4. De Sion egreditur lex, & verbum Domini de Hierusalem, & concident gladios suos in vomeres, ut & apud Isaiam cap. 2. & non discent ultra belligerare. Amos cap. 1. Dominus de Sion rugiet, & de Hierusalem dabit vocem suam. & cap. 3. Numquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit praedam? Numquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit? Leo rugiet quis non timebit? Sic ille. Vt autem non sine causa rugit leo, nisi praedam habeat, aut iam apud se, aut paratam, & in propinquo quam corripit: sic Dominus non sine causa per Prophetas comminatur, sed aliquid est, quod cum huc impellat, praeda scilicet parata, id est populi peccata, quae sit puniturus, vbi civilium fuerit, nisi resipuerit. Ad rugitum leonis, & homines & ceterae animantes expauescere solent. Sic Ioel**

v subiungit:

Psal. 17. subiungit: *Mouebuntur caeli & terra, Psalm. 17. Commo-
est & contremuit terra, fundamenta montium conturbata sunt
& commota sunt, quoniam iratus est eis. Sic solet scripserit
Domini formidandam potentiam describere. Vt vero ter-
ribilis hostibus, sic populo suo gratus erit Dominus, vt
sub eius alas confugiant, & in eo vires accipiant veri Is-
raëlita, id est, fideles. Hoc est, quod subditur: Et Domi-
nus spes populi sui, quia tunc videbit Dei populus, quod
non est sua spe defraudatus, Sapient. 5. *Stabant iusti in ma-
gna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt, &c. Psalm.
27. Dominus fortitudo plebis suae, Roman. 5. Spes non confundit.**

*Sap. 5. c.
Psal. 27.
Romano.
5. cap.*

*S. Gregē-
tius Ar-
chiepisco-
Tephren-
sis, dispu-
tat cum
Herbano
Iudaeo,
Gulonio
interpre-
te.*

ne electi vniuersi designantur. S. Gregentius Archiepisco-
pus Tephrensis, disputatione cum Herbano Iudaeo inter-
multa, praeclare etiam scribit hac de re ita: Mens siue in-
tellectus Deum cernens & intuens exponitur Israël. Post-
quam igitur vos Iudaei qui aliquando fuistis mens Deum
videns, cum ad vos Dei vnigenitus filius venit, sententia
spontè concitata vestros clausistis oculos, ne viderent ves-
tere carentem lucem, continuo excæcati fuistis, & pereun-
tes desuistis esse mens Deum cernens, ob eamque causam
gentes, quæ antea carutiebant, mentem ad Deum subu-
lerunt, & vnigenæ Dei filio crediderunt: & mox lucem in-
tuitæ sacrosanctum lauacrum acceperunt. Atque ilico ip-
sis nomen Israël inditum atque impositum fuit, quod Dei
manu vobis sublatum fuit. Nunc igitur, qui Deum con-
templantur, & mentis oculis cernunt, reuera & dignè ac
meritò Israëlita vocantur: qui autem perfidia, & perui-
caci incredulitate occæcati sunt, cum sua pernicie & exi-
tio deserunt nomen Israëlitis habere & audire. Quoniam
igitur Israëlitis nomen ex vobis translatum est, & gentibus
inditum, notum est & perspicuum Prophetam dixisse (Mi-
chazam intelligit, cap. 5. Ex te, o Bethlehem, exibat dux,
qui sit dominator in Israël.) De gentibus, vt sit princeps
& dux in Israël. Haecenus ille. Ad hanc planè analogiam,
& nunc Ioëlis vatis nostri verba hæc: Fortitudo filiorum
Israël, &c. exponere oportet, de Israëlè spirituali ac my-
stico, non autem carnali & ad literam? (*Litera enim occidit,
spiritus*

*Spiritus vero viuificat, ait alicubi Apostolus.) Psalm. 17. Dili-
gam te Domine fortitudo mea. Fortitudo suorū est Dominus, Psalm. 17.
robur, præsidium, columnen, & arx filiis Israël, quod ad
piorum consolationem potissimum pertinet. Nonne Noë,
Abraham, Loth, Iacob, Ioseph, Moyfes, Dauid, Iudith,
Iudei frequenter, Ezechias, Iosaphat, & ex sacris, innu-
meri alij, protectionem ac fortitudinem Dei, eos confer-
nantis in angustiis, contra hostium insultus, sapè experti
sunt? In Deo, ait Psalter, faciemus virtutem, & ipse ad nubi-
lum deducet inimicos nostros. ac rursus, Dabit virtutem & for-
titudinem plebi suae. Benedictus Deus. A M E N.*

HOMILIA XXVI.

SIVE PENVLTIMA.

*Et scietis quia ego Dominus Deus vester, habi-
tans in Sion in monte sancto meo, & erit Ieru-
salem sancta, & alieni non transibunt per eam
amplius. Et erit in die illa stillabunt montes dul-
cedinem, & colles fluent lacte: & per omnes
rivos Iuda ibunt aquae, & fons de domo Dauid
egredietur, & irrigabit torrentem spinarum.*

IOELIS CAP. III.

Ostquam propheta sententiam iudicis su-
premam, erga malos, nimirum tanquam
leonis rugientis, at erga bonos tanquam
amabilis patris gratiosam vocem descrip-
sit: subiungit de statu beatorum, ad calcem
sui vaticinij, acturus quoque de sorte infel-
lici ac tormentis reproborum. Et scietis quia ego Deus
vester, (*impariter dictum*) id est reipsa intelligetis, (quum
hostibus vestris flammis acribus addictis, mirabiliter vos
ad me in anima & corpore ad beatam assumam vitam)

quia ego Dominus vester, peculiari quodam modo, favore singulari, & amore plusquam paterno, maternove erga vos affectus. Quis enim pater, aut quæ mater adeo filium diligit, vt Dominus suos electos? Rom. 8. *Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat. Quis est, qui condemnat? & rursus, Scimus quoniam diligentes Deum omnia cooperantur in bonis, ijs, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nam quos præciuit, & prædestinavit conformes fieri imaginæ filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & iustificavit: quos autem iustificavit, illos & glorificavit. Quæ sanctæ gradatione ostendit Apostolus ineffabilem esse Dei erga electos suos amorem, adeo vt speciali quodam titulo Deus illorum dicatur, cum tamen idem sit Dominus omnium, Romanor. 10. atque Deus nudum Iudaorum, sed & gentium. Romanor. 3. An Deus Iudaorum tantum? nonne & gentium? Imò & gentium. Quoniam quidem vnus est Deus, Ephes. 4. Vnus Deus & pater omnium. Sic peculiariter Deus vocari voluit Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Heb. 11. *Non confunditur Deus vocari Deus eorum: parvulus enim illis civitatem, ait D. Paulus, & Genes. 15. Factus est sermo Domini ad Abram dicens, Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Vides quod suorum electorum specialiter Deus ac Dominus appellatur. Habitans in Sion, nempe cælesti, in illa sublimi habitat Deus, in qua facie ad faciem, sicuti est, à beatis videtur & cognoscitur, vnde Pfaltes, Psalm. 83. Videbitur Deus Deorum in Sion, Psalm. 75. Factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion. Et vas electionis Hebræis scribens, Non accessistis ad tractabilem montem, & turbinem & caliginem & tubæ sonum terribilem: sed accessistis ad Sion montem, & civitatem Dei viventis, Ierusalem cælestem, & multorum millium angelorum frequentiam, Heb. 12. & ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cælis, Heb. cap. Gal. 4. illa quæ sursum est Hierusalem libera est: quæ est mater nostra. Vocatur autem hoc loco, Sion mons sanctus, de quo supra quidpiam diximus, cap. 2. huius Prophetiæ sub finem Psalm. 2. Ego constitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum eius, &c. Psalm. 14. Quis requiescet in monte sancto tuo? Sequitur in contextu: Et erit Ierusalem sancta, triumphans Ecclesia, qua de hîc agitur, veteræ sancta est, sine ruga & macula, Ephes. 5. vt exhiberet Christus sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam aut rugam**

gam aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata, Apocal. 21. non intrabit in eam (sanctam civitatem Ierusalem) Apocal. aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & men- 21. cap. dacium. Psalm. 14. Qui ingreditur sine macula, hic habitabit in tabernaculo Domini. & Paulus Hebr. 12. Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Rectè ergo subiungitur: Et alieni non transibunt per eam, &c. Isai. 52. Hierusalem civitas sancta, Non adiciet ultra vt pertranseat per te incircumcisus & immundus. In hac sancta civitate soli erunt iusti, boni, & electi; amici & filij Dei, Apoc. 22. Foris canes & venefici & impudici & homicida & Apoc. 22 idolis servientes, & omnis, qui amat & facit mendacium. Sicut enim cum clausa esset ianua; foris manserunt, vacuis lampadibus; fatua virgines; Matth. 25. Sic & alieni non transibunt per Ierusalem amplius. Claudetur illis ianua, Isai. 35. Erut ibi semina, & via sancta vocabitur, non transibit per eam pollutus, Isai. 35. non erit ibi leo; & mala bestia non ascendet per eam, nec inveniatur ibi. In summa alieni, hoc est; improbi non erunt amplius commixti cum iustis, sicut fuit in Ierusalem terrena & militante, vbi hæretici cum Catholicis, tyranni ac lupi rapaces, non parcentes gregi, cum simplicibus ouibus permiscerentur nunc quidem; ad extremum verò segregabuntur, quando Christus in nouissimo die purgabit aream suam, & permundabit eum. In inferno sunt soli mali, in cælo soli boni.

In hoc autem mundo, boni cum malis commiscerentur. Sed Marth. 25. Separabit in fine pastor oves ab hædis. Tuncque plenè ac perfectè erit Ierusalem sancta, quæ tamen nunc etiam, iuxta Symboli Apostolici articulos; *Cre do sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum; carnis resurrectionem*: Sancta est, & congruè appellatur Ecclesia sancta, vt infra diffusius (propitio nobis Deo) explicabimus: Siquidem de præsentî Ecclesia militante & visibili accipiendi sunt præfati articuli, cum agatur de remissione peccatorum & carnis resurrectione. Quæ enim in terris adhuc est, & in carne Ecclesia, credit remissionem peccatorum, atque etiam expectat resurrectionem carnis. Non tamen (quamdiu degit ac militat in hoc impiò seculo) perfectam omnibusque numeris absolutam sanctitatem adipisci potest. Nam ad messem vsque erunt zizania cum tritico permixta: *Matth. 13. Hædi cum ouibus vsque ad vesperam in pascuis*

commorabuntur. *Matt. 25.* Mali pisces cum bonis in verticulo & sagena, quousque in littore separentur, remanebunt. (*Matt. 13.*) stultæ virgines cum prudentibus vnâ dormient, donec sponso obuiam prodeant (*Matth. 25.*) Palca cum frumento retinebitur, donec Dominus arcam suam perpurgauerit, vt in Euangelio edocetur. In arca Noë, munda & immunda animalia morabantur. Saul inter prophetas (vt indicat ortum inde Prouerbiū) & Simon Magus inter baptizatos in primitiua Ecclesia. Inter Apostolos Christi vnus Iudas. Mali denique cum bonis hic semper & ab omni xpo fuerunt permixti. Cum filio liberæ, filius ancillæ, Isaac nempe cum Ismaële: *Sed quid dicit scripturæ Eijre ancillam & filium eius, Non enim erit heres filius ancillæ, cum filio liberæ: Gen. 21. & Gal. 4.* Cum Iacob leui, manebat quoque aliquandiu Esau vir pilosus & hirsutus atque venator. Cum Israëlitis fuerunt Choræ, cuiusque complices schismatici, sed vltione diuina, igne consumpti & dehiscente terra absorpti sunt. *Inter filios Dei (Iob cap. 1.) assistit adfuitque etiam Satan. Quid plura? Quandiu in hoc mundo militabit Ecclesia, malos semper bonis permixtos in vnum collectos habebit, multi enim sunt vocati, pauci verò electi, vt non semel in Euangelio dicitur. Proprietas Ecclesiæ vna est, vt sit sancta, quod à prinçipe Apostolorum ponitur his verbis. I. Pet. 2. Vos autem genus electum, & gens sancta. Appellatur autem sancta, quòd Deo consecrata dedicatæque sit, quemadmodum & in lege Primogeniti, qui Deo altissimo dedicabantur, sancti sunt appellati, quod, Luc. 2. ex lege refertur, ac repetitur: *Omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur.* Nec mirum cuiquã videri debet, Ecclesiam dici sanctã, quamquã multos peccatores comprehendat: sancti enim vocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt, qui se, fide ac baptisinate suscepto, Christo cõsecrarunt: tamen in multis offendunt. Quædammodum, qui artem aliquam proficuntur, quãuis artis præcepta non sequent, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Paulus Ecclesiam Dei, quæ erat Corinthi salutans, sanctificatos in Christo Iesu, vocatos sanctos cum omnibus, qui inuocant nomē Domini nostri, I. Cor. 1. appellat, in quibus nonnullos fuisse perspicuū est. quos vt carnales & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat, ibidem, & c. 3. atq; s. de incestuoso Corinthio. Sancta etiam dicenda, quòd veluti corpus cum sancto capite Christi*

Christo Domino totius sanctitatis fonte, coniungitur, à quo Spiritus sancti charisimata tanquam à capite in mēbra diffunduntur. *Ioan. 1. de plenitudine eius nos omnes accepimus, Ioan. 1. c. gratiam pro gratia.* Præclare sanctus Augustinus tom. 8. in D. Aug. Psalmum 85. interpretans verba illa Prophetæ: Custodi tom. 8. in animam meam, quoniam sanctus sum. Audeat, inquit, & Psal. 85. Corpus Christi audeat & vnus ille homo, clamans à finibus terræ cum capite suo, & sub capite suo dicere, sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis gratiam baptismi, & remissionis peccatorum. Vnde I. Cor. 6. pluribus enumeratis sceleribus, *Et hæc quidem fuisti, ait Apostolus: sed ablutus es, sed sanctificatus es, sed iustificatus es in nomine Domini nostri Iesu Christi, & Leuit. 19. Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester.* Et paulò post, idem August. Si Christiani omnes, & fideles in Christo baptizati, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit: *Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Gala. 3.* Si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos nō esse, capiti ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta sunt. Sic ille. Accedit etiam, quòd sola Ecclesia legitimū sacrificij cultum, & salutarem habet sacramentorum vsum, per quæ tanquam efficacia diuinæ gratiæ instrumenta, Deus verã sanctitatē efficit, ita vt quicunque verè sancti sunt, extra hanc Ecclesiã esse nō possint. Pater igitur esse sanctam Ecclesiã, quoniam corpus est Christi, à quo sanctificatur, cuiusque sanguine abluirur. Hæc ex Catechismo Tridentino ad Parochos, in expositione articuli, Credo sanctam Ecclesiã habentur, quo nihil potuit dici vel melius aut doctius. Doctus Somnius, Episcopus quondam Antuerpiensis, de Ecclesia Dei, eiusque proprietatibus agens. cap. 4. ostendit multis modis sanctam dici, veluti multifariam sumitur sanctum. Iuriconsulti siquidem, sanctam nominant, tum quod est munitum, tum verò, quod est sanctione aliqua firmatum. Lege 8. Sanctum est. Digeistis, De diuisione rerum. Martianus, Sanctum est, ait, quod ab iniuria hominum est defensum atque munitum, tractum à sagminibus herbis, quas legati populi Romani ferre solebant, ne quis eos violaret. Potest sic dici Ecclesia sancta: quia Christus defensor eius & fortitudo, vt hoc loco Ioël noster asserit eamq; reddit sanctam, hoc est, inuiolabilem, non secus atq; maritus coniugis suæ, reputans iniuriã Ecclesiæ velut suam, quam custodit vt pupillam oculi sui, & quicumque

Catechismus Tridentinus. Somnius, de Ecclesia c. 4.

I. S. D. de diuis. rerum.

violare molietur conabiturque charissimam Christi sponsam, inultus non manebit. Item, 1.9. Sacra loca. D. eodem dicit Vlpianus. Proprie dicimus sancta, quæ neque sacra, neque prophana sunt, sed sanctione aliqua firmata, ut sanctæ leges, hoc est sanctione aliqua subnixæ. Hoc modo sancta est, & dicitur Ecclesia: quia, 1. *Timoth. 3. columna est, & firmamentum veritatis*. Tantæque nititur sanctione in definiendo & iudicando, ut dicat Christus, (*Matth. 18. c.*) *si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus*. Cum igitur Sanctum, ut Donatus definit, sit, quod est omni obseruatione inuiolabile, atque Ecclesiæ decreta omni obseruatione inuiolabilia esse debeant, constat non abstrahi vel extra propositum eam dici sanctam. Nec debet vocari Ecclesia (sicut supra allegata. I. Vlpianus, loquitur) sacra vel prophana, proprie vel præcisè. Quin potius valde sacra, cum hoc additamento, & neutiquam prophana dici debet, quia Deo est consecrata Christi sanguine, in sacramentis. Tertio modo, scriptura vocat sanctum id, quod separatum, atque à vulgari & profano vsu & consuetudine distinctum est: sic Ecclesia sancta est, à profano viuendi ritu, ad pium atque christianum tralata, sicut docet Apostolus 1. *Thess. 4. Hac est voluntas Dei sanctificatio vestra, ut abstineatis vos à fornicatione, ut sciat unusquisque vas suum possidere in sanctificatione & honore: non in passione desiderij, sicut & Gætes, quæ ignorant Deum*. Itē alio modo capitur sancti, ut etiā apud Græcos *ἅγιοι*, quasi *ἄγρο ἢ γάμοις*, sine terra hoc est, purum, incorruptum, vnde Sanctus vir, qui est incorruptis moribus. Vnde D. Cyrillus in Leuiticum lib. v. decimo, ad verba: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, ita scribit: Ipse sermo in Græca lingua, cum dicitur *ἅγιος*, quasi extra terram esse significat. Quicumque enim se consecrauerit Deo, meritò extra terram esse, & extra mundum videbitur. Potest enim dicere & ipse super terram ambulans, *Philip. 3. Conuersationem in caelis habemus*. Hac ibi Cyrillus. Sicque Ecclesia Dei reuera sancta est. Nō quod in omnibus suis ac singulis membris sit pura & immaculata, sed quod talis est secundū electos, spirituales, quos habet plurimos, velut potiorē sui corporis partē, & iuxta sinceriorē illam partē, sanctam denominamus. Nā à principaliori (ut aiūt Philosophi) sit denominatio. Quē admodum namque nemo sanctorum hic viuentium, ne ipse quidem Paulus, qui de seipso, *Ephes. 3. scribit: Mibi omnium*

sancti

(sanctorum minimo, data est gratia hæc, euangelizare in Gentibus, &c. Sanctus est secundum omnem partem sui. Scio, inquit, quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Quoniam in carne nostra, ut ibidem dicitur, habitat peccatum. *Rom. 7. Ro. 7. ca.* lex membrorū, peccati fomes, rebellio contra spiritū, & carnis concupiscentia, nihilominus tamē: homo quādiu mente seruit legi Dei, tandiu dicitur sanctus. Non quod in hoc mundo homo totus & secundū omnem partem sui purus sit & immaculatus, sed quia talis, secundum eam partem, quæ præcipue homo est: Eodem modo Ecclesia hic militas, sancta dicitur, propter spirituales viros. de quibus merito illud, *Psal. 118. intelligas: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini*. Et quidem sicut dicit Apostolus, 2. *Tim. 2. In magna domo sunt vasa non solum aurea & argentea, sed & lignea atque fictilia. & quaedam quidem in honorem, quaedam autem in contumeliam*. Sic præsens Ecclesia, bonos & malos mixtum continet. Vasa honoris ac etiam contumeliæ. Erat Iudas proditor intus in Ecclesia vsque ad diē mortis suæ, quia tum primū vacauit Episcopatus ministerij eius, vt ex Psalmis citat D. Lucas, *Act. 1. licet totus* malus esset. Habuit præterea nascens Ecclesia sub Christo Iacobum & Ioannem zelo vindictæ vitrā quā oportuit inflammatos. Habuit Petrum tertio negantem Christum Dominum suum. Habuit cæteros Apostolos de primatu contendentes. Habuit denique quosdam eousque suo serui addictos, vt tandem Christum & sanctum collegium eius desererent. *Ioan. 6.* Et post Christum sub generatione Apostolica, habuit inter Corinthios de virtute baptismi altercantes, Cœnam quoque Domini irreligiosè tractantes. Habuit & incestuosum illum Corinthium, insuper Hymenium & Alexandrum blasphemantes, donec excommunicati per Paulum, procul fierent ab Ecclesia. Habuit præterea falsos fratres sine numero: Antichristos multos, infirmos, contumaces, pœnitentes denique & impœnitentes. Porrò si hic status erat Ecclesiæ, & sub Christo, & sub Apostolis statim post Christum, quibus nemo alius potuit aur inculpatius præesse, aur laborare studiosius in verbo, & doctrina: quā pugnans igitur impiè aduersus veritatē Euangelicā, qui contendunt peccatores non posse pertinere ad vniōnem Ecclesiæ, asserentes Ecclesiam esse sanctam & immaculatam: Quomodo olim Donatistæ tempore D. Augustini, perperam affirmabant? Resolutio-

riè itaque tenendum est, nunc quidè in Ecclesia malos bonis permixtos esse, à patre verò magis principali, totam Ecclesiã phrasi notissima sanctam Denominari. Triùphantem autem reuera esse sanctam, ab omni ruga ac macula secretam atque repurgatam. Et quod scribit Apostolus, *Ephes. 5.* (*Ephes. 5. supra allegatum est*) nihil nos mouere debet. Non enim asserit Ecclesiã nunc non habere maculam aut rugam, sed finem indicat & exprimit Christi passi & sacramenti instituti. Quoniam idè tradidit semetipsum pro Ecclesia, idè quoque sacramentum instituit in Ecclesiã, vt tandem exhiberet eam, non habentem maculã aut rugam, quomodo exhibebit eam cù tradiderit regnũ Deo & Patri, quod erit in consummatione seculi. Interea verò temporis sedulo purgationè facit veterũ delictorũ in sanguine redèptionis, per fidem, per verbum, per sacramentum. Quod si quid minus hñc expurgauerit ante mortem, id vterius perficit post mortem in igne dici suã, quem purgatorium vocamus, totum ad eum finem, vt exhibeat tandem sibi Ecclesiã penitus immaculatam, quod vates noster disertis significat verbis, & erit Hierusalem sancta: Hactenus ex Somnio vbi supra. Quod sequitur *Alieni non transibunt per eam.* Si ad præsentem referas Ecclesiã, de excommunicatione erit accipiendum, de qua, *Mat. 18. Si Ecclesiã non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus, &c.*

Mat. 18. cap.

Mat. 5. & 18. c.

Vt videlicet incorrigibilis ac obstinatus peccator, tanquam alienus, non transeat per Ecclesiã, sit illi interclusus aditus, sit præcisus à corporis communione, à participatione eorum, quæ sacra sunt, & à consuetudine hominũ fidelium in ciuilibus expellatur. Id Saluator noster voluit, sponfam suam alloquens Ecclesiã: *Mat. 5. Si oculus tuus dexter scandalizat te, Erue eum & proiice abs te. Expedi enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuũ mittatur in gehennam. Et si dextera manus tua, Si pes tuus, &c. eijce, abscinde, scilicet tu Ecclesiã, per tuos Episcopos & præpositos, quos habes. Expedi enim tibi magis, o sponã meã Ecclesiã, vt pereat tibi vnũ membrorum tuorũ, quàm vt totum corpus tuũ in gehennam eat. Et Mat. 18. bonũ est tibi ad vitam ingredi debilem vel claudũ, quàm duos pedes habẽtem, mitti in gehennã ignis. q. d. Expedi tibi sponã meã Ecclesiã, vt vnũ membrorum tuorum pereat, quàm totum corpus tuum eat in gehennam. Hoc & Paulus, 1. Cor. 5.*

1. Cor. 5.

expressit

*expressit dicens: modicum fermentum totam massam corrumpit. Expurgate ergo vetus fermentum. nempe incestuosum illum de quo iterum: Auferte malum ex vobis ipsi, ibidem. Opiliones idè morbidam ouem expellunt, ne grex totus pereat. Itaque, vt in summa dicam, proijciendi sunt foras, per excommunicationem, Alieni, nempe hæretici, Dicente Apost. 1o: Hæreticum hominem, post vnam, & secundam correctionem deuota. Tit. 3. Item Gal. 1. Si quis vobis Euangelizauerit præter id, quod accepistis, Anathema sit. Et Christus Galat. 1. Math. 15. Omnis plantatio, quam nõ plantauit Pater meus, eradabitur. Si blasphemos illos Alexandrum & Hymenæum, Paulus, 1. Tim. 1. tradidit Satana: cur non etiam hæreticos excommunicet tanquam alienos Ecclesiã qui maiestatem blasphemant: vt D. Iudas, cap. singulari suã Epistolã scripsit, Galat. 5. vtinam abscindantur, qui vos conturbant. At verò qui magis Ecclesiã pacem turbant vnitatem eius scindunt, quam hæretici & schismatici? Igitur iure longè optimo vt alieni abscindendi sunt, vt non pertranseant per Hierusalem, adè vt non recipiat eos quis in domum suam, nec eis aue dixerit, in secunda D. Ioannis Epistola, & 2. Thess. 3. Denuntiamus vobis in nomine Domini nostri IESU CHRISTI, vt ca. singulari subrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non lani. secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Igitur locus iste, Alieni non transibunt per illam amplius, vel, de impiis non admittendis Ecclesiã intelligatur, quos tanquam noxium sanguinem phlebotomiã, seu venã sectione & incisione, à corpore eiicere oportet, & membrum gangrenã seu igni pessifero infectum, tempestiuè, ne perdat totum, reseccare, atque ab ouili ouem morbidam ne perdas integrum gregem, submouere, per excommunicationis sententiã. Vel, in futuro seculo intelligitur, quum sancti erunt in gloria, & mali proijcientur in tenebras exteriores. Nunc sequentia videamus. Stillabunt montes dulcedinem, &c. Hoc pertinet ad statum beatorum. Est siquidem ibi fruitio excellentissimi boni. Inebriabuntur, ait Psaltes regius, ab vbertate domus tuã: & torrente voluptatis tuã potabis eos. Per hæc externa, nimirum, lactis profuuium, & stillationem dulcedinis, intelliguntur voluptates patriæ cœlestis. Sic, Luc. 22. dispono vobis regnum vt edatis & bibatis, &c. Hoc modo vbertas terræ promissionis significabatur per lactis & mellis fluuios. Dabo vobis, promittebat Dominus terrã lacte & melle manantem. Ibi erit omne bonum. Exod. 33. *ostendam**

Tit. 3.

Galat. 1.

D. Iudas,

vt ca. singu-

lar. Gal. 5. c.

Luc. 22.

Exod. 33.

Ostendam tibi omne bonum. Ibi fatietas plena atque perfecta
Psal. 16. Psalm. 16. *satiabor cum apparuerit gloria tua.* Ibi omnes sunt
 & 83. beati. Psalm. 83. *Beati, qui habitant in domo tua, Domine, in se-*
cula seculorum laudabunt te. Ibi denique est status omnium
 bonorum aggregatione perfectus, Authore Boëtio, opere
 Boëtius. de consolatione Philosophiæ. Hic usurpare liceat verbum
 Ioan. c. 4. Domini ad Samaritanam: Ioan. 4. *Si scires donum Dei. O si*
 nobis sanctissima illa ac felicissima Sanctorum conditio
 & fors, terque quaterque beatâ, nobis foret communi-
 ta, multa hac de periodo, stillabunt montes dulcedinem, &
 colles fluent lacte: dicere possemus, sed animalis homo, &
 1. Cor. 2. ait Apostolus. 1. Cor. 2. *non percipit ea quæ sunt spiritus Dei:*
 Adde quod, *Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor ho-*
minis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se, vt idem re-
fert ex Isaiæ, c. 64. epistola supra citata. Et quoniam sensus no-
 stri maximè delectari solent, larga rerum omnium ad vi-
 ctum, & honestam voluptatem pertinentium abundantiam
 & copiam: Cuius generis sunt mellis & lactis redundans
 vberitas: Idcirco vates sub harum rerum inuolucro, feli-
 citem beatorum statum depinxit: vt indicaret id quod est
 summum bonum, atque super omnia desiderabile. Lac ani-
 malis naturæ alimentum primum & idoneum ac summe
 vtile esse, omnium animantium nutritio satis euidenter
 probat: Mel verò dulcedinis & suauitatis omnis princi-
 pium atque summam continet: (ait Arias hoc loco.) *Ni-*
hil enim melle dulcius in omni succorum sensu inuenitur.
 Iudic. 4. *Quid dulcius melle?* Lactis etiam spontaneâ affluen-
 tia, maximè cuiusdam prosperitatis, ex re rustica, symboli-
 cum est, atque indicium. Atque ideo, cum de aurea ætate
 sermo instituitur, nulla verba à Poëtis commodius vtu-
 pari solent quàm mellis & lactis. Sic enim Ouidius lib. 1.
 Metamorphoseon eleganter cecinit:
Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant:
Flauæque de viridi stillabant ilice mella.
 Stillabunt montes, &c. Vt maximam redundantiam signi-
 ficaret, non mella ex apum aluearibus, aut lac ex peco-
 rum vberibus querenda, sed abundè, per agros per vales &
 collibus & montibus defluxu assiduo inuenienda esse di-
 cit: Atque ea res non parca, sed benignissima manu diui-
 na donâ sanctis hominibus in cælo, communicanda esse
 declarat. *Per omnes riuos Iudæ ibunt aqua, &c.* ait Propheta.
 Olim etiam cum Iudæa regio beatissimè coleretur, tamen
 aquarum

aquarum viuarum penuriâ laborabat: Maximè autè vrbs
 ipsa, in qua pluuia aquæ collectionibus & piscinis, fon-
 tium & puteorum defectum supplere incolæ coacti sunt.
 Obserua sedulo, quod Pindarus. Ode 1. aquæ præstantiam
 venuste admodum descripsit, hoc hemistichio:
Optima lympha quidem, &c.

Pindarus
Ode 1.

Per eam Spiritus sancti donum significatur, Ioan. 4. Om-
 nis qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet iterum, sed
 fiet in eo fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam. Item Ioan.
 7. *si quis sitit, veniat ad me & bibat. Hoc autem dixit de spiri-*
tu, ait Euangelista. Verùm de his latius in Decadibus no-
 stris sacris me dixisse memini, Concione de Samaritana &
 aliâ, in qua præfatam sententiam, Si quis sitit, &c. interpre-
 tari sumus.

Ioan. 4. c.
& 7.

Fons de domo Domini egredietur, &c. Zacharias, c. 13. pro-
 pheta de fonte ad abluendam immunditiam, hoc est, peccata.
 Erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem, in
 abluentionem peccatoris & menstruata. Item Isai. 12. *Haurietis*
aquas in gaudio de fontibus saluatoris, non unum fontem dicit,
vt Ioël; sed fontes, numero multitudinis appellauit. Sub-
scribit Ezechiel, cap. 36. Effundam, dicens, super vos aquam
mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris,
& ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, Et dabo vobis cor
nouum, & auferam cor lapideum, &c. Tres isti Prophetæ cum
 nostro Ioële, de sancto Baptismate indybiè loquuntur.
 Dicit autem de fonte in domo Domini. Non simpliciter
 aquam, sed aquam Domini, & ex Domini domo scaturien-
 tem commemorat. Non de aqua in genere loquitur,
 quæ animam attingere nõ potest: sed de aqua diuina, pro-
 fluente è domo Domini. Accedit verbum ad elementum,
 (ait Sanctus Pater Augustinus & canonizatur apud Gra-
 tianum) & fit sacramentum. Quæ enim aliàs esse potest
 tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? Detra-
 he verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Præcipua Ecclesiæ
 dona sunt. Verbum & sacramenta, quorum ianua est bap-
 tismus, cuius præcipuus fructus atque effectus, vt dicit
 Zach. ablutio est peccati & immunditiæ, vnde vita æter-
 na: dicente Christo. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spi-*
ritu sancto, Ioan. 3. & Mar. vltimo. Qui crediderit & bap-
tizatus fuerit, saluus erit, Vocat Apostolus, Lauachrum re-
generationis & renouationis Spiritus sancti. Item Ephes. 5. *Mun-*
ans eam, Lauachro aqua in verbo vitæ. Ecclesiam videlicet.
 Ecclesia

Zach. 13

Isai. 12. c.

Ez. ec. 36

D. Aug.

& Gra-

tianus

Scriptor

Decreti.

Ioan. 3. c.

Mar. vl-

timo.

Ephes. 5.

Ecclesia hic vocatur à Ioële, Iuda, id est confitens, agnoscens, laudans Deum, ob misericordiam hominibus exhibitam. Hoc nomen non meretur Synagoga, Euangelium v. nocentissimam pestem damnas, at verò Ecclesia, quæ Christum verum Dei filium agnoscit & adorat, Iudæa nominè merito insignitur. De baptismo concione de piscina, in Decadibus nostris sacris aliàs diximus. Si autem, ex instituto, de æterna beatitudine fontem Domini, interpretemur, tunc illud Psalmographi benè accommodabitur: *Apo-*

Psalm.

te est fons vita, & in lumine tuo videbimus lumen, &c. Hoc ipsum in spiritu prophetiæ prævidit S. Ioannes, Apoc. 22. *id est, ultimo cap. Oſtendit mihi fluvium aqua viva splendens tanquam crystallum, procedentem de sede Dei & Agni, & ex utraque parte fluminis ligna vitæ afferens fructus 12. per menses singulos reddens fructum suum.* Sequitur in textu: *Rigabit torrentem spinarum, &c.* Torrens spinarum, (monet hoc

Arias hoc loco.

loco Arias) Hebraicè fluvius Sittim dicitur, qui in Topographiæ ratione pars quædam Iordanis esse dicitur, sive torrens in Iordanem influens, cui Serim oppidum adiacet. Auctor huius rei Saadias antiquus scriptor est. Sicibi Rigabit vallem Sittim. Locus est in campetribus Moab, vbi Israëlitarum scortati sunt cum Moabiticis mulieribus.

Saadias in hunc locum.

Numerorum 25. cap. Itaque eò videtur respicere (vt ait R. Selomo Iarhi apud Mercerum) quòd locus illius ab Israëlitis quondam contaminatum, fons ille salutaris verbi Domini sit lustraturus: hoc est immundissima quæque.

Interprete.

Sic autem præfatus R. Rigabit, inquit, vallem Sittim. j. Expiabit pro iniquitate Peor, Siue eorum, qui in iactis sunt Beelphegor. R. David Kimhi de valle Sittim sic refert: Mercero interprete, Caterùm per celeberris ille magister Saadias piæ memoriæ, exposuit vallem Sittim dicēs, quod est Iordanis. Siquidem Iordanis propinquus est loco, qui vocatur Sittim, propterea eum illi adiunxit. Sicibi. Non est ergo locus hic procul à Iordane. Vnde & per Sittim putant nonnulli hic significatum Iordanem, ac deinceps totam terram Israël, quæ Iordane determinatur cis & trans Iordanem. Vocabulum Hebraicum, Nahal non solum torrentem, sed & vallem, in qua non est aqua, significat: vt docent Hebræi. Lyranus noster: Per dulcedinem intelligit suauitatem cœlestis patriæ. Per fontem, plenitudinem beatitudinis: Per torrentem Serim, corpora sanctorum incorruptibilia sive impunitibilia. Omnia in tabernaculo

Lyranus noster hic.

naculo ex lignis Serim putrescere nescientibus, erat fabricata, quæ fortassis mysterium hoc adumbrabant nēpè eos, qui in tabernaculo Domini habitabunt, habituros in gloria cœlesti corpora, corruptioni nequaquam in posterum obnoxia: rigandōsque fonte diuinitatis Domini. Sed tēpus S. Gregorius est, vt S. Parisi nostri Gregentij Archiepiscopi Tephrensensis Archiepiscopi super hac re sententiam proferamus. Is Disputatione tertij diei cum Herbano Iudæo, hæc Ioëlis, ca. 3. verba eruditissimè versat tractatque hoc modo: In illa die stillabunt montes dulcedinem. (Latinam apponam Gulonij Literarū Græcarum professoris regij interpretationem) nēpè hymnos & melodiam in gaudium sanctorum, quæ sunt multitudines angelorum Dei, & colles sunt lacte, auspiciū diuinæ epulationis, qui sunt vertices angelorum Dei, & omnes emissiones Iudæ scaturiet, aquis. Intelligibiles venas, emissiones dicit, emittentes & ebullientes fontes, viuificum lacteum regni cœlorum. Quemadmodū enim in terra, aquæ ex venis salunt, & bibit totus mundus: sic & in cœlo aquæ à Deo spirituales & mente perceptibiles & bibunt Angeli, & omnes sancti Dei. Per Iudam autem significat Dominū Iesum, ex tribu Iudæ corporaliter productum. Et fons, inquit, ex domo Domini exiit, & rigabit torrentem iunctorum. Fontem dicit, inenarrabile illud gaudium, & læticiam inexplicabilem, & fructualem, & odoris suauitatem sancti Spiritus, quæ quidem ex ipso præpotente Deo ineffabiliter & iugiter siue perenniter emanat, & rigabit sanctorum agmina, & cor ipsorum tremenda illa & incomparabili suauitate implebit. Ægyptus euanesceat, id est, omnis error, & lateris faciendi seruitus, id est, peccati. Et Idumæa in campum abolitionis fiet. Dico omnem gentem alienigenarum, & eorum, qui non fuerunt soboles pretiosæ piscinæ, per sanctum Baptisma. Quomodo? Eò quòd, inquit, effuderunt sanguinem iustorum in terra sua, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum. Hi enim filij, & amici, & germani & fratres mei Saluatoris Christi, ex tribu Iudæ admirabiliter exorti, qui quidem atrocem passi sunt iniuriam, ab ipsis trucidati. Iudæa autem in seculum habitabitur, quæ superna est Iudæa, quæ quidem regio est verbi Dei incarnati ex Iuda, & quæ est primogenitorum Hierusalem in generationes generationum, non quæ est terrestris & ima, sed supercœlestis, id est, vt decet distinctè dicere, in secula seculorum. Et exquiram sanguinem ipsorum,

ipforum, &c. Nempè eorum, qui sub lege viuunt, & post legem in noua gratia, propter pulcherrimum suum Martyrium, qui propter Deum effuderunt sanguinem, & propter uerbi ipsius purissimam & omninò impollutam incarnationem; neque innocentes ipsos iudicabo, sed igne sempiterno consumam. Et Dominus requiescet in superna Sione. Hæc uera interpretatio est, ô Herbane. Quod si adhuc aliquid peruerti, ut antè dixisti, redargue. Sic antiquus ille & uerè Catholicus pater. Cui Diuum adumgam Hieronymum, cuius etiam, (ut admirandus sanctorum Ecclesiæ doctorum appareat consensus, & harmonia uerè diuina, nam in Ecclesia licet omnibus accedentibus ad illam, audire symphoniam & chorum? Luc. 15. Super hæc sententiam proferemus. Ille ad uerba, Irrigabit torrentem spinarum. Pro torrente spinarum, ait, septuaginta transferunt, torrentem funiculorum, id est, *χαιμαρὴν ἰσὺν ὀρνυῶν*, quod aut funiculum significat, aut iuxta Aegyptios, mensuram certi itineris. Psalmista dicente, Psalm. 138. *Semitam meam, & funiculum meum inuestigasti.* In Nilo enim flumine, siue in riuis eius, solent naues funibus trahere, certa habentes spatia, quæ appellant funiculos: ut labon defessorum, recëntia trahentium colla succedât. Nec mirum, si uaqueque Gens certa uiarum spatia, suis appelleret nominibus: Cùm & latini mille passus uocent: & Galli leucas, & Persæ parasangas: & raras, uniuersa Germania: atq; in singulis nominibus diuersa mensura sit. Hæc quia 70. funiculos transferunt. Cæterum nulli dubium est, omnia, quæ in tabernaculo Dei legimus, de lignis Sethim fuisse perfecta, quæ 70. interpretati sunt ligna impubibilia. Est autem genus arboris in eremo spinæ albae simile, colore & foliis, non magnitudine. Alioquin tam grandes arbores sunt, ut latissima ex illis tabulata cedâtur: lignumque fortissimum est, & incredibilis leuitatis ac pulchritudinis, ita ut ex his etiam uasa torcularium, quæ *ἀστράγαλοι* uocant, ditissimi quinque & studiosissimi faciant: quæ ligna in locis cultis, & in Romano solo, absque Arabiæ solitudine non inueniuntur. Pro torrente funiculorum siue spinarum Symmachus interpretatus est ualleu spinarum. Est autem locus iuxta Liuidem trans mare mortuum, sexto ab ea distans milliario: ubi quondam cum Madianitis fornicatus est Israël. Huius loci ex persona Dei Michæas Propheta meminit, dicens cap. 6. *Popule meum*

Luc. 15.
D. Hieronymus in
Ioel. 3. c.

Psal. 138.

70. interpretet.

Michæas
6. c.

memento quaeso, quid cogitauerit Balach rex Moab, & quid responderit Balaam filius Beor, de Sethim usque ad Galgalam. Ergo egredietur fons de domo Domini, ut ariditatem nostram riget aquis largissimis, & pro spinis ac ueribus flores uirtutum multiplices germinemus. Et in eo loco, ubi quondam, fornicatus est Israël, & initiatus est Beelphegor: lilia castitatis, & rosæ pudoris ac uirginitatis exuberent. Hactenus D. Hieronymus ubi supra. Remigius denique hoc loco suum addit suffragium, ita scribens: spiritua-liter domus Dei Ecclesiam significat. Fons qui dicitur exire de ea, fons baptismatis & doctrina intelligitur. Vallis autem siue torrens spinarum: gentilitatem significat, quæ punctioibus peccatorum suorum pungebatur, & ceperunt flores oriri uirtutum, ubi antea punctioes peccatorum oriebantur. Adiciio & istud, quod Ezechiel. 47. describitur: *Ecce aqua egrediebantur subter limen domus Domini ad orientem, aqua autem descendebant in latus templi dextrum ad meridiem altaris.* Deinde subiungitur. *Et dictum est mihi: Omnia uiuent, ad qua uenerit torrens, & super torrentem orietur in ripis eius ex utraque parte omne lignum pomiferum, non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus eius. Sic uates sacer. Aquam baptismatis sub torrentis illius typo adumbrans. Tempus est autem imponendi huic Homiliæ finem. Iesum Saluatorem humillimè deprecantes, ut nos Spiritu sancti aqua, hoc est, gratia, nos spinis peccatorum nostrorum cruentatos, misericorditer rigare uelit ac dignetur, ut secus decursus aquarum plantati, fructum demus in tempore, ad ipsius honorem, nostramque salutem. AMEN.*

Remigius
hoc loco.

Ezech.
47. cap.

* * *

x

HOMI

HOMILIA XXVII.

Idest, Enneadis tertiæ postrema.

IOELIS CAP. III.

Aegyptus in desolationem erit, & Idumæa in desertum perditionis, pro eo quod iniquè egerint, in filios Iudæ, & effuderint sanguinem innocentem in terra sua. Et Iudæa in æternum habitabitur, & Ierusalem in generationem & generationem. Et mundabo sanguinem eorum, quem non mundaueram, & Dominus commorabitur in Sion. Explicit Ioël Propheta.

Laertius
lib. 6. in
Diogene.

Erram iam videte, ac portum vnde primùm solueram videor agnoscere, id est, finem libri Ioëlis intueor, vt cum Diogene loquar, de quo Laertius, lib. 6. legerat quidem diutissimè, inquit, cùmque ad finem libri nihil vltra scriptum esse ostenderet, Bono,

ait, este animo viri, terram intueor. Dicamus igitur in hac postrema cõcione. Primùm omnium de reproborum supplicis ac infelicitissima cõditione. Deinde cõclusio erit in beatissima bonorum sorte commemoranda. Ægyptum nominat & Idumæam. Per quas duas gentes, vt adnotat Lyranus,

Lyranus,
s. Ioël. 3.
cap.

omnes generaliter intelliguntur peccatores: Nominatim verò & specialiter istæ exprimentur, quia Ægyptus filios Israël iniquè oppressit, & Esau à quo dicta Idumæa, fratrem suum Iacob innocentem persecutus est. In causa verò damnationis reproborum exprimentur specialiter peccata crudelitatis (subintelliguntur tamen omnia alia peccata.) Ergo quicumque populum Dei persecutus est, & quicumque fuderit sanguinem innocentem, erit in perditionem, sicut hic dicitur: *Ægyptus in desolationem*

Isa. 26. c.

Psal. 78.

erit, & Idumæa in desertum perditionis. Vnde Isai. 26. In terra sanctorum iniqua gessit, & non videbit gloriam domini. Psal. 78. Effuderunt sanguinem eorum, tanquam aquam in circuitu Ierusalem. In Euangelio de talibus dicitur: Ligatis manibus &

pedibus.

*pedibus, projicite in tenebras exteriores? Ibi consolatio nulla, sed desolatio perpetua. Obserua quòd, מצרים, mirzraim, pro quo verterunt interpretes Ægyptus, sonat tribulationes. Fortasse nomen inditum, quòd posteritas Iacob, illic sic indignè à regibus habita: & Edom à sanguine denominatur. Quæ nomina aptissima sunt aduersariis Ecclesiæ, qui eam tribulare & persequi, innoxiumque sanguinem fundere non desinunt. D. Hieronymus hoc loco, Ægyptus, inquit, ארץ מצרים, dicitur, id est, sanctos Dei persequens & tribulans: Idumæa terrena vel cruenta. Atque in his duobus populis, inquit, hic Arias, si rem propius spectare placeat, omnes Christianæ & sanctæ Ecclesiæ hostes cõtineri perspiciemus. Quotquot enim hodie, cum Christiano & verè pio populo similitates inimicitiasque exercet, ad duo in vniuersum genera, Ismaëliitarum & Idumæorum referri possunt. Ismaëlitæ sunt, qui Mahometi viam & sectam habent, quam sequantur: qui ab Ismaële oriundi sunt. Nãque Ismaël ex Agar Ægyptia ancilla ortus, Gen. 16. vxorè etiam Ægyptiam duxit, sicut scriptum est, ca. 21. *Acceptit illi mater sua vxorem de terra Ægypti.* Non iniuria igitur per Ægyptum Ismaëlitæ significatur. Carteri verò præter hos, quicumque aut idololatriam, aut superstitionem, aut impietatem sequuntur, omnes ad Idumæos gentem idololatram & gentilitatis principem pertinent. Sic ille. In desolatione erunt Ecclesiæ hostes, exempla omnibus atatibus, neminem vquam feliciter Ecclesiam oppugnasse. Finis Ægypti, quæ affligit Ierusalem, Edom, qui effundit sanguinem innocentem: erunt in vastam solitudinem. Iudæa (id est, confitentes Euangelium) habitabitur in æternum. Perperuitas Ecclesiæ declaratur, & si enim oppugnetur, & variè à mundo exagitetur: haud tamen expugnari poterit. *Matt. 16. Porta inferorū non preualebunt aduersus Ecclesiam. Venerūt flumina & venti seu tempestates flauerunt, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petram, Matth. 7. c. Nec vnquam deficiet fides Patri, Luc. 21. Pro quo Dominus ipse rogauit, vt aliàs supra diximus, Et Dominus habitabit in Sion, id est, Ego adero semper Ecclesiæ, ait Christus. Sic in Euang. Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi, & in fine Ezechielis, cap. 48. Et nomen ciuitatis ex illa die; Dominus ibidem: Zachar. 2. *id est, Habitabo in medio tui, ait Dominus, & in gloria ero in medio eius, scilicet Ierusalem. Sic nunc Ioël. 3. Perpetuò habitabit Ierusalem, quia semper ei adest, & in ea versatur Dominus, hac***

D. Hieronymus. s. Ioëlis 3. c. Arias hic.

Gene. 16. & 21. ca.

Matt. 16. & 7. cap.

Luc. 22.

Matt. 28.

i. ultimo

cap. Eze-

chiel. 48.

Zachar.

2. cap.

2. cap.

suauissima, & eximia promissione claudit suas conciones Ioël. Nec sunt hæc promissiones & quæcumque aliæ ad regnum Christi pertinent, conditionales, vt Aben Ezra vult. Omnino enim regnum Christi, & ei⁹ promissiones locum habituræ sunt in Electis. Et quando conditio additur, vt

Zachar. 6. cap. Zach. 6. Erit autem hoc, si auditu audieritis vocem Domini Dei vestri, id fit ad excludendos improbos, qui non persecerunt. Psal. 86. Dominus commorabitur in Sion, concludit Ioël. Pjal. 86. Fundamenta eius in montibus sanctis. Diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob. Et Psal. 50. Benigne fac Domine, in bona voluntate tua Sion. Et. Quod autem subdit vates: Iudæa in æternum habitabitur, & Ierusalem in generatione & generationem. Notabis perpetuitatem istam satis indicare non de terrena & carnali Hierusalem, sed de cœlesti spiritualique accipiendam esse, quâdoquidem vetus illa funditus destructa fuit, & carnalis Iudæa à sua vltima dissolutione, nullam prorsus Remp. cõstituere potuit. Ecclesia verò, in qua manebit Christus vsque ad seculi consummationem, perpetuò regnabit in cœlis. Vbi iugis est cõfessio laudis, per Iudam, iuxta nominis etymon, significata, Psal. 83. in secula seculorum laudabunt te. Apoc. 7. c. Benedictio & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, & fortitudo Dei nostro in secula seculorum. Amen. Tob. 13. c. Per vias Ierusalem, cantabitur Alleluya. Apoc. 19. Audiuisti vocem dicentium Alleluya, Laus, gloria, & virtus Deo nostro est. Laus ratione bonitatis, gloria ratione sapientiæ, & virtus ratione potentia. Et iterum dixerunt, Alleluya, ac rursus bis, Amen, Alleluya, Alleluya. Sic indefensè ibi laudatur Dominus. Bene ergo Iudæa nomine designatur. Quandoquidem, quissam Iudæus rectè dici possit, suprâ explicuimus: is videlicet, qui diuinorum beneficiorũ perpetuò mêmor, assiduis laudibus, cõfessionibus & gratulationibus vacat. Hierusalem similiter, gloriosam sanctamque ciuitatem Dei intelligimus, de qua vates regi⁹, Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.

Quod D. Hieronymus ad hunc locum posuit. Non vtiq; hæc Iudæa in æternum habitabitur, quam videmus esse desertam: non ista Hierusalem, cuius ruinas cernimus: sed illa Iudæa, cuius filia exultauerunt, & lætatae sunt in omnibus iudicii Domini. In hac prouincia cõfessionis & gloriæ, & in hac vrbe in qua pax Domini cernitur, erit æterna habitatio, non in vna vel in tres, aut plures generationes, sed in generatione & generationem, hoc est, in duabus

duabus generationibus eorum, qui de Iudæis & de gentibus crediderunt. Sic ille.

Et mundabo sanguinem eorum, quem nō mundaueram, &c.

Quia communiter iniuri affliguntur in præsentem, atque vsu venire solet, vt pij per multas tribulationes hic exerceantur idèò à mundanis reputantur Deo odiosi, sed in beatitudine cœlesti, declarabitur eorũ iniuria, Sap. 5. Nos in sensari vitam illorum astimabamus in sania, & sine illorum sine honore. Ecce quomodo coputati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est. Dicit ergo mundabo sanguinem eorum, id est, illos tunc fuisse mundos ostendam, quos non antè mundaueram, id est, quorum mundiciam non declaraueram in præsentem vita, carnalia tantum, attendentibus & admirantibus. Sap. 5. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improprij Germanus igitur sensus huius loci est, meo quidem iudicio, effecturum Dominiũ, vt sanguis piotum effusus, qui iustè fufus videbatur mundo, declaretur iniuri effusus: exitio scilicet impiorum, qui eum effuderunt. Nec tamen incommode ad tempus post iudicium referas, quum innocentes declarabuntur pij, hic ab impiis afflicti. Et Dominus commorabitur in Sion. Nempe cœlesti, vbi clarè videbitur à Sanctis; qui eo in æternum perfruentur. Hæc est ratio beatitudinis, Deũ beatificè intueri, cum Deo in sancta Sion in perpetuum commorari, Dei præsentia gaudere. Cicero lib. 5. Tuscul. quæstionum: Nec vlla alia huic verbo; cum beatum dicimus, subiecta notio est: nisi secretis malis omnib⁹ cumulata bonorum complexio, Hoc ipsum est, quod Boëtius lib. 3. de consolatione Philosophiæ Prosa 2. eodem penè sensu dixit: Liquet Beatitudinem esse statum omnium bonorum aggregatione perfectum. Verum ne profanorum tantum auctoritate nos subnixos quis arbitretur vel existimet: Diui patris Augustini grauissimam proferam sententiam, lib. 19. De ciuitate Dei, cap. 4. tomo. 5. his verbis: Ciuitas Dei, de finibus bonorum, malorumque, quid sentiat; interrogata, respondebit: Æternam vitam esse summum bonum, æternam verò mortem summum malum. Idem aliàs sic definit Beatum, eum, qui habet quicquid vult, & nihil mali vult. Est nãque felicitas, consecutio rerum ad vota. Sed nullus res omnes, quas appetit, possidet: nisi qui vnitur cum fonte omnium bonorum, & cum eo perpetuò commoratur, à quo ad libitum cuncta haurire possit. Beatus est

Zachar. 6. cap. Psal. 86. Et 50.

Psal. 83. Apo. 7. c.

Tobie 13. cap. Apocal. 19. cap.

Psal. D. Hieronymus ad hunc locum.

Cicero li. 5. Tuscul. quæst. Beethius lib. 3. De cons. Philosoph. Proloq. 2. D. August. 10. 5. li. 19. De ciuit. Dei. c. 4.

igitur, qui est vnicus cum Deo. Bene itaque sacer vater noster, in peroratione hoc posuit: & commemorabitur Dominus in Sion, vt sua fatiet presentia, ac plenè reficiat in aeterna beatitudine suos electos. Commorabitur item in Sion Dominus, vt sit aeterna merces & premium iustorum: commorabitur, vt suam illis communitet, abundèque impertiat diuinitatis gloriam, dicente Archiapostolo 2. Pet. 1. *vt efficiamini diuina consortes natura.* Item Psalte diuino, *Ego dixi Dij estis*, quod per participationem intelligitur. Commorabitur denique, vt impleat omni gaudio suos vnice charos filios. *Isa. 51. Venient in Sion laudantes & latitia sempiterna super capita eorum, gaudium & latitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus Ego ego*
 2. Pet. 1. *ipse consolabor vos. Apo. 21. Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quae prima abierunt.* Beati ergo, vt cap. 19. ibi dicitur: qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt. Post cœnam, non est alius expectandus passus, vltima est refectio, deinde quies. Ita & beata illa ac aeterna mansio in sancta Sion, quietat ac completè satiat hominis appetitum. Vide, amabo, Antithesim, dixit de Aegypto, quoniam in desolationem erit. Hic autem, in mansione illa cœlesti, in sublimi ac excelsa Sion, perfecta, omnibùsque numeris absoluta consolatio existit. Si enim in sinu Abrahæ, quædam consolatio erat: *Luc. 10. de Lazaro dicitur: Nunc hic consolatur. Tu verò cruciaris*, quanto magis, in sinu summi patris, in superna illa Ierusalem erit ineffabilis consolatio? Si cum vidisset Petrus Christum in monte transfiguratum in gloria, præ gaudio statim exclamauit: *Matt. 17. Domine, bonum est nos hic esse: Si vis faciamus tria tabernacula &c.* Quid de mansionibus illis æternis, præ illo Apostoli gaudio, erit existimandum? O igitur, omnem totius boni plenitudinem! o fontem inexhaustum totius dulcedinis! o torrentem voluptatis! O abyssum totius consolationis! O plenum gaudiû (Est enim pelagus ac Oceanus totius delectationis.) Et gaudium vestrum ait Christus, *Ioan. 16. Nemo tollet à vobis. Cœcede & mihi quamuis indignissimo post huius vite decursum, tandem aliquando, cum Sanctis tuis, in Sion commorari. Vbi aeterna perfruar latitia, vbi reddâ tibi hymnû laudèmq; indefesse tibi canâ, Domine Iesu Christe Saluator omnium, maxime verò fidelium (1. Timo. 4.) Qui me dilexisti, &*
 tradi

tradidisti temetipsum pro me, (Galat. 2.) Nomen tuum inuocatum est super nos. Ne derelinquas nos. Iere. 14.) Mane nobiscum Ier. 17. c. Domine, Luc. 24. Vt ex necessaria consequentia commoremur tecum in Sion, vbi te decet hymnus, laus & gloria, vt ait Psalmista. Fiat fiat.

Nûc per modû Epilogi quædâ hic repetenda duximus, vt absolutam Ioëlis explicationem habeamus. Nobis omnium prophetarum orationes inter se cõparantibus constat vnû Ioëlem esse, qui, (vt ait Arias in Ioëlem c. 2. ad verba, Effundam de Spiritu meo super omnem carnem) aliorum omnium dicendo rerum copiam & maiestatem, verborû orationisq; elegantiam, mysteriorum grauitatem, diuinitatis abstrusas rationes, oraculorum & vaticiniorum impetus, raptisq; omnes admirandos, vno in libello summa breuitate, carminibus vt pote septuaginta tribus, complexus esse, arque expressisse videatur. Sic ille. Nota primum Ioëlis caput versibus, aut, si mauis, carminibus, 20. absolui. In secundo, Versus sunt 32. In tertio autem seu postremo capite, carmina seu versus 21. Quæ simul in vnû collecta, carmina septuaginta tria conficiunt. Insigniores verò loci & sententiæ Ioëlis sunt, quæ sequuntur.

1. De pœnitentia, cap. 2. *Conuertimini ad me, in toto corde vestro &c.*
2. De ieiunio, cap. 1. *Sanctificate ieiunium, vocate cœtum &c. item, c. 2. in ieiunio, in fletu &c.*
3. De pœna ebrietatis, c. 1. *Expurgiscimini ebrj, & flete, quoniam perijt vinum ab ore vestro.*
4. De inuocatione nominis Dei, ca. 2. *Omnis, qui inuocauerit nomen Domini saluus erit.*
5. De forma orandi, c. 2. *Parce Domine, parce populo tuo &c.*
6. De cæremoniis publicis, ca. 1. *Congregate senes, vocate cœtum, & cap. 2. Sanctificate Ecclesiam, congregate paruulos, & sugentes vbera, Egradiatur sponsus de thalamo suo &c.*
7. *Fructus pœnitentia, c. 2. Si conuertantur, zelabit Dominus terram suam, & parcat populo suo &c.*
8. De regno Christi, & eius officio: *Nam cap. 2. Christus Doctor iustis promittitur.*
9. De persona Spiritus sancti eiusque charismatibus ac donis c. 2. *Effundam de spiritu meo super omnem carnem: prout citauit Apostolorum princeps, Act. 2.*
10. De sacra Triados mysterio, c. 2. *Pater diuinus dat doctorem iusti*

- iustitia Christum. Vterque autem effundit in credentem Spiritum suum. Et hi tres unum sunt. 1. Ioan. 5.*
11. *De vocatione gentium. c. 2. In residuis, quos Dominus vocauerit. Isti sunt Gentiles ad fidem conuersi, ut Acta apostolica referunt, atque recensent.*
12. *De summa doctrina Evangelica. c. 2. Scietis, quia in medio Israel ego sum, & ego Dominus & non est amplius, in monte Sion, & in Ierusalem erit saluatio. Et c. 3. Et scitis, quia ego Dominus deus vester, habitans in Sion, in monte sancto meo.*
13. *Articulus Symboli, quod Ecclesia sit sancta. c. 3. Ierusalem erit sancta &c.*
14. *De excommunicatione rebellium, Alieni non transibunt per eam. c. 3. Ioelis.*
15. *Testimonium de Baptismo. c. 3. Flos de domo Domini egredietur.*
16. *Quod persecutores Ecclesia peribunt. c. 3. Aegyptius uasabitur & Edom &c.*
17. *Quod exercitum Ecclesiam non sit salus. c. 2. In Ierusalem erit saluatio, sicut dixit Dominus.*
18. *De bello sacro, a mansuetis pro diuini nominis honore, ac religione tuenda, gerendo. c. 3. Sanctificate bellum, dicit mansuetus, quia fortis sum, & sit mitis vir bellator.*
19. *De generali iudicio. c. 3. Congregabo omnes gentes, & adducam in uallem Iosaphat. Et iterum, Ascendant Gentes in uallem Iosaphat, quia ibi sedebam ut iudicem omnes gentes in circuitu.*
20. *De premiis beatorum. c. 3. Stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte.*
21. *De suppliciis damnatorum. c. 3. Mittite falces, quonia maturauit messis, Populi populi in ualle cocisonis, Dominus de Sion rugiet &c.*
22. *De templorum uolatoribus. c. 3. Argentum meum, & aurum uulsiſtis &c.*
23. *De peccantibus contra naturam. c. 3. Posuerunt puerum in profibulum &c.*
34. *De perpetuitate Ecclesia. c. 3. Iudaea in aeternum habitabitur, & Ierusalem in generationem & generationem &c.*
25. *De successione doctrinae, Traditione antiquorum permansit usque ad nos, c. 1. Filiis uestris narrate, & filij uestri filij suis &c.*
16. *De 4. Monarchiis summiſque Imperiis, c. 1. Residuum erunt*

cont

- comedit locusta &c.*
27. *De signis & prodigiis antecedentibus diem supremum, c. 2. Dabo prodigia in caelo, & in terra, antequam ueniat dies Domini magnus & horribilis.*
28. *De poena Talionis, qua Dominus aduersus hostes Ecclesia seu Tyrannos uisitur, c. 3. Cito uelociter reddam uicissitudinem uobis super caput uestrum &c. & rursus, Cōuertam retributionem uestram in caput uestrum.*
29. *De multiplicata eorum malitia, ob quam acceleratur in eos diuina ultio, ac iustum Dei iudicium, cap. 3. Multiplicata est malitia eorum, ideo, calcate torcularia, exuberant enim.*
30. *De uerbo Domini tam scripto, quam non scripto, c. 1. Verbum Domini quod factum est &c.*
- Isti sunt, ut aliquando, finem dicendi inueniam, insigniores loci Ioëlis, quos si pro rei dignitate tractare & expendere possem, in his explicandis foret mihi diutius immorandum: quæ omnia explicuisse, & atramento atque calamo descripsisse, nostrum non est. Ei autem qui nobis hæcenus propitius fuit ut Ioëlem, in tres Enneades, hoc est, Nouenarios, ad Analogiam, trium in eo contentorum capitulorum, atque singula capita in nouem Homilias seu conciones (iuxta numerum ordinum Homi-
gelorum) distribuere ac tripartitum, explicaremus: immortali, inuisibili, soli Deo, honor & gloria, per infinita sæculorum sæcula. Amen.

F. M. Hylaret huius collector opusculi, A. D. 1586: Nouemb. 5. die (Deo iuuante) absoluit. Enneas 4. Conciones completetur Dominicales, eas etiam, quæ in festis, Aduentus tempore ad Epiphaniam usque exclusiue pro concione explicari solent. Laus omnipotentis Deo.

ENNEAS III. HOMILIA

XXVIII. DOMINICA

prima Aduentus.

Erunt signa in Sole, & Luna & stellis, & inter-
ris pressura gentium, præ confusione sonitus ma-
ris & fluctuum. Luc. 21. & Matth. 24.

Gen. 27.
& 48. c.

Iuvena-
lis Satyr.
10.

IN senectute oculi caligant, vt patet in Isaac,
& Iacob, Genes. 27. & 48. tremunt membra,
labant nutantque pedes, atque hæc omnia vi-
cinam mortem videntur innuere, ac, vt Iuue-
nalis Satyra 10. cecinit.

*Præterea minimus gelido iam corpore sanguis
Febre calet sola: circumfilit agmine sacro
Morborum omnes genus.*

Ita enim in vltima mundi senectæ, cum iam eius finis ar-
que consummatio instabit, Oculi mundi, hoc est, duo illa
luminaria magna, Genes. 1. Sol & Luna, obscurabuntur,
quod præsentî innuit Christus Euangelio dicens: Erunt
signa &c. Hi erunt mundi quasi paroxysmi, & instanti
mortis iudicia. Quam bene Psalter diuinus, Psalm. 59. ce-
cinit dicens, *Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant
à facie arcus: ut liberentur dilecti tui.* Sic præmonuit ad pœ-
nitentiam, per præconem suum Noë, antequam diluuium
immitteret, Loth præmonuit generos suos (si sapuissent) de
Sodomis maturè egredi, antequam igni conflagrarent ciui-
tates illæ pessimæ. Antequam etiã maris fluctibus Aegyptios
submergeret Moysen præmiserat, qui corâ eis signa face-
ret, vt conuerterentur: Et sub mundi finem signa præcu-
rere faciet, vt seriò ad pœnitentiam sese homines præpa-
rent, & fugiant (vt dictum est) à facie arcus. *Gene. 4. c. insinua-
tur quod Deus posuit signum in Cain, quod interpretantur magis
fuisse tremorè, vt veluti quædã Dei foret admonitio, quare-
nus ad pœnitentiã ille conuerteretur (si sapere voluisset)*

Gene. 4.
7. 19.
Exo. 14.
cap.

*Gene. 4. 7. 19. & Exod. 14. cap. At verò ne ita nobis contingat
scd*

sedulam nauare debemus operam. In eum siquidè finem
nunc præmonitos nos sciamus, vt maturè ac tempestiuè
seriam agamus pœnitentiam. Ergo vt opportunè concio-
natur Ecclesiastes cap. 12. *id est vltimo, Memento creatoris tui Ecclesia-
in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, sces 12. c.
antequam tenebre sciant Sol & lumen, & Luna & stella, quan-
do tenebre sciant videntes per foramina. &c. quoniam ibit homo
in domum æternitatis suæ. siue, ex Hebræo interpretari possumus
pro æternitate, absconsonem, ratione sepultura, quando corpus
terra conditur.* Signa præcedentia iudicium, tanquam quæ-
dam admonitio, futura sunt, condemnationem præcedens.
Quemadmodum enim in cæli tempestatibus, antequam
tonet fulgura videmus ac coruscationes. Ita ante horribilem
illius diei potestatem, antequam tonitruum diuinæ
sententiæ audiatur, hæc signa tanquam fulgura spectabun-
tur. Obserua sedulò sequentia.

1. Arca signum fuit diluuij, cum centum annorum spa-
cio fabricaretur: Et quando purgandus erit mundus igne
conflagrationis, annon præcedent signa in sole & luna &
stellis?

2. Ramus oliuæ signum fuit ad extrahendū educendūque
Noë de arca: & quando suos assumet Deus electos in
Paradisum, annon erunt signa in sole, luna, ac stellis?

3. Iris fuit in signum, quod non esset amplius diluuium,
signum, inquam, diuini fauoris: Et quomodo non daret
suis signum Dominus, specialis erga illos amoris, ac reci-
piendæ mercedis? propter quod hic dicit: *Leuate capita ve-
stra, Ecce appropinquat redemptio vestra.*

4. Circuncisio data Abrahæ, cuiusque posteris, signum
fuit foderis Dei, erga eos qui hoc iustitiæ signaculo erant
insigniti, atque ab aliis gentibus distincti atque segregati:
Quando igitur Christus segregabit, sicut pastor, oues ab
hædis, electos à reprobis, nonne ostendet signa?

5. Septem boues seu vaccæ pingues & crassæ, atque septè
spicæ penæ, in signum fertilitatis Pharaoni ostensæ sunt.
Septem item macilentæ vaccæ, atque septem vacuæ spi-
cæ, in sterilitatis sequuturæ signum, vt ex Genesi liquet.
Quomodo ergo de vbertate domus supernæ, ac de infer-
nali sterilitate, non exhiberet Dominus præcedentia quæ-
dam signa?

6. Visiones Ioseph de sole & luna ac stellis cum adoran-
tibus, in signum suæ exaltationis promotionisque, oblata
sunt:

sunt: Nonne ergo bonis dabuntur signa quædam, ad illorum exhilarationem, cum in corpore & animo glorificandi erunt? Psal. 85. *Fac mecum signum in bonum.*

Psal. 85.

7. Decem plagæ Ægypti præcesserunt in signum Pharaoni, cum voluit Dominus, ex eius tyrannide, Israël em eripere, quæ à septimo capite ad vndecimum vsque indicivæ describuntur, quas carmine comprehensas iuvandæ memoriæ gratia, hic apponendas censui: Ex Polycratico libro octavo c. 21. hoc modo:

polycrat.

li. 8. c. 21.

Primâ rubens unda, rana tabesque secunda.

Inde culex tristis, post muscâ nocivior ista.

Quinta pecus stravit, vesicam sexta creavit.

Pone subit grando, post bruchus dente nefando.

Nona tegit solem, primam necat ultima prolem.

Nec curo quis versus fecerit, hoc solum attendens, quia plagas Ægypti satis compendiosè cõprehendit. Hęc Ioannes Salisberienfis in Polycratico. Apud Petrum Comestorem & Iacob. De Vitriaco, paucis quibusdam immutatis eadem metra reperiuntur Sic: in primo versu.

Primâ rubens unda, ranarum plaga secunda.

In 4. Sic:

Pestque subit grando, post bruchus dente nefando.

Sic illi. Quibus in plagis vt plurimum secrevit Dominus Ægyptios & filios Israël: Quandoquidem in terra Gessem, in qua Israël habitabat, magno miraculo ac Dei beneficio singulari & favore, nõ grassabatur plaga ille in populo suo.

Conuenit itaque, vt in fine sæculorum appareant signa in Sole & Luna & stellis, quibus etiam distinctio bonorum à malis palàm omnibus innotescat. Vt disertis verbis Euangelium indicat: Arescentibus hominibus præ timore, Et. Cum videritis hæc fieri, leuate capita vestra, &c.

8. Columna nubis & ignis in signum favoris ad duendum populum Israëliticum à Domino data est. Et quomodo non daret suis Dominus signa prognostica in sole & luna, cum ad iudicandum venerit?

9. Retrocessio solis, Ezechia Regi lecto decumbenti grauitèrque laboranti, concessa fuit in signum futuræ sanitatis. Cum ergo integrè suos saluabit amicos Dominus, quomodo non daret signa in sole & luna?

2. Mac. 5

Ierosolymis diebus 40. per aëra equites discurrerent: paruerunt, 2. Machab. 5. Omnèsque rogabant in bonum morstrâ conuertri. Si ante postremâ templi vastationem quædam

antecc

antecessisse prodigia, Iudaica narrat historia apud Iosephum & Egesippum, de bello Iudaico & excidio Ierosolymitano: quomodo in fine sæculi, cum vastitas supremæque mundi ruina ingruerit, non præcederent signa in sole & luna & stellis?

11. Præcesserunt horrenda quædam signa in sole & luna mortem Redemptoris. Quomodo ergo pro sua iustificatione, in aduentu ad Iudicium contra impios, non præcederent signa in astris & stellis? Matth. 24. *apparebit signum filij hominis in cælo.* Signum illud interpretatur Theophilactus crucem Saluatoris, cum qua Dominus venturus est, habens magnam iustificandi materiam & testimonium, veluti si quis lapide percussus, ostendat lapidem. Sic ille. Quæ autem sunt illa signa, futurum præcessura iudicium ex Comestore in historia. Euangelica c. 147. significatur. Ille enim citat, D. Hieronymum, qui in annalibus Hebræorum inuenit quindecim signa, ante Iudicij diem. Hoc verò describuntur ordine etiam apud D. Bonauenturam lib. 4. Sententiarum distinctione 48. dubitatione 3. supra textum Magistrum. Quæritur, inquit, ad verba Magistrum: Magnus dicitur dies iudicij, propter magnum, quæ ibi fient, &c. Quæ sunt illa magna quæ fient tunc, & signa quæ præcedent? Resp. Dicendum, quod ita consuevit referri.

Prima die maria omnia exaltabuntur 15. cubitis super excessos montes orbis terræ.

Secundò omnia æquora prosternentur in imum profundum, ita quod vix queant humanis obturibus aspici.

Tertiò, omnia maria redigentur in antiquum statum, qualia ab exordio creata fuerunt.

Quartò, belluæ omnes, & omnia quæ mouentur in aquis congregabuntur, & leuabuntur super pelagus, more contentionis inuicem mugientes: nescientque homines quid cogitent, sed tantum Deus.

Quintò, omnia volatilia cæli congregabuntur in campis, vnumquodque genus in ordine suo; eodem modo volucres inuicem plorantes erunt, non gustantes. neque bibentes, sed aduentum iudicis timentes.

Sextò fulmina ignea surgent ab occasu solis contra faciem firmamenti vsque ad ortum tendentia.

Septimò errantia sidera, & stationaria omnia, spargent ex se igneas comas, vt in cometis apparet.

Octauò terramotus erit magnus, vt nullus homo possit stare,

Come-

stor hi.

Euag. c.

147. ex

D. Hiero

nymo.

D. Bona

uentura

li. 4. dist.

48. Du-

bitat. 3.

3. textu.

stare, & nullum animal, sed solo prosternentur omnia.

Nonò omnes lapides tam parui quàm magni scindentur in 4. partes, & vnaquæque pars collidet alterâ partem, nesciêtque homo sonum illius nisi solus Deus.

Decima die omnia ligna filiarum, & omnia olera herbarum sanguineum fundent rorem.

Vndecimò omnes montes & colles, & omnia ædificia humana arte constructa, in puluerem redigentur.

Duodecimò omnia animalia terræ venient ad campos de filuis & montibus rugientia, & mugientia, non guttata neque bibentia.

Tridecimò die omnia sepulchra ab ortu solis vsque ad occasum parebunt cadaueribus resurgentibus, vsque ad horam sepulchri finalis, id est, diem iudicij.

Quartodecimò die omne humanum genus, quod uentum fuerit de habitaculis descendet velociter, non intelligentes, neque loquentes, sed discurrentes.

Quintodecimò die homines morientur, vt resurgant cum mortuis longè antè defunctis. Hac vtrum ita se habeant, Deus nouit. Haçtenus Seraphicus doctor D. Bonauentura: In paucis autem variat Petrus Comestor, vt sequentibus constat.

Primò, eriget se mare 40. cubitis super altitudinè montium, stans in loco suo quasi murus.

Secundò, tantum descendet, vt vix possit videri.

Tertiò, marinæ belluæ super mare dabunt rugitus vsque ad cælum.

Quartò, ardebit mare, & aquæ.

Quintò, herbæ & arbores dabunt rorem sanguineum.

Sextò, ruent ædificia.

Septimò, petræ adinuicem collidentur.

Oçtaudò, fiet generalis terræ motus.

Nondò, æquabitur terra.

Decimò, exibunt homines de cauernis, & ibunt uehementes, nec poterunt mutuo loqui.

Vndec. surgêt ossa mortuorù & stabunt super sepulchra.

Duodecimò, cadent stellæ.

Decimotertiò, morientur homines viuentes, vt cum mortuis resurgant.

Decimoquartò, ardebit cælum & terra.

Quintodecimò, fiet cælum nouum & terra noua, & resurgent omnes, qui in monumentis sunt.

Quomodo

Quomodo autem fient signa in sole & luna, ita vt dicantur obscurari? explicat sic Magister lib. 4. dist. 48. Non sui luminis priuatione, inquit, sed superueniente maioris luminis claritate. Ad quæ verba D. Bonauentura Dub. 2. vbi supra in oppositù citat Rabanù super Matthèu: Nihil prohibet, inquit, intelligere vt veraciter solè & lunâ cù sideribus cæteris suo lumine priuari, quomodo factum de sole constat tempore Dominicæ passionis. Dicendum ergo, ait D. Bonauentura, quod hic non est contrarietas. Potest enim esse quod aliqua obscuritas in stellis acciderit prius, sed post renouationem ex præsentia corporis Christi, & aliorum corporum erit obscuratio solùm in apparentia, vel etiam in comparatione: & ita vtrumque potest esse verum, secundum diuersa tempora, & vtrumque satis probabile. Sic ille. At magister prosequutus, vbi supra. Virtutes quoque cælorum, inquit, id est, Angeli dicuntur moueri, non metu damnationis, vel aliqua perturbatione pauoris, sed quadam admiratione eorum, quæ viderint. Vnde Iob cap. 26. *Columnæ cæli contremiscunt, & pavent ad nutum eius.* Ante diè verò iudicij sol & luna eclipsum patientur, sicut Ioël cap. 2. restatur dicens. *Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis.* Haçtenus magister satis liquidò significans, obscuranda esse duo luminaria magna, non solùm ex superueniente maioris luminis claritate, sed etiam ex sui luminis extemporanea priuatione, vt supra oppositum fuit in eum, ac conciliatum & resolutù vtrumque futurum, quod & ipse sentire videtur. Quid sit signum & quotuplicia sint nunc declarandum. Magister lib. 4. distin. 1. Ex D. Augustino, prius explicat. Siquidem Aug. to. 3. lib. 2. De doctrina christiana cap. 1. Signum, ait, est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud ali- quid ex se faciens in cogitationem venire, sicut vestigio vilo transisse animal, cuius vestigium est cogitamus, & fuisse visò ignem subesse cognoscimus, & voce animantis audita, affectionem animi eius animaduertimus, & tuba sonante, milites vel progredi vel regredi, & siquid aliud pugna postulari oportere nouerunt. Signorum alia sunt naturalia, alia data: naturalia sunt quæ sine voluntate atque vilo appetitu significandi, præter se aliquid aliud ex se cognosci faciunt, sicut est fumus significans ignem. Non enim volens id significare id facit, sed rerum expertarum animad

D. Bonauentura

Dub. vbi supra, Ra- banus in

Matth. Magister vbi supr.

Magister vbi supr.

Magister vbi supr.

Magister vbi supr.

Magister vbi supr.

Magister vbi supr.

Magister vbi supr.

Magister vbi supr.

Magister vbi supr.

Magister vbi supr.

animaduersione & notatione cognoscitur ignem subesse etiam si fumus solus appareat. Sed & vestigium transeuntis animalis, ad hoc genus pertinet. Cap. 2. subiicit. Habent etiam bestiae, quaedam inter se signa quibus produnt appetitum animi sui. Nam & gallus gallinaceus reperit cibo, dat signum vocis gallinae ut accurrat: & columbus gemitu columbam vocat, & ab ea vicissim vocatur, & multa huiusmodi animaduerti solent. Sic ille. Dialectici appellant signa ex instinctu naturae significantia, alia autem sunt ad placitum instituta, ex arbitrio nimirum imponentium. Cuiusmodi sunt signa vocalia & sacramentalia. Rursus iuxta tres temporum differentias obseruabis. Alia signa esse respectu praesentis, demonstratiua: ut appensa hedera ante tabernam meritoriam, venale vinum in praesenti indicat, alia respectu praeteriti rememoratiua, ut manna in arca reseruatum, lapides erecti in Iordanis flumine, sanctificatio primogenitorum, solemnitates tabernaculorum, atque Agni Paschalis celebritas: haec, inquam, vniuersa, & alia pleraque olim patribus in memoriam praeteritorum Dei operum ac beneficiorum collata legimus ac exhibita.

Psal. 110. vnde est illud, *Psal. 110. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus, escam dedit timentibus.*

Alia denique respectu futuri prognostica nominantur, ut *Isa. c. 7.* *Isa. 7. Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet & pariet filium &c.* innumera alia in sacris eius conditionis. De quibus & istud accipitur: erunt signa in sole & luna, &c. q. d. Cum videritis solem, lunam, & stellas luce carere: ait

Stella in Luc. 21. cap. Stella in hoc. Euang. nostri instituti haud poenitendus commentator) intelligite regem appropinquare. Sape vbi res & curia habitant auditis regem cum sua curia ad alium locum proficisci velle: non vultis tamen fidem adhibere, quia dicitis rumores esse vanos ac confictos. Carterum cum videritis iam omnia aulae tollere, (Gall. *enleuer les tapisseries*) & in custodiam ponere, compertum vobis est regem proficisci. Sic dicitur iudicium appropinquare, ac curiam benorum mutari, nullus tamen vult credere: tunc autem quando sol obscuratus fuerit, aulaeque claritatis luna, & stellarum subblata, sciote quoniam Rex gloriae Christus cum sua gloria proficiscitur, & venit. Hoc certissimum signum habere. Quid diceret aut faceret peccator, cum tot signa videret? Haec enim signa admonebunt omnes, ut de peccatis suis conterantur & poenitentiam agant, ne in aeternum danentur.

Sicut

Sicut & centurio, Matth. 27. tempore Eclipses solis, seu deliqui generalis, atque terramotus, dum mortem Christus pareretur, egit poenitentiam, multique ex spectatoribus, videntes huiusmodi horrenda signa, reuertebantur in domos suas percutientes pectora sua, Luc. 23. Porro ecliptati solem & lunam pro eodem tempore impossibile est, cum Eclipsis solis per interpositionem lunae inter terram & solem fiat: Eclipsis vero lunae, per interpositionem terrae inter solem & lunam. Item solet tunc in oriente, & luna in occidente: Mihi itaque videtur melius, quod obscuritas haec obsurgat ex hoc quod Deus cooperiet solem quadam nube caliginosa, ita ut oriantur tenebrae in vniuerso, Aegypti tenebrae obscuriores & atrae magis. Hoc videtur dicere, Ezechiel, ca. 32. de die iudicij ita scribens: *Nigrascere faciam stellas caeli. & ponit modum, subdens: Solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum.* Potest secundo dici, quod hoc fiet per radiorum subtractionem. Sicque sole radios suos non emittente, luna & reliqua astra, quae solo fulgore solis lucent, obtenebrescent. Iuxta illud Iohannis supra adductum, sol & luna obtenebrati sunt, & stellae retraxerunt splendorem suum. Nec solum in caelo, sed in terra etiam erunt signa, ac in omnibus elementis, vnde sequitur. *Et in terris pressura gentium, praefusione sonitus maris ac fluctuum, &c.* Haec tenet Stella. In sole legitur quondam signum triplex fuisse. Primo statio tempore Iosue, secundo retrocessio vel retrogradatio tempore Ezechiae. Tertio occultatio radiorum solis siue obscuratio & inaudita omnibus saeculis, tempore passionis Christi. Prima facta est solis statio, ad ultionem vindictamque faciendam de hostibus populi Israelitici. Secunda retrocessio, in signum recuperandae valetudinis Ezechiae regis. Tertia, nempe obscuratio, in detestationem necis innocetis filij Dei. Postrema omnium fiet solis, lunae, ac stellarum obtenebratio in fine mundi, ob omnium tam Iudaeorum quam gentium enormia scelera iuste vindicanda. O quantus tremor est futurus! Valdè appositè dicit Christus hoc loco: Arescentibus praeter timore hominibus, &c. Si enim pauent iusti sanctique viri, dum iudicij tempus recolunt, & in memoriam reuocant: quid ego miser peccator faciam? Hic subiicere placet D. Cyrilli Alexandrini, oratione siue homilia de exitu animi, & de secundo aduentu praecleara verba, quae habentur tom. 4. operum eius. *aduentum, homilia decima, id est, vltima. Metuo, inquit ille vir in.*

*D. Cyril-
lus Ale-
xandrinus
10. 4. ho-
mil. 10. de
2. aduen-*

y

sanctus,

sanctus, mortem, quoniam acerba mihi est, metuo gehennam, quoniam aeterna est. Metuo Tarrarum, quia nihil habet solatii seu consolationis. Metuo tenebras, quoniam nihil habent lucis. Metuo vermem veneniferum, quoniam aeternus est. Metuo genios iudicio praeficiendos, quoniam sunt immisericordes. Metuo cum cogito tribunal horribile, iudicem incorruptum. Metuo flumen ignis ante tribunal illud fluens, vehementissimaeque flamma omnia correns. Metuo severissimas poenas. Metuo supplicium finem non habens. Metuo terram illam caliginem. Metuo infra cta vincula, fridorem dentium & fletum inconsolabilem. Metuo inevitabiles probationes. Nihil enim accusatoribus eget iudex ille, neque testibus, neque demonstrationibus, neque probationibus. Idem sub finem praefata orationis eleganter, Ne formidemus, inquit, communem hunc generis humani messorum mortem, sed illam hominum perditricem. Mors enim proprie non est ea, quae animum a corpore, sed quae animum a Deo separat. Deus vita est: qui a Deo separatur mortuus est, amissa priore libertate, sicuti vita. Haecenus D. Cyrillus. Nunc ad textum, Arescentibus hominibus praetimore, &c. Hic observa, bonos viridi ligno comparari, malos autem, arido & sicco, quod Saluator ipse, Luc. 23. testatur dicens, Si in ligno viridi sitis, quid erit in sicco & arido? Hoc est, si in me, qui iustus sum, & viride lignum, sic ardet ignis passionis, in vos qui estis aridi, quid fiet? Cum dies iudicij appropinquaverit, Deus inueniet impios aridos, & sicut palea siccae mittetur in caminum ignis inextinguibilis. De bonis autem, ait Psal. 1. Dauid, Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursu aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Nota, quod in iudicio, arescent peccatores & siccabuntur. Iusti vero floreant sicut liliu in conspectu Domini arescent impij praetimore, vt habet sacer contextus. Etenim si Hester corruit, & exanimata est in conspectu regis Assueri. Daniel viso angelo tremuit. Custodes sepulchri, in Christi resurrectione perterriti sunt, & facti velut mortui. Iudaei quoque in horto, instantis passionis tempore, audientes Christum dicentem, Ego sum: ceciderunt retrorsum. Quid faciet peccator, cum viderit Christum in nubibus cum potestate magna, & maiestate venientem, vt puniat peccatores? Nulla tunc proderit philosophia Aristotelis, eloquentia Ciceronis, Rhetorica Quintiliani. Non proderunt diuitiae

Luc. 23.

Psalm. 1.

in die vltionis, non mundi fauor, nisi solum bona conscientia. O quam angusta erunt via reproborum, superius erit iudex iratus, inferius horrendum chaos, a dextris peccata accusantia, a sinistris daemonia ad supplicium trahentia: intus conscientia mordens, foris mundus ardens & incensus. Vide quam merito dicat nunc Christus, quod arescent homines praetimore. Illo tunc, cum praedicta superuenerint. Quantumuis enim capularis senis diem certam mortis ignoremus, in genere tamen eu breui, citoque finiedum praecire possumus: quia, quod antiquatur & senescit, D. Paulo teste, Heb. 8. propè interitum est. Sic mundi exitium praecagire valemus, ex certissimis illis, quae Christus praedixit signis in sole, luna & stellis. Signum etiam est agroti iam iam morituri, quando videris lecti lodices & stragula manu tenere, & ad se vi trahere. Iam nunc videmus bona Ecclesiae (quae bona sunt pauperum) direpta, Ecclesias ipsas expoliatas, dirutas, solo aequatas, atque adeo illud Iai. 1. completum: Principes tui infideles, socij furum, imò principes latronum. Aliud etiam morituri signum est, frigiditas corporis, tunc enim medicus dicit: actum est de eo. Sic Dauid quia senuerat, 3. Reg. 1. cum operiretur vestibus, non calebat. Sicque deficiente calore mortuus est. Sic quando quis incipit mori, frigidescunt pedes & nasus, caetera denique membra. Iam vero, Matth. 24. abundauit iniquitas, & refrixit charitas multorum. Non est veritas, non est misericordia, non est scientia Dei in terra, Osee 4. Omnia haec oculis nostris videmus. Mundus igitur in extremis laborat. O quantus tremor est futurus, quando iudex est venturus, cuncta strictè discussurus! Vide punitiones, (ait ad hunc locum, Stella nostri instituti) quas in sacra Scriptura legimus, Deum mundo intulisse, & reperies apicem esse respectu earum, quas in vltimo die inferet. Angeli cum primùm peccauerunt, è caelo eiekti sunt in infernum. Adam protoplastus, è paradiso terrestri. Noë temporibus perdidit Deus mundum aquis diluuij. Misit ignem de caelo super Sodomam & finitimas vrbes, quae Pentapoleos nomine significantur. Interemit primogenita Aegyptiorum. Puniiuit Pharaonem decem plagis, ac in mari postea demersum cum suo exercitu exterminauit. Deleuit memoriam Amalech de superficie terrae. Interfecit Og regem Bazam, & omnes principes Chanaam, cum caeteris qui terram promissionis obtinebant. Cobussit Aaron filios, blasphemum

Heb. 8.

Isai. 1.

3. Reg. 1.

Mat. 24.

Osee 4.

Stella in 21. c. Luca.

iussit lapidibus obrui. Mariæ sororis Moſis murmur lepra puniuit. Dathan & Abyron ſeditioſos ac ſchiſmaticos funditus perdidit, terra abſorptos. Moſem & Aaron ueritate terram promiſſionis ingrederentur, & de ſexcentis millibus uirorum, qui è terra Egypti egreſſi ſunt, duo tantum terram promiſſionis digni habiti ſunt intrare. Ioſue & Caleb. Serpentes igniti gentem incredulam ac murmurantem enecant in deſerto. Achan, quia de anathemate Hie-riſcho accepit, iuſſus eſt lapidari. Eli ſacerdos, ſubito obrui. Saul reprobatuſ eſt ob inobedientiam. Dauid Dei amicus, ob animi elationem, & adulteriij homicidijque reatum, animaduerſionem caſtigationemque Domini ſenſit. Oſa occiſus eſt, quia arcam terigit. Propheta, quia contra Dei uoluntatem comedit, à leone dilaceratus fuit. Centum octoginta quinque millia Aſſyriorum, quadam nocte Angelus Domini interfecit. Duo & quadraginta pueri ab u-riſ, quia prophetam Eliſæum deridebant, occiſi ſunt. Giezi factuſ eſt leproſus propter Simoniam. Oſias ſimiliter quia ſacerdotale officium, cum ſuum non eſſet, yſurpauit. Populus Dei in captiuitatem Babyloniam ductuſ eſt. Goliath per opiliſionis manuſ occiſuſ. Holoferneſ per mulierem iugularuſ. Antiochuſ uermibus ſcarens, compuruit & extinctuſ eſt. Nicanor tyrannuſ interfectuſ, & in fruſtra comminutuſ, ut in ſacra Machabæorum hiſtoria contingitur. Ananiaſ denique & Saphira repentina morte, pœnas dederunt, & Herodeſ à uermibus conſumptuſ fuit. Omnia hæc maxima, quæ commemorata ſunt ſupplicia, ad minimum quod peccatores in die tremendo iudicij patientur non accedunt. Quæ enim hæc patitur homo, non tam flagella ſunt, quàm ſalutaria quædam pharmaca, ſi non obduperit in peccatiſ, ſed ad pœnitentiã ſerio tandem conuertatur. Puniuntur enim hæc peccatores, ut corrigantur miſericorditer, ſed in iudicio, ut crucientur ſine remedio. Vnde Ioan. 2. ca. dicitur, *quod fecit Chriſtuſ quaſi flagellum*. Non dicit, fecit flagellum, ſed quaſi flagellum: quia flagella ſunt, ſed quaſi flagella non ſunt ſupplicia, ſed quaſi ſupplicia, quia ſolam figuram & ſimilitudinem ſupplicij habent. Verum enim uero, in magno illo iudicij die non faciet quaſi flagellum Chriſtuſ, ſed uerum flagellum: quia illiuſ diei ſupplicia atque cruciatus ueri erunt, quorum ſimilitudinem duntaxat & umbram, præſentiuſ uitæ flagella obtinent.

Ioan. 2.

obtinent. Hæcenus Stella. Marulluſ lib. 6. Exemplorum, *Marulluſ cap. 14. ſub ſinem, merito exclamat. Heu! inquit, terriſſima lib. 6. Edamnatorum ſors. Quanta meliuſ cum illiſ actum eſſet, xempl. c. ſi omnia mala, quæ hic haberi poſſunt, perſuſſent, & quæ 14. ſub ſi- illiſ habentur, etiã ſiſſent. Si ſicut Adonibezech, Iud. 1. Inu- nem. illiſ truncuſ facti fuiſſent. Si ſicut Sichimitæ ſancto & igni Iud. 1. ca. necati fuiſſent in phano Berith incluſi, cap. 9. Si ſicut Amo- & 9. nite laacerarentur, 1. Part. 20. ſuper quos fecit Dauid tribulas, 1. Para- trahat & ferrata carpenta tranſire ita ut diſſecarentur, & con- 20. cap. tererentur 2. Reg. 12. circumegit ſuper eòſ ferrata carpenta, & 2. Reg. traduxit in typo laterum, & ſic per fornacem & laterariã, 12. (gallicè; ou on fait la tuyle & brique.) Si ſicut Aman in Eſther. 7. cruce ſuſpenſi fuiſſent: Eſther. 7. b. Si ſicut Daniël accuſa- Eſther. 7. tores à Leonibuſ deuorati fuiſſent, Dan. 6. Si ſicut Eliſei cap: deriſores ab u-riſ, 4. Reg. 2. Vel; ſicut Iezabel à canibuſ diſ- Daniël. cetpti fuiſſent, 4. Reg. 9. Si ſicut mulier in mediõ amphoræ cap. 6. 4. apparens; plumbea maſſa in eiſ os immiſſa, ſuffocari fuiſ- Reg. 2. & ſent; Zach. 5. Hæcenus Marulluſ. Ergo cum tremore ac cap. 9. metu, diuini huiſ horrendique iudicij frequenter memi- Zac. 5. c. nerimus. Hebr. 10. Horrendum eſt incidere in manuſ Dei. vi- Hebr. 10. uentiuſ, ait D. Pauluſ. Refert ad hoc propoſitum Ludouicuſ cap. Lud. Gra- Granateſiſ Dominicanuſ, Dominicæ ſecundæ Aduentuſ; natenſiſ Domini- Concione ſecundã, initio, quod ſequitur. Quendam ex ca. 2. Ad- ſanctiſ partiſ legibuſ, in quodam trium foliorum libel- uentiuſ; lo (ut ipſe aiebat,) ſe dieſ nocteſque legere ſolituſ: quõ- Concil. 2. rum aliud rubrum, aliud candidum, aliud nigrum eſſe di- initio. ſtitabat. In rubro Dominicam paſſionem, in candido beã- torum gloriã, in nigro uero damnatorum pœnas ſe con- templari dicebat.*

Et noſ eiſ exemplo, crebro quod ſequitur in textu me- dite mur. Tunc, ait Chriſtuſ ipſe iudex, uidebunt filium hominiſ uenientem, &c. Tunc uidebunt filium hominiſ uenientem in nube cum poteſtate magnã & maiestate. &c. Ecce ſecunduſ ac glorioſuſ necnon ſupremuſ Chriſti aduentuſ. Nec enim Ioan. 5. pater iudicat quenquam, ſed omne iudi- cium dedit filio. Tres autem colligimus cauſas, cur id fiat, v- na eſt, ut poſſit iudex ab omnib' cerni. Neque enim iniqui diuinitatẽ uiderẽ poterunt, alioqui beati eſſent, quod eorũ repugnat æternæ dãnationi. Altera eſt, cum Chriſtuſ ſit æ- terna Patris ſapientia, illi merito uiuorũ ac mortuorũ iu- dicioſ committitur. Tertia autem, iure optimo, ei qui redem- tionem operatuſ eſt, conuenit etiam ut diuidat eòſ, qui

redemptionem amplexati sunt, ab iis qui illam respuerunt, vel omnino non credentes, vel non secundum illam uiuentes. Iustissimo ergo Dei iudicio constitutum est, redemptorem iudicē esse, qui operatus est salutem in medio terrarum. Pastori nempe datum est, oues ab hōdis separare. Adde quod, insunt Christo Domino illa tria, quæ in vero iudice requiruntur. Potestas nimirum coercendi: *Scriptū est enim* **Eccles. 7.** *Noli querere fieri iudex, nisi ualeas uirtute irruere iniquitates.* Ergo integritas iudici imprimis necessaria est, ut à recto uirtutis & aequitatis tramite, nullo modo detestetur: etiā si à patre, à matre, ab amicis deniq; sollicitetur. Alexandri Magni sequutus uestigia, qui infontē ad mortem dedere noluit, tamen si à matre improbis precibus rogatus, ut in Decadibus nostris sacris dixisse memini. Requiritur secundò in iudice zelus rectus, ut scilicet iustitia fiat & administreretur, cum dilectione hominum, & odio uitiorum. Discant qui populis præ sunt, uitia odisse, homines autem diligere. Nouerint æqui iudices, non personarum odio reos punire, sed peccatorum odio eos castigare. Exigitur postremò magna prudentia & discretio, ne dū negligimus uitia tollere, in corde peccantium diuitiam generemus. Magna itaque in ea re cautio est adhibenda. Facilitas quippe ueniæ, incentiuum est delinquendi. Cum igitur Christus Dominus, integerrimus sit, nec odio uel amore flecti possit. Cum maximo erga hominis salutem zelo: ducatur, cum insuper summa discretione ac prudentia sit præditus, ideò committitur illi omne iudiciū: quippe qui in diuersam partem flecti nequit, cum omnipotens sit in dilectione hominum, nemo illi potest adæquare, sapientia quoque omnes antecellit: Meritò itaque illi pater omne iudicium dedit.

Leuate capita uestra, ecce appropinquat redemptio uestra. Corporum scilicet resurrectio & glorificatio. Cum hyeme gelat, tectis homines continentur; Verè autem incipiente, cum virent & florēt omnia, tunc exeunt, & capi pulchritudine gaudent: Ita nunc iusti, tanquā hyeme afflictī tristes & inclusi, tunc uerò tanquam adueniente uere, signa illa spectabunt, ac si flores & rosæ essent. *Iam enim hyems transiit, imber abiit, & recessit, flores apparuerunt in terra nostra.* **Cantic. 2.** Iusti in hoc seculo nequā, sunt serui atq; captiui, ut filij Israël quādo in Ægypto cōmorabatur, aut ī trāsmigratiōe Babyl. 70. annis cū derineretur. Sed in die iudicii,

non

nō solū caput erigēt, sed etiā redimentur. Ideòq; hic dixit, Ecce appropinquat redemptio uestra. Non enim est redemptio, nisi ubi fuit captiuitas. Cum ergo in fine mundi sit redemptio iustorū: patet quod hic mūdus est captiuitas & carcer eorū. Hinc regius psalter, *Conuerte Domine captiuitatē nostram.* **Eccl. Item,** E duc de carcere animam meā, &c. Perfecit uerò absolutaq; illorum redemptio tunc fiet, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ. **Mat. 19.** *cum (ut ait D. Apostolus) liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem autem assumetur gloria filiorum cap. Dei.* & duplīcia suscipient de manu Domini: Stulam utramq; glorificationis nempe corporū, & gloria animarum, quæ iam clarè ac beatificè Deum uident, & eo perfruuntur. Valde appositè dictum, Leuate capita uestra. Qui enim mœsto sunt animo, incedunt uultu in terrā demisso. **Gene. 4.** *Cur concidit uultus tuus? Contra uerò, qui latantur, caput erigere solent.* Redemptionem autem intelligit, à malis, quæ hic sanctos premunt, ereptionem. Itē, corporis eorū à corruptione liberationem. **Rom. 8.** *expectantes redemptionē corporis uestri.* Perplacet mihi huius loci Theophylacti dilucidus cōmentarius: Sicut, inquit ille prior aduentus Domini in restitutionē & regenerationē animarū nostrarum fuit, ita & secundus erit in regenerationē corporū. Ecce, ait Christus, appropinquat redemptio uestra. *Græcè a uerbis τῶν ὀστέων,* hoc est, consummatio utriusq; libertatis, animæ, in quā & corporis. Præpositio enim a uerbis, insinuare uiderur perfectam à corruptione libertatem, quam & corpus tunc accipiet, gratia Domini: extremum inimicum a bolentis Mortem. Aboleuit enim principatus & potestates, & animas redemit. Reliqua autem erat Mors, corpora nostra depascens: quæ & ipsa, quum abolebitur, erit nobis libertatis & redemptionis author. Et regnum Dei statim aderit, quum hæc fient. Etenim quemadmodum ficus quæ producit, patulæque & promissa folia emittit, propinquam æstatem nunciat: Ita quum hæc fient prodigia, & transformatio uniuersū, signant quod uentura sit æstas hoc est regnum Dei: post hyemem & tempestatem, quasi æstas aduenturum iustis, tamen si tunc peccatoribus futura sit hyems, & tempestas. Nam illi præfens seculum pro æstate habeat, futurum autem pro hyeme. Sic Theophylactus uide consequenter, facer ait contextus: *Videte ficulinam, & cæteras arbores: cum*

y 4 iam

iam producunt ex se fructum, scitis, quia propè est assa. *Ec.*
 Hic virtus iustorum latet, sicut virtus arborum in hyeme:
 cum autem venerit ver alterius vitæ, florebut iusti in cõ-
 spectu Dei. Tunc fiet insignis quadam immutatio: Iam
 qui hic florent, tunc arefcent & siccabuntur: Et qui modo
 sicci sunt, tunc in die iudicij florebut. Animaduerte itaq;
 quod hæc de sicu parabola indicat horribilia illa signa nõ
 portendere fidelibus ac iustis imminentem malorum in-
 pestatam, & veluti hyemem quandam, sed illis significare
 rerum omnium iucundam, quandam immutationem, &
 successiõnem, veluti æstatis post hyemem, &c. Per ficum si-
 gnificatur atque adumbratur Synagoga, ex *Matt. 21. ne fru-*
ctus cõtinuò arefcente, & Luc. 13. Arborem fici quis habebat, &c.
 Ficus, caro & animalis vita vocatur. Vix arbor sicu fragi-
 lior, nulli adificio apta est, vmbra habet pessimã. Quilibet
 ea dormit, stupidus ferè surgit, ociosissimeq; senescit. Carnali
 vita nihil fragilius, nõ cœlesti adificio idonea, vmbra
 mortis habet pessimã: quia mors peccatorum pessima. Ocy-
 sime denique voluptas finitur. Obserua, quod primi nostri
 parentes, cum se pudos esse erubissent, conuerunt sibi
 folia ficu, & verenda obtexerunt. *Genes. 3. Pruritur, ergo*
carnis adumbrare poterit ficus. Aut certè cum Nathanael
verus synchusq; Israëlita in quo dolus non erat, sub ficu
existens, a Domino Christo conspectus sit: Ioan. 1. Cum eses
sub ficu, vidi te. Bonam habebit significationem: Huius signi-
ficatiõnem fructus dulcis admodum est. In summa, verum est il-
lud, Hierem. 24. ficus bonas, bonas valde, & malas, malas val-
de, que comedi non possunt, eo quod sunt mala.

Mat. 21.
Luc. 13.

Genes. 3.

Ioan. 1. c.

Hier. 24.
cap.

Non prateribit generatio hæc donec omnia fiant. *Ec.* quod
 potius intelligendum est, de euersione siue excidio Hiero-
 solymitano, de quo etiã hoc capite fit sermo, quam de die
 iudicij: quanquam præcedens textus de aduentu ad iudi-
 cium intelligatur. Nec est inconueniens, vt fiat iste transi-
 tus, quando quidem duabus sibi propositis quæstionibus
 respondet Christus, scilicet quæstioni de destructione Hiero-
 solymæ, & quæstioni de suo aduentu. Atque prius de signis
 præcedentibus euersionem Hierusalem dixerat, posteaq;
 de signis præcedentibus aduentum ad iudicium: & iam
 non erat de his plura dicturus. Sed quoniam euersio Hiero-
 solymæ ferè aderat, ideo redit ad dicendum de illa, vt o-
 stenderet, quam breue tẽpus restaret ad illam vsq;. Ait ergo.
 Non prateribit generatio hæc, &c. hoc est: Antequam
 moriantur

moriantur omnes, qui nũc viuunt, euertetur Hierusalem.
 Et multi qui nunc viuunt, videbut eã euersam, quod facili-
 tẽ de B. Ioan. Apost. ac Euangelista iudicare est. Imò & qui
 nunc viuunt, euertẽt eam: Nã Vespasianus, qui fuit primus
 princeps, qui cœpit destruere Iudæã, senex erat, quãdo pug-
 nabat contra Hierusalẽ. Viuebat & natus erat, quãdo hæc
 Christus dixit, nã dicta sunt. 40. annis, ante euersionẽ Hiero-
 solymæ. Verum quidem est, quod immediatẽ præcedẽria di-
 cta sunt de suo aduentu: & hinc transit ad dicendũ de ex-
 cidio ciuitatis Hierusalẽ: quia de illa poterat magis certifi-
 cari, quã de aduentu ad iudiciũ: quia illud propinquũ
 erat, Aduentus autem magis distabat. Ceterum ne vanas
 esse ac inanes existimarẽt minas seu terriculamenta, quæ
 propheticè dixerat: subiunxit, Cœlũ & terra transibũt, ver-
 ba aut meã nõ prateribunt. hoc est: Facilius fuerit, cœlũ
 & terrã corrũpi, quã verbũ meum falsum esse. *Psal. 118. In*
infernũ Domine permanet verbũ tuũ. Cõplebuntur profes-
sio omnia vsq; ad minimũ iota & apicẽ. Sacra scripturam
impossibile est nõ adimpleri. Ioan. 10. Non potest solui scriptu-
ra. Cœlũ & terrã trãfire, nõ abolitiõne sui, at sui immuta-
tiõne & renouatione, intellige. Nõ quod secundũ suã sub-
stantiã verè pereant. Quandoquidẽ, Terra inaternũ stat,
Eccl. 1. c. & Psal. 148. de cœlis dicitur, statuit ea inaternũ, & in
saeculũ saeculi, &c. Sed prius futurũ, vt illa pereãt & transeãt,
quæ omniũ maximẽ stabilia sunt: quã vt transeant verba
Domini. Sic Euthymius in Matt. 24. & Theophylactus simili-
ter, exponunt. Hęc prius demolientur, quã excidant ser-
mones mei: citius trãfient, quã verba mea. Sic Luc. 16. fa-
cilius est cœlũ & terrã praterire, quã de lege vnũ apicẽ cade-
re. & Mat. 5. Donec transeat cœlũ & terra, iota vnũ aut vnus
apex nõ prateribit à lege, donec omnia fiant. Priore loco parti-
cula donec, non significat, quid aliquando sit euenturum,
sed quid minus sit euenturũ. Alioqui significaretur verba
Domini aliquando præteritura, quanquã difficilior, &
posterior quã cœlũ & terra: cum tamen significarit, fieri
non posse, vt verba eius transeant. Sciamus itaq; verũ es-
se, quod Christus hic dixit, tã de subuersione Hierosoly-
morũ, quã de extremo illo iudicio, & sicut subuersa est
Hierusalẽ, sic mũdus peribit: ac propterea dixit hæc Chri-
stus, antequã fiant, vt simus parati. Si domũ cõduceres, cu-
ius tremarent fundamenta, totaq; minaretur ruinã: nõne
dares operam, ab ea vt exires, ante illius casum & lapsum?

Psal. 118.

Ioan. 10.

Eccl. 1. c.
Psal. 148

Euthy-
mus in
Mat. 24.
Theoph.
Luc. 16.
Mat. 5. c.

Docet te Deus dicens, mundum finiendum esse, omnesque creaturas perituras: quare ergo domum in caelis non edificas? Non habemus hic ciuitatem manentem, sed futuram inquirimus, ait Diuus Apostolus: Maturè proinde ac festo die illum tremendum, supremum inquam illum recogitemus, ad illum nos præparemus, hanc esse demonis astutiam, diuini huius iudicij memoriam ex animis nostris tollere, certissimè nouerimus: quod Psalmographus significat, de peccatore ita cecinit: Inquinatae sunt uiae illius in omni tempore: Auferuntur iudicia tua à facie eius. Quàdoquidem Diabolus peccatores retrahit, ne de illis cogitemus. Philippus Diez nostri ordinis, Concione prima Dominice 1. Aduentus, D. Antonium Paduanum in sermone quædam de iudicio citat, appositissimam in eam rem adferentem similitudinem. In locis, inquit, ubi fit sericum, si tonare & fulgurare contingit, ne vermes deterriti moriantur, tympana & cymbala, & alia huiusmodi instrumenta musica pulsantur, & ita decipiuntur ac distrahuntur, ne ex tonitruu strepitu, aliqua in eis impressio fiat. Hoc eodem artificio utitur Diabolus. Nam cum mortis & iudicij homines recordantur, statim delere has cogitationes studet, voluptatum mundanarum, & delectationum musica. Cùm agit prædicator de huius diei timore, quàm exacta uiae nostræ ratio reddenda sit monet, & tormentorū minis que malis sunt preparata, deterreret: tunc Diabolus tympanis, & mundi vanitatibus obstrepit, ut eos rapiat ad interitū. Ne itaq; decipi nos à Diabolo sinamus, sed semper diem hunc nostros habeamus ob oculos. Antequam uero huic cōtioni colophonem imponam, duo mihi dicenda putauit. Primum est, quòd ut scribit Martinus Polonus in suo Chronico: Petrus primus instituit, ut ante Natalis diem, tres hebdomades, & quarta imperfecta, ab omni Christiano populo, celebrarentur ac uenerarentur, in cōmemoratione primi & secundi aduentus Domini. Alterū est, ex Honorio Augustodunensi, quòd Aduentus Domini 4. habet Dominicas, quia à 4. ordinibus prænūtiatus fuit Christus, à Patriarchis nimirū, Iudicibus, Regib⁹, & Prophetis. Siquidē, id est Abel agnū, Melchisedech panē & uinū, Abrahā item filiū obrulit. 1. Iosue hostes expugnauit, & terrā populo Israēl distribuit. Gedeon uellus exposuit, in quod ros cecidit descendit, hostesq; cum lagenis deuicit ac tubis. Sampson demum de allophylis triumphauit. 3. Dauid Goliath

Philipp.
Diez
Cōc. 1. de
Aduen-
tu, &c.
citāt D.
Antoniu
Padua-
num.

Martini
Poloni
Chroni-
con.
Honorio
Augusto
dunensis
Dominica
de Adu-
uentu.

prostrauit, Salomon templum ædificauit, & Iosias pascha celebravit. 4. Isaias de uirgine nasciturum, Hieremias, Dauid germen iustum suscitandum, atque regnaturum. Dauid denique sanctum sanctorum prædixit esse venturum. Item ante legem, Abrahæ & Patriarchis est promissus: Sub lege à Mose & Prophetis præscriptus, sub gratia à Iohanne & Apostolis ostensus. Adhuc item venturus expectatur manifestus, dicente Apostolo: Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei. Hæc autem, nunc quidem sufficiat. Rogemus IESVM CHRISTVM, ut, sicut in Litanis Catholica orat Ecclesia, Per aduentum suum, nos liberare dignetur: Et in die iudicij, idem nos liberet, atque ad dexteram suam cum bonis, nos statuat, ut sine fine, in regno polorum, laudes decantemus cum omnibus Sanctis.

Litania
Ecclesia.

HOMILIA XXIX. DOMINICA SECUNDA Aduentus.

Cum audisset Ioannes in uinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Matth. II. Luc. 7.

Matth. II.
& Luc.
7. c.

VM memoriam Dei filij in hunc mundum aduentus, sancta mater Ecclesia, hoc tempore celebret: cum nos redempturus aduenit: Euangelia nobis quædam proponit, in quibus certissima huius ueritatis testimonia continentur, ut hodiernum, (sic pius noster Philippus Diez, exorditur) Huius uero Euangelij initium, magnā nobis admirationem parit, quòd tam heroicū cum uirum Ioannem Baptistam, carceribus Herodianis mancipatum, nobis referat. Quo loco illud Lactantij, lib. 5. cap. 15. usurpare placet, & ad nostrum inflectere proposuimus: Socrates, quia Deorum religiones imprimis, quoniam contrariæ sunt pietati, euertere retauit, in carcerem coniectus est, ut iam tunc apparet, quid esset futurum iis hominibus, qui iustitiam ueram defendere, Deoque singulari seruire cœpissent.

Philippus
Diez Cō-
cil. Dom.
2. Aduen-
tus.
Lactan-
tius lib. 5.
c. 15.

cœpissent. Sic ille. Iam verò non Socratis carcerem, sed ter-
maximi illius Præcursoris proponit nobis ob oculos Euan-
gelista, quòd Herodèdè ac Herodiadem de incestis nuptiis
reprehenderet. *Mar. 6. Non licet, inquit, Herodis, habere tibi
uxorem fratris tui, (adhuc viventis scilicet.)* Cùm, magna li-
bertatè Ioannes plurimos redatquisset, vt ex Euangelio
constat, *dicèdo: Genimina viperarum, quis vos docuit, &c. Luc. 3.*
3. Nemo tamen de eius morte cogitavit, præter Herodèdè
Galilææ tetrarcham & regulum: Nemini tam odiosa veri-
tas fuit, vt illi, qui rex dictus est. *Memento, quòd vt Daniel
scribit: Balthazari Regi apparuerunt digiti, quasi manus homi-
nis scribentis contra candelabrum, in superficie parietis aula reg-
gia.* Scribebat autem pœnam & supplicium, quod Deus illi
præparabat. Magnum certè mysterium, quo Deus signifi-
care voluit æquum esse, vt in Regiis palatiis parietes in-
loquantur: cùm homines loqui non audeant: Iuxta illud
Christi, *Luc. 19. Si hi tacuerint, lapides clamabunt.* Insultum
quam, est, vt veritas in lapidibus manu è cœlo delapsa scri-
batur, cum ore eam nemo audeat pronuciare: At Ioannes
liberè Herodi dixisse pèrhibetur. Non licet tibi, &c. Reges
ac potentes omnia sibi licere putant: Vnde vox illa impe-
dentissimæ scæminæ Iulix scilicet, Nouercæ ad Imperato-
rem Antoninum Caracallum, Spartiano referète, (vt alibi
nos dicturos speramus.) Si libet, licet. Nescis te esse Impo-
ratorè, qui leges aliis dare debet, & à nullo acciperè? Non
licet tibi, qui Rex es, quod diuinæ legi repugnat. Sic san-
ctus ille Domini Baptista. Quamobrem in carcerem con-
iectus, capiteque plexus est. O heroicâ planè tanti viri ob-
stantiam, & animi fortitudinè! *Loquebar de testimoniis tuis
in conspectu regum, & non confundebar. Psalm. 118.* De duce Vè-
neto dicitur, eum quorannis mari solempni quadam cere-
monia veluti desponsari, & in huius fœderis signum, an-
nulum in mare proijcere: quo significat, præcipuam eius
curam esse debere, nauium & triremium classem apparari
& instruere, quia inde lucrum omne in eam Remp. manat.
Sic vir studiosus, & virtutis amans, fortitudinè & patien-
tiæ ac constantiæ coniugio stabili copulati debet. Sic enim
*Matt. 5. Beati prædicantur à Christo, qui persecutionem patiuntur
propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum.*
Sed iam Euangelium audiamus.

Mittens dnos de discipulis suis, &c. Vfus est vir sanctus hac
cautela, quatenus hi discipuli Domini fierent discipuli
Cùm

Cùm enim discipulis Ioannis, Christi præclara facinora,
egregiæque miracula ac stupenda videretur nomen ac fa-
mam sui obscurare præceptoris, ipsi inuidiâ moti, quænam
melior schola esset, Christi an Ioannis? contendebant. At-
que vt hunc errorem ex discipulorum suorum animis re-
uelleret Ioannes, suos ad Christum misit, vt ab eo plenus
instruerentur. Postquam Elias igneo curru in cœlum rap-
tus est, cùm Prophetarum filij scire cuperent, quid de eo
factum esset: misit eos Eliseus per montes & valles, vt eum
quererent, cùmque tres dies & noctes errassent, non inue-
nerunt. Non dubitabat equidem Eliseus, à Deo raptum
fuisse Eliam, *4. Reg. 2.* Sed vt illorum dubitationè tolleret,
misit eos, vt quærent. Ad hunc planè modum, D. Ioannes
suos ad Christum discipulos misit, vt & ipsi crederet, quod
ille sine ulla dubitatione credebat. Ideoque vt D. Hilarius
interpretatur *Carone 11. in Matth.* Tali Ioannes exemplo,
non suæ, sed discipulorum ignorantix consulit: Ipse enim
venturum in remissionem peccatorum prædicauit. Sed vt
scirent non alium se prædicatum, ad opera eius intuenda
discipulos suos misit: vt auctoritatè dictis suis illius opera
conferrent, neque Christus alius expectaretur, quam cui
testimonium opera præstitissent. Quòd igitur quæritur:
Tues qui venturus es, &c. ratione non ipsius Ioannis, sed
suorum dictum est discipulorum. Paulò enim supra idem
scribit Hilarius. Ioannes detentus carcere Dominum igno-
rat? Et Propheta tantus Deum suum nescit? Atqui ventu-
rum vt prætor nunciauit, consistentem, vt propheta agno-
uit, aduentem vt confessor veneratus est: vnde tam variæ
& tam abundanti eius scientiæ error obrepfit? Sed conse-
quens de eo Domini testimonium sentiri hoc ita nõ finit.
Neque sanè credi potest Spiritus sancti gloriam in carcere
posito defuisse, cùm Apostolis virtutis suæ lumen esset in
carcere positus ministraturus. Hucusque sanctus Hilarius,
Tu es qui venturus es, &c. Existimo nullam ynquam fuisse
in orbe quæstionem maioris momenti, quam ista. Videbat
Synagoga vaticinium Iacob esse impletum, videns sceptrum
à Iuda eo tempore ablatum, ac in alienigenam Herodem
translatum, ab illòque usurpatum. Idcirco per Phariseos
Ioannè interrogant, an sit Messias. Idè verò Ioannes Chri-
stum an sit ipse qui venturus est: in suorum gratiam disci-
pulorum, interrogat, dicens. Tu es qui venturus es, an aliū
expectamus? q. d. Tunc ille, quem Prophetæ venturum præ-
dixerunt,

dixerunt, quem Sybillæ cecinerunt, quem Patriarchæ figuris adumbrarunt, quem omnia secula desiderarunt. Ille qui venturus es ad Deum placandum, ad homines redimendos, ad Angelorum sedes instaurandas, ad Dæmonum potentiam comprimendam, ad clausas cæli fores referendas, & interiorum sedes euertendas? Venturi nomine Messias intelligitur. De eo siquidem Gen. 49. dicitur, *Donec venias, qui mandatus est, hoc est, Messias. Ut ex Paraphrasi Chaldaica ad illam locum constat. Et Propheta de Christo, Veniens veniet, & nō tardabit. Hinc Ioan. 6. Hic est verè propheta, qui venturus est in mundum, &c. Obserua, vt scribit Stella in Luc. 7. ad hæc verba: illud. Qui venturus es exponendum esse, illud est, qui venisti: quod patet, ex c. 6. Ioānis nunc citato. Ceterum est enim, quod venturus ibi significat, qui iam venit, præsertim cū demonstratiuè dicatur, Hic est verè propheta. Nec enim verissimile est, quod dicerent, qui venturus est, sed, iste est, qui iam venit, ac venturus expectabatur. Sed nunc dicendum est, Tu es qui venisti? Phrasis enim Græca est, vti principio de futuro, pro præterito: Exemplar Græcum ita habet *ὁ ἄδελφός μου*; hoc est, Tu es ille veniens, siue venturus? Est enim Græca vox ad vtrumlibet tēpus anceps. Poterat dicere interpres, es tu veniens: ramè idem significat venturus. Sic nostri sodalitiij vir eximius Didacus Stella.*

Vel, non incommodè exponi posset etiam de futuro. Tu es qui venturus es? Ex D. Hieronymi in *Matt. 11. c.* interpretatione ad illa verba: Tu es qui venturus es, &c. Non dicitur qui venisti, sed, qui venturus es, vt sit sensus: Ego viuus te monstrauit, num etiam inferis nunciabo te venisse, an quia indignus es morte, alium ad moriendum mittes? Hæc D. Hieronymus. Quæ difficultate non carēt. Diuus siquidem Chrysostronus to. 2. Homil. 27. in Matthæū ita habet: Negant nonnulli eā de causa ad interrogandum misisse Ioanem, quia totum mysterium ignoraret dispensationis Christi, sed ipsum quidem esse Christum non ambigebat: vtrum verò ab hominibus morri traderetur, an non dubitabat: præterea etiam interrogabat, dicens: Tūne es venturus? id est, tu ne ipse ad inferos descendes.

Quæ planè videntur esse ex D. Hieronymo desumptæ ferè ad verbum, vt patet conferre volenti vtriusque Doctoris expositiones huic transcriptas. Sed nulla profusus hic sermo ratione (inquit Chrysostronus consequenter) con-

probat

probari potest. Non enim ignorabat hoc Ioannes. Ecce, inquit, agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Agnum quippe vocauit, quia in crucis patibulo, suspendendum sciebat, vt non aliā quàm per crucem, viā peccatum mundi tolleret.

Quid Ioannes plusquam propheta ignorasset, quod scierunt & prædixerunt omnes propheta? Act. 3. *Deus, ait D. Petrus Apostolorum columen, qui prænuuntiauit per os omnium prophetarum, pati Christum suum, sic impleuit. Quomodo maior Prophetis Ioannes, ipsa quæ Propheta prædixerunt, nesciebat? Quoniam rationis colore hic sermo sustentari poterit? Aut cur illo modo non interrogauit Ioannes, Tu es qui ad inferos venturus es, sed simpliciter, tu es venturus? Multò autem illud ridiculosius est: Afferunt enim idèd à Ioanne quaeritum fuisse, vt cū ad inferos deuenisset, ibi quoque prædicaret; aduersus quos illud militat: in inferno ait Psalmista, quis confitebitur tibi? Non igitur præcurfore apud inferos opus erat. Præterea, si post mortem infideles reduci ad fidem possunt, atque saluari: nullus vnquam peribit. Fugiamus ergo tales opiniones? Fabulas certè aniles atque inuvalidas. Hactenus Chrysostronus Diuus Thomas in Cathena ad 11. caput Matth. Glossam adducit sic conciliantem prædicta, & ad concordiam reducentem.*

Considerandum est, quod non idèd Hieronymus & Gregorius dixerunt, quod Ioannes aduentum Christi in infernum prænuuntiatum esset, quia eius prædicatione aliqui non credentes conuerterentur ad fidem: sed vt iustis in expectatione Christi manentibus, ex vicino aduentu consolationem adferret. Sic ibi: Audis solidum responsum, quod Ioannes descensurus erat ad inferos prædicaturus non damnatis, sed patribus Christi aduentum, ad eorum gaudium.

Ad aliā obiectionè, an Christus venturus esset in mortis perpersionem, an aliū transmissurus esset: Dicendū, non in persona Ioānis, id sub dubio propositum, verum in persona discipulorum ipsius, quibus sub quadam insinuatione ad rogata respondit Christus, dicens: Beatus qui non fuerit scandalizatus in me, quod ad Christi passionem ac mortem pertinet. Hic ponenda quoque est D. Thomæ Aquinatis sententia 2. 2. q. art. 7. ad 1. Sic enim obiectioni, quod S. Ioannes Baptista incarnationis Christi mysterium

explicitè

D. Thomas in c. 11. Matt. in cathena aurea.

D. Thomas 2. 2. q. 2. art. 7. ad 2.

explicitè non cognouisse visus sit, cum à Christo quaesierit hoc loco, tu es qui venturus es, an alium expectamus? Respondet quòd Ioannes Baptista de aduètu Christi in carne non quasi, quali hoc ignoraret, cum ipse hoc expressè confessus fuerit, dicens: Ego vidi & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei: vt habetur Ioann. 1. Vnde non dixit, Tu es qui venisti? Sed, Tu es qui venturus es, quarens de futuro, non de præterito. Similiter non est credendum, quòd ignorauerit eum ad passionem venturum. Ipse enim dixerat, Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi, prænuntians eius immolationem futuram. Potest ergo dici, sicut D. Gregorius, homil. 6. in Euang. scribit, quòd inquisiuit ignorans, an ad infernum esset in propria persona descendurus. Sciebat autem, quòd virtus passionis eius extendenda erat vsque ad eos, qui in limbo detinebantur: secundum illud, Zach. 9. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vincitos de lach, in quo non est aqua: nec hoc tenebatur explicitè credere, antequam esset impletum, quòd per se ipsum deberet descendere. Vel potest dici, sicut Chrysostomus dicit, quòd non inquisiuit, quia ipse ignoraret, sed vt per Christum satisfaceret suis discipulis: vnde & Christus ad discipulorum instructionem respondit, signa operum ostendens. Sic ille. Vt enim per occasionem videntes signa crederent in eum, non quasi ignorās interrogat, vt ait venerabilis Beda in Matth. Hic haudquaquam intemptiuū vel importunum fuerit, de Christi ad inferos descensu aliqua fusiùs pertractare, cōtra grassantes fanaticorum quorundam hæreses. Articulus est fidei ex Apostolorum symbolo, mortuus & sepultus, descendit ad inferos, de reali autem descensu sentiendum est, cum Catholica Ecclesia. Nam Eccli. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terra, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino, ait æterna Patris sapientia. Quod perfectè impletum est, inquit doctus Episcopus Iansenius ad hūc locum, cum Christus ad inferos descendens suæ præsentia luce perfudit iustos mortuos, eorūque animas ex inferno secum eduxit. Hic quoque Ioannes Baptista per suos discipulos Christum percunctatur. Tu es qui venturus es? scilicet ad finem Abraham) sic enim Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 4. titulo de sepulchro exponit, Descendit ad inferos, inquit, vt & illinc iustos liberaret. Cur enim vellet, videntes quidem frui gratia, quamuis plurimi ex his sancti**

D. Gregorius homil. 6. in Euang. Zach. c. 9.

Beda in Matth.

Eccl. 24. Iansenius ad 24. Eccli. D. Cyrillus Catechesi 4. & 14. de descensu Christi ad inferos agēs.

non essent: qui verò cum Adamo à longo tempore conclusi erant, deinceps non potiri libertate? Dauid illic erat, & Samuel, & Isaias, & omnes propheta: ac ipse Ioannes, qui ad eum per suos nuncios dicebat: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Non vis vt descendens liberet tales? Et Catechesi 14. de Christi ad inferos descensu agens, eadem repetit: insinuans satis, de descensu illo exponendum esse, quòd à Ioanne per suos proponebatur.

Prædictæ ex Ecclesiastico sententiæ concordat D. Apostolus Eph. 4. *Quod autem ascendit, quid est nisi quia & descendit in inferiores partes terra?* Neque enim probanda est quorundam Hæreticorum contorta ac deprauata illius loci explicatio, asserens his verbis tantum denotari primum aduentum Christi in terram, aut in D. Virginis vterum. Nam disertè scribit Apostolus, Christum non in terram tantum, sed in inferiores partes terræ, hoc est in ipsa penetralia terræ descendisse. Deinde antithesis locorum, quòd ascenderit super omnes cælos, & in infimas terræ partes descendit, non obscure ostendit summam eorundem distantiam significari. Nihil autem à cælo longius distat, quam infernus. Causa quoque ascensus descensusque ab Apostolo adiecta, nempe, (vt adimpleret omnia) planè declarat, de descensu ad inferos locum intelligendum esse, non enim impleuisset omnia, hoc est, perfectam & absolutam regni sui possessionem accepisset, nisi omnes regni sui regiones terrestrem, cælestem, & infernalem obiuisset, Tripartitum namque esse Christi regnum, Philipp. 2. *Osten ditur, in nomine IESV omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum, siue subterraneorum.* Nota imprimis, quòd contendunt impiissimi Ioannes Brentius & Caluius, animam Christi in descensu ad inferos damnatorum (horresco referens) supplicia luisse, ab omni fidei veritate, & pietate Christiana alienissimum est. Quod dogma nouum, impium, blasphemum, & innocentia Christi planè repugnans omnino explodendum venit. Pugnat enim hæc expositio absurdissima, descendit ad inferos, id est, ipsos sensit inferni cruciatus, cum propria verborum significatione. Sicut namque nomine ascensionis in cælum intelligimus tantum profectionem in sublimem locum omnibus elementis, & cælis spectabilibus superiorem: sic nomine descensus ad inferos, de lapsum ad inferiores partes terræ, vt loquitur Apostolus, post Ecclesiastic. cap. 24. in

Ephes. 4.

Philipp. 2. cap.

Eccl. 24.

z Ephes. 4.

Ephes. 4. Ephes. 4. ca. Certè & Ioannes Brentius, hanc Pauli sententiam, inter certissima & apertissima sacra scripturæ testimonia in sua catechesi numerauit, quibus articulus Symboli Apostolici de descensu Christi ad inferos confirmetur & stabiliatur. Quod si dicas phrasi scripturarum, nomine descensus ad inferos, significari supplicia damnatorum, falsissimum est. Nam inde sequeretur, Patres veteris testamenti, quos scriptura indicat descendisse ad inferos, vt verbi gratia, Patriarcha Iacob, conspecta filij charissimi tunica sanguine respersa, dolore penè exanimatus, dixit

Gene. 37. *Gene. 37.* Descendam ad filium meum lugens in infernum. Qui non de alio certè loco, quàm subterraneo, vbi sedes animarum est, loqui potuit. Neque per infernum hic sepulchrum intelligi potest. Non enim poterat Iacob, suspicari filium suum sepultum esse, quem à bestia deuoratum credebat. Tunica, inquit, filij mei est. Fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph. Adde quod nemo iam mortuus in sepulchrum descendere dicitur, sed inferri potius. Est enim descendere viuentium magis quàm mortuorum. Quare de propriè dicto inferno hæc verba intelligenda, Cum ergo illos Patriarchas testetur scriptura descendisse ad inferos, & ab inferis extractos: Zachar. 9. Consequeretur etiam inde, ex cruciatos fuisse suppliciiis damnatorum, quod à vero abhorret. Nam, Luc. 16. Qui descendebant in sinum Abraham consolatione gaudebant, & à cruciatibus erant immunes. Imò scriptura manifestè indicat descensum Christi alienum ab omnibus doloribus fuisse, solutus doloribus inferni, inquit, B. Petrus, Act. 2. quibus impossibile erat eum detineri. Christus namque ideò solutus doloribus inferni surrexisse dicitur, quia in descensu ad inferos, solutus, hoc est, immunis ab inferni suppliciiis permansit, & alios ab illis liberauit. Iuxta quod impossibile erat teneri illū ab eo (inferno.) Non enim poterat anima Christi in statu & beatitudinis & triūphi amplius obnoxia esse vllis cruciatibus. Itaque vanissima est interpretatio Caluini, qui ex his verbis Christum suis infernalibus doloribus torfit. Eripuit verò de limbo Patres, qui etiam à suppliciiis damnatorum atque doloribus immunes fuerint, non tamen verisimile est, eos omnis prorsus doloris in illis tenebris expertes permansisse, cum vt minimum ex tanta suæ liberationis dilatione, vel leui aliqua tristitia affecti fuerint. *Spes namque, inquit Sapiens. Prouer. 13. qua differtur*

Zachar. 9. cap. Luc. 16.

Act. 2. c.

Caluin⁹ hæresiar. cha.

Prouerb. 13. cap.

Spes namque, inquit Sapiens. Prouer. 13. qua differtur

affligit animam. Tædium proculdubio animabus iustis erat, potius solutionem carnis, adhuc speciem non videre creatoris. Quamuis fiducia certissima & expectatione aduentus Christi valdè temperabatur. *Abraham, inquit Christus, Ioan. 8. c.* *8. Pater vester exultauit, vt videret diem meum.* Totam antiquitatem venerandam, ab hac infernali sententia longissimè abfuisse manifestum est, tum quòd omnes Patres descensum hunc ad triumphum Christi gloriæ plenissimum retulerint, tum quòd perspicuè docuerint animam Christi descendisse post mortem, & cō proinde in descensu nullum sensum vel leuissimi doloris aut tristitiæ habuisse. Quandoquidem cum morte crucis terminus fuit omnium dolorum & passionum, quod apertè Christus significauit, cum dixit: Consummatum est, & cum in manus patris celestis spiritum suum commendauit. In cuius manibus, hoc est, protectione & patrocinio, non potuit non esse tutissimus, & ab omni patiendi periculo remotissimus. Adde quod, beato latroni disertis verbis repromisit dicens, *Hodie mecum eris in paradiso, Luc. 23.* Verba verò ipsius Christi, *Matth. 23. cap. th. 26. Hoc ipsum satis innunt atque insinuant, cum dixit, cap. Tristis est anima vsque ad mortem, non post mortem.* Non initium doloris, mors ista, sed finis est. Ratione denique hæc blasphemiam solidè euertitur, quòd scilicet luerit damnatorum supplicia. Hæc namque catholica est demonstratio. Inferni supplicia nisi in damnatos non cadunt. At blasphemum est vel suspicari, nedum perfricta fronte enuntiare, Christum seruatorem omnium, maximè verò fidelium, vt scribit Apostolus, fuisse in numero damnatorum. Non igitur in eum conueniunt huiusmodi supplicia. Minor propositio seu assumptio est manifesta. Maior autem facile persuadetur, quia inferni supplicia intrinsecè oriuntur, ex sceleribus eorum qui puniuntur, at Christus ab omni peccato fuit immunis, *2. cor. 5. c. 17. 13*, ac verè naturâ impeccabilis, vt omnia clamant sacra eloquia. Ergo Christi anima, quæ immunis erat à peccato, non erat inferni subdenda suppliciiis. Item, pœna illa inferni, necessariò annexam habet & priuationem diuinæ visionis, & perpetuam de salute consequenda desperationem, sicut contrà beatitudo necessariò clarum Dei includit visionem ac facilem eius conspectum, atque gaudij perpetuitatem & securitatem. Contrariorum enim eadem est disciplina, & ex Aristotele, *Aristoteles. Contrariorum contraria sunt consequentia.* At verò Christi anima,

anima, perpetuò diuinam contemplata est essentiam: iuxta illud Psalmographi, prouidebam Dominum in conspectu meo semper. Atque numquam in desperationis barathrum caderè potuit, ille per quem nobis spes certaque de Dei misericordia fiducia inest, & accessum habemus ad Deum per ipsum, qui latroni spem salutis fecit & pro crucifixoribus orauit, & oblarus est, quia uoluit quique animam suam in manibus tradidit Patris, qui denique non tantum descensu, sed etiam morte crucis, omnem potentiam demonum, & inferorum fregit & vastauit. In summa, corporali passione, & effusione sanguinis Christi in cruce liberatio humani generis absoluta est ac consummata, vt Apostolorum Coriphæus disertè scribit priore epistola dicens, qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum. Nota, in corpore suo, non ergo in anime cruciatu, ad perditu damnatique instar, super lignum, item nota, non post obitum, & è ligno depositionem. Concludo, Peccatum morte Christi expiatum esse, nihil ergo fuit à morte dominica, cuius gratia pateretur anima Christi. Errarunt ergo fœdissimè, qui Christi animam arbitrati sunt, non nihil in descensu ad inferos esse passam. Quasi uero sanguine suo non omnia expiarit peccata. Nam si aliquid passa est, propter peccatum passa est, ergo nondum expiarat peccatum, & proinde inefficax fuerat hostia Christi salutaris. Id qui dicit, indignissimè blasphematur, & meritum passionis Domini calumniatur. Verum hac de assertionem, in Decadibus nostris posteriore tomo, cum de Mysteriis dominicæ Passionis ageremus, latius diximus. Qui autem plura de Christi ad inferos descensu scire uolet, disputationem Theologicam in Academia Moguntina Catholica, anno D. 1586. publicè positam, Respondente Henrico Ebinchanssem, perlegerè non grauetur, à qua permulta nos mutuatos fuisse candidè ac ingenue profiteremur & agnoscimus. Quis autem nisi infidelis negauerit, apud inferos fuisse Christum, ait Diuus Augustinus tom. 2. Epist. 99. Sed de his sit satis &c. Christus interrogati sibi factæ, per opera respondiisse perhibetur, dicens. *Itè & renunciate Ioanni qua audistis & uidistis: Cæci uident, claudi ambulant &c.* Quæret fortasse aliquis, cur apertè non respondit Christus: Ego sum ille, qui expectatur venturus, sicut Ioan. 4. Samaritana dicenti, scio quis Messias uenit, siue, iam præ foribus adest, eum ergo uenerit, ille

Henricus

Ebinchã

sem de

Christi

ad inferos

descensu.

D. Aug.

10. 2. epist.

99.

Ioan. 4. c.

Messias uenit,

siue, iam præ foribus adest,

eum ergo uenerit, ille

nobis

nobis annuntiabit omnia. Disertè respondit dicens, ego sum qui loquor tecum? Dico Christum apertè satis respondiisse, operibus nimirum & factis, non autem nudis uerbis. Magis uerò persuadent facta quam uerba. Si ab aliqua arbore interrogaretis; malûne an pyrus, an nux, an uerò prunus es? Satis apertè tacendo responderet, si pendentes fructus ostenderet. Ex fructu enim uinaquæque arbor dignoscitur. Vnde Christus, Ioan. 10. Iudæis interrogantibus, Si tu es Christus, dic nobis palam. Opera; inquit; qua ego facio in nomine patris mei, illa testimonium perhibent de me, quod uidelicet sum Christus in lege promissus. Miracula namque quæ ipse edidit; qualia sunt hic relata, Cæci uident, mortui resurgunt &c. efficacia ferebant de eo testimonia.

Primò, ex modo imperatiuo. Prophetæ enim deprecando mortuos suscitabant, vt Elias 3. Reg. 17. Clamauit ad Dominum, & ait: Domine Deus meus reuertatur, obsecro, anima 3. Reg. 17. cap. pueri huius in viscera eius. Sancti item non propria uirtute miracula fecerunt, sed Deo in illis operantè. At Christus imperando miracula operatus est, vt Dominus, in cuius diuisione cuncta sunt posita, tanquam potestatem habens, non sicut serui supplicando & petendo, Luc. 7. Adolescens tibi dico surge. & Ioan. 11. Lazare ueni foras; atque ita de cæteris miraculis. Itaque sicut Protogenes Appellem cognouit (Plinio cum agit de egregiis pictoribus referente) ex unius lineæ ductu: Tu similiter, Christi omnipotentiam faciliè ab vno miraculo deprehendere potes. Prodit enim artificem, ipsum opus & singulare artificium.

Secundò ex multiplicata miraculorum. Etenim Prophetæ non tot miracula fecerunt, sed vnus vnum miraculum non aliud faciebat. Diuisiones enim gratiarum sunt. Christus uerò multa & varia fecit miracula, vt hic dicitur, Cæci uident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mundantur, mortui resurgunt &c.

Tertiò ex ipsa doctrina qua se Deum dicebat, vt cæco nato, Ioan. 9. seipsum reuelauit, dicens: Tu credis in filium Dei? Respondit ille & dixit. Quis est, Domine, vt credam in eum. Dixit ei Iesus. Et uidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait, Credo Domine, & prociens adorauit eum. & Io. 10. Ego & pater vnus sumus. Intellexerunt autem Iudæi, quod se Dei filium, Patri consubstantialem, & ipsos eum se dicere. Quæ doctrina

nisi vera esset, non confirmaretur miraculis, diuina virtute factis. Ideo dicitur, *Mar. 1. Quanam doctrina hac nosin- quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei?* Hoc etiam loco Christum ac Messiam, Dei filium in lege promissum, se ex miraculis esse comprobaturque confirmat. Testimonia tua, inquebat Regius Platres, credibilia facta sunt nimis. Sic verò reueris discipulis suis, ac visa miracula renuntiantibus, Ioannes dixisse putandus est. O stulti & tardi corde ad credendum, quid clarius poterat vobis dicere, quòd ipse esset Messias in lege promissus, & quòd non sit alius expectandus? *Isai. 35. c. enim cap. 35. de Messia dixit, Deus ipse veniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cecorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Fugite vobis ac cogitate Christum sic interrogantibus *Isa. 42. c.* an ipse esset? Ex *Isaia* respondisse. De Messia *cap. 42. dicitur, vt aperires oculos cecorum &c.* En ego aperio. Ego igitur sum Messias. *Item cap. 35. Aures surdorum patebunt* *Isai. 61. &c.* Videtis hæc à me fieri. *Mar. 7. Bene omnia fecit. Surdus & Luc. fecit audire & mutos loqui.* Igitur sum ille tam diu desideratus. *Item Isai. 61. & Luc. 4. Euangelizare pauperibus misit me.* *4. c.* En prædico beatos esse pauperes spiritu. *Mat. 5. & hic. Pauperes euangelizantur.* Ex his satis patet, per opera coram ipsis facta, Christum Ioannis discipulis satis fecisse superabundanter. nec vllum dubitandi locum illis reliquisse.

Animaduerte differentiam esse, latumque discrimen inter vera fallæque miracula, seu, vt Apostolus nominat, signa mendacia, qualia futura sunt Antichristi, & fuerunt magicæ præstigiæ seu illusiones. Inter miracula item, sub lege Moïsi, & in Christi Euangelio, vt statim constabit. Magorum prodigia, ad curiositatem tantum sunt, vt Symonis magi, de quo in actis Apostolicis, Itè apud Egippum, sit mentio, contra quem D. Petrus Apostolorum princeps fortiter se opposuit, vt in Decadibus nostris sacris, cū de mortuis à Christo suscitatis tractaremus, diximus. Zoroastres, ait Clemens Romanus lib. 4. Recognitionū, primus magicæ artis inuentor, volens videri Deus, velut scintillas quasdam ex stellis producere, & heminibus ostentare cœpit, ac sapius id frequentans ab ipso Dymone igni succellus cōcrematur. In margine hoc habetur Scholiū. Fulmine ictus interiiit. Iamnem & Mambrem, magos Pharaonis, quædam in apparentia signa ex opposito Moïsi fecisse,

Clemens
lib. 4. re-
cognitio-
num.

fecisse, sacra Exodi narrat historia: at in tertio, signo defecisse, & exclamasse, digiteus Dei est hic. Dæmonum præstigiæ, non vera miracula sunt, quæ in Idolis olim prodigiōse fiebant, sicut Abdias Babilonicus certaminis Apostolici lib. 8. De beato Bartholomæo scribit hoc modo. In India erat idolum Aitaroth, in quo Dæmon talis erat, qui diceret se curare languentes, & cæcos, quos ipse lædebat, illuminare. Hac verò arte illudebat. Faciebat eis dolores, damna, pericula, infirmitates. Dabátque responsa, vt sacrificarent sibi: & cū immissa remoueret, tanquam ab eo sanarentur, omnes existimabant. Hoc quippe videtur stultis quòd sanet. Ille autem non sanando subuenit, sed hoc est à læsione cessando. Ita cū desinit lædere curasse putatur. Sic ibi. Non sunt proinde huiusmodi vera miracula, sed imposturæ & artificia Dæmonis. Neque enim cæcos illuminare, vel, veram de infirmitate aliqua deplorata sanitatem restituere potest, aut vlllo modo mortuos in rei veritate suscitare valet Cæcodæmon. Christus verò per seipsum imperiosè, & vt ita dicam, potestatiuè, quod à sæculo non fuerat auditum, cæcum natum spūto suo illuminauit: *Ioan. 9.* Et Lazarum quatruiduanum, iamque factidum, de monumento ad vitam reuocauit. *ca. 11. c. c.* Apostoli autem sui, & alij sancti fideles in eius nomine vera signa quamplurima ediderunt. *Mar. ultimo. manuum impositione agros sanarunt, mortuos quoque precibus suscitauerunt, Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis.* Sic enim acta referunt Apostolorum. *ca. 5. Per manus Apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe.* Nunc de discrimine miraculorum in lege & Euangelio expostulat ordo, vt dicamus. In lege quidem, omnia cō ferè tendebát, vt huius seculi hominibus propter cordis duritiem timorè incuterent vt plagæ Ægypti, strages Sênacherib, ignis tempore Eliæ super quinquagenarios, Vrsi de saltu pueros maledicos dilacerantes tēporè Elisei, diluuiū tēporibus Noë, cōflagratio Sodomorum, submersio Ægyptiorum, absorptio Chore & assecularum, serpentes igniti in deserto, afflictio Philistinorum à muribus, ob dentā Dei arcæ. Et id genus multa olim facta signa & prodigia, pro conterendis hostibus ad potentiā Dei ostendēdam & magnificandam. At verò in Euangelio miracula amorè & curam paternam insuntant, morborum curationes, mortuorum suscitationes, esurientium refectioes,

Abdias
lib. 8. cer-
taminis
Aposto-
lici.

ca. 11. c. c.
& 11. ca.
Mar. vl-
timo. ma-
num imposi-
tione agros
sanarunt, mortuos
quoque precibus
suscitauerunt, Domino
cooperante, & sermonem
confirmante, se-
quentibus signis.

Act. 5. c.

& similia, ad Dei honorem & credentium utilitatem. Non sunt curiosa, non præstigiola, sed quæ Ecclesiam Dei edificent, reuerentiam ac timorem Dei castum & filialem in animis ingenerent, qualia sunt hic recitata, Cæci videt &c. quæ nedum signa sed beneficia sunt. *Ex epistola Ieremia Baruc 6. inter cætera contra falsos deos & idola sic habetur. Hominem à morte non liberant. Hominem cæcum ad visum non restitunt. Vidua à morte non miserebuntur, neque orphanis benefaciet. Quomodo dicendum est illos esse Deos? At de Deo in Psalmis dicitur, Dominus illuminat cæcos. Pupillum & viduam suscipiet &c.* Verum de his satis. *Cæci vident &c.* Ante Euangelium vel rara vel nulla familia inuenientur. Vnus Tobias oculos recepit, & hæc fuit Angeli non hominis medicina. Elias mortuum suscitauit, ipse tamen rogauit, nõ iussit, vt Christus. Elifæus leprosum mūdari fecit, non tamen ibi valuit præcepti autoritas, sed mysterij figura, dum septies lauitur in Iordane. Martinus Polonus in Chronico suo de B. Paulo agens sic scribit. Inter Areopagitas Dionysius credidit. Cùm adhuc cum Apostolo disceptarent fortiter & acriter Philosophi, transiit cæcus coram eis, & ait Dionysius Paulo, Si dixeris in nomine Dei tui, Vide, & viderit, statim credam. Sed ne vtaris verbis magicis, ego præscribam tibi formam verborum. Hanc videlicet in nomine IESU Christi nati de Virgine, mortui, qui resurrexit, & ascendit in cælum, vide. Vt autem tolleretur omnis suspicio, præcepit Paulus Dionysio, vt ipse eadem verba proferret. Quod cùm fecisset, statim cæcus vidit, & Dionysius se credere confessus est, & Paulus ipsum Atheniensem Episcopum ordinauit. Hactenus ille, Quod & in sacras Decades nostras Homilia De cæco nato, ex Hilduino retulimus. Ex quibus patet illud, Cæci vident &c. Hæretici autem cæcos illuminare nequeunt, sed potius videntes excæcant, quod sequenti probatur historia. Gregorius Turonensis libr. 2. historia, §. 3. Cirola, inquit, Arrianorum Episcopus, cuidam ex suis, datis 50. aureis, vt se cæcum simularet, persuasit. Clamabat ergo dicens, Graui sum cæcitate percussus, veritatem nesciens verum dicebat. Mox imponens manus excæcauit. Verè, inquit ille, cognoui, quia Deus non irridetur. Idem de gloria confessorum, §. 13. quid simile narrat de alio, qui acceptis 40. aureis cæcitate fingebat, sed imposita manu Episcopi Gothi Arriani, visum perdidit, &

*Chroni-
cū Mar-
tini Polo-
ni de B.
Paulo.*

*Hilduinus, De
R. Diony-
sio apud
Surinum.
Greg. Tu-
ronensis
hist. Fræ.
§. 3.
Idem de
gloria cō-
fessorum
§. 13.*

diu, & dolū, quem auaritia impellente finxerat, publicauit.

Mortui resurgunt Apostoli mortuos ad vitam reuocant, vt ex actis factis liquet. Hæretici verò nullum adhuc suscitare valuerunt ex mortuis, tamen conari sint, ac non semel hoc attentarint, vt fusiūs in nostris Decadibus ad Euangelium, volumus signum videre, tractauimus. Concludam itaque cum Tertulliano de præscriptionibus hæreticorum, Apostolos, inquit, Gnostici hæretici in peruersum amulantur. Illi enim de mortuis viuos faciunt, isti de viuentibus mortuos faciunt. Sic ille. Sequitur in textu: Beatus qui non fuerit scandalizatus in me &c. Internuncios percurit. Quia enim scandalizabantur, dubitationem eorum non diuulgans; & soli eorum conscientia derelinquens, redargutionem eorum latenter induxit. In hunc finem Ioannes discipulos ad Christum misit, metuens ne scandalizarentur, idè discipulos suos vt Christum audirent, misit. Hæc autem dicens, Beatus qui non fuerit scandalizatus in me, voluit ostendere, quòd quæcumque versabantur in cordibus eorum, ab oculis eius effugere nequiuerunt. Ipsi enim erant, qui scandalizabantur de eo. Obserua autem, bene Christum dixisse, Qui non fuerit scandalizatus in me, sed, non à me: quia nulli fuit causa scandali, cuius omne dictum & factum fuit rectum. Fuit autem materia siue occasio, scandali, occasio, inquam, non data, sed gratis accepta. *Isai. 8. dicitur, Christus lapis offensionis, & petra scandali.* Petra quidem ex se nullum scandalizat, facit enim suæ naturæ debitum: Multi tamen scandalizantur & impingunt (*Gall. choppent ou hurtent leurs pieds*) ad petram, vt qui in eam impingunt & offendunt per negligentiam, vel stultitiam, suam. Subiunxit hoc Christus, vt præberet occasionem Ioanni erudiendi, & præmuniendi discipulos suos, ne scandalizarentur in Christi abiectone & passione. Sic Christus ipse, suis instante passione prædixit: *Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte. Matth. 26.* Beatus qui fideliter firmiterque crediderit, quæcumque scripta & prophetata sunt de me: Qui enim non horruit virginis uterum, non vtrique horreo mortis subire etiam supplicium, vt per proprium sanguinem populum meum à morte liberem æterna. Vnde sancta mater canit Ecclesia: *Tu ad liberandum suscepturus hominem, non horruisti virginis uterum. Tu deuicto mortis aculeo, aperuisti credentibus regna cælorum*

*Tertul-
lianus
De præ-
script.
hæretico-
rum*

Isa. 8. ca.

*Mat. 26.
cap.*

Canticū *Sanctorū* *Ambrosij* *Et Augustini* *Te Deū* *ponit.*
Et. Euseb. *si hoc loco Eusebij Emisleni expositionem retulero,*
operæ pretium facturus videor. Ille itaq; homilia Domi-
nica tertiæ aduentus sic verba hæc: Beatus qui non fuerit
scandalizatus in me, conformiter tanquam solutionem ac
responsionem questionis propositæ accommodatè ex-

Te Deū *ponit.*
Et. Euseb. *Rogans enim Ioannes. Tu es qui venturus es: Hoc vo-*
cabitur ego quidem vado, ego ad patriarchas & prophetas in
infernum descendo. Sed nunquid tu quoque ibi venturus
es: Debeo te illuc venturum illis annuntiare, sicut te iam
expectamus à te? Timeo enim hoc credere de te, nisi hoc
certū mihi fiat à te. Valde quidē te humiliasti, an fortasse
plus te humiliabis? Quid dicam illis: Quid nuntiabo illis?

D. Greg. magnus *Papa in Euange-* *lia, Homil. 6.*
transfere placuit haud dissimilem magni illius Gregonij
explicationem Homil. 6. Missus in carcerem Ioannes, an
iple veniat requirit: non quia ipsum esse mundi redem-
ptorem dubitat: sed querit, ut sciat si is, qui per se in mun-
dum venerat, per se etiam ad inferni claustra descendat.

Quem enim præcurrrens mundo nuntiauerat, hunc mo-
riendo, & ad inferos descendendo præcurrerebat. Ait ergo:
Tu es qui venturus es: ac si aperte dicat, sicut pro homini-
bus nasci dignatus es, an etiam pro hominibus mori, & ad
inferos descendere digneris insinua, ut qui natiuitatis tuæ
præcursor extiti, descensionis etiam præcursor siam, &
venturum in inferno te nuntiem, quem iam venisse mūdo
enuntiaui. Vnde & inquisitus Dominus, enumeratis poen-
itiæ suæ miraculis, de mortis suæ protin⁹ humilitate respō-
dit dicens, & beatus qui non fuerit scandalizatus in me.
Quid est hoc dicere, nisi aperta voce abiectiōem mori-
is suæ humilitatēq; signare: ac si patēter dicat. Mira quidē fa-
cio, sed abiecta perpeti nō dedignor. Quia ergo moriēdo
te subsequor, cauendū valdē est hominibus, ne in me mor-
tē despiciant, qui signa venerantur. Sic Diuus Greg. sum-
mus Pontifex ac Ecclesiæ celeberrimus doctor. Eusebij nūc
verba persequor. Beatus qui nō fuerit scandalizatus in me. Q.
Qui nō horruī virginis vterum, non vtiq; horreo ad in-
ferna descendere. Cloaca mūdi est infernus, lux tamē stercu-
re nō inquinatur. Descēde igitur securē, præcursor mihi es.
Vade & præcurre. nūtia gaudiū fidelib. meis: citō se sequar &
liberabo eos. Cōsidera modō quāta lætitia locus ille tene-
brarū, locus ille mœroris & doloris (explicata vt 3. de limbo

partum

partum annotauimus) considera, inquam, quanta lætitia,
 quantōque gaudio exultauerit, quando ibi beatus Ioan-
 nes hæc verba narrare cœpit. Hactenus Euseb. Emislenus,
 vnde in quodam hymno canit Ecclesia: *Inferni claustra pe-*
nitens, tuos captiuos redimens, victor triumpho nobili, ad dex-
teram Patris residens. Partim ergo in Ioannis gratiam, par-
 tim etiam in suorum discipulorum instructionem, quæstio
 hæc Christo proposita fuit: Tu es qui venturus es? iuxta
 varium sensum interpretum, quos recensuimus. Vtrisque
 etiam magistro ac eius discipulis, Christi accommodatur,
 quadratque responsum, vt ex superioribus facillè colligi-
 tur. Sequentia videamus.

Illic abeuntibus, cœpit IESVS dicere ad turbas de Ioanne.

Quid existis in desertum, &c. Benè autem illis abeuntibus,
 ait Emislenus præsentī Homilia. Si enim illis præsentibus
 de Ioanne talia loqueretur, poterat fortasse de adulatione
 notari, ab his qui non Deum sed hominem eum esse cre-
 debant. Sic ille. Expediebat vt populus optimè de Ioanne
 sentiret, propter testimonia de IESVS. Idcō laudat Chri-
 stus illum. Non enim qui seipsum commendat, ille proba-
 tus est, sed quem Deus commendat, vt D. scribit Aposto-
 lus. Narrat Plutarchus to. 3. vitarum in Alexandro, eius de
 Achille dictum. Si quidem beatum dicebat, quod nactus
 esset post fata magnum præconem intelligens Homerum.

Adde quod 1. Reg. 2. dicit Dominus, *Quicumque honorifica-*
uerit me, glorificabo eum, Qui autem contemnunt me, erūt igno-
biles. Sed Ioannes honore affectit Christum, Quia confes-
 sus est, & non negauit, vt sequenti diceretur Dominica. &
 rursum: Cuius non sum dignus corrigiam calceamenti sol-
 uere. Christus vicissim Ioannem glorificat, & laudibus ex-
 tollit. Laudauit quidem Noë Dominus dicens, Te vidi iu-
 stum coram me: Dauidem similiter his verbis: inueni virū
 secundum cor meum. Iob item, nūquid considerasti, ait ad
 Saran Dominus, seruum meum Iob, quod sit vir rectus ac
 timens Deum, & recedens à malo: Christus Nathanaëlem
 commendauit, Ioan. 1. c. verum ac syncerum cum Israëlita,

in quo dolus non est asserens. Centurionem quoque ob fi-
 dem eius eximiam extulit: Matth. 8. *Non inueni tantam fi-*
dem, ne in Israël quidem. Petrum item beatum prædicauit:
 c. 16. *Beatus es Symon Bariona, quia caro & sanguis non reue-*
lauit tibi &c. Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ec-
clesiam meam, &c. De Paulo consimiliter dixit: Act. 9. *Vas*

electiōis

Hymnus
Eccles.

Euseb.
Emislen.
præs. Ho-
mil.

Plutar-
chus to.
3. vit. in
Alexan-
dro.
1. Reg. 2.

Ioan. 1. c.
Mat. 8. c.
Et 16. c.

Act. 9. c.

electionis eris mihi iste, ut portet nomen meum. &c. Verum eni-
 uerò de Diuo Ioanne Baptista, maiora longè, & præclario-
 ra hîc & alibi loquitur: Commendans eum ac celebrans à
 constantia, ab austeritate, à Prophetiæ claritate & excel-
 lentia, ab Angelica denique vita, & functione. De quibus
 pauca quedam dicamus. Quia turbæ opinari poterant de
 Ioanne quòd in vno tempore cognoscebat Christum &
 non in alio, quia misit interrogare quis esset? Ideò Chris-
 tus ne honor Ioannis iacturam pateret, pro illo respon-
 der: Hoc autem facit, non in conspectu discipulorum Ioan-
 nis, sed vbi discesserunt. Discipuli enim magistrum suum
 pluris faciebant, quàm decebat, opinantes meliorem esse
 illum ac maiorem Christo. Populus verò non sic: cum mi-
 noris haberet Ioannem, quàm par esset, existimans quòd
 leuis esset, & mutabilis. Vtraque horum extremâ erant.
 Non enim tanti habendus erat, quanti discipuli cogita-
 bant: nec ita parûpendendus, vt populus existimabat. Vir-
 que hîcse duobus sapientissimè Christus satisfecit, ac pro-
 uidit. Ideò coram discipulis Ioannis, Christus illum non
 commendauit suè laudauit, quia sic in errore magis ro-
 borarentur. At Christus se exaltauit miracula faciens, quæ
 Ioan. 10. Ioannes non faciebat, sicut scriptum est Ioan. 10. *Ioannes
 quidem signum fecit nullum: vt discipuli Ioannis considera-
 rent, quòd Christus & maior & melior esset illo. Vbi au-
 tem discipuli abierunt, Christus pro honore Ioannis re-
 sponder, eiusque virtutes coram omni populo deprædi-
 cat, in eo præcipuè constantiam commendans, quia de le-
 uitate argueretur. Non est, inquit, arundo vento agitata,
 Baptista meus, sed vir firmus, & in suis assertionibus con-
 stans. Ad hanc fidei constantiam sapiens, Eccli. 5. nos admo-
 nentur dicens, Non ventiles te in omnem ventum, & non eui in
 omnem viam. Sic enim omnis peccator probatur in duplici lin-
 gua. Esto firmus in via Domini & in veritate sensus tui &
 scientia, &c. Idem cap. 27. Homo sanctus in sapientia manet
 sicut Sol. Nam sultus sicut Luna mutatur. Prouer. 10. Iustus
 10. c. quasi fundamentum sempiternum. Fundatus est etiam supra
 Mat. 7. c. firmam petram, non super arenam. Matt. 7. Non circumfere-
 Ephes. 4. mur omni vento doctrina. Ephes. 4. Vt quid claudicatis in dno
 3. Reg. 18 partes? 3. Reg. 18. In populo graui, ait Psalter Regius, laudabo in.
 Tob. 2. c. Tobie c. 2. Vitam illam expectamus, quam Deus daturus est
 Apoc. 2. qui fidem suam nunquam mutant ab eo. Et Apoc. 2. Esto fidelis
 usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Vir duplex animus
 ait*

ait in sua Catholica D. Iacobus, cap. 1. inconstans est, in omnibus Iac. 1. c.
 vis suis. Qui habetat similis est fluctui maris, qui à vento moue-
 tur & circumfertur. Non est profectò D. Ioannes arundo, sed
 benè radicata arbor. Peccator verò arundo est: Nam vt illa
 non in terra solida, sed in stagnis & paludibus radices age-
 re solet: Ita peccator amorem suum in rerum mundana-
 rum luto defixum habet. Et quemadmodum arundo cum
 semel in aceno radices egit, euelli difficilè potest: ita & pec-
 cator, si semel ad res transitorias animum appulit, magna
 cum difficultate diuelli potest. Arundo foris quadamtenus
 splendet, intus verò vacua est. Sic peccator exteriore orna-
 tu splendere nititur, animum autem inanem ac vacuû ha-
 bet, virtutibusque destitutum. Arundinis tandem fructus
 lanugo est, quam deicit vêtus. Peccatoris inanes fructus,
 ventus auferit: iustorû solidi fructus nõ peremit. Hic Plal. 1. Psal. 1.
 Non sicut impij, non sic, sed tanquam puluis sine gluma & lanugo
 vel etiam pluma, quam projicit ventus à facie terra. Iustus ve-
 ro tanquam lignum quod plantatû est secus decursus aquarum,
 quod fructum suum dabit in tempore suo. Et folium eius non des-
 siet, & omnia quæcumque faciet prosperabuntur. Iustus non
 arundo est, leuis, mobilis, fragilis, inanis, nodosa (quæ om-
 nia mundi vanitatem aptissimè adumbrant) sed arbor est
 altis radicibus benè plantata ac in fertili solo firmata. Se-
 quentia videamus.

Sed quid existis videre? Hominem mollibus vestitum? &c.

Ioannes quia pœnitentiã prædicabat, vt bonus magister
 pœnitentibus in seipso pœnitentiæ exemplum & regulam
 dabat (ait Eusebius Emisenus hoc loco) vnde non imme-
 ritò quidam ait: Si vis me flere, dolendum est prius ipse ri-
 bi. Sic ille. Si cupis nomen exprimi eius, qui hoc dixit, Ho-
 rat. in arte Poëtica tibi nomino. Ita enim cecinit.

Euseb.
 Emis.
 present.
 Euang.

*Si vis me flere, dolendum est
 Primum ipse tibi: tunc tua me infortuna ladent.
 Et rursus tristitia mœstum*

*Vultum verba decent, iratum, plena minarum:
 Ludentem, lasciuia, senerum, seria dictu:*

Hic ille Lyricus. Hic de pompa vestium diceremus plu-
 rima, nisi in concione, De epulone, in Decadibus nostris
 facis iam excipissemus, addam, tanquam auctarij vice
 hæc pauca. Scribitur in vita D. Bernardi lib. 1. c. 6. quòd so-
 nor eius, seculo dedita cum apparatu superbo venit ad eū,
 qui non exiuit ad videndam illam. Insuper frater suus An-
 dreas

In vita
 D. Ber-
 nardi li.
 1. c. 6.

dreas ob vestium luxum, stercus inuolutū eam appellauit. Illa verò lachrymans, promisit se omnia facturā, quæ diceret Bernardus, qui ad eam cū fratribus suis exiit. Vanitatē in pompis seculi, vestitu, & curiositatibus ei interdixit. *Isa. 3. c.* Illa autē deposuit habitum illum. *Isa. 3.* elegantissimam aduersus muliebriē cultū & excessum pompaticū legere poteris inuectiuam. Et Amos c. 6. *Ve, inquit, qui opulenti estis in Sion, ingredientes pompaticē domum Israël. Item Soph. 1. Vst. tabo super omnes, qui induri sunt veste peregrina.* Contra muliebrem infaniam Senecā li. 7. De beneficiis sic declamantem audi: Video, ait, sericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil est, quo defendi aut corpus, aut denique pudor possit. Quibus sumptis mulier parum liquidō nudam se non esse iurabit: vt matronę nostrę ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quā in publico ostendant. Sic Seneca. Quid (amabo) aliud est vestitus insignis, nisi vexillum superbīæ, & nidus luxuriæ: Ideo tanta hodie superbia est, & tanta luxuria, quia homines vitiiis suprà commemoratis vires addunt, vestium superfuitate & luxu: Verū in Homilia De penitente peccatrice Magdalena in Decadibus satis hac de re dictum comperies. De sanctis eremum colentibus scripsit D. Paulus: Circueiunt in melotis, & pellicibus caprinis, &c. quibus dignus non erat mundus. Si vellet Ioannes mollibus vestiri, nō eremum coluisset, sed regum palatia, sed aulam inhabitasset: non pilis camelorum, sed pellucidis vestibus exornatus fuisset, vt subditur in textu. Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Quod etiam exponi potest de palponibus, parasitis, & adulatoribus aulicis, quibus scite accommodabitur, quod Valerius, *lib. 4. c. 3.* De abstinentia & continentia scripsit de Diogene Cynico ad hūc modū. Cū olera ei lauanti Syraeus Aristippus dixisset: Si Dionysio adulari velles, ista non esses, siue, ederes. Imò, inquit, regressitque Diogenes, Si tu ista esse velles, Dionysio nō adulareris. Iure ac meritō aulā Pharaonis D. Paulus, *Hebr. 11. temporale vocauit peccatū, de Moysi verba faciens, qui maluit affligi cum populo Dei, quā temporale peccati habere incunditatem.* Notissimus est & utriusque poëta li. mus, Lucani poëta verficulus, *Execat aula,* s. Belli ti *Qui vult esse pius.* In aulicis torqueri solet, qui mblitis sermonibus se *Stella in per oleum vti solent.* Rectē autem noster Stella in *Luc. 7.* admonuit, quod si mollibus vestibus vrentes, regū palatia incolunt,

incolunt, non oportet monachum vilibus vestimentis indutum, ac mundo mortuum, aulas magnatum, regūque frequentare palatia, hāc illacque extra claustra inter mundanos circumcurfare. Vel te indue, vt ambulas: vel ita ambula, vt indueris. Hęc ille contra gyrouagos quosdam erroneos, & malē feriatos monachos. Ioannes, inquit, Monachorum princeps & patriarcha, non in aulis regum, sed in deserto erat. Monachus aulicus & palatii affector, ferē etiam cum cæteris adulator est, atque placentia loquitur. Quid existis in deserto videre: Prophetam? Etiam dico vobis & plusquam prophetam. Ratio in promptu est, quia quem cæteri prænuntiabant, iste digito ac indice ostendit, dicens, *Ecce agnus Dei, Ioan. 1. Fuit homo missus à Deo cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine; vt omnes crederent per illum. Hic est de quo scriptum est, Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te, &c.* Angelum appellauit, tum ratione officij, tum virginalis munditiæ; ac Angelicæ puritatis. Angelus nomen est non tam naturæ, quā officij, & nuncium interpretatur ex Græco. Commune omnibus, qui iussa Dei expediunt, nomen. Sic idem Malachias angelum Domini exercituum sacerdotem vocauit: quod legem Dei, eiusque voluntatem debeat hominibus prædicare. Ioannem similiter angelum, hoc est, Christi prænuncium, & ante ambulonem, apertissime denominauit, quippe qui proximē ipsum præcederet, illique viam sterneret, illum indigitaret, *Ecce agnus Dei, &c. Ioan. cap. 1.* & iam aduenisse denunciaret. Quid plura? *Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.* Mulierum, dixisse obseruant aliqui, non virginis, vt se de virgine Sanctissima Deipara natum eximeret. Et surrexisse, dixit, vt ipsam sacrosanctam Dei genitricem etiam exciperet. Pauli de palatio ad præsentē Matthæi locum hęc quæ sequuntur verba sunt. q. d. Omnes mortales ceciderunt antequam ambularent. Multi verò ex ea ruina surrexerunt: sed nullus fuit qui primo ictu ex casu maior surgeret, quā Ioānes. Tanta enim fuit in surgēte gratia, vt Christum puer (vtero matris adhuc inclusus) fenserit, puer à virgine salutareretur, puer matrem faceret prophetam. Ioānes ergo inter eos qui surrexerunt, summus. Quo ex loco, ait idem ibi apertē colligo virginem Mariam in peccatū originale non cecidisse. Patet manifestē: Ioannes est maior

Ioan. 1. c.

Ioan. 1. c.

Paul. de palatio in Matt. 11. c.

est maior omnibus qui ceciderunt, & surrexerunt. At non est virgine maior.

Igitur virgo non cecidit. (En apertus est syllogismus, & planè demonstratiuus.) Fateor, nescio hoc argumentum dissoluere. Sic de Palacio. Cui Stella in Lucam cap. 7. subscribit his verbis. Vnum hinc obseruandum esse cenleo, in honorem immaculatæ & purissimæ Conceptionis virginis Mariæ: in eo quod dicit, *Non surrexit maior Ioanne*, insinuat, quòd omnes ceciderunt, antequam resurgerent, & ambularent; Nam resurrectio præsupponit casum & lapsum, *Ommes in Adam peccauerunt*, Omnes in peccato originali concepti sunt, omnes inquam, ceciderunt, quamuis surrexerunt ad statum gratiæ, post casum peccati. Sed nullus ex istis, qui ceciderunt, surrexit maior Ioanne. Ex quo arguitur sic, Ioannes est maior omnibus, qui ceciderunt & surrexerunt, Sed non est maior virgine Ergo virgo non cecidit.

Præterea iuxta vulgatam regulam, quod veritati magis est proximum, vel quod, secundum pietatis regulam extat, est sequendum. Quòd autem Maria, non fuerit in peccato originali concepta, iuxta pietatem verius videtur. Hactenus Stella Sanctior fuit Ioannes, ac maior in meritis, omnibus veteris testamenti patribus. Apostoli verò videntur postea perfectiore spiritu donati, copiosiorèque gratia in Pentecoste. At nondum erant Apostoli Ioanne maiores, cum Christus dixit, Inter natos mulierum non surrexit maior. Non negat resurrecturos quosdam, qui maiores forent, sed non surrexisse aliquem. Nec obstat quod

Deuter. dicitur: Deuteron. ultimo. Non surrexit ultra Propheta in

Israël sicut Moyses. Ibi enim præfertur Prophetis veteris testamenti. Ioannes autem initium est noui, & finis veteris, dicente Euangelio: Lex & Prophetæ usque ad Ioannem. Adde quod, Non fuit Moysi similis, quem nosset Dominus facie ad faciem, in signis & portentis in terra Ægypti. Nec voluit Christus virgine Deipara Ioannem pronunciare maiorem. Nam fit comparatio cum viris & prophetis, patet ex masculino genere: Inter natos mulierum, maior Propheta Ioanne

Baptista nemo est, Luc. 7. Nec sequitur eum maiorem Christo, quia sermo est de puris hominibus, de his qui consueti naturæ ordine gignuntur ex semine viri, quod in Christum non cadit. Inter natos mulierum, ait, sed non virginis.

Inter

Inter natos, inquit hoc loco D. Hieronymus, qui ex concubitu nati sunt, eo excluso, qui ex virgine natus. Hactenus S. Ioannis præclaras virtutes & laudes Christi ore prolaras audiuim. Verum enimverò suboriri poterit cuiuspiam scrupulus ex eo quod Sapiens Eccli. 11. scribit: *Ante mortem ne laudes hominem quemquam.* Et D. Maximus Taurinensis Episcopus Homil. 2. In natali S. Eusebij Vercellens. Episc. sic habet. Dicit sermo diuinus, ne laudes hominem in vita sua. Tanquam si diceret: lauda post vitam, magnifica post consummationem. Lauda nauigantis felicitatem, sed cum peruenierit ad portum: Lauda ducis virtutem, sed cum perductus est ad triumphum. Sic ille, Et D. Bernardus Episc. 101. ad Trecentem Episcopum directa; Laudarem vos, inquit, & iure laudarem, si non me renouaret illa sententia, *Neminem laudaueris in vita sua*, Eccli. 11. ca. Verum quomodo me possum cohibere à laude illius, qui post aurum abire desit, & sperare contempsit in pecunia thesauris? De quali nimirum scriptura sic loquitur: *Quis est hic? & laudabimus eum?* Eccli. 31. An fortasse non est quidem laudandus homo in vita sua, quæ tentatio est super terram, nec ideo tamen laudandus non est, cum mortuus peccato viuuit Deo? Vana quidem laus & seductoria, qua laudatur peccator in desideris animæ suæ, in quo qui me beatificat, in errorem inducit: sed non ideo prædicanda, & multum commendanda non erit illius vita, qui dicere potest: *Viuo autem, iam non ego, viuuit verò in me Christus.* Cum ergo laudatur homo, in quo iam viuuit non ipse, sed Christus, non in sua laudatur, sed in Christi vita, ac per hoc non laudatur contra sententiam, quæ prohibet hominem laudari in vita sua. Hæc ibi. Idem sermone 5. de Sanctis. Nos, inquit, in vita sua laudare hominem prohibemur. Quomodo namque secura laudatio, vbi nec ipsa vita secura? *Non coronabimur, nisi qui legitime certauerit* (ait tuba illa cælestis. 2. Timoth. 2.) *Et qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit.* Matt. 10. & 24. Nescis quis sit perseueraturus, nescis quis sit legitime certaturus, nescis quis coronam sit accepturus. Illorum lauda virtutem, quorum iam cæra victoria est: illos deuotis extolle præconis, quorum securè potes adgaudere coronis. Et paulo infrà. Securè laudantur homines, qui non sua iam viuunt vita, sed Dei. Nam hominum utique vita tentatio est. Sic diuinus est mellifluus doctor Bernardus. Stella in Luc. 7. cap. Christus, inquit,

D. Hiero-
nymus
Matt. 11.

Eccli. 11.

D. Maxi-
mus Tau-
rinen. E-

piscopus,
homil. 2.

in nat.

Eusebij

Vercell.

Episcopi,

Kalendis

Augusti.

D. Bern-
nardus E-

pisco. 23.

Trecent.

Episcop.

Atom.

Eccli. 31.

2. Tim. 2.

Matt. 10.

& 24. c.

Stella in

Luc. 7. c.

A

inquit, Ioannem laudauit, eo adhuc viuente. Sic laudauit
 Gen. 22. Deus Abraham ac Moſem, Genef. 22. & Num. 11. Sic lau-
 Num. 12. dauit Iob dicens eum virum iuſtum ac reſtum: cap. 1. At
 Iob 1. ca. dices Moſem, Iob ac Ioannem non laudauit Dominus in
 facie & coram, ſed abſentes: at verò in facie Nathanat-
 lem, Petrum, Magdalenam, Chanaanam, & Centurionem
 laudauit. Illud ergo, Ne laudaueris hominem in vita ſua,
 hoc eſt, in vitijs & peccatis ſuis exponere conuenit, Ex D.
 Bernardo vbi ſuprà. *Perditio tua ex te, tantummodo in me au-
 xilium tuum*, Oſee cap. 13. Ideò in vita ſua, hoc eſt, in hijs
 Oſee 13. quæ ſua ſunt, non eſt laudandus, vt multi faciunt, laudan-
 cap. tes vitia & peccata diuicum & potentum, ſicut ſcriptum eſt
 in Pſalm. Quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ
 ſuæ, &c. Igitur, ne laudaueris hominem in vita ſua carnali,
 mirabili, ad malum prona, & concupiſcentijs plena. Vir-
 tutes autem quæ à Deo ſunt lauda in eo. Sicut Chriſtus hic
 laudat Ioannem, ob merita nimirum. Honor enim abſque
 meritis eſt velut gēma in annulo ferreo. Cato ille maior,
 cum ſtatuas aliquorum, abſque meritis videret in foro;
 Malo, inquit, homines de me querere, Cur ſtatua non eſt
 Apud poſita Catoni, quam cur poſita ſit? Viris itaque probis de-
 Plutar- berur laus etiam dum viuunt. Sicque Ioannem Chriſtus
 chum in apophteg mat. Ro. tom. 1. o- honore laudēque affecit. Sed de hijs ſit ſatis. Proinde, vt
 pu. c. huic Homiliæ finem imponamus, conſtantiam & animi
 fortitudinem, atque patientiam ex Ioannis carcere impri-
 mis diſcamus: adulandi vitium, cane peius & angue ode-
 rimus. Aulam Pharaonis & Herodis, in qua deridetur iuſti
 ſimplicitas, & innocentia opprimitur, fugiamus, memores
 quòd Petrus in atrio pontificis, cum aulicis communicans,
 ancillæ voce Chriſtum negauit, Angelicum officium, ac
 ſacerdotale miniſterium nobis quamuis indignis impoſi-
 tum, ſtrenuè obeamus, Ioannis inſtar, qui ſpecie quidem
 homo, ſed gratia Angelus inter natos mulierum interim
 connumeratus à Domino, recenſetur. Qui viam illi præ-
 parauit, vt eum agnitum fide ſuſcipiam⁹, nec præter eum,
 alium expectemus. Antichriſtum ſiquidem recipient, in-
 creduli ac perſidi Iudæi; qui Chriſtum abiecerunt, ſicut
 idem Chriſtus illis prædixit: Ioan. 5. *Ego veni in nomine pa-
 tris mei, & non accepistis me. Si alius venerit in nomine ſuo, An-
 tichriſtum intelligit illum accipietis.* Operibus ſe Meſſiam eſ-
 ſe in lege promiſſum comprobat hic Chriſtus, ad interro-
 gata, an ipſe eſſet, factò reſpondens potiusquam verbo.

Imò

Imò & ſe prodidit verbo tacitè. Cum enim ipſe fateatur
 Ioannem eſſe Angelum, de quo Malachias prædixerat,
 planè etiam fateatur ſe eſſe illum dominatorem, qui ſtatim
 poſt illum Angelum erat venturus ad templum ſanctum
 ſuum. Quòd quamuis ſuppreſſerit, ne vel cogitarent in
 cordibus ſuis, ſi ore & lingua non exprimerent illud: Tu
 de teipſo teſtimonium perhibes, & teſtimonium tuum nõ
 eſt verum, tamen cogitandum auditoribus reliquit, & cre-
 dendum ſe verum eſſe Meſſiam in lege promiſſum. Et nõs
 credamus & conſiteamur Chriſtum I E S V M in carne ve-
 niſſe, 1. Ioan. 4. *Vt credentes vitam habeamus in nomine eius,*
 Ioan. 20. Faxit ita Deus, A M E N.

1. Ioan. 4.
Ioan. 20.

HOMILIA XXX.

De immaculata Sanctiſſimę
 Deiparę Conceptione.

De qua natus eſt I E S V S, qui vocatur Chriſtus,
 Matth. 1.

GENEALOGIAM Saluatoris, iuxta B. Mat-
 cap. 1. Euang. quòd hodie in ſancta recita-
 tur Eccleſia, ſecundum tres Teſſaradeca-
 das, aliquando (Deo benè propitio) nos in-
 terpretaturos de integro ſperamus: nunc
 poſtremam hanc periodum, de qua natus
 eſt I E S V S, &c. ad præſens inſtitutum adaptabimus. Hoc
 vnum præſati, præſentis diei Conceptionis perpetuæ vir-
 ginis Mariæ Feſtum, totius extiſſe humanæ ſalutis exor-
 dium, cunctarum etiam noui teſtamenti feſtiuitatum ini-
 tium: Primum enim fuit virginem concipi, proximum ve-
 rò ex ea Dei filium carnem aſſumere, & in ea mundum ex-
 piare. Hodie Deipara virgine concepta, ſummum illud hu-
 manæ redemptionis opus inceptum eſt. Duo autem cele-
 berrimi dies habentur, cum templum aliquod ingens, aut
 inſigne opus conſtruitur: Alter, cum opus incohatur, alter
 cum abſoluitur ac perficitur. Hodie diua virgo concipit-
 ur, de qua carnem aſſumere Deus decreuerat, & ſecũdum
 verba thematis, De qua natus eſt I E S V S, &c. Ex quo effi-
 caciter colligitur eius conceptionem fuiſſe puriſſimam, &

A 2 peccati

peccati expertem: Quia cum Redemptor venerit, ut nos a peccato liberaret, æquum erat huius redemptionis principium, ac primum omnium opus, esse ab omni peccato alienum. Opus tam admirabile, à principio tam illi (ut est in peccato concipi) incipiendum non erat. Quamvis autem de ea sanctissima Deipara, nihil aliud, quam istud, De qua natus est I E S V S, scriptum extaret, hoc vnum sufficeret, quia Matris Dei nomine omnia continentur. Mater siquidem relationem ad filium habet, ex quo illius excellentia inferatur, cum ad altissimum hunc finem electa fuerit. In omnibus scientiis primum aliquod principium statuitur, ex quo cætera probantur, & eiusdem scientiæ conclusiones deducuntur. Spiritus sanctus hoc nobis tanquam primū principium posuit, De qua natus est I E S V S, &c. Hinc verò deducitur, Tanti filij tantam matrem sine peccato fuisse conceptam, totiusque peccati omnino expertem, cum ad finem hunc præstantissimum selecta fuerit, ab æternæque prædestinatione. Cum referret David impensus in adificium templi præparatas, & uniuersum populum hortaretur, ut quacunq; posset offerret, addidit causam dicens. Opus enim grande est, neque homini præparatur habitatio, sed Deo. i. Paral. 29. cap. ultimo. Si igitur Davidi videbatur omnes illæ impensæ, quas ad templi ædificium præparatas habebat, satis non esse, & omnes hortatus est, ut offerrent donaria, quia non homini, sed Deo, præparabatur habitatio, quas spirituales diuitias æquum erat sanctissimam hanc virginem habere, ut Dei mater esset? Laudum ac præconiorum Virginis cumulus in eo consistit, quod Dei mater est. Hinc Matth. 1. De qua natus est, & cap. 2. Inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & c. Luc. 1. Exclamauit Elizabeth. Vnde hoc mihi, ut venias mater Domini mei ad me? cap. 2. Fili, quid fecisti nobis nisi & c. Ioan. cap. 2. Vocatus est I E S V S, ad nuptias, & mater eius, & c. cap. 19. Stabat iuxta crucem I E S V, mater eius. Vnde Catholica Ecclesia tanti fecit hoc præclarissimum Deiparæ vocabulum, ut in concilio generali ac œcumenico Ephesino, h.

1. Para.
29 id est
ultimo. c.

Matth. 1.
& 2. Lu-
ca 1. & 2.
Ioan. 2. &
19. cap.

Ephesinū Virgo declarata fuerit contra Nestorium hæreticum, h. Cœcilium rones, hoc est, vera, propria, & naturalis Dei mater. Nam B. cōtra Ne Virgo tanquam vera mater, Christum Dei filium, Spiritus sancti opere concepit, ac peperit, atque ex eius purissimis sanguinibus, corpus Christi organizatum ac formatum est, in sacra virginis alio Spiritus sancti operatione, ut Diu⁹ Damascenus. Ioannes Damascenus libris de orthodoxa fide scripsit.

Hinc

Hinc colligere licet, quod cum Christus Mariæ filius sit sanctus sanctorum, super quem Spiritus sancti septiformis gratia requieuerit, ex consequenti etiam mater Dei amplissimis insignita est gratiis & excellentiis. Tanta profecto est maternæ hæc dignitas, ut planè excedat, non solum omnium hominum, verum etiam angelorum excellentiam, cum longè sit præstatius matrem esse Regis regum, quam ministrum & famulum: Ad quem Angelorum aliquando dixit Deus, mater mea tu, Vel, filius tuus, ego: Sicut Christus matrem suam Diuam Virginem honorauit, ut supra in Euangelio sic nominatam recensuimus: De Angelis autem in Psalm. dicitur, Qui facit angelos suos Spiritus, & ministros, &c. Igitur Diui Pauli; Hebr. 1. argumento, Tanto maior Angelis effecta est sanctissima Deipara, quanto præstantius excellentiusque præ illis nomen hereditauit; & consecrata est. Omnipotentis Dei matrem omnimoda puritas, ob singularem huius nominis dignitatem, decet. Cum enim beatam Virginem Angelis puriorem dicimus, merito id de ea profitemur, cum non solum hominis sed Dei matrem eam Catholicè & orthodoxè imprimis conuitemur. Dicamus de ea quod Cant. 4. scribitur; Tota pulchra es amicitia mea, & macula non est in te. Sponsus loquitur ad amitam, immaculatus ad immaculatam, & incorruptam. Pulchra quidem est Maria intrus, Psalm. 44. Omnis gloria filii regis ab intrus, & pulchra est foris. Intrus in corde, & foris in corpore: Intrus rubicunda, & foris candida: Rubicunda per charitatem, candida per castitatem, sicut de dilecto suo, Cant. 5. scribitur quoque. Dilectus meus candidus & rubicundus. Tota ergo pulchra est. Totum quod in te est, Maria; pulchrum est, in toto grata, in nullo ingrata, in toto places, in nullo displices.

Hebr. 1.

Cant. 4.

Psalm. 44.

Canti. 5.

Tota pulchra es, pulchra per naturales corporis dotes, pulchrior per gratiam, & pulcherrima per gloriam. Quid plura? Augustæ prærogatiua maxima ex legibus habetur. l. 31. D. de legibus senatusque consultis.

l. 31. ff. de

Principes eadem Augustæ priuilegia tribuunt, quæ ipsi habent. Mater Augusti seu Imperatoris Augusta etiam vocatur. Merito itaque mater Messia canebat dicens. Luc. 1. Fecit mihi magna, qui potens est; & sanctum nomen eius. Cum igitur Augustus filius eius, princeps regum terra. Apocal. 1. & orbis Imperator uniuersis, atque cœli, eodem attestante: Matth. ultimo. Data est mihi omnis pote-

lege. Se-

natusque

Luc. 1. c.

Apo. 1. c.

Matth.

stas in caelo & in terra, &c. sit sine macula, & absque omni peccato: reliquum est vt & Augusta mater Messie Maria, omni etiam careat, macula, ac peccato. Vt sicut filius im- peccabilis est *ἀναμάκρυντος* per naturam, sic & mater sit per gratiam, & ex priuilegio impeccabilis, ex praeventio- ne nimirum atque praeseruatione, in sua ipsius concep- tione. In laudem cedit virginis Deiparae, dicere eam praeser- uatam. *Digna est igitur ea laude, quia carit Ecclesia, quod est omni laude dignissima.* Quod si tantum fuisset ab originali in vtero S. Annae matris suae expurgata, non etiam pra- uenta atque praeseruata, in nihilo superaret Ioannem Baptistam (qui adhuc ex vtero matris suae repletus est Spi- ritu sancto, *Luc. 1.*) Vel etiam Hieremiam (qui in vtero san- ctificatus est & antequam de vulua educeretur, ac huius lucis vsura frueretur, à peccato mundatus legitur, *cap. 1.*)

Luc. 1. *Hier. 1. c.* *D. Anselmus Cantuariensis, De concep. virg. cap. 18.* *D. Aug. tom. 7. de na. & grat. cōt. Pelag. c. 36.* *Hester 15 cap.*

Constat autem Virginem matrem ex D. Anselmo Can- tuariensi, de conceptu Virginali, cap. 18. decessisse, vt ea pu- ritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, virgo niteret futura Dei genitrix. Fuit igitur ab omni peccato, etiam originali, nedum actuali, immunis, & exempta. Vnde Beatus Augustinus tom. 7. de natura & gratia contra Pelagia- nos, c. 36. Excepta, inquit, facta virgine Maria, de qua pro- pter honorem Domini, nullam prorsus cum de peccatis ag- gitur, habere volo quaestionem. Agiturque ibi indiscrimina- tim contra Pelag. tam de originali peccato, quam etiam actuali: Sit proinde Sanctissimae Deiparae hoc priuilegium, quod singulariter ex omnibus, & praeter ceteris ex maris & foeminae concubitu congressuque procreatis, ipsa sit ori- ginali labe praeseruata. Quadratque illud, *Hester, cap. 16.* *Non enim pro te, sed pro omnibus hac lex constituta est.* nempe, Decretum illud ac statutum omnes concernens, *Omnes nascimur filij irae. Omnes in Adam peccauerunt, &c.* In peccatis ce- cepit me mater mea. Item, *Nemo mundus à sorde, nec infans, cuius vita, vnius diei est, super terrā.* Ab illa generali regula, vt infra dicemus, Virgo sanctissima excepta creditur. Et

Cant. 4. *Galat. li. lib. 7. c. 5.* *Passio beati An- dree Apostoli.*

Quo de loco Galatinus noster lib. 7. c. 5. de arcanis Catholice veritatis sic edidit: Mater Messie turruri cōparatur & colūbe in canticis Salomonis: Haec autē volatilia ab initio sine felle condita fuerunt. Et beati An- dree A- sulē Achaię dixisse fertur: Quomodo de immaculata ter- ra, factus fuerat homo primus, qui per lignū preuaricatio-

nis mūdo mortē inrulerat, ita necessariū fuit, vt de imma- culata Virgine natus Christus, vitam aeternam repararet. Sic ille. *Ro. 5.* *De Adamo dicitur, Qui est forma, seu figura futuri.* *Ro. 5. ca.* *vid est Christi,* qui tempore Adami protoplasti futurus erat, & in mundum venturus. Iam verò, cum haec Aposto- lus Romanis scriberet, in carne venerat, Sicut ergo in primo Adam factum est, sic decuit in secundo Adam, hoc est, Christo, fieri: vt figuratum figurā respondeat. Pre- dicatorum Patriarcha B. Dominicus in tractatu corporis B. Domi- christi ibidem à Galatino citatur, in hac verbā: Sicut primi- mus Adam fuit ex terra virgine, & nunquam maledicta formatus, ita decuit in secundo Adam fieri. Itē Mahumed *Mahm- med.* dixisse illic refertur: Nullus nascitur de filiis Adam, quem non tangat Satan quando nascitur, praeter Mariam & fi- lium eius. Sic apud Galatinum. Concludo igitur, ex lib. *Reuelationes S.* 6. Reuelationum S. Birgittae, cap. 49. vbi mater Dei sic lo- quitur: Veritas est, quod ego concepta sum sine peccato *Birgitta,* originali, & non in peccato. Et quidem Virginis conce- *li. 6. c. 49* ptio minimē in Ecclesia Catholica, Apostolica & Ro- mana celebraretur, nisi esset sancta. Non fit enim in Ec- clesia festum, nisi alicuius sancti. Conceptio itaque Ma- ria, quam ex Concilij Tridentini decreto comprobauit, & celebrari mandauit in Ecclesiis summus Pontifex Pius *Extraua* V. sancta & immaculata est, Antequam per centū annos, *gātes cō-* Xistus 4. ex ordine nostro ad apicem Pontificatus summi *munes.* assumptus, celebrari constituerat, vt in Extrauagantibus, communibus, De reliquiis & veneratione Sanctorum ha- *Beda in* betur. Is anno Domini 1466. Immaculatae Virginis Con- *Martyro* ceptionem instituit cum Octauis, atque celebrantibus in- *logio.* dulgentias concessit. Quinimò in Venerabilis Bedae Mar- *Tristhe-* tyrologia 6. Idus Decembris, Conceptio Sanctae Mariae *mus de* perpetuae Virginis memoratur. Narrat insuper Tristhe- *scriptori-* mus, in Hildephonso Toletano Episcopo, qui floruit *bus Eccl.* anno D. 674. quod Constituit vt celebraretur solemnitas in *Hilde-* Virginis Mariae ante natalem Domini, quae iam obtinuit, *phonso* vt per vniuersam Ecclesiam in honore purissimae conce- *Toleta-* ptionis illius celebraretur 6. Idus Decembris. Ipse sanctus *no.* Episcopus Toletanus suis in scriptis tenet Virginem non *Cōstitu-* contraxisse originale peccatum, (vt in sequentibus latius, *no Ma-* *ōm b. q.* explicabimus.) Apud Graecos etiam, nedum apud *nnelis* Latinos à multis annis, ex Constitutione Manuelis Com- *Cononi* neni de feriis, in Decembri genetricis Dei conceptio ce- *de ferri-* lebra

Kalēda-
riū Gra-
corum.

lebrabatur. Et in menologio seu Calendario Græcorum nona Decembris inscribitur & indicitur: Conceptio beate Annæ Dei & Domini auia. quod exponendum arbitror actiue, hoc modo: Conceptio Annæ, id est, quando beata Anna concepit Virginem. Non est ergo recens aut nouitium inuentum, sanctissimæ Deiparæ Conceptionem celebrare, in vtraque tam Latina quam Græca Eccle. Ex qua validum elicitur argumentum, ipsam singulari quodam priuilegio fuisse à peccato præseruatam. Vnde non incongruè diceret illud Psalmographi: Singulariter sum ego donec transeam. Nullus siquidem virorum sine mulierum, ex vtroque parente progenitorum, sicut virgo singularis, ac semper vnica auis (Phœnicem intelligo) tanta puritate eniuit. Quod Deus facere potuit, & ipsi decuit, quod & voluit, qui parentes honorare præcepit, matremque suam dum hic viueret, honorauit; id Dominus fecit. Sed potuit Deus præseruare virginem matrem, & decuit. Itaque id effecit. Nunc Origenem Ecclesiæ magistrum ac Doctorem, à D. Hierony. olim appellatum, audiamus. Is Homilia 1. ex variis locis. Hæc mater virgo Maria, inquit, digna digni, immaculata sancti immaculati, vnici vnica sit. Accipe eam sicut regis celestis sponis domum immaculatam. Quæ neque perisone serpentis decepta est, neque eius afflatibus venenosis infecta. Hæc ibi. Diuus etiam Cyrillus in S. Ioannis Euangelium, libr. 6. cap. 15. sic conformiter habet: Cæcus à natiuitate dicitur, quia omnes homines, (excepto illo, qui virgine natus est, & sacratissima etiam Virgine, et qua Deus homo prodiit in mundum, exempta,) cum peccato originali nascimur, & grauissima cæcitate deprelli, in mundum venimus, quam quidem cæcitatem de radice primi parentis contraximus. Subscribit & sanctæ Ecclesiæ doctorem, immortalis fama dignus (iuxta nomen suum) D. Ambrosius in Psalm. 118. ad versiculum, Erraui sicut ovis, quæ periit, &c. Maria virgo, ait, per gratiam ab omni integra labe peccati. Reuoca in memoriam, quæ supra, ad verba illa: Non surrexit maior Ioanne Baptista, &c. obseruata sunt. Ex quibus Galatinus, lib. 7. c. 5. Hæc formam argumentatione. Qui in originali peccato concepti sunt, prius ceciderunt, & postea surrexerunt: Ex his nõ surrexit maior Ioan. Baptista. Virgo eodẽ maior est. Ipsam igitur in originale nõ cecidisse necessariò consequens est. Hic nota-

Origenes
Homi. 1.
ex variis
locis.

D. Cyril-
lus in Io.
h. 6. c. 15.

D. Am-
brosius
Psalm. 118.
in illud,
Erraui
sicut o-
uis, &c.
Galati-
nus li. 7.
cap. 5.

bis sacrificatos in vteris maternis per aliquod tēporis momentū seu instans, peccato originali subiacuisse, & ex vtero adhuc, ab illa contagione peccati emundatos, sanctificatosque ac repurgatos fuisse. Mariam verò, ne per instans quidem, peccato maculatam vel infectam fuisse: vnde nec sanctificata seuerè loquendo, sed propriè præseruata dicitur & sine peccato concepta. Sicut auibus aquila quadripedibus leo, piscibus delphinus, arboribus palma; floribus denique liliū candidissimum præstare censetur: ita (si magnis modica componere fas est) sanctos omnes. Illa antecelluit, quæ nec primam similem visa est, nec habere sequentem.

Sedulius
poeta.

Pondera hæc thematis verba: de qua natus est Iesus, &c. Et animaduerte, illos quos Deus ad aliquid elegit, ita præparasse ac disposuisse, (qui omnia disponit suauiter, vt ad id quod eliguntur, inueniantur idonei: secundum illud. 2. Cor. 3. Idoneos non fecit ministros noui testamēti. At B. Virgo fuit diuinitus electa, vt esset mater Dei: Et ideo non est dubitandum, quòd Deus per suam gratiam, eam ad hoc idoneam reddidit. Vnde Angelus ad eam ait: Inuenisti gratiam ante Dominum. Ecce concipies in vtero & paries, &c. Non fuisset autem idonea mater Dei, si peccasset aliquando: tum quia honor parentum redundat in prolem, secundum illud. Proverb. 17. Gloria filiorum, patres eorum. Vnde & per oppositum, ignominia matris ad filium redundasset: Et ideo simpliciter & categoricè faciendū est, quod beata virgo, in nullum incurrit peccatum. Si Christi consulamus honori, quid minus congruit, quàm talem illi assignare parentem, quæ peccati serua & mancipium, Dei inimica, & maledicto obnoxia, ipsique Dæmoni aliquando subiecta fuisse credatur? Vt igitur (ait Ludouicus Granatenfis Conc. 1. in Conceptione B. Virginis) magnum filij dedecus est, ex acculanda matre nasci: ita nõ vulgaris eius honor est, de honestissima genitrice gloriari. Quocirca si filius in manu esset, vt matrem eligere, aut efficere possent, haud dubium quin eam supra cunctas feminas ornatissimam & honestissimam eligerent. Cum igitur Dei filius hanc tanta potestate peditus esset, (qui solus & matrem eligere, & talem facere posset, qualem vellet, nec hoc ipsum maioribus expensis, quàm sola voluntate efficere posset) quis iam dubitare queat, eum matrem supra creaturas omnes excellentissimam atque sanctissimam

2. Cor. in
3. cap.

Proverb.
17. cap.

Ludouic.
Granatē-
sis, Conc.
1. De Cõ-
cep. B.
Virg.

mam elegisse? Quis enim rem adeo pretiosam, tam facili pretio, hoc est, solo voluntatis nuda comparare nolet? Hanc verò summam virginis dignitatem & Gabriel Angelus, & beata Elizabeth Spiritu sancto acti, facillè confirmant: qui consona eiusdem spiritus voce, illam inter omnes mulieres, hoc est, supra omnes mulieres, benedictam appellarunt. Unde etiam consequens est, ut Dei filius, qui de patre Deo gloriatur, talem sibi matrem eligeret, de qua etiam meritò glorari posset: atque ita demum ex utroque parente esset verè nobilis & gloriosus. Sic ille. Vir zque pius ac doctus. Rursus ea de re, Conc. 2. agens: Naturæ conditor, inquit, solertissimè hoc providit, ut auicule, quæ ad dos ex luto paleisque in sublimi positos neunt, pennæ aut lanugine siue blanda aliqua materia, asperitatem noduli molliant, ne pulli adhuc implumes luti duritie, vel stipularum aculeis lædantur. Si hac ergo naturæ conditor indulgentia erga pullos auium est usus, quale quæso domicilium unigenito suo in visceribus beatissimæ Virginis parasse credendus est, ut nihil ibi esset, quod illum summa puritatis autorem, vel leuissima in re offenderet? Ergo singulare ei quoddam privilegium concessum est, ut videlicet cælestis gratiâ in eam plenissimè effusa non solum animâ eius ornaret (quò pulchra esset ut Luna, electa ut Sol) sed ipsam etiam carnem sic afficeret, ut à Spiritu lege nemquam dissentiret, nullumque rebellem aduersus eum motum excitaret: Quod quidem donum, nec Apostolis ipsi (qui plenitudinè Spiritus acceperunt) nec alicui Sanctorum post Adæ lapsum, concessum fuit. Hęc Granatensis Vnicum forsitan excipias, Ioannem Baptistâ, de quo in hymno Ecclesia canit: *Antra de'erti teneris sub annis, Ciuium turmas fugiens peristi, Ne leui saltem maculare videris. S. Ioan. fame posses.*

Baptista. Annò miraculo egregio Cõceptionis celebritas innotuit prout in Breuiario Lingonensis Diocesis me dâ ibi 1779 cõciões haberè aduẽtuales, legisse memini. De festo Cõceptionis quod celebratur cū Octauis, Anselm^o ita Cõceptus suis de origine & institutiõne hui⁹ festi rescripsit. Cū Helisim^o quidâ Abbas, à Dacia in Angliam nauigaret. Horrida tempestas, cælum cõmouit & vndas, (ut ait Poëta.) Apparuit aut ei quidâ è cælo dicēs, Vis maris periculū euadere: Id fiet si diè cõceptiõis Virg. 6. Idus Decēbris celebrabis, & celebrandū prædicabis. Ita periculū euasit, ac in Angliâ incolam

Idè, Cõc.
2.

Hymnus
Eccle. de
Ciuium turmas fugiens peristi,
S. Ioan. fame posses.
Baptista.

Breui-
riū Lin-
gonen-
se.

Virgilius
in Aenei
de.

petra

peruenit. Mantuanus Carmelita poëta elegans, to. 2. operum, de sacris diebus, concorditer sic cecinit:
A Dacia veniens Abbas Helisimus ad arua Angelica, &c.

Deinde concludit.

Fluxit ab hac maris irati formidine festum.

Petrus de natalibus, Anselmum Monasterij Becensis in Normania priorem siue abbatem, postmodum Cantuariensem Archiepiscopum, propter hoc in mari factum miraculum, celebrationis huius festi Conceptionis sanctissimæ Deiparæ existimat dedisse initium & exordium. Manet ergo, tot rationum momentis satis confirmatum hoc axioma, Virginem absque peccato originis conceptam esse, quod etiam Mahumeti Alchoranum, ca. siue Azoara, non difficitur, quo in loco Angeli Mariam ita alloquuntur: O Maria omnibus viris & mulieribus es mundior atque s.

purior. Sic. *Beatam dicunt Mariam (quod in spiritu futurum ipsa præviderat, Luc. 1.) omnes generationes,* etiam impiorum ac profanorum Agarenorū (Sarracenos vulgò vocamus.) Superest, ut ostendamus omnes fideles teneri ad celebrandum diem festum immaculatæ conceptionis B. Virginis sub ipso Conceptionis titulo. Non autem sanctificationis, quod pulchrè euincit Catharinus Episcopus Minorienfis, deinde Archiepiscopus Compsanus, ex prædicatorum ordine assumptus, parte 2. Pro immaculata Cõceptione suis in opusculis Romæ 1552. impressis, à quo sequentia mutuatus sum. Immaculatæ conceptionis Beatissimæ Virginis festum, à Rom. Ecclesia fuisse ordinatū & institutum, secunda Decretalis Xistina, Graue nimis, &c. post 7. annos à prima constitutione eiusdem Xisti Quarti, summi Pontificis, cum præcessa, &c. edita, irrefragabiliter manifestat.

Quòd si particularium quarundam Ecclesiarum auctoritas, apud D. Thomam, (cuius temporibus nondum Rom. Ecclesia hoc festum immaculatæ Conceptionis admiserat) tanti valuit, dum hanc tractaret quæstionem: Vtrum B. Virginis Conceptio fuisse immaculata, & sancta: ut pro affirmatione argumentatus sit in hunc modum. Non celebratur festum nisi de aliquo sancto. Quædam autem Ecclesiæ celebrant festum Conceptionis B. Virginis. Ergo, &c. Quid de S. Rom. Ecclesiæ auctoritate censuisset, in promptu est æstimare. Sic namque propositæ quæstioni suis in quodlibet, respondit: Licet, inquit romana Ecclesia nõ celebrat, tolerat

Baptista
Mantuanus
to. 2.
De sacris
diebus.

Alkorâ.
Azoara

Luc. 1. c.

Catharinus
Senensis
par. 2.
Pro im-
macula-
ta Conce-
ptione, in
opuscu-
lis.

B. Tho-
mas in
quodli-
bet.

tolerat tamen consuetudinem aliquarum Ecclesiarum illud festum celebrantium. Vnde talis celebritas non est totaliter reprobanda. Hæc ille. Nota eam celebratam non recepisse tunc Rom. Ecclesiam, & tamen (teste sancto Doctore) non fuisse totaliter reprobendam. Hoc verò quis tolerabarut in quibusdam Ecclesiis ab Ecclesia Romana. Quid nostris diebus diceret, quando tota prorsus Ecclesia sub eo Conceptionis nomine celebrat, & ipsa quidem Romana imprimis, idque iam tanto tempore? Dices. Ad B. Thomas reulit eam celebritatem ad sanctificationem à peccato. Fateor: Sed hoc olim, quando locus erat interpretationi ac coniecturæ, quia Romana Ecclesia nondum sensum suum declarauerat. Nunc autem cum sensum suum, verbis clarissimis, post tot disputationes & hinc & inde rationes matura consideratione discussas, in suis decretis declarauerit, præclusus est omnis euadendi locus. Putabat enim S. Doctor ideò Rom. Ecclesiam, sub nomine Conceptionis non celebrare, quia haberet hanc fidem, videlicet conceptam sub peccato. Sic enim ait expressè in quod. 6. ar. 2. his verbis. Nam Rom. Ecclesiam & plurimæ aliæ considerantes Conceptionem Virginis in originali peccato fuisse, festum Conceptionis non celebrant: Hæc ille. Ecce quomodo hic locus ab autoritate Romanæ Ecclesiæ, à qua ipse pendebat, decidit è manibus, aduersariæ partis opinantibus. Adde quod Tridentina Synodus unanimi omnium Patrum consensu, Xinistas illas constitutiones renouauit & confirmauit. Quid hic amplius excusationis manet illis? Omnes enim Episcopi id concorditer egerunt & concluderunt, nec fuit quisquam qui sese opposuerit. Non est igitur vobis integrum dicere: Illæ constitutiones fuerunt Xisti 4. qui fuit ordinis minorum: (& nunc qui Seder Xistus 5. ex eodem est ordine assumptus) quandoquidem eas vniuersalis S. Synodus confirmauit, in qua erant plures Episcopi ordinis Prædicatorum, qui nequaquam reclamauerunt. Attendite fratres, quam sit evidens & certissimum argumentum, hinc esse digitum Dei. Nam cum anni iam quadringenti fluxerint, ex quo concepta est Lugduni, & in aliis Ecclesiis sensim hæc festiuitas celebrari, nunquam prorsus facta est vlla intermissio, sed in dies altiores egit radices, cum tamē interim tot sancti, tot Magistri ab initio eam reprobarent: inter quos D. Bernardus Abbas, qui tã vehementer in eam excanduit. Tantum

D. Tho.
quodlibet
to 6. ar. 2

autem abest, vt quicquam hi omnes profecerint, vt contra omnino, quanto prohibuerunt seuerius, & fortius clamauerunt, tanto magis amplificatus est, & vbique creuit hic cultus. Id verò qua poterat virtute fieri, nisi diuina, & Dei spiritu? Sic nunc, & in posterum perpetuò eueniet, quanto vos altius clamabitis, tanto magis stabilietur hæc veritas. Sed, quid causæ est, cur B. Bernardus hoc festum omnino respuerit? nisi ab autoritate atque exemplo Ecclesiæ, quæ tunc ritum illum nesciebat? Erat enim eo tempore recens huiusmodi celebratio. Rursum, B. Thomas hoc festum tolerandum duxit, quia tunc tolerabat Ecclesia. Necessariò ergo fateri cogimur, si Romana Ecclesia DD. Bernardi & Thomæ temporibus, hoc festum ea solemnitate recepisset, quemadmodum citra hæsitacionem nunc recipit, & celebrat, ambos fuisse etiam toto corde illud pœnitens amplexuros. Si enim Abbas ille Sanctissimæ Deiparæ deyoris, propter Ecclesiam respuendum censuit, B. Thomas item propter Ecclesiam tolerandum, certè ambo etiã propter Ecclesiam, quæ illud postmodũ suscepit, humiliter ac deuotè censuissent recipiendum. Ob hoc enim ille Abbas continuo adiecit. Nã si sic videbatur, consulenda erat prius Apostolicæ sedis autoritas, & nõ ita præcipitanter atque inconsultè paucorum sequenda simplicitas: Hæc ille. Et adiecit. Ego quod ab illa accepi, securus & teneo & trado. Quod verò non, fateor. scrupulosius admiserim. Hæc ille deuotissimus Abbas. Quinimò totam quæstionem in hæc verba conclusit: Quæ autem dixi absque præiudicio sanè dicta sunt: sanius sapientis Romanæ præsertim Ecclesiæ auctoritari atque examini totũ hoc, sicut, &c. quæ huiusmodi sunt vniuersa, referuo: ipse, si quid aliter sapio, paratus sum iudicio emendare. Sic ille. Schismaticus ille Lutheri Hæresarchæ spiritus illam insignè inter alias Blasphemiam ex illius ore euomuit: Nullum festum magis odi, quàm festum corporis Christi, & Conceptionis B. Virginis. Hinc satis intelligi potest, quid spiritus veritatis & vnitatis ab Orthodoxis S. Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ filiis, pro Matre Dei postulet ac desideret, de qua verè scriptum est: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. B. Anselmum dixisse ferunt: Non puto esse verum amatorem Virginis, qui festum eius Conceptionis colere respuit, ad do, præsertim post S. Rom. Eccle. determinationem. Thomas Argentinas, Generalis ordinis Heremitarũ S. August. tutatus

B. Bernardus.

Lutheri
hæresarchæ,
Macula
stix.

B. Anselmus.

Thomas
Argentinas.

tutatus est hanc B. Virginis prerogatiuam, cum aliis rationibus, tum hac potissimum: quia Rom. Ecclesia illam suo tempore inceperat celebrare. Vix autem in Ecclesia Dei vllum est argumentum validius, quam quod ab institutis Patrum sumitur in cultu diuino. Vnde B. Paulus, quo contumaces confunderet, hoc vnum tanquam ceteris potentius seruauit sibi telum (& hoc eleganter notat B. Thomas) ritum videlicet & consuetudinem Ecclesie. *Dixit enim: Si quis videtur esse contentiosus, nos talem consuetudinem non habemus, nec Ecclesia Dei.* Hoc vno lapide Orthodoxi Patres hereticorum frontem perfregerunt semper, & plura euicerunt. Aduersus Anabaptistas, quid robustius uoluit, ad confirmandum puerorum baptismum, quam Ecclesie consuetudo? Purgatorium itidem, quo medio euidentius comprobatur, quam a sacrificio & precibus, quas pro mortuis fundit Ecclesia, & semper fundere consuevit?

D. Aug. ex B. August. circa libri de cura pro mortuis agenda, ex lib. de cura mort. agenda. Producimur pro nobis etiam legem illius celeberrimae & doctissimae Vniuersitatis Parisiensis, quae piaculum alter opinari feuerissimè statuit. (Huic adijcio & istud, articulo de immaculata virginis conceptione, Anno D. 1769, cum licentiarum tempus iam instaret, me in proximo licentia dum, cum ceteris commilitionibus meis, pro veteri facultatis Theologicae more, subscripsisse.) Sunt qui dicant Romanam Ecclesiam olim celebrasse de Sanctificatione, non de Conceptione, quod ideo fingunt, ut matrem suam de instabilitate fugillent, quasi prius illis fauerit, & deinde sententiam mutarit, ut minor ei fides adhibeatur. Sed nunquam ita se res habuit: quoniam Ecclesia naturam virginis celebrabat, in qua sanctificatio in utero celebrabatur, sicut testatur B. Bernardus. Sic sanctificatio B. Ioannis Baptistae honoratur, dum eius celebratur natiuitas. Nunquam ergo celebrauit sub nomine sanctificationis, sed dies ille infestius olim, in illa Ecclesia transibat, & in aliis multis: Sicut & dies natiuitatis eius festiuus, quo diuturno temporis cursu siluit. Deus enim pedetentim hac in suam Ecclesiam introduxit, ut omnia maturè fierent. Festum autem sanctificationis postea superflue est introductum ad emulationem aduersus Ecclesiam, quae sub nomine Conceptionis celebrabat, ab iis qui falsam celebrationem illam putabant. Ne autem ea die omnino sicerent,

rent, Sanctificationis festum nulla Ecclesie auctoritate probatum inuenerunt: quod solum apud nostros, nec hoc in toto, sed in dimidiato ordine (praedicatorum nimirum, ex quo erat Catharinus, qui scripsit haec) durat. Verum citò Domino procurante spero & confido cessaturum, postquam omnis prorsus est illis sublata excusatio. Dicebant enim ab initio. Ecce Romana Ecclesia non celebrat. At nunc contra opportunè in eos dicitur: Ecce iam dudum (à centum videlicet annis & supra) cepit celebrare Rom. Ecclesia. Dicebant: non instituit illam celebrationem, sed tantum permisit: Et nos: Ecce nedum permisit, sed etiam iam solenni Decreto instituit, & quod ipsa instituit tadem generale Concilium Tridentinum nemine reclamante comprobauit. Dicebant, in Ecclesia S. Mariae maioris in vrbe celebrari sub nomine sanctificationis. Demus fuisse verum olim (quod tamen nequaquam legitime probatur, nec ego, ait Catharinus, puto verum) Ecce nunc iam mutatus est ritus. Celebratur enim ibi palam de Conceptione. Cur igitur vos pariter cum illa, postquam eius nobis auctoritatem obijcitis, ritum vestrum non mutastis? Aiebant similiter apud ordinem Carthusiensium obseruari celebrationem sanctificationis, non Conceptionis. At hoc iam antiquatum est. Celebrant enim nunc omnes totius Christianitatis Religiosorum ordines de Conceptione, hac vna (vt veros filios decet) auctoritate permoti, quia sic magistra omnium Ecclesiarum Romana Ecclesia celebrat. Nec enim somniculose audierunt B. Bernardi sententiam aientis. Ego quod ab illa accepi, securus & teneo, & trado. Vultisne videri pro eodem deuoto Abbate feruentius zelantes, quam ipsiusmet ordinis professores? Nam & Cistercienses & Clarauallenses, ad quos pertineret suum doctorem & patrem defendere, illud festum immaculatae Conceptionis celebrant. Potius enim ad mentem sui Abbatis, quam ad argumenta aspicientes, illius Epistolae conclusionem prudenter considerarunt, & ad quos ille remittebat, eius voci paruerunt, nimirum Ecclesie Romanae, vt seculè tenerent, quicquid ab ea acciperent. Omnes nunc Ecclesie ritum celebrationis Romanae amplexatae sunt. Quin & ipse noster ordo (Praedicatorum intellige siue Dominicanos) secum minime constat, cum Transalpini fratres nostri ordinis sapientissimè concedant, & morem vniuersalis Ecclesie sequantur, sub nomine Conceptionis celebrates:

B. Bernardus.

inter

inter quos tamen non desunt doctissimi Patres, & magistri, qui in lectione B. Thomæ Italici non cedunt. Quod ad exultationem soleris obicere, Rom. Ecclesiam non decidisse quæstionem hanc sed vnumquemque permittere in suo sensu abundare, non vos releuat à iusta dura ceruicis reprehensione: multo autem minus quosdam à temeritate & arrogantia, esto enim fuerit olim hoc vobis matris benignitate donatum. At dies ipsa, idest temporis diturnitas, iam diu per se vos admonebat, vt aliquando cõsiderantes vestram opinionem ab omnibus Ecclesijs & Religiosorum omnium cõtib⁹ deferri, & vos solos in ea remanere adhibe diuifos, libentes & volentes postposito veritati pudore, decederitis de sententia. An putatis, (& istud omnino consideratione dignum est) Romanam ipsam Ecclesiam, quam reliquæ omnes (vt par est) sectantur, postquam semel eam celebrationem ex certa scientia suscepit, & alijs suscipendam tradidit, vlla ratione probare posse, quæquid illi palam vel priuatim aduerserit? Et ob eam causam (si vultis veritatem capere) non aliud expresso pontificis verbo, vobis indulgetur, quam oppositam partem absq; hereses nota tenere, cum hoc vnum, quod scilicet heretici hæs, notandum à Romana Ecclesia & Apostolica sede sit decisum. Hoc, inquam, vnicum est, quod indulgit vobis Pontifex, vt ex verbis Decretalis animaduerti potest. At quod oppositum vel prædicetis vel doceatis, nec permittitur vobis, nec stante illo decreto permitti potest, quoniam in Apostolicæ sedis iniuriam & Spiritum eius, ad nutrienda zizania & schismata redundaret. Quod si rursus obicitis, cur ergo vel nunc nobis permittitur celebrare de sanctificatione non de Conceptione, sic ostendentes alium cultum reprehensibilem esse? Respondeo, ait Catharinus, vtinam non multa essent alia scandala, quæ speculatores non corrigunt & istud vnum est illorum, cuius grauitatem (quæ iam nimia est) non ponderant. Deinde, multa ad duritiã nostram tolerant, ne deteriora contingant. Ob eam causam tolerati sunt olim Iudei in suis caremoniis, donec mortifera factæ sunt. Contrarium tamen & falsum cultum, certa scientia, in sua Ecclesia tolerari, Dei prouidentia non patitur. Nam vos qui sanctificationem celebratis, nihil falsi exprimitis. Nemo enim sanctificationem negat, & quidem peccato. Sed à nobis discrepatis in sensu, non in verbis, quoniam à peccato incurso vultis sanctificatã. Nos autem

ab eo

ab eo quod incurrere debuit, ni præseruata fuisset: quod sanctificationis genus longè dignius est. Ad vestrum erat à communi cultu non recedere, nec nouum vobis, quasi soli saperetis, contra Ecclesiam fingere, quæ in vos hæ parte meritò conqueritur, Spreuerunt me iuniores tempore. Hactenus Catharinus, ex quo haufimus, & quæ hic sunt contractius breuiusque & concisius prolata, transcriptum, suis ipsius verbis, nullo immutato, vt patet conferre volenti cum opusculo Romæ 1551. in lucem emisso, pro immaculata Concept. B. Virg. 2. parte.

Eia igitur deuoti B. Mariæ, Christicolæ & orthodoxi, cõferentius immaculatæ Conceptionis diem festum celebremus, quo Lutheranis ac modernis hereticis Hugnoticis, inuisus est magis & exosus. Verba blasphemie ipsius Lutheri supra prorulimus, Nullum festum, inquit, magis odi, quam festum corporis Christi, & Conceptionis B. Virginis. Sic & matris prolisque benedictæ, se iuratum horum & apertum aduersarium non obscurè profiterur. Opus monstrum, in extrêmas terras, vel potius, ad tartara, ad orcum, ad inferni barathum, (vt credere par est) meritò deportatum. Hic obserua, ex Ludouico Granatenfi Dominicanano, Conc. i. ser. 4. Cinerum fuisse maximam olim Ecclesiæ curam, ne vlla in re cum hereticis commune aliquid hædes haberet. Quare Melchides Papa sacrilegum esse duxit. Dominicis diebus, & quintis feriis ieiunare, quod iis diebus Gentiles & heretici ieiunarent. Leo quoque summus Pontifex prohibuit, ne Dominicis diebus, atque die Natalis Domini quis ieiunaret, quoniam Priscilian heretici his ipsis diebus ieiunabant, vt Christum veram carnem non suscepisse sacrilego hoc ieiuniò profiterentur. Sic ille. A simili nihil certè Christiano homine dignius esse potest, quam deuotionis fur erga sanctissimam Deiparam sinceritatem, in Hæreticos verò odium, & in Ecclesiam Apostolicam ac Romanam omnium fidelium matrem ac magistram, Diuique Petri Apostolorum principis cathedram, obseruantiam, ac filialem reuerentiam & obedientiam, huius Conceptionis immaculatæ celebratione testari. Exscribere placuit, ex supra commemorato opere Catharini Minorientis Episcopi pro veritate immaculatæ Conceptionis ad sanctam Synodum Tridentinam, de Conceptione eiusdem opusculi hæc quæ sequuntur. Quid, inquit, prohibet Deum Patrem dispensasse cum illa, quam

Catharinus 2. parte opusculi pro immaculata Conc. B. Virg. Romæ 1551. im-
pressi.
Lutheri blasphemiam.
Ludouicus Granatenfis Conc. i. ser. 4. Cinerum.

Catharinus 1. parte opusculi, de Conceptione Virginis.

B

præparauit

præparauerat futurum filij sui genitricem, & singulariter dilectam sponſam & filiam? Quid hic responſum ſunt aduerſarij? Dicturine ſunt Deum non potuiſſe, vt negant omnipotentiam, aut non voluiſſe, vt derogent pietati Doct̃or noſter B. Thomas. Poſteſt, inquit, aliquid creatum inueniri, quo nihil purius eſſe poteſt in rebus creatis, ſi nulla contragione peccati ſit inquinatum. Et talis fuit puritas beatiffimæ virginis, quæ à peccato originali (Nec ſedulo) & actuali immunis fuit. Fuit tamen ſub Deo puritas illa) in quantum in ea erat potentia ad peccandum. Hæc ille. Idem & nos docemus, & hæc illi tribuimus puritatē, quæ ſub Deo eſt. Hæc itaque immaculatæ conceptionis ſententia, à B. Thoma aliquando fuit probata, quod neque Capreolus omnino negare eſt auſus, neque Caietanus. Nimis certè potens eſt veritas. Etenim (& id ſanè accipi pro miraculo poteſt) quod attinet ad hunc articulum, fateri necesse eſt B. Thomam noſtram aliquando admiſiſſe ſententiam, quum dedit virgini eam puritatem qua ſub Deo maior nequeat intelligi, & eum gradum, quo eſt propinquiffima Chriſto. Nunc addo (ait Catharinus) de eundem, in expoſitione ſalutationis angelicæ vbi dixit: Ipla enim puriffima fuit, quantum ad culpam, quia originale. (Nota valde) nec mortale nec veniale peccatum incurrit. Ita enim, in multis codicibus antiquis communiter legebatur. Hæc Catharinus. Ego verò D. Thomas opuscula euoluens, comperi in opusculo octauo Deuotiffimam ſalutationis angelicæ expoſitionem, vbi inter cætera dicit: Peccatum aut eſt originale, & de iſto fuit munda data in vtero, aut mortale aut veniale, & de iſtis liberata fuit, vnde Cant. 4. *Tota pulchra eſt amica mea, & macula non eſt in re.* Paulò poſt, Chriſtus, inquit excellit beatam virginem in hoc, quod ſine originali conceptus & natus eſt. Beata autem virgo, in originali eſt concepta, ſed non nata. Et aliquam multis interiectis: Ipla, ait, puriffima fuit, & quantum ad culpam: quia ipſa virgo nec mortale, nec veniale peccatum incurrit. Item quantum ad penam, &c. Sic ibi ad verbum, non haberetur autem in antiqua illa impreſſione Oſtauiani Scoti, Venetiis 1498. nec originale, (peccatum incurrit) prout Catharinus citauit ex multis antiquis codicibus. Nec ſibi ipſi eodem ſtatere potuiſſet D. Thomas, in vno & eodem opusculo tam repugnantia loquutus. Niſi fortè diceretur, hoc in articulo immaculatæ Conceptionis

Conceptionis, doctorem ſanctum (iuxta nomen ſuum) fuiſſe geminum, ancipitem ac dubium. Sic enim, Thomas Didymus ſiue geminus exponitur.) Expende, quaſo, quæ D. Thomaſi parte quaſt. 25. art. 6. ad 4. argum. reſpondet Humanitas Chriſti, ait, ex hoc quod eſt vnita Deo: & beatitudo ſumma creata, ex hoc quod eſt fruitio Dei: & beata virgo ex hoc quod eſt mater Dei, habent quandam dignitatem infinitam ex bono infinito, quod eſt Deus: & ex hac parte non poteſt aliquid fieri melius eis: ſicut non poteſt aliquid melius eſſe Deo. Sic ille. Vnde meritò quis colligere poſſit ac inferre, per dignitatem illam ex bono infinito, aliquatenus infinitam, à peccato etiam originali immunitatem. Sic namque F. Petrus Dore Dominicanus, ac Pariſienſis Doct̃or (piæ memoriæ) in libro Gallico, imago Virtutis ſeu Idea, inſcripto, De beatiffimæ Virginis conceptione agens, diſertè ſcripſit: quaſi corollarium ex præfata D. Thomæ auctoritate ſubinferes. *Et pourtant la beueſte vierge Marie, qui a eu plus grande approximation de noſtre Sauueur, auheur de grace & de ſalut, que ne pourroit auoir autre pure creature, a prins & receu de luy plus de grace & perfection, & par conſequence, immunité de peché originel. Car qui eſt, ou pourroit eſtre plus pres de Dieu, que d' eſtre mere de Dieu? N'a-il proximité plus grande? certainement non. Pourtant c'eſt vne ſur tous & toutes, doüee de graces & perfections en ſa conception immaculee, exempte de la ſubiection des autres, & toute ſeule privilegiee. N'en cherchez point deux, il n'y en a qu'vne. mage de Dont biẽ diẽt l'Espoux aux Cantiques. Vna eſt columba mea, Vertu perfecta mea. Hæc præfatus ſcriptor totidem verbis Gallicè ſcripſit. Idem rurfus cap. 2. *Heureuſes ſont les ames nettoyees de peché originel par le Bapteſme. Plus heureuſes ſont celles, qui ont eſté ſanctifiees deuant que l'homme ſoit nay, comme au ventre de leur mere, ainſi que Hieremie le ſainct Prophete Ange. vt de Dieu, & ſainct Iean Baptiſte. Mais treſheureuſe eſt noſtre ſuprà. I-Dame, ſanctiſtee par grace ſi abondante, que iamais ne contracta peché originel. Ainſi l'a eſcrit ſainct Thomas d' Aquin en ſon Sen. diſt. Opuscule de l'expoſition de la ſalutation Angelique, & au pre- mier liure des Sentences, diſtinction 44. Article 3. & ſolution du in ſolut. 3. Argumēt. La Vierge a eſté ſans peché originel, veniel, & mortel &c. Voila que determine ſainct Thomas en ſes Sentences, com- gum, pro bien qu' apres il ait diẽt avec les autres opinion contraire. Mais concept. pour lors n'eſtoit diſſini par l'Egliſe, comme il eſt auiourd' huy. immacu-* (ſcripſit author iſte anno Domini 1540. cum eſſet doct̃or lata.*

Guliel-
mus Pe-
pin lib. de
De imi-
tatione
Sanctorū
serm. De
concept.
B. Virg.

Regēs in cōuentu Dominicanorū Lutetię. *Que nostre Dame en sa cōception est immaculee.* Eiusdē ordinis Gulielmum Pepin illo antiquiorem, opere De imitatione sanctorum, sermone de Cōceptione intemeratę Virginis, adiungam, qui sic scribit: Duas tantum cōceptiones colit Ecclesia, videlicet Christi 25. Martij in festo Annūciationis B. Marię. Et hodie, 8. Decembris, cōceptionē eiusdē Deiparę dignissimę. Cui⁹ ratio est, quia tantū hi duo cōcepti sunt sancti, & absq; labe originalis peccati (quod bene notabis). Loge tamē differit hęc duę cōceptiones. Primò, quia prima facta est sine virili semine, secunda verò ex viro & muliere, licet ex Ioachim & Anna, per opus coniugale. Secundò, quia Christus mox conceptus animatus fuit, adeò quod fterit nouem mensium spatio, plenus vita intellectiva in matris vtero. Virginis autem corpus (sicut & cetera humana corpora) prius fuit sub forma vegetatiua: deinde sub forma sensitiua: & postremò sub forma intellectiua: sicut de Embrione dicunt Physici. Festum quod hodie facimus de Cōceptione virginis Marię, non est referendum ad diem presentem determinatè: hoc est, ad diem, quod primo concepta est & genita ex Ioachim & Anna: potissimum huiusmodi Embrio siue materiā adhuc esset res inanimata, quę gratiæ capax non est. Sed referendum est huiusmodi festum secundum intentionem Ecclesię, ad illud diem, in quo primò caro virginis suscepit animam rationalem. Et quia talis dies, nondum innotuit Ecclesię: nec aliter innotescere potest, nisi per diuinam revelationem: ideò Ecclesia accepit diem certum, scilicet & hodiernum pro incerto. Quę si esset certa de die illo, sicut forsitan aliquando fiet: nequaquam hodie, sed tunc celebraret festum huiusmodi Cōceptionis. Tertio differunt prædictę duę Cōceptiones: eò quòd conceptio Christi non potuit aliter esse, quàm sancta, pura, & immaculata. Conceptio autem virginis Marię, nisi diuinitus, & ex specialissima Dei gratia fuisset præuenta & præseruata, vtiq; fuisset vitiosa, polluta & maculata, sicut & cōceptiones ceterorum hominum.

Et ideò ipsa in recognitionem tanti priuilegij ac beneficij dicere potuit humiliter, quod Phariseus dicebat arroganter. *Gratias tibi ago, Domine, quia non sum sicut ceteri hominum.* Luc. 18. In hoc tamen conueniunt duę prædictę Cōceptiones, quòd vtraque fuit sancta & similiter de vtra

de vtraque festum colit Ecclesia, deinde subiungit: Maria nunquam subiacuit peccato: sed semper fuit plena gratia: etiā ab instanti Conceptionis suę (quòd bene obseruabis, & accuratè adnotabis) Rursus subdit: Designatur illa per rubum, Exod. 3. *qui comburi non debebat per culpam,* sed semper in virore gratiæ permanere debebat ad 3. instanti Conceptionis suę. Postea addit: Comparatur Palmę & Rosę, Palma deferrī solet in signum victorię. Rosa autem pulchra est & munda, quantum procedat ex spinosa arbore.

Sic virgo Maria habuit victoriām, contra serpenteū antiquum: ne morderet ipsam per originalem culpam. Et hæc, (quòd canit Ecclesia.)

Ecclesia.

Sicut spina rosam, genuit Iudæa Mariam.

Subiicit postmodum. Fundauit eam Dominus in sua Conceptione, super solidum fundamentum, gratiarum & virtutum: excidendo in ea columnas septem; id est, 7. dona Spiritus sancti, vel 7. pulchras virtutes; quarum tres sunt Theologicę, & 4. morales.

Ibidem iterum addit, In scriptis præcipuorum Ecclesię doctorum Dominus reserat beatissimam Christi matrem immunem fuisse ab originali culpa in sua gloriosa Conceptione. Primò nempe aquila doctorum Augustinus, in lib. De natura & gratiā (suprà prolaturum est eius testimonium.) Secundò, barbarus ille Hieronymus confirmat idem propositum dicens: Nullum dubium est de matre Domini quin talis debuerit esse, quę de peccato redargui non possit: cum hoc ad improprium filij sui fuisset. Tertio B. Ambrosius in quodam sermone de eadem Virgine dicit sic: Maria est in qua nec nodus nec cortex culpę fuit. Anselmum, qui ante 500. annos floruit suprà citauimus lib. De conceptu virginali cap. 18. Ceterum B. Thomas, ait Pepin. consequenter, in primo Sent. distinct. 20. art. 1. in sol. ad 3. dicit, quòd B. virgo fuit immunis ab originali & actuali peccato: Et quamuis in 3. parte aliter senserit, nihilominus excusandus, eo quòd tunc loquebatur vt plures.

Tunc enim temporis erat problemā neutrum, dicere virginem Mariam in originali peccato fuisse conceptam. Cuius quidem problematis vtraque pars olim famatos Doctores habuit. Hodie autem (scripsit autor anno Domini 1525.) alma Theologorum facultas Parisina,

B 3 in qua

D. Hiero-
nymus.

B. Am-
brosius.

B. Anse-
mus Can-
tuariensis
Archiepi-
scopus.

D. Tho-
mas in

Sent. vt
suprà.

in qua (quamvis indignus) professionem feci pro-
stanti tenet opinionem B. Thomæ in primo Sententia-
Parisien- rum, vt supra allegarum est, videlicet, quòd Christifera
sis Theo- Maria immunis fuit ab originali. Ecce ergo, quomodo
logica. Dominus narrat in scripturis maiorum Doctorum Eccle-
sia, B. Virginem, ab originali labe in sua conceptione ex
B. Ansel speciali priuilegio fuisse præseruatâ. Insuper B. Anselmus
mus in in epistola ad episcopos Angliæ scribit dicens: Non puti
Epistola. verum amatorem Mariæ virginis, qui respicit celebrare
festum suæ Conceptionis. Hactenus Pepinus Dominica-
nus Ebroicensis. Quoniam quidem in superioribus, com-
parationem Virginis cum Rosa protulit: illustrandæ eius
rei gratia quod cecinit Sedulius presbyter Carminum

Sedulius lib. 2. circa exordia, subiiciam.
presbyter Er velut in spinis, mollis rosa surgit acuis,
li. 2. Car Nil quod lædatur habens, mas vèmq; obscurat honore:
minuè cir Sic Eua de stirpe sacra veniente Maria,
ca exor- Virginis antiqua facinus noua virgo piaret.

Nunc Sannazarij, De partu virginis, lib. 1. Sententiam ex-
Sānaza ponamus: qua ostendit congruum decensque fuisse: vt
rius li. 1. per Virginem Deiparam, ratione partus & prolis fieret
De par- Eua virginis reparatio, per quam heu! nimium credu-
tu virgi- lam, omnes in Adam perieramus.

Quumque caput fuerit, tantorumque vna malorum
Fœmina principium, lacrymasque, & funera terris
Intulerit: nunc auxilium ferat ipsa modumque,
(Qua licet) afflictis imponat fœmina rebus.

Sic ille. Aptè itaque dicitur de ea in themate, de qua na-
Cathari tus est I E S V S, qui vocatur Christus. Sed Cathari-
nus 1. par interruptum discursum vbi supra, tempus est, vt conti-
te pro im nuemus ac prosequamur. De beata Virgine, inquit, Di-
nac. Cō- uis pater Augustinus ita scribit: Inde scimus quòd ei
cep. virg. plus gratiæ collatum fuit, ad peccatum ab omni parte
D. Aug. vincendum, quæ illum concipere & parere meruit, quem
cont. Pe- constat nullum habuisse peccatum. Sic ille. Scimus di-
lag. De xit, non opinor, nec scio, innuens hunc debere esse om-
nat. & nium Catholicorum sensum. Et declarans vnde hoc sci-
grat. ca. ret, subdit: Eò quòd concipere & parere illum meruit, quæ
36. to. 7. constat nullum habuisse peccatum. Loquitur de actua-
libus tantum? Absit. Hęc igitur ratio quæ vtrumque pec-
catum & actuale & originale à Christo (de quo fiebat
sermo) excludit, vrget pariter, vt vtrumque à matre per
illum

illū excludatur. Si enim immunis idèò dicitur ab actuali,
quia ipsa meruit ipsum concipere & parere qui venerit tol-
lere actuale, cur non ab originali similiter immunis dica-
tur, cū illū meruerit concipere & parere, qui debuit tolle-
re etiam originale, imò ipsum maximè? Certè vrget prorsus
hęc ratio. Decuit immunem esse ab omni prorsus pec-
cato, quæ meruit illum concipere, qui nullum omnino ha-
buit peccatum. Denique accipe totus huius sententia
rationem: Propter honorem Domini, inquit, cūm de pec-
catis agitur, de Virgine Maria, nullam prorsus volo habe-
re quæstionem. Nullam, prorsus, *in qua in iustis* dictum. Ad
honorem ergo Domini pertinet immunitas B. Virginis à
peccato. Quod verò contradicentes aiunt, susceptam ibi
de actualibus tantum cum Pelagio disputationem, falsum
est omnino. Siquidem prima ac maxima cum illis quæstio
reuera erat, De originali peccato. Nam de actualibus o-
biter sermo, propter ipsum originale incidit: quod qui-
dem peccatum negabat ille hæreticus, Pelagius vide-
licet?

Præterea beatus Thomas, cūm Virginem matrem im-
munem ab omni actuali facit in tota vita, istam solummo-
dò rationem affert: Aliàs, inquit, non fuisset idonea Dei
Mater. At hęc ipsa ratio non minus virum habet contra
originale peccatum. Ipse enim corroborat eam rationem
4. mediis.

D. Th. 3.
parte, q.
27. ar. 4.
in corpo-
re quæst.

Primum est, alioqui ignominia matris redundaret
in filium. Secundum est, singularis affinitas, qua alliga-
batur cum filio, cui erat carnem datura. Quapropter lon-
gè ab ea debuit esse peccatum, quia scriptum est: Quæ cō-
uentio Christi ad Belial? Tertium, singularis inhabitatio
Christi in illa corporaliter. Vnde prædictum fuit: Non ha-
bitabit in in corpore subdito peccatis. Quartum, auctori-
tas illius scripturæ: Tota pulchra es, cuius implementum
desideraretur, nisi hïc in aliqua personâ verificaretur per-
fectè, cui adiungitur Ecclesiæ sanctæ auctoritas in illo sen-
su ad beatissimam Virginem applicatis.

At hæ cunctæ rationes non minus, imò magis con-
cludunt de originali, quàm de actuali peccato (venia-
li tamen) cūm illud multò maioris sit ignominie, & ma-
iorem constituat affinitatem cum Belial, & magis sub-
ditum corpus reddat peccato, maiorèque macula sordet
animam, cūm faciat hominem iniquum, impium, impu-
rum,

rum, Deo inimicū, captiuum denique Diaboli & peccati ad quod expiandum oportuit pari filium Dei & crucifigi. At nihil horum fit à veniali, quod stat cum pietate & amicitia Dei. Ultra, Ecclesia illa sponſi vocem, Tota pulchra es &c. aptauit iam non ſolum ad actuale peccatum, verum etiam ad originale: imò ad originale peccatum, vt patet in diuino officio, ab ipſa Romana Ecclesia ante Trident. Concilium etiam ordinato, & in ſolemnem cultum recepto. Totum ordinem Minorum diuturno iam tempore, hanc de intemerata & immaculata virginis Deiparæ Conceptione doctrinam toto pectore amplectunt eſſe ac tradidiſſe, quis ignorat? Omnes qui poſt Ioannem Scotum eiusdem ordinis, (cuius laus quanta ſit in Ecclesia & merito, ſoli prauè affecti mente non conſpiciunt) omnes, inquam, qui in ſacra Theologia profeſerunt, & cum laude ſcripſerunt, B. Virginis prerogatiuam tenuerunt ac tutati ſunt: Deinde Dionyſium Carthuſienſem ſuper ſententiarum diſt. 3. producit Catharinus teſtem ſic ſcribentem: Horremus mulierem quæ caput ſerpentis erat contritura, quandoque ab eo contritam, atque Diaboli filiam fuiſſe, Matrem Domini fateſci. Insuper & Dominam Angelorum ſeruam fuiſſe peccati, atque amantiſſimam Dei patris filiam, quandoque fuiſſe filiam iræ. Auctoritates & rationes in contrarium adductæ faciliter poſſunt ſolui. Nam conſtat puriſſimam Virginem à multis ſacæ ſcripturæ Regulis, quæ vniuerſaliter promuntur, fuiſſe exceptam vt eſt: In dolore paries filios. Et multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos. Item, non eſt homo qui non peccet. Et: puluis es, & in puluere reuerteris &c. Nec alicui hoc mirum videatur, cum piſſimus filius nihil omiſſiſſe credendus eſt, quod ad optimæ Matris ſuæ honorem ſpectabat, ſicut ipſe nobis iuſſerit honorare parentes. Conſultit ergo matri ſuæ quicquid potuit ac decuit. Potuit autem eam præſeruare, & decuit eam præſeruari, & ideo eam præſeruauit. Nec in hoc filij derogatur excellentiæ: quoniam ipſe Dominus I E S V S in peccatum originale incidere non potuit: M A R I A autem potuiſſet, niſi præſeruata fuiſſet. Et matris honori referunt vtique in filium, à quo habet, quicquid habet. Hęc ille. Quid his poterat veriùs, quid elegantius, quid preſtius dici, & copioſius ad ſatiſfaciendum omnibus contradicentium argumentis? Concilium Baſilienſe (quod fuit legitimum ab ini

Ordo F.
Minorū.

Ioannem
Scotus.

Dionyſi
Carthu-
ſianus li.
3. Sentē.
diſt. 3.

Baſilienſe
Cōcilium.

ab initio) producerem, niſi quidam ad maledicendum promptuli, ſtatim obiiicerent, quòd dum illud ſtatuit ac determinauit præſatum Concilium ſue congregatio, erat acephalum. Illud interim animaduertendum, quòd eſſi non fuerit eo tempore ibi auctoritas Synodi, erat tamen auctoritas virorum Doctorem ac ſapientum. Nec parui eſt momenti Concilium illud (quòd ad hanc determinationem pro immaculata Conceptione beatæ Virg. attinet) à nonnullis nationibus eſſe receptum: quòdque magno opere eſt conſiderandum, non reclamante ſummo Pontifice, & ſede Apoſtolica minimè reprobante. Fuit & vir ampliſſimæ auctoritatis Beatus Hildephonſus Hiſpanus, cuius verba Vincentius in ſuo hiſtoriali recitat: Beatiffima virgo, inquit, niſi in vtero matris ſanctificata eſſet, minimè eius natiuitas colenda eſſet. Nunc autem quia ex auctoritate totius Eccleſiæ veneratur, conſtat eam ab originali peccato immunem fuiſſe, per quam non ſolum maledictio Eux matris ſoluta eſt, verum etiam benedictio omnibus condonata. Nullis ergo quando nata eſt delictis ſubiacuit nec originale peccatum in vtero ſanctificata contraxit. Hęc ille, prout Catharinus exſcripſit. Ego conferens cum beati Hildephonſi Toletani Archiepiſcopi operibus, recens impreſſis, quæ ſuprà citata ſunt, compari ſequentia, libro contra eos qui diſputant de perpetua virginitate S. Mariæ, & de eius parturitione, nunc primum in lucem edito, operà F. Franciſci Feuardentij noſtri ordinis Pariſienſis Theologi anno D. 1576. apud Sebastianum Niuellium. Floruit autem præſatus ſanctus Hildephonſus, anno Domini 674. proindeque ante nonnongentes annos. Ibi ergo ſic habetur. Quomodo Spirituſancto virginem Mariam replente, non ſine peccato originali (ipla) fuit, ex præſuppoſitione agit, cuius etiam Natiuitas glorioſa, Catholica in omni Eccleſia Chriſti, ab omnibus felix & beata prædicatur? Enimvero, ſi non beata eſſet & glorioſa, nequaquam tam feſtiua celebraretur vbique ab vniuerſis. Sed quia tam ſolemniter colitur, conſtat ex auctoritate Eccleſiæ, quòd nullis quando nata eſt ſubiacuit delictis, nec contraxit in vtero ſanctificata originale peccatum. Prænominarus amicus noſter Feuardentius hoc adiunxit ſcholion. Auctoritate Eccleſiæ conſtat beatam Mariam peccatum originale non contraxiſſe. Sequitur deinde in textu. Nullius igitur natii

B. Hilde-
phonſus,
apud Vi-
centium
ſpec. hi-
ſtoriali.

F. Feuar-
dentius.
Minori-
ta.

Nora
valde.

ciuitas celebratur in mundo, nisi Christi & eius, atque B. Ioannis. Ioannis autem, quia & ipse in vero sanctificatus legitur: Sic & beata virgo Maria, nisi in vero matris sanctificata fuisset, ut supra vsque ad illud, verum etiam & benedictio omnibus condonatur. Ibi habetur & scholion. Peccatum originale nullum in beata Maria. Et post multa ibidem subditur. Virginem ab omni contagione primæ originis, (oportet) confiteri alienam. Hæc Hildephonsus, qui, ut cernis, & in præfatione eiusdè Feuarderij, adnotatum comperies, B. Deiparæ puritatis, summus professor & assertor fuit, qui Conceptionem immaculatam credit, & palam defendit: cum eam ab omni contagione primæ originis alienam, imò totius Ecclesiæ auctoritate constare, eandem in matris vero sanctificatam, peccatum originis non contraxisse (quod beno- tabis, & quomodo sanctificata dicitur, quia scilicet à labe originali præseruata fuit. Sic ego jta definitè & aperte docet, ut Ecclesiæ auctoritati eos aduersari necesse sit, qui contrarium quomodocumque defenderint. Hæc ille. Rufus Hildephonsus sermo. primo, De purificatione sanctissimæ Mariæ inscripto, circa finem. Nullum, inquit peccatum primæ originis, ut cruciaretur (in sacro illo puerperio) De puri-
ficat. in
fine.
Fridericus
Nausea
prima
Cæturia,
Hom. 81.
De san-
ctis.
Deut. 17.
& Act.
15. cap.
1. Cor. 13.
1. Tim. 3.
cap.
1. Co. 13.
cap.
Cant. 2. c.

Idè Hil-
dephon-
sus ser. 1.
De puri-
ficat. in
fine.
Fridericus
Nausea
prima
Cæturia,
Hom. 81.
De san-
ctis.
Deut. 17.
& Act.
15. cap.
1. Cor. 13.
1. Tim. 3.
cap.
1. Co. 13.
cap.
Cant. 2. c.

potentis immunis fuit virgo Maria, tam à peccato originali quam ab actuali: Nimirum quæ tota pulchra, Cant. 4. (ut Cant. 4. c. & 2. c. & macula in ea non fuit. Et sanè sicut lilium inter spinas, sic ipsa inter filias reliquas, in peccato conceptas fuit. Id quod piè cum Ecclesia credendum est, (ait ille vir pius æque ac doctus) tum quòd apud Deum non est impossibile om-
ne verbum, tum quia absurdum esset credere Mariam fuisse aliquando in indignatione Dei, quales fuimus nos, Ephes. 2. Quæ Dei mater fuit charissima. 3. Cum ipsa fuerit speciale Dei tabernaculum, ergo specialiter præparandum, quale non fuisset, si ipsa in peccato originali extitisset. 4. Quia quod Deus facere potuit, & ipsum decuit, fecit. Sed Deus potuit præseruare virginem Mariam & decuit, ideòque fecit. 5. Quoniam nulla dignitas erat ab ea auferenda Virgini consona, qualis fuit à peccato originali præseruatio. Quod verò ex aduerso obijci queat, dissoluitur respondendo, verum esse lege ordinata & naturali. Nec obstat, quia indiguerit redemptore, nimirum quæ re-
demptore præseruationis, non peccati indiguerit. Ea propter piè credamus & dicamus cum Ecclesia Basileæ olim in Spiritu sancto legitimo concilio congregata: Gloriosam virginem Mariam, præueniente & operante diuini muneris gratia singulari, nunquam actualiter subiiciuisse originali peccato, sed immunem semper fuisse ab omni originali & actuali peccato, sanctamque & immaculatam. Hancque sententiam tanquam piam & consonam cultui Ecclesiastico, fidei Catholicæ, rectæ rationi, & sacra scripturæ, ab omnibus Catholicis approbandam fore, tenendam & amplectendam, proindeque rectè de ea dici: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias, id est, quemadmodum speciosum lilium inter spinas aculeatas, sine labe & offendiculo nascitur & crescit: sic amica mea (inquit Spiritus sanctus) virgo Maria, inter filias, peccato originali, vel etiam actuali defædatis, dono gratiæ meæ, sine labe concepta & nata est, simulque vitam puram egit.

Hactenus Fridericus. Fuit & acutissimi ingenij (ait Catharinus) ac non vulgaris doctrinæ Dominus Nicolaus de Cusa Cardinalis. Et hic in libro octauo Excitationum, hanc sententiam ut piam & Catholicam adeò extollit, ut ferè nihil addi posse videatur. Sic Catharinus de illo. Ego autem reperi apud Nicolaum Cusanum præfatum vbi
suprà.

Basilien-
se Conci-
lium.

*Nicolaus de Cusa Cardina-
lis lib. 8.
Excitationum,
ex sermone,
Sicut lilium inter
spinas
Etc.*

capra. Ex sermone, Sicut lilium inter spinas, quae sequuntur. Hoc, inquit, cedit ad laudem Dei & virginis Mariae matris, quod ipsa sub principatu auctoris mortis, nullo modo quam tempore fuit, in qua vita debuit incarnari. Non indigni Virgo liberatore, qui ipsam absolueret à sententia in Adam & in posteros, ex voluptate carnis lata, cui nunquam subiavit, quia praeuenit succurrere misericorditer, non indiget liberatore à seruitute; in qua nunquam fuit. Praeliberatorem enim Virgo sancta habuit, ceteri liberatorem & postliberatorem. Christus enim sic omnium liberator, quod & Virginis liberator & praeliberator, ceterorum verò liberator & postliberator. Ipsa sola post Adae lapsum, non indiga, sed plena originali iustitia, (interpretor de æquiualehti, nempe gratia infusa, atque in Conceptu eidem collata) vt Eua, & multò magis creata fuit: Sicut Christus secundum humanitatis naturam, in omni plenitudine iustitiae multò magis quam Adam creatus.

Sola ipsa electissima Dei mater hoc habet, quod in initio essendi, sub seruitute maligni descere nequiuit, putat quod in creatione rationalis animae in corpore, & in separatione à corpore, in potestate maligni nunquam fuit. Sola igitur gloriosissima Virgo, non reperitur tempore vlllo, peccato originali subiavisse (Nota ista) Animae eius creata, non in vmbroso ex Adam corpore, indigni luce vitae, quae copiosè creationi absque mora vlla coacta fuit. Non est Maria deleta de libro mortis, principis mortis; quia nunquam in eo scripta fuit, sed inscriptio eius, ex aeterna praefinitione, antequam concepta, ad librum vitae peruenit. Hucusque Cusanus. Et Rursus lib. 5, Excitationum. Ex Sermone, caelum & terra transibunt, Verba autem mea non transient.

*Idè lib. 5.
Excitationum,
ex sermone,
ne, caelum
& terra
transibunt,
Etc.*

Sic de Maria scripsit: Etsi ipsa concepta fuit ex virili semine, via propagationis ab Adam, & quantum ad suum initium indigni liberatore, quia in Adam nisi liberentur aut praeseruentur, omnes moriuntur, vt in Christo omnes viuificantur: tamen sicut anima eius rationalis, nullo tempore fuit, antequam esset corpori vnita, ita ipsa dum crearetur, sancta creata fuit, sic etiam quod nulla duratione fuit verum dicere, Virginem fuisse sub peccato. Secundum enim instans naturae, ipsa ex Adam non fuit, vt

omnes,

omnes, indigens gratia, quam assequuntur quando possunt, sed non possunt, nisi prius sint capaces, hoc est post infusionem animae, quae sola est capax gratiae. Gratia igitur affuit ei in creatione, quando ipsa fuit capax eius: Ita ordine naturae, non prius fuit, vt omnes ex Adam, sed assecuta est prius omnibus gratiam. Nam Ioannes Baptista, & Hieremias sanctificati in utero, citius sanctificari potuerunt, Virgo autem non. Vnde in nullo instanti aut naturae aut temporis, quod sequitur instans naturae, post vnionem animae & corporis, fuit sub peccato; Et caetera quae ibi sequuntur. Tandem subditur: Confusa fuit, & in gloriosa Virgine, quando anima infusa fuit, superaddita gratia, quasi ignis illuminans & ornans, & penitus non admittens fontem concupiscentiae. In aliis verò sanctificatis, post animae infusionem, superaddita est gratia, quasi ignis consumens & exsiccans fomitem concupiscentiae, & purificans atque expellens, contagiosam foeditatem. Sicut si vino in yas foetidum infuso, statim post superueniret fragrans odor, omnem, vasis foetorem expellens. Nam sicut anima, superueniens post corruptionem materis, vnit sibi ipsam, & efficit sibi eam viuam, & corpus ab omni putrefactione foeda conseruat, & ea recedente corporis vitas soluitur, & putrescit: Sic se habet gratia in anima rationali. Sic ille. Nihil profecto, solidius, nihil apertius pro immaculata Virginis Conceptione dici potuit. *Trithe-
mius.* *Themius* autem praefatum Cusanum vitam cum morte commutasse, vel potius ad meliorem vitam, ex hac ærumnosa commigrasse illum, sub Friderico Imperatore; Anno D. 1464. scribit: De quo nunc plura non addam. Praenominatus Catharinus vbi supra Magno, inquit, admirabilis Dei miraculo factum est, vt fratres nostri (de Praedicatoribus siue Dominicanis sermo est) imprudenter in celebratione huius festiuae diei, huic doctrinae nostrae astipulenter, qui nomine sanctificationis celebrant illum diem, quando animae infusio esse non poterat, & consequenter nec ipsius sanctificatio.

Quare ergo illa die celebrant suam sanctificationem; quam si Physicis credant, post duos ab ea die menses venisse, id est, octogesima die, à primo conceptu fateri debent? Ecce quomodo eos oportet, si congruè illa die celebrare velint, sanctificationem carnis intelligere, quae ad animae sanctificationem praeparatio quaedam fuit. Et

hac

Nota hæc benè notabis tu Thomista (vt Caietani verbis utar.)
Thomi- Notatione dignum est, duplicem esse Conceptionem,
sta. quarum prior est, dum in coëundo semina coalescunt in
 vtero ad generationem. Altera est, dum elapsis multis die-
 bus infunditur anima, & fit homo.

Prior in scholis Conceptio seminum, posterior verb
 Conceptio vocatur naturarum: quando anima, quæ est
 natura quædam siue essentia spiritalis, corpori debet
 organizato (quod est materiale quid, siue natura corpo-
 ralis) vnitur, ac infunditur: in prima Conceptione dum
 dicitur virgo sanctificata, præsupponitur fuisse B. Virgo.
 Quod autem non est quomodo potest sanctificari? At in
 conceptu primo nondum existebat, cum nondum esset ani-
 ma infusa. Respondendum, quod erat iam in eo, conceptu
 femine aliquo modo, siquidem quod est sic inchoatum, ac-
 cipi solet perinde ac si esset. Talis est modus loquendi &
 frequens. Vnde quidam de obscena mollitie dixit. Quod

D. Aug. perdis, homo est. Et B. Augustinus de iis qui concepti in
denuptiis vtero perduntur, ita scripsit: Aliquando consueque perue-
q. concu- nit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam
piscetia. sterilitatis venena procuret, etsi nihil valuerit, conceptos
 foetus intra viscera aliquomodo extinguat, aut fundat, ve-
 lendo suam prolem prius interire, quam viuere. Prolem vo-
 cat, quæ nondum erat, nisi in femine. Sic exponit Cathari-
 nus. Ego vt de meo aliquid adferam, indicare volui vnde

Martia- sumptum illud sit: quod perdis, homo est: hic mihi ex Mar-
lis poeta tiali lib. 9. epigram. 102. ad librum vsurpare liceat, & ad
li. 9. epig. meum trahere institutum, hoc distichon.

102. ad *Multum, crede mihi, refert, à fonte bibatur*
librum. *Qui fuit, an pigro cum stupet vnda lacu.*

Idè lib. 9 Idem eodem lib. Epigrammate 42. In Ponticum, obsca
Epig. 42. nè nimis ac mordaciter cecinit atque inuectus est, cum
in Ponti- hi sunt duo postremi versus:

cum. *Ipsam crede tibi naturam dicere verum,*
Istud quod digitis, Pontice, perdis, homo est.

Nunc Catharini pono intermissa verba: Hic considera-
 ait, quam conuenienter sacrosancta & veritatis Magistra
 Romana Ecclesia, & cætera totius orbis omnes Dei spiri-
 tu directæ, illum diem merito colant, quo primum conce-
 pta fuit: quia præseruationis illius est festum, quæ præ-
 seruatio manifestata est, in ipsa foetus sanctificatione ab
 initio suæ conceptionis. Tunc enim inchoata est sanctifi-
 catio

catio in carne, vt tum demum in spiritu terminaretur, &
 tempore suo consummaretur. *Hanc arcam Dei semper bene-* Gen. 7. c.
ditam, à diluuiio aquarum (sicut suam paradysum) conseruas-
se, iam minime dubitandum est. Non enim diluuiio interire
 poterat Henoch, id est, dedicatus, nec sine loco manere po-
 terat. Hic est Christus Dominus noster & Redemptor. Nec
 est ambigendum, quin virgo, sublimiori sanctificationis
 genere mundata sit, quam Ioannes & Hieremias. Subli-
 mius autem genus sanctificationis, oportet intelligere,
 quod à peccato præseruat.

Ergo sicut Christus immaculatus, sic & mater est imma-
 culata, quamquã aliter. Quia Christus id suo iure habuit:
 Maria verò tanquam precario, & ex gratia. Nulli autem
 dubium, quin totum ad gloriam laudemque filij perti-
 neat, quicquid dignæ genitrici suæ impensum fuerit, at-
 que attributum. Quod si obieceris, Christum esse omnium
 redemptorem, ac specialiter B. Virginis Saluatorem, vt de

illo ipsa profiteretur in suo Cantico: *Luc. 1. Exultauit spiritus* Luc. 1. c.
meus in Deo salutari meo. Respondet idem Catharinus, vbi
Cathari- supra intelligendum esse virginem à captiuitate redem-
nus vbi ptam, eam, inquam, captiuitatem, quam erat ex natura
suprà. rei incurtura. Istud verò redemptionis genus omnino maius
 est: Ego autem, inquit ille, (gratia sit beatissimæ virgini)
 expertus sum, qui cum essem à latronibus in itinere, cum

tribus comitibus circumuallatus, solus miro modo capti-
 uitatem de factò euasi, tamen comites illi capti & spolia-
 ti, postmodum dimissi fuerint, & propterea deteriore mo-
 do liberati. Hoc verò factum erga me, gratia ipsius Diuæ
 Virginis ascripti, cuius tum nomen deuotè in corde meo
 ab vrgenti periculo excitatus, inuocaui, vt me ita in eo
 discrimine redimeret, sicut ego illam redemptionem credidi.
 Gausus itaque sum vehemèter me alia protectione, quam
 comites, à manu latronum liberatum. Nam vel ipse Phi-
 losophus meliorem fortunã diceret, eam qua malum im-
 minens propelleretur, quam qua malum adiacens expelle-
 retur. Melior namque est medicina præseruans, quam quæ
 post incursum morbum hominem sanat. Sunt etenim duo
 officia medicinæ, alterum quo sanatur infirmus, alterum
 verò, quo sanitas custoditur: ita sunt duo dona gratiæ,
 vnum quod aufert carnis cupiditatẽ, aliud quod facit
 animæ perseverantem virtutem: Ita vt vterque indigeat
 medico, & qui est infirmus, vt infirmitas sanetur, & qui
 potest

D. Augu potest infirmus fieri, vt seruetur in sanitate. *Quod ex B. Augustino lib.* Augustino in lib. de vera innocentia desumptum est. *Acu- de vera te*, sanè à Catharino proposita ac resoluta quisquis fuerit piè erga sanctissimam Deiparam affectus, illique deuotus, excolatur, suscipit, firmiter credit, constanter Tridenti profiteretur, & tota libertate post sacrosanctæ Synodi Tridina Synodentia decisionem, prædicat, nihilque hæsitat. *Definit si- dus Oecu* quidem hæc S. Synodus hoc modo: Sessio 5. vbi habetur. *menica* Decretum de peccato originali concludendo. Decla- *Sess. 5.* rat hæc sancta Synodus, non esse suæ intentionis comprehendere in hoc Decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam (nota diligenter) virginem Mariam, Dei genitricem: sed obseruandas esse constitutiones scilicet recordationis Xisti Papæ quarti, sub poenitentia in eis Constitutionibus contentis, quas innouat. *A. Scum*

Nota se- dula.

Philip.

Diez

Cõc. i. in

festo Cõ-

cept. B.

Virg.

Rom. 5.

cap.

Cõc. Tri-

dēt. Sess.

o. can. 23

Nota.

Ephes. 2.

Psal. 50.

Aristote-

les in To-

picis.

Diez Cõ

cione 2.

in hoc fe-

sto, &

Conc. 3.

D. Aug.

1546. Iunij 16. Sæctum Concilium immaculatam appellat, quod etiam veneranda approbauit antiquitas. Obserua, quod per huius Decreti verba (vt scribit Philippus Diez Conc. i. in festo Concept.) possumus securè fateri liberam fuisse virginem, & immunem ab vniuersali illa D. Pauli sententia, Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum intravit in mundum, in quo omnes peccauerunt.* Item, Sess. 6. Canone 23. Si quis dixerit hominè posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei priuilegio, què admodum de Beata virgine tenet Ecclesia, anathema sit. *o. can. 23* Hinc prædictus Diez vbi supra, colligit, quod qui eà venialiter peccasse affirmaret, anathemate feriendus esset. Magna siquidem irreuerentia esset, dicere, quod ex ea matre carnem Christus assumpserit, quæ veniale habuit peccatum. At cum maius malum sit originale peccatum, quàm veniale: conuenientissimè itaque dicimus omnibus caruisse, originali nimirum & actuali, mortali, & que veniali. Veniale peccatum, non facit animam irrefectam, vt originale: *Ephes. 2. & Psal. 50.* & tamen Ecclesiæ tenet (sicut sanctum attestatur Concilium Trident. prolaticis. tum & citatum) virginem venialiter non peccasse, quia Diez Cõ igitur audeat eam originali labe infectam pronunciarè? *cione 2.* quod magis videretur inesse, non inest: & quod minus videtur inesse non inest. Ex Topicis Aristotelis. Et optime sequitur, ait idem Diez Concione 2. huius festi, ex eo quod *Conc. 3.* peccato actuali caruerit, originali etiam caruisse. *Quod D. Aug.* argumentum est D. Augustini, quo probat: Si Christus

Redemptor

Redemptor noster originale habuisset peccatum, actuale etiam habuisset: & ideo non habuit actuale, quia non habuit originale. Rursus Concione 3. idem refert, quod de Germanis in historiis legitur, quod cum pugnaturi erant, stabant à tergo vxores in curribus eos ad pugnam clamoribus hortantes. Eia viri fortes, pugnatè fortiter, Vincite, ac nos Romanorum captiuas videatis. Quæ voces tantos illis animos addebant, vt cum iam inclinaret acies, & propè vincerentur, facto impetu in hostes ruerent, & victoriam propè iam desperatam reportarent, & hoc faciebant, ne eorum vxores in hostium potestatem captiuæ videntur. Nam quamuis scirent eas se redimere posse, ne tamen ea ignominia afficerentur, occumbere in acie liberi malebant. Quod si hoc gentiles faciebant, quid vnigenitum Dei filium facere æquum erat, ne eius mater (ne puncto quidem temporis) diaboli captiua esset? Sic noster Philippus, non indicato loco vel scriptore, ex quo tam celebris de Germanis desumitur hystoria. Ego interim, vt meum conferrem hac in materia seu argumento symbolum, volui vnam & alteram attexere historicam narrationem. Scribit Ammianus Marcellinus libr. 26. quomodo Constantij filia paruula, cum matre Faustina & in agminibus, & cum propinqua acies starent, lectica circumferrebat, vt pro imperiali germine pugnantè auderent. Sicut aliquando, ait idem, dimicaturi Macedones cum Illyriis, regem adhuc infantem, in cunis locauere post aciem, cuius metu ne traheretur captiuus, aduersarios fortius oppresserunt. Quæ valdè affinis est, superiori de Germanis hystoriæ narratio. Quod si, pro, quia, ab eiusmodi Gentibus, ne imperiale germen captiuum, neve rex infans post aciem collocatus, traheretur captiuus, tam acriter decertatum est, aduersus hostes, tam strenuè impressionem in contrarias acies ac phalanges fecerunt cordati milites Regi suo benè affecti: quid de filio Dei, erga matrem charissimam, sacerrimam nempe *βιουον*, æstimare conuenit? CHRISTVM eius filium, illam nimirum, ne diaboli vllò temporis momento captiua vllò modo foret imprimis conseruasse, ac prouidisse, vt in illa hoc compleatur elogium: *Ipsa conteret caput tuum*, Genes. 3. *Genes. c. 3.* cap. Caput serpentis meritò peccati originalis macula & reatus, exponitur. Verè anima illa in originale culpam, vt cæteræ omnes incidisset, nisi eius filius eam liberasset.

C Vnde

Ammian. Marcelli n. li. 26.

Genes. c. 3.

Luc. 1. ca. Vnde dixit ei S. Elizabeth. *Luc. 1. Benedicte tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.* Vbi particula illa, Et, lactus in non est copulatiua, sed causalis, vt ibi annotauit Theophylactus, & ita significat: Benedicte tu, quia benedictus fructus ventris tui. Sic namque scribit: Consuevit scriptura coniunctionem, Et, pro, Enim accipere, vt hoc loco. Verum in decadibus nostris sacris, Tom. priore, Homilia postrema, qua est De virginis Annunciatione, fusius id pertractauimus. Nunc vt ad finem pergamus, aliqua non penitenda hic congerere, operæpretium visum est, vt absoluta huius celebritatis immaculatæ Conceptionis, habeatur tractatio. Longiore verò Homilia, præter morem nostrum hoc in opusculo seruatum, vtendum duxi, vt multis nostri seculi curiosis lectoribus, aliqua ex parte, pro virium nostrarum modulo, satisfacere. A Guaguino igitur annalium Francicorum haud inerudito scriptore dicendi exordium sumam. Is in Carolo 6. lib. 9. hæc scriptis consignauit, quæ eo consilio huc transcripsi, non maledicendi animo, vel vilo contentionis studio, (Deus scit) verum vt ante centum & octoginta annos vel circiter, in nostra Gallia hanc de immaculata Conceptione raram habitam, ac communibus deuotorum Francorum antecessorum nostrorum suffragiis probatam ac receptam doctrinam euincam, & luce meridiana clariùs commonstrem. Sic itaque scribit prænominatus Guaguinus. Per hanc tempestatem Ioannes Montefonus ordinis Diui Dominici, Theologus magni nominis doctor, ad populum de Diui Mariæ Virginis puritate concionatus: eam originali contaminatione, reliquæ humanæ propaginis instar, fuisse infectam disseuit: quem alter eiusdem ordinis Theologus imitatus, cum Rothomagi de re ipsa sermonem haberet: Ego, inquit, nisi palam ostendero Christi matrem paternæ originis labem dum conciperetur contraxisse, Hæretus appellari non recuso. Est enim id apud Francos nomen ridiculū. Eam ob rem diu in consuetudine fuit, vt eius ordinis Fratres Huerti à pueris passim vocarentur. Discussa in præsentia Pontificis Innocentij septimi, qui circa annum D. 1403, sedit, & 2. annis Pontificatum administravit ante Basiliensē Concil. 29. annis, veritate, procurante maxime Parisiensi Schola: Montefonus Parisium redire, & quæ de virgine temerè prædicauerat retractare compellitur. Sic ille. Vides, quod Papa coëgit prædicatorem illum

immacula

immaculatam Deiparæ Conceptionem oppugnantem, recantare: Atque Parisiensem Scholam id laudabili erga matrem Dei purissimam zelo, sedulo ac gnauiter procurasse? Omnem denique populum illius temporis, (ne pueris quidem exceptis) id tanquam orthodoxum, & pietati consentaneum dogma tenuisse? Virginem nimirum, absque vlla peccati originalis culpa, labe, maculæ, conceptam fuisse? Qui verò oppositum tenuerint, patet satis, haud sine publica contradictione, vulgiquæ offensione & scandalo, auditos esse illos, vsque ad eò inuisa, & debilitata, & explosa, ac quodammodo eiecta est penitus opinio aduersariorum. Inter opera Magistri, 1557. Lutetia impressa sub finem, pag. 421. & seq. habentur excerpta principalium articuloꝝ tractatus cuiusdam, contra errores F. Ioannis de Montefono, ordinis Prædicatorum Parisiis condemnati, pag. 425. Ex secundo principali, Propositio decima, hæc est: Non omnem hominem præter Christum contraxisse ab Adam peccatum originale, est expressè contra fidem. Sic prænominatus. Censura autem subiungitur in hæc verba. Hæc propositio damnatur, reuocanda tanquam falsa, scandalosa, & piarum aurium offensiuæ, & præsumptuosè asserta, non ostante probabilitate quæstionis. Verum Beata Virgo fuerit in peccato originali concepta? Vndecima propositio præfati Dominicani, beatam Mariam virginem & Dei genitricem non contraxisse peccatum originale est expressè contra fidem. Censura. Et hæc condemnatur, reuocanda tanquam falsa, scandalosa, præsumptuosè asserta, & piarum aurium offensiuæ.

Duodecima, tantum est contra scripturam sacram, vnum hominem esse exemptum à peccato originali, præter Christum, sicut si decem homines ponerentur exempti. Censura. Et hæc condemnatur sicut præcedens, reuocanda tanquam falsa, scandalosa, præsumptuosè asserta, & piarum aurium offensiuæ.

Tertiadecima, magis est expressè contra scripturam sacram, beatam virginem non esse conceptam in peccato originali, quam asserere ipsam simul fuisse beatam & virginem ab instanti suæ conceptionis, vel sanctificationis. Censura istius etiam ibi ponitur.

Ex tertio principali. Ex D. Thoma ponitur, quod in secunda sententia similiter in 4. tenet quod omnis homo, præter Christum, concipitur in peccato originali, & in primo

C 2 tenet

Guaguino in Carolo 6. Francoꝝ regum vege lib. 9. fol. 185.

Innocentius 7. ante Basiliensē Concil. 29. annis decessit, aut circiter.

In fine operis per Ma- gistri sen- tent. pag. 421. & 425.

D. Thoma vna & an- cepti nec- constans sententia seu opi- nio.

tenet quod beata Virgo non fuit concepta in peccato originali, & tamen pars aduersa, prædictus nimirum Dominicanus, asserit secundum, de immaculata virginis Conceptione, expressè esse, imò expressissimè, contra fidem, & ideo habet concedere, quod doctrina S. Thomæ, in hac parte est in fine erronea.

Nota quod hoc argumentum est ad hominem (vt loquuntur) nempe contra Thomistam illum, virginis Deiparæ Conceptionem impugnantem: aduersus quem Alma Theologica facultas Parisiensis litem intentauit: vt plenius in opusculo illo ad calcem Magistri sententiæposito, continetur, ad quod (si velis) recurrere poteris. Addo & istud, à doctissimo Canisio libro I. De Maria Deipara Virgine, capit. 7. obseruatum, De scholis Catholicis, inquit, nihil attinet dicere, quæ libenter etiam imitantur Theologos Gymnasij Parisiensis, quos quidem in Europa, tot iam seculis maximè spectabiles & Doctorum ybique sermone prædicatos commendatobque videmus. Extat autem Decretum Scholæ Parisiensis, quo planissimè definitur, quod mater Domini Maria, per nullum instans vel momentum originali culpæ subiecta, sed speciali priuilegio, ab omni macula immunis fuerit præseruata. Cuius Decretij obseruandi Parisienses tanto studio, tantaque religione tenentur, vt in ordinem Theologorum cooptari neminem sinant, nisi sanctè iurantem, se in asserenda virginis Matris illibata Conceptione constanter perseueraturum. Sic Canisius. Idem rursus, capit. 10. lib. I. De Maria Deipara circa finem capituli, illud profert, quod Mahometani, quantumuis Christianæ religionis expertes, constanter affirmant: Multi perfecti fuerunt ex viris, nulla perfecta vnquam ex mulieribus, nisi Maria, mater Ysæ (sue, I E S V) Sicut Ebumece ex Mahomet Propheta (scilicet) cognouit. Non quod cuiusuis Mahometanæ doctrinæ autoritate nitamur, absit stulta persuasio, vanitasque pudenda: sed Pauli sectatur exemplum, qui vanorum & impiorum Poëtarum, vt Menandri, Epimenidis, & Arati dicta suis Epistolis miscuit. Et obiter hoc vno Turcarum exemplo indicatum volumus, Sectarios in opiniones tam absurdas incurere, vt qui à Christiana religione, non tamen à rationis lumine sunt alieni, commodius aliquando sentire ac minus à verò aberrare, & de istorum etiam stultitia pronūciare posse videantur

Canisius
lib. I. c. 7.
De Maria
Deipara Vir-
gine.

Canisius
lib. I. c. 10.
De Dei-
para cir-
ca finem.

Mahometani.

videantur. Ac rectè docet D. Hieronymus in Epistola ad Magnum oratorem, Ecclesiæ candorem, secularium literarum sententiis & exemplis; id est, Ethnicorum fordibus, non pollui: quum & nonnulla in libris Mosais arque prophetiis de Gentiliū scriptis assumatur; & Paulus apud Athenienses in Matris curia disputans, Aratum testem adducat. Sic apud Canisium haftenus.

Memoria dignissimum est, quod Bernardinus de Buis ordinis nostri, in officio Conceptionis immaculatæ à se edito; & à Sanctissimo D. N. Xisto 4. Pontifice maximo eodem ordine ad Apostolatus apicem assumpto, approbato & confirmato, anno D. 1480. Lectione 4. eiusdem officij ita notauit. Quodam tempore Religiosi quidam in tantam Conceptionis altercationem proruperunt, vt ordinis minorum fratres Hæreticos affirmarent, quia Dei genitricem sine originali macula conceptam suis in prædicationibus protestabantur. Ea de re Apostolicò iussu in Parisiensi studio publica disputatio peracta est. Ad quam dicti accusatores, cum innumeris penè ordinis eorum Doctoribus cōuenere. Dominus verò hoster I E S V S Christus, ad protegendam dilectæ matris dignitatem, Scotum ordinis minorum Doctorem eximium, ad ciuitatem illam prorsus destinauit, qui aduersariorum fundamentis argumentisque omnibus inconuincibili sermone confutatis: ita Conceptionis Dominae innocentiam clarissimè comprobauit, quod omnes illi fratres subtilitatem eius plurimum admirati, obmutescentes in disputando defecere. Quapropter opinio Minorum à Parisiensi studio illic approbat.

Scotus verò Doctōr subtilis propter hoc appellatus, videtur ad altissima veræ Sophiæ studia remeauit. Illi autem tam multi accusatores à paucissimis superati, obstupescens recessere. Hæc ibi. Idem autem, lect. 7. De Homilia, Octauæ diei Concept. eiusdem virg. sic ratiocinatur. Si B. Bernard. Virgo Maria originali fuisset vitio maculata, non posset dici simpliciter virgo.

Quia sicut per luxuriosam commixtionem corruptio caro: ita anima per peccatum. Si ergo Originalis infectio gloriose Dei genitricis animam sordidasset, Virgo non esset simpliciter, sed secundum quid tantummodo nuncupanda. In contrarium autem canit Ecclesia: Sancta & immaculata Virginitas. Ergo conclusio verissima. Sic ille. Ecclesia.

D. Hiero-
nymus E-
pistol. ad
Magnū
oratorē.
Bernar-
dinus de
Buis, in
Mariali,
lect. 4. of-
ficij de
Concept.
Maria.

Scotus
doctōr su-
bilis ap-
pellatus.
De El-
o
7. De El-
o
mil.

Octaua
diei Cen-
cep. Lect.
7. De El-
o
mil.

Adde, *ut si virgo sancta corpore, & spiritu: qualem i. Corin. 7. describit Apostolus, ut est intemerata virgo, & porta clausa, fonsque signatus, ac liber sigillatus* (quoad integritatem carnis) sic est impolluta, atque immaculata, & absque macula originalis culpæ, (quoad virginitatem, & integritatem puritatemque Spiritus ac animi virginitatem pertinet) Si corruptio carnis dedecet matrem Christi, quanto magis ab omni macula peccati eius anima immunis est, & aliena censenda: cum maior sit puritas mentis, quam carnis, ac compertum est, Deum plus diligere puritatem mentis, quam corporis, quia omnes illam tenentur habere, non autem corporalem. Quibus præsuppositis, Dico quod cum Deus elegerit integritatem & puritatem utriusque virginis, quem nunquam voluit pollui: sed temper intactum ab omni pollutione servari: Ergo à fortiori credendum est, ipsum elegerit in virgine puritatem internam animæ eius innocentiæ. Virgo autem erat, Deipara, non solum corpore, sed & mente, quod falsum esset, si anima eius per peccatum originale esset fornicata. Absurdum planè esset dicere, matrem Dei solum virginem esse quoad corpus, & non quoad animam. Nam sicut anima est dignior corpore, maior etiam iniuria ei fieret, si pollueretur, quam si corpus macularetur: Cum iniuria affirmetur tanto acrior, quanto dignior est res cui irrogatur. Et proinde si viliori parti, id est, corpori datum est privilegium virginitatis, à Mariæ fortiiori debet, esse concessum nobiliori, videlicet, animæ.

Bern. de Buis in part. id est, corpori datum est privilegium virginitatis, à Mariæ fortiiori debet, esse concessum nobiliori, videlicet, animæ.
ser. 8. de Idem Bernardinus de Buis sermo. 8. de Concept. parte secunda eiusdem, producit Decretum Basilienis Concilii, par. 2. e. pro Conceptione Deiparæ immaculata, Datum anno Domini 1439. 15. Kalend. Octobris. De quo extat Romæ, in eisdem serm. Ex quit ille, Bulla plumbata & authentica, atque nunquam Conc. Ba reuocata.

silienis, & deter- Determinavit quoque vniuersitas Parisiensis, anno Domini 1387. Mariam Matrem Domini, per nullum instant vel momentum Originali culpæ subiectam, sed speciali privilegio ab omni macula immunem fuisse præseruatam. Hæc ibi. Idem iterum, sermo. 6. De Conceptio, parte secunda eiusdem. Privilegia, ait, noui Testamenti excedunt vetusta siue antiqua. In principio autem siue mundi exordio, fuit vna mulier sine peccato, in statu innocentie. Ergo decuit similiter vnam in noui Testamenti primordiis immaculatam existere virginem, & totius peccati exper-

expertem, in statu gratiæ. Item, sicut Christus comparatur ad Adam, secundum humanitatem, *i. Corin. 15. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de caelo cælestis, &c. cap.*

Sic mater Domini ad Euam in ratione excedentis simpliciter, quantum ad omnem innocentiam. Ergo, &c. Iterum, sermon. 4. De Conceptione parte tertia eiusdem. Petrus de Candia, ex ordine Minorum ad Pontificatum summum euectus, & Alexander quintus denominatus immaculatam virginis conceptionem approbavit in 3. sent. 4. par. 3. distinct. 3. & existens in Pontificatu hanc opinionem dicitur terminasse in ciuitate Pisarum: anno D. 1411, atque statuisse vt ab omnibus teneri deberet. Vnde magister Ioannes Varzo (qui fuit Magister ac præceptor Scoti) in 3. sentent. distinct. 3. inquit, Sanctissimus Dominus Papa, Alexander 5. approbavit opinionem Minorum quoad immaculatam virginem Conceptionem. Sic ibi. Concludo itaque, horrendum esse piis auribus atque à vera pietate maxime alienum, dicerè B. Virginis animam, fuisse vnquam, cæterorum hominum instar, iræ filiam, aut Deo exosam, ob peccati labem & culpam, Vel, displicuisse aliquando oculis diuinæ maiestatis.

Non ergo peccato originis actualiter vnquam subiacuit, sed ab eo exempta, præseruata fuit. Et quod mirabilius est, Dicunt Iudei, (vt infra annotabimus) quod Messic mater debet esse sine peccato originali, id satis innunt & adumbrant heroinæ illius ac Viraginis Iudithæ, & alterius cuiusdam femine, (de qua Iudicum c. 9.) præclara facinora. De priore dictum est: *Vna mulier Hebraea fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor. Iam Holofernes iacet, & caput eius non est in illo. Domus Nabuchodonosor, infernus est, qui pudefactus ac confusus est, quia eam (Mariam nimirum, per Iuditham figuratam,) omnes Tartaræ virtutes inquinare nequiverunt. Peccati caput abscidit B. Virgo, caput contriuit serpentis. Ad ostium turris (quod est conceptio virginis) Abimelech, id est, Diabolus flammæ originalis culpæ iniicere nisus est: Sed vna mulier (Virgo singularis) nulli nempe comparabilis, lapidem molarem, id est, Christum, concepit in utero, & iecit in Satanam. Quid plura? Deficeret me tempus enarrare ac explicare volentem similes ex Sacris Bibliis depromptas figuras, in Thesaurum præconiorum Deiparæ angustæ, ac perpetuæ Virginis Mariæ accumulandas. Superest*

*Hymni
Ecclesias-
tica.*

*D. Ber-
nardus
serm. 22.
super Ca-
tica.*

Psal. 85.

Ecclesia.

2. Cor. 5.

péteff hoc vnum ac reliquum est, vt obiectiones aduerfa-
riae partis breuiter diluamus ac diffoluamus. Christus, in-
quiuunt aduersarij, vniuersalis est redemptor. Ita namque
in hymnis sancta concinit Ecclesia. *Christe redemptor om-
nium*, &c. At verò, redemptio praesupponit culpam sine
captiuitatem. Cum igitur virgo actualem non habuerit,
ab originali saluatam esse ac redemptam dicere necesse
est. Respondeo per distinctionem. Siquidem duplex est
redemptio, Vna subleuatua, Altera praeseruatiua, & haec
illa longè nobilior est, atque praexcellit. D. Bernardus
ser. 22. in Cantica Salomonis. *Qui erexit, ait, hominem in
psium, dedit stanti angelo, ne laberetur, sic illum de capti-
uitate eruens, sicut hunc à captiuitate defendens: Et haec
ratione fuit vtrique redemptio, soluens illum, & seruans
istum. Sic Diuus Bernardus. Maria sanctissima excellenti-
simè redempta fuit, per praeseruatiuam à casu, non per
subleuationem post lapsum, quia nunquam cecidit, sed
ne in via lubrica caderet, filij sui merito prauiso fa-
stentata est, & manu Domini magnificè ac gloriose
confortata. Sic & nos pretioso Christi sanguine, à
morte aeterna, in eum sensum redempti dicimur, non
quia actualiter ipsam aeternam mortem perpeffi, Chri-
sto vindice & assertore de illa erepti sumus, sed ne labere-
mur, & in aeternam incurreremus damnationem (ob peccati
demeritum) praeseruati sumus. Sic ait Dauid, Psalm. 85.
*Eruisti animam meam ex inferno inferiori. qui locus est dam-
natorum. Quomodo hoc fieri possit, cum de inferno nulla sit
redemptio? sicut ex Iob colligit sancta mater Ecclesia. Nisi dica-
tur, (& ita dicere necesse est) id sic intelligendum, praeser-
uasti me, ne caderem, propter homicidium & adulterium
perpetratum, & alia crimina mea, in gehennam, prout de-
merueram. Sic & apud Ecclesiasticum, dicitur, de patre fi-
lium corripiente: quod virga percutiens filium, Animam
eius de inferno liberabit, non quod ibi actu sit, vel ante
fuerit, sed per paternam disciplinam & correptionem pre-
seruat de inferno filium. Si insistent aduersarij, 2. Corin. 5.
*Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, ait
Apostolus. Qui omnes dicit, neminem excludit, Ne virgine
quidem excepta, omnes igitur in peccatis inuoluuntur.
Omnes in Adam peccauerunt. Respondeo. Tritum est ac
omnium ore circumfertur illud: Nulla est tam generalis
regula, quae exceptionem aliquam non patiat. Et vnus
priui***

priuilegium, non tollit vel abrogat legem. Iure autem ac
merito, à communi omnium lege & statuto, eximitur, est-
que priuilegiata sanctissima Deipara, vt supra fusius tra-
ctatum est. Adde quod Diuus Anselmus ibi disertis ver-
bis id asserit dicens: Omnes mortui sunt in peccatis, nemi-
ne profus excepto, dempta matre Dei, siue originalibus,
siue etiam voluntate additis, vel, ignorando, vel, sciendo
nec faciendo quod iustum est. Sancti Ambrosius & Cyril-
lus, quos supra retulimus, imò, & Diuus Augustinus san-
ctissimam Deiparam, cum de peccatis agitur, semper vo-
lunt exceptam. Imò & Iudaei, referente Galatino, lib. 7. ca.
2. Pro immaculata virginis Conceptione, sententiam di-
xerunt: Amore I E S V & Mariae, Deus mundum creauit,
aiunt illi, ex Rabbenu Haccados (Magistrum nostrum fan-
ctum interpretatur) & ex Rabbi Anchelos, in Glossa Chal-
daica, ad illud Genes. 1. Propter sapientiam creauit Deus
caelum & terram, hoc est, Galatino interprete, amore inte-
meratae virginis (quae est mundi sapientia) creauit Deus
caelum & terram: vel amore Messiae filij sui, cui in diuinis
sapientia attribuitur. Non solum autem totus mun-
dus amore beatissimae virginis conditus est, sed etiam
sustentatur. Mündus enim ipse ob nostras prauas actiones,
nullo pacto consistere posset, nisi ipsa gloriosa Virgo, eum
sua misericordia & clementia, pro nobis orando sustine-
ret. (Quidpiam simile apud Venerabilem Bedam, in quodam
sermone de eadem virgine me legisse memini.) Ex his etiã
sequitur, ipsam & filium eius, ab Adae peccato omnino im-
munes fuisse. Rursus, cap. 4. idem Galatinus sic concludit:
Non obstantibus igitur Doctoris sancti argumentis, re-
manet in suo robore conclusio praeceptorum Thalmudi-
starum veritas, De immaculata beatissimae Matris Messiae
Conceptione. Sic ille. Tempus est, vt tã proluxa tractationi
ne tadio Lectorem afficiam) imponam: Eandem inre me-
raram virginem (vt ex Liturgia D. Ioan. Chrysofom. Leo-
ne Tusco interprete, habetur in laudem genitricis) Quo-
niam omnibus facturis praestantior existit, collaudare di-
gnè non valentes, gratis illam efflagitemus, vt misereatur
nostri. Hoc est, à Christo filio suo nobis misericordiam im-
ploret atque impetret, cum sancta Dei Ecclesia simul ro-
gantes: Dignare me laudare te virgo sacra: Da mihi vir-
tutem contra hostes tuos. Immaculatam Conceptionem
tuam malignè impugnantem, aduersus id quod de te, o
te.

*D. Ansel-
mus in 2.
Cor. 5. c.*

*Galati-
nus. Frã-
ciscanus
li. 7. ca. 2.*

*Rabbe-
nu Hac-
cados.
Rabbi
Onchelos
in Thar-
gum.*

*Gen. 1.
versu.
Beda Ve-
nerabilis
in quodã
sermone
de B. Vir-
gim.*

*Galati-
nus. c. 4.
praefati
libr. Ex
Thalmu
distis.*

*Liturgia
Chryso-
fomi Leo-
ne Tu, co
interpre-
te.*

sanctissima atque immaculata virginitas.) Pſalmographus pulchrè ac eleganter cecinit: *Quæretur peccatum illius, & non inuenietur: Tota ſiquidem pulchra eſt, & macula non eſt in ea. De qua datus eſt I E S V S, qui vocatur Chriſtus, ille per virginem matrem, immaculatè haud dubiè conceptam, cõcedat nobis ſalutem, & pacem. Nos cum prole pia benedicat virgo Maria. Amen.*

*Pſa. 9. cit
ca. finè.
Cãt. 4. c.
Mat. 1. c.
Eccleſia.
Verſus.*

HOMILIA XXXI. DO- MINICA TERTIA Aduentus.

Miserunt Iudæi ab Hierosolymis Sacerdotes & Leuitas ad Ioannem, vt interrogarent eum: Tu quis es? Et confessus est, & non negauit: & confessus est, Quia non sum ego Chriſtus, &c.

IOAN. CAP. I.

Legationem pompaticam & cum apparatu, ad Ioannem Baptistam mittunt Iudæi, ut sit ipse Chriſtus exquirentem (cuius hic noſter Euangelista Ioannes meminit) vt amplius conſtituat, quod de eodem Baptiſta paulò antè dixerat: *Non erat ille lux, ſed et testimonium perhiberet de lumine. Et lux vera, qua illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum.* Cognoscitur verò aliqua legatio magna eſſe, ex eo quòd magnus eſt, qui eam mittit. Locus item magnus eſt, ex quo mittitur. Perſona etiam ipſa magna eſt, quæ legatione fungitur, is inſuper inſignis & eximius habetur, ad quem legatio ipſa mittitur. Res denique, de qua legatio fit, non parui eſſe cenſetur momenti. Iam, inſignes erant, qui eam legationem mittebant, Nempe Iudæi, è ciuitate ſancta ac regia emiſſi nimirum, ab Hieroſolymis. Quæ verò ipſa fungebantur legatione, præclari viri erant, Sacerdotes videlicet ac Leuitæ, primores vtique populi. Deinde, ad Ioannem Baptistam, clariffimam ſanè perſonam mittebantur.

IOAN. I. c.

Tum demum, res quæ nuntiabatur, maximi erat ponderis ac momenti: An ſcilicet ipſe eſſet Chriſtus: Vbi obſerua, Diuum Ioannem tanta virtute fulſiſſe, tanta vitæ potius Angelicæ quàm humanæ puritate enitiſſe, tanta denique integritate ac ſanctitate ab omnibus commendatum fuiſſe, vt abſque vllis miraculis, (*Ille ſiquidem dum hic uideret, nullum ſignum fecit*) tantam de ſe apud Iudæos excitaret admirationem, tantamque ſui nominis opinionem longè lateque ſparſerit, per vniuerſam Iudæam, vt ipſum Meſſiam in lege promiſſum eſſe poſſe exiſtimarint, eamque ob cauſam interrogatum à legatis deſcribat Epangelista: *Tu quis es?* Paret autem ex eo quòd reſpondit, Non ſum ego Chriſtus. Legatos hunc illi honorem detuliſſe, Meſſiæ nimirum, ſi acceptare non recuſaret. Adeò magna erat apud omnes de Ioanne opinio, quòd *Luca Euangelista, cap. 3. verbis, faciliè ſuadetur, ait enim. Cogitantibus omnibus de Ioanne in cordibus ſuis, ne forte ipſe eſſet Chriſtus.* Non vt ad Chriſtum contemptibiles, mittunt, nimirum, miniſtros & Herodianos, ſed Sacerdotes & Leuitas, ex Hieroſolymis, hoc eſt, honorabiliores. Sic enim Iudæis exprobrauit Chriſtus, Ioan. 5. *Vos miſiſti ad Ioannem, & voluiſti ad tempus exultare in luce eius, id eſt, obtuliſti ei honorem Meſſiæ.* Verùm, Non ſine admiratione quæritur hoc loco, Cur tam exactè, adeoque ſolemniter, rogant iſti de Ioanne Baptiſta.

IOAN. I. c.

Luc. 3. c.

IOAN. 5. c.

An ſit Chriſtus? Cùm nec minimum ſignum eorum, quæ Prophetæ de Meſſia prædixerunt, illi conueniant? Non enim ille ex tribu Iuda ortus eſt, Non ex matre virgine & puella, natus eſt, Nec in Bethlehem, ſed in Montanis Iudææ nalcendi locum habuit: Non adoratus à Magis, non vocatus ex Ægypto, ſed ex deſerto, nullis clarus miraculis hominibus innotuit, ſed baptizando in aqua ad poenitentiam omnes conuocauit, & ad Chriſtum, (qui in aqua & Spiritu ſancto baptizat) præparauit: Ille de tribu ſacerdotali, ex matre ſterili & anu natiuitatem ſortitus, à teneris vnguiculis Eremum petiit.

Tunc vltra mirari ſubit, Cur Pharifæi, homines minime boni, ſed multis nominibus in Euangelio malè audientes, hominem tam ſanctum, illorumque moribus omnino diſſimilem, ac planè contrarium, qui eos *genimina viperarum, tanta cum libertate appellabat*, vellent interim Ioannem vt Meſſiam & prælatum recipere? Reſpondeo, Tantam

Luc. 3. c.

Tantam fuisse Pharisaorum superbiam, ac publicæ estimationis desiderium, ut plus in iis potuerit, opinionionis sanctitatis sibi apud populum & plebem hoc nomine conciliandæ & comparandæ spes, quam Diui Ioannis severitatis ac integritatis apprehensio & timor. Atque ita, quoniam à populo se haberi sanctos existimabant, si talem sibi Messiam deligerent, legatos in eum finem ad eum miserunt. Considera (amabo) quam vana sit nostræ mortalitatis conditio. Ad Ioannem miserunt, ad Christum vero nullos destinaverunt legatos.

Quod si dixeris, Eò factum, quia nondum Christus inclaruerat, quippe qui ignotus tunc temporis erat, sicut & in præsentem habetur Euangelio: *Medius vestrum stetit, (niebat de Christo idem Ioannes) quem vos nescitis, &c.* Sed quid post hoc adeò celebre Ioannis de eo testimonium? Non sum ego Christus. Qui autem post me venit, ante me factus est, mihi hæud dubie prælatus, Cuius non sum dignus corrigiam calceamenti solvere, &c. quid post miraculum in Caha Galilææ editum? post miraculum aliud in Capernaû nobilissimo Galilææ emporio, (de quo *Matt. 8. & Luc. 7.*) Cur obsecro, non se flexerunt Iudæi, ut si non aliam, saltem illam facerent legationem, quam Ioannes destinaverunt? Nullam equidem causam inuenio, nisi quod vanum & superbum est humanum ingenium. Indignabantur, sanè, se subdere Christo, & affectabant se subijcere Ioanni.

Christum quippe vilem putabant, fabri filium illum reputantes, Ioannem verò magnatē, & magnatis filium. Itaque ut umbratiles, veritatem spernebant, & umbras amabant. Veritatem, inquam, nihili ducebant, ac quod ipsi confinxerant mendacium, pluris faciebant. Cæterum, is ipse Baptista, quam Iudæi prætermiserunt, Christo fecit, & ad illum direxit legationem, mittens duos ex discipulis suis (ut superiore diximus Dominica) sciscitatos, Es tu, qui venturus es, an alium expectamus? Hoc loco subit animum meum recordatio Æsopici canis, qui carnis umbram in aqua apparentem persequutus, cum veram carnem esse putasset, illam mordicus comprehendere attemptens, veram ac solidam carnis substantiam, quam tenebat, diducto ore achianti, in profluentem aquam, cadere permisit sicque ea caruit, umbrâ solâ potitus. Quæ Æsopica fabula, omnibus, ut opinor, peruulgata, Iudæis iure

Fab. Æsopica.

optimo adaptari potest, qui solam umbram Messie confestati, ipsum verum Christum abiecerunt, solo Ioanne (qui tantum præcursor regis, non autem rex ipse, vox tantum, non etiam ipsum verbum, lucerna, non autem ipsa lux erat indeficiens) contenti essent; nec Christum ipsum curassent, si delatum sibi Messie honorem Ioannes acceptare voluisset. Interrogant igitur Iudæi, Tu quis es? Verum enimvero, cum Ioannes Baptista esset illis quam nobilissimus, atque eius natales illis essent celebres, *Luc. 1. Factus Luc. 1. c. est timor super omnes vicinos eorum, & super omnia montana Iudææ divulgabantur omnia verba hæc, &c.* Non ergo congruens esset interrogatio, Tu quis es? Si enim mihi notissimum hominem interrogarem, Tu quis es? qui me illum deridere potius, quam verum ab eo exquirere velle non arbitraretur, & merito? huiusmodi namque interrogatio, ad ignotas personas defertur, ut ex illa innotescant. Baptista autem ex natalibus etiamnum notus erat, & baptismatis novitas illum fecerat illustriorem. Eò igitur spectat legatorum interrogatio, Tu quis es? An ipse scilicet esset Christus à Iudæis expectatus? Hoc namque exquiescent.

Adhæc, si de persona Ioannis solum, non etiam de Messie honore, interrogassent legati, prompta erat responsio: Ego sum Ioannes Baptista. Unde Evangelista non dicit, legatos interrogasse Ioannem: Tu quis es? Sed duntaxat ait, quod missi sunt ut interrogarent Ioannem quisnam esset? Itaque docet Evangelista his nunciis iniunctam fuisse legationem, super quaestione hac, quisnam esset Baptista? At non inquit legatos hoc interrogasse, sed solum responsionem exponit Baptista, confitentis se non esse Christum, ut ex responso, qualis fuerit interrogatio discamus.

Confessus est se non esse Christum, ait Evangelista, *Confessus est, & non negavit*, quasi dicat. Et affirmavit, Equidem non negare, est affirmare, & confessus est, nempe terriò, Non sum ego Christus. Igitur ter affirmat se non esse Christum, ut ex hac trina confessione discamus, Baptistam vehementissimè affirmasse, se non esse Christum. Nam quæ valde volumus aliis intimare, illa repetito sermone, ad aures siue exaggerationem & amplificationem inculcamus. Hinc promptè est colligere hos legatos multis præterdixisse Baptistam pertrahere in eam confessionem, ut se Christum

optimo

Christum ac Messiam profiteretur: Quandoquidem baptista ter repetita confessione, negat se esse Christum, sapè repetendo veram confessionem, vt illorum retunderet molestiam & importunam interrogationem. Neque putes, velim hosce legatos Ioannem nudè interrogasse, quin potius hoc orationis cõtextu legationem istam exortos crediderim. (Ita namque Michaël de Palacio Granatensis, eruditus Theologus, super Ioannem, ad præsens Euangelium adnotauit) Magistratus Hierosolymitani, admodum venerande nobis Baptista, scientes te prænuntiatum esse ex Angelico oraculo, & scientes te cœlestem potius quàm humanam agere vitam, scientes insuper tempore à Daniele definita, de Aduentu Christi iam impleta: ad hæc apud turbas fama increbruit, te esse, quem expectabamus, Christum. Ex quibus omnibus causis, Magistratus prænominati decreuerunt nos ad te destinare legatos, vt exploremus ex te huius rei veritatem: Si tu es, qui venturus es, an sit expectandus alius? Hac ratione existimo moderatam fuisse horum legationem, aut alia huic similis. Sic De Palacio præfatus.

Captiosam esse hanc interrogationem facile crediderim, vt malitiosi erant Pharisei, & ex Euangelio satis constat, eos sapissimè ad Christum, vt illum comprehenderent in sermone, accessisse: sic ergo nunc quoque vt obliquè Christo detraherent, illique apud plebem negotium facefferent, in suam nastam pertrahere conantur, atque in suos casses & retia Ioannem pellicere, ac Christo veluti opponere. Neque enim ignorabant isti D. Ioannem, non esse Christo mundo promissum. Nam cum Herodes de Messia interrogasset legisperitos, Matth. 2. Responderunt illum in Bethlehem nasciturum, citato Propheta: *in tu Bethlehem terra Iuda, &c.* Ad inuidiam ergo & odium Christo conflandum, eos Ioannem interrogasse facile mihi persuaserim. Obserua autem, quòd malitiosi homines interrogatio est, *Tu quis es?* At verò, *Quis ego?* Homines

Philip. Deum timentis interrogatio est, ait Philippus Diez mine *Diez Cõ* rita Conc. 1. Dom. 3. Aduentus. Maligni hominis est, *alicio. 1.* Deorum vitam & mores inquirere, & alios, non seipsum *spe min. 3.* stare: At verò, qui Deum timet, ad seipsum oculos animamque conuertit, vnde Eccli. 21. c. *Qui timet Deum, in Eccli. 21.* uertetur ad cor suum. Contra cæcos in propriis erratis, & aliena acutè cernentes, Æsopi apologum proferendunt existimauit.

existimauit. Scribit namque Stobæus, sermone 23. quòd *Stobæus* Æsopus vnumquemque nostrum duas ferre peras aiebat: *ser. 23.* Alteram ante nos, alteram à tergo, & in anteriorem quidem alienos errores condere, in posticam verò nostros, po. *ex Æso-* idèoque non videri à nobis. Narrat & illud Æsopi *Galenus* Galenus, libris extra ordinem classium, lib. de cognoscendis *libro De* curandisque animi morbis, cap. 2. Duplicem manticam, vt *cognoscè-* Æsopus aiebat, è collo suspensam gerimus. Alteram ante *dis. curã-* spectus, alienorum, alteram verò à tergo, nostrorum: Ex *disque* quo sit, vt aliena spectemus semper, propria autem *nun-* quam intueri possimus. Sic Galenus ex Æsopo. Pulchrè *igibis. c. 2.* itur Carullus cecinit:

Nos non videmus mantica quid in tergo est.

Alludit Perlius saryra 4.

Vnemo in sese tentat descendere, nemo.

Sed præcedenti spectatur mantica tergo.

Tergum pro tergo posuit siue corio & pelle. Verùm de istis satis, *Confessus est, inquit Euangelista, quia Christus* non esset. Vbi prudens lector attende Ioannis Baptistæ modestiam singularem. Non enim diuinum honorem sibi arrogauit, sed ab omni ambitione longè distitit atque remotus fuit.

Lucifer quidem, & prima mulier Eua appetitione equalitatis diuine ducti sunt, & illecti ad peccatum, vt ex sacris facile colligitur: at Ioannes vtrò sibi delatum diuinum honorem generosè ac constanter respuit, fidum se amici sponsum eo ipso facto contestans, seque fidelem imprimis domino suo ostendens seruum, Ioseph patriarchæ instar, qui sic respõdisse memoratur: *Gen. 39.* *Ecce Dominus meus* *Gen. 39.* *omnia mihi tradidit, præter te, qua uxor eius es, Quomodo ergo* *possum peccare in Dominum meum?* Sicque recusauit adolescens timoratus dominæ suæ commisceri, & hero suo debitum propriumque honorè sibi vsurpare. Sic Paulus & Barnabas in Listris, *Act. 14.* egerunt: *Cum enim Iouis sacerdos,* *Act. 14.* *cum populis, adductis hostiis victimisque immolauit, eis sacrificare uellet tanquam Diis, Paulus & Barnabas scissis tunicis suis exiierunt in turbas, clamantes, Viri, quid hac facitis? Et nos mortales sumus, similes uobis homines, annũtiantes uobis ab his uanis conuerti ad Deũ uinũ.* Simili penè modo Ioan. Messie tit. sibi indebitũ recusauit, & ad Christũ dirigit, & populũ colligit, indigitando, siue, indice demonstrando ipsum his verbis: *Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi.* Et hoc

Valerius
lib. 8. ca.
14.

Cice. lib.
3. off.
Sueton.
in Iul.
Caf. §. 30
Ewipi-
des poeta
in Phœ-
nissis.
F. Rocus
Mamero-
tius Prae-
dic.

hoc Euangelio, Medius, inquit, vestrum stetit, quæ vos nascitis, &c. Cuius non sum dignus corrigiæ calcemari solvere, &c. Appositè Valerius Maximus lib. 8. c. 14. De cupiditate gloriæ. Nulla est, ait, tanta humilitas, quæ dulcedine gloriæ non tangatur: Id quidem in popularis auræ captatoribus, in ostentatoribus, & ambiciosis verum est. A Ioanne, sanè, quàm alienum, laudes spernit humanas, nihil sibi temerè arrogat, Christo debitum desert honorem. Confessus est, quod ipse non esset Christus. Vel, si clarior ita dicitur, confessus est se non esse Christum. Alexandri Magni pectus, vt externæ de illo produnt historiae, erat insatiabile laudis. Cæsaris animus, (Iulium loquor) ambitione primatus, & imperij aestuabat, quem dicere solitum ferunt. Si violandum est ius, regnandi causa violandum est, ex M. Tullio Cicerone libro tertio Officiorum, & Suetonio Tranquillo in Iulio Cæsare Euripidis Poëtae versus in Phœnissis frequentes in ore habebat. Finge fieri, ait Mamerotius Prædicator, præsentì Euangelio, vt regis cuiusdam vnigenitus, cui omnis paterna hæreditario iure debeatur ditio, casu quodam in regno patris, ita factus sit obscurus & ignotus, vt à regni ciuibus non agnoscat. Et iuxta sit inter aulicos quispiam, qui solus vnigenitum regis agnoscat. Præterea tantæ sit authoritatis & gloriæ, vt propè omnes regni incolæ putent ipsum esse regis filium, ac regni hæredem & dominum, eamque de illo opinionem tantam esse, vt, & ipsi primores regni, è ciuitate regia solempni missa legatione, gloriam illi, ius ac potestatem offerant, vt nihil iam ad regij honoris acquisitionem desit, quàm vt ipse dicat se esse regis vnigenitum, & regni hæredem ac dominum.

Si ipse dicat, Non sum ego filius regis, quis non fidem illius erga filium regis, & animi submissionem deprædicet? Ioannes à Iudæis putabatur Christus. Atque Christum ipsum licet præsentem nemo, nisi ex ipsius iudicio cognoscebat. De Christo, ex parentibus, ex loco educationis, ex modo viuendi & conuersandi tanta inter mortales obscuritas erat, vt ipsius Ioannis respectu perexigua reputationis haberetur. Taceo, quod se cum plebe baptismo Ioannis subiiciebat Christus. Hinc factum, vt ad Ioannem honesta legatio missa sit, veluti Messiae honorem ei deferens. Nihilque restare videbatur, quàm vt se Christum esse profiteretur. Quid hæc fecissent ambiciosi

Magna

Magna proinde animi moderatio, atque Ioannis humilitas, magna item constantia, qui tantis honoribus vltro oblati non potuit superari. Hucusque Mamerotius Dominicanus sacrae Theologiæ Doctor Parisiensis. Audi quomodo Beatus Ioannes non verbis, sed animo quo illi percontabantur, respondit. Nam cum rogarent, Tu quis es: Non respondit continuo quod rectè erar respondendum. Ego vox clamantis: sed eorum primam suspicionem amouit, dicendo, quia non sum ego Christus. Mira Iudæorum cecitas? Quod in Ioanne spontè credebant, hoc in Saluatore tantis signis ac virtutibus approbato, & ipso etiam Ioanne attestante, non credere. Ratio, profecto, in promptu est, ex vulgatissimo illo tutissimoque dictorio: Amor & odium impediunt cernere verum. De Christo dicebant, Sapient. 2. *Contrarius est operibus nostris, &c. Factus est nobis in translationem cogitationum nostrarum. Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alius vita illius, &c.*

Obserua, ex Eusebio Emiseno Homilia ad Monachos quinta, nos hic esse non posse securos, & sine quotidiana cura, atque sine quotidiano timore. Fallitur, qui se credit debere esse securum. Ite talis, inquit Eusebius, respiciat quàm incerti & quàm lubrici sint exitus vite, de qua dicitur, Ne laudaueris hominem in vita sua. (Recurre ad superiorè Dominicam, vt huius loci faciliè claramque nanciscaris explicationem.) Et cum hoc prospexit, etiam si de præterito putat se non habere quod lugeat, de futuro inueniet habere quod timeat. Nemo ergo de præteritis securus sit. Tanti laquei obiecti sunt ante pedes animæ nostræ, tam innumeri hostes obseruant, & custodiunt iter nostrum, tantæ foucæ & tanta prærupta, tantæ rerum difficultates interiacent inter nos & finem nostrum: via ipsa quæ per se arcta atque ardua est, tantis spiritalium latronum insidiis obsidetur, tantos nos scopulos, tantisque fluctus transire necesse est & viderè, antequam anchoram oprato in littore colloceamus: & putamus nos de præteritis debere esse securos, & sine quotidiano tremore diem nostrum transigere debere? Quis transiens super alicuius profunda fluminis, per arctissimi pontis angustias, etiam si maiorem partem inoffenso transmiserit pede, iam periculum euasisse se credat, cum in vltimi pontis spatio, si paululum titubauerit, casum, quem in medio spatio

Sap. 2. c.

Euseb. E
missenus
Homil. 5.
ad Monachos.

D timebat,

timebat, incurrit? Sic nos, etiam si magna pars vite istius prosperè videatur fuisse transacta, non ideo fiduciam præsumamus, cum adhuc periculum pars extrema minuetur. Quis in acie positus, ante finem certaminis, aut ante victoriae securitatem arma deponat? Nemo ergo securum debere esse se iudicet, antequam ad finem felici consummatione perueniat.

Deinde subiungit: Spes nostræ omnes in consummatione, atque in fine consistunt. Quid mihi profunt sara videntia in herbis, si spem messis mihi ostendant, & me sub ipso falcis tempore, subita vel aëris intemperie, vel pluuvarum inundatione decipiant? Quid mihi proderit si vana spem omnem in flore promittat, & vel ferarum incursio, vel vastitas grandinis spem omnem in consummationem subducatur? Ideoque omnis prosperitas, omnisque laborum felicitas in fine consistit. Sic inter opera Emissionis loco præcitato habetur.

His adde, quod omnis mundi securitas, nihil aliud est quam ingens illa statua, à Nabuchodonosore in formam visa. Magnificam quidem speciem præ se ferebat, tota aerea, argentea, aenea, ac ferrea, erat, sed tamen testaceis pedibus innitebatur. Talis est huius mundi prætensa securitas, quæ testaceis pedibus insistentis, vel leui quadam rotatione frangitur. His benè perpensis, fac semper tibi ante oculos proponas: *Tu quis es? tuόςτις ορατήρ.* Sed his de rebus in Decadibus nostris plura, ad quas lectorem remittimus, Homilia de Centurione ad verba: nam & ego hominum, & alibi sæpè.

Soluta autem hac prima & præcipua interrogatione, et aliam se transferunt legati sciscitando. Quid ergo, Elias es tu? Credebant namque Iudæi Eliam præuenturum Messiaæ aduentum. Legati igitur credentes Eliam futurum Christi præcursores, etiam si sinistra, quia credebant Eliam præuenturum primum Christi aduentum, non reddunt interpretantes locum *Malachia cap. 3. Ecce ego mitto Angelum meum &c.* Postquam Ioannem negantem se esse Christum audierunt, inferunt, Si tu non es Messias, eris igitur illius præcursor Elias. Vbi scito (ait Michael de Palatio in Ioannem enarratione 41.) quod ex lege & prophetis tres erant propositæ personæ expectandæ ab Hebræis salutem suam. Vna erat, Propheta ille cuius sit mentio *Deuter. 18. cap. Prophetam suscitabo de medio fratrum tuorum*

Malach. 3. cap. Michael de Palatio in Ioannem c. 1. enarrat. 41. Deuter. 18. cap.

similem tui. Et ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos, omnia quæ præcepero illi &c. Altera persona erat Ioannes Baptistæ, ex *Malach. 3.* Debuissent igitur isti legati inferre ex eodem *Malachia*, Si tu non es Christus, eris igitur Angelus ille, cuius meminit *Malach. 3. cap.* qui est futurus præcursor primi aduentus Messiaæ. Tertia persona erat ipse Elias, *Malach. 4. cap.* qui præueniet aduentum nouissimum Christi: Passi iam secundò repulsam legari etiamnum instant interrogando terribi: Propheta es tu? cum articulo emphatico, ille scilicet, quem *Deuter. 18.* descriperat Moyses. Dicemus legatos, illos non latuisse Prophetam illum esse Christum.

At verò captiosè interrogasse. Num Propheta ille es tu? Idem sanè intelligentes per hanc interrogationem, quod per priorem intellexerant. Cæterum capriola fuit interrogatio mutando formam interrogationis: Quæ ex mutatione ducebant apud se, forsitan Baptistam fallendum: & quod negarat in principio, confiteretur in fine. Quod si confiteretur, illi continuo obiicerent, Cur ergo fateris te esse illum prophetam & inficiaris te esse Christum, quando Propheta ille qui expectatur Christus est? Et ex propria confessione cōuincerent Ioannem esse Christum, id quod obnixè prætendisse videntur. Sic ibi de Palatio. Nota, quod sicut aduentus Christi fuerat Iudæis promissus, ita & aduentus Eliæ, ut habetur *Malachia* ultimo: Ecce, Ego mittam vobis Eliam. Ideoque audientes legati isti, quod non esset Christus, interrogauerunt, si esset Elias. Addè quod videbant Ioannem cum Elia in vita ac moribus magnam habere similitudinem.

Quandoquidem Elias in eremo, similiter & Ioannes. Vterque zona pellicea cinctus erat: Ille Achab impietatis arguit, iste verò Herodem tetrarcham. Qua de causa decollatur tyranni præfati iussu. *Propheta es tu?* Apud quosdam Iudæos tunc temporis fama perccebruerat, quod ante ipsum Christum veniret vnus magnus propheta, pro eo quod *Deuter. 18. cap.* scribitur: Prophetam suscitabit Dominus de fratribus tuis &c. Quæ quidem auctoritas secundum veritatem intelligenda est de Christo (ut statim prædictus aduersus Rabbinos conuincemus & demonstrabimus.)

Et ideo interrogauerunt eum, si esset ille Propheta, de quo dicta est scriptura prædicta. Quasi dicat, Prophetam

ille es, *ναὶ ἐφ' ὅσον ἀντονομαζῶν*, qui à Moysè prædictus est? Propterea Ioannes negavit, non quidem se prophetam esse, cui pater Zacharias, Spiritu sancto repletus, mox à natiuitatis exordio, cecinerat, dixeratque: *Et tu pater propheta altissimi vocaberis, praebis ante Dominum, parare viam eius.* *Luc. 1. Et Christus ipse, Matth. 11. cap. plusquam Prophetam illum vocauit, nedum Prophetam.* Sed se esse illum prophetam à Moysè in lege promissum, hoc responso ire inlicita intendit. Obseruatione dignum iudicauit, quòd ceci Indæi, ne cogantur fateri, hunc Deuter. 18. locum, varietium esse Messia, qui verè est Iesus Christus Dominus noster, (qui est super omnia Deus benedictus in saecula Amen) varias in hunc locum inferunt, ac intrudunt expositiones, deprauationes potius debui dicere: arguantur verò sic. Propheta ille non poterit loqui, nisi quæ præcipit ei Dominus, vt haberetur ex contextu. Ergo Propheta erit, non etiam Deus. Amplius, ecce scribitur, similem tui vel, sicut te &c.

Quid tu es; Propheta scilicet, & non Deus: Etiam ipse propheta erit, & non Deus. Quid porro es? natus es, ex parte & matre, sic etiam ipse natus erit, ex patre & matre. Sic recutiti illi, verpi, & appellæ Iudæi, eam quidem præcisi, sed cordibus incircuncisi: Nec vident perditissimi nebulones, Christum hic non comparari Moysi, quod ad naturam & natiuitatem, sed quod ad officium attinet. Moses namque à Deo erat vocatus & missus, ita & Christus à Deo patre. Moses non sua verba, sed Dei adferebat, ita & Christus. *Verba, inquit, quæ loquor à me ipso non loquor. Rursus*

Ioan. 7. c. mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Ioan. 7. Quæ & 8. cap. audini à Deo, hac loquor in mundo. A me ipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hac loquor, Ioan. 8. Moses redemptor, & dux

Act. 7. c. erat populi ex Aegypto egredientis. Act. 7. redemptorem vocauit protomartyr Moysen. Ita & Christus redemptor est, & dux vitæ, qui scilicet nos redemit à Sæcra, peccato, & morte æterna. Moses mediator erat inter Deum &

Deu. 5. c. populum Iudaicum, sic enim de se profiteretur, Deuter. 5. cap. Ego sequester & medius fui, inter vos & Deum. Quamobrem

Gal. 3. c. Diuus Paulus, Gal. 3. legem per Angelos datam & orâmatam fuisse scribit in manu Mediatoris, hoc est, Moysi. Quod nunc quidem obiter & perfunctoriè transcurrimus, quandoquidem opulentius in Decadibus nostris sacris De Moysè mediatore commentati sumus. Itaque & Christus verus & solus

per redemptionem mediator est, qui nos Deo reconciliat, per suum sanguinem, vt disertis verbis, *1. Timoth. 2. testatur Apostolus. Vt ergo presentem locum Deuter. 18. Prophetam de gente vestra suscitabit vobis Dominus &c.* Maxime in Christo Notâ confirmet nos testimonium Spiritus sancti, in Petro Apostolorum principe & coriphæo, ac sancto Stephano protomartyre, loquentis, qui in Actis cap. 3. & 7. hunc locum de Christo citant. Quod verò maxime & imprimitis vaticinium hoc, Prophetam suscitabit Dominus &c. ad Christum referri debeat, tanquam ad caput omnium prophetarum, cui nimirum omnes Prophetæ testimonium perhibent, his notis demonstramus & euincimus. Primum Prophetam in singulari numero dicit, non Prophetas, numero multitudinis, tanquam de vno aliquo insigniori loquens.

Secundò dicit eum similem Moysi futurum. *Iam cum in postremo cap. Deuteronomij habeamus, non surrexisse amplius prophetam in Israël similem Moysi, quem nosset Dominus faciem suam &c.* patet presentem locum non posse de vno aliquo prophetarum, qui omnibus seculis in Israël fuerunt, quisque omnes Moysè inferiores fuerunt, propriè intelligi, quam de Christo nostro saluatore, qui Moysi non tantum par fuit, sed multis, imò infinitis parafangis eum superauit: Imò Iudæi ipsi. Moysen esse patrem omnium prophetarum, ita vt nullus prophetarum eo dignior ac præstantior fuerit, testantur.

Christus autem tantò maior Moysè inuenitur, quantò excellentiori donatus est præ Moysè cognominatione. Moses enim fidelis seruus in domo Domini vocatur.

Ac Christus ipse est Saluator mundi, ad quem pater, *Filius meus est tu, inquit, ego hodie genui te. Quo de argumento fustissime egit, in ea quam ad Hebræos misit Epistola, cap. 1. Paulus ter maximus.*

Tertia nota est hæc, quòd cum populus in monte Horeb deprecaretur, supplexque recufaret amplius audire vocem Dei, sed peteret mediatorem, dixit Dominus ad Moysen hoc loco: Bene egerunt in hoc quod locuti sunt: Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum sicut te &c.

Quasi dicat, Bene quidem populus orat, sed eius desideria non tu, verum alius, quem suscitabo adimplebit.

D 3 Atque

Luc. 1. ca.

Matth.

11. cap.

Obserua.

Nota con- tra Rab- binos, pro- pheta- rum. A. 3. & 7. cap.

Deut. 18. timo cap.

Heb. 1. c.

Atque is est Dominus noster Iesus Christus patrique consubstantialis, benedictus in secula seculorum. Amen. Et hæc contra cęcipientes Iudeos, imò vero aduersus cęcorum duces dicta sunt. Qui uolet ea de re plura sibi seligere, legat Paulum Fagium in Deuter. decimo octauo. Et diuum Gregentium contra Erbanum. An. Deu. 18. deum; recens in lucem emissum, ac Latinitate per Galsium. Gregę nium Lectorem Regium donatum. Ex his sitim suam abundę explebit. Ad Thargum siue paraphrasim Chaldaicam Onkeji, ad uerba, inquam, illa Deut. 18. Prophetam de gente uestra &c. Fagius satis multa, ex quo mutatum sum quedam Christianę fidei consentanea, congestit, contra Rabbiorum malignam cęcitatem, & obstinatam cordis duritiam. Recurrat ad illum, qui uolet. Nunc ad exitum. Quis es tu? ut responsum demus iis qui miserum nos: Quid di. is de teipso: Quasi dixissent, Quis es tu, qui ritum nouum baptismi instituis? Quis es tu, qui regnum celorum apertius, quam propheta priores prædicas? Exrouera maxime timebant Iudæi Ioannem, siquidem neque sacerdotes, qui alioqui uidebantur legis obseruantissimi, illi obstiterunt, quominus baptizaret, tamen inquam cernebant esse illam baptismi institutionem, & exim lęgem suam.

Ideoq; sollicite quærunt, Quis es tu? quasi exquirentes, in qua potestate, uel qua freris auctoritate, nouam Baptismi caremoniam nobis obrudis. Qua ratione uouum baptizadi opus attentas, quod propheta alij non attentauerunt? Sic Michael de Palacio hætenus. Quid dicis de teipso: Quasi dicant: Ad hoc missi sumus, ut scimus quis es? Ideo dicas nobis, quid dicis de teipso? Ego uox clamantis in deserto. Sicut dixit Isaias Propheta cap. 40. Ut homines, uidelicet præparent se, ad Christi in hunc mundum aduentum. Ita respondit Ioannes, nec dixit, Ego sum filius Zacharię sacerdotis, uel Ego sum Ioannes, sed Ego uox clamantis, ut est apud Isaiam uaticinatum de mes. c. Cũ huic loco ualdę congruit, quod in Decretalibus Pontificis ex iniunctis summorum epistolis, relatum comperimus. Nempe Innoc. 3. cap. Cum ex iniuncto ex Innocentio 3. Extra de hæreticis. Ibi dicitur: Non sufficit cuiquam nudę tantum asserere, quod ipse sit missus à Deo, cum hoc quilibet hæreticus assereret, sed oportet quod adstruat illa inuisibilem missionem, uel per operationem miraculi, uel scripture testimonio.

testimonium speciale. Hætenus uerba Decretalis. Eam ob rem Ioannes, qui nullum signum fecerat, tam anxie de se quærantibus, per scripture propheticę testimonium speciale respondit dicens: Ergo uox &c. probans se à Deo fuisse missum, ut uerbum diuinum incarnatum hætenus hominibus ignotum patefaceret atque propalaret. Ioan. Ioan. 1. c. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic uenit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum &c. Ego uox &c. Non quis sum scribit hoc loco Eusebius Emiffenus, sed quid dico, attendite. Nō personam sed uocem considerate. Uocem nec esse dico. Dirigite uiam Domini &c. Sic ibi. Uox autem est uerbi mentalis expressiua. Videtis desertum, auditis clamantem: Cauete ne imitemini aspides surdas obstruendo aures, ne audiat is uocem hanc auribus uestris personantem ac in clamantem, Dirigite uiam Domini. Misceo quidem amarum iucundis: illa, quia dico, progenies uiperarum: hæc autem, quod appropinquabit regnum celorum. Luc. 3. Parate uiam domino, qui propediem uenturus est. Uocem clamantem se dicit Ioannes, ad confusionem illorum, qui canes muti sunt, non ualentes latrare: Isa. 56. cum tamen eorum officium potissimum sit Euangelium annũtiare (Episcopos & Pastores negligentes, otioque marcescentes alloquor.) Tale uero erat Ioannis officium, quale in Genesi legitur, quod cum Ioseph à Pharaone exaltatus circumducere- tur, præco clamabat, ut omnes coram eo genu flecterent, & præpositum scirent uniuersa terra Aegypti. cap. 41. Simile quoddam in sacra Esther historia de Aman: Mardocheum circumducente. & præconis instar clamante, sic honorabitur, quem uoluerit Rex honorare legitur. Uox clamantis Hebraismus, id est, uox clamans, sicut terra promissionis, terra promissa, Virga æquitas, uirga æqua. Vas electionis, hoc est uas electum, & denique filius perditionis, id est, filius perditus. Uel ex Grammaticorum regulis ac præscripto, possumus intransitiuè uerba hæc interpretari: Uox clamantis, hoc est, uox clamans, aut, quæ clamat, ut exorciso te creatura salis &c. id est, creatura, quæ est sal. Sic filius gehennæ, id est, gehennalis. Filius iniquitatis, id est, iniquus: Ioannes erat uox, Et merito quidem. Quoniã quicquid erat in Ioanne, uox erat: uertis, manus, pedes, caput, lingua. Totus denique erat uox clamans. & dicens. Pœnitentiam agere. Eius cibus, potus, lectus, cilicium, inedia, & deniq; facies

prædicabant. Et iam si os non loqueretur, quicquid in ipso erat; prædicabat contemptum mundi, penitentiam, & morem diuinum.

De Palatio. ubi supra. **Psal. 28.** 1. **Vox Domini super aquas.** **Mat. 3. c.** Bene ac eleganter de Palatio supra memoratus, quomodo Ioannes vox sit explicat his verbis: *Hæc est vox illius cuius Psaltes Regius Psal. 28. meminit, Vox Domini super aquas, nempe Iordanis, quia Ioannes super Iordanicas aquas clamabat: Deus utiq; maiestatis, ibi, supra Iordanis aquas intonuit, vox namque illa audita est: Matth. 3. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, Dominus super aquas multas.* Quia tactu suæ mundissimæ carnis Christus seruator noster Iordanis tangens aquas, illas in baptismi materiam sanctificauit. Vox hæc, vox est Domini: siquidem Ioannes missus fuit à Deo, vt clamaret. Non enim se intrusit, non vsurpauit munus vocis, sed à Deo, ad hoc munus obeundum destinatur & delegatur. Vtique hæc vox Domini in virtute, non est debilis vox, qualis est nostræ, sed potens vox. Siquidem omnes Iudæorum turbas, ditium, pauperum, militum, publicanorum virorum & mulierum, ad se trahebat, illos exhortans ad viam salutis. Vt item in virtute, validè reges reprehendens, nedum hominiones. Nam Herodem palam obiurgat, & de incestu cum Herodiade, apertè illum carpit. An non dices vocem hanc esse potentem, quæ stultorum regum iras non formidat? *Vox hæc Domini in magnificentia.* Magnifica sanè vox est, quæ magnifica promittit, non subdolè sed veraciter. An quid promittit hæc vox penitentibus: Vitam equidem æternam, qua nihil est magnificentius. *Penitentiam agite, inquit, appropinquabis enim Regnum cælorum.* **Mat. 3. cap.** **Hæc vox est Domini confringens cedros.** An non sunt cedri Pharisæi, Sadducæi, & Scribæ, quia sibi nimis gratulabantur in vitæ sanctimonia, & alios præ se contemnebant & despiciebant, vt patet in Pharisæo: **Luc. 18. c.** At Ioannes confrigit illas cedros **Luc. 3. Genimina,** inquit, *viperarum, qui vobis demonstrabit fugere à ventura ira? Vnde Mat. 3. Videtis, ait, & Mat. multos Pharisæorum & Sadducæorum venientes ad Baptismi sui.* *suam dixit eis: Progenies viperarum quis vobis demonstrabit fugere à ventura ira? Ioannes autem, qui erat vox confringens superbiam Pharisæicam, & supercilium Scribarum: Vt interciuem erat Domini intercidentis flammam ignis.* Quod sic interpretor, Ioannem Baptistam corrusionem, ac fulgura, flammâsque irarum, sua constantia veluti interciâs &

difficiliter dispersisse, perfregisse ac denique superasse, & igniuomos illos minarum ac cædis aduersus se cõcitos fureros, sustinuisse, ac fortiter pro iustitia occumbendo, extinxisse illum impetum ignis. *Rursus ipse est vox Domini concutientis desertum.* Nempe, quia tanquam tuba in desertis Iudææ, ipse detonabat & prædicabat consciências ad salutarem vtramque penitentiam, ac peccatorum admissorum detestationem concutiens, atque salubriter commouens. Tum demum, *Vox erat preparans ceruos, vt in eodem Psalmo commemoratur.* Sunt namque (air de Palatio ibidem) cerui homines, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, qui sicut cerui ad fontes aquarum, ita ipsi diuinas scire & implere iustificationes experant. Hæc denique vox reuelat condensa. Quia quæ per typos & ænigmata lex & Prophetæ prædixerant de Christo, hæc vox sine typis, sine ænigmatibus clarè resonat dicens, *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollis peccatâ mundi &c.*

Sed quid est quod ait: Vox clamantis in deserto. Admiratio- **Ioan. 1. c.** ne, sanè, dignum est, quod Ioannes clamet in deserto. Enimvero diuini verbi proclamatores non deserta petunt, sed frequentia viris & mulieribus loca, vt hominibus cõcionari possint. Quis enim prædicaturus in deserta se confert, vbi arbores sunt & bestię, quibus diuina concio nihil prodest? Verùm hinc tu expende, quanta fuerit huius celestis vocis efficacia, quæ vrbes & frequentia loca & opida deserta faciebat. Contra verò deserta hominibus replebat. Erat enim præcursor illius verbi, post se ingentes turbas attrahentis, quæ per deserta loca peregrinantes, propria non desiderabant domicilia, ex feruore diuini audiendi verbi ab ore ipsius, qui erat verè Verbum: *diceros.* Ioannes igitur in deserto clamar, & desertas virtutibus mentes, semine diuini verbi fecundat. Sic præfatus de Palatio, Enarratione 43. in primum Ioannis caput. Obmittendum non putauit Ioannis responsum: Non sum Elias. **De Palatio Enarratio 43. i** Quomodo autem Ioannes interrogantibus se dixit: Non sum Elias, cum Dominus dicat: Ipse est Elias? Sic enim habetur, **Mat. 11. Si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus nis Euāgelistæ.** Rursus eodem Christo Domino dicente. **Mat. 17. Diuinitatem uenisse, & non cognouerunt eum.** Responso. **Mat. 11. Ioannes opriè respondit, Dominus figuratè dixit: Ioannes enim secundum proprietatè personæ, non se esse Eliã, respondit. Dominus autem secundum præfigurationem,**

ipsum Eliam prædixit, id est, quia in eodem spiritu & virtute Eliæ, Ioannes Christi aduentum venerat nuntiare, quo Elias secundum Christi aduentum nuntiaturus adueniet. *Vnde Luc. 1. Angelus prædixerat: Ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ. Dixit autem se esse vocē, de qua Iſaias ante octingentos annos vaticinatus fuerat.*

Vox clamantis &c. Hoc est, Ego sum vox Christi clamantis, id est, veritatem manifeste annunciantis. Omnes enim qui in lege erant, submisſe sonabant: vt pote qui nondum peruenerant ad tempus Euangelicæ veritatis. Et hæc, sicut erat vocis ruditas in Mose, quia lex obscura erat & non manifesta. Sic & labia polluta purgatione indigentia habebat, *Iſaiæ cap. 6.* Hieremias item, *quanquam in utero significatus, Nescio loqui, aiebat, quia puer ego sum.* Christus autem cum sit veritas ipsa, clamans est. *Prouerb. 8. Nunquid non sapientia clamitat? Iuxta portas ciuitatis, in ipsis foribus loquitur dicens, o viri ad vos clamito &c.*

Vox clamantis &c. Contra 7. capitalia peccata, (quæ hoc termino artis, Saligia, comprehenduntur, iuuanda memoriæ & firmandæ gratia, in eum vsum à nescio quibus confictio, eo artificio vt singulæ literæ singula mortalia subindicerent) Vox Domini, Ioannes Baptista *Psalm. 28. innotuit prædicatione sua: Vox, inquam, Domini per aquas, fluxas huius carnis petulantis, Contra luxuriosos. Vox Domini in virtute, virtus autem omnium maxima est charitas. 1. Corinth. 13. cui contraria est fratricida inuidia, Contra inuidios, charitas non æmulatur, non inuidet. 1. Corinth. 13. Vox Domini in magnificentia & liberalitate, Contra auaros. Vox Domini confringentia cedros altas (inflatos ac tumidos loquor) Cōtra superbos. Vox Domini intercedentis flammam ignis. Contra incundos. Vox Domini concutientis desertum, Quo nomine Epicuri de grege porci significantur: (vt Poëta vrbis vtar) quorum Deus venter est. Philipp. 3. qui Christi Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri, Roman. 16. Solius carnis curam facientes in desiderijs, cōtra Paulinam prohibitionem, Roman. 13. Desertam verò animam reliquentes, animum nec excolentes, nec pabulo sibi congruo pascentes & nutrientes. Vnde Deserti nomen, propter horrore vastæque solitudinis conditionem meretur. Contra Gulosos. Vox demum Domini, præparantia ceruos ad currendam viam diuinorum mandatorum*

Psalm. 28. innotuit prædicatione sua: Vox, inquam, Domini per aquas, fluxas huius carnis petulantis, Contra luxuriosos. Vox Domini in virtute, virtus autem omnium maxima est charitas. 1. Corinth. 13. cui contraria est fratricida inuidia, Contra inuidios, charitas non æmulatur, non inuidet. 1. Corinth. 13. Vox Domini in magnificentia & liberalitate, Contra auaros. Vox Domini confringentia cedros altas (inflatos ac tumidos loquor) Cōtra superbos. Vox Domini intercedentis flammam ignis. Contra incundos. Vox Domini concutientis desertum, Quo nomine Epicuri de grege porci significantur: (vt Poëta vrbis vtar) quorum Deus venter est. Philipp. 3. qui Christi Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri, Roman. 16. Solius carnis curam facientes in desiderijs, cōtra Paulinam prohibitionem, Roman. 13. Desertam verò animam reliquentes, animum nec excolentes, nec pabulo sibi congruo pascentes & nutrientes. Vnde Deserti nomen, propter horrore vastæque solitudinis conditionem meretur. Contra Gulosos. Vox demum Domini, præparantia ceruos ad currendam viam diuinorum mandatorum

Psalm. 28. innotuit prædicatione sua: Vox, inquam, Domini per aquas, fluxas huius carnis petulantis, Contra luxuriosos. Vox Domini in virtute, virtus autem omnium maxima est charitas. 1. Corinth. 13. cui contraria est fratricida inuidia, Contra inuidios, charitas non æmulatur, non inuidet. 1. Corinth. 13. Vox Domini in magnificentia & liberalitate, Contra auaros. Vox Domini confringentia cedros altas (inflatos ac tumidos loquor) Cōtra superbos. Vox Domini intercedentis flammam ignis. Contra incundos. Vox Domini concutientis desertum, Quo nomine Epicuri de grege porci significantur: (vt Poëta vrbis vtar) quorum Deus venter est. Philipp. 3. qui Christi Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri, Roman. 16. Solius carnis curam facientes in desiderijs, cōtra Paulinam prohibitionem, Roman. 13. Desertam verò animam reliquentes, animum nec excolentes, nec pabulo sibi congruo pascentes & nutrientes. Vnde Deserti nomen, propter horrore vastæque solitudinis conditionem meretur. Contra Gulosos. Vox demum Domini, præparantia ceruos ad currendam viam diuinorum mandatorum

Psalm. 28. innotuit prædicatione sua: Vox, inquam, Domini per aquas, fluxas huius carnis petulantis, Contra luxuriosos. Vox Domini in virtute, virtus autem omnium maxima est charitas. 1. Corinth. 13. cui contraria est fratricida inuidia, Contra inuidios, charitas non æmulatur, non inuidet. 1. Corinth. 13. Vox Domini in magnificentia & liberalitate, Contra auaros. Vox Domini confringentia cedros altas (inflatos ac tumidos loquor) Cōtra superbos. Vox Domini intercedentis flammam ignis. Contra incundos. Vox Domini concutientis desertum, Quo nomine Epicuri de grege porci significantur: (vt Poëta vrbis vtar) quorum Deus venter est. Philipp. 3. qui Christi Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri, Roman. 16. Solius carnis curam facientes in desiderijs, cōtra Paulinam prohibitionem, Roman. 13. Desertam verò animam reliquentes, animum nec excolentes, nec pabulo sibi congruo pascentes & nutrientes. Vnde Deserti nomen, propter horrore vastæque solitudinis conditionem meretur. Contra Gulosos. Vox demum Domini, præparantia ceruos ad currendam viam diuinorum mandatorum

Psalm. 28. innotuit prædicatione sua: Vox, inquam, Domini per aquas, fluxas huius carnis petulantis, Contra luxuriosos. Vox Domini in virtute, virtus autem omnium maxima est charitas. 1. Corinth. 13. cui contraria est fratricida inuidia, Contra inuidios, charitas non æmulatur, non inuidet. 1. Corinth. 13. Vox Domini in magnificentia & liberalitate, Contra auaros. Vox Domini confringentia cedros altas (inflatos ac tumidos loquor) Cōtra superbos. Vox Domini intercedentis flammam ignis. Contra incundos. Vox Domini concutientis desertum, Quo nomine Epicuri de grege porci significantur: (vt Poëta vrbis vtar) quorum Deus venter est. Philipp. 3. qui Christi Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri, Roman. 16. Solius carnis curam facientes in desiderijs, cōtra Paulinam prohibitionem, Roman. 13. Desertam verò animam reliquentes, animum nec excolentes, nec pabulo sibi congruo pascentes & nutrientes. Vnde Deserti nomen, propter horrore vastæque solitudinis conditionem meretur. Contra Gulosos. Vox demum Domini, præparantia ceruos ad currendam viam diuinorum mandatorum

Psalm. 28. innotuit prædicatione sua: Vox, inquam, Domini per aquas, fluxas huius carnis petulantis, Contra luxuriosos. Vox Domini in virtute, virtus autem omnium maxima est charitas. 1. Corinth. 13. cui contraria est fratricida inuidia, Contra inuidios, charitas non æmulatur, non inuidet. 1. Corinth. 13. Vox Domini in magnificentia & liberalitate, Contra auaros. Vox Domini confringentia cedros altas (inflatos ac tumidos loquor) Cōtra superbos. Vox Domini intercedentis flammam ignis. Contra incundos. Vox Domini concutientis desertum, Quo nomine Epicuri de grege porci significantur: (vt Poëta vrbis vtar) quorum Deus venter est. Philipp. 3. qui Christi Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri, Roman. 16. Solius carnis curam facientes in desiderijs, cōtra Paulinam prohibitionem, Roman. 13. Desertam verò animam reliquentes, animum nec excolentes, nec pabulo sibi congruo pascentes & nutrientes. Vnde Deserti nomen, propter horrore vastæque solitudinis conditionem meretur. Contra Gulosos. Vox demum Domini, præparantia ceruos ad currendam viam diuinorum mandatorum

Psalm. 118. Viam mandatorum tuorum cucurri & inertiã. Quid hic stas tota die otiosi? Ite & vos in vineam meam. Matth. 20. cap. Ergo *Psalm. 118.* *Matth. 20* vox clamantis, Parate viam Domini, Rectas facite semitas Dei nostri, &c. Si populus Israël tanto præparabatur studio vt Deum in Syna ad leges ferendas venientem exciperet, quanto magis vt eum excipiamus venientem ad nos? Venit tunc ad ferendam legem, nunc ad conferendam gratiam inuisere nos dignatur. *Lex per Moſem data est: Ioan. 1. Iam tunc in lapidibus.* Nunc autem inscripta est cordibus. Tunc quidem pollicebatur terrena. *Iſa. 1. cap. Si me audieritis, bona terra comedetis.* Nunc verò repromittit caelestia. *Matth. 1. Quoniam ipsorum est Regnum caelorum.* Tunc minis trahebatur, nunc beneficiis prouocat. Tunc ad montem accessus erat prohibitus. Nunc autem ad se benignè inuitat. Et ad ipsum facilis patet aditus. *Matth. 23. Venite ad me omnes qui laboratis, &c. Et ego recipiam vos. Ideo præparate corda vestra: Domino. 1. Reg. 7. cap.*

Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta? Perinde ac si inferre voluissent: Inde constat, quod auctoritate diuina non facis, quod facis, Si tu non es Christus, &c. Cuius ergo auctoritate baptizas? Quis dedit tibi hanc potestatem? Tibi absque nostra auctoritate non competit, nouum instituere baptismum. Quasi lex nostra non habeat satis purificationum, & baptismatum. Respondit Ioannes: Ego baptizo in aqua, &c. Sed (subaudi) ille baptizabit in Spiritu sancto. Quasi dicat, Solum corpus lauo, animam non abluo, neque sanctifico. Alius Spiritu sancto baptizabit.

Quid ergo baptizas, &c. Quasi dicerent: Qua auctoritate hoc nouum tibi arrogas officium? Insolens es, quod attentare audeas, propria te ingerere auctoritate in huiusmodi opus, quod alioqui publicam poscebat auctoritatem vel Dei, vel magistratum templi.

Sed proh Deum immoralem! Quanta est humana caritas? Obtulerunt legati isti Ioanni summos honores. Et enim Christi honore illi oblato, regia celsitudo illi offerebatur: In Eliæ verò honore oblato, sanctitatis celsitudo offerebatur: In propheta verò honore, prophetica dignitas offerebatur: At verò hos supremos honores oblatos, Ioannem viderunt despectisse: Id quod summæ sanctitatis erat indicium.

Ad hæc

Ad hæc obseruabant, vel obseruare poterant, Ioannem ex vaticinio Isaia se dixisse esse vocem clamantem in deserto: clamabat autem, Dirigite viam Domini, vnde se præcursorem Christi esse insinuabat. Præter hæc mores hominis quales essent illis constare poterat; Potius esse Angelicos, quam humanos: Vnde ergo tanta hominum petulantia: vt talem ac tantum virum, cuius dignus non erat mundus, deposita fronte argueret, quod baptizaret? At quid miramur? Nam si patrem familiam impudenter Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? *Matt. 10. Non est enim seruus supra dominum suum, neque discipulus supra magistrum.* Ioannes autem seruus erat Christi, & discipulus eius, non de numero discipulorum, sed extra numerum, quia secreto magisterio à verbo æterno didicerat, quæ nouerat Ioannes. Quid igitur miramur, si contra Dominum præcursorem oblaerent, quando ipsum Dominum crucifixerunt? Et ex istis palam erit nobis, quid velit Dominus, dicens, Venit Ioannes non manducans neque bibens, & dicitis dæmonium habet. Eximias enim Ioannis, & incomparabiles animi virtutes dæmonio tribuebant. Ex putridis igitur visceribus eructant verbum hoc: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus? Vnde Ecclesiasticus c. 11. *Sicut eructant præcordia fortentium, sic & cor superborum.* Hucusque processerunt Michaëlis de Palacio Enarratione 44. in caput primum Ioan. ad verba illa: Quid ergo baptizas: interpretamenta seu annotata.

Ponderanda sunt & obseruanda quæ ab Euangelista accuratè indicantur: Nempe, Et qui missi erant, fuerunt ex Phariseis, &c. Ac si apertè dicat: Illi Ioannem de suis actibus requirunt, qui doctrinam nesciunt quærere, sed inuidere: Item, Quotquot audierunt hætenus Ioannem clamantem, ad penitentiam moti sunt, etiam publicani & milites, indeuotum alioqui hominum genus: Hi autem cum essent ex Phariseis, hoc est, sanctissima Iudæorum secta, Ioannemque audissent clamantem, *Penitentiam agite,* &c. *Matth. 3.* Nihil tamen moti sunt. Hic rursus vide Phariseos contra Ioannem commoueri, quod sibi baptizandi officium præter ordinem legis, & traditionem eorum assumpsisse videretur. Ideoque suam in illum inuidiam temperare & celare non valentes, dicunt imperiosè, & absque sanctitatis Baptista villo respectu vel reuerentiâ & obseruantia. Quid ergo baptizas: quasi dicant. Non debes baptizare, et

*Matt. 10**Ecclesiasticus 11. Mich. de Palacio Enar.**44. in Ioan. c. 1.**Matth. 3.*

quo

quo negas te esse aliquem illorum trium in quibus præfiguratus est baptizatus. Hoc est, si tu non es Christus, qui habiturus est fontem in ablutionem peccati, vt *Zach. 13. c. Zach. 13.* insinuatur. Et si non es Elias vel propheta vt Eliseus eius successor ac discipulus, qui sine vestigio Iordanem transierunt: & leprosum Naaman Syrum in Iordanis fluminae septies abluendum ac emundandum, destinauit ad aquas prænominatus Eliseus, in futuri baptismatis typum ac mysterium, veluti & in Mose veteres, à Paulo sancti Spiritus electo organo, baptizari dicuntur in nube & in mari: Nam omnes sub nube fuerunt: omnes, item, mare transierunt, *1. Cor. 10. c.* proinde in typo & figura baptizati sunt.

1. Cor. 10

Aduerte rursus, quod postquam per adulationem non potuerunt eum ad suas partes trahere, atrocioribus & minacibus verbis terrent, vt tandem diceret quod volebant, hoc est, confiteretur se esse Christum?

Respondit Ioannes dicens: *Ego baptizo in aqua, medius enim, &c.* Dicens, quem vos nescitis, significat ait de Palacio, enarrat. 45. vbi supra, quia non nitet Christus visibili pompa, qua Iudæorum magnates nitentur. At hic, quem vos, ô Iudæi, ignoratis, verè est, qui per baptismum suum mundi delebit peccata. Est enim agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Quamobrem cessare à reprehensione & inuestiuis contra me, quia nõ mihi vsurpo auctoritatem remittendi peccata quæ Dei solius est. Sed quod facio Israëlitas baptizando, præparatio quædã est, & velut meditatio quædam venturi baptismi, quem vobis donabit, qui inter vos conuersatur, à vobis alioqui incognitus. Propterea ergo aqua baptizo corpus, ille verò baptizando corpus baptizabit etiam mentem: illam abluendo à sceleribus suis. Verum, neque hunc baptismum, quem me exercere videtis, ex propria tentavi exercere auctoritate, sed Deus est, qui me baptizare in aqua misit. Non sum, sanè, Christus ille à Deo vnctus oleo lætitiæ præ consortibus suis, qui ille Sanctus Sanctorum à Daniele prædictus. Non sum Elias, qui præcursor erit secundi aduentus Christi, ad finale hominum iudicium: Non sum propheta ille, qui expectatur dominus prophetarum. Sed eius prænunciis, & vox verbi. Medius autem vestrum stetit, siue, in medio vestrum stat, vt apertior sit lectio, quam sequitur D. Cyprianus lib. 2. contra Iudæos, cap. 19. Quem vos nescitis, ait Ioannes, quasi dicat. Vobiscum moratur, & apud vos habitat, & vultum

*De Palacio enar. 45. vbi supra.**D. Cypri. lib. 2. cõt. Iudæos, c. 19.*

vultum illius videtis, & videndo exteriora, quid in illo lateat nescitis. Putatis esse filium fabri, & nescitis esse filium omnipotentis illius fabri, qui vniuersam rerum architectus est & fabricauit machinam. Putatis esse creaturam, & est verbum Dei, per quod facta sunt omnia. Quem vos nescitis, ait, sed huc venio, vt illum sciatis. Scitote ergo quod ipse qui post me venturus est, qui ante me positus est, meque potior est, me infinities prastantior est: Cuius vel calceamenta portare, vel corrigiam calceamentorum soluere, etiam procumbens, & humi iacens indignus sum. Quia quamuis hoc sit humile ministerium, id prestare illi sum plane impar. Hispanè Nomerezeo descalçalle. Nos vero vernaculè dicimus, *Il ne m'appartient pas de le deschaussier, ou ie n'en suis pas digne.* Sic Palacius in Ioannem.

Hic tempestiuè opportunèque de discrimine & differentia Baptismarum, Diui Ioannis Baptiste & Christi Domini, atque Apostolorum ab ipso delegatorum vt baptizarent, dicendum est Primùm omnium, Actorum cap. 19. solidè euincitur, alium esse baptismum Ioannis, à Christi baptismo his verbis: Paulus cum venisset Ephesum, & inuenisset quosdam discipulos, dixit ad eos, Si Spiritum sanctum accepistis credentes? at illi dixerunt ad eum. Sed neque si Spiritus sanctus est; audiuius. Ille vero ait, in quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt, in Ioannis baptismate.

Dixit autem Paulus; Ioannes baptizauit baptismum penitentiae populum, dicens: In eum qui venturus esset post ipsum vt crederent, hoc est, in I E S V M. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini I E S V. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Erant autem omnes viri ferè duodecim. Sic D. Lucas Euangelista, Actorum

D. Aug. scriptor Apostolicorum.
 20. 7. li. 5. Quid (amabo) clariùs dici potuit? Iam D. Augustini de baptis-
 mo cont. tom. 7. De baptismo contra Donatistas lib. 5. cap. 9. lucidissimam adiungam commentarium Baptizatos à Paulo, inquit, eos qui iam baptismum Ioannis baptizati essent, legimus, Act. 19. Non ob aliud, nisi quia Ioanis baptismus, non fuerit Christi baptismus, sed Ioanni à Christo concessus, qui Ioannis propriè diceretur. Idem eodem tomo contra Periliani lib. 2. c. 37. Ioanis baptismus, ait, alius fuit, Christi autem alius. Aliquantò eo senior D. Hieronymus in i.

in 2. Ioëlis nostri caput, tom. 6. Qui baptizati erant, inquit, D. Hiero baptismate Ioannis, iterùm baptizantur, imò verum baptismum accipiunt. Sic illæ duæ columnæ, duòque luminaria Ecclesiae. Quid igitur ad Magistrum dicemus? Is lib. 2. c. 4. sententiarum dist. 2. Qui, inquit, spem non posuerunt in baptismo Ioannis, & Patrem & Filium & Spiritum sanctum credebant, non post baptizati fuerunt: sed impositione manuum ab Apostolis super eos facta, Spiritum sanctum receperunt. Alij verò; qui non ita credebant, baptizati sunt baptismum Christi. Sic Magister. Verùm hac in parte Magister non tenetur communiter, vt annotatur in articulis eius, sub finem operis, siue in calce. Et merito quidem, quia baptismum Ioannis cum impositione manuum, aequipollere censet Christi baptismum, ita vt baptizatus baptismum Ioannis, non esset baptizandus. Quod tamen repugnat determinationi Sanctorum. Siquidem, vt idem Magister eadem distinct. litera E, scripsit preparabar homines vsu baptizandi Diuus Ioannes ad Christi baptismum, dictusque est baptismus Ioannis, Matth. 21. *Baptismus Ioannis vnde est? Quia ibi Ioannis operatio tantum visibilis erat, exterius lauantis, non inuisibilis gratia Dei interius operantis. Sed tamen & illa Ioannis operatio à Deo erat, & baptismus ille à Deo erat, non ab homine tantum: sed hominis dictus est, quia nihil ibi gerebatur, quod non ageret homo, deinde sequenti paragrapho: Baptismus autem Ioannis, inquit, in nomine venturi tradebatur. Sic Magister: vnde colligi facillè potest, post Ioannis baptismum, tanquam preparatorium, ac vt ita dicam, præcursorium, necessarium fuisse Christi baptismum, gratiae collationum, nempe ex opere operato (vt Theologorum aequum habet) conferens gratiam. Sic enim in Concilio Tridentino Sessione 7. Cantic. 8. decretum legimus. Si quis dixerit per ipsa nouæ legis Sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere: anathema sit. Rursus eadem sessione, De baptismo, Canon primus est huiusmodi: Si quis dixerit, baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum baptismum Christi: anathema sit. Constat itaque iure ac merito baptizatos iam à Ioanne, Christi baptismum, in peccatorum remissionem & expiationem, atque ad Spiritus sancti gratiam consequendam baptizatos fuisse. D. Cyrillus lib. 3. in Ioannem c. 57. Baptismus Ioannis ait, cum esset*

In Conc. Trident. Sess. 7. c. 8. De Sacramētis in genere lib. 2. c. 1. De baptismo. D. Cyrilus lib. 3. in Ioan. c. 57.

Theodoro-
retus 10.
1. lib. 1. in
Canti.
D. Grego-
rius Ho-
mil. 20.

Matt. 3.
& Mar-
t. ac Luc.
3. c. Not.
sedulo.

Act. 19.
cap.

esset imperfectus, introductorius ad perfectionem fuit. Ibidem, baptismus Ioannis ad baptismum Christi collatus, preparationis vim obtinebat. Theodoretum in cantica Salomonis lib. 2. tom. 1. audiamus. Ioannis baptisma vocat in aqua sola, figuramque baptismatis in Spiritu sancto & igne præmonstrans Ioannis baptisate baptizatos. Notum est illud D. Gregorij super Euangelium sequentis Dominicæ Luc. 3. Anno quinto decimo Imperij, &c. Sicut Christi præcursor prædicando: ita baptismum, quo peccata soluntur præcurrebat suo baptismate, quo peccato solui non possunt. Ibi paulò antè, Ioannes inquit, baptismum suum, in remissionem peccatorum dare non potuit. Remissio enim peccatorum in solo nobis baptismo Christi tribuitur. Sic illi. Nota valde apud Euangelistas, Matthæum, c. 3. Marcum c. 1. & Lucam cap. 3. de Christo Ioannem dixisse: Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto. Significat enim verbum futuri temporis manifestissimè, quod eos quos Ioannes baptizabat, nondum Christus baptizaret in presenti per Ioannis ministerium, sed quod eos futuro tempore post Ioannem baptizaturus esset. Est igitur antithesis inter baptismum Ioannis, & baptismum Christi, quod baptizet Christus, Spiritu scilicet operante remissionem peccatorum, & tribuente dona linguarum, vt patuit supra Act. 19. Ioannes verò baptizet aqua sine spiritu & sine remissione peccatorum, virtute nimirum baptismi sui. Nam sine spiritu non potest fieri remissio peccatorum, vt rectè veteres annotant. Quid enim obsecro aliud est, Ioannem baptizasse aqua, Christum verò baptizaturum in Spiritu sancto, quam Ioannem sic baptizasse aqua; vt in Spiritu sancto non baptizauerit, nec in remissionem peccatorum: sed solum Christum baptizaturum in Spiritu sancto? Quæ antithesim Paulus quoque clarissimè tradidit, quando dixit, quod baptizati à Ioanne in aqua in penitentiam, postea baptizati sunt in nomine Christi, hoc est baptismum Christi in remissionem peccatorum, hoc est, in Spiritu sancto, euidētissimè insinuans, quod qui baptizati erant tantum in Ioannis baptismum, non fuerūt baptizati in nomine Christi, hoc est in Christi baptismum. Falsissimum est igitur, quod tanto studio contendunt hæretici, per Ioannis externum ministerium, & per corporalem illam & sensibilem ablu-tionem aquæ, quam Ioannes exercebat, Christum baptizasse eos ipsos in Spiritu, quos Ioannes baptizabat aqua, quæ

quasi Ioannes dixisset: Ego baptizo vos, corporalis aquæ ministerium circa vos exercens: sed ille qui me fortior, est baptizat vos per spiritum, intus renouans vos, & abluens a peccatis. Est & hoc diligenter considerandum, Ioannem dixisse: Ego quidem baptizo vos in aqua, veniet autem fortior post me, Matth. 3. siue venturus est post me: ille baptizabit vos in Spiritu sancto. Quibus verbis aperitissimè significatur, quod fortior ille nempe Christus, nondum venerat, scilicet ad prædicandum & baptizandum: sed quod mox venturus esset, ac tum demum vbi venisset, baptizaturus esset, idque in Spiritu. Palàm ergo significatur, quod nondum baptizaret Christus, sed quod mox venturus esset ad prædicandum ac baptizandum. Dicens verò Baptista, Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3. Ego quidem baptizo vos aqua: Qui autem post me venturus est, ipse baptizabit in Spiritu sancto. Dilertè testatur, quod illi ipsi, quos ipse baptizauerat aqua in penitentiam, denuò Christi baptismum baptizandi essent. Deinde, Necessitatem baptismi Christi etiam iis indictam esse, qui baptismum Ioannis baptizari erant solidè & necessariò ex verbis illis generalibus Christi colligitur: Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum celorum. Quibus ex verbis generalibus non dubitat, optimus antiquitatis interpres, Augustinus, tom. 2. epistola ad Seleucianam, in ordine. 108. alleuerare Apostolos ipsos, Christi baptismum fuisse baptizatos. Etiam si scriptura non exprimat, vbi & quando factum sit. Et sanè de Petro satis hoc insinuauit Dominus. Ioan. 13. Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet, &c. Vbi intelligitur, quod iam Petrus baptizatus fuerat. Sic August. Qua de sententia, consulere poteris Decades sacras. Cõcione de ablutione pedum, tomo posteriore. Postremò, quædo Apostoli semel 3000. iterum 5000. ex turba credentium Iudaorū baptizauerūt, vt habetur, Act. 2. & 4. cap.) Dubium non est, quin in ea credentium turba plurimi fuerint baptismum Ioannis prius tincti, & preparati. Nec Apostoli tantam baptizantes multitudinem curiosè & scrupulosè inquisuisse leguntur, ne quis fortè in turba illa esset Ioannis baptismum baptizatus, quem nefas esset denuò aqua baptizari & spiritu. Prætermitto quod supra allatum est ex Act. 19. quod discipuli quidam qui Ioannis baptismum baptizatos se dicebant, iussi sunt à Paulo Apostolo, denuò baptizari baptismum Christi in aqua. Nec hic audienda est explicatio seu potius distinctio Domini Petri

Petrus Lombardi, Magistri sententiarum vulgò dicti, supra quo-
Lombardus non que producta, quæ iam olim reiecta est, & expuncta, tam-
reneretur hic. quam cum scriptura pugnans. Sequendus itaque D. Augu-
D. Augustinus stinus, qui to. 9. tractatu 5. in Euang. Ioan. asseruerat, dicens.
sim. to. 9. tract. 5. in Qui baptizati sunt à Ioanne, non hoc eis suffecisse, sed eis
Ioan. Euang. necessarium fuisse, vt denuò baptizarentur baptismo Christi.
gelium. Ita, quia non erat baptismus Ioannis baptismus Christi. Et
D. Cyprianus qui baptizati erant baptismo hominis conferui, oportebat, inquit, vt baptizarentur baptismo Domini. Concludo
de Bapt. Christi. igitur cum Diuo Cypriano martyre eximio ac Doctore
et manifesta. D. Cypriano Is sermone de baptismo Christi, & manifestatione
Tri-ni-tatis. Trinitatis: Supponit, inquit, ceruicem sanctam manibus
de Bapt. Christi. hominis, humilitas redemptoris, & licet plenam non ha-
et manifesta. beat virtutem, suscepit tamen Christus baptisma Ioannis
Tri-ni-tatis. Præparabat viam Domini Ioannes, lauando exterius cor-
Tri-ni-tatis. pora, vt præcederet exterius lauacrum, secuturum baptis-
Tri-ni-tatis. ma, in quo conferretur animarum ablutio, & peccatorum
Tri-ni-tatis. remissio. Præcessit quod erat ex parte, vt consummatio se-
Tri-ni-tatis. queretur. Vides lector luculentam florentissimam Cypriani
Tri-ni-tatis. (iuxta nominis *etymologiam*) sententiam, & constantem asse-
Tri-ni-tatis. rationem. Eadem est eius sententia lib. 1. ad Quirinum ad-
Tri-ni-tatis. uersus Iudeos, cap. 12. Quæ hætenus proposita fuerunt, de
Tri-ni-tatis. differentia baptismatum Ioannis & Christi, magna ex parte
Tri-ni-tatis. à Iudoco Rauestein Tiletano, Doctore Lauaniensi, altera
Tri-ni-tatis. parte Apologiæ seu defensionis Decretorum Concilii
Tri-ni-tatis. Tridentini, aduersus censuras & examen Martini Kem-
Tri-ni-tatis. nitij ministri Brunuicensis, muruarus sum, in explicatione
Tri-ni-tatis. Can. 1. De baptismo, quem in superioribus citauimus.

Idem lib. 1. ad Quirinum, aduersus Iudeos, ca. 12.
Iudocus Rauestei Louaniensis Doctor Pro Cõc. Tridentino part. 2. cõt. Kemnitium.
D. Chrysostomus, homil. 15. in 1. Ioannis cap. Heb. 7. et c. 8.

Et sanè eandem Baptistæ sententia, hoc loco clara est.
 Illam enim particulam, Qui post me venit, frequenter me-
 morat tantum dicens: Nolite putare rem ipsam in meo
 esse baptismo: Non sanè perfectum est, alius post me ve-
 nit alterum allaturus. Hoc tamen illius præparatio que-
 dam est, & præcessio. Res nostræ vmbre sunt, & imago a-
 lium venire oportet, qui veritatem afferat. Quamobrem
 illud, Post me venit, eius maximè ostendit dignitatem.
 Nam si id erat perfectum, nullus erat secundo locus. Sic
 Diuus Chrysostomus, homil. 15. in 1. Ioan. Simile pertractat
 in ea, quam ad Hebræos misit Epistola, Diuus Paulus Apo-
 stolus, cap. 7. argumentum. Si, inquit, consummatio erat per
 sacerdotium Leuiticum, quid adhuc necessarium fuit, secundum
 ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secun-
 dum

dam ordinem Aaron dici? Item cap. 8. si prius testamentum,
 nampe Petrus, ait, perfectionem intulisset, non vnique secundi, ni-
 mirum Noui testamenti, locus inquireretur. Dicendo autem no-
 num, cetera prius. Quod autem antiquatur, & senescit, pro-
 pteritum est. A simili liceat de Ioannis baptismo, in
 comparatione ad Christi baptismum, qui successit illi, asse-
 rere & indicare. Nunc explicanda sunt ac benignius in-
 terpretanda, aliquot Veterum autoritates, quæ in speciem
 & iuxta apparentiam videntur Ioannis baptismum
 adæquare parèmq; facere cum baptismo Christi. Scribit
 enim Egesippus de excidio, libro secundo, capite duode-
 cimo, Ioannes Baptista, etiam baptismum propter purifi-
 cationem animæ & corporis instituerat. Igitur par fuit &
 equalis Christi baptismo ad animæ scilicet abluendas sor-
 des. Respondeo, ministrabat quidem baptismum propter
 purificationem animæ, ratione videlicet pœnitentiæ, non
 autem ex opere operato (vt loquuntur.) Item D. Cyrillus
 Hierosolymitanus Catechesi tertia. Baptismus Ioannis, in-
 quit, ab igne comminationis liberabat. Ergo cœquatur
 baptismo Christi? Respondeo id intelligendum ratione
 prædicationis pœnitentiæ. Idem rursus, Catechesi mysta-
 gogica 1. Ioannis baptismus peccatorum condonationem
 præstabat. Respondeo pari modo, intelligi operere dif-
 feren-tiæ virtute pœnitentiæ, quam prædicabat, ex opere (vt
 loquuntur in Scholis Theol.) operantis, interim non dabat
 nec conferebat adoptionem filiorum, & remissionem pec-
 catorum, ex opere operato. Consimiliter exponendus est
 Prudentius, Pœta Christianus, Cathemerinon, in hymno
 ieiunantium, qui de Ioanne Baptista sentire videtur, quod
 eius baptismum spiritum contulerit, ita enim cecinit:

Sacrato in flumine

Veterum piatas lauit errorum notas,

Sed tincta postquam membra deiacauerat

Cælo resurgens influebat Spiritus Sic ille ibi.

Tu verò expone, quod lauit preparando, & disponendo
 animos ad pœnitentiam: Quod autem dicit de descensu
 spiritus sancti, interpretare, respectu ac ratione soli? Chri-
 sti, super quem à Ioanne in Iordane baptizatum, in specie
 columbæ Spiritus sanctus descendit, ac super eum mansit,
 audiuitque Ioannes vocem dicentem: *Hic est qui baptizat,*
nimirum in Spiritu sancto, nedum in aqua. Aliàs falsum esset
 quod de Spiritus communicatione hic dicitur à Prudentio

E 2 in bap

Egesippus de excidio Hierosolymitano lib. 2. cap. 12.

D. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 3. Idem Catechesi Mystagoga 2.

Prudentius Cathemerinon in hymno ieiunantium.

Ioan. i. c. in baptismo Ioan. Iam ad contextum nobis regrediendum est, ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est. Cuius non sum dignus ut soluam eius corrigiam calceamenti. Dicens, Post me venturus est, indicat conceptionem post
Luc. i. c. Ioannem mense sexto, ut **Luc. i. bis** annotatur: Quod vero subiicitur, Ante me factus est, hoc est honorabilior, ac si dicitur. Ante me positus. Post me ergo venit, quia postmodum natus. Ante me autem factus est, quia mihi praelatus.
Eusebius Obseruat praesenti Euangelio Dom. 4. Aduentus Eusebius
Emissen^o Emissen^o, quod particula Ante, hoc in loco non temporis, sed ordinis habet significationem. Venerabilis Beda similiter
praesenti in Ioan. i. cap. Ante me factus est, &c. Ante, inquit, non ad
Euang. ordinem temporis, sed ad distantiam pertinet dignitatis.
Dom. 4. Iuxta quod Genes. 48. scribitur. Constituit Ephraim ante
Aduentus. V. Be Manasse. Manasses tamen maior natu erat. Poteratque
da in Io. ille dicere; Qui post me venit, ante me factus est, id est
1. cap. Qui post me natus est, potentia me antecessit. Et D. Chry.
Gen. 48. post. hom. 12. & 15. in Ioan. Ante me factus est, id est, clarior
D. Chry. est & honorabilior. D. Gregorius Homil. 7. exponit: Ante
Isid. me factus est, hoc est, mihi praelatus est, & ante me positus.
mil. 12. in Simpliciter autem haec explicat Philippus postea
Ioannem Conc. 2. Huius Dominicæ: Sic enim scribit: Haec verba
Ch. 15. Ho Ante me factus est, intelligi non possunt de Christo, ut
mil. Deus est. Nam ut ait B. Athanasius in Symbolo: Filius a
D. Greg. Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Non
Homil. in creatus, quia quod creatur, nihil antea fuisse intelligitur,
Euang. ut mundus, qui ex nihilo creatus est. Christus autem ab aeterno
septima. fuit Deus dicente Apostolo: **Heb. 13.** Iesus Christum
Philippus veri & hodie, ipse & in saecula. Neque etiam factus dicendus
Diez. est filius Dei: quia facere praesupponit materiam, quae in
Conc. 2. Christo, ut Deus est, non inuenitur. Est enim Deus actus
Dom. 3. purus, ab omni materia secretus & separatus. Sed genitus
Aduentus. est, quia generatio substantiae communicationem praesupponit: Et quia Pater totum suum esse filio communicat, &
B. Atha filius per intellectum patris producitur: ideo dicitur genitus.
nafius in Quod si ante factus dici non potest, quoad diuinitatem, dici, quoad
Symbolo. humanitatem videtur falsum, quia Diuus
Heb. 13. Ioannes sex menses habuit, antequam Christus conceptus
cap. est, ut declarauit Angelus sacratissimæ Virgini, dicens:
Luc. i. **Luc. i. Et hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis, &c.** Respondeo, Ante me hoc loco significat citius quam ego, factus fuit homo: quia in instanti incarnationis factus fuit homo,

homo. Confite totum priorem nostratum Decadam Sacrarum Homilia omnium postrema de Virg. annunciatione. Quemadmodum si quis duo vasa aurifici facienda daret, & vnum quidem breui perficeret, alterum vero longiori temporis spatio: diceremus: Antè fait hoc factum, quia breuiori tempore factum est. Hæc Philippus Diez, Franciscanus, Lusitanus. Nota est loquendi formula qua trinitus vsus est Apostolus, **Galat. 4. cap. Misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, &c.** Factus vero (quarum ad sanctissimam eius carnem attinet) dicitur ante Ioannem: hoc sensu, quia in sacra virginis aluo, & vtero, Spiritus sancti opere, in instanti organizatum est corpus Christi, atque sanctissima anima illi; ad virginis consensum: **Fiat mihi secundum verbum tuum. Luc. i. infusa.** Tuncque in momento & instanti, ut **6. beatorum** scribit **Ioan. i. c.** **Verbum caro factum est.** & foemina (gremio vteri sui circūdedit virum) perfectum, omni scientia, omni gratia, **Hierem. 31. cap. Iesai. 7.** Christum Iesum Immanuel, **Iesai. 7.** Verum Deum, ac perfectum hominē. At vero Ioannes Baptista per temporum iaterualla ac spacia, in sterili Elizabethæ anus vtero effingebatur & efformabatur, atque 46. diebus, si Physicis creditur, materia Embryonis organizabatur: Christus autem, ab instanti conceptionis suæ, fuit perfectus vir, plenus gratia, plenus scientia, & denique ab initio sui conceptus secundum portionem aeterni superioris, beatus, vsus habens liberi arbitrii. Quibus de articulis plenissimè in tertio sententiarum libro agitur. Non sic Ioannes, nec quiuis alius. Bene ergo, Ante me factus est, de Christo dixit idem Ioannes. Quasi dicat, tantum me superat, ut dignus ipse non sum, quasi seruus ad filium Domini comparari. Hoc enim, ut arbitrò significat, non esse dignum, qui corrigiam calceamenti eius soluat. Dignus non sum, ait Ioannes, illi hoc minimum prestare obsequium, quod est soluere corrigiam calceamenti. Soluere enim calceamenta vilissimi serui officium est, inquit, **hom. 15. os aureum** vulgò cognominatus Chryf. in Ioannem tom. 3. Erubescat tandem praesumptio, & superbia nostra. Ioannes siquidem, quo inter natos mulierum non surrexit maior, dicit se indignum soluendo Christi calceamento, & tu dicis te dignum pontificatu & sacerdotio, Tu; inquam, multis onustus peccatis ac criminibus, multa circumdatus infirmitatis & insufficientiæ

cinentia mole & caligine, te dignum ducis, qui corpus Christi tractes? Non sum dignus dicebat Ioannes. Huius exemplo discaat sacerdotibus, cum ad tremenda altaris mysteria accedunt, quo timore & reuerentia accedere eos oporteat: quando is qui ab vtero matris Spiritu sancto plenus erat, indignum se esse fatetur, qui ad pedes Domini procumbens, corrigiam soluat calceamentorum eius. Memineris quoque Centurionis dicentis: *Matth. 8. ca. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum, &c.*

Mat. 8. c.

Magna profecto ac à nobis imitanda Ioannis humilitas

Ecol. 3. c.

Eccles. 3. Quanto magnus es, humilia te in omnibus: & coram

Prou. 3.

Deo inuenies gratiam. Ille, ut ex versione 70. Prouerb. 3. cap.

ex 70. in-

habetur. Κύριος ὑπερηβάς ἀνιράσσει, τανυκίς δ, διδύκω

terpre.

χάρις. Hoc est, Deus superbis & inflatis sine elatū resistit.

versioe.

humilibus autem dat gratiam. Quod Iacobi 4. cap. & 1. Petr.

Iac. 4. &

5. repetitum legimus. Hic multa congererem de virtute

1. Petr. 5.

humilitatis, nisi in Decadibus nostris ipsarum quamplurima

cap.

ad id factientia & conductentia argumentum, iam Deo

Michaël

benè propitio collegissemus. Finem dicendi faciam, si Mi-

de Pala-

chaëlis de Palatio, loco supra recitato, verba, coronidis vis-

tio in Ioā-

ce ac loco hic apposuerō. D. Gregorius, inquit ille, hæc

nem ubi

verba, Non sum dignus soluere corrigiam, ad allegoriam

supra.

vertit. Legimus enim in libro Ruth. ca. 4. Booz soluisse cal-

D. Greg.

ceamentum propinquieris viri, cui ex iure debebatur Ruth in

pr asēti,

uxorē, & in testimoniū, quod propinquier resignabat suū

Homi. 7.

ius in Booz, soluit Booz eius calceamentum. Et in Dent. c.

videli-

25. Mulier item, illius soluebat calceamentum, qui eam accipe-

ret.

re in uxorem debebat iure propinquitatis, Nolens autem coniu-

Ruth. 4.

gium, mulier illius calceamentum soluens, & in illum expuens,

cap.

soluebatur à debito propinquitatis, ut alteri nubere liberi

Dent. c.

posset. Itaque siue vir siue mulier, per solutionem cal-

25.

ceamenti, siue per excalceationem alterius propinquo-

ris, soluebat propinquitatis maioris matrimonij iura. Io-

annes igitur verbis prenotatis significans se esse indignū

accipiendi Ecclesiam in sponsam, inquit, se esse indignum

soluere calceamentum Christi. Verū hæc allegoria e-

gregiè conueniret, si Christus, sponsus legitimus ipsius

Ecclesie (Qui enim habet sponsam sponsus est, dicebat amicus

Ioan. 3. c.

sponsi. Idem Ioannes nempe, de Christo Domino, Ioan. 3.) no-

luisset Ecclesiam in sponsam, quam tamen maximè vult.

Nam sacramentum hoc magnum est, dico in Christo & in Ec-

Eph. 5. c.

clesia. Christus dilexit Ecclesiam, & seipsū tradidit pro ea. Ephe. 5.

Secua

Secunda allegoria est: Non sum dignus soluere, id est, participare vnionem hypostaticam diuini verbi & nostræ humanitatis: Siquidem hæc vnio, est tanquam corrigia quædam ligans seu vnens diuinum verbum cum carne humana. Sic ibi. Huc refert, quod Euangelicus Propheta,

Mat. 3. cap. uaticinatus est, Generationem eius quis enarrabit? Isa. 53.

Quod non solum de generatione diuinitatis, sed etiam

(de Leone magno interprete) de natiuitate ex virgine, & in-

carnationis sacramento ac de nouitate partus virginæ

merito intelligi debet. *O admirabile commercium, creator ge-*

neris humani, animatum corpus sumens de virgine nasci digna-

tus est, & procedens homo sine semine, largitus est nobis suam

deitatem. Itaque sancta mater canit Ecclesia. Nouum est hoc,

rarum, atque mirabile. Et quis dignè tantum sacramentum

explicare poterit? Baptista huic negotio imparem se inge-

nuè proficitur. Ecquis vnionem illam admirabilem effari,

& explicare suffecerit? O Christe Emmanuel, qui per vi-

scera misericordie tue uisitasti nos, ô Oriens, ex alto: Qui-

que propter nos homines, homo ipse factus es. Qui deni-

que ut nos Deo coniungeres per carnis contubernium, ex

illibata virgine nascendo formam nostri corporis sumpsi-

sti. Formam serui accipiens, habitu inuentus ut homo, Philipp. 2.

Tu, inquam, & φιλάνθρωπος, per mysteriū incarnationis tuæ,

libera me Domine, Amen.

HOMILIA XXXII.

DOMINICA QUARTA

Aduentus.

Anno 15. Imperij Tiberij Cesaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, terrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius tetrarcha Ituræ: & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilina tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto. Et venit in omnem regionem Iordanis, predicans

E 4 baptis

baptifmum poenitentiae in remiffionum peccatorum, ficut fcriptum eft in libro fermanum Ifaie prophetiae.

Luc. 3. c.

L V C . C A P . I I I .

Malach. c. 3.

Qum praecursoris Chrifti aduentus atque praedicationis ipfius exordiū, adeo celebre ac folēne fuerit, vt de eo etiā Malachius, cap. vaticinatus fuerit, dicens: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te : D. Lucas idē hoc

loci, non fine magno circumftantiarum temporis, loci, ac perfonarum apparatu & fplendore fiue pompa, D. Ioannis exitum a deferto defcribit, qui praedicaturus poenitentia atque Chrifti aduentum praenuntiaturus adueniret. Dicit ergo: Anno 15. imperij Tiberij Caeſaris. Iſte Auguſto Caeſari (cuius imperij temporibus natus fuerat Chriftus) immediate ſucceſſit,) vt Romana narrat hiftoria) ac eius ipſius tempeſtate, cum monarchiam per annos quindecim obtruiſſet, Ioannes Baptiſta, annum agens aetatis ſuae trigefimum praedicare coepit, qua in aetate Chriftus quoque conuocandi ſuſcepit officium, ſicut eodem c. Lucas aſſeruat, dicens: Ipſe I e s u s erat incipiens quaſi annorum triginta, &c.

Luc. 3. c. ca. 1. D. Hier. prologo, in Ezechielem.

mensibus verō ſex duntaxat, vt habetur, c. 1. Ioannes ſenior erat Chriſto Domino. In hac aetate annorum 30. aſſerit D. Hieronymus prologo in Ezechielem, praedictam vatem mirabiles viſiones habuiſſe, ac praedicationem ſuam exorſum. Verum percontaberis, Cur annum imperij nominauit, nō autem regni? Quoniam Romani primum quidem a regibus gubernabantur, ſed ob tyrannidem Tarquinij vitium eorum regis, noluerunt reges in poſterum acceptare, verum regibus exactis, per Conſules, quos ipſi eligebant, regebantur. Tandem Iulius Caeſar, qui primus Romanum uſurpauit ac inuaſit imperium, cum ſciret nomen regis illis eſſe exoſum, noluit rex appellari, ſed Imperator. Ideo que nunc imperij dixit Euangelifta, non autem annos regni Tiberij. Interim, Imperatoris nomen quam Regis longe arrogantius videtur: Regere ſiquidem & gubernare ſubiectos, maiorem pre ſe fert clementiam, ac humilitate, lenitatemq; , quam imperare & praecipere. *Baridus*, quaſi *Baridus* fulcimentum, ſuſtentaculum, & populi ſtabili men

mentum exponitur. *Hinc Sap. 6. Rex ſapiens ſtabilimentum eſt populi.* *πρωτα λαων*; paſtorem populorum regem diuinus appellauit Homerus, de Agamemnone verba faciens. Imperator autem graue quid ac, vt ita dicam, imperioſum, ſignificat: atque tremendum. Aeterna diſpoſitio vniuerſalis, vniuerſalis Monarchae dignitate in ſacris nomine Regis, & eius qui eſt populi baſis, aut paſtor procuratorque non Imperator vocari voluit. Hic Imperator Tiberius referente Suetonio in eiufdem vita §. 42.) In caſtris tyroniam, propter nimiam vini auiditatem pro Tyberio, Biberius, pro Claudio, Galdius, pro Nerone, Mero, vocabatur. Eum libidini deditum, §. 43. & 44. ad prodigium vsq; ac porrentoſae luxuriae vetulum hircu, §. 45. depingit. Quid aliud auariciam, rapinas ac coſcuſſiones, odium, ac crudelitatem eius in proximos ac conſanguineos, ex eodem Suetonio opus eſt hic commemorare & tranſcribere? Sequitur in textu: Procurante Pontio Pilato Iudaeam, &c. q. d. Euangelifta. Iam non eſt rex in Iudaea, nō eſt ſceptrum regale, non eſt corona. Sed quid? procurator quidam ſiue prorex, (Gallice *Viceroy*) quem hodie quidem conſtituit Imperator, quemque ſequenti die, ſi eius ſedeat animo, illique libuerit, auferet: Ipſe autem non natura ſeu origine Iudaeus eſt, ſed ex populo Gentilitio, & alienigena eſt. Inſinuat itaque Euangelifta ex prophetarum oraculis & vaticiniis, Chriſtum eſſe Meſſiam, quem Iudaei expectabant. Duae ſiquidem extant prophetiae, quae omnium conſenſu de Chriſti aduentu intelliguntur. Prior exprimit venturum eſſe Meſſiam, quando ablatum erit ſceptum de Iuda, *Genef. 49. Non auferetur ſceptum de tribu Iuda, &c. Gen. 49.* Poſterior aſſerit hunc Meſſiam, magnum futurum Prophetam, & oriundum ex Iudaico populo. *Deuter. 18. Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum tuorum, &c.* Cum igitur tunc temporis nullus eſſet rex in Iudaea, & qui tunc rerum potiebar, regimenq; Iudaici populi obtinebat, ac nomine Imperatoris Tiberij, Iudaeam tunc procurabat Pilatus, nō naturalis Iudaeus, ſed Gentilis eſſet, ipſo affirmante, *Ioan. 18. Nunquid ego Iudaeus ſum?* quaſi dicat, Non. Conſequitur neceſſario, ex ſupra citatis prophetarum, Iacob Patriarchae ac legiſlatoris Moſis oraculis: Chriſtum in lege promiſſum iam adueniſſe, & eum eſſe Ieſum aeterni Patris filium. Subditur ſtatim in textu: Tetrarcha Galilaeae Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Iuruae, & Lyſania Abilinae tetrarch

Sap. 6. Homer & Iliade. Suetoni in Tiberio Caes. §. 42. & 43. ac 44. & 45.

trarcha, &c. Post Herodis magni decessum contentione orta de regni successione, Cæsar in aliquot partes regnum Iudæorum diuisit ac diftraxit, dans Archelao (qui pro Herode Alcalonita patre suo regnauit in Iudæa, *Mat. c. 2.*) Iudæam, Herodi Galilæam, & Philippo Ituræam, & Trachonitidem regionem. Lyfania autem tum temporis Abilinam moderabatur ac gubernabat regionem. Sicq; Tetrarchæ facti sunt. Tetrarchia enim apud Græcos, quarta pars regni siue principatus est, & Tetrarcha vocatur princeps quartæ partis regni: Cùm verò Archelaus, qui in Iudæa regnabat, relegatus eſſet, & ab administratione Iudææ eiectus rûc per Ethnicos procuratores gubernata fuit Iudæa. Quorum vnus fuit Pilatus. Et Iudæorum quidem proprius Historiographus Iosephus, sub finem lib. 1. de bello Iudaico his de rebus sic diſſerit: Herodes successorem quidem Archelaum natu maximum, Antipæ fratrem, scripsit (in testamento) Tetrarcham verò Antipam. Rurſus, in testamento Philippum quidem heredem Trachonis, proximarumque regionum: Tetrarcham verò, sicut ſuprà diximus, Antipam: Regem autem Archelaum scripſerat: eisdemque anulum ad Cæsarem ferre mandauerat, assignatamque regni administrati noticiam. Omnium namque dispositionum suarum dominum & confirmatorem Cæsarem esse voluit. Cætera verò seruari iuxta superius testamentum. Sic Iosephus. Quid autem Cæsar disposuerit vel qualiter circa hoc negotium, author præfatus lib. 2. de bello Iudaico, ca. 4. ex versione Gelenij sic explicat: Cæsar patribus auditis Romæ, mediâ regni partē sub Ethnarchia nomine dedit Archelao: etiam regem, si se dignum præbuiſſet, facturum esse pollicitus. Reliquam verò dimidiam in duas Tetrarchias diuisit, duobusque aliis Herodis filiis attribuit: vnam Philippo, alteram Antipæ, qui cū Archelao de regno certauerat. Huius parti ceſſerat & Galilæa: Trachō Philippo destinata est: Archelai verò Ethnarchia Iudæam omnemq; Iudæam & Samariam habebat. Hæc Iosephus. Qui rursus prædicti lib. c. 6. indicat, Nono principatus sui anno, Archelaus à Cæsare in exilium pulsum Viennâ Gallicæ ciuitatē: patrimonium verò eius sicco Cæsaris adiudicatum. Sic Iosephus, vbi ſuprà, & in antiquitatum Iudaicarum libr. 17. De Pilati regimine, cap. 8. lib. 2. Belli Iudaici ita edisserit: Archelai Ethnarchia in prouinciam redacta: Reliqui, id est, Philippus & Herodes, qui cognomi-

naba

nabatur Antipas, tetrarchias suas regebant. Delato autem ad Tiberium Romano imperio post mortem Augusti, qui præfuit rebus annis septem & quinquaginta mensibus sex & diebus duobus (quod bene nota) manserunt in tetrarchiis suis. Herodes ac Philippus. Missus autem à Tiberio in Iudæam Pilatus, curandam accepit regionem. Deſuncto autem Tiberio post regnum annorum duorum & viginti, sex mensium trium dierum, succedens in imperium Caius Cæsar, abſoluit Agrippam vinculis & Tetrarchiam Philippi, (iam enim is decesserat) ei tradidit, regemque appellauit. Is erat Agrippa filius Aristobuli, quem pater Herodes interfecit: qui ad Tiberium Romam venerat. Sic ibi Iosephus. Colligo, cum teste Eusebio in historia Eccl. anno 42. Augusti Cæsaris natus sit Christus, ac similiter Ioannes: & Augustus 57. annis regnauit, Ioannes autem exiit prædicaturus anno 15. Tiberij, (vt hic dicitur) manifestè proinde constat, Ioannem trigessimum egisse annum, quando iam incepit prædicare: Nam quindecim Octauiani Augusti, & quindecim Tiberij trigessimum numerum implent: Qua in ætate Christus & Ioannes successiue exierunt prædicaturi ac in publicum prodierunt, vt ſuprà insinuatum est. Cæterum tres isti tetrarchæ Herodes, Philippus, & Lyfania, putantur à plerisque fuisse tres filij Herodis maioris. In eaque est sententia Eusebius in Chronicis, ad annum Domini 7. scribens ita: In Herodis demortui locum filius eius Archelaus ab Augusto substituitur, & Tetrarchæ fiunt 4. fratres eius Herodes, Antipater, Lyfias & Philippus. Sic ibi: Ille tamen in historia Ecclesiastica tres nominauit duntaxat: Herodem, Lyfaniam, & Philippum, lib. 1. cap. 10. Ruffino interprete, Ex testamento Herodis, inquit, adiudicante etiam Cæsare Augusto, regni Iudæorum successor exiit Archelaus, & post decem annos imperio deiectus à Iosepho narratur (lib. 17. antiquit. c. 35. ex Gelenio.) Et Philippus ac Herodes iunior fratres, cum Lyfania in tetrarchias diuisum Iudææ regnum regebant. Et sequenti cap. 11. hist. Eccl. Eusebius affirmat ex Iosephi probatissimi historici testimonio. Duodecimo autem Tiberij Cæsaris Iudææ procuracionem suscepisse Pilatum, consonanter autem in his cum historico, Euangelio lista concordat hoc loco d. Anno 15. imperij Tiberij, &c. in quo quartus erat Pilati procuracionis annus, cum Lyfania Iudææ tetrarchæ haberentur, Herodes & Lyfania

& Philip

Nota 1.

Euseb. in hist. Eccl. lib. 1. cap. 2. ex versione Ruffini. c. 11. eiusdem lib.

Eusebius in Chronico.

Idē hist. Eccl. lib. 1. c. 10. Ruffino interprete.

Iosephus lib. 17. ant. Iud. 5. c. ex Gelenio.

Eusebius in hist. lib. 1. c. 11.

& Philippus; Dominum & saluatorem nostrum fuisse antiorum 30. quando ad Ioannem baptizandum aduenit: Tunc enim initium Euangelicæ prædicationis instituit. Hæc ille. Opinio Eusebij in Chronicis stare non potest.

*Iosephus
antiquit.
li. 17. c. 10*

*Idem anti-
quit. lib.
14. c. 23.
Gelenio.
lib. 15.
ca. 4.
eiusdem
historici.*

Primo, quia Antipatrum superstitem facit Herodi, contra veritatem historiæ. Quandoquidem (ex Iosepho antiquit. lib. 17. cap. 10.) quinta die postquam Antipatrum filium occidit Herodes, vita defunctus est, ex quo à Romanis idem Herodes, rex declaratus est anno 37. Sic ibi. Adde quod; Lysias ille, vel (vt scribi debuit) Lysanias; non erat frater Herodis & Philippi, sed (ex Iosepho lib. 14. cap. 23. Gelenio) filius fuit Ptolemæi Mennæi, cuius in principatu successor fuit. Verum, quia idem libr. 15. capit. 4. asserit Lysaniam Ptolemæi filium, ab Antonio Cleopatra suâ interfectum; (cùm enim ingressa esset cum illo Syriam, statim cõgitauit quomodo eam possessionem suam faceret.

Nam Lysaniam Ptolemæi filium interfecit: causata eum studere rebus Parthis. Hæc illa.) Existimauerim facile temporis decursu filium fortasse; aut nepotem sibi cognominem & æquiuocum tetrarchiam obtinuisse. Coniecturam meam propono, nihil interim affirmans in re mihi dubia. Porro de tetrarchiæ vocabulo quidam sic existimant. Diuissse Augustum regnum Herodis in 4. partes, & 4. filius filiis singulis vnam partem dedisse; quorum pars ea quæ Archelao obtigerat; illo expulso Pilati procuratori assignata sit. Verum hæc sententia partim ex nomine tetrarchæ; partim ex istorum 4. enumeratione; Pilati scilicet, qui Archelai parti præsidebat; Herodis; Philippi & Lysanæ; occasionem sumens, facile refellit: Siquidem Herodis regnum in tres tantum partes fuit ab Augusto secundum testamentum patris tribus diuitatibus superstitibus filiis diuisum mediæ parte scilicet assignata Archelao; duabus verò reliquis partibus distributis Herodi & Philippo. Non enim Lysanias filius fuit Herodis vt supra dictum est, sed portioem Lysanæ; eiusque interempti ditionem, (quam Zenodorus quidam conduxerat, ex Iosepho lib. 15. cap. 13. Illamque regionem ab eo tum etiam superstitite ablatam; Herodes acceperat à Cæsare nimirum Augusto; & Zenodoro mortuo apud Antiochiam Syriæ; Cæsar huius portioem sanè non contemnendam; donauerat magno herodi) putauerim ego, ex Rom. Imperatoris

*Iosephus
antiquit. li.
15. c. 13.*

prouisione, quendam Lysaniam vocatum, sortitum fuisse, qui exprimitur hoc loco tetrarcha Abilina (sub.) regionis. Et quamuis tetrarchiæ nomen à regni siue gubernationis quarta portione omnino videatur esse desumptum: non tamen tetrarchia semper quartam partem regni, vel principatus significat, sed potius magistratum & dignitatem siue gubernationem. Et sicut in *αρχος*, præfectus, *πριγκιπας*, sic & tetrarcha magistratus nomen est. Inde, Iosephus lib. 15. cap. 13. scribit Herodem Phærori suo fratri à Cæsare tetrarchiam impetrasse, de suo regno decisis centum talentorum redditibus, vt etiam siquid fatale sibi accideret, in tuo essent res illius; neque subijceretur Herodis filiorum imperio. Iterum (lib. 14. c. 23. Gelenio) Antonius in Syriam prouinciam veniens Herodem cū Phasælo ambos fratres tetrarchas constituit, & Iudæorum eis commisit gubernacula, idque priusquam Herodes rex à Romanis declararetur. Plin. l. 5. c. 18. In Decapolitana regione à numero oppidorum siue urbium, sunt tetrarchia regionum instar singularæ, & in regna contribuuntur, Trachonitis, Paneas in qua Cæsarea, Abila, Arca, Ampeloëza, Gabe. Idem cap. 23. De Cœle Syria Ituræorum gentem nominat, & tetrarchias in regna descriptas barbaris nominibus 17. Proinde videri potest Syriæ administrationem quadripartitam fuisse, & præfides illarum regionum tetrarchas appellatos fuisse. Deinde illis amplius diuisis & aucto portionum numero, primò datum nomen permanuisse. Esse autem tetrarchiam principatum ad instar regni, vt supra citata indicant Plinij loca. Esse tamen tetrarchæ nomen inferius nomine regis satis significat Iosephus lib. 18. c. 8. Gelenio interprete, Caius Cæsar imposto in Agrippæ caput diademate tetrarchiæ quæ Philippi fuerat, regem constituit, adiecta Lysanæ quoque tetrarchia, & pro ferrea cathena dedit ei auream pari pondere. Sequitur, cap. 9. Herodias autem Agrippæ soror nupta Herodi tetrarchæ Galilææ atque Perææ, inuidebat fratri hanc potentiam (regiam sub.) quem in celsiore quàm maritum cerneret fastigio: ornatum regis insignibus. Ergo Romam Herodes tetrarcha profectus est Herodiadis instinctu, quò regiam dignitatem ab Imperatore acciperet & obtineret: sed contra contigit, quia ademptam illi tetrarchiam ad Agrippæ regnum adiecit: Herodem verò perpetuo damnauit exilio, bello Iud. apud Lugdunum urbem Galliæ. Ex eodem lib. 2. de bello

*Iosephus
lib. 14. c.
23. anti-
quit. ex
Gelenio.*

*Plinius
lib. 5. c. 18.
ca. 23.*

*Iosephus
antiquit. li.
18. c. 8. ac
9. c.*

*Iosephus
lib. 2. de
bello Iud.
c. 8.*

Iudaico

Iudaico capite octauo, Caius Cæsar absoluit Agrippam vinculis & tetrarchiam Philippi (iam enim is deceſſerat) & tradidit regemque appellauit. Irritabat autem maxime Herodem tetrarcham in ſpem regni Herodias vxor, dicens, quia per id quod noluerat ad Cæſarem nauigare, careret poteſtate maiore: Nam cum Agrippam ex priuato regem feciſſet, quomodo dubitaret illum ex tetrarcha eodem honore donare? Item lib. 19. antiquit. cap. 4. Gelenio interprete Claudius imperator Caio ſuccedens, Agrippam in regno per Caium ante conſeſſo confirmauit addita in ſuper Iudæa & Samaria, quod olim ad eius aui Herodis regnum pertinuiffent. Has igitur velut familie debitas reſtituit. Abilam autem & ſinitimam eius ditionem in Libano, quæ Lyſania fuerat, adiunxit de ſuo. Item lib. 20. cap. 5. Claudius Imperij ſui anno 12. Agrippam filium prænominati Agrippæ donauit Philippi tetrarchia & Batanæa, adiuncta hiſ Trachonitide cum Abila: quæ tetrarchia Lyſaniæ fuerat. Sic ſibi. Nota ſedulò, quod Romani nomen regis alicui concedere oderant, ob perpetratas iniurias à primo Herode Aſcalonita, qui rex dicebatur. Et tetrarchas appellauerunt, & ſi vnuiquifque in ſua tetrarchia ſceptrum quaſi regale teneret, reſeruata ſemper imperio Romano ſuperioritate coërcendi & priuandi huiuſmodi tetrarchas.

Primò igitur loco præſidem Romanum ponit tanquam ſuperiorem omnibus, deinde tetrarchas: vt omnibus innotelcat non habere Iudæam ſuæ gētis naturalem regem. Poſtremò principes ſacerdotum nominat: qui iam tunc alternis vicibus ſibi inuicem ſuccedebant (cum tantum vnus deberet perpetuò eſſe ſummus ſacerdos de genere Aarò). Tunc verò non ſine pretio ſocer & gener Annas & Caiphas ſacerdotio præerant. Ceſſauerat iam regnum, & ſacerdotium venale habebatur, ſymoniacè comparatum ab iis duobus: Sicque tempore quo beatus Ioannes Baptiſta prædicare cepit, erat Pōtifex Annas, anno verò quo mortuus eſt Chriſtus pontificatum obtinebat Caiphas, ac præterea vtrumque Euangelifta commemorauit.

Aduerte (amabo) omnes iſtos principes & ſacerdotes flagitioſos fuiſſe ac ſceleratos homines, & ex conſequenti arguere licet populum indiſciplinatum, ac corruptiſſimum tunc vigiſſe mores, cum nulla iuſtitia ſibi aliquem vendicaret locum: attamen repertus eſt vnus Ioannes, omnibus

omnibus virtutum refulgens ſplendoribus. *Sicut temporibus Noè, cum eſſent omnes corrupti, ipſe inuentus eſt iuſtus, Genef. 7.* Numerantur verò principes & ſacerdotes, quia Chriſtus non ſolum rex erat, ſed etiam ſacerdos. Sed cum maiore digni ſint honore ſacerdotes, quàm principes ſæculares, vice verſa tamen Euangelifta prius principes nominauit, quàm ſacerdotes, vt videas quantum de alicuius dignitate & honore peccata minuant. Fuerunt namque hi duo Pontifices Symoniaci, atque adeò vicioſi, vt illis nequiſſimi ſæculares præferantur.

Hiſ igitur calamitoſis & miſerandis temporibus eximij prædicatores venerunt, Chriſtus nimirum & baptiſta. *Factum eſt inquit, verbum Domini ſuper Ioannem in deſerto, &c.* Obijcies (forte) cum Chriſti natiuitatem idem Euangelifta cap. 2. deſcriberet ſolius Auguſti Cæſaris meminit. Cur ergo & Tiberij Cæſaris ac tetrarcharum Syriæ nec non Pontificum hoc loco mentionem fecit? Reſpondeo. Cum Chriſtus naſceretur, ſumma pace gaudebat vniuerſus orbis ſub Monarcha Romano: (vt adimplerentur de Meſſia venturo prophetica oracula) nec res Iudaica tam male habebat, quàm triginta poſt annis, vbi pro vno tyranno verius quàm rege Iudæorum, Herode alienigena, dominabantur filij eius per tetrarchias, plures nempe tyranni.

Vnitatem regni in multas diuiſa dominationes, & regis appellatone tunc ſublata, cum Romanorum nomine, procuratorem Pilatum Iudæa ſuſtineret: atque Iudæi nullum alium agnoſcerent regem quàm Cæſarem, Ioannes 19. Vt igitur oſtendatur Reſpublica Iudaica omninò diſſectâ, & ſub tyrannorum iugum redacta, atque miſerè lacera- ta, tot reguli ſeu tetrarchæ, loco vnus regis Herodis ſcilicet maioris, (qui omnes regiones hinc nominatas, in ſua obtinebat ditione ac poteſtate) exprimuntur.

Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem Zacharia filium in deſerto. Non ipſe Ioannes à ſe venit, ſed miſſus à Deo eſt, cum eremum habitaret, ad initium ſui officij opere explendum.

Non uſurpauit ſibi officium, vt Ozias rex ſacerdotij ſibi vendicauit prouinciam, vnde leproſus effectus eſt. 2. Paral. Paralipomenon. 26. Hinc cuidam in Euangelio dictum 26. fait. *Quomodo huc intraſti non habens veſtè nuptialem? Matt. 22.* Ioannes autem vocatus tanquam Aaron à Deo, Heb. 5. Heb. 5. c. exiit

Idem lib.
19. anti-
quit. c. 4.

Nota.
Idem rur-
ſus, lib.
20. c. 5.

2. Paral.

26.

Matt. 22

Heb. 5. c.

exiit ad prædicandum. Contra, multi non vocati, seipſos intrudunt, & concionandi ad populum prouinciam ſibi arroganter aſſumunt, abſque vlla legitima miſſione, Rom. 10. *quomodo prædicabunt niſi mittantur?* vnde Dominus per Hierem. Hieremiam cap. 14. *Falsò propheta (nempe falſi & mendaces) vaticinantur in nomine meo. Non niſi eos, & non præcipiunt, neque locutus ſum ad eos: Viſionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & ſeductionem cordis ſui prophetant vobis.* Et quodnam verbum factum eſt ſuper Ioannem? Nempe iſtud. Vade & prædica baptiſmum pœnitentiæ, quod indicant ſequentia: & venit prædicans baptiſmum pœnitentiæ, &c.

Nunc obſeruabis, quòd cum terrenum regnum & ſacerdotium apud Iudæos tam malè haberet, vt præter ſectiõnem principatum profanorum, atque ob id multimodà tyrannidem in rebus externis, ſacerdotij quoque dignitas ſciſſa eſſet: Romanorum auaritiæ & ſacerdotum ambitioni penitus proſtituta, tum ſanè aptiſſimum erat tempus, vt expectatus ille Iudæorum rex ſimul & ſacerdos manifeſtaretur, ac regnum cœlorum prædicaret, atque ita regno ſeculari & terreno, atque ſacerdotio legali abſolito, ſuccederet regnum cœleſte, & ſacerdotium ſpirituale. Sic doctus Epiſcopus Gandauenſis Cornelius Ianſenius ſuis in concordiam Euangelicam commentariis. In deſerto autem prædicabat Ioannes non in templo (quòd Chriſto deputatum erat, iuxta Malachiam cap. 3. *ſtatim veniet ad templum ſanctum ſuũ dominator &c.*) Primum vt exordium nouę legis correſponderet lationi veteris legis, quę in deſerto data eſt. Deinde, iuxta Iordanè conuerſatus eſt Ioannes, quo baptizandis eſſet aquę copia. tum etiam quòd in eo flumine præceſſiſſent aliquod miracula ad baptiſmum pertinentia Iordanem enim olim ſiccis pedibus tranſiens Iſraëliticus populus intrauit in promiſſam terram. Et Elias tranſito Iordane ſimili miraculo aſſumptus eſt igneo curru in cœlum. Sic & per baptiſmum introitus eſt in regnum cœlorum, ac regionem verè viuentium, ſanctis promiſſam. Præterea Naaman Syrus iuſſu Eliſei in eo flumine ſepries lotus, 4. Reg. 5. à lepra mundatus fuit: ac ex idololatra factus Dei cultor. Quo ſignificatum fuit Gentiles per baptiſmum ſeptiformis ſpiritus à noxia lepra, carnis ſcilicet corruptione mundatos, adſcribendos vero Dei populo. Sed & nominis ſignificatio pulchrè huic negotio cõgruit: Iordanis

Corneli
Ianſenii
in cõcor.
Euang.
Malach.
3. c.

4. Reg. 5.

Iordanis enim interpretatum ſonat, ſecundum multos, fluius iudicij, (Teor Hebræis fluius, Dan verò iudicium dicitur.) Quid autem eſt aliud baptiſmum pœnitentiæ, quàm fluius quidam iudicij, quo ſcilicet quis ſeipſum condemnat & iudicat, ne iudicetur à Domino, ſecundum illud Apoſtoli 1. Corinth. 15. *Quòd ſi noiſpſos diiudicauerimus, non vtiq; à Domino iudicauerimur.* Hæc etiam ex eodem Cornelio mutuatus, in hunc tranſcripti locum.

Veni in omnem regionem Iordanis &c. Hoc eſt, ad loca Iudææ circa fluentia Iordanis: Quoniam gratia baptizandi venerat, ad loca aquis abundantia accedere debebat. Vide (obſecro) quòd Ioannes nunquam dicitur prædicare in ciuitate, ſed in deſerto, & per deſerta tendebant eum audituri. Tanta vis ſuæ inerat prædicationi, vt deſertum quaſi ciuitatem, populi concurſu ac frequentia, efficeret: & Iudææ ciuitates quaſi in ſolitudine manerent. *Quia Marc. 1. Mar. 1. c. Exhibat ad eum omnis Hieroſolyma & Iudæa: & oblitærum domeſticarum, rēmq; familiarem negligentes, ad eum concurrerant.* Quòd ſi quæras quare Baptiſtā à teneris annis (cum eſſet plenus ſpiritu ſancto adhuc ex utero matris ſuæ, Luc. 1. c.) in deſertum profectus ſit, ibique manſerit, & prædicauerit in adulta ætate? Ego viciffim interrogabo, Cur caro recens quæ nondum terram odorem contraxit, aut computruit, ſale conditur, vtiq; dices, ne corrumpatur. Sic & ego respondebo. Ne ſe Diuus Ioannes in mundo venialibus peccatis contaminaret & coinquinaret (venialiter enim peccare poterat) ſe pœnitentiæ ſale condire voluit, vt de eo canit Eccleſia, *Ne leui ſaltem maculare vitam fame poſſet.*

Prædicans baptiſmum pœnitentiæ &c. In remiſſionem peccatorum, dixit, non cauſaliter & directè, ait noſter Stella in Lucam ad hunc locum, ſed diſpoſitiuè ſeu præparatiuè, quia præparabat homines ad Chriſti baptiſmum, qui eſt in ſpiritu ſancto & confert remiſſionem peccatorum, largiturque gratiam. Baptiſmus autem Ioannis ex ſe nõ conſultit gratiam: vt ſuperiore Homilia fuſè fati dictum eſt. Si ritum baptiſmi Ioannis conſideres, familiari ſpiritu ſancti reuelatione fuit ad id miniſterium miſſus. Si autem effectum, nihil in eo fuit, quòd Ioannes ipſe non poſſet præſtare: nam gratiam non conferebat, ſed abluebat tantum corpora, & ad pœnitentiã, remiſſionemque peccatorum præparabat ac disponebat. Cõueniebat autem

Eccleſiaſtic^o hym
nus.

Stella in
Lucam
cap. 3.

tanta sanctimonia fulgentem virum à Deo missum, baptizandi incipere officium, quia durissimum erat Iudeis circumcissionem relinquere, & obedire Christo baptizanti, & circumcissionem carnis abroganti. Ideoque oportuit Ioannem de genere sacerdotali, filium nimirum Zachariæ sacerdotis, (quem oportuisset circumcissionem tueri) illo baptizandi ritu uti, vt populum demulceret, & ad Christi baptismum paulatim alliceret.

Isa. 40. c. *Vox clamantis in deserto. Parato viam Domini ex Isaia cap. 40. &c.* Maxime clamauit in deserto Ioannes, dum vitam peregit austeritate plenam, cui non poterat opponi vel leuis macula & labecula. Testimonium itaque infallibile erat & omni exceptione maius (vt diceret Iuriconsultus) infallibile, inquam, à sacra scriptura prænunciante, ab ipsa inculpabili vita, à semotione omnium hominum in solitudine, à cibo & potu frugalissimo, ad miraculum vsque à corpore macerato cilicio, cui terra nudaque humus, pro lectulo fessis illius membris erat. Quid plura? Prædicationis ipsius nouitas, ac promissionis singularitas & præstantia, illum imprimis commendant. Nam primus ipse fuit, qui in mundo prædicans penitentiam promisit regnum cælorum & remissionem peccatorum. Singulare illi fuit, inter prophetas cæteros, regnum polliceri cælorum.

Isai. ca. 1. Quandoquidem nec Moyses, neque Isaias id promittere inueniuntur, verum terram lacte & melle manantem. *Mo. 3. ca. Nu. 13. & 14. cap.* *Isaias cap. 1.* Si me audieritis, inquit, bona terra comedetis. Ioannes vero; Penitentiam agite, ait *Matth. 3. appropinquabit enim regnum cælorum.* In libro Numerorum habetur *cap. 13. & 14.* quod timentes filij Israël ingressum terræ promissionis, quia erant ibi gigantes, animati sunt per Caleb & postea per Iosue siue Iesum Naue: Sic beatus Ioannes fuit primus, qui nobis cælum manifestauit, patriam nobis promissam, postea sequutus est illum Christus Dominus velut alter Iosue siue Iesum Naue. Hinc factum est, vt Ioannes inter alios Prophetas sanctos, in patria illa primas teneat. Nam lex est constituta in bellis, vt qui primus manus conferuerit, atque congressus fuerit cum hoste, aut ciuitatem expugnauerit: totius lucri primas obtineat partes, ac præmia reportet, sicut Dauid fecit cum Ioab. Sic enim *1. Paral. 11. scriptum reperio. Dauid cepit arcem Sion, edixitque: Omnis qui percusserit Iebusam in primis, erit princeps. Ascendit igitur primus Ioab, & factus est princeps. & 2. Reg. 5. ea de re ita*

1. Paral. 11. cap. *11. scriptum reperio. Dauid cepit arcem Sion, edixitque: Omnis qui percusserit Iebusam in primis, erit princeps. Ascendit igitur primus Ioab, & factus est princeps. & 2. Reg. 5. ea de re ita*

re ita scribitur. Proposuerat Dauid in die illa præmium, qui percussisset Iebusam, & tetigisset domatum fistulas, siue pervegiisset canales & aqueductus, aquam pluuiam ex rectis domorum in cisternas deferentes ac dedicentes. Secundum igitur hanc legem militarem, quæ & apud Romanos in disciplina militari, teste Gellio noct. Att. lib. 5. ca. 6. obrinuit, apud quos, Coronæ murales, Castrenses, ac Nauales, ex auro confectæ, ab imperatoribus dabantur ei, qui primus murum hostium conscendisset aut in castra irrupisset, vel in pugna nauali, nauem aduersariæ partis inuasisset, in eamque armatus vi transfuisset. Ioannes ex ea, inquam, lege, cum fuerit primus, qui debellauit & expugnauit (vt ita dicam) Regnum cælorum, (sic enim Christus, *Matth. 11. à diebus Ioannis usque nunc Regnum cælorum vim patitur, & uolenti rapiunt illud*) quia, inquam, primus ipse fuit in expugnatione huius regni cælestis, & primus remissionem peccatorum & Regnum cælorum prædicauit: Ideo meruit, vt post Christum huius Regni Regem, primum locum in ipso obtineat (sanctissimam Deiparam Mariam semper excipio.)

Omnis uallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur &c. Quæ Diuus Ioannes hic loquitur, non vt litera sonat exponenda sunt, quia Christus non venit vt materiales vias & itinera corrigeret, sed vt mentes hominum emendaret, animasque illorum sanaret. Ideoque hæc *metaphorice* intelligenda & interpretanda sunt. Cum igitur dicit, quod uallis implebitur, significat tollendam esse pusillanimitatem: Cum verò dicit, quod omnis mons & collis humiliabitur, significat superbos humiliandos esse, in aduentu Messie. Neque putes, ait hoc loco Stella, per ualles intelligi humiles: quia præco Christi cuiusque prænunciatus Beatus Ioannes, de viæ seu itineris defectibus (vt patet ex textu) loquitur: qui corrigendi sunt, vt Christus ueniens honorificè excipiat. At verò humilitas non est defectus, sed potius eximia virtus. Cum itaque agatur de reformatione spiritali, quam Christus efficit in animis nostris suo aduentu, corrigens omnes defectus & lapsus nostros: vt parati simus in occursum eius: clarè intelligens B. Ioannem hic esse loquutum de pusillanimitate, sub uallis inuolucro ac metaphora; & de superbia, sub montis collisve appellatione. Quæ duo vitia sunt, & defectus viæ, qua in Deum finem nostrum tendimus. Multoties pusillanimitas

A. Gellio noct. Att. lib. 5. c. 6. De militariibus coronis.

Matth. 11. cap.

Stella in Lucam cap. 3.

nimitas timidos homines facit, & impedit commodum & utilitatem spirituales. *Hæc fuit causa, ut filij Israël mirarentur magnitudinem gigantum terra promissionis, vellenteque re-*
Num. 13. dire in Ægyptum: Numer. 13. & 14. cap. non considerantes
& 14. c. dextera excelsi liberatos fuisse à potestate Pharaonis, & de Ægypto, populo utique barbaro; ingenti cum prodigio & miraculo fuisse eductos. Reiciamus proinde à nobis hanc pusillanimitatem; aspicientes & sperantes in Deum, quia fortis & potens Dominus, cuius favore & auxilio, opilio pastorque pusillus gigantem Goliath prostravit: *1. Reg. 17. & imbecillis scemina Holofernem trucidavit: Iudith cap. 13. Hactenus noster Stella. Benè à Poëta dictum recolo.*

1. Reg. 17. cap. Iudith 13. c. Virgilius Æneid. 4. 1. Ioan. cap. 4.

Degeneres animos timor arguit.

Et δ θεολογος Diuus Ioannes Euangelista prima sua Canonica, vel; *melius Catholica epistola cap. 4. Timor non est in charitate: sed perfecta charitas, foras mittit timorem, quoniam timor penam habet, qui autem timet, non est perfectus in charitate.*

Et erunt praua in directa & aspera in vias planas &c. Ista satis præcedentia elucidant. Quasi dicat, Ea quæ per legis asperitatem difficilia videbantur & impedita, per fidem & Euangelicam gratiam expedita fient & facilia. Vitiolorum malarumque cupiditarum aspera & quæ scabra sunt, conuertentur in vias leues & planas. Mentis iracundæ, & truces viri, ad mansuetudinem per infusionem gratiæ redibunt & molliuntur. Aspera verò, per Christi charitatem reddentur leuia. Iugum siquidem Christi suauis, & onus eius leue: Contra manus Moïsis graues erant Exod. 17. Et iugum legis aded graue fuit, ut Apostolorum Coriphæus ac princeps, de u dixerit: Quod neque patres nostri, neque nos portare possumus, Act. 15. cap. Omnes proinde viarum difficultates ac impedimenta tollit Ioannes his verbis. Et deformitas quidem viæ est, si sit montosa, hanc corrigit dicendo: Omnis mons & collis humiliabitur: Alia deformitas est si sit ob frequentes valles nimium depressa & decliuis. Hanc similiter corrigit dicens: Omnis vallis implebitur. Montibus namque & collibus æquatis, reddetur via plana. Tertia deformitas, si sinuosum flexuosumque sit iter, & via tortuosa, & hanc corrigit dicens: Et erunt praua in directa. Alia denique ac postrema deformitas est, si aspera sit, scabra, petrosave & salebrosa ac spinis plena via: Et hanc corrigit dicendo:

Et aspera

Et aspera in vias planas. Quibus omnibus metaphoricis loquutionibus indicatur, tollendas omnes foeditates corruptionelque morum esse, tollendam pusillanimitatem & ignauiam, retundendam superbiam atque deprimendam animi elationem. Iniustitiam, rectitudini viæ aduersariam, submouendam & abolendam: Acerbitatem & ferociam siue exacerbationem animorum iracundorum, ad lenitatem facilitatèmq; componendam, atque permutandam fore. Facile ergo insinuat, quales debeant esse mores, & conscientia ad parandam viam, qua Christus Dominus ad nos venturus est. Nam si aliqua istarum conditionum desit, non utique parata in nobis erit via, ut Messias veniat. Verum paulò diutius immorari libet in huius dicti explanatione. *Isaias 40. Vox clamantis in deserto, Parate Iam. 40. c. viam Domini &c. Baptista, vox appellatur, verbi mentalis prænuncia.*

Primò, quia ex se nihil dicebat, sed quæ audierat à Deo. Oratio siquidem est mentis interpret. Et, eà quæ sunt in voce sunt earum, quæ sunt in anima, passionum, notæ, vt scribit Aristoteles. Secundo quia sicut vox præcedit verbum, sic Ioannes Christum. *Præibis, inquit Zacharias, ante les, neq; faciem Domini, parare vias eius, Luc. 1. Tertio, quia vt vox equi uocis verbum declarat, sic Ioannes Christum indicauit: Ecce, inquit, Luc. 1. c. Agnus Dei, &c. Quarto dicitur Ioannes vox, ad significandum officium suum esse, non aliorum prophetarum more, suas conciones literis cõsignare, & vaticinia conscribere, sed viua voce concionari, & Christum indigitare, vt ita dicam, siue ostendere. Quintò, quia quicquid erat in Ioanne vox erat, totus pœnitentiam & sanctitatem prædicabat: Oculi, manus, vestis, quidquid denique in eo erat, clamabat: & totus vox erat. Narrat Plutarchus tom. 1. opuscul. in Lacon. Apophthegmar. vbi auctoris nomen ferè non exprimitur, quomodo quidam Laco quum plurimis Luciniam (Gallicè *Rosignol*) nudasset ac parum admodum carnis reperiret, dixerit: Vox tu es, & nihil præterea. Id non ineptè, fortassis ad Diuum Ioannem cum laude; accommodabitur: Vox enim totus est, & nihil carnis fragilis & peccantis præ se fert: Angelus potius quàm homo carnalis & terrenus. O concionatorem eximium! ô admirabilem doctorem vitæ, & insignem vitam doctoris! Multi comperiuntur concionatores, de quibus merito dixeris, *Vox quidem vox Iacob est, manus autem,**

Isa. 40. c.

Aristoteli

Luc. 1. c.

Ioan. 1. c.

Plutar. tom. 1. opusc. in Apo. Lacon. Ano nymis.

Genes. 27. cap.

autem, manus sunt Esau. Dicunt enim & non faciunt. *Mat. 23. th. 23.* Sunt & alij velut canes muci, non valentes latrare, de quibus *Isa. 56. non tam pastores quam impositores. Parate viam Domini.* Non dicit, Parate vias vestras, sed viam Domini. Non dicit, Parate vias vestras, sed viam Domini. *Isa. 56. c. mini.* Vias nostras sunt peccata: Vias Domini sunt virtutes, & *55. ca.* Ideò ait, Dominus per *Isaiam 55. cap.* Non sunt vias vestras, vias meas, dicit, Dominus. Relinquamus igitur vias nostras, nos ad aternos cruciatus ducentes, & viam Domini paremus, eumque ad nos venientem recipiamus. *Erunt prava in directis &c.* Iniustitiam appellat viam obliquam & tortuosam, quemadmodum & *idem Isaias cap. 27. Leuiathan serpentem tortuosum appellavit.* Per Leuiathan Regem vel principem iniustum ac tyrannum significans, eò quòd non rectè incedat, sed omnia iura torqueat & corrumpat, & modò se extendat, modò se contrahat, non aequale iudicium exercens.

Sed delinquentibus multis, & in eodem crimine pariter deprehensis, his fauet & condonat, à quibus aliquid accipit, aut sperat, aut quorum fortasse industria & suffragio dignitates & magistratus obtinuit, & quod pèius est, viros pios & innocentes torquet ac iniquè opprimit. Contrà verò fontes ac flagitiosos homines ad dignitates & honores euehit, atque extollit, & amore prosequitur. Verum tempore Christi iniustitiam, ait, esse vertendam in aquitatem.

Hector
Pintus in
Isa. c. 40.

Et aspera in vias planas. hoc est, agrestes & immites fore modestos & lenes. Omnis aut viarum difficultas & deformitas, inquit Hector Pintus in *Isa. 40. c.* & id quidè s. attingimus, aut est propter altos mōtes, aut propter profundas valles, aut propter obliquitatē & anfractus, aut propter asperitatem. Omnia hæc impedimenta dicit auferenda esse, & omnes has difficultates & deformitates corrigendas. Voluit autè diuinus vates & eloquentissimus orator atq; euangelicus propheta hac metaphora significare fore, vt tempore Christi tolleretur superbia, & nimia trepidatio atque animi imbecillitas, & iniustitia, ac morum asperitas & insolentia, & omnia denique impedimenta tollerentur. Sibi Pintus, Hieronymianus Lusitanus. Sequitur postrema huius Euangelij periodus.

Videbit omnis caro, salutare Dei. &c. Hic est distributio pro generibus singulorum, non autem pro singulis generum, vt Dialectici loquuntur, Nam non, omnes vide-

runt

runt Christum, sed ex omni populo, tribu, lingua, & natione aliqui, ita vt nulla sit natio aut lingua de qua non saluentur, neque aliqua est in toto orbe prouincia, vbi Euangelium non sit prædicatum, & Christi bonus odor non dimaharit, atque peruenit: Sic *Apocalip. 5. Senes Apo. s. c. agnum adorantes dicebant: Redemisti nos Domine, ex omni tribu, lingua, populo & natione, & fecisti nos Deo nostro regnū.*

Non dixerunt, redemisti omnem tribum, omnem linguam, neque omnem populum, sed, ex omni tribu, & ex omni lingua, & ex omni populo. Ex his enim aliqui in Christum crediderunt, & illum per fidem cognouerunt, & salui facti sunt. Quamuis hoc eriam intelligi possit sufficienter, non autem efficaciter. Nam Christus pro omnibus mortuus est sufficienter, pro solis autem electis efficaciter. Non enim omnes passionis Christi fructum deprompserunt aut perceperunt, quamuis sufficienter pro omnibus mortem sit perpessus. *Saluator omnium (ait Diuus Apostolus) maximè fidelium i. Timoth. 1. Tim. c. 4.* Sic loquuntur scholastici, exponentes verba ista, in *4. Doctō consecratione Calicis inserta: Sanguis meus, qui pro res Scholasticis.*

Pro Apostolis efficaciter, vt pote prædestinatis ad vitam æternam, & ad media, obleruationem nimirum mandatorum Dei, Christus suum fudit sanguinem: Et pro multis, imò verò pro omnibus absque delectu: & personarum acceptione, quoad sufficientiam, quia quantum ex se est, vult omnes homines saluos fieri, & ad agitationem veritatis venire. *i. Timoth. 2. Quemadmodum Sol, i. Tim. 2. qui omnibus communiter & absque exceptione oritur, cap. in omnes suum splendorem & radios mittit: at si fenestram claudas & te in cubiculum abdas, tuæ imputabitur culpæ, si solem non videas. Eodem pacto, sol iustitiæ Christi, lucis & gratiæ suæ radiis vbique diffundit ac spargit: Ioan. 1. capit. Erat lux vera, ait sacer ille Theologus, imò Theologorum Phoenix, & Euangelistarum aquila, Ioannes: qua illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Per nos tantum stabit, si in tanta luce cæcutiamus, & caligent oculi nostri interiores ad tantum fulgorem. Si nolimus mentis oculos & aciem intendere, & tam clarā lucē intueri. Noliut intelligere vt bene ageret, ait de im- *Axioma probo Psalmographus, Psa. 35. facienti siquidē quod in se est, iu- Theologi xta tritū illud Theologicū axioma: Deus nō denegat gratiā. cum.*

F 4

Perdi

Osee. ca. 13. *Perditio tua ex te Israël, Osee cap. 13.* Omnis igitur caro videbit salutare Dei &c. quia omnis qui voluerit illum videre, videbit, hoc est, qui voluerit credere, crederet. Nam fides, qua donum Dei est, Ephes. 2. nō negabitur facienti quod in se est. Omnis caro, id est, omnis homo, videbit, de visione fidei expone, qua videmus hīc, pro statu viæ, per speculum & in enigmate. 1. Corint. 13. c. Christus siquidē in carne passibili à paucis visus est, & non ab omni natione, vel populo, nec à singulis hominibus. Sic Psal. 97. *Viderunt omnes termini terre salutare Dei nostri.* Christus autem & hīc ab Euangelista & à Psalographo, vbi suprā nec non à sancto Symeone, Luc. 2. *Item à Iacob Patriarcha, salutare competenter nominatur.* Genes. 49. *salutare tuum expectabo Domine.* & Luc. 2. *Viderunt oculi mei salutare tuum.* Salutare autem dicitur Christus, quia nobis salutem tribuit. Psal. 36. *Salutem iustorum à Domino &c.* Sed de his satis. Superest, vt præparemus corda nostra, Christum ad nos (secundum representatarum in Ecclesiastico ritu, incarnationis mysterium) venientem suscepturi, vt apparentem postea seuerum iudicem, securē videamus vsque in sæcula in cælo regnantem quatenus ei conregnare etiam valeamus: Ipsi honor & gloria, vnā cum Patre & Spiritu sancto, per immensa sæcula. Amen.

HOMILIA XXXIII.

IN FESTO NATIVITATIS
Domini.

Exiit edictum à Cesare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Hæc autem descriptio prima facta est, præside Syriae Quirino &c.

Ovidius
Fastorū
lib. 5. in-
itio.

Or hac die concurrunt vndique mysteria, Auditores Christiani, vt vnde exordiri debeam profus nesciam, atque vt Poætæ elegantissima vtar similitudine,

Vt stat, & incertus qua sit sibi nescit eundum:

Cum videt ex omni parte viator iter:

Sic, quia posse datur diuersas reddere causas:

Quò

Quò ferar ignoro: copiaque ipsa nocet

Idem libro Metamorphosēon seu transformationum 3.

Inopem me copia fecit.

Perplacet & istud Diui Gregorij cognomento Theologi valdè accommodum simile: Oratione 16. quæ est de pauperum amore circa principia. Quemadmodum in prato quodam plurimis & suauibus floribus referto, florem omnium pulcherrimum, & fragrantissimum reperire, non admodum promptum & facile est, alio nimirum aliàs olfactum & aspectum ad se distrahente, atque ad primum a eum decerpendum alliciente: sic & nobiscum nunc agitur, in tam amplo scripturarum de Christi natali die, campo, versantibus & exspatiantibus. Et vt Nicetas, se ac eleganter perpiæ memoriæ Iac. Billium virum æquè pium ac doctum versus & tralatus in linguam Latinam, ibidem interpretatur: Quod erga præta variis floribus referta, iis accidere solet, qui huiusmodi spectaculorum studio tenentur, nempe vt, ob pulchritudinis æqualitatem, non ad vnum quiddam eorum, quæ certè præ nunt, oculos affigant, verum præ cupiditate ad omnia diffunduntur, nec vllius aspectu carere cupiant, singulis nimirum floribus rum ob pulchritudinem oculos, tum ob odoris suauitatem olfactum ad se trahentibus: hoc illius quoque animo vsu venit, qui virtutum (quæ hoc contextu Euangelij memorantur) pratium intuetur. Nam pulchritudinis earum varietas animum ad omnes ex quo trahens, id efficit, vt cupiditas huc illucque saliat, propterea quòd interea quæ pari honore sunt, non facile inuenire possit id quod præstantius est, nec id, quod excellat, aliis anteferre.

Sic ille. Atque etiam, cum plurima vasa aurea artificiosè elaborata vendenda exponuntur, quodnam ex iis omnibus eligi debeat emptori sedulo est considerandum. Contingit autem vt vnumquodque per se ita emptorem alliciat, vt quod sibi optimum videatur & pulchrius statuere nequeat: Vt verò emat omnia pecunia quam habet, non sufficit, & vt vnum sibi deligat, ceteris non occurrat.

Sed tandem vnum seligit quamuis cætera relinquere, quia non sit soluendo, ægrè ferat & grauiter doleat.

Deus autem, diues ille mercator, *In misericordia, in qua*

F 5 diues

Idè li. 3. Meta- morph. D. Greg. Nazian- zenus o- rat. 16. De pau- a- more cir- ca prin- cipium. Nicetas Scholia- Gregor. vbi su- præ per lac. Bil- lium cõ- uersus.

Ephes. 2. diues *Ephes. 2.* plurima hodie vasa in Bethlehem exponit, quorum vnumquodque adeò pretiosum, & tanti artificij est, vt quodnam eligere debeam profus ignorem. Vnaquæque circumstantia tot mysterijs plena est vnumquodque mysterium tanto amore referuntur est, vt de quo primum agere debeam planè dubitem. Si cœlum intueor, stella magni regis indicium est, item multitudo militia cœlestis exercitus, maiestatem nascentis satis insinuat. Si ad montes oculos conuerto, *pastores cum muneribus festinanter descendentes videre mihi videor*, vt natum Saluatorem venerentur.

Matt. 2.
Vidimus
stellam

eias in oriente &c.

Luc. 2. c.

Mich. 5.
cap. &

Mat. 2. c.

Heb. 1. c.

1. Cor. 13
cap.

Coloss. 2.
cap.

Si Bethlehem attendo illam omnibus ciuitatibus nobiliorem factam conspicio. Si stabulum contemplo, Salomonis templo illud beatius, longèque augustius & sanctius, ob *θεῶν πωρῆ* Dei & hominis facerrimam presentiam corporalem, merito iudico ac æstimo. Si præsepe aspicio, mea stupet mens, totisque hæreo, præsepe iumentorum, Regis gloriæ thronum factum considerans. O scœlicem Bethlehem! ô pretiosum stabulum, ac beatum præsepe! Quod quidem magis placuisti Deo, quàm superbum Capitolium Romanum, quàm magnifica Palatia Ierusalem, quàmque Athenæ ipsæ, vbi Philosophia vigeat apud Græcos, & mundana sapientia. Si oculos in infantem natum defigo, hinc ab Angelis illum adorari video (*Hebr. 1. c.*) Cum introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei. Inde trementem frigore & vagientem siue plorantem animaduerto. Si matrem obseruo, quid dicam nescio. Virginem illam, simulque Dei matrem in stabulo sine dolore peperisse, ac in partu virginem permansisse, fidei oculis cernens, ac firmiter credens. Ô pretiosissima vasa, planè aurea, geminis ac margaritis ornata, quæ vniuersis mundi thesauris antelant, & iure longè optimo pluris æstimanda sunt. Verùm de omnibus his dicere non valeo: *Si linguis hominum loquar & Angelorum.*

At cum Dei adiutorio aliquam multa, vel saltem ex his nonnulla delibabimus. Et quidem stupor miraculorum hoc in mysterio occurrentium opprimit me. Miraris populo Israëlitico diuisum fuisse mare rubrum? Modicum est. Ecce infinitus Oceanus, *Plenitudo nempe diuinitatis inhabitantis in Christo corporaliter*, *Coloss. 2.* Modico corpusculi vase concluditur: vt piè quondam Poëta cecinit

Chri

Christianus, frequenterque sancta & Catholica recollit Ecclesia.

Virgo Dei genitrix, quem totus non capit orbis,

In tua se clausit viscera, factus homo.

Et rursus: Quem terra, pontus, æthera,

Colunt, adorant, prædicant,

Trimam regentem machinam,

Claustrum Mariæ baiulat.

Et

Gestant puella viscera.

Miraris quod rubus arserit incombustus? parum est. Ecce virgo parit intacta. Miraris quod virga Aarou abique aliquo humore fröduerit? Nihil est præ hoc singulari portento ac prodigio omnium maximo, quia ecce virgo regia sine virili opere Deum atque hominem parit. Miraris eximium prophetam Moysem positum in canistro, & flumini Niliaco expositum? Et hoc quidem parum est? Mirare amplius regem cœlorum positum in præsepi. Miraris cœlum ignis & nubem populum per deserta ducentem? Mirare potius ignem Deitatis flagrantissimum, tenui nubecula clausum, ducem & magistrū orbis exortum. Quid dicam amplius? Miraris retroactum solem mandato Io-

Iosue 10.

sue, in Gabaonitarum defensionem? Mirare potius humilitatum Deum, verbūque illud patri cœternum ac

pro nobis carnem factum. Propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, canit Ecclesia.

Ioan. 1. c.

Miraris Eliam prophetam magnum, puero viduæ hospitis suæ filio commensuratum? Miraris item Eliseum eius discipulum, super defunctum Sunamitidis puerum incubantem, ponentemque os suum super os eius, & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius, & incuruantem se super eum, vt illum suscitaret?

3. Reg. 17

Mirare potius diuinam illam maiestatem in exiguo puero incuruatam, virtutesque diuinas pueri viribus commensuratas, vt ad vitam, per superbenedictam æterni verbi intarnationem, reuocemur. Sed quid moror? Dies non sufficeret ad dicendum si singula singulis applicarem, vt horum ad illa innotescat excessus. Umbra quidè illa erant: & veritas quidem ista, ac in horum typum & figuram illa facta sunt.

4. Reg. 4

Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Christum facta est, Ioan. 1. c.

1. Cor. 10. Umbra habes lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. Hebr. 10.

1. Cor. 10.

Heb. 10.

Hac

Sedulius
poëta
Christia-
mus.
Hyminus
Ecclesia-
sticus.

Hac in natiuitate quicquid visum fuit & auditum nouum est ac insolitum. *Cantate ergo Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra, Psal. 95. & iterum: Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit, Psal. 97.* Pro nouo testamento, nouum Canticum. Iam implentur oracula, *Isa. 43. Ecce ego facio noua, & nunc orientur. Vtique cognoscetis ea. Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini: Vetera nouis superuenientibus projicietis, Leuit. 26. Innoua signa, & immuta mirabilia, Ecclesiastici 36. c. In summa, Apoc. 21. Dixit qui se. Eccli. 36. *debat in throno: Ecce noua facio omnia.**

Apoc. 21 Noua mater; seu puerpera (Gall. *l'accouchee*) quia mater & virgo, *Isa. 7. Ecce virgo concipiet & pariet filium, & Dominus ipse dabit vobis signum, &c.*

Isa. 7. c. Nouus filius, quia Deus & homo, *Isa. 7. Vocabitur nomen eius, Emmanuel, nobiscum Deus.*

Luc. 2. c. Nouum gaudium, quia gaudium Angelicum, *Luc. 2. Facta est cum angelo multitudo militum, &c.*

Nouum canticum cum iubilo, *Luc. 2. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, &c.*

Luc. 1. c. Nouus infans, natus innocens & sanctus, *Luc. 1. Quod enim nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Et Matth. 1. 1. cap. Quod in ea natum est de Spiritu sancto est.*

Nouus princeps, princeps pacis, *Isaia cap. 9. Rex aternus, Luc. 1. Regni eius non erit finis.*

Luc. 1. cap. Nouus pugnator, nempe omnipotens, *Exod. 15. Dominus quasi vir pugnator, Omnipotens nomen eius.*

Exod. 15. Philipp. 2. cap. Noua pugna, nempe profundissima humilitas ac sui ipsius exinanitio, *Philipp. 2. atque (vt D. loquitur Apostolus, posterioris Corinth. 8.) altissima paupertas, contra superbiam & auaritiam. Iudicum 5. c. Noua bella elegit Dominus.*

Iudicium 5. c. Noua victoria, sicut in die Madian, *Isa. 9. Iugum oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madian. Iudicum 7. c. habes hanc historiam.* Tu domine Iesu, eripuisti homines à graui iugo, quo Diabolus hominū colla deprimebat, & à virga qua percutebat, & à scepro quo exactor ille & tyrannus imperabat. Et fuit hac victoria sine humanis armis, sed tua potenti manu diuinitus adepta, quemadmodum illa, quam Gedeon de Madianitis mirabiliter reportauit, vbi pauci nullis armis muniti, sinistris manibus lampades, & dextris, tubas tenentes duntaxat, byccinis personantes, ac lagenas complodentes, hydriis confractis & fulgentibus necnon emicātibz lampadibus

padibus ibidem inclusis: Trecenti, inquam, viri, copias armis instructas, multitudine propè infinitas, omnique munitionum bellicarum genere abundantes, superarunt: in die Madian. Superauit Dominus gentium iugum, cum illas à Dæmoniacæ tyrannidis seruitute liberauit. Virgam humeri, cum percussione pro opere malo perpeffam cōpescuit: Sceptrum autem exactoris, cum regnum diaboli peccatorum tributa exigentis, à fidelium corde destruxit. Sic magnus Gregorius locum hunc paraphrasticos libr. 30. moralium, c. 31. dilucidat.

Noua pax, perfecta & plena. *Et pax Dei, qua exuperat omnem sensum, &c. Philippens. c. 4.*

Nouus testator, noui testamenti mediator, *Heb. 9. c.*
 Noua lex amoris, *Ioan. 13. c. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem.*

Noua consilia Euangelicæ perfectionis, *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, & da pauperibus, &c. Item, Sunt Eumachi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum, Matt. 19. c.*

Noua denique præmia, nimirum cælestia, *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælo, Matth. 5. & Luc. 10. Gaudete & exultate, quia nomina vestra scripta sunt in cælis.*

Quid de tanto amplius dicam mysterio? Nouus ac singularis amor Dei fuit, quo virginem profecutus est. Amore virginis captus est filius Dei, & humanitatis nostræ nexibus irretitus, sicut in *Psal. 28.* dicitur: *Dilectus (nempe Dominus) quemadmodum filius unicornium.* O comparisonem mirificam! Unicornis enim teste *Isidoro Hispalensi* originum, siue Etymologiarum lib. 12. c. 2. Rinoceros à Græcis vocatus, Latine interpretatur in nare cornu. Idem & Monoceros, id est, vnicornis, eo quòd vnum cornu in media fronte habeat pedum quatuor, ita acutum & validum vt quicquid impetierit, aut ventilet, aut perforet, nam & cum elephante sæpè certamen habet, & in ventre vulnerum prostermit. Tantæ autem est fortitudinis, vt nulla venantium virtute capiatur: sed, sicut asserunt qui naturas animalium scripserunt, virgo puella præponitur, quæ venienti sinum aperit, in quo ille omni ferocitate deposita caput ponit: sicque soporatus velut inermis capitur. Hætenus sanctus *Isidorus*. Venatores vnicornem hac deludent arte (opponentes ei virginem decoram & mundo muliebri ornata, cuius decore ita capitur, vt deposita feritate,

D. Greg. Papa lib.

30. Mora lium in

Iob. c. 31.

Philipp. 4. cap.

Heb. 9. c.

Ioan. 13.

Matt. 19. c. &c. 5.

Luc. 10.

Psal. 28.

Isidorus li. 12. Etymolog. ca

put 2.

feritate, velut māsuetissimus agnus, virginis pedibus pro-
uoluitur, atque se tractandum beneuolē exhibeat: qua-
dum leniter illi blanditur, cūque permulcet, collo eius
laqueum furtiuē immittit, quo à venatoribus propē deli-
tescentibus fortiter retinetur. Mirum sanē vnicornis in-
genium, ac vis naturæ eximia, qua: feroci bruto puellarem
gratiam sic conciliat.

Quid filio Dei similius, quàm filius vnicornium: Ca-
ptus est & ipse amore virginis; & maiestatis veluti obliuis
carneis vinculis irretitur. Cūque esset in lege, Deus vi-
tionum incarnatus ex maria virgine Dei para, in Euāge-
lio, sese demonstrat patrem misericordiarum, ac totius
consolationis fontem vberimum. Venati sunt Patriar-
cha, Reges, ac Prophetae, Christum vnicornem mysti-
cum, per tot annorum millia, summis votis in lege natu-
ræ, & in lege scripta affiduē Christi aduentum exposu-
lantes. Non tamen potiti sunt hac tam suati & dēlicata
venatione. Verū eouque dilatus est Christi filij Dei ad-
uentus, donec tota pulchra, Deoq̄ dilecta virgo, cum
mansuefecerit ac cicurauerit (Gallicē *L'aye apprivoisé*) at-
que ex ea carnem assumere dignatus fuerit; Sed tempus
est vt ad textum aggrediamur.

Exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur orbis, &c.
Vigebat tunc pax sub vnicō Imperatore & orbis Monar-
cha Augusto, adeo vt eo ipso, impleta sit propheta, quam

Isa. 2. habemus, *Isa. 2. de Christo hoc modo, Constabunt gladios suos*
in vomeres, & lanceas suas in falces: Non leuabit gens contra

gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad pralium. Idem &
Michaë Micheas consimilibus verbis commemorat, cap. 4. Hinc Christus

4. c. princeps pacis, ab Isaia cap. 9. iure appellatur, & Psalm. 71. de

Isa. 9. c. Messia fuerat vaticinatum: Orietur in diebus eius iustitia, &

Psalm. 71. abundantia pacis. In hac autem pace tanta natus est Chri-

stus, cuius quod Lucas sacer Euangelista, signum dare po-

tuisset certius, quàm vniuersum orbem vni lubiectum esse

Domino, quem ipse per suos prefectos curarit describit

Decretum verò istud seu edictum promulgatum est, An-

no ab vrbe condita 752. vt Paulus Orosius lib. 6. cap. 22. di-

sertis verbis asserit, eodem anno, inquit, tūc primum idem

Cæsar, censum agi singularum vbiq̄ue prouinciarum, &

centeri omnes homines iussit, quando & Deus homo vi-

deri, & esse dignatus est: Tunc igitur natus est Christus,

Romano celsi statim ascriptus vt natus est: Hæc est prima

illa

illa clarissimāque professio, qua: Cæsarem omnium prin-
cipem, Romanosq̄ue rerum dominos singillatim cuncto-
rum hominum edita ascriptione signauit, in qua & ipse
Dominus ascribi inter homines voluit. Quod nunquam
penitus ab orbe condito, atque ab exordio generis huma-
ni in hunc modum, ne Babylonio quidem vel Macedoni-
co, vt non dicam minori cuiquam regno concessum fuit.
Hæc Orosius.

Putatur etiam prædictum Decretum executioni demā-
datum, anno 42. vel circiter imperij Octauij Cæsaris, qui
Augusti nomen primus accepit à populo Romano, cum
occiso Antonio, & Ægypto subacta, triumphans Romam
rediisset. Quo de cognomine sic apud Suetonium in eius *Suetoni*
vita §. 7. C. Cæsaris, ait, & deinde Augusti cognomen as- *in Octa-*
sumpsit: alterum, testamento maioris auuncui, alterum, *uo Aug.*
Munatij Planci sententia, quum quibusdam censentibus, §. 7.

Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem
vrbis, præualuisset vt Augustus potius vocaretur, non tan-
tū nouo, sed etiam ampliore cognomine: quod loca
quoque religiosa & in quibus augurato quid consecratur,
augusta dicantur; ab auctu vel ab auum gestu gustuue: si-
cut etiam Ennius docet scribens, *Augusto augurio postquam*

Emmius
inchoata condita Roma est. Sic ex Suetonio. Hic itaque mul- *poëta.*

tis vbiq̄ue prouinciis Romano imperio subiectis, Anno
42. sui imperij, cū Romanis, totiq̄ue orbi ab omnibus
bellis tanta esset pax, quanta prius nunquam alicui Mo-
narchiæ contrigerat, tēplum iam tertio clausit, mansit-
que deinceps clausum duodecim annis, vt iam fores rubi-
go corripuerit, teste Orosio lib. 6. cap. 22. Augustus, in-

quit, ab oriente in occidentem, à septentrione in meri-
diem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus
vna pace compositis, Iani portas tertio ipse tunc clausit.

Quas ex eo per duodecim fere annos quietissimo semper
obseruatas otio, ipsa etiam rubigo consignauit. nec prius
vnquam nisi sub extrema senectute Augusti pulsata, Athe-
niensium seditione, & Dacorum commotione patuerunt.

Sic ille.

Hac etiā de re, Suetonius, §. 22. scribit ita, Ianū Quirinū
semel atque iterū à condita vrbe ante memoriā suā clau-
sum, in multo Breuiore temporis spatio, terra marique pa-
de. *Ex*
de. *Orosio li.*
certitudinem, & monarchiæ Augusti chronographiam, *6. c. 18.*
siue exa

Suetoni
in Octa-
uo Aug.
§. 7.

Emmius
poëta.

Orosius
li. 6. c. 22

Suetoni
in Augu-
sto, §. 22.

Notauit
de. Ex
Orosio li.
6. c. 18.
siue exa

sue exactam temporum descriptionem, ex Paulo Orosio, lib. 6. cap. 18. quod, Anno ab vrbe condita 710. interfecto Iulio Cæsare, Octavianus qui testamento Iulij Cæsaris auunculi hereditatem & nomen assumpserat, idemque qui postea rerum potitus Augustus est dictus, indolem suam bellis ciuilibus demonstrauit. Cap. 20. Anno, ait, ab vrbe condita 725. Cæsar victor ab oriente rediens, (deuictio nempe, Antonio) tùm primùm Iani portas, sopitis omnibus finitisque bellis ciuilibus clausit. Hoc die primùm Augustus consalutatus est. Quod nomē cunctis antea inuolatum, & vsque ad nunc cæteris inausum dominis, tantum orbis licitè vsurpatum apicem declarat imperij, atque ex eodem die summa rerum ac potestatum penes vnum cepit esse & mansit, quod Græci Monarchiam vocant. Quindecim anni (vt videre est) fluxerant, à tempore quo dominari iam cœperat. Tunc & Ianum post ducentos annos primùm ipse clausit, & clarissimum illud Augusti nomen assumpsit. Anno autem ab V. C. 752. ait 22. cap. Oros. Cæsar Augustinus censeri omnes homines iussit, quando & Deus homo videri, & esse dignatus est. (suprà citatum fuit) intercesserunt proinde 42. anni, à principio Augusti imperij, vsque ad censum illum singularum vbi que provinciarum, de quo hoc agitur Euangelio. Igitur, inquit Orosius, libro septimo, capite secundo, Primi istius Imperatorum omnium Augusti Cæsaris (quamuis & Pater eius (adoptione subaudi) Cæsar metator imperij, potiusquam Imperator extiterit) istius, inquam, Cæsaris, posteaquam imperare cœpit emenso p̄p̄emodum anno 42. natus est Christus: Et toto terrarum orbe vix pax omnium, non cessatione, sed abolitione bellorum, clausa Iani gemini portæ, extirpatis bellorum radicibus, non repressis, census ille primus & maximus fuit. Cap. 3. Igitur anno ab V. C. D C C L I I. vel, 752. natus est Christus. (Anno nimirum Augusti 42. vt supra dictum est.) Et Cæsaris censu ciuis Romanus ascriptus est Christus, (libro sexto, capite vigesimo secundo. Dicendus vtrique ciuis Romanus, census professione Romani.)

Oros. lib.
6. c. 22.

Oros. lib.
7. c. 4.

Dum per 12. vt dixi, annos, clausa belli portæ beatissima pacis tranquillitate cohibentur. Et capite quarto, libro septimo. Anno ab V. C. septuagesimo sexagesimo septimo post mortem Augusti Cæsaris Tiberius Cæsar imperium adeptus est, manitque in eo annis viginti & tribus.

Sic Oro

Sic Orosius. Patet inde Augustum annis 57. imperij habenas & gubernacula tenuisse.

Errauit autem in tempore quo descriptio hæc facta est Iosephus Iudæorum historiographus, vt Corn. Ianfenius *Iansenius* in Concordiam Euangelicam, capite octauo, obseruauit. in *Cœcor-* Siquidem vt pater lib. Antiq. 18. capite primo, factam pu- *diam E-* rat postquam Archelaus, qui Herodi patri successerat, pri- *uangel-* uatus regno Iudæorum, in exilium Viennam missus fue- *cam c. 8.* rat, & iam Coponius primus factus esset præfes Iudææ: Anno scilicet Imperij Octauij. 51. vel circiter, sic enim Io- *Iosephus* sephus vbi supra, postquam descriperat Archelai in Vien- *li. 18. c. 1.* nam relegationem seu deportationem subiunxit: Interea, Quirinus senator Romanus per omnes honorum gradus ad consulatum vsque prouectus, & imprimis clarus à Cæsare mittitur in Syriam, vt iura populis redderet, facultatesque censeret omnium, & cum eo venit Coponius præfectus turmæ equitum, penes quem esset totius Iudææ rerum administratio.

Quin & ipse Quirinus in Iudæam venit iam attributam prouinciæ Syriæ, vt percenseret facultates eius regionis ciuium, & Archelai pecunias in potestatem suam redigeret. Sic Iosephus. Cæterum Episcopus Gerundenis *Ioannes* Paraliipomenis Hispaniæ, libro decimo, & extat rerum His- *Gerunden* panicarum Tomo priore. Erat, inquit, in vrbe Roma tem- *sis Para-* plum dicatum Iano, cui offerebantur victimæ bellorum *lipomeno* temporibus, cuius portæ tantummodo claudebantur, *Hispania* quum vrbs cessaret à bellis. Has autem portas à condita *li. 10. To-* vrbe vsque ad Augustum scilicet, bis tantum clausas fuisse *mo 1. re-* constat. Primò quidem post Romulum, temporibus Num- *ru Hispan-* mæ Pompilij, secundò verò capta seu delata Carthagine. *nicarum.* Iam verò tertio Augusti temporibus portæ clausa sunt Iano. Deinde subiungit: *illud edictum, cuius meminit D. Luc. 1. c.* *Luc. 1. c.* Terraconæ fuisse decretum, testimonio à maioribus nostris tradito in Romanis Annalibus probatur: Vbi in calce edicti legitur: Datum Tarraconæ. Secundum testimonium est Pauli Orosij presbyteri Tarraconensis viri clarissimi, & in historia summi, in eius Hormilta, Hormistam nomine Græco appellauit, quia de bellicis motibus, cladibus ac calamitatibus siue miseris agit in illis libris, *ipui,* impetum latinè significat, lib. 6. cap. 21. sic in substantia licet non iisdem verbis scribentis: Anno ab V. C. 726. post deuictus Vaccæos & Astures, quod bellum annis qua-

Oros. lib.
6. ca. 21.

G tuor

tuor expeditum est quum Augustus Cæsar Tarraconam concessisset, iterum ac secundo, id est, ab vrbe condita quarto, Iani portas claudi iussisset, orbisque quieuisset à bellis, illa gloria Augusto Cæsari Tarraconam allata est de Orientis populis, quæ quondam Alexandro Macedoni de Occidentalibus Babylonem est allata. Verba Orosij hæc sunt, siquis ea requirat, Cæsarem apud Tarraconem citerioris Hispaniæ urbem legati Indorum & Scytharum toto orbe transmissio, tandem ibi inuenerunt, vltra quod iam quærere non possent, refuderuntque in Cæsarem Alexandri Magni gloriam, quem sicut Hispanorum Gallorumque legatio in medio oriente apud Babylonem contemplatione pacis adiit: ita hunc apud Hispaniam in occidentis vltimo supplex cum gentilitio munere Eous Indus, & Scythia Boreus orauit.

Cantabrico bello per quinque annos, acto, toraque Hispania in æternam pacem cum quadam respiratione lassitudinis reclinata ac reposita, Cæsar Romam rediit. Sic Orosius. Hic obserua mecum ex eodem Orosio, Cæsarem Augustum, ter Ianum clausisse: Primò post deuictum triumphatumque Antonium, & subactam captamque Alexandriam Ægypti. Secundò post Cantabricam, siue in Nauarra Hispaniæ adeptam victoriam.

Tertiò, anno ab V.C. 752. id est, imperij 42. cunctis gentibus vna pace compositis, Iani portas ipse tunc clauit. Adde quod, Lucius Florus, lib. 4. cap. 12. de Romanorum gestis, ita scribit, referens Cantabricum bellum, per annos 4. gestum, hæc, inquit, per Antistium, Firmium, Agrippam legatos hybernans in Tarraconis maritimis Cæsar accepit. Deinde subiungit: Hic finis Augusto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hispaniæ. Certa mox fides & æterna pax, &c. Tandem Augustus ausus est septingentesimo ab vrbe condita anno (adde, ex Orosio, vbi supra, & quod excurrit, Gall. *aussi le surplus.*) Ianum geminum claudere, bis ante se clausum, sub Numa rege, & vincta primùm Carthagine.

Ob hæc tot facta ingentia dictator perpetuus, & Pater patriæ dictus. Tractatum etiam in senatu, an quia condidisset imperium Romulus vocaretur: Sed sanctius & reuerentiùs visum est nomen Augusti, vt scilicet, iam tum dum colit terras, ipso nomine & titulo consecraretur. Sic ille, Ouidius, libr. 1. Faestorum de Augusti cognomine agens, significat

*Nota se-
culo.*

*Luci Florus
lib. 4. cap. 12. De
gestis Romanorum.*

*Ouidius
lib. 1. Faestorum.*

significat quod Idibus Ianuariis, Octavianus, Augustus sit cognominatus. Ita enim cecinit.

Hic socium summo cum Ioue nomen habet.

Sancta vocant Augusta Patres: Augusta vocantur

Templa, Sacerdotum ritè dicata manu.

Huius & augurium dependet origine verbi:

Et quodcumque sua Iupiter auget ope.

Gerundenis vbi supra suum prosequitur institutum: probans hoc edictum in Hispania & vrbe Tarracona fuisse decretum. Quoniam, inquit, ab illo edicto ac constitutione Hispania ex eo tempore semper postea computatur annos, vsque vltra millesimum & ducentésimum annum, & maximè in Ecclesiasticis rebus, in quibus non à mundi creatione, nec à Christi natiuitate, sed ab Æra, illòque Augusti Cæsaris edicto, computandi consuetudo ab Hispanis retenta est & obseruata: vt meminit Durandus in Rationali diuinorum officiorum, libro octauo, capite tertio. Æra, inquit, qua vtuntur Hispani, singulorum annorum est constituta à Cæsare Augusto, quando ad primum censum orbem descripsit. Dicta est autem æra, ab ære, ex eo quod omnis orbis æs reddere professus est reipublicæ Romanorum.

Sic ibi Durandus. Cur autem differat hæc computatio per Æras, ait Gerundenis, ab anno salutaris partus, annis 26. Dicimus quod quum ipsum edictum decretum fuisset Tarraconæ, & pronunciatum per Augustum Cæsarem, anno sui imperij circiter decimosextimo, postquam annis 11. imperasset cum Antonio, & demum victo Antonio Romam rediens quum fuisset consalutatus Augustus, transiissetque victricia arma in Hispaniam, quod bellum Cantabricum (de quo supra actum est) quum intra annos 4. absoluisset: rediens Tarraconem, ipso 16. aut 17. imperij sui anno. Non fuit tamen prædictum Augusti Decretum executioni mandatum vsque ad 42. sui imperij annum. Quoniam cum putaret pacem omnibus prouinciis constitutam in emanatione Decreti, quam secuta hominum salus in terram venire debuerat, iuxta Prophetarum vaticinia, ob eam edicti pronunciationem nonnulli populi in Gallia & Germania rebellauerunt, suspensioque edicto missi sunt ad illos domandos à Cæsare Tiberius & Drusus, qui postquam omnia pacassent, Romanoque imperio subegissent: Anno 42. sui imperij, quo anno Christus natus est, à

Gerundenis vbi supra

Durandus in Rationali diuinorum officiorum of. lib. 8. cap. 3.

præfide Syriæ Syriano, cæteroque orbe Edictū Tarraconæ Decretum, executioni mādarum est. Cuius cōputationem Hispania omnis, non à generali executione per vniuersum orbem facta, sed à die decreti facti retinuit. Qua ex causa differunt computationes Christi incarnationis sed natiuitatis ab ipsa Æra computatione viginti sex annis, quibus Æræ computationis edictum præcessit. Et si qui plures addunt annos, errant vehementer. Hactenus Gerundenfis, lib. 10. vltimo ac postremo cap. Paralipomenon Hispaniæ. Genebrardus lib. 2. Chronol. ad annum mundi 4091. sic refert, Annis ante natum Dominum 38. Æra Augusti appellata. Nam ab eo tempore plerique, Hispani præsertim, annos suos signare cœperunt: quando Hispania, Italia, & reliquæ occiduae regiones in soluis Augusti potestatem concessere, vt reliquus orbis ad Orientem Antonio permissus est, Africa Lepido, circa annum vrbis conditæ 714. (annis nimirum quatuor, post Iulij Cæsaris occisionem) Æra autem q. A. c. a. id est annus erat Augusti, primus, 2. 3. & c. (nempe, ex quo in triumphatu illo, dominari in occiduis partibus cœpit.) Ex Sepulueda lib. de correctione anni. Hæc Genebrardus. Atque hoc modo Æra natiuitatem Christi antecessisset per 38. annos; Quam etiam opinionem sequitur Mexias Hispanus, dictus vulgò Pero Mexia Auctor de la silua de Varia lecion, libr. 3. capit. 36. *Antiguamente en Castilla en los instrumentos ponian la era de Cesar, (entendiendo se de Octauiano) de la manera que agora se pone el nacimiento de nuestro señor.* Hoc est, Hispanico in Latinum verso sermone, Solebant olim Hispani in instrumentis publicis inscribere Æram Cæsaris, (Octauiano intellige (veluti nunc subscribimus annos Domini nostri IESV CHRISTI. Citat ibi duas opiniones de Æra Cæsaris. Probabilior autem est posterior, Nempe quod Æra cum diptongo & sine aspiratione dicatur ab are, pro pecunia ex are confata, & habeat originem ab exordio census & tributis à Cæsare Octauiano indicti, illique persoluendi, in recognitionem dominij ipsius. (Gall. *en soy & hommage, ou vasselage, seruire & reconnaissance de Cesar*) Huius sententiæ est sanctus Isidorus, lib. 5. Etymologiarum, c. 36. iuxta communem allegationem, vel secundum vltimam editionem lib. 5. Originum, tit. de temporibus ca. De annis, Æra, inquit, singulorum annorum constituta est à Cæsare Augusto, quando primum censum exegit, ac

Petrus Mexias, li. 3. c. 36. Variarum Lectionum Hispanice conscri.

Isidorus lib. 5. Etymol. c. 36. de Æra apud Romanos.

git, ac Romanum orbem descripsit. Dicta autè Æra ex eo quod omnis orbis æs reddere professus est Reipub. Hæc Isidorus, quæ supra quasi ad verbum citata sunt ex Durando in rationali. Quod verò præfatus Mexias existimat Æram, natiuitatem Christi præcessisse per 38. annos, non tam certum est, quàm quod ex Gerundenfi supra protulimus, cui subscribendum puto. Quamuis Illescas lib. 2. de la Historia Pontifical in Leone j. dicat vulgatiorem supputationem tribuere 38. annos Æræ Cæsaris ante Christi natiuitatem, (Hispanicè ille scripsit.) Vt verò quod in superioribus dictum est ex Gerundenfi, facilius intelligatur de Galliarum censu atque Germaniæ ac rebellione præfatarum prouinciarum, habes ex Epitome Flori ad T. Liuium, lib. 134. C. Cæsar (nimirum Octauianus) rebus compositis & omnibus prouincijs in certam formam redactis, Augustus quoque cognominatus est: & mensis Sextilis in honorem eius appellatus est. Cum ille conuentum Narbonæ egit, census à tribus Galliis, quas Cæsar pater vicerat, actus. Et lib. 136. Rhætia à Tyberio Nerone, & Druso Cæsaris puitigno, domita, Agrippa Cæsaris gener mortuus, & à Druso census actus est. Rursus lib. 137. Ciuitates Germaniæ cis Rhenum & trans Rhenum positæ oppugnantur à Druso, & tumultus, qui ob censum exortus in Gallia erat, compositus.

Et iterum, lib. 138. Germanorum trans Rhenum gentes subactæ à Druso referuntur, & in sequentibus lib. consimiliter: Hactenus ex Epitome.

Descriptionem vniuersi orbis commemorat Euāgelica Historia sub Augusto Cæsare, quæ idcirco fiebat vt cognosceretur numerus hominū, qui Romano subessent Imperio, erātque annotatio eorum, qui principi nomen dabant, quomodo & militum solet fieri descriptio (Gall. *estre enrrollez*) atque simul vnusquisque principi tributum pendere ac soluere tenebatur. Certum est ergo in hac descriptione, à singulis, dum nomē suū darent, etiā nummum aliquem, in subiectionis professionē datum, sed qui videri potest omnibus fuisse idem, qui etiam numisma census *Matth. 22. dicebatur. Osẽdite mihi numisma census, ait Christus.* Sicut in numeratione populi debebat vnusquisq; recensurus secundum legē Moyſi dare dimidiū sicti, iuxta mensurā templi. *Iosep. antiq. li. 18.* Et quidem de nummo dato in signum subiectionis in hac actione census, patet: quia Iosepho teste, lib. 18. antiq. ca. i. cap. 1.

Epitome Flori ad Liuium lib. 134.

Item lib. 136. Et lib. 137.

Iterum lib. 138.

Iudas quidam Gaulonites, vt auerteret populum ab hac perfolutione dicebat, Censum nihil aliud esse quam integram feruitutem, quam populo Dei indignam & illicitam putabat. Cuius meminit & Lucas, *Act. 5. in oratione Gamalielis dicens: Exiit Iudas Galilaus in diebus professionis* (significat autem eam descriptionem de qua hic dicitur) & auertit populum post se. Censum autem, qui in hac descriptione actus est, deinceps, vt apparet, singulis annis exolui debebat: vnde videtur nata illa inter Iudaeos quaestio, quam Christo proposuerunt, *Matth. 22. Licet censum dare Caesari, an non? Vnde & Christus ipse soluit Didrachmum, ca. 17.* (Nummus erat valens duas Drachmas) Erat ergo Iudaea Romanis obnoxia tributo. Quare autem Didrachmi tributum ab Augusto Iudaeis fuerit impositum colligi potest ex his, quae Iosephus scribit de Vespasiano post subactos sibi vi Iudaeos, libro septimo, de bello Iudaico, capite vigesimo sexto, Stipendium, ait, vel tributum (debitum principibus) vbicumque degerent Iudaeus indixit: binasque Drachmas singulis annis deferre in Capitolium iussit, ita vt antehac Hierosolymorum templo pendebant. Sic ille, *Exo. 30. quemadmodum ergo id quod dicitur, Exo. 30. cap. de dimidio sceli dando in usum tabernaculi seu templi, fuit typus tributi, quod Iudaeis imposuit Vespasianus: ita verisimile est idem etiam fuisse typum tributi eisdem impositi ab Augusto Caesare.*

Non enim Vespasianus omnino nouum tributum Iudaeis imposuit, sed quod Iudaeis prius fuerat impositum Iudaeam inhabitantibus, hoc Vespasianus non in Iudaea tantum indixit, sed Iudaeis vbicumque terrarum agerent. Didrachmum valebat septem solidos Gallicos Turonicos.

Denarius autem in Euangelio appellatur, vbi supra, *Matth. 22. Habebatque imaginem Caesaris impressam simul cum aliqua superscriptione, quemadmodum in monetis nostratis fieri solet: Testilia siue Capitalia* (Gail. *Testoni*) appellare possis. Denarius, vt patet ex *Matth.* erat Numisma census Romanis exoluendi, habebatque tum imaginem, tum inscriptionem Caesaris. Quod si dicas Numisma census fuisse didrachmum, id est, duas drachmas, Denarius autem vna est Drachma, respondeo, fieri potuisse, vt tributum illud soluerent duobus denariis, qui secundum Budaeum, aequivalent duobus drachmis. Vel etiam dicendum probabiliter & verisimiliter, quod in vna specie, vt

ita

ita dicam, ac vna moneta, duobus aequivalente denariis, duplum denarium, non simplum, exoluerent, sicque didrachmum quod erat numisma census, (Gall. *en vne piece ou espèce de monnoye, qui estoit double en valeur.*) Sebastiano Erizzo autore circa principia operis Italice conscripti De Numismatum antiquitate, constat experientia Didrachmum fuisse Monetae genus siue speciem: Sic enim ille. *Essendomi peruenuta alle mani vna medaglia in argento, Graeca, di assai buon peso, di Nerone Cesare: in gionenil' età con tale inscriptione intorno alla testa ΚΕΡΩΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΡΕΡΜΑΝΙΚΟΥ, cioè, Neronis Caesaris Germanici. Ha dal rovescio illituo, verga dell'augurato, & la patera, & di sopra si leggono lettere tali ΔΙΑΡΑΧΜΟΝ. cioè, Didrachmum, Laqual Medaglia ci mostra chiaro, essere stata vna moneta da pagar il tributo, del valore di due drachme. In gratia eorum, qui Italice non satis norunt, verito & interpretor, quae supra posita sunt ad hunc modum. Peruenit ad manus meas argenteus nummus, Graecus, boni ponderis, Neronis Caesaris in iuuenili adhuc aetate, imaginem referens cum huiusmodi inscriptione vna ex parte: Neronis Caesaris Germanici: Ex altera autem effigiatus erat lituus, & insculpta patera, (Pontificatus symbola) cum tali inscriptione, Didrachmum.*

Vnde satis constat numisma census, monetam quandam extitisse argenteam, ad perfolutionem tributi, duarum drachmarum valorem habens.

Nomen enim Graecum ΔΙΑΡΑΧΜΟΝ tributum, contributionem, populare seruitium, ac nummum duas continentem drachmas significat, ac duobus denariis Romanis aequivalente. Drachma siquidem Attica aequalis erat cum Rom. denario ponderis. Erant etiam monetae singulorum denariorum drachmam vnam ponderantium ex argento, cum effigie Imperatorum, ad tributa perfoluenda.

Xiphilinus è Dione in Vespasiano, conformiter scripsit ad hunc modum: Hierosolyma capta, incensoque templo, Iudaei à Tito belli Iudaici praefecto, iussi sunt quotannis Diodrahmum pendere Ioui Capitolino, ij qui patrias leges eorum tuerentur. His de causis vterque, Vespasianus, & Titus, pater ac filius, Imperatoris nomen obtinuit. Sic ibi. Voluit ergo atque edicto statuit Aug. vt omnes per vniuersum orbem homines Ro. subditi imperio, ita describerentur, vt qui ciuita-

tes incoherēt, coram præsidibus siue gubernatoribus prædictarū ciuitatum, se sisterent. Qui verò pagos & oppida, cum sua pariter familia ad vicinarum præfectos ciuitatum se conferrent.

Atque singulos oportebat ad præfidentes siue gubernatores & principes illarum ciuitatum deferre nummum argenteum, siue Denarium (nempe duplum) aut Didrachmum, insculptam Cæs. Augusti imaginem, ipsiusque nomen inscriptum continens. Obserua autem descriptionem huiusmodi, & professionem nominari ab Euangelista, & vniuersi orbis descriptionem. Professionem quidem, eo quod prædictum numisma census offerentes, super capita sua coram ciuitatis principe, illud portabant ac deferbant, orēque profitebantur se Romanis esse subiectos. Ideo vocata est professio, hoc est, ore proprio confessio ac quædam protestatio. Descriptionem autem vocari dictum est supra, quia numerus eorum, qui seiplos præsentabant, describeretur in catalogo quodam, Gall. *estoit enregistre ou enroullé*) In tabulas quoque redigebantur, ciuitatum, oppidorum, atque castrorum, in prouinciis, Rom. imperij subditis existentium nomina. Voluit autem Augustus, cum Rom. imperium summa frueretur pace, certior fieri de numero prouinciarum, atque hominum Romanis subiectorum. Et quemadmodum ciuitatis præfectus, censum sibi oblatum nomine Imperatoris recipiebat, ac numerum vrbanoꝝ seu ciuium, ac paganorum siue rusticorum & oppidanorum comparentium coram se, describebat: ita præfēs prouinciæ recipiebat deinceps & postea, à prædictis vrbium præfectis censum ac tributum supra nominatum, necnon descriptum numerum siue catalogum. Et vtrumque pariter Romam postmodum ad Cæsarem Augustum mittebat. Hęc verò descriptio imprimis facta est à Romano præfide Syria Quirino, *ut præiens restatur Euangelium*. In Syria autem continetur, sitaque est Iudæa. Quæ veluti in mediterraneo habitabilis orbis, & vt diuinus loquitur *Psalmographus*, in medio terra posita est. Quirinus itaque Syria præfēs à Iudæa exorsus est censum exigere, vt circumadiacentes regiones ac prouinciæ circumstantes, illius sequerentur exemplum, nec reculare auderent. Sicque illa descriptio fuit generalis. Videnturque multis annis perdurasse, ex eo quod à Christo, quidam exegerunt per Petrum tributum, quod & Christus *pro se &*

Luc. 2. c.

Psalms.

Petro

Petro persoluit, Matth. 17. Et quia Pharisei eum interrogauerunt: *Liceret censum dare Cæsari, an non? cap. 22.* Hęc omnia c. & cap. Polihistoris vocabulo inscriptis, ex cap. 18. Retulit Sebastianus Erizzo, *nel discorso sopra le Medaglie*, quæ in Latinum conuerit & transfudit idioma propter eos qui Italicè non nouerunt. Quæ mirum in modum Euangelicam illustrant præsentem historiam. Hęc igitur descriptio incepta est fieri primò à præfide Syria, nimirum in Iudæa, & Romanorum nomine. Hoc temporis necdum Iudæa proprium præfidem habuit, cum adhuc in Iudæa regnaret Herodes Rex Iudææ à Romanis confirmatus, non autem simpliciter præfēs. Nota Cæsarem Augustum tum vt cognosceret numerum suorum subditorum, tum etiam vt ab eis tributum exigeret edictum huiusmodi posuisse. *Idem legimus 2. Reg. 24. & 1. Par. 21. Dauidem regem in suo regno fecisse, cum superbia elatus, iussit per manus Ioab per capita omnem suum populum numerari, non autem per summam pretij. Exod. 30. in lege præscripti, à singulis in sanctuario offerendi, & in tabernaculo persoluendi, ad sacrificia pro vniuersitate & communitate populi Israël offerenda, nimirum dimidium siclum siue Didrachmum à singulis viris. Nam Siclus, ex Iosepho, lib. 3. antiq. cap. 9. Gelenio, nummi generis est apud Hebræos, quales sunt Tetradrachmi Attici, siue (quod idem valet) quatuor Drachmæ Atticæ. Ex supputatione deinde Siclorum viritim oblatorum, facile erat rescire numerum totius populi, qui duplo maior erat, quàm esset Siclorum numerus, cum quilibet dimidium sicli persolvere teneretur: non magis. Dauid autem aliter faciens in populi Iudaici enumeratione, grauiter à Domino punitus est, grassante peste.*

Tempore pacis nascitur Christus, quippe qui conciliaturus erat pacem inter Deum & hominem, Iudæum quoque & Gentilem, quia ex vtrisque vnum erat facturus. *Salomon imperauit in diebus pacis, cui subiecit Deus omnes hostes, ut conderet domum in nomine suo. Eccle. 47. Eiusdem Salomonis tempore habitabat Iuda & Israël abique timore vllò, vniquisque sub vite sua, & sub ficu sua, à Dan vsque Bersabee, cum tunc diebus Salomonis, ait sacra Historia, 3. Reg. 4. c.* Hęc autem in figura typoque Salomonis præcesserunt, vt in Christi natiuitate pacis abundantiam adumbrarent futuram. Qui in descriptione orbis nasci voluit: Primum quidem

2. Reg. 24. & 1. Par. 21.

Dauidem regem in suo regno fecisse, cum superbia elatus, iussit per manus Ioab per capita omnem suum populum numerari, non autem per summam pretij.

Exod. 30. in lege præscripti, à singulis in sanctuario offerendi, & in tabernaculo persoluendi, ad sacrificia pro vniuersitate & communitate populi Israël offerenda, nimirum dimidium siclum siue Didrachmum à singulis viris. Nam Siclus, ex Iosepho, lib. 3. antiq. cap. 9. Gelenio, nummi generis est apud Hebræos, quales sunt Tetradrachmi Attici, siue (quod idem valet) quatuor Drachmæ Atticæ. Ex supputatione deinde Siclorum viritim oblatorum, facile erat rescire numerum totius populi, qui duplo maior erat, quàm esset Siclorum numerus, cum quilibet dimidium sicli persolvere teneretur: non magis. Dauid autem aliter faciens in populi Iudaici enumeratione, grauiter à Domino punitus est, grassante peste.

2. Reg. 24. & 1. Par. 21.

Dauidem regem in suo regno fecisse, cum superbia elatus, iussit per manus Ioab per capita omnem suum populum numerari, non autem per summam pretij.

Exod. 30. in lege præscripti, à singulis in sanctuario offerendi, & in tabernaculo persoluendi, ad sacrificia pro vniuersitate & communitate populi Israël offerenda, nimirum dimidium siclum siue Didrachmum à singulis viris. Nam Siclus, ex Iosepho, lib. 3. antiq. cap. 9. Gelenio, nummi generis est apud Hebræos, quales sunt Tetradrachmi Attici, siue (quod idem valet) quatuor Drachmæ Atticæ. Ex supputatione deinde Siclorum viritim oblatorum, facile erat rescire numerum totius populi, qui duplo maior erat, quàm esset Siclorum numerus, cum quilibet dimidium sicli persolvere teneretur: non magis. Dauid autem aliter faciens in populi Iudaici enumeratione, grauiter à Domino punitus est, grassante peste.

2. Reg. 24. & 1. Par. 21.

Dauidem regem in suo regno fecisse, cum superbia elatus, iussit per manus Ioab per capita omnem suum populum numerari, non autem per summam pretij.

Exod. 30. in lege præscripti, à singulis in sanctuario offerendi, & in tabernaculo persoluendi, ad sacrificia pro vniuersitate & communitate populi Israël offerenda, nimirum dimidium siclum siue Didrachmum à singulis viris. Nam Siclus, ex Iosepho, lib. 3. antiq. cap. 9. Gelenio, nummi generis est apud Hebræos, quales sunt Tetradrachmi Attici, siue (quod idem valet) quatuor Drachmæ Atticæ. Ex supputatione deinde Siclorum viritim oblatorum, facile erat rescire numerum totius populi, qui duplo maior erat, quàm esset Siclorum numerus, cum quilibet dimidium sicli persolvere teneretur: non magis. Dauid autem aliter faciens in populi Iudaici enumeratione, grauiter à Domino punitus est, grassante peste.

2. Reg. 24. & 1. Par. 21.

Dauidem regem in suo regno fecisse, cum superbia elatus, iussit per manus Ioab per capita omnem suum populum numerari, non autem per summam pretij.

Exod. 30. in lege præscripti, à singulis in sanctuario offerendi, & in tabernaculo persoluendi, ad sacrificia pro vniuersitate & communitate populi Israël offerenda, nimirum dimidium siclum siue Didrachmum à singulis viris. Nam Siclus, ex Iosepho, lib. 3. antiq. cap. 9. Gelenio, nummi generis est apud Hebræos, quales sunt Tetradrachmi Attici, siue (quod idem valet) quatuor Drachmæ Atticæ. Ex supputatione deinde Siclorum viritim oblatorum, facile erat rescire numerum totius populi, qui duplo maior erat, quàm esset Siclorum numerus, cum quilibet dimidium sicli persolvere teneretur: non magis. Dauid autem aliter faciens in populi Iudaici enumeratione, grauiter à Domino punitus est, grassante peste.

2. Reg. 24. & 1. Par. 21.

Dauidem regem in suo regno fecisse, cum superbia elatus, iussit per manus Ioab per capita omnem suum populum numerari, non autem per summam pretij.

Exod. 30. in lege præscripti, à singulis in sanctuario offerendi, & in tabernaculo persoluendi, ad sacrificia pro vniuersitate & communitate populi Israël offerenda, nimirum dimidium siclum siue Didrachmum à singulis viris. Nam Siclus, ex Iosepho, lib. 3. antiq. cap. 9. Gelenio, nummi generis est apud Hebræos, quales sunt Tetradrachmi Attici, siue (quod idem valet) quatuor Drachmæ Atticæ. Ex supputatione deinde Siclorum viritim oblatorum, facile erat rescire numerum totius populi, qui duplo maior erat, quàm esset Siclorum numerus, cum quilibet dimidium sicli persolvere teneretur: non magis. Dauid autem aliter faciens in populi Iudaici enumeratione, grauiter à Domino punitus est, grassante peste.

2. Reg. 24. & 1. Par. 21.

Dauidem regem in suo regno fecisse, cum superbia elatus, iussit per manus Ioab per capita omnem suum populum numerari, non autem per summam pretij.

Exod. 30. in lege præscripti, à singulis in sanctuario offerendi, & in tabernaculo persoluendi, ad sacrificia pro vniuersitate & communitate populi Israël offerenda, nimirum dimidium siclum siue Didrachmum à singulis viris. Nam Siclus, ex Iosepho, lib. 3. antiq. cap. 9. Gelenio, nummi generis est apud Hebræos, quales sunt Tetradrachmi Attici, siue (quod idem valet) quatuor Drachmæ Atticæ. Ex supputatione deinde Siclorum viritim oblatorum, facile erat rescire numerum totius populi, qui duplo maior erat, quàm esset Siclorum numerus, cum quilibet dimidium sicli persolvere teneretur: non magis. Dauid autem aliter faciens in populi Iudaici enumeratione, grauiter à Domino punitus est, grassante peste.

2. Reg. 24. & 1. Par. 21.

Dauidem regem in suo regno fecisse, cum superbia elatus, iussit per manus Ioab per capita omnem suum populum numerari, non autem per summam pretij.

Exod. 30. in lege præscripti, à singulis in sanctuario offerendi, & in tabernaculo persoluendi, ad sacrificia pro vniuersitate & communitate populi Israël offerenda, nimirum dimidium siclum siue Didrachmum à singulis viris. Nam Siclus, ex Iosepho, lib. 3. antiq. cap. 9. Gelenio, nummi generis est apud Hebræos, quales sunt Tetradrachmi Attici, siue (quod idem valet) quatuor Drachmæ Atticæ. Ex supputatione deinde Siclorum viritim oblatorum, facile erat rescire numerum totius populi, qui duplo maior erat, quàm esset Siclorum numerus, cum quilibet dimidium sicli persolvere teneretur: non magis. Dauid autem aliter faciens in populi Iudaici enumeratione, grauiter à Domino punitus est, grassante peste.

2. Reg. 24. & 1. Par. 21.

Dauidem regem in suo regno fecisse, cum superbia elatus, iussit per manus Ioab per capita omnem suum populum numerari, non autem per summam pretij.

Exod. 30. in lege præscripti, à singulis in sanctuario offerendi, & in tabernaculo persoluendi, ad sacrificia pro vniuersitate & communitate populi Israël offerenda, nimirum dimidium siclum siue Didrachmum à singulis viris. Nam Siclus, ex Iosepho, lib. 3. antiq. cap. 9. Gelenio, nummi generis est apud Hebræos, quales sunt Tetradrachmi Attici, siue (quod idem valet) quatuor Drachmæ Atticæ. Ex supputatione deinde Siclorum viritim oblatorum, facile erat rescire numerum totius populi, qui duplo maior erat, quàm esset Siclorum numerus, cum quilibet dimidium sicli persolvere teneretur: non magis. Dauid autem aliter faciens in populi Iudaici enumeratione, grauiter à Domino punitus est, grassante peste.

vt insinuaretur, tūm tempus esse quo veniret promissus liberator populi Israëliti, quando populus ille recensurus fuit sub alieno imperio, & externo principi subiectionem professus. Deinde quòd sic nouo euentu in Bethlechem natus est Iesus, magis arguebat prophetiam Michææ apud ipsum pertinere, quàm ad alium quemuis, qui in Bethlechem communi euentu natus erat. Siquidem descriptionis huius occasione virgo è Nazareth in Bethlechem ascendens, ibique pariens, comprobata est virgo cum prole sua fuisse ex femine Dauid, atque sic impleta est propheta Michææ, cap. 5. *Christum in Bethlechem Iudæ nasciturum prædicens.* Quod enim virgo descriptionis tempore aliunde in Bethlechem veniens, peperit ibi, longè certius probat genus virginis ex femine Dauid, quàm sibi habitans peperisset, cum certum sit multas in Bethlechem habitasse, quæ ex Dauid originem non traxerunt.

Michæa
cap. 5. &
Mat. 2. c.

Ibant omnes vt profiterentur singuli in suam ciuitatem, &c. Professio dicitur, respectu eorum qui censebantur: Descriptio autem, respectu eorum, qui censebant, vel, censum imperatoris nomine recipiebant: Professio illa erat subiectionis tessera & significatio. Nomen dans principi, subditi-um se ac subiectum illi profitebatur. In cuius rei fidem censum persoluebat. Nunc quomodo ex vigore edicti singuli concederent & proficiscerentur in suam ciuitatem aduerte, singulos nimirum, in eam de qua quisque erat oriundus & vnde duxerat originem, quamuis alibi natus fuisset, pergere debuisse. Hoc enim insinuatur dum assignatur ratio, ob quam Ioseph venit in Bethlechem, eo quòd esset de domo & familia Dauid: non autem dicitur, eo quòd natus esset in Bethlechem.

Quamobrem cogebatur quisque ad suæ profapia traducem & patriam sese recipere: non autem ad eum locum, in quo quisque natus erat.

Ascendit Ioseph à Galilæa in Iudæam, in ciuitatem Dauid: quæ vocatur Bethlechem, &c. ad distinctionem nempe alterius ciuitatis, quæ etiam ciuitas Dauid dicitur in scripturis.

Nam & arx Sion ciuitas Dauid dicitur, quòd eā ædificasset, & in sedem regni delegisset, Psa. 2. *Ego autem constitutus sum rex ab eo Sion montem sanctum eius.* Bethlechem vero ciuitas Dauid dicitur, quòd in ea natus esset, vnde 2. Reg. 5. cap. 5. dicitur: *Cepit Dauid arcem Sion, hæc est ciuitas Dauid.* Habuit

habuit autem Dauid in arce Sion, &c. vocauit eam ciuitatem Dauid. Nempe Dauidis regiam, ac regni ipsius sedem. Item 3. Reg. 8. *Congregati sunt filij Israël ad regem Salomonem, vt deferrent arcam, de ciuitate Dauid, id est, de Sion.* Bethlechem autem vocatur ciuitas Dauid, non solum quia in ea natus & educatus est Dauid, ex 1. Reg. 16. *Verumetiam quia inde originem traxit.* Nam erat & eius pater Isai Bethlehemita, atque Dauid ipse Bethlehemitæ quoque cognominatur. Ibidem Bethlechem item Iudæ dixit Euangelista, cum determinatione: Siquidem alia quoque erat Bethlechem in tribu Zabulon, vt ex cap. 19. *Iosue patet, ad cuius differentiam Bethlechem dicitur in Iudæa sitam.* Iosue 19.

Vt profiteretur cum Maria, &c. Hinc apparet in hac descriptione præceptum fuisse vt & mulieres profiterentur. Non enim videretur verisimile Ioseph cū vxore sua tam vicina partui ascensurū, nisi & mulieres describi necesse fuisset. Maria autem dicta est non simpliciter vxor, sed duntaxat vxor desponsata, quamuis per verba de præsentis fuerit Ioseph legitime coniuncta; vt secundum copulam carnalem non vxor, sed vxor desponsata, hoc est, viro incognita significaretur, eamque virginem peperisse, sicut virgo conceperat, ostenderet Euangelista, *Non quidem ex virili semine, sed mystico spiramine, Luc. 1. Spiritus sanctus superueniet in te, &c.* Dicit enim eam desponsatam, innuens quòd solis sponsalibus præcedentibus est conceptio, ac partus siue Christi natiuitas subsecuta. Verum ne lectori tædium adferatur, visum est commodum in alterum scire & partiri caput hoc Euangelium.

Luc. 1. c.

CAP. SECVNDVM DE EODEM EVANGELIO NATI- uit. Domini nostri.

Actum est vt pareret filium suū primogenitum, &c. Pareret, inquam, sine dolore, hinc siquidem exordiri liber: Isai. 66. *Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus eius, peperit masculum.* Hoc est, priusquam partus dolorem sentiret, peperit: Priusquam veniret dolor ex partu, peperit masculum. Quis, inquit Isaias, audiuit

audiuit vnquam tale: & quis vidit huic simile: q. d. Nullus. Siquidem in omni partu, aliqua partum præcedit parturitione. In hoc verò partu, parturitiō nulla siue nullus dolor parturientis præcessit. Sine tormento namque peperit, quia in conceptione, venerat voluptate caruit: æquū enim erat vt immaculata virginitas, quæ concupiscentiam nesciebat, à dolore parturientium aliena existeret.

Filium suum peperit primogenitum, &c. Primogenitum vocat, quia neque antea neque postea alium peperit. In sacris ille primogenitus vocatur, qui primum natus est, quamuis nullus postea nascatur. Primus non quia sequatur alius, sed quia nullus præcessit: vt Numer. 18. *Quicquid primum erumpit è vulua, siue ex hominibus, siue ex pecoribus fuerit, tui iuris erit.* Vbi definit describitque Deus primogenitum, quicquid primum erumpit è vulua. Cùm Deus omnes primogenitos occidi iussit: dicitur, Exod. 12. ca. *Neque erat domus in qua non taceret mortuus.* Num fortè vnaquæque domus plures habebat filios? Minimè. Imò plurimæ vnum tantum habebant, & tamen primogenitum, huiusmodi scriptura appellat, & vt primogenitus in postrema Ægypti plaga à deuastrante angelo interemptus est. Exterminator etenim in noctis medio, omnia Ægypti primogenita deleuit acin-
l. 34. ff. de vulg. & pup. substituit. terfecit. Iurisconsultus etiam proximum sic interpretatur, quāuis ipse solus sit leg. 34. Ex duobus. D. de vulgari & pupillari substitutione. Proximus, non solum is, qui ante alium, sed etiam is ante quem nemo sit intelligitur. Et si-
l. 92. D. de verb. si- significat. quis non is demum, qui post aliquem, sed etiam post quem nemo sit intelligitur. Item leg. 92. D. De verborum significatione; proximus est, quem nemo antecedit: Supremus est, quem nemo sequitur. Et leg. 155. Proximi appellatione. D. eodem. Proximi appellatione, etiam ille continetur qui solus est. Concordat Basilicon iuris. Sic enim lib. 2. Basilicō. Græcè ibi habetur: *Ἐγγύτερος λέγεται ἢ τοῦ μόνου ὄντος.* Proximus vel propinquior dicitur, & solus existens. Ad hunc planè
2. pag. 14. Extra, de verb. signif. ca. 5. ex D. Hierony mo in Matth. modum primogenitus etiam nominatur, quamuis solus sit genitus. Extra, de verborum significatione cap. 5. ex D. Hierony mo in Matth. hoc loco quidam peruersissimè suspicantur, & alios filios Mariam habuisse. Cùm mos diuinarum scripturarum sit vt primogenitum non vocent, quem fratres sequuntur, sed eum, qui primò natus fuit. Sic ille. Itaque vnigenitus idem est quod primogenitus. Quod si primogenitus intelligitur

ratione

ratione aliorum subsequetium, sequeretur quod iura primogeniti non haberent locum in primogenito quamprimum natus esset, sed expectandus esset alius filius, secundus, vt primogenitus esset offerendus in templo ex illa Moysi seu potius Domini lege, quæ Luc. 2. *repetita legitur: Luc. 2. c. Omne masculinum adaperiens vuluam (id est primogenitum, ex vniuersis) sanctum Domino vocabitur.* Quod si alius filius esset expectandus, ad hoc quod primogenitus esset offerendus, 40. die post suum natalem, quomodo poterat lex seruari, cùm in natiuitate secundi iam ferè vnum haberet annum primogenitus? Hæc lex nullo pacto seruari posset, si primogenitus diceretur respectu aliorum subsequentium. Nam Hebræi primo filio nato, hoc facere tenebantur, licet postea nullum alium filium haberent: qui primogenitus vocatur, eò quod ante illum nullus sit natus, licet vnigenitus esset, non habens postea fratrem.

Ceterum, quia in veteri testamento magna semper dignitas exitit primogenituræ: inde constat odium in Iacob ab Esau fratre, *Primogenita mea, inquit ille, ante tulit, & nunc secundo surripuit benedictionem meam.* Genes. 27. c. Primogenituræ item fuit olim annexum sacerdotium in lege naturæ, vt deprehendere licet ex sacris, idè vt eum honorem Christo quoque tribueret Euangelista, eum primogenitum vocauit. Idque longè conuenientius quàm si vnigenitum nominasset: quia ad hoc temporaliter nasci voluit ex matre secundum carnem, vt multos fratres acquireret per Spiritus sancti regenerationem, vnde & Paulus Roman. 8. cap. *Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Rom. 8. Dicitur & primogenitus, quoniam dignior vniuersis, seu inter genitos primatum tenens. Quid plura? Primogenitus ille fuit matris suæ in humana natura, primogenitus fuit, & vnigenitus in tempore, qui vnigenitus erat in æternitate.

Pannis eum inuoluit & reclinauit in praesepio, &c. Adam existens in statu innocentie nudus erat, nec ob id erubescerat, at postquam peccauit, *Fecit illi Dominus tunicas pelliceas, & induit eum.* Genes. 3. Ergo indumentum signum euidentissimum peccati. Siquidem, quia peccauit homo, data est illi vestis qua tegetur. Considera igitur dominum peccatoris insignibus & indumentis vestitum: Quia peccauit homo, dedit illi dominus pannos, quibus vlcera ligaret, vt & CHRISTVM etiam videas pannis inuolutum vti peccatorem & plagatum, cùm agnus sit innocentissimus, sine macula

Rom. 8. D. Paulo, Rom. 8. c. *filium iuum mittens in similitudinem carnis peccati damnauit peccatum in carne.* Peccatoris igitur vestem induerat, etsi peccator non esset, sed mundi saluator, & peccati destructor. *Serpens ille quem Moyses erexit in ere-*

Num. 21 *mo, Numer. 21. & Ioan. 3. c.* Serpentis tantum figuram habebat, venenum autem minimè. Sic Christus in similitudinem

3. c. venit peccati, & indurus pannis vestibulumque peccatoris, cum ipse ab omni labe peccati prorsus esset immunis. Vi-

Gen. 27. *deas in Christo veritatem expressam figuræ Iacob iusti & sancti, qui vestibus Esau peccatoris indutus erat: Genes 27. c. vt patris æterni benedictione, omnibus fratribus post illum venturis accipiat, qui sanè illi sunt qui fidei ratione Chri-*

Heb. 2. c. *sti filij, & fratres appellantur. Iuxta illud, Hebr. 2. cap. Non confundatur fratres eos vocare dicens: Nuntiabo nomen tuum fra-*

Ioan. 20. *tribus meis. Vnde debuit per omnia fratribus similari. Et Ioan. 20. postquam à mortuis surrexisset, dixit Christus Maria Magdalena: Vade ad fratres meos, & dic eis: Ascende ad patrem meum, & patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum.*

Reclinatur in præsepiti: vt nos humilitatem doceret & paupertatem. Siquidem Apostolo teste, cum diues esset, pro-

2. Cor. 8. *pter nos egenus factus est, vt illius inopia diuites essemus, 2. Corinth. 8. O quam verè dicere potest: Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput*

Luc. 8. c. *reclinat. Luc. 8. Vbi nunc domine Imperatoris pompa, ac magnificus apparatus? Nihil hic præter paupertatem, oculis corporeis intueor.*

Vbi sunt parietes tapetibus & pretiosis sericisque pannis decorati? Nihil nisi aranearum telas conspicio. Vbi lectus pretiosus, mollis, ac dèsticatus? nihil nisi fœnum cerno. pro lecto præsepe in saxo excauatum, petra pro cervicali, fœnum pabulum vtique iumentorum, pro reclinatorio molli. Vbi caminus ignis? Nihil nisi gelu, rigidamque intueor hiemem. O Rex gloriæ! te sine gloria intueor.

Neque nascens propriam domum, vel etiam in communi hospicio & diuersorio aliquem locum habuisti, neque moriens lectum, neque mortuus proprium sepulchrum, neque dum per mundum peregrinaberis, propriam tibi ac peculiarem vlam domum possedisti: Consideraui opera

Matth. 11. *tua & expaui, ait propheta. Discedite à me, inquit Christus, Matth. 11. cap. Exemplum enim dedi vobis. Ioan. 13. cap. vt*

Ioan. 13. *quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Siquidem cepit Iesum*

facere

facere & docere: Act. 1. Potens in opere & sermone: Luc. 24. Act. 1. c. cap. Si rex in aurea lectica, vel triumphali curru iter ageret, præciperetque vt omnes potentes & magnates regni, nullis equis nec mulis conscensis illum comitarentur, diceret fortassis non posse pedestres iter conficere, sed equitantes haud incommodè illum comituros. Quod si Rex iter suum pedes vel pedester perageret. Omnes alij magnates illum comitarentur spontè & vltro, à pedibus Regis non discedentes, nec equos ad iter conficiendum sibi iam requirentes. Sic apud Q. Curtium de Alexandro magno loquitur: Alexander cum interiorem Persidis regionem petiisset, ventum est ad iter perperuis obstitum niuibus, quas frigidis vis gelu astrinxerat. Solitudines inuixæ fatigarum militem terebant. Omnia vasta, & sine vilo humani cultus vestigio attoniti intuebantur. Rex castigare terribitos superfedat.

Cæterum ipse equo defiliit, pedesque per niuem & concretam glaciem ingredi cepit. Erubuerunt non sequi primum amici, deinde copiarum duces, ad vltimum milites, primusque rex dolabra glaciem perfringens, iter sibi fecit. Exemplum Regis cæteri imitati sunt. Tandem propemodum inuias siluas emensi, humani cultus rara vestigia reperere, & incolæ qui sparsis tuguriis habitabant, cum se callibus inuiis septos esse credidissent, vt cõspexerunt hostium agmen deuios montes & obstitos niuibus petierunt. Inde per colloquia captiuorum paulatim feritate mitigata, tradidè se Regi nec in deditos grauius consultum. Hucusque Curtius. Considera igitur Christum regem gloriæ, qui in humili præsepiti collocatur, vt nos ad mundi huius vanam pompam & apparatus ac superbiam fugendam animare, necnon ad humilitatem nos adducere studeat.

Quod si milites Alexandri erubuerunt Dominum suum videntes ab equo descendisse: Quomodo tu Christiane, pompam ornatumque sæculi non deponis aut contemnis? *Vnus dixit Dauid, 2. Reg. 11. Dominus meus Ioab super terram 2. Reg. 11. faciem manet, Et ego ingrediar in domum meam, vt comedam & dormiam cum uxore mea? Sed quid est, quod tu pudore ac rubore non suffunderis, in voluptatibus & deliciis viuendo, cum Christum ducem tuum videntem in duro præsepiti iacentem & aspero frigore trementem? Statim cum nascitur iste puer, vt doctor è cathedra, sic ipse*

Q. Curtius li. 5. De gestis Alexandri.

ipſo à præſepio humilitatis lectionem legit, non verbis, ſed ipſis operibus nos inſtruens, vt vehementius noſtipſos excitaret ad ſui imitationem. Clamat vile ſtabulum, clamat arctum præſepe, clamat alienum & commune ſed viliffimum hoſpitiū. *Si quis non renunciauerit omnibus, qua poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Luc. 14. cap. Antepoſuit infantulus iſte humilem paupertatem, cunctis mundi opibus ac diuitiis. Nouit ipſe reprobare malum & eligere bonum, Iſai. 7. cap. Reſponde tu mihi, qui Chriſtiana profeſſione cenſeri gloriaris? Tu ne prudentior es Chriſto Domino? Elige, ſi ſapis, quod ipſe elegit, hanc mundi vanitatem reiice. Nam præſepe hoc durum delicias huius mundi condemnat: hoc ſtabulum efficaciter demonſtrat, quàm vani ſunt honores mundani, & viles illi panni, honeſti tamen, mundi ac venerandi, ob Chriſtum illis inuolutum, nobis oſtendunt qualis conditionis ſunt diuitiæ huius ſeculi. At ſi tu ô anima Chriſtiana, ait Stella in hunc locum, *Videris ſponſum tuum per terram peregrinantem, debes cooperiri pallio, ſicut altera Rebecca erubeſcens. Genes. 24. cap.* Cùm videas Chriſtum Dei filium, Dominum tuum, in præſepi duro iacentem, tæque in camelo alto huius mundi honoris ac potentia concendiſſe. Et ita deſcendens ſicut altera Rebecca fecit, & contemnendo vanitates ſæculi præſentis, vitam redemptoris tui inſequere, quandoquidem certiffimè noſti illum errare non poſſe. Sic ille.*

Obſerua, quomodo mater illum in præſepi reclamauerit. Liceat mihi, cùm ſum puluis & cinis, cum matre Domini mei paululum ſermocinari. O mater Dei, ſi lectulum tibi tua denegabat paupertas, in quo paruulum hunc reclinare valeres, ſaltem ſinus tuus virgineus, illi lectulus molliſſimus eſſe potuiſſet, ad tenera pueruli membra reſouenda calefaciendaque, duro præſepio longè aptior. Reſponſio in promptu eſt, nempe quod ſanctiſſima Deipara in huiusmodi negotio id præſtitit, quod filium ſuum velle intelligebat. Pia namque mater non parùm angebatur, quod quem tam charè amabat, tam aſperè tractaret, & educaret: Efficut, ſecundum Aſtologos, inferiores orbes motu contrario à primo mobili mouentur naturaliter ab occaſu in orientem, ſemper tamen ſuperius cælum regit ac mouet inferius. Decimum ſiquidem cælum ſuo impetu rapit omnes globos inferiores ab oriente verſus occiduum,

vigin

viginati quatuor horarum emenſo ſpatio: ita quamuis ſanctiſſima Deipara naturaliter optaret infantem I E S V M delicate enutrire, ab eodem tamen quem ſuum agnoſcebat Dominum, regi ſe ac moueri finebat, & eius voluntatem propria anteponebat. Adde, quod, hunc idè in præſepi reclinauit, vt cum genibus flexis humillimè adoraret, ac coram veneretur: atque mundi totius nomine diuinæ ſuar maieltati immenſas ageret gratias. Nam quemadmodum cùm cum concepit, ſe ancillam appellauit, flexis popliritibus, vt doctores pij hoc in loco meditantur & contemplantur (Vide, ſi placet, Decades noſtras ſacras, concione de Virg. Annunciatione, ad verba iſta: Ecce ancilla Domini) ita ſtatim poſtquam peperit, *Virgo quem genuit adoranit, vt ſancta mater canit Eccleſia. Non erat ei locus in diuerſorio &c.* Hinc aperte ſignificatur, nullum locum illis eſſe in hoſpitiō, & proinde præſepium eſſe extra hoſpitiū. Nam ſi intra diuerſorium eſſet: Non vtique dixiſſet, non erat ei locus, ſed non erat ei alius locus. Torum quippe diuerſorium occupabatur ab aliis, idcirco neceſſe illis fuit pauperrimo tugurio & vili ſtabulo ſeſe recipere. Verum tamen diuino conſilio factam eſſe arbitror, vt hoſpitiō non reciperentur, vt ſola eſſet cùm pareret, vt ab aliis non eſſet viſa, neque obſetrice, neque confortante, neque lecto, neque culcitris eguiſſe, vt ſic ſemper eſſet virgo *מלכה*, haalmah, ſiue abſcondita. Conſule Decades noſtras vbi ſuprà. Vide, amabo, Chriſti altiſſimam paupertatem ac humilitatem profundiffimam! *Arca Dei ſub papilionibus habitat. 2. Reg. 11. dicebat Ioab.* Dicant & Chriſtiani: Dei filius homo pro noſtra ſalute factus, ac ſanctiſſima mater eius in ſtabulo, vili tuguriolo ac gurguſtio ſunt, & ego hic deliciis affluam? Nullomodo hoc faciam. Vnde D. Bernardus: *Pudeat ſub ſpinoſo capite membrum fieri delicatum. Si compatimur, ait Apoſtolus, & corregnabimus.* Verùm oppoſitum ſit hodie. Delitiis affluere percipimus, gaudere & abundare peroptamus, crucem poſt Chriſtum ferre detrectamus. Cùm iam tamen pueruli præſepe, ſtabulum, panni & frigus ſæuim, quod ipſe perpetitur, clament & vociferentur, feriãntque aures noſtras: *Si quis vult venire poſt me, tollat crucem ſuam & ſequatur me. Matth. 16. & Mar. 8. Item, Luc. 14. cap. Qui non baiulat crucem ſuam, & venit poſt me, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Sequentia videamus.

Patores erant vigilantes in eadem regione &c. Poſtquam

H

deſcriptit

Stella in
Lucam
ad hunc
locum.
Gen. 24.
cap.

Sacra
Decades.
Eccleſia
Cathol.

Sacra
Decades
to. 1. Ser.
de Virg.
Annun-
ciat.
2. Reg.
11, cap.
D. Ber-
nardus.
D. Pau-
lus.

Matth.
16. ca. &
Mar. 8.
ac Luc.
14. cap.

descripsit Dinius Lucas, quando & vbi natus est Christus, & qua occasione in Bethlehem natus sit, & in quanta paupertate & humilitate sit natus, iā describit quibus primū natiuitas eius sit manifestata, & quomodo, quāque natiuitatis eius humilitas plena fuerit magnificentiæ. Non indignum consideratione est, quomodo ea quæ sunt Dei, longo interuallo differant ab iis quæ mundi sunt.

Fausta siquidem nuncia, & Euangelia, vt sic dicam, prius regibus & magnatibus, proceribusque deferuntur, deinde ad alios deriuantur, cūque ad pauperes perueniunt, iam veterascunt, sed longè aliter fit in domo Dei. Natalis siquidem Christi Domini nunciū, non Augusto Cæsari denunciatur primò, non principibus Hierosolymitanis, verū pauperibus humilibusque pastoribus, vt per huiusmodi pastores deferatur ipsis principibus. Sic *Matt. 11. Ab- 1. Cor. 1. scordisti hac à sapientibus & prudentibus seculi, & reuelasti ea parulis. Ibidem pauperes Euangelizantur. 1. Cor. 1. Non multi sapientes secundum carnem non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi huius, elegit Deus vt confundat sapientes.*

Angelus Domini seruit iuxta illos &c. Ita tamen vt in aëre per humani corporis assumptam effigiem, tanquam è cælo descendens illis apparuerit, & è sublimi illorum verticibus imminens, super illos astiterit. Cæterum, sunt qui opinentur hunc eundem Angelum fuisse, qui Mariæ Christum annunciauerat ex se nasciturum, & qui pastoribus illum euangelizauit iam natum. Nimirum Gabrielem Archangelum, qui semper fuit, non quidem cuius odia Christi, sed eiusdem obsequio deputatus. Nam Christus cum Deus esset, Angelorum custodia non eguit, sed duntaxat eorumdem obsequio vsus est, sicut plenius in Decadibus nostris Dominica prima quadragesimæ diximus. Expende quòd non absolute vocauit illum Angelū, sed cum adiuncto seu aditamento, Angelum Domini, quia venerat nunciaturus ea solū quæ Domini erant, ille prænuiciauerat præcursorem, *Luc. 1. missusque fuerat ad virginem, is ipse nunc in corpore assumpto ex aëre, venit ad pastores in claritate, sicut subditur: Et claritas Dei circumfulsit illos.*

Neque Patriarchis, neque Prophetis Angeli, qui tam sedulo apparere patribus, cum luce apparuisse leguntur, sed hoc priuilegium rectè huic temporari seruatori est, quando, vt inquit Psalmographus, *Exortum est in tenebris*

lumen

lumen rectis corde, misericors & miserator Dominus. Dignum profectò fuit, vt qui eum annunciatum venerat qui est lux vera. *Ioan. 1. & 8. quæ illuminat omnem hominem venientem Ioan. 1. in hunc mundum,* homines nouo luminis radio illustraret, & 8. cap. & nouitate cælestis lucis perfunderet. Mirādum, sanè prodigiū. Lux refulsit in noctis medio, & nox sicut dies, ingēti miraculo, illuminata est, cū Christus natus est, neque in Iudæa duntaxat id contigit, verū etiam in Hispania eadem nocte natiuitatis Domini, vt scribit Lucas de Tuy, *Lucas de historiographus Hispanus, apparuit nubes aded lucida, vt Tuy Hi-noctem claram quasi diem ipsum efficeret. Verba Petri Hispanus. Mexia Hispanicè hic referam ad maiorem certitudinem, Pero Me-fidēque faciendam. Don Lucas de Tuy en la Coronica de xia lib. 2. España, escriue cosa maravillosa, que hallo por las antiguas co-De la sil-ronicas de España conformando y ygualandos los tiempos: que na de va la noche nublada que nuestro Redemptor nascido, aparecio à la me-ria lecion dia noche en España una nube en el cielo que daua desi tanta c. 33. His-lumbre que se hizo la noche tan clara, como à medio dia. Sic ego interpretor. Dominus Lucas de Tuy in Chronico Hispaniæ rem miram describit, se nimirum in veterib⁹ Chronici Hispaniæ reperiisse, secundum computationem temporum exactam, quòd eadem nocte qua redemptor noster natus est, media nocte in Hispania apparuit nubes quædam in cælo, tantam ex se lucem emittens, vt noctem atque claram ac lucidam reddiderit, effeceritque ac meridies splendere solet. Media autem nocte Christum natum fuisse, & sancta mater tener Ecclesia, & sacra insinuat scriptura: *Sap. 18. Cū quietum silentium contineret omnia, & 200. Sap. 18. t. in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus, Domine, exiliens de cælo, à regalibus sedibus venit.* Atque, vt Comes Petr⁹ Costor in historia Euangelica cap. 5. inter lineas: scripsit, *meffor Christus natus est nocte Dominicæ diei: Nam ea die qua scholastidixit, Fiat lux, facta est lux, & Visitauit nos Oriens ex alto. Ge- ca scrip-nes. 1. & Luc. 1. cap. Idem quoque Durandus, lib. 6. cap. 13. tor hi-affirmat in Dominica videlicet natum esse Christum his storia E-verbis: Qui dixerat in Dominica (primo nimirum dierum uāg. hist. omnium, quo mundus extrat conditus) Fiat lux, Genes. 1. In cap. 5. Dominica veniens Oriens ex alto nos illuminauit. Se- Genes. 1. quentia iam videamus. & Luc.**

Ecco Euangelico vobis gaudium magnum &c. Vnde manifestum est quòd non homo sed Angelus primam de hoc rādis li. festo fecit concionem, vt Christus Dominus & seruator 6. cap. 13.

H 2 noster

*Sacra
Decades
10. 1. Do-
minica 1.
40.
Luc. 1. ca.*

Psalms.

noſter cognitus eſſet nobis, vniuerſoque innoſceret mundo. Omnibus natus erat, omnibus quoque gaudium Euangelizatur, vt indicat Angelus, Gaudium, dicens, quod erit omni populo.

Homines hac noſtra tempeſtate ſibi iſſis ſolum nati videntur. Inſcelix ille qui ſibi ſoli natus eſt. Meminerit, vnufquique ſententia diuini Platonis, quam Cicero in ſua ſcripta retulit: Non nobis ſolum nati ſumus, ortuſque noſtri partem patria vendicat, partem parentes, partem amici. Id quidem præclare ſcriptum eſt à Platone, vt reſert Cicero, lib. 1. Officiorum, ac repetit lib. 2. De finibus bonorum & malorum. Sic enim ad Architam Tarentinum ſcribit Plato, epistol. 9. Gaudium Natiuitatis Chriſti commune eſt omni populo, cuiuſmodi non eſt gaudium mundi. Nam quando vnus gaudet, alter triftatur: Si vnus ridet, alter flet. Vt, verbi gratia. Victor ſuum celebrat triumphum magna cum pompa, & victus ſuam lamentatur miſeriam.

Vnus in triumphali curru ouat, alius in vinculis conſtrictus manet. Vnus ad magiſtrarum promouetur, alter è magiſtratu confuſibiliter deponitur: Et ſic de aliis. Ideò gaudium mundi non eſt omni populo, ſed aliquibus. Chriſti verò gaudium plenum eſt, & vniuerſale. Percurre ſi libet omnem huius mundi gloriam, & facile inuenies, vnius ſcælicitatem alterius eſſe luctum, & gaudium alterius dolorem alteri adferre. Sic generatio vnus, eſt corruptio alterius, in naturalibus, vt auctor eſt Ariſtoteles. Salus vnus, alteri mors eſt, &, Luc. 1. *Depoſuit potentes de ſede & exaltauit humiles.* Exaltatio Heiler, eſt deiectiono Vaſty regina. Promotio Mardochei Iudæi per Aſſuerū, vt ſacra narrat hiftoria, fuit exterminatio proditoris Aman. Gaudium Iudæorum tunc temporis, fuit interneccio & interitus hoſtium ac iuratorum inimicorum Iudaicæ gentis in prouincijs Aſſueri. *Heſter. 8. cap. Iudæis noua lux oriri viſa eſt, gaudium, honor & tripudium. Grandis enim cumctos Iudaici nominis terror antea inuaſerat, ſed cum fuerunt reuocata prioris Epiftola conuirationis Aman, tunc vltra quàm dici poſſit latira inſolita perſuſi ſunt Iudæi.*

Ariſtoteles. Lib. 1. c. Hiftoria exaltauit humiles. Exaltatio Heiler, eſt deiectiono Vaſty regina. Promotio Mardochei Iudæi per Aſſuerū, vt ſacra narrat hiftoria, fuit exterminatio proditoris Aman. Gaudium Iudæorum tunc temporis, fuit interneccio & interitus hoſtium ac iuratorum inimicorum Iudaicæ gentis in prouincijs Aſſueri. Heſter. 8. cap. Iudæis noua lux oriri viſa eſt, gaudium, honor & tripudium. Grandis enim cumctos Iudaici nominis terror antea inuaſerat, ſed cum fuerunt reuocata prioris Epiftola conuirationis Aman, tunc vltra quàm dici poſſit latira inſolita perſuſi ſunt Iudæi.

4. Reg. 4. cap. Natus eſt vobis Saluator &c. Sicut Eliſæus. 4. Reg. 4. Sumanitidis puero mortuo fuit conuictus, vt illum ſuſcitaret: ſic æternum ac diuinum Verbum caro factum eſt, Ioan. 1. Et noſtra ſe accommodauit meſura, vt nos à morte culpa eriperet,

eriperet, & nobis gratiæ & gloriæ vitam daret. Natus eſt, inquit Angelus, vobis.

eriperet, & nobis gratiæ & gloriæ vitam daret. Natus eſt, inquit Angelus, vobis.

Hodie. Aduerte, non dixiſſe Angelum, in hac nocte natus eſt Saluator, ſed Hodie, quia rem lætam nunciabat. Non enim pro qualitate temporis dixit, Hodie, ſed pro qualitate rei. Quando enim de rebus triftibus agitur, nox nominatur, vt, Matth. 26. Scandalum patiemini in me in hac nocte &c. Et Petro prædictum fuerat à Chriſto. In hac nocte ter me negabis. Proſperâ autem & læta nomen diei accipiunt.

Hinc. 4. Reg. 7. quatuor leproſi quamuis in nocte inueniſſent cibis, opinique ſpeliis in caſtris Aſſyriorum dixerunt: Hoc dies boni nuncijs eſt; ſi tacuerimus uſque mane, ſceleris arguemur. Lætam noctem, diem vocarunt. Ita & nunc, quia impletum eſt illud Pfaltis regij vaticinium: Nox ſicut dies illuminabitur; Solæ iuſtitia Chriſto mirabili quodam modo illuſtrata, dicitur: Hodie natus eſt vobis meſſias.

Hoc vobis ſignum. Inuenietis infantem pannis inuolutum &c. Quæ (amabo) ſigna ſunt hæc, Angele Dei? Si Saluator iſte eſt, quem tu dicis, & ad ſaluandos homines venit: vbi ſunt copiæ eius? Equitum turmæ? vbi milites? vbi vexilla: vbi tandem inſtrumenta omnia bellica? vbi theſaurus opulentus, quo mercedem ac ſtipendia militibus ſuis perſoluar? An exercitus eius eſt virgo tenera & ſanctus Ioseph? & eorum pauperris theſaurus huius Regis Regum immenſus ac infinitus? Nunquid aranearum telæ in ſtabulo extenſæ, vexilla eius ſunt euoluta, ac in lucem prodeuntia? Quid dicis, ô Angele, Hoc vobis ſignum? Hoc maximum argumentum eſt, & neceſſarium ſignum vt cognoscatur.

Et enim non eſt quid magnum, quod potens princeps, cum forti ac innumerabili exercitu, hoſtes expugnet & proſternat, verum ſi humana imbecillitate circumdatus, abſque armis & militibus, in præſepi reclinarus, ſuperbum vincat inimicum: hoc quidem maximæ potentiæ eſt tribuendum, & diuinæ maieltatis ac inuictæ fortitudinis certiffimum eſt argumentum.

Ideò iſte eſt rex potens, & hominum ſaluator, mundi que redemptor, qui pannis inuolutus & adhuc in cunis exiſtens, tyrannos reges tremere facit. *Matth. 2. cap. Au- diens Herodes rex turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Et de celeritate victoriæ naſcentis, dici iure longè optimo poteſt illud, quod Iul. Cæſar vſurpauit. Veni, vidi, vici.*

*Suetoni*⁹ Sic enim Suetonius de illo §. 37. scribit: Pontico triumpho inter pompæ ferula trium verborum prætulit titulum, Veni, vidi, vici, non acta belli significantem, sicut cæteri, sed celeriter confecti notam. Sic ille.

Psalm.
37.

Inuenietis infantem &c. Quatuor de causis olim homines de Deo conquererantur. 1. Quod ea qua voluissent facilitate eum inuenire non poterant. sic *Psalmes diuinus: Fuerunt mihi lachryma mea panes die ac nocte &c.* Plorabat Dauid, quia hominibus indicare non potuisset, quod digito Ioannes indicauit. *Ioan. 1. dicens: Ecce Agnus Dei &c.* itaque Dauidis lachrymæ hoc efflagitabant, vt Deus homo factus se hominibus manifestaret. 2. Conquererantur Deum manus habere graues, & illas punire grauiter. *Job 13. c.*

Ioan. 1. c.

Job 13. c.

Exo. 20. cap.

Manum tuam longè fac à me. 3. Conquererantur quod asperè loqueretur. Sic *Exo. 20. Dixerunt Iudai ad Moysen. Loquere tu nobis &c.* Non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. 4. Conquererantur homines quod quamuis suauiter blandèque aliquoties loqueretur, sedebat tamen in throno tantæ maiestatis, vt cum alloqui non auderent. *Isai. 6. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & seraphim quatuor inelamabant, siue, ter Sanctus, alternis vicibus decantabant.* Nunc verò Angelus nunciat. d. Inuenietis infantem &c. Q. d. nulla est iam querelæ causa. Nam si conquereremini, quod inueniri non posset, nunc quidem inuenietis. Si quod verba eius aspera essent, nunc inuenietis infantem. Q. dari loquente nondum per ætatem valentem, qui interim lachrymis ac vagitu amantissime loquitur. Si quia manus haberet graues, nunc pannis inuoluitur, vincas habens panniculis istis manus suas. Neque enim in huc mundum venit vt offenderet vel lederet quemquam: sed vt saluaret, *Ioan. 3. cap.* Si conquereremini, quod in sublimi throno sederet, nunc inuenietis positum in præsepio, pro throno & folio regio, iam habet lapides duos ac frigidus, instar *Patriarchæ Iacob, qui lapidem capiti suo suppositum dormiturus: Genes. 28. cap.* Si Seraphinorum multitudinè Isaias circumdatum eum vidit, hîc brutis animalibus, boue nimirum & asino circumdatum inuenietis. Illuc omnis terra gloria sua plena erat. Hic autem omnis sua gloria plena est terra, viceuersa id est, obscura ac vilis facta est, in hominum opinione.

Isa. 6. c.

Ioan. 3. c.

Gen. 28. cap.

Subitò facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium Deum, Nimirum pro humani generis

repa

reparatione, & suæ, hoc est, Angelicæ ruinæ restauratione.

Vnde docent nos Angeli suo exemplo in tam sancta Natalis Christi solemnitate, cum omni gaudio & læticia spiritali magnificare Dominum, gratias ei agere, & de beneficiis omnibus gratitudinem exhibere. Nam etsi omnium nostrum membra verterentur in linguas, numquam tamen ei possemus sufficientes pro beneficiis hodie nobis impensis agere gratias. Sequitur.

Gloria in excelsis Deo, Et in terra pax &c. Hanc ex bona voluntate inquiramus, pacem, non autem gloriam D. O. M. debitam prosequamur, seu ambiamus. *Hinc 1. Timoth. 1. Soli Deo honor & gloria.* Eamque alteri non dabit. *Isai. 1. Timot. 42. Gloriam meam alteri non dabo &c.* Quid ergo dabis nobis Domine? *Pacem, inquit, Do vobis pacem velinquo vobis.* *Ioan. 14. Sufficit nobis, obuiis vniis suscipimus, quod relinquis, & relinquimus quod retines.*

1. Timot. 1. cap.

Isa. 42. c.

Ioan. 14. cap.

Supra modum placet Angelica illa partitio, qua gloria Deo, Pax hominibus tribuitur: ne si nobis gloriam vlturpemus, turbatores pacis simus. (Inter superbos, namque, vt sancta asserit scriptura, semper sunt iurgia) eamque simul cum gloria perdamus.

Quamobrem profus abiuremus gloriam, ne fortè si vsurpauerimus non concessum, perdamus meritò & oblatum. O stulti filij Adam, qui contemnentes pacem, & gloriam appetentes, & pacem perditis & gloriam. Huic igitur malo obuiare volens. *Psalmista precatur: Psalm. 113. Nō nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Bene mecum agitur, si pacē habuero. At Deo principaliter debetur gloria, hominibus autem studiosis ac probis, solum propter Deum, & aliorum ædificationem. Sic *Matth. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.* Prius ab vtraque parte Diabolus hoc effecerat, vt nec Deo suus honor à creaturis defferretur, nec homines veram pacem obtineret. Verum enim uero iam beneficio Dei hoc die in nos collato, & Deo suus honor, & nobis nostra pax restituta est. Pax totius orbis sub Monarcha Augusto figura erat huius spiritalis pacis. *Hominibus bonæ voluntatis* Sic oēs Latini, Græcæ verò vtroque legunt modo: vel, in hominibus bonæ voluntatis, vt Chrylostomus & Origenes longè antiquior: vel etiã, vt omnia Græcæ habent exemplaria: *ω ἀνθρώποις ἐν εὐδοκίᾳ*

Psalm. 113.

Mat. 5. c.

nia. In hominibus bona voluntas. Vtraque lectio apud probatos reperitur authores, *in Aonia*, trāsterri solet beneplacitum, quasi iam Deo sit beneplacitum in hominibus, quod prius in eis non inuenerat: hoc Deum respicit, qui propitius factus est hominibus per filium suum, per quē homines Deo redditi sunt benē placentes, grati & accepti. Sic *Matth. 3. & 17. capit.* *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, nempe pro omnibus*, in fauorem sui vngentem charissimi. Qui antea, in Genesi dicebat: *Poenitet me fecisse hominem*, propter enormia & exorbitantia scelera, modo placatus est, per filium, & in eius gratiam, nos sibi gratos habet. Pius affectus Dei erga homines sic nobis patet. Vel dicatur, hominibus bonā voluntatis, vt non quibuluis, sed, rectis corde, pax facta denuncietur, *quia non est pax impiis, dicit Dominus. Isai. 48. & 57. Herodes enim turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Matth. 2. Sed vt ait Psalmista 118. p. Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum &c.* Hymnus iste Angelicus in missæ sacrificio augustissimo decantari solet: quia est exultationis canticum. Quid superest, auditores, nisi vt sanctissimā Deiparā exemplo, tot mysteria *sacro sancta conferamus in corde nostro*, & cum pastoribus festinantes, deuotis animis in Bethlehem natum nobis Saluatorem adoremus! Nam cum introducit Pater cœlestis primogenitum in orbem terræ, dicit: *Et adorent eum omnes Angeli Dei, vt Dicit Paulus Heb. 1. Ex Psalmis citauit, Osculamini filium & adorate pure, ait sanctus Vates in fonte Hebraico. Psal. 2. Nascu Bar. ubi 70. verterunt. Apprehendite disciplinam.* Conferamus cum scriptis Prophetarum Euangelica mysteria, quemadmodum Virgo conferebat ea quæ à Domino secum erant acta, cum his quæ nouerat à Prophetis de Domino prædicta. Nam sanctas scripturas legerat, & Prophetas sciebat, & collata adinuicem omnia concordia animaduertebat. Legerat enim in Isaia: *Egredietur virga de radice Iesse.* Iam autem videbat se de stirpe Dauidis, qui Iesse erat filius, & orram & natam. Legerat, & Nazareus De radice eius ascendet, siue, flos de radice eius. Iam autem videbat se in Nazareth de spiritu sancto concepisse. Legerat, & tu Bethlehem Ephrata paruulus es in millibus Iuda nempe, vicus, apud Micheam prophetam. Iam autem videbat se in Bethlehem peperisse dominatorem Israël, qui æternus ex patre Deus, ante sæcula natus est. Legerat, Ecce virgo concipiet

cipiet & pariet filium, &c. Iam autē videbat se & virginē concepisse & peperisse filium, non ex virili semine, sed Spiritu sancto superueniente, *Luc. 1. ca. Conferebat ergo Maria, verba prophetarum, quæ prius legerat, cum his quæ iam facta cognouerat, & in omnibus concordiam videbat.* Hæc verò pro expositione textus sint satis. Nunc quædam insignia (ne nos effugiant) tractemus, non quidem *παρρησια*, vel extra rem, sed tamen extra contextus interpretationem Deiloquus ille, *ὁ θεὸς λόγος*, ca. 1. altissimè volans, Aquilæ instar, Verbi æterni incarnationem. explicat his verbis: *Verbum caro factum est, πῶρα μὲν, ἀλλὰ μὴ ἀκίνητος.* *Pauca quidem, quoad verborum sonum, sed valde subtiliter ac profundè, vt alicubi dicit Homerus. Verbum caro factum est, secundum carnem, per carnis assumptionem, præter carnem, per carnis incorruptionem, cum etiam nascens nihil de carnis concupiscentia & corruptione peccati contraxerit, verè ἀναμάρτυρος, id est impeccabilis. Neque vnquam caro eius vidit corruptionē, supra carnem per Spiritus sancti operationem, propter carnem, id est, propter carnis liberationē, vnde canit Ecclesia: *Vt carne carnem liberans, ne perderet quos condidit.* Verbum caro, & homo, principium & finis, Immanuel, vnde decurtatū & abbreviatum huius festi vocabulum vulgare, *Novel ex Isai. 7. hoc est noster Deus, vel nobiscum Deus.* Memoria dignum est quod à Nicephoro libr. 7. cap. 6. disertè narratur ad hunc modum: Tempore Diocleriani imperatoris, ac Christianorum persecutoris quum natalis Christi festus adesset dies, & multitudo ætatis omnis Christianorum in templo apud Nicomediam natalem celebratura conuenisset: Tyrannus veluti opportunum tempus nactus, misit eò, qui templum clauderent, & ignē circum circa accenderent. Aderat ibi præco, qui promulgabat: vt qui viuere vellet, ex templo exiret, & in proxima Iouis aratura adoleret: alioqui vna cum domo ipsa conflagraturus. Quidam pro tota multitudine in templo inclusa liberè respondit: Omnes nos Christiani sumus, vnum Deum credimus esse Christum, & ipsi sacrificare, & nos omnes vna o. Ferre parati sumus. Tunc ignis est accensus, qui temporis momento illos omnes viginti millium numerum explentes, in cinerem redegit. Hactenus Nicephorus. In Kalendario Græcorum 28. Decembris ita habetur: Bis decem millium martyrum in Nicomedia*

Ioan. 1.

De Melaelo dicitur Iliad 7, ab Homero.

Hymnus Eccles.

Isai. 7. c. Niceph. histor. Eccles. li. 7. c. 6.

Kal. Græcorum.

vistorum, festum celebretur. Pater ex fidei memorata supra narratione historiae diem festum Natiuitatis Christi magna populi copia ac deuotione celebrari solitum, ab antiquis temporibus. Nec pratermittendum duxi, quod Freculphus Lexouienis Episcopus t. i. libr. 7. cap. 13. (Is circa annum Domini 804. floruisse traditur) adnotauit, ita scribens, quibus diebus Christus natus est, Romae simul tres soles exorti sunt, sed paulatim in eundem orbem coierunt. per quod innuebatur, quod vnus & trini Dei notitia mundo oriebatur. In Eusebij Chronico, circa tempora Augusti, ea de re fit mentio. **Quod** verò omnem excedit superatque admirationem, nisi quod *Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius.* Psal. 110. hoc fuit, bouem & asinū, duo bruta animalia, flexis genibus Christam natum adorasse, quod ex versione 70. interpretum facile colligitur, Abacuch c. 3. *Ita enim illi uertere: nisi uisum est tibi, nisi uisum est tibi, nisi uisum est tibi, nisi uisum est tibi.* Psal. 110. *Abacuch ne consideravi opera tua, & obstupui. In medio duorum animalium cognosceris.* Vnde D. Augustinus tom. 10. ser. 8. de Natiuitate, In praesepi cognouit bos possessorem suum, & c. 10. *serm. ex Isa. c. 1. Prudentius consimiliter poeta Christianiss, Ca. 8. de Nat. dum canit.*

*O sancta praesepis tua
Aeternae rex cubulae,
Mutis & ipsis credita,
Adorat hac brutum pecus.*

Quod ne videatur incredibile, reuocetur in memoriam prodigium Asinae Balaam, ex Num. 22. Loquuta est enim, & ut habetur, 2. Pet. 2. *subingale mutum animal hominis uoce loquens, prohibuit Prophetam insipientiam.* **Quo** bouis ac asini mysterio significabatur, quod gentilis populus, qui per asinum, & Iudaeus, qui per bouem intelligitur & adumbratur, 22. Christū essent adoraturi, *An Deus Iudaorum tantum? Nōne & gentium? Imò & gentium Ro. 3. c. Christus lapis est angularis, duos coniungens populos.* Itē huius diei priuilegia praefermittere nō deceat. Vnū est, q̄ tres missē à singulis sacerdotib. hodie celebrētur, quod nusquā aliās cōcessum est, vnde Honorius *sermo de Augusto dunēsis ser. de Nati. interpretatur id significare, q̄ per tria tēpora, Patriarche ante legē, Prophete sub lege, & fideles sub gratia, per Christi natiuitatē saluādi erāt. Nec enim aliud nomē est sub caelo datū hominib. in quo oportet*

teat nos saluos fieri, Et nō est in aliquo alio salus, dicebat D. Petr. Alterum est priuilegium huius diei, nimirum, quocumque die hoc festum inciderit, etiāsi die Veneris, aut Sabbati, licet carnes edere, ob alacritatem & gaudium de uerbi incarnatione: quia, *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, Ioan. c. 1. Extra,* De obseruatione ieiuniorum c. Explicari, in 6. feria, si festum natiuitatis venerit, carnibus, propter festi excellentiam, vesci possunt (Christiani) secundum consuetudinem Ecclesiae.

Hoc quoque obseruatione dignissimum est, nepe, quod diuina sapientia dum humanam naturam sibi desponsauit, quando illam sibi in vnione hypostatica copulauit, illamque assumpsit, (*Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahae apprehendit, Hebr. 2.*) Nos omnes in illa sibi uniuert, & sempiterno amoris vinculo sibi coniunxit. Plutarchus tom. 1. opusc. de fortuna Alexandri, libr. 1. narrat, quomodo Alexander M. post Persas superatos, sub vno auro insigni tentorio, coactis in eandem mensam centum Perfidiis sponfis, totidemque Macedonibus & Graecis, coronatus ipse, primus Hymenaeum orsus, potentissimis populis in amicitiam coeuntibus, vnus ipse sponfus, omnium uerò aufpex idem & conciliator, hos cum illis legitimo coniugio vinciebat: hoc pacto Asiam Europae iungens, amore legitimo, castis coniugiis, liberorum pignoribus, gentes inter se vinciens. Adaptari poterit illud Virgilianum, Aeneid. 1.

Coniugio iungam stabili, propriamque dicabo.

Propriam, hoc est, perpetuò tecum uisuram. Ceterum Alexander Persarum cultu inspecto, Persicam uestem sumpsit, imò miscellaneum quoddam gestamē, ex Persico Macedonicoque habitu instituit: ut communis Imperator & rex honore uesti habito, eorum quos armis obrinuerat animos sibi conciliaret: ac Macedones, ut sibi imperantes amore, non, ut hostes, odio prosequerentur. Ad hunc modum Christus communem sibi & nobis mortalitatis uestem aprauit, Philipp. 2. *Habitu inuentus ut homo, &c.* ut Deum similem nobis amare non pigeat, sicut ille nostri amore, nulli rei pepercit, ut salutem nostram constitueret: *Tantum sponfus procedens de thalamo suo, Psal. 18.*

Præterea ut respondeant vltima primis, animaduersione dignissima res est ab Euangelista proposita, his uerbis: puerpera pannis infantem, quem enixa est, inuoluit. Illa suscepit

Freculphus Lexouien.
Epi. c. 10.
1. lib. 7. c.
13.
Chronicon Eusebij circa Augusti
1. lib. 7. c.
13.
Psal. 110.
Abacuch c. 3.
Aug. 10. ser. 8.
10. serm. ex Isa. c. 1.
Ca. 8. de Nat. dum canit.
1. cap.
Prudentius libr.
Cathemer. hymno de Natiuit.
Numer. 22.
2. Pet. 2. cap.
Ro. c. 3.
Honorii sermo de Natiuit.

Ioan. 1. c.
Ext. de obseruatione ieiuniorum. explicari.
Heb. 2. c.
Plut. 1. opusc. de fortuna Alexandri. M. lib. 1.
Virgil. Aeneid. 1.
Philipp. 2.
Psal. 18.

suscepit manibus, illa inuoluit, illa reclinauit in præsepidi.
 Quæ hæc facit, summâ in pariendo sensit, & inexplicabilè
 lætitiâ, cum virginitatis pudore, ac maximâ intègritate.
 Nostræ enim matres parturientes, doloris vehementia im-
 peditæ, nihil horum facere possunt, sed obstetrici hoc of-
 ficiûm est. Adami de terra virgine formatus est; Eua ex
 Adam virgine quoque, ædificata est, vt sic dicâ, ex eius co-
 sta, siue latere: deicit & Christum ex perpetua nasci virgi-
 ne, *Isa. 7.* Benè D. Cyprianus serm. de Natiuitate Domini,
 pièque admodum scripsit: Genitrix est & obstetric, & deu-
 otam dilecta soboli exhibet clientelâ. Nullus dolor, nul-
 la naturæ contumelia in puerperio. Nec locus ibi erat la-
 uacris, quæ solent puerperis præparari, quippe nec aliqua
 naturæ iniuria matrem Domini læserat, quoniam sine tor-
 mento peperit, quæ in conceptione caruit voluptate. Sic
 ille sanctus Martyr. Exempta fuit virgo. Deipara, ab hoc
 contrâ muliebrem sexum prolato decreto: *In dolore parit*
filios, Genes. 3. & in Euang. *Mulier cum parit, tristitiam habet,*
Ioan. 16. c. Et sicut nulla alia virgo concepit, ita neque vlla
 alia sine dolore peperit.

Mirum etiâ hoc est, quòd quemadmodum Deus fa-
 ctus homo, elegit suæ natiuitatis locum, tugurium nimi-
 rum in rupe excauatum, & suæ etiam sepulturæ elegit mo-
 numentum in saxo solido excisum, vt introitus eius in
 mundum, & exitus, sint in firmissima petra: vt credentes, &
 ad quos saluandos venerat, supra petram firmissimâ se sci-
 rent & introitum & exitum habere, hoc est, in ipso summo
 angulari lapide Christo IESU. Cui sit honor & gloria, per
 æterna secula. Et qui pro nobis hodie nasci dignatus est,
 ac è sinu patris, in vterum descendere matris, intercedente
 eadem sanctissima Deipara, sit nobis propitiuus, salutemque
 nobis concedat & pacem. A M E N.

HOMILIA XXXIII.

De S. Stephano Protomartyre.

Matt. 23
Hierem.
25. & 35.

*E*cce ego mitto ad vos prophetas, sapientes, &
 scribas, & ex illis occidetis, &c. *Matt. 23.* San-
 ctificatus in vtero Propheta Hieremias cap.
 25. & 35. ita scribit: *Misit Dominus ad vos om-
 nes seruos suos prophetas, consurgens dilucido,
 mittensque: & non audistis, neque inclinastis*

auris

*auris vestras vt audiretis, cum diceret: Resertimini vnusquis-
 que à via sua mala, & à pessimis cogitationibus vestris.* Me-
 taphora hæc ducitur à patrefamilias, qui magna curâ & di-
 ligentiâ mane surgit, matutinum sibi somnum, qui suauis-
 simus esse solet, detrahens, vt operarios in vineam suam
 maturè mittat, vt etiam parabola de operariis in vineam
 missis à patrefamilias, qui exiit primo mane ad conducen-
 dos operarios in vineam suam, satis indicat *Matt. 20.* *Qua*
 in Ecclesiam suam mittere nõ desinit, qui eam cœlesti do-
 ctrinâ, & sanctis admonitionibus excolant: nihil tamen tâ-
 ra Dei diligentia ingrata illi Hebræorum genti profuit.
 Dicit ergo: *Ecce ego mitto ad vos, &c.* quasi dicat. Nihil pro-
 ficio mittendo ad vos prophetas, quandoquidem illos in-
 terfecturi estis: sed non impunè cedet vobis. Sicut scri-
 ptum est, *2. Machab. 7.* *Tu autem ne existimes tibi impunè fu-
 turum, quod contra Deum pugnare tentaueris.* Cum ait, mit-
 to, tempore præsentis, mittendi quandam consuetudinem
 significat.

Semper mittit, & mittet homines sanctos & iustos Deus
 optimus, ad suæ vtilitatem Ecclesiæ. *Nam quomodo tradi-
 cabant, nisi mittantur?* *Rom. 10. item, Luc. 10. Rogate Domi-
 num messis, vt mittat operarios in messem suam.* Quemadmo-
 dum autem non omnia poma simul producantur, sed alia
 aliis, suo quæque tempore matura succedunt: Ita non om-
 nes sancti vno eodèmpore vixerunt, sed alij aliis
 succedunt, quia suprema illa sapientia, quæ omnia magna
 æquitate metitur & diuidit, noluit vno quidem tempore,
 mundum sanctis esse referum, alio autem omnes esse ma-
 los, in hos quidem omnia poma effundere, illis verò, nihil
 præter folia remanere. Sed continuâ nec interruptâ suc-
 cessione sanctos mittere solet prophetas, diuini verbi præ-
 cones, vt ad pœnitentiam homines conuertantur, nec Ho-
 die si vocem Domini audierint, velint obdurare corda
 sua, veluti sanctus per Dauidem protestatur Spiritus. No-
 ta, ex Apostolo, *1. Timot. 4. quosdam cauteriatam habere con-
 scientiam.* Quæ metaphora est à cauteriis, seu, candentibus
 ferris desumpta, quibus seruos olim emptos seu mancipia
 Domini inurebant, & quibusdam signis vel stigmatibus
 compungebant, siue notabant, vt serui esse dignosceren-
 tur, veluti & nunc cauterio consignantur quædam ani-
 malia, vt equi ac muli, ad homines vehendos conducentia.

Ita dia

Matt. 20

Rom. 10.
c. et Luc.
10. c.

1. Tim. 4.

Ita diabolus seruis suis cauteriū & signum quoddam imponit, (Characterem nimirum bestiae, in Apocalypsi, c. 13. descripta) quandam scilicet conscientie depravationem, animi obdurationem, & duritiam cordis. Ex qua impudenter prouenit & pullulat, qua palam & publice tales obstinati se Sathanæ seruos ostendunt, ac profitentur: De cordis obfirmatione plurima habes in decadibus nostris sacris, conuersione, Fer. 2. post secundam 40. Dominicam ad verba: In peccato vestro moriemini, &c. Quare hic plura congerere nunc quidem supersedeo, &c.

Sac. Decades
Fer. 2.

post 2. do
minicam

Quaerenda
gest. to. 1.

Matt. 11.

1. Cor. 2.

c. & 1. c.

Inc. 3. c.

Act. 26.

Sap. 5. c.

Sapientes. Quomodo, dicit aliquis, sapientes misit Christus, cum ipse disertis verbis protestetur: Matth. 11. *Abscondiisti haec à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea, regni caelestis arcana, paruulis?* Respondeo, hoc loco sapientiam non huius seculi intelligi, sed caelestem, qua de Apostolo, 1. Cor. 2. scribit: *Loquimur Dei sapientiam in mysterio, qua abscondita est, quam nemo principum huius seculi cognouit, &c.* Et cap. 1. eiusdem Epistolae. *Videte uocationem uestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem: Sed quae stulti sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes.* Sapientiam, inquam, illam hic intelligere debemus, de qua D. Iacobus, cap. 3. scripsit. *Qua desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordiae, & fructibus bonis, non iudicans sine simulatione.* Secularis uero ac mundana sapientia, contrarios parit effectus, pugnatésque habet conditiones: quippe quae primum impudica est, deinde inquieta ac turbulenta in varias sectas atque haereses dissecta, nulla modestia aut persuasionis facilitate praedita, à bonis dissentanea, malis referta operibus, absque ulla misericordia, & compassione, temerè iudicans alios, plena hypocrisis & fictione, & ut verbis eiusdem Apostoli ubi supra, utar: *Non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.* Sapientia mundi huius insaniam reputat ueram ac caelestem hanc sapientiam. Sic Festus, dicebat Paulo: Act. 26. cap. *Insanis Paule. Multa uerba te ad insaniam conuertunt.* Et Paulus in insano, inquit, optime Feste: *sed ueritatis & sobrietatis uerba loquor.* Et Sap. dicunt damnati: *Nos insensati uitam illorum (Sanctorum) affimabamus insaniam, & sinem illorum sine honore, &c.* Sequitur in contextu.

Ut ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est, à sanguine Abel, &c. Significat Christus hac loquendi formula,

Iudæos

Iudæos prophetarum homicidas, meritas quandoque poenas duros. Hic enim loquendi modus Hebræis est familiaris, quo etiam vsi sunt illi, Matth. 27. cap. *Pilato dicitur: Sanguis eius super nos, & super filios nostros.* Et dixit David rex Amalechitæ, qui mortem Saul illi nunciabat: *Sanguis tuus sit super caput tuum.* 2. Reg. 1. Hoc est, poena tibi ob sanguinis effusionem debita, super te ueniat. Hoc intellexerunt filij Iacob, cum dixerunt, *Merito hac patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum.* Quibus dixit Ruben: *Nunquid non dixi uobis, nolite peccare in puerum, & non audistis? En sanguis eius exquiritur,* Genes. 42. cap. Quod si quaeras, Cur Abelis & Zachariae tantum meminertit, inter occisos iustos, quos Sacra scriptura ueteris testamenti nominat? Respondeo, Hos solos idcirco nominari, quia in his duntaxat, Scriptura petitionem uindictæ explicat. In Abel quidem: Genes. 4. cap. *Ecce sanguis fratris tui Abel, clamat ad me de terra.* In Zacharia autem: 2. Paralip. 24. *Videat Dominus & requirat.* Quia enim de uindicta sanguinis iusti Christus loquebatur, par fuit ut illorum iustorum sanguinem effusum commemoraret, quorum ultio petita & uindicta postulata traditur in sacra historia, ut ex his duabus uisionibus petitis, intelligantur similiter petita uindicta coram Deo omnium aliorum iustorum: ac per hoc rationabiliter dictum sit: ut ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est, tanquam petens uindictam, à sanguine Abel iusti, cuius sanguis clamauit ad Deum, usque ad sanguinem Zachariae, qui moriens dixit: *Videat Dominus & requirat.* A sanguine Abel, qui pastor fuit ouium, necatusque est in agro, usque ad sanguinem Zachariae, qui fuit sacerdos, fuitque in templi atrio interemptus: Per quos duos ueriusque gradus martyres, & Laicos & sacerdotes, significare uoluit Christus. Amen dico uobis, Venient hæc omnia super generationem istam, &c. Hoc factum esse manifestissimè patet, cum iam per mille quingentos annos, & quod excurrit, Hebræorum gens infidelitatis & crudelitatis suæ, imò Deicidij, ita fari liceat, iustas det poenas, quia uerum heredem extra uineam suam eiecerunt, uerum Messiam suum ac Dominum, eiusque seruos, tot generibus tormentorum necauerunt: Dixit illis Deus in poenam idololatriæ, Ierem. 25. *Seruiet omnes gentes ista regi Babylonis 70. annis.* Quæ seruitus ideò immixta dicitur, quia rex Manasses peccauit grauissimè, & 4. Reg. 21. *Et quidè uerum est, Deum*

Matt. 27

2. Reg. 1.

Gen. 42.

Et c. 4. ibidem.

2. Paral. 24. c.

Iere. 25.

4. Reg. 21.

est, Deum peccata alia aliis grauius punire, non aliam ob causam, nisi quia grauiora sunt: Peccatum autem idololatriæ 70. annorum seruitute, seu captiuitate Babylonica tot annis durante, puniuit duntaxat. Hoc autem in Messiam perpetratum, tot annorum, mille quingentorum & amplius, durissima seruitute, in omnes orbis partes dispersione gentis Iudaicæ, tot flagellis, tot iniuriis, tot ignominiiis, & exactiōibus, in hodiernum vsque diem punit. Sequitur itaque hoc in Deum admissum patricidij crimen, ac scelus, idololatriæ peccato, sine vlla comparatione maius fuisse. At nullum inueniri potest grauius Idololatriæ, nisi Deum interficere & crucifigere regem gloriae. Satis ergo aperte inde reuincuntur Iudæi, quod homo ille quem occiderunt, verus est Deus.

Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis prophetas & lapidas eos, qui ad te missi sunt, &c. Conduplicat nomen exaggerando conditionē ciuitatis, tot dignitatibus, gratiis & beneficiis donatæ. Solēt enim qui dolore premuntur, vt repetitione. Hoc quidē loquēdi genere vsus fuisse videtur *Propheta ille, 3. Reg. 13. cū dixit: Altare, Altare, Hæc dicit Dominus Deus, &c. Quæ occidis prophetas, Nō dicit, Occidisti, & lapidasti: de actione quæ transierit in præteritum, & iam dudū desierit. Sed in præfenti adhuc remanente, Quæ occidis, &c. itaquam perseuerarit occidendo Christum, lapidandōque Stephanum. Quoties volui, &c. voluntate signi; vt loquitur Theologi, præcipiendo, monendo, visitando per prophetas, & demū per meipsum. Hæc enim omnia signa sunt congregare volentis. Et quamuis Deus non habeat nisi vnā voluntatem, & vnicū velle, quod est eius substantia, velle tamen diuinum relatum ad præcepta, monita, consilia, prohibitiones, & similia, appellatur voluntas signi: contra quā volumus, quoties peccamus non obediendo præceptis Dei. Vnde hic dicit Dominus: Quoties volui, & noluiisti. Velle verò relatum ad illa quæ ab æterno disposuit executioni mandari, vocatur voluntas beneplaciti, de *Psal. quæ scriptum est: Omnia quacunque voluit, fecit. Item, Voluntati eius quis resistet? Porro Christus dicēs: Quoties volui, &c. monstrat se esse Deum, vt potē qui toties temporibus præteritorum prophetarum, voluit congregare filios Ierusalem.**

Hebr. 13. Iesus Christus heri, & hodie, ipse & in secula. Itē, Ioā. & Ioan. 8. c. Abraham exultauit vt videret diem meum, vidit, & gauisus est: Ex quo idē Christus intulit se esse ab æterno, verum Deum.

Deum, His verbis: *Antequam Abraham fieret ego sum, Sic & nunc colligere licebit. In lege naturæ, & lege Mosaica olim Christus misit prophetas, sapientes, & scribas. Ergo ille est æternus Dei filius, qui ab omni æuo mittebat prophetas. Volui congregare te.* Venit enim nec non mortuus est, non tantum pro gente (sub Iudaica) sed vt filios Dei congregaret in vnum. *Ioan. 11. cap. Luca, item 11. cap. Qui non & Luc. colligit mecum, dispergit. Pastor bonus congregat oves, vt sit vnum ouile, & vnus pastor. Ioan. 10. cap. At Lupus rapit & dispergit oves. Ibidem, Sicut Gallina congregat pullos sub alas, &c.* Simile quidam reperias in Mosis Cantico, *Deuter. 32. cap. Deuter. Sicut aquila promouens ad volandum pullos suos, & super eos 32. cap. volitans, expandit alas suas, & assumpsit eum populum Israëliticum) atque portauit in humeris suis.* Gallinæ ingenium, & nariū in pullos suos affectus, bonitatem Christi erga nos summam, & vt, Græci loquuntur, *φίλιν πωρίαν*, eximie delineat. Solet enim Gallina natura duce alis suis pullos contra miluum defendere, sub alis illos fouere, & calefacere, pro ipsis acriter etiam contra armatum hominem pugnare, & se discrimini vitæ, vt eos integros seruet ac incolumes, obiicere: Vnde Plutarchus tom. 2. opusc. lib. de amore parentum naturali erga proles, ita scribit: *Quanta cura & sedulitate gallinæ pullos custodiunt & gubernant, sc. lib. de aliis alas, quas subeant, remittunt: aliis dorsum, vt scandant, reclinant: neque vlla pars corporis est, qua non suscipere ac fouere illos, si possent, cupiunt: Neque id sine gaudio & alacritate, quod & vocis sono testari videntur.* Serpentes verò & angues, quum de se agitur, sibi que solis metuunt, fugiunt tum quidem: si verò pullorum agmini ab iis periculum verentur, vindicare illud ab iniuria nituntur, & suprā quā vires patiuntur, sæpē dimicant. Hanc tantam in fœtibus curandis diligentiam à natura gallinis inuitam credimus. Hactenus Plut. Sic æterna Dei sapientia protegit infirmitatem nostram, & resistit Diabolo ne nos rapiat. In qua defensione, quod gallina aduersus miluum conatur affectu, hæc aduersus Diabolum perficit potestate. Nulla alia auis quod sit mater agnoscitur. Videmus quippe nidificare passerēs ante oculos nostros, hircines, columbas, quotidie videmus, parentes esse non agnoscimus. At Gallina tum ex rauca voce, tum ex alis demissis, tamen filios non videas sequentes, mater tamen facile agnoscitur, & deprehenditur. Adde quod Gallina in

vita sua multos sustinet labores & sollicitudines, ac tandem non morte sua naturali moritur, sed potius iugulatur, & interficitur. Contrā verò accipiter (Gallicè, *un E-speruier*) & eius generis aues rapaces, ad prædā, quamdiu viuunt, gestari solent manibus dominorum suorum, postquam autem mortuæ sunt, in sterquilinum proiciuntur.

Ita electi, multas perpetiuntur afflictiones & post exantatos labores, apponuntur in mensa Domini, cœlestem beatitudinem percepturi, postquam fuerint variè torturati, ut Diuus Stephanus, vltulati, ut Diuus Laurentius, & cæteri pro Christo variis tormentorum generibus affecti, atque consummati. Non sic impij, non sic: sed qui hæc in vita corpori & genio indulserunt, omnibus voluptatibus dediti, quorum Deus venter est, ut scribit Apostolus: tandem in sterquilinum inferni proiciuntur, & sepultura asini sepeliuntur, ut de rege Ioachim dixit sanctus vates Ieremias. Sicut enim asinus postquam mortuus est, excoriatur, & pelle sola reseruata, reliqua feris, canibus, ac vulturibus exponuntur dilanianda: Sic & reprobis diues, relictis & aliis reseruatis opibus suis, sepelitur in inferno. Et carnes quidem eius relinquuntur vermibus deuorandæ, at misera diuitis epulonis & rapacis anima, cruciatur in flamma gehennæ. Ita enim de malo diuite, qui sepultus est

Luc. 16. c. in inferno, Luc. 16. Euangelica testatur veridica Historia, in dardum parabola. Qua de re consulere poteris nostras Decades ad illud Euangelium. O Christe mundi huius perditionis

Sac. De reparator, & instaurator, qui gallinæ te voluisti comparacadas E- re, aperi quæsumus ac supplices deprecamur, alas tuas uang. De cœlestes, & tua nos defende tutela: ita ut Dæmones com- diuite E- damnum nobis inferre nequeant. Huius auxilij certitudi- pulone. nem significauit Diuus Stephanus, Act. 7. cum vidisse se di-

Act. 7. c. xit, caelos apertos, & Iesum stantem à dextris, virtutis Dei. Scit- tem vidit, non sedentem, quasi feriantem, & veluti otio- sum, at quoniam stare pugnantis est & militantis, Domi- nus verò Christus cum Stephano, imò verò, pro Stephano contra aduersarios eiusdem pugnat, adeò ut non pos- sent resistere sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur per illum: meritò proinde, stans Christus visus est ab illo.

Act. 7. c. 6. cap.

Quod si quæras, Cur hic specialiter, potiusquam cæteris martyribus, hæc admirabilis visio ostensa est? Respondet:

pondeo: Quia Diuus Stephanus primus omnium martyrum fuit, ac veluti vertex, coriphæus, & antesignanus, seu vexillifer, & signifer inclitus: ut alios, qui cum sequerentur, Vehementius inflammaret, & accenderet Christus agonotheta, & inquirentibus se remunerator: (Hebr. 11. cap.) Heb. 11. c. Ideò ostendit ei Deus, in hac vita præmium, quod in alia daturus est his, qui vitam & sanguinem, eius amore effunderent: Sequitur. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta, &c. A patrocínio scilicet meo derelicta. Quid est hoc Domine? Nonne tu es ille, qui Abrahamo pollicitus es? Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis? Genes. 15. Gene. 15. & per Ioëlem, capite tertio. Dominus spes populi sui, & protector filiorum Israël est? Nonne illum ab Allophylis, seu, alie- cap. 3. genis, sæpè defendisti? Nonne alias nationes in illorum gratiam ac fauorem expugnasti? Debellasti? profligasti? Vbi sunt misericordie tua antiqua Domine, sicut iurasti David in veritate tua? Psalm. 88. Responsio in promptu est. Ingratitudo huius populi, quæ hoc loco atro notatur carbone, in causa est. Siquidem, Volui congregare, ait Christus, & nolui. Psalm. 88. cap. 88. Insuper missos ad te legatos meos, & prophetas, interemisti: Et quod omnem superat malitiam, Dominum prophetarum, ac ipsum Sanctum sanctorum impiè crucifixisti.

Ideò concludit aduersus homicidas illos idem Christus, Matth. 20. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius, & hic: Relinquetur vobis domus vestra deserta. Significauit subtractionem protectionis diuinæ, Sic Ioan. 14. cap. Surgite, eamus hinc. Narrat etiam Iosephus, proprius Iudæorum historiographus, auditas fuisse Angelorum in templo voces dicentes: Abeamus ab his sedibus. Ingrata patria! In propria venit, & sui eum non receperunt, Ioan. 1. Insuper occiderunt. Quis tantum scelus, & impiam hanc crudelitatem, & perfidiam, non derelictur; Dereliquit ergo vos Dominus, quia vos eum dereliquistis. Perditio tua ex te, d. Israël. Osee, 13 cap.

Animaduerte quòd cum sæpè triumphasset de hostibus suis Ierusalem, tamen quia Rex Sedechias fidem non seruauerat regi Nabuchodonosor, euerfa est ciuitas ipsa, & rex ipse in captiuitatem abductus. Sed omnium calamitatum atrocissimam passi sunt Iudæi, ob filij Dei necem, & interneccionem sacrilegam. Quandoquidem in sanguinis impiè effusi vltionem, Domus eorum deserta relicta est,

templum succensum, ciuitas euerſa, in diſperſionem gen-
 tium abierunt vniuerſi Iudæi, vagi ac profugi, inſtat *Cain*,
cap. ſuper terram, palantes, & ſicut oves errantes, hac illac diſ-
 perſi, in hodiernum vſque diem conſpiciuntur: ſine altari,
 ſine ſacrificio, ſine templo, hoc eſt ſpoliari omni honore,
 & religionis exercitio carentes. Habent quidem Rabi-
 nos & Thalmudicos ſiue Cabaliſtas, imppoſtores ac men-
 daciorem artifices & architectos ſuos miniſtros & præ-
 dicantes.

Apocal.
2. cap.

Habent etiam ſuas Synagogas & congregationes Sa-
 thanæ, *Apocal. 2. cap. Se dicunt Iudaos eſſe, & non ſunt, ſed ſunt*
Synagoga Satana. Sabbatizant, circumciduntur, verpi, &
 recutiſti illi. Sed extra Ieruſalem non eſt ſacrificij locus.
 Sunt ergo Iudæi hoc tempore ſine ſacrificio, ſine rege, ſub
 tributo, in captiuitate ad finem vſque ſeculi duratura.
 Nunquamque reſtituetur eorum Reſp. & politia, ſicut o-
 lim veluti poſtliminiò reuerſi ſunt, è tranſmigratione Ba-
 bylonica, poſt annos 70. in Ieruſalem: & ſub ducibus ac ſa-
 cerdotibus ſummis, Sanhedrim quoque, ſine ſenatoribus,
 & conſultorio magno, ad Herodem vſque, ſummum rerum
 in terra ſua obtinuerunt, ac rerum potiti ſunt Iudæi. Ve-
 rum in vindictam mortis Chriſti, venerunt Romani, ſub
 Veſpaſiano ac Tito eius, ducibus exercitus, & Ieruſalem
 penitus deſtruxerunt, à paſſione Domini anno circiter 40.
 quod ipſi antea timuiſſe ybi ſunt, cum dicerent: *Veniunt*

Ioã. 11. c.

Romani, & tollent locum noſtrum & gentem. Ioan. 11. cap. Iure
iraque prædicit illis nunc Chriſtus Dominus, Ecce relin-
quetur vobis domus veſtra deſerta. Subdit autem.

Non me videbitis, donec dicatis, &c. Futurum ſecundi ad-
 uentus diem hoc in loco ſignificat, q. d. vſque ad meum
 aduentum glorioſum: cum velitis, nolitis, dicturi eſtis,
 & profeſſuri de me. *Benedictus qui venit in nomine Domini,*
Pſal. 117. ex Pſalm. 117. Significans eos etiam qui vehementer incre-
 duli ſunt, tunc adoraturus. Et nihil eis proficiet. Videbit
 eum enim omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Vide-
 buntque in quem tranſfixerunt, ex oraculis ac vaticiniis
 prophetarum.

Obſerua totam hanc periodum, Ieruſalem, Ierufa-
 læ, que occidis prophetas vſque ad finem, *Benedictus qui venit,*
Luc. 13. c. &c. etiam extare apud *Diuum Lucam, capite 13.* Vnde appa-
 reret Dominum, non ſemel tantum hæc dixiſſe. O tu Ieruſa-
 læ, illa interfectrix prophetarum, & lapidatrix eorum, qui
 ad

ad te mittitur. Alloquitur autem proculdubio ſub ciuitatis
 nomine ipſos ciues, vnde poſtea facta mutatione dicit:
Relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Iſai. 1. de eadem ciui-
tate dicitur: Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis, plena
iudicij? Iuſtitia habitauit in ea, nunc autem homicida.

Nec leuiter pertranſeundum eſt, quod hic commemora-
 tur: *Volui congregare & noluiſti, &c.* Hinc quiddam ſimile
 comperies, *Ezech. 24. cap. Mundare te volui, & non es*
mundata à ſordibus tuis. Væ ciuitati ſanguinum, aduerſus Ieru-
ſalem dictum eſt. Porro ex hoc loco euidenter aſtruitur ar-
 bitrij noſtri libertas & vis, quod ſcilicet in nobis ſitum eſt,
 & noſtra voluntate, ſaluari, quamquã non ſine Dei gratia
 nos præueniente, quã eſſe neceſſariam etiam hic locus
 oſtendit, dum prius dicit Dominus, ſe voluiſſe filios Hie-
 ruſalem congregare.

Si enim ille noluiſſet, nec iſta velle potuiſſet: Sed illo
 volente & optante, iſta noluit. Vnde ſine præueniente
 Dei gratia, benè quidem velle non poſſemus, ſed præue-
 nientem Dei gratiam, nulla neceſſitate amplecti cogimur,
 ſed liberum eſt eam vel amplecti, vel non. Quãtò pre-
 Dei gratia, protectione, & veluti fomento egeamus, oſ-
 tenditur comparatione hominum cum pullis. *Vnde orat*
propheta Dominum Pſalm. 16. Sub umbra alarum tuarum
protege me.

Opportunè hinc produceretur Diui Irenæi locus, libr. 4.
 cont. hæref. cap. 72. Sui arbitrij, inquit, ac ſuæ poteſtatis
 hominem ſignificans, dicebat. Dominus ad Hieruſalem:
Quoties volui, & noluiſti. (hoc loco) Qui autem his contra-
 ria dicunt, ipſi impotentem, introducunt Dominum, ſcili-
 cet quãſi non potuerit perficere hoc quod voluerit. Hæc
 Irenæus.

De impio ac reprobo, *Pſalm. 35. dicitur, Noluit intellige-*
re, ut bene ageret. Longè plura ea de re legere poteris in
 Decadibus noſtris, Fer. 6. poſt primam Dominic. 40. ad
 verba, Vis ſanus fieri.

Relinquetur vobis domus veſtra, id eſt, ciuitas, nedum geſ-
 templum, tora etiã Iudæorum natio, aut habitatio, deſerta:
 iuxta illud, *Pſal. 68. Fiat habitatio eorũ deſerta: & in taberna-*
culis eorum non ſit qui inhabitet, & repetitum legitur, Act. 1. ca.
Item, Iſai. 1. Derelinquetur filia Sion, ut umbraculum in vinea, Iſai. 1. ca.
& ſicut tugurium in cucumerario, & ſicut ciuitas qua vanita-
tur. Terra veſtra deſerta: ciuitates veſtrae ſuccenſa igni, &
deſolabitur

desolabitur sicut in vastitate hostili. Vobis ergo, id est, in vestram confusionem, vestrorumque criminum vindictam, relinquetur domus, id est habitatio, regioque vestra, deserta ab omni habitatore. Deserta, inquam, ab inhabitante in ea diuina gratia: Hanc autem diuina gratia derelictionem, secuta est illa solitudo facta per Romanos. Ceterum quod subiungitur. Non me videbitis amodo, &c. intelligendum est de nouissimo Christi aduentu, quo in claritate est venturus, vt supra attigimus. Non me videbitis amodo, hoc est, post breue tempus, quo sum vobiscum ad huc in mortali hac carne conuersaturus, vsque ad iudicij diem, quando vel inuiti cogemini me agnoscere esse Messiam, & illum de quo dixit propheta: Benedictus qui venit, &c. Mæque cogemini adorare, quia mihi curuabitur omne genu, celestium, terrestrium & infernorum. Tunc enim rursum videbunt eum corporaliter. Solet autem Dominus Iudæis in primo suo aduentu ipsum agnoscere recusantibus, secundi sui aduentus ingerere mentionem, quo illum vel inuiti agnoscere cogentur, cum videbunt eum venientem cum potestate & claritate magna.

Vnde passionis suæ tempore interrogatus, Num esset
Mat. 26. Christus? Respondit se esse, & subiicit: *Matth. 26. cap. Verumtamen dico vobis, amodo videbitis filium hominis, sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli.* Quod si alicui dura videatur hæc expositio, qua intelligitur impios Iudæos (nam tales Dominus hic alloquitur) in nouissimo die, cum Dominum videbunt, dicturos: Benedictus qui venit, &c. cum ea vox sit excipientium aliquem cum gaudio, quo modo mali ipsum in iudicio non excipient. Intelligendum significari à Domino Iudæos, qui in primo eius aduentu illum noluerunt agnoscere Messiam, & benedictum Domini, diu ab ipso derelinquendos, & quamuis Messiam suum longo tempore expectaturi essent, non prius tamen ipsum illos visurum corporaliter, quam circa finem mundi conuersi fuerint ad fidem, dicturi tunc de Christo veniente ad iudicium: Benedictus qui venit in nomine Domini, Tempus enim quo ad fidem conuerteretur Iudæorum natio. Docet Paulus esse, cum intrauerit plenitudo gentiū, reliquæ Israël tunc saluæ fient. Tum autem fore consummationem seculi, & mox venturum iudicium, docet Dominus, dicens: post predicatum Euangelium in vniuerso mundo, venturam consummationem. Consonat & perbel-

le qua

le quadrat huic proposito, *Oseas, cap. 3. Dies multos expectabis me: non fornicaberis, & non eris viro: sed & ego expectabo te: quia dies multos sedebunt filij Israël sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altari, & sine Exhōd: Et post hæc reuertetur filij Israël, & quærent Dominum Deum suum, & David regem suum, & pauebunt ad Dominum, & ad bonum eius nouissimo dierum. Sic diuinus vates.* Quid hoc aliud est, quam Iudæorum domum relinquentam desertam, nec visuros regem suum, nisi post multam expectationem in nouissimo die, quando illum venturum mox ad iudicium, cum gaudio excipient? Putarim hunc esse genuinum huius loci intellectum, ait Corn. Iansenius, Episcopus Gandauenfis, Concordiæ Euangelicæ, ca. 90. Si itaque ad conuertendos in sine Iudæos, & in Christum credituros, retuleris: Scito, hoc magna animorum alacritate dicturos de Christo. Benedictus qui venit, &c.

Si autem ad probos & incredulos Iudæos referas, tunc illud sic exponere conuenit, quod velint, nolint, imò coacti agnoscent, & adorabunt iudicem in maiestate venientem. Veritas ab inuitis Iudæorum pectoribus erumper, & dicere cogentur: Benedictus qui venit. Non cum gaudio, sed maximo animi angore & dolore proferent ista: Benedictus est qui venit. Nos infœlices & insensati, ac miseri! qui hunc regem non suscepimus. Væ nobis, sic ingemiscet præ angustia. Sed serò sapiunt Phryges, vt est in proferbio. Ceterum videndum nobis, ne & nos præseruantem Iudæorum malitiam imitantes, post multiplices resipiscendi occasiones nobis oblatas, demereamur à Deo penitus deseri, ac derelinqui. *Terra enim, vt Diuinus ait Paulus, Hebr. 6. sapè venientem supra se bibens imbrem, & tamen proferens spinas, & tribulos, reproba est, & maledictio proxima. Bene Diuus Stephanus Iudæis istis exprobrabat, dicens: Dura ceruice, & incircuncisis cordibus, & auribus, vos semper spiritui sancto resistitis sicut patres vestri, & vos. Quem prophetarum non sunt persequuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænu-
Aët. 7. c. tiabant de aduentu iusti, cuius vos nunc proditores, & homicidæ fuistis.* O beatum protomartyrem, magnum vti- que in cælo pro deuotis clientibus patronum ac aduoca-
*Colle- tum! qui pro suis etiam persecutoribus eum lapidanti sine, ora-
 tio Eccl.* bus exorauit Dominum nostrum Iesum Christum, vt in collectâ hodiernæ festiuitatis continetur. Et quod valde mirandum est, qui stando submissè pro se orauit, cum clamor

clamore magno pro inimicis genua flexit: illic acriorem orationem exhibuit, ubi maiorem difficultatem apparere vidit impetrandi. Nam sibi patens cœlum videbat, lapidatibus verò infernum imminere. Nec verò sine fructu fuit eius oratio. Paulum siquidem nobis doctorem gentium, prædicatoremq; Ecclesiæ utilissimum impetrauit: qui huius martyris merito & oratione, ex lupo factus est agnus, & ex Saule atque persecutore, effectus est Paulus, humilis ac modicus (si etymon Latinæ vocis obserues) aut certe mirabilis operarius in Euangelico ministerio,) si Hebraicam radicem contempleris) & ex persecutore factus est prædicator veritatis in vniuerso mundo. Non prætermittam Diui Augustini hac de re fidele testimonium. Ille tom. 10. serm. 1. & 4. de beato Stephano, disertè scribit, dicēs: ser. 1. *¶* si Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non habuisset. 4. de S. Vtinam cor tenerum ac molle siue carneum, hoc est, cor penitens, cor contritum & humiliatum nobis è cœlo nunc impetret aduocatus: Vtinam lapidea corda nostra, in carnea vertantur: & cordis nostri laxa durities emolliatur: Hæc enim nobis impetrare lapidati Martyris propria functio est: in hoc ipsum Ecclesiæ Dei clientelam apud principem gerit. Ab aliis martyribus alia petere consueuimus, & in his quæ passi sunt ipsi, similia patientium aduocati constituti sunt. In peste Rochum confessorum egregium, in ophtalmia, siue oculorum doloribus, ac imbecillitate visus, Luciam, in carcinomate, siue mammillarum tortura & cruciatu, in morbo qui cancer vulgò dicitur, Agatam, in dentium dolore, Apolloniã, imploramus. Huius verò lapidati martyris, hoc est munus & patrocinium, duritiam cordis suis precibus emollire, indurata corda in Deum conuerrere ac proferre de petra aquas. Exat huius rei præter insignem illam & mirabilem Pauli conuersionem, miraculum grande, à D. Augustino tom. 5. lib. 22. de ciuitate Dei ca. 8. commemoratum, his verbis. 22. de ci. Fuit Calamæ habitans (ciuitatis Aphricæ nomen est) vir inuit. Dei, nomine suo primarius, nonne Martialis, æuo iam grauis, & multum à religione abhorrens Christiana. Habebar sanè fidelem filiam, & generum eodem anno baptizatam. Qui cum ægrotatè multis & magnis precibus & lachrymis rogarent, vt Christianus fieret, prorsus abiit: eosque à se turbida indignatione submouit. Visum est genero eius, vt iret ad memoriam Sancti Stephani, & illic pro eo

quan

quantum posset, oraret, vt Deus illi daret mentem bonam, qua credere non differret in Christum. Fecit hoc ingenti gemitu & fletu, & sinceriter ardente pietatis affectu: deinde abscedens, aliquid de altari florum, quod occurrit, tulit: ei que cum iam nox esset, ad caput posuit. Tunc dormitum est, & ecce ante diluculum clamat, vt ad Episcopum curreretur, qui mecum forrè tunc erat apud Hipponem. Cum verò audisset eum absentem, venire presbyteros postulauit. Venerunt, & statim se credere dixit admirantibus atque gaudentibus omnibus, baptizatus est. Hoc quando vixit, in ore habebat: Christe accipe spiritum meum: cum hæc verba beatissimi Stephani, quando lapidatus est à Iudeis, vltima fuisse, Actor. 7. nesciret: quæ huic quoque vltima fuerunt. Nam num multo post etiam ipse defunctus est. Hactenus S. pater Augustinus. Quanta est huius sanctissimi Martyris virtus, qui paganum hominem damnationi proximum ab inferno retraxit? Ad hunc igitur martyrem, tantum ac talem tutelarem ac patronum deuotissimis precibus accurramus: illi negotia nostra securè committamus: fidelis est & pius, & quod pagano contulit, libentius præstabit Christiano. Non est enim dubium, quòd qui tanta in terra positus charitate flagrauit, amplio rem nunc in homines affectum habeat, locatus in cœlo Empyreo, & cœlesti paradiso. Est sanè Paulus eleuatus in cœlum, quia Stephanus orauit in terra. De eius nomine id possumus dicere: Secundum nomen, ita & laus. *Στέφανος* quippe corona interpretatur: hinc *πρὸς Στέφανον*, de coronis, libellum quandam suum inscripsit, doctus ac pius poëta Christianus, Prudentius Diuo Augustino cœqualis, siue contemporaneus, in quo de Martyrum encomiis, ac coronis triumphisque diuite ac fluida eloquentia agit. A. Gellius lib. 5. cap. 6. de variis militaribus coronis verba faciens, nominat triumphalem, obsidionalem, ciuicam, muralem, castrensem, naualem. Triumphales coronæ, inquit, sunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Antiquitas è lauro erant: post fieri ex auro cœptæ. hæc utiq; gloriosa corona, redimitus est protomartyr Stephanus, qui de hostibus fidei, gloriosum reportauit triumphum. Corona siquidem victoribus datur, & sicut dicit Apostolus, 2 Timoth. 2. *Non coronabitur nisi qui legitime certauerit.* Obsidionalis est, ait Gellius quam ij qui liberati sunt obsidione, dant ei duci qui liberauit. Ea corona graminea

Act. 7. c.

Prudentius libr. πρὸς Στέφανον. A. Gellius lib. 5. c. 6.

minca est: è gramine nimirum quod in eo loco generari
 esset, intra quem clausi erant qui obsidebantur. Hanc S.
 P. Q. R. id est, Senatus populûsque Romanus, Quinto Fa-
 bio Maximo dedit, bello Pœnorum secundo, quod urbem
 Romam obsidione hostium liberasset. Hanc etiam obsi-
 dionalem coronam, nonne Stephanus optimè meruit
 quippe qui obsessum ab hoste maligno Saulum tum spi-
 rantem minarum & cædis in discipulos Domini, & deu-
 stantem Ecclesiam Dei, efficaci sua oratione, & armatis
 zelo charitatis precibus, dæmonis obsidione liberavit, ac
 dux iste inclitus Paulum Christo lucrificavit, vt supra fultus
 dictum est. Ciuica autem corona appellatur, quam ciuis,
 à quo seruatus est in prælio, testem vitæ salutisq[ue]
 perceptæ dat. Et fit è fronde quærna: quoniam cibus vi-
 ctusque antiquissimus, quærceus capi solitus sit. Hac ciu-
 ca corona L. Gellius vir censorius in Senatu Ciceronem
 Consulem donari à Republica censuit: quod eius opera
 esset atrocissima illa Catilinæ coniuratio detecta, vindi-
 catæque. Quanto verò æquiore iure, ob seruatum ciuem
 Romanum, Paulum videlicet (qui se Romanum ciuem
 non semel in Actis Apostolicis, ingenuè ac palàm profite-
 tur) ac Ecclesiæ acquisitum, Diuus Stephanus, ciuicâ mer-
 tur coronam, testem vitæ salutisq[ue] Stephani ardentibus
 precibus perceptæ à maximo illo Apostolo, *Qui diuina sibi
 cooperante gratia, abundantius Apostolis omnibus, in Dei Eccle-
 sia, & disseminando Christi ubique terrarum Euangelio labo-
 rauerit?* Muralis est corona, qua donatur ab Imperatore, qui
 primus murum subiit, inque oppidum hostium per vim
 ascendit. Idcirco quasi muri pinnis decorata est. Castren-
 sis est corona, qua donat cum Imperator, qui primus ho-
 stium castra pugnans introiuit, ea corona insigne valli
 habet.

Naualis est, qua donari solet maritimo prælio, qui pri-
 mus in hostium nauem vi armatus transfiliuit. Ea quasi na-
 uium rostro insignita est.

Et Muralis autem, & Castrensis & Naualis fieri ex
 auro solent. Hactenus A. Gellius vbi supra. Omnes istas
 coronas deberi protomartyri quis abnuat? Primus post
 Christi ascensionem murum perfidia Iudaicæ diruens, ad-
 uersus Synagogas incredulas acerrimè disputans, tandem
 preualuit, victoriamque numinis fauore de illis egregiam
 reportauit, vt acta referunt Apostolica. Primus hostium
 castra

castra introiuit, ac perfregit, lapidatus à Iudeis. Primus de-
 nique in hostiû nauem, fide armatus ac gladio verbi Dei,
 charitate item heroica munitus, transfiliuit, è naufragio
 multas eruens animas, ac ex hostibus, illas ad ortum defe-
 rentibus, (vt de Martiali pagano moribundo, supra dictû
 est, ex D. Augustino) suis suffragiis apud Deum, ac poten-
 ti oratione pro inimicis suis ac persecutoribus ad Deum
 fusa; eripiens, spolia Ecclesiæ insignia reportauit. Ideoque
 triumphat in cælis tot coronis meritò rutilans, ac exorna-
 tus, qui in numero martyrum inuentus est primus, quique
 regna cælorum intrauit gloriosus ac in terris adhuc posi-
 tus, cælos sibi apertos vidit latibundus. O magnû virum,
 charitate inflammatum! Samuel orauit pro Saule. Step-
 hanus pro Saulo, Saul remansit persecutor, reprobatus à Deo
 ob inobedientiam, & consultam phytioniam ac magam:
 sed Saulus factus est egregius veritatis prædicator, per B.
 Stephani feruentem deuotamque orationem. Expende,
 amabo, quomodo in statu legis naturæ primus martyr fuit
 Abel, in statu legis scriptæ, Achimelech sacerdos, qui consulue-
 rat Dominum in Davidis gratiam, qui eam ob causam à Saule
 rege occisus est ipse. & octoginta quinque viri vestiti Ephod, 1.
 Reg. 22. In ordine prophetarum primus martyr fuit Zacha-
 rias, cuius præsentî Euangelio meminit Christus, in statu
 autè legis gratiæ, siue Euangelicæ siquidem de adultis ser-
 mo habeatur) primus martyr fuit Ioannes Baptista, ab im-
 pio Herode decollatus & capite plexus. Si autem paruulo-
 rum & infantium habeatur ratio, Innocentes ab immani
 tyranno, Herode parricidâ, in Christi recès nati odium in-
 terfecti, in Martyrum numero inueniuntur primi, qui ad
 quatuordecim millium perueniunt numerum, ex calculo
 ac supputatione Menologiij seu Calendarij Græcorum 29.
 Decembris. Tot enim Innocentes in Bethlehem occisi ibi-
 dem referuntur. Verùm enimuero post Christi in cælos as-
 censionem triumphalem, & gloriosam, omnium primus Ste-
 phanus laureâ martyrii meritò decoratus celebratur, velu-
 riû Græ.
 ti & in ordine gradûque Apostolico, magnus Iacobus, fra-
 ter Ioannis, ab Herode truculentissimo, gladio occisus, in-
 ter cæteros Apostolos martyr primus (in Actis cap. 12.) nu-
 meratur. Stephanus itaque ex campo certaminis Martyrii
 decurso stadio, primus conuolauit ad cælum, quod est pri-
 uilegium Martyrii; iuxta illud, Matth. 5. *Beati qui perse-*
cutiõnem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est re-
gnare

1. Co. 15.
 cap.

1. Reg. 22

Menolo-
 gium seu
 Kalenda-
 rium Græ.

Act. 12.

Matt. 5.

gnum caelorum, & iterum ibidem: Merces vestra, copiosa est in caelis. Sicut autem fuit Ioab princeps militiae Dauidis regis (vt penultimam homiliam me attigisse memini) sic beatus Stephanus signifer constitutus est militiae Christi: atque ob id non abs re festum eius statim celebratur post natalem Domini nostri. Et quidem hic beatus protomartyr conformis fuit passioni Christi. Per falsos testes, sicut & Christus, de blasphemia accusatus. In idem concilium (in quo Christus fuerat condemnatus) & ipse adductus, mortique iniuste adiudicatus, extra ciuitatem, sicut Christus, vt lapidaretur, eiectus. Et quemadmodum Christus, antequam expiraret, patri suum commendauit spiritum, dicens:

Luc. 23. Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Luc. 23. Sic & ex Psal. Stephanus morti vicinus pro se orauit, dicens: Domine IESV,

30. suscipe spiritum meum, Act. 7. c. Et sicut Christus pro suis crucifixoribus deprecatus est, dicens (Luc. 23.) Pater ignosce illis: sic & iste pro persecutoribus suis exorauit, flexis genibus postulans; vt ne statueretur illis hoc peccatum. Demum, veluti Christus honorifice sepultus est: ita D. Stephanus laudabilem habuit sepulturam, & non vulgarem pompam funebrem: Sacra & Apostolica testate historia, Act. 8.

Act. 8. c. Curauerunt Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum. Curauerunt, inquam, hoc est, funeris curam gesserunt, iusta funebria illi fecerunt; parentarunt, vt dicitur, & sepulturae honorem illi procurauerunt: atque pij viri eius perficienda rei gubernatores, curatores, ac prouidi sollicitatores, vt ita dixerim, extiterunt. Quid plura? Memorabile est, nec silentio obrui decet, quod sanctus

S. Martialis, epistola ad Burdegalenses §. 3. scripsit, in haec verba: Aram ignoti Dei referuari & consecrari iussimus, in honorem protomartyris Stephani, &c. Ex quo satis liquet huius Martyris festum esse antiquissimum, ac memoriam ipsius fuisse apud veteres Christianos celeberrimam ac sacrosanctam. Vnde Clemens Romanus Constitutionum Apostolicarum lib. 8. cap. 39. In Natali festo, quiescant serui. In die Stephani protomartyris, quiescant etiam. Sic ibi. Desideret me tempus enarrantem singula miracula, meritis huius gloriosi protomartyris a Deo facta, quae fuisse, D. Augustinus. li. 2. De ciuitate Dei, c. 8. Sanctus pater commemorat Augustinus. Nempe quod ad eius reliquias ac memoriam, c. 8. De ciuitate Dei c. 8. sanctas attigit reliquias, fistula, cuius molestiam iam diu laborauerat,

laborauerat, repente sanata est: Quod etiam Eucharis presbyter, veteri morbo calculi, per memoriam supra dicti martyris solutus, ac curatus est. Ac idem ipse postea morbo alio mortuus, suscitatus est, & quod denique per eundem martyrem, etiam tres podagrici (Gallicè *gouteux*) sanati sunt, atque puer paruulus, cum in area luderet, rotam currus, seu vehiculi, obtritus: atque mortuus, ad eandem memoriam a pia matre delatus, non solum reuixit, verum etiam illaesus apparuit. Innumera prope sunt, quae ibidem pertractantur, per D. Stephanum perpetrata miracula. Sit & ipse pro nobis apud Christum Dei filium propitius aduocatus. AMEN.

HOMILIA XXXV. IN FESTO DIVI IOANNIS Apostoli ac Euangelistae.

Dixit Iesus Petro, Sequere me: Et conuersus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat IESVS sequentem, (qui & recubuit in coena super petrus eius, & dixit: Domine quis est qui tradet te?) Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit IESV: Domine, hic autem quid?

IOAN. XXI. CAP.

MNES in vniuersum Apostolos, a Christo Domino fuisse dilectos, ipse contextus sacer, satis superque significat. Nam, Ioan. 13. *Ioan. 13. ita habetur: Cum dilexisset suos, qui erant in c. & c. 15. mundo, usque in finem dilexit eos. Rursus, cap. Ioan. 15. Sicut dilexit me pater, ita & ego dilexi vos, &c.* Mirum igitur cuiquam videri possit, quod Ioanes hoc loci dilectus Dei specialiter, nominetur discipulus. Imò iactantia alicui videri posset, haec de seipso referre, & non potius alteri Euangelistae dicenda relinquere. Ad id dicendum putauerim. Primum quidem, hunc Apostolum specialia dilectione praeter ceteris a Christo fuisse dilectum. Eam ob rem,

rem, *κατ' ἔξω*, iuxta præminentiam, dilecti titulum habere, Christi I E s v instar, de quo in baptismo, eiusq; transf. *Matt. 3.* figuracione, ab æterno Patre dictum fertur: *Matth. 3. & 17. & 17.6.* *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, &c.* Hoc eodem titulo Christus sanctum hunc discipulum honorare voluit, vt merito ac iure optimo, nominis rationi singularis ista ac eximia dilectio quadret ac correspondeat. Ioannes siquidem, ex fonte Hebraico deriuatum vocabulum, Latine vertitur & interpretatur, Dilectus Deo, illique gratiosus: à radice seu themate *חן* Hhen, (quod gratiam significat, formato inde adiectiuo *חנני* Hhannum, quod significat gratiosum) & nomine Dei, *יהוה* Iah Quasi dicat in quo est Dei gratia. Consonat huic negotio versus.

Versus. *Conueniunt rebus nomina sapè suis.*

Cæteri omnes tituli absque isto, nihil ferè sunt, hic autem per sese, ac solus, instar est omnium, quinimò omnes vnus superat.

Secundò dicendum, nullam hîc esse posse iactantiæ suspensionem: Quandoquidem non seruitia & obsequia hîc refert, quæ Christo redemptori nostro exhibuerat, impenderatq; sed beneficia, quæ ab eo acceperat, tanquam gratus, & beneficiorum memor. Et quamuis seruitia referret, ea interim vno pius, Dei beneficia esse reputat. Verum hoc loco duplex occurrit difficultas. Vna est, Quomodo se dilectum nominat, cum Ecclesiastes c. 9. scribat dicens: *Nescit*

Ecclesiastes 9. c. *homo utrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta?* Altera, cum æterna Dei sapientia, Prouerb.

8. dicat: Ego diligentes me diligo. Et Petrus Christum diligebat

Ioan. 21. supra cæteros; *Ioan. 21. Diligis me plus his? Tu scis, Domine, quia amo te.* Christus ergo Petrû plus debuit diligere, quam Ioanem. Vtriusque obiectionis facilis est dilutio, hoc modo: Regulariter quidè & lege cõmuni verum est, neminem certò ac euidenter scire se esse amore vel odio dignum, loquendo de æterna prædestinatione, vel reprobatione alicuius, soli enim Deo cognitus est electorum numerus. Verum speciali quodam priuilegio, ac ex Domini interna reuelatione, scire quis potest, efficitque certior, in huius vitæ exilio, etiam constitutus, quod à Deo diligatur. Pareat in

Luc. 7. Diua Magdalena, cui dictû est: *Luc. 7. Remittuntur tibi peccata tuas, vade in pace,* & singulariter in Diuo Ioanne, qui vocatur Discipulus, quem diligebat I E s v s. O te beatum ac fœlicem, qui in hac lachrymarum valle, de tua salute, ob

amoris

amoris præcipui priuilegium securus extitisti, & tanti tituli, dilecti nimirum discipuli, dignitate nobilitatus fuisti. Ad secundam autem difficultatem respondendum existimo, quòd Petrus plus dilexit Christum, quantum ad promptitudinem & feruorem: at Ioanes plus fuit dilectus, quantum ad familiaritatis ostensionem. Christus etenim Ioanni plura familiaritatis indicia & argumeta præbuit, quam alicui ex coapostolis eius & collegis; dñi super pectus Domini in ccena ipse recubuit, & præ omnibus aliis confidens Christum, quisnam proditurus esset: interrogauit. Sed iam ad textus explicationem accedamus.

Sequere me, &c. Præcipit Petro Dominus, vt eum sequatur, id est crucis supplicium perpetiatur, sicut ipse fuerat crucifixus, eique mortis genus obscuro sermone Christus prædixerat, vt immediatè præcedentia verba indicant ac insinuant: hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum. Et statim subditur, dixisse eidem: *Sequere me, &c.* Erat Romanis in vsu, hoc genus mortis maximè sceleratis infligere, vnde Christû cum latronibus crucifixum à Põtio Pilato sacra prodit historia, quia cum impiis reputatus est, & morte turpissima, morte, inquam, crucis, propter nos condemnatus fuit. Et tyrannus Nero, hoc eodem supplicio Petrum quasi maximè impium affectit, cum alioqui non ob scelus, sed ob fidei veritatem, pertulerit crucis supplicium.

Sequere me. Vt discipulus sequitur magistrum, vt oues pastorem, vt sollequium sequitur solem, potissimum tamen intelligitur de imitatione charitatis, & passionis. Hæc enim duo iam Petro specialiter inculcauerat, his verbis: *Diligis me plus his? Et, Alius cinget te, & duces* *Ioan. 21.* *quo tu non vis, &c.* Est igitur sensus, Meo exemplo discere diligere oues tibi commissas: meo item exemplo discere, teipsum in mortem offerre pro ouibus, boni pastoris instar.

Vidit discipulum, quem diligebat I E s v s sequentem, &c. Quoniam autem singularis inter eos erat amicitia ac necessitudo, voluit Petrus sui amici statum discere à Christo futurum. Nam sicut nostra curamus sollicitè, ita amicorum curam non abijcimus. Iam ergo didicerat à Christo se crucifigendum, voluit proinde de Ioannis successu edoceri.

Domine, hic autem quid? Num tuus hic dilectus, te quoque

que per morrem sequetur? Curiositatem quandam, qua homines aliena curare solent, indicant ista verba.

Quem diligebat Iesus &c. Sanctissimum exercitium est, diuina beneficia semper habere ob oculos, de iis sapè loqui & agere: Ita enim diuinus amor solet in nobis excitari ac prouocari. Dominus idcirco Manna referuari iussit in arca, *Exod. 16.* vt illius beneficij memoria non intercederet, sed posteris etiam innoresceret, quo cibo suos in deserto 40. annorum curriculo, pauisset Dominus. Sic *Psal. 65.* *Venite, audite, & narrabo, omnes qui timetis Deum, quanta fecit anima mea.* Hæc fuit sanctorum omnium consuetudo, passum Dei beneficiorum memoriam celebrare. *Grati estote, ait Apostolus, Colloss. 3.* Ea de causa dilecti appellationem, nunc quidem sibi assumpsit Ioannes. Cùmque sanctus hic Apostolus magnis à Deo priuilegijs ornatus sit, solus tamen amoris hoc loco mentionem facit. Dicere vtique potuisset. *Conuersus Petrus vidit illum discipulum,* qui in gratia lege princeps prophetarum fuit, qui in insula Parthmos, Apocalypsim habuit, & reuelationem à Iesu Christo. Item, vidit illum discipulum, cui sanctissima Dei mater commendata fuit. *Ioan. 19.* Ecce mater tua &c.

Ioan. 19. Iterum, vidit illum discipulum, qui passionis tempore, & in consistorio pontificis magistro adfuit, & in Caluarie monte illum non deseruit, sed iuxta crucem Iesu præfens astitit. Nihil horum expressè hic dixit, verùm solum id adiecit: Vidit illum discipulum, quem diligebat Iesus. Magis est extenuatio sui, & admiratio diuinæ dignationis, quam iactantia: quandoquidem nulla sua merita commemorat, sed tantùm Christi dilectionem. Sequitur deinde.

Qui & recubuit, &c. Quasi insinuare velit Euangelista, se vnice dilectum, hinc patère, quia sensibilibus dilectionis signa illi Christus ostenderit, quippe qui recubuerit super pectus Domini in nouissima cæna. Ad hunc modum parentes paruulis filiis signa dilectionis suauiora ostendunt, eosque tenerius diligunt, cùm alioqui primogenitum plus ament & constantius. *Super pectus Domini, &c.* Inde fluente Euangelij præ cæteris hausit. Omnium maximum ac supremum istud esse viderur, supra pectus Domini recumbere. O miram audaciam! Non audet Baptista sacrum Christi verticem contingere, sed potius maximo cum tremore accedit ad Christum. Magdalena cum timore ac tremore pedes tangit dominicos. Thomas nisi iussus ma-

nium

num non mitti ad latus. Ioannes verò dilectus non iussus, non petita venia, confidenter recumbit super Domini pectus. Amor fecit hoc, est enim supra modum audax dilectio. Omnia audet, omnia sibi putat licere amor, & vt iste sanctus in sua scripsit Epistola: Perfecta charitas foras mittit timorem. Non vtique sacrum Domini pectus contingere Ioannes auderet, nisi fiduciam illi præstaret amor, qui latebat in pectore. Nec de rusticitate, siue inurbanitate ac inciuilitate arguendus venit hoc nomine, quin potius de familiaritate commendandus est: palàmque factum est, ipsum gratiam ac singularem apud Dominum inuenisse fauorem. Inurbanum fortassis & arrogans cuiquam videri possit dictum illud Dauidis: *Psal. 30.* *Propter nomen tuum deduces me.* Quis enim regi dicere auderet, Domine deduc me, obsecro illuc, enim proficisci volo? Impudens, nonne tibi sufficit, vt rex seruum suum mittat, qui te ducat: quomodo non vereris Regem ipsum, vt te deducat, postulare? Et tamen nulla hæc fuit inciuilitas, seu impudentia: Quandoquidem spirituales vrbantates à mundanis longè differunt: Non sunt viæ meæ, viæ vestræ, dicit Dominus per prophetam. Ciuilitas morum inter homines exigit, vt serui dominis suis inseruiant & oblectantur: ac quamuis viceuersa Domini famulis vellent intersuire, vt hoc non permittant. At verò aliud spiritualis vrbantitas iubet. Si enim Deus ipse tibi seruire voluerit, eius famulatum, magna cum humilitate suscipere debes, nec vilo modo obsistere contradicere. Nosti quàm seuerè lauari recusans D. Petrus fuerit à Christo reprehensus, dicente: *Ioan. 13.* *Nisi lauero te, non habebis partem mecum.* Quoniam igitur Dauid optimè sciebat Deum, & sibi, & fidelibus ac deuotis seruis, ductorem, seu, viæ ducem esse velle: ideò non solum hoc ab eo seruitium recipit, verum etiam illud ab eo magna cum reuentia & humilitate petit, dicens: *Propter nomen tuum deduces me &c.* Et gloriosus Euangelista Ioannes, non ignarus diuinæ huius vrbantatis, hoc à clementissimo magistro seruitium recepit, vt super ipsius pectus recumberet: vt in eo discipulus requiescens cordis sui secretarius fieret. Nam cùm in vltima illa cæna de grauissimis rebus cum eo agere vellet, ne verba & tempus insinuerentur: iussit caput ibi eum reclinare, vt dum corpus quiesceret, anima cordis arcana & Theosophiæ mysteria inde hauriret ac imbiberet.

K

Si eum

Si eum volo manere, donec veniam, quid ad te? &c. Est sermo nihil definiens, nisi quod non pertinebat ad Petrum, si Iesus vellet manere Ioannem, vsque ad suum aduentum. His verbis innixi nonnulli opinati sunt Ioannem Euangelistam non adhuc mortis sensisse aculeum, sed cum Enoch & Elia in paradiso terrestri etiamnum viuere. Quia in sententia est Symeon Metaphrastes, ita scribens de eo: Ille quidem Enoch & Elia Thebita coniungitur. Item Andreas Cæsareæ Cappadociæ Episcopus, commentariis in Apocalypsim, cap. 29. ad verba: Oportet te iterum prophetare gentibus.

Symeon Metaphrastes in vita
D. Ioannis & habetur in Oecumenio post Apocalypsim
Apocalypsim
Antichristi imperum sistat, atque coërceat. Sic ille Sanctus Pater venerandæ antiquitatis. Cui D. Hilarius adiungo. Is libr. 6. De Trinitate, de Ioanne sic scribit: Loquatur Ioannes, sic vsque ad aduentum Domini manens, & sub sacramento diuinæ voluntatis relictus deputatus, dum non mori dicitur & manere. Loquatur ergo sua, ut solet, voce: Deum nemo vidit vnquam &c. Sic ille. Viderur sanctus iste pater sentire cum superioribus Græcis doctoribus, D. Ioannem Euangelistam, adhuc inter viuos, non autem inter defunctos connumerandum esse. Aliorum est opinio, mihi quidem visa probabilior, Ioannem quidem mortem obiisse, quippe ex Psalmo docemur: Quis est homo, qui viuuit, & non videbit mortem? Et, Omnes morimur, & quasi aqua dilabimur in terram &c. Reg. 14. Verum non est Ioannes mortuus, ut alij Apostoli, qui extremo martyrio sunt mortui. At Ioannes non hanc martyrii mortem est perpeffus, sed longæuam vitam ducens, post euerfionem Hierosolymorum, Palæstinam linquens, in Asiam se contulit. Quia ergo mortuus est, non sentiens dolorem mortis, seu angustias, ideò Dominus ait, Sic eum volo manere, id est, circa mortis dolorem, volo eum mortem subire. Vnde ait Beda, Tam liber fuit à dolore mortis, quam à concupiscentia carnis inuenitur alienus. Atque ira completa est veridica Saluatoris sententia, quia sic volo manere eum, donec ipse veniam ad leuandum eum in cœlum.

Alij

Alij exposuerunt locum præactum: Sic enim volo manere, id est, quod in Palæstina subsistat, donec ego veniam, per Titum & Vespasianum vltionem summam de Iudæis.

Quia ferunt isti, tunc Ioannem destituta Palæstina in Asiam commeasse. Sic Oecumenius Græcus in cap. 5. Diui Oecumeniacobi, hunc locum interpretatur: Sic eum volo manere, nisi in e hoc est, volo eum viuere, vsque ad excidium Hierusalem, post D. Iam per Romanum exercitum. Huic etenim prorogatum est cobi ca. s. tempus huius vitæ, vsque ad euerfionem vrbis, & paulo vltiora illud tempus. Hoc etiam modo exponit Diuus Chrysostomus, ab Oecumenio citatus. Suprà in Ioëlem homilia quadam, vtriusque sententiæ ac verba reuulimus. Sic eum volo manere, sensus est iste, Esto, quod sic voluerim eum manere, quid ad te? Vulgata & trita loquendi formula permissiua, non affirmatiua, sed ex hypothesi sermo est: vnde non dicitur Ioannem non fuisse mortuum, ut quibusdam arrisit, quos suprà memorauimus, conditio namque, ut dicitur, nihil ponit in re. Quæ ratio postulat Ioannem Baptistam fuisse mortuum, quo nullus maior natus est & mulieribus, naturaliter parientibus, ut quod Euangelista non fuerit mortuus? Virgo sanctissima, Dei clarissima parens, vnicè dilecta mater, pro conditione humana mortua est, & migravit de corpore: Quomodo multis partibus inferior Ioannes, iam unicus ac exemptus esset à morte? Et quidem si mortuus non fuisset Ioannes, Ecclesia Catholica non celebraret eius festum. Siquidem nullius viuientis in carne mortali, festum diem celebrat, sed solum sanctorum iam defunctorum. Indicat Eusebius, lib. 3. hist. Eccles. cap. 1. ex translatione Ruffini. Mortuum esse D. Ioannem Euangelistam, & de loco quietis eius, secundum fidem Polycratis Ephesij Episcopi, ita scribit: Polycrates, inquit, Victori Episcopo vrbis Romæ scribens, asserit, quod Ioannes, qui supra pectus Domini recubuit, qui fuit sacerdos Dei, Pontificale *wiraxov* (id est, mitram, capitis ornamentum) gestans, & Martyr & Doctor optimus apud Ephesum dormiuit. Hæc de locis, in quibus requiescunt in somno pacis (nimirum Philippus, qui fuit vnus ex Apostolis, qui dormiuit apud Hierapolim, & Ioannes apud Ephesum) adiecit sufficit. Hæc ibi Euf. Et quidem qui credunt hucfuc Ioannem mortuum non esse, etsi videantur in fauorem Ioannis sermonem hunc texere, fauet tamen nihil

K 2 illi.

Eusebius hist. Eccles. li. 3. c. 31. Ruffino.

illi. Nam Ioannem isti orbant æternæ felicitatis participio & contubernio, quo cæteri fratres eius Apostoli & discipuli Domini, iam pridem fruuntur. Et quod dicitur, eum nouissimè venturum cum Enoch & Elia, confutaturumque Antichristi imposturas & detecturum eius fraudes: istud sanè qua facilitate asseritur, eadem negari poterit. Quandoquidem scriptura hos solùm duos iudicium præuenturos commemorat: *Apoc. 11. non Ioannem*. Neque est necesse, vt sicut ex lege naturæ Enoch, & ex lege scripta Elias, alter ex antiquissimis patribus, alter verò ex prophetis, venturi denunciantur, ita etiam ex Euangelica lege, Ioannes Euangelista præcessurus sit Christi ad iudicium aduentum.

Futuri enim sunt ex electis illius ætatis ac tempestatis aliqui, in mundo tunc superstites, qui & Christi fidem prædicare poterunt, & confirmare vacillantes, ac nutantes Christianos, atque Antichristi asseclas & ministros reuincere: Quando etiam Enoch & Elias Iudæis tunc conuertendis præcipuè, & ad Christi fidem pertrahendis, necnon Antichristo confutando, sedulam nauabunt operâ. Quod si dixeris Ioannem quidem mortuum esse, & diem suum obiisse, at verò statim resurrexisse, sicut quidam in ea fuerunt opinione, quæ est in ordine tertia. Dico esse liberè dictum & gratis. Vnde enim hoc probabitur priuilegium concessum Ioanni, & negatum Petro, qui diligebat Dominum impensius? Et Baptistam eadem prærogatiua orbaturum, quis credat? Et Paulum vsque ad tertium cælum, dum adhuc in terris ageret, eleuatum ac raptum, non eadem gratia fuisse donatum, à simili quis sibi persuadeat: Verùm eniuero istorum sanctorum, Ioannis Baptistæ, ac Petri

*F. Philip-
pus Diez
Fræcisca
nus conc
1. in festo
sãcti Ioã
nis Euan
gel. Mi-
chaël de
Palacio
in Ioan.
21. cap.* & Pauli Apostolorum reliquias sacras & oculis nostris conspeximus: Diui quidem Baptistæ, apud Angeriacum, *Fræcisca* (Gall. *saict Iean d'Angely*) anno Domini 1557. & Ambianum 1584. Sanctissimorum autem & præcipuorum Apostolorum, Romæ in Lateranensi Ecclesia 1571. vidimus capitata, & venerati sumus. Non itaque certum est Euangelistam in cælo cum corpore & anima eleuatum fuisse, & statim resurrexisse.

Quod tamen quidam piè credendum existimarunt, vnde noster Philippus Diez Lusitanus, concione 1. in festo sancti Ioannis Euangelistæ: Piè creditur, ait sanctissimum eius corpus, vna cum anima in cælestem gloriam fuisse translatum

translatum. Michael de Palatio Granatenfis in Ioannis præsentem locum, Diuum citat Ambrosium in quodam sermone De sanctis martyribus (quem reperire inter D. Ambrosij opera non mihi contigit) Verba eius sunt: Ille clausus tumuli foribus, gratia resurrectionis sublatus est, vt constaret sepultura, & non inueniretur, sepultus. Vides Amb. existimasse, Ioannem quidem sepultum fuisse, at ibi non substituisse, sed à mortuis resurrexisse. Item in The-
*F. Tho-
mas de
Trugillo
in festo
D. Ioan.* sauro concionatorum Thomas de Trugillo Dominicus, in festo eiusdem D. Ioannis, Credendum est, inquit, quod mortuus fuit, & resurrexit etiam in corpore. Cuius signum est, quia corpus eius non inuenitur, & sic beatus inanet cum Christo. Vide Diuum Thomam in Ioan. 21. lectione 5. Hactenus ille. aliter tamen sentit Dantes Italus Poëta, qui lingua Etrusca hac de re ita scripsit: Paradiso
*Paradiso
Canto 25.* Canto 25. Loquitur autem de sancto Ioanne Euangelista.

*Questi è colui, che giacque sopra'l petto
Del nostro * Pelicano: & questi fue
Di sola croce al grande officio eletto.*

** Cioè di
Christo.*

Deinde subiungit ad nostrum propositum. Verba ipsius Ioannis Euangelistæ.

*In terra è terra il mio corpo: & saragli
Tanto con gli altri, che'l munero nostro
Con l'eterno proposito s'agguagli
Con le due * stole nel beato chiofstro
Son le due luci sole, che saliro:
Et questo apporterai nel mondo vostro.*

** Cioè cõ
proprij
corpi.*

Hucusque Dantes.

Sic Latine vertendum duxi: Iste est Ioannes qui supra pectus nostri recubuit Pelicani, id est, Christi, & cui de cruce à Domino maximum illud munus demandatum est, ac ipse ad hoc electus est officium, vt virginis matris, ipse virgo curam gereret. Postea subditur eiusdem sancti Ioannis responsum. In terra iacet corpus meum: ibique tamdiu cum aliis corporibus quiescet ac manebit, donec impleatur numerus fratrum nostrorum, iuxta diuinum responsum sanctis Martyribus in Apocalypsi redditum, hoc est, vsque in resurrectionis nouissimum diem, cum corpora glorificabuntur. In beatorum choro cum duplicibus stolis, id est, in corporibus gloriosis nedum in animabus, duo illa magna luminaria collocata sunt. Christi

stus nimirum, & virgo Maria. Ex his consequitur, Dan-
 Christianum Poëtam sentire Ioannem non esse in corpo-
 re assumptum in cœlo, veluti est sanctissima Deipara, in
 corpore etiam simul cum anima ad cœlos exaltata. Hoc
 priuilegium soli Christo, qui propria virtute ascendit in
 cœlum eiusque genitrici, quæ Angelicis stipata choris, as-
 sumpta est ad æthereum thalamum, conuenit: Cæterum nul-
 li alij: quamuis problema sit Theologum de sanctis illis,
 resurrectionis Christi testibus, qui cum Domino cœlos
 conscendisse creduntur eosque cum corporibus suis in
 cœlum fuisse receptos, probabile fati visum est quibus-
 dam antiquis Doctoribus.

*Georgij
 Trapezuntij
 in illud:
 Ioh. 21. Si enim
 volo manere,
 in Biblio-
 theca san-
 ctorum
 Patrum,
 tom. 6.*

Si eum volo manere donec veniam &c. Hic operæ-
 prætium duxi, Georgij Trapezuntij in hæc verba, commenta-
 rium subtilitatis plenum, producere, & in opusculum con-
 trahere, ac concisius, quæ ab eo scripta sunt diffusè, per-
 tractare. Quod sanctus Ioannes nondum sit mortuus, ad
 Papam scribens, nititur omni dicendi artificio persuade-
 re. Verba eius adscribam. Vtrum mortuus sit, an adhuc vi-
 uat Tonitruum filius, cœpi cogitare. Nam etsi vtrumvis
 dixerit, à sinu Ecclesiæ non recedit, nec alterum apertè sic
 in Evangelio dicitur, vt alterum credere nefas sit. Tra-
 ctansque Dominicum verbum, quod Petro loquutus est,
 Sequere me &c. ita ait: Si non est seruus Domino maior,
 oportet patroni labores clientem subire. Et qui labores
 Domini sumit sui, is mortem non debet similem recusa-
 re. Quare vitæ quoque totius imitatio pro viribus ne-
 cessaria est. Quæ liquidò Euangelij verbis exprimuntur:
 Nam morte crucis, extensione manuum sub oculis Petri
 posita, statim ei dicitur: Sequere me, id est, qui morte me
 sequuturus es, vestigia quoque viuendi, mea sequaris. Vi-
 densque Petrus Ioannem sequentem. Curiositate men-
 tis humanæ, qua magis aliena quam nostra quærimus
 nimium commotus, (non enim erat adhuc omninò per-
 fectus) aucter à Domino petere, qua morte Ioannes mo-
 reretur: dicens: Domine, hic autem quid? Dominus autem
 & hanc curiositatem reprehendit, nec moriturum Ioan-
 nem vsque ad exitum huius sæculi (vt ego arbitror) osten-
 dit, dicens: Si eum volo manere &c. Græcè (si verbum de
 verbo exprimitur) non sic eum volo, sed, si eum volo scri-
 ptum est. Dicens autem, volo eum manere donec veniam,
 ad finem vsque vitæ huius victurum Ioannem, asseruit,
 addens

addens præterea, quid ad te: curiositatem Petri redarguit.*
 Exit autem sermo iste inter fratres, siue in discipulos,
 quòd discipulus ille non moritur. A quo exiuit? per quem
 euulgarus fuit? Quis discipulis omnibus prædicauit? Duo
 certè solum sermonem hunc Domini audierunt Petrus &
 Ioannes: Cæteris Dominum ea replicasse, quæ Petrus &
 Ioannes secretius acceperant, minimè credendum est. Io-
 annes autem & virginitate tum corporis, tum spiritus, ap-
 primè præditus, & cæteris virtutibus summus, quod & di-
 lectione Domini, & commendatione matris eius percipi-
 tur: nequaquam id quod ad gloriam suam pertinere vide-
 batur, locis quasi iactabundus prædicasset. Relinquitur
 ergo, à Petro fratribus enarrata fuisse, quæ Dominus Io-
 anne dixit. Petrum autem aliter dixisse, quàm audierat,
 nefas est dictu. Quid ergo retulit fratribus Petrus? Quod
 Dominus de Ioanne dixit: sic eum volo manere. Id à Pe-
 tro, à cæteris omnibus eodem intellectu modo fuit, quòd
 discipulus ille non moritur. Quare ipse quoque delinque-
 re mihi videret, si non ita hunc Domini sermonem cape-
 rem, sicut omnes discipuli, tunc intellexerunt. Quod au-
 tem sequitur, & non dixit Iesus, quòd non moritur: sed, sic
 eum volo manere, &c. putaret aliquis fortè, perspicuè hic
 Euangelistam illis contradicere, qui arbitrentur non mo-
 riturum ipsum, vsque ad finem sæculi huius: cum sciebat,
 Non dixit ei Iesus, quòd non moritur, vsque ad extrema
 tempora, scilicet.

Sic enim supplendum semper est. Ego autem pro mo-
 destia summa & virginali humilitate, qua gloriam huma-
 nam Ioannes omninò calcauit, ita cum scripserit credide-
 rim, vt & veritatem digito monstrarit, & inanem huius sæ-
 culi gloria: n abiecerit.

Non enim negat rem, sed sermonem & verba. Non enim
 hoc verbum protulit I E S V S, sed aliis verbis vsus est. Qui-
 bus? Sic eum volo manere donec veniam. Præterea, Opor-
 tuit vnum ex illis mittere, contra Antichristum, veritatis
 testem, qui ante legem fuerunt. Vnum, qui sub lege: Ter-
 tium (consimili parique ratione) qui C H R I S T V M ipsum
 viderit, audierit, allocutus fuerit, multòque magis neces-
 se aduersus Antichristum, (qui se C H R I S T V M filium
 esse Dei finget) quàm aliquem ex vetustissimis. Reser-
 uauit autem ex veribus duos: Reseruauit igitur etiam ex
 Apostolis.

Tres ergo referuati sunt aduersus Antichristum, pro veritate: vt in trium tantorum virorum testimonio, miraculis cōfirmato, ab impietate incredibili, atque inaudita homines illius sæculi reuocentur. Erit autem testimonium Ioannis (vt ego arbitror) multò maioris dignitatis: quòd facillè percipitur, si quasi controuersiam instituamus. Dicant impij Antichristum esse Messiam & filium Dei. Testes veruisti negent, asserantque Tiberij Augusti temporibus Christum venisse, quamquam malè, poterunt tamen contententes impij replicare, non fuisse illos tunc Hierosolymis, & propterea falsò attestari, quod non viderunt. At Ioannes & vidisse clamabit, & audisse illum, & tetigisse, & allocutum fuisse, & astitisse in cruce pendenti, & aspexisse sanguinem & aquam è latere mortui profilientem, & post resurrectionem comedisse ac bibisse cum illo, & manus atque pedes crucifixi vidisse palpasseque. Miracula quoque narrabit, auribusque suis vocem illam audisse assecrabit, *Lazare veni foras*, Ioannis vndecimo capite, & quadriduanum mortuum exiliisse foras è sepulchro vidisse, & insistas, quibus erat alligatum Lazari corpus, manibus suis soluisse.

1oã. 11. c.

Hæc aliæque eiusmodi affirmabit. Tres igitur temporibus illis, falsitati resistunt testes: Enoch ille iustus, cuius ante diluuium iustitia claruit, quando nullum aliud mandatum extabat hominibus, quam quod natura in singulorum pectoribus insitum est: Helias propheta, qui vel mortuos in vitam restituit oratione, & sub lege coruscavit: Et Ioannes Euangelista quem Dominus plurimum dilexit.

Apoc. 10. cap.

Idem Ioannes in calce decimi capit. Apocal. dictum sibi esse scribit: *Oportet te iterum prophetare populis, gentibus, linguis & multis regibus.* Id certè non potest de Euangelio dici licet, post Apocalypsim scriptum ab eo sit. Non enim multis scriptum est linguis, sed Græcè solum. Nec refert, si per translationem, ad multas peruenierit linguas. Translationes enim non sunt auctorum, sed translatorum. Ipse autem prophetaturus per multas dicitur linguas. Accedit quòd his ei dictis, confestim in initio capit. vndecimi dicitur de duobus testibus Enoch & Elia, vnde patet, non simul sibi dictum diuinitus fuisse de tribus testibus, sed diuisim, in calce decimi de seipso, & acturum in vndecimo de reliquis: quum omnia sint nota Domino.

Apoc. 11.

Rur

Rursum ex Euangelistis Matthæo & Marco capit. 20. & 10. ipsorum filiorum Zebedæi martyrium magno præconio conclamatur, Calicem quidem meum biberis. Calicem hic nemo dubitat, violentam mortem, id est martyriū appellari. Et apud Marcum: baptismo quo ego baptizor, baptizabimini. Baptismum hic intelligens effusionem super se proprii sanguinis.

Mat. 20.
& Mar.
10. cap.

Hæc Iacobus & Ioannes non intellexerunt. Adhuc enim terrena, piscaturam ac retia nimirum, colebant. Idè de potu, & de baptismo aquatico dici putantes, illico se posse responderunt. Et Dominus: Calicem quidem meum biberis, & baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini, hoc est, ego pro vobis ceterisque hominibus sanguinem meum effundam, sed vos quoque pro veritate prædicationis vestrae sanguinem vestrum effundetis. Hunc calicem baptismumque sanguinem, Iacobus quidem iam bibit, & baptizatus est, ab Herode occisus, Ioannes verò minimè. Bibiturum ergo quis negat? Christus enim de vtrisque fratribus dixit: Calicem quidem meum biberis, &c. hoc est sanguine vestro infusi, pro veritate moriemini. Et iuxta Chrylostomum, martyrii corona potiemini, ac violenta morte, sicut & ego, à vita decedetis. Credendum igitur est Ioannem adhuc viuere, & in extremis temporibus martyrio moriturum, nec credendum solum, verum etiam prædicandum. Hucusque allata sunt ac recitata Trapezuntij verba & argumenta Ab illo autem, citra Catholicæ fidei præiudicium, me dissentire profiteor, & vt omnibus pateat, quæ ab eo producta fuere argumenta, non esse insolubilia, ad rationes eiusdem sic respondendum duxi.

De expositione horum verborum: Si eum volo manere supra plurima à nobis dicta sunt, & in sequentibus dicentur. Donec veniam. Dicit Chryostomus, non, vsque ad extrema tempora, vel vsque ad finem sæculi huius, interpretatur: verum de excidio Hierosolymitano. Ad illud quod de tribus testibus attulit, Respondeo, duos discretis verbis expressos, tertium non exprimi.

Duos autem sufficere, ac Eliam testem maximè idoneum, & omni exceptione maiorem futurum, quippe qui non auitus tantum, sed & oculus fuerit.

Cum in monte Thabor Christo transfigurato in gloria præsens adfuerit illi collocutus, vt Math. 17. copiosius narratur.

Mat. 17.
cap.

K 5

Qued

Act. 2.

Quòd verò ex Apocalypsi profertur : De prophetia reiteranda ac repetenda ipsius Ioannis, Respondeo id per eius scripta impleri facillè posse. Et quum donatus esset peritia omnium linguarum, simul cum cæteris in die Pentecostes, Act. 2. multis linguis, variisque populis per Asiam dispersis, viua vocis oracula, à regressu & reditu suo, de insula Pathmos, prædicare potuit, multis etiam proceribus, principibus & regulis prophetare siue Euangelizare, ante obitus sui diem. Quod denique de calice bibendo proposuit, dico non officere vel incommodare sententia nostræ. Bibit enim de calice Domini & suo tinctus est sanguine, pro Christo in actis flagellatus cum cæteris collegis & coapostolis, in feruentis olei dolium missus sub Domitiano, & ciuili morte, siue exilio, quod morti æquiparatur, multatus, atque in insulam deportatus.

Taceo quod veneni poculum hausit, sed diuina se præseruante gratia illæsus permansit. Sed de eiusdem martyrio, nedum secundum animi desiderium & præparationem, sed etiam effectu ac re ipsa quamuis non finierit, aut consummatus fuerit morte violenta, sed suauiter ac naturali : dicitur (*σὺν βίῳ*) in sequentibus. Tenendum igitur ac prædicandum potius existimo (sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ censura ac correctione) Ioannem diem suum obiisse. Nam (eodem Trapezuntio citante vbi supra) Tradunt omnes ferè, qui hac de re loquuti sunt, postquam Ioannes sensit vltimum aduenisse diem, iussisse discipulos foueam facere : in quam cum viuus vestitusque descendisset, imperasse illis vt abirent, & sic iacentem in fouea, Dominumque expectantem relinqueret, obtæperaruntque illi : & postero die reuersi, non inuenerunt ipsum. Hæc ibi.

Nonne ista satis reuincunt & demonstrant Ioannem sepulcrum fuisse in foueam descendisse : quia se moriturum placidè, tanquam dormiret, & somnum caperet, præcognouit : Nonne quiddam simile in Ecclesiast. historiis, de quibusdã sanctis dormientibus legimus ? Præterea, quod Polycrates, apud Eusebium, vt ß. citatum reperies, & rursus apud eundem li. 5. c. 24. Ruffino interprete, testatur, mortuum esse hunc Euangelistam satis persuadet. Magna quedam luminaria apud Asiam dormierunt, summi & electi viri, quos Dominus suscitabit in aduentu suo, cum veniet de cælis in gloria, & requireret omnes sanctos suos, in quibus est Philippus Euangelista, qui dormiuit apud Hierapolim,

Euseb. li. 5. hist. Eccl. c. 24.

rapolim, &c. Necnon & Ioannes, qui supra pectus Domini recubuit, qui fuit summus sacerdos & pontificali πῦλλον (Hieronymus vertit auream laminam in fronte, habet scholion in margine ibidem) gessit : martyr & doctor Ecclesiæ, qui apud Ephesum dormiuit. Ego Polycrates regionis Asiæ Episcopus octauus.

Septem namque ex parentibus meis per ordinem fuerunt Episcopi. Ergo octauus. Sic ibi. Huius standum testimonio putarim potius, quam Trapezuntij, aut neotericeorum Græculorum, negantium Ioannem adhuc mortuum esse, satis esse nobis debet, eum dormiisse Ephesi, & sicut per dormitionem sanctissimæ Deiparæ mortem eius, ac migrationem è corpore intelligimus, simili modo de Ioannis dormitione accipiendum, quia scilicet Ioannis decessus, somnus, potiusquam horrida mors fuerit. Sicut & quorundam (singulari Dei fauore & priuilegio) obitus, dormitio quædam placidissima exitit. In eum finem obseruabis admirandam ac veridicam historiam Ecclesiasticam, de septem dormientibus martyribus apud Ephesum, qui per 372. annos, à temporibus, nimirum Decij, vsque ad tempora Theodosij iunioris, dormierunt, atque in testimonium resurrectionis excitati sunt postea, vt Gregorius Turonensis lib. 1. de miraculis cap. 95. narrat, & Symeon Metaphrastes, habeturque tom. 4. Iulij 27. apud Surium.

Refert etiam Nicephorus, historiæ Ecclesiast. libr. 14. c. 45. Ad hæc, notabis similiter vitam sanctorum septem aliorum dormientium, quorum corpora in maiori monasterio continentur (Gallicè à Marmoussier pres de Tours) ipsi consanguinei & consobrini erant D. Martini Turonensis Episcopi, filij nempe patruorum eius, qui ad eum vsque ad Turonensem ciuitatem accesserunt, deinde accepta ab eo benedictione, limina Apostolorum Petri & Pauli visiterunt, ac Hierosolymam sepulchrum Domini inuisuri, profecti sunt, crucemque Christi adoraturi, tandem per B. Iacobi sepulchrum venturi, & redituri ad ipsum sanctum Martinum, quam longinquam peregrinationem quinquennio peregerunt. Vixeruntque post obitum B. Martini: qui secundi ab ipso Abbatis Maioris monasterij Aichardi nomine, temporibus, illis apparuit media nocte, prænuncians eis diem obitus sui, Confitemini, inquit, & singuli communicate. Missaque finita prostrabitis vos ad orationem.

Gregori^o Turonens^{is} lib. 1. de miraculis c. 95. Suri^o tom. 4. Iulij 27. ex Symeone Metaphraste. Et Nicephorus lib. 14. c. 45. hist. Ecclesiæ.

nem. Viam vniuersæ carnis ingrediemini, tam à dolore mortis extranei, quàm à corruptione carnis estis alieni. Sicque ab Angelis suscipiemini. Quod totum factum est, vt beatus Martinus prædixit. Nam finita missâ genibus flexis, sani atque incolumes, viam vniuersæ carnis ingressi sunt. Abbas Aichardus post beatum Martinum secundus, non mortuos putabat, sed dormientes, cum facies eorum, vt rosa ruberet, caro vt nix splenderet. Quamobrem per sedilia sedere fecit, sicuti soliti erant sedere in cella sua. Omnes aduenientes videbant sanctorum facies, non sicut mortuorum, sed sicut dormientium. Quia licet hominibus mortui, essent, Deo, cui omnia viuunt, dormiebant. Per septem autem dies, quibus super terram fuerunt, non defuit odor ille suauissimus. Septimo autem die à transitu eorum, Abbas Aichardus funeri eorum adfuit, euocato etiam Turonica ciuitatis Archiepiscopo Beato Brictio, ynà cum clero & populo. Et sicut erant vestiti, sepulti sunt in ipsa cella, vel oratorio. Hæc de vita & morte septem dormientium scripta comperi in quodam originali impresso. Vt ad institutum regrediamur, addit vbi supra Trapezuntius.

Vita Sæ-
ctorū 7.

Dormi-
entium; cū
quibus-
dam opu-
sculis re-
gorij Tu-
ronens.
Archie-
pisc.

Quod postero die non fuit in sepulchro inuētus S. Ioannes Euang. Nonne insolubili argumento est, viuum inde aliò translatum? Ita profus. Sic ille. Dico autem, id non conuincere, sicut nec de Moyse corpore, quamuis non inuenti post mortem eius, non propterea tamen dicitur in paradysum terrestrem raptus, vel adhuc in terris viuens, & nondum verè ac naturaliter mortuus. Nec eum propterea iam tum resurrexisse affirmamus.

Sic eum volo manere, &c. Verusta exemplaria Latina, Sic legunt: Aliqua etiam habent: si eum volo manere. Vtraque lectio Latinis ac Græcis Doctoribus non improbata, sed consentanea visa est. Et quidem in Missalibus, ex Decreto Concilij Tridentini emendatis, Sic, habetur, non, si. Vulgata quoque editio sic, habet. Et Georgius Trapezuntius lin-

Georgius
Trapezū
tius, vbi
suprà ad
Eugenii
Pontificē
Maxi-
mum.

guæ Græcæ longè peritissimus, cenlet germanam esse vulgatam translationem, quam Ecclesia admittit, opusculo supra memorato. Exiit sermo, &c. id est, euulgarus est sermo Eugenii, iste inter Apostolos, & alios Christi discipulos, quod Ioannes non erat mortem subiturus. At verò Christus non hoc dixerat, quod non erat moriturus, sed quod non erat mortem crucis subiturus. Interrogationi nimirum Petri, Hic autem

autem quid? Respondens: Hoc est, Quid Ioanni acciderit mortis? Quo supplicij genere interibit? Tu me sequere, ait Christus Petro. Nempe, per crucis iter: Sed quæro, Si omnes Apostoli per mortis iter Christum secuti sunt, cur soli Petro, dicitur hic à Domino, Tu me sequere? Nam si hoc dixisse putas, ob mortis genus, eo quod crucifigendus erat vt ipse, falleris: Quandoquidem Diuus Andreas germanus Petri, in passione quoque fuit socius, vt sancta canit Ecclesia. Et Philippus vnus ex duodecim Apostolis cū Hierapolim Phrygiæ venisset, pro Christi nomine cruci affixus, lapidibusque obrutus est Calendis Maij. Et Sanctus Simeon filius Cleopha post Iacobum proximus Hierosolymis ordinatus Episcopus, eodem passionis genere, quod Saluator noster subierat, afficitur: mirantibus omnibus, quod homo atarè confectus (erat enim centum & viginti annorum) acerbissimos crucis dolores cōstater parceretur, veluti Eusebius Historia Eccles. l. 3. capite 32. Ruffino interprete, ex Egesippo retulit. Non ergo solus Petrus per crucis iter magistrum suum sequutus est. Respondeo igitur, hoc illi tantum dixisse, eo quod omnium prælatus esset, vertexque & columen Apostolorum, significans, quod si is, qui cæteris præest, primus omnium celestem hunc ducem sequatur, facile etiam eum cæteri sequentur. Nemo tamen iuerit in ficias, pro significatione passionis, Petro dictum fuisse: Sequere me. Alioqui Ioannem non exclusisset, qui & ipse, vt discipulum decet, Christum secutus est. Verum non de hac Christi sequela (quæ omnibus in vniuersum Discipulis eius competit) dixerat Christus præcisè, sed de imitatione & forma passionis & mortis. Latini autem assertiuè legunt, Sic eum volo manere, &c. hoc est, nolo vt in cruce moriatur, sicut tu, &c.

Ecclesia.

Egesippus
apud Eu-
seb. lib. 3.
c. 32.

Quid ad te? Quid tua refer? Optandum esset hanc sententiam omnium mentibus insculptam esse, vt vnusquisque disceret in suam vocationem respicere. Vnde & Paulus: Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Rom. 14. Bonum quidem est, etiam proximorum curam agere. Vnicuique enim mandauit Deus de proximo suo. Debemusque singuli quærere non quæ nostra sunt, sed quæ aliorum: non tamen debemus anxari, vel, curiosè scrutari, quid Deus ordinauit de proximis nostris, quoad genus mortis, & quo ad occulta futura: Vnde & alius Apostolis dixit: Act. 1. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, &c. Eccle. 3. In pluribus ope

Rom. 14.
Eccle. 17.

Act. 1.
Eccle. 3.

bis operibus Dei, ne fueris curiosus, (bis repetit sententiam hanc) Sed qua praecepit tibi Deus, illa cogita semper.

Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, &c. Familiare est Ioanni Euangelistae dicere, se perhibere testimonium de gestis Christi, id quod aliis Euangelistis non vsuuenit. Enimvero Ioannes interfuit omnibus, & sermonibus, & gestis Christi, quae vniuersa oculatè conspexit. Ideò vt hoc insinuaret, ait, se perhibere testimonium: vnde supra dixerat: Et qui vidit, testimonium perhibuit, &c. Et quia vera narrabat, idcirco ait, Et scimus, quod verum est testimonium eius. Qui enim exploratam habent rei, de qua loquuntur, veritatem, ita loqui consueverunt. Scio hoc esse verum. Ioannes ad Magistri adulatione non scripsit hæc, sed propter veritatem. Etenim qui assentandi gratia scribunt, ignominiosa prætermittunt, & magnifica sequuntur. Ioannes autem exquisitè scriptis mandauit tam ignominiosas Christi passiones, quam gloriosa eiusdem trophæa.

Hinc satis constare poterit, B. Ioannis Euangelistae celeberrimum encomium. Dilectus enim specialiter vocatus est Apostolus iste. *Velut alter Salomon: de quo 2. Reg. 12. cap. Vocauit nomen eius Salomon, &c. Dominus dilexit eum. Misitque in manu Nathan propheta, & vocauit nomen eius amabilis Domino, eò quòd diligeret eum Dominus: Vocatur item honorarius Christi comes & socius, quia in transfiguratione, in puella suscitatione, in orto, & in cruce, in vita, & in morte sua, Christus eum, socium esse voluit. Insuper in cœna altissimis contemplationibus illi frui donauit. Neque tortorum & carnificum manibus eum vitam finire permisit. Sed sicuti redeunti Dauidi ex periculossissima pugna contra Philisthim, in qua periclitatus fuerat, dixerunt sui, ac iurauerunt his verbis: Iam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israël, 2. Reg. 21. Ita etiam Dominus voluit, vt D. Ioannes è feruentis olei dolio egressus illatus ac innoxius, nunquam postea in tortorum & tyrannorum praelium, egrederetur, vt Martyrio vitam finiret, quin potius placida morte vitam suam mortalem verminaret, ne scilicet extingueretur lucerna Ecclesiae. Adeò autem dilectus fuit Ioannes à Christo, vt omnes dignitates, quas inter ceteros sanctos distribuit, in eo vno cumulatae & plenè collocarit. D. Petrus Apostolus fuit, non Euangelista. D. Marcus Euangelista, sed non Apostolus. D. Laurentius Martyr fuit, non*

Doctor,

Doctor, D. Augustinus Doctor fuit, at non Martyr. Verum Ioannè Apostolum, Euangelistam, Prophetam, Doctorem, Cõfessorè fecit ac Martyrem. Fuit ille Patriarcha, hoc est, septem Ecclesiarum, quae sunt in Asia, pater eximus. Eas siquidem optimè informauit ad pietatem, & virtutem omnem ac sapientiam salutarem & coelestem illas educuit. *Apocalyp. 1. 2. 3. c.* Fuit Prophetæ noui testamenti. *Apoc. 1.* Beatus qui audit verba prophetiae huius, & seruat quae in ea scripta sunt. Fuit Apostolus, atque etiã Euangelista per Aquilam designatus, *Ezech. 1. Facies Aquila de super ipsorum quatuor. Et Prouer. 30. Via aquila in coelo.* Ioannes supra caelos volauit, sic orsus ab alto. *In principio erat verbum, &c.* Fuit quoque Martyr, nempe in dolio, qua de re sic antiquissimus Tertullianus, lib. de praescriptionibus haeret. Apostolus Ioannes, inquit, postea quam in oleum igneum demersus, nihil passus est (Romae scilicet ad portam Larinam sub Domitiano) in insulam relegatur: Sic ille. Nonne exilium seu deportatio mors quaedam ciuilis reputatur? Bibisse eum venenum tradit veneranda antiquitas. Vnde Isidorus Hispalensis, de patribus noui testamenti agens, sic de eo scribit: Bibens lethiferum haustum, non solum euasit poculum, sed & eodem prostrato poculo in vitam reparauit statum. Hæc ille. Quamobrem pingitur iste Euangelista habens calicem in manu: tum quia de eo dixit Christus: Calicem meum bibetis, tum vel maxime quia bibit lethiferum poculum. Martyr etiam tunc fuit, cum cruci assistens, mortemque magistri sui cernens, grauius angebatur, illucque non mori, maior erat mors, & ingens cruciatus. Quod si obieceris, Mortem in tormentis non obiisse, ideoque martyrii palmam non consequutū. Quæro, an dicere quis audeat, Deum miracula permittere, in sanctorum suorum detrimentum? Minime profecto. Neque enim miracula erga sanctos ostensa, vllum eis detrimentum, vel prauidicium, sed vtilitatem potius non vulgarem adferre censenda sunt. *Roman. 8. Scimus quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, &c.* Sed in feruens oleum coniectus. Diuus Ioannes, sine superueniente miraculo, Martyr vtique fuisset, velut in sarcagine adustus & vtilatus. Ergo cum miraculo etiam Martyr fuit. Nec fuit rationi consentaneum aut æquum, Martyrii coronam illi detrahare vel eripere, quam vehementissimus hic amoris actus merebatur. Nam si tunc combustus

non

*Apoc. 1.
2. 3. c.
Ezech. 1.
Prou. 30.*

Ioan. 1. c.

*Tertullianus li.
de praes.
haetic.*

*Isidorus
de patri-
bus noui
testa. de
Ioanne
Apost. et
Euang.*

Rom. 8.

non est, & elixus (Gallicè, *Bouilly en l'huyle*) per eum non stetit, sed hoc accidit, quia satis Deo fuit promptissima feruentissimâque eius voluntas (sicut in sacrificio Abrahami, & Isaac immolatione dicendum) perpetuendæ tolerandæque mortis, opere, quantum in se fuit, adimpleta. Confessor fuit, quatenus in nominis Christi confessione, naturali sua morte, non violenta, obiit: iuxta illud: Si eum volo manere donec veniam, &c. Episcopus etiam fuit Ephesiorum, Doctôrque Ecclesiarum Asiæ à *thiucos*. per antonomasiam & excellentiam ab antiquis cognominatus. Et denique, Virgo electus à Domino, virginem virgini commendauit. Qua in re maiorem illi amorem ostendisse videtur. Cum esset patriarcha Iacob morti proximus, vt singularem amorem quo filium suum Ioseph prosequeretur, ostenderet, dixit: *En ego morior. Do tibi partem vnâ extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi, in gladio & arcu meo. Genes. 48.* Ita patriarcharum duodecim pater, Iesus Christus, morti proximus, cum animam in cruce patri iam redditurus esset, vt singularem amorem, quo suum hunc discipulum prosequeretur, ostenderet: dedit ei partem vnâ extra fratres suos, id est, matrem suam vnice charam illi commendauit, quam tulit de manu Amorrhæi, in gladio & arcu suo, hoc est, suæ crucis ac passionis gladio & arcu, illam ne à Diabolo tangeretur vlllo modo, præseruauit, ab omni labe peccati immunem, & expertem, quam Ioannis curæ commisit dicens: *Ecce mater tua: Ioan. 19.* Pēdebat Christus in cruce moriturus; & vnde venerat rediturus: *Disposuit testamentum electis suis, Psalm. 88.* Patri spiritum, Ecclesiæ corpus, peccatoribus sanguinem, latroni regnum, militibus vestes, Petro Ecclesiam, Apostolis Paracletum; & consolatorem Spiritum sanctum, electis charissimata liberaliter distribuit, aderat ibi dilectus, quid sibi legaretur expectans. *Quid in vltimis dabo tibi ô dilecte: Ecce mater tua: Hęc omnium que possideo, charissima & pretiosissima gemma. Hanc tibi trado, hanc dono. Deposito custodi ô charissime Discipule. Verè funes ceciderunt ei in praelaris, & hac eius hereditas praelara est sibi.* O magnum dilectionis indicium, suo loco apud matrem substituit eum, & pro se filium virgini reliquit. Mater ergo illius est, non naturâ, sed gratiâ, & materna charitate, ac affectione. Vnde & meritò ex illa hora accepit eam discipulus in suam, sciens, quia verè sua est, quam veritas suam dixit. Impressit in hoc

Ioan. 10. c.
Psal. 88.

in hoc verbo Dominus statim cordi virgineo, amorem quandam maternum in Ioannem, fortiosem & ardentiosem, quam soleat matribus natura tribuere. Visceribus etiam Sanctissimi Apostoli reuerentiam filialem in virginem quidem inseruit, qualem nullus filius natura habet in matrem. Iam ex hoc intelligere licebit, quantæ felicitatis & gloriæ fuerit tot annis post Domini ascensionem cum virgine commorari, eam sicut filius alloqui, eius presentia & iucundo colloquio tam familiariter frui, eius magisterio imbui, eius exemplo & moribus institui ac instrui. Lex Imperialis, & adoptio solet filios instituire. Sed ille, qui verbo suo cuncta creauit ex nihilo, de Apostolo filium fecit virginis matris suæ, suumque confratrem. Non quod Ioannem, filium virginis naturalem fuisse existimem, verum adoptiuum, & secundum charitatis affectum: quamuis non desuerint, qui assererent Ioannem, non sola adoptione filium reputari, sed etiam miraculosa quadam operatione diuina, de non filio, factum fuisse filium. Sed huic opinioni meam non astringo fidem. *Dominicus de Dominicis Venetus, Episcopus Torcellanus prius de Dominis, & postea Brixienis Episcopus, ac Referendarius Apostolicus, sacre Theologiæ professor, Pio secundo Pontifici maximo Tractatum quandam de filiatione Ioannis Evangelistæ ad B. Virginem, dedicauit ac nuncupauit: vbi inter cætera scribit, quòd quidam magister antiquus, & Euangelistæ ad B. Virginem, dedicauit ac nuncupauit: vbi inter cætera scribit, quòd quidam magister antiquus, & populum prædicauit, quòd illa verba dicta à Domino in cruce, scilicet, Ecce filius tuus, fuerunt tantæ efficacis, & virtutis, quòd per illa Ioannes potuit esse factus filius naturalis beatæ virginis Mariæ, sicut illa verba sacramentalia, H. E. C. M. hoc est corpus meum, sunt tantæ efficacis, quod per illa panis efficitur corpus Christi. Quòd cum esset ad curiam Romanam delatum, tamquam propositio scandalosa, erronea, & impia. Et idem Magister ex doctrina aliquorum, & specialiter Francisci de Maronis eam defenderet, inuitatus vt in corona aliquid dicerem, adduxi contra eum aliqua argumenta. Proponit autem in dicto tractatu plurima, quæ breuitatis causa prætermittenda existimaui. Quomodo verò per hæc verba, Ecce filius tuus, Ioannes potuerit effici filius naturalis Beatæ Virginis, non satis capere queo. Nam quomodo quis potest esse filius alicuius, absque hoc quod fuerit genitus ab illo, quia parens*
L dicitur,

dicitur, qui vel quæ de sua substantia genuit aut peperit sibi similem in specie, ergo filius ille dicitur, qui est natus de sibi simili in specie sua, de eius, inquam substantia. Cum ergo nequeat intelligi definitum sine definitione sua, ergo non poterit intelligi filius, & non genitus siue natus à patre aut matre. Ioannes nō est natus de virgine, ergo non est eius naturalis filius. Nec est simile de verbis consecrationis & de istis, Ecce mater tua: Nam per illa facta fuit transsubstantiatio panis in corpus virtute diuina: per hæc autem non facta fuit transsubstantiatio Ioannis in Christum, seu, in alium filium naturalem, quem Beata Virgo habere potuisset. An verò per illa verba potuerit produci à Deo relatio filiationis in Ioanne, & quòd generatio non interuenerit. Ingens sanè difficultas, nec minima dubitatio est.

Quia quicquid Deus operatur mediante causa secunda, in genere causæ efficientis, potest operari sine illa. Sed mediante generatione, tanquam causa relationis huius, quæ dicitur filiatio, in genere causæ secundæ efficientis, Deus operatur: vt fit aliquis naturalis filius alterius. Ergo potuit facere relationem realem, quæ dicitur filiatio, in aliquo homine, absque generatione actiua & passiuilius. In quocūque autem est relatio filiationis realis subiectiue, ille est filius, ergo erit filius, & non genitus. Non autem adoptiuus, vel improprie dictus, quia loquimur precise de filiatione eadem, quam causare solet generatio naturalis, quòd, scilicet, sine illa potest à Deo produci. Igitur, &c. Persuadetur insuper, quia si Deus producit filium, mediante sole & Platone patre suo (*Deus enim, ex Aristotele, sol, & homo producunt hominem*) potest etiam eum producere sine parentibus, sicut fecit primum hominem, formauitque de limo terra, sine patre & absque matre, in Genesi, quia cum causa efficiens sit extrinseca, & non de essentia rei poterit prima causa supplere vicem eius. Quæ plus influit in effectum, quam ipsa causa secundaria, & cuius virtute causa secunda agit.

Cum ergo generans, sit causa efficiens relationis, quæ dicitur filiatio: itaque filiatio producitur mediante generatione, tanquam mediante causa efficiente secundaria instrumentali, ex quibus consequitur & conficitur, quòd Deus potest producere filiationem naturalem, quæ est quædam relatio in Ioanne, qua refertur ad beatam Virginem,

Aristoteles.

Genes.

ginem, dato quòd non fuerit generatio actiua beatæ virginis, nec generatio ipsius Ioannis passiuæ. Et sic cum relatio denominet subiectum in quo est, ipse Ioannes erit verè filius naturalis beatæ virginis. Non obstante hoc argumento, in specie valdè probabili: dico Ioannem non esse naturalem filium B. Deiparæ, distinguendo contra adoptiuum, id est, eum qui adoptatur loco naturalis filij, cum alienus sit. Intelligendo autem de filiatione improprie dicta, aut per similitudinem, nullam habet difficultatem. Dicitur enim aliquis filius improprie, quando habet aliquas condiciones vel similitudines cum filio proprie & naturaliter dicto: vt, Deuter. 32. *Nōne ipse est pater tuus, qui creauit te, fecit, & possedit te?* Dicimur filij Dei per creationem, conseruationem, prouidentiam, quam erga nos exercet Deus.

Nec videtur Deum posse facere relationem sine fundamento: cum ergo paternitas & filiatio fundentur super potentia actiua & passiuæ, imò sunt modi & differentia determinantes huiusmodi relatiua, quæ sunt pater & filius, & distinguentes ipsa, sicut colligitur ex Philosopho in Metaphysicis, vbi ponit huiusmodi relatiua fundata super actiuo & passiuo, ergo cum penes fundamenta accipiantur differentia relatiuorum, & impossibile sit aliquid esse sine differentia essentiali determinante ipsum, non poterit esse aliquis filius sine generatione passiuæ. Non est autem Ioannes genitus de virginis substantia, Neque ergo eius erit naturalis filius. His accedit, quòd si relatio filiationis non requirit generationem, sed possit poni à Deo in aliquo sine re alia, sequitur quòd poterunt esse multi filij naturales Dei, quòd est hereticum. Posset enim à simili ponere in Ioanne Deus relationem realem filiationis ad Deum, sicut per te potuit ponere relationem realem filiationis respectu Mariæ. Tuncque diceretur per te realiter filius naturalis Dei, referreturque ad Deum, quòd sustineri non debet, & à vero abhorret. Item in filiatione non sufficit natura specifica, quia homo generat hominem sibi similem in natura, sed requiritur etiam generatio de substantia sua. Ioannes non fuit de virginis substantia genitus. Igitur propositum. Ad argumentum allatum: Quando Deus agit aliquid mediante causa secunda, &c. Respondeo, Si illa secunda sit solum in genere causæ efficientis, tunc potest agere sine illa: Si autem vltra hoc, quòd sit

Deuter. 32. cap.

Aristoteles in Metaph.

Aristoteles in lib. Physicorum.

Magister li. 3. Sententiarum di. 10. Littera D.

causa efficiens. Habeat etiam alium modum causandi, tunc non oportet, quod possit agere sine illa, sicut non potest facere actum voluntaris, sine potentia voluntaria, vel saltem, sine ipsa anima omnino: quia licet anima sit causa efficiens actus sui in genere causa efficiens, tamen est etiam in genere causa materialis & receptiva. Materia, mirum, in qua quidpiam recipitur, non ex qua, quae est altera pars compositi. Nam secundum Philosophum in naturalibus, causa efficiens non concidit cum tali materia, quae est pars compositi, nec efficiens & forma concidunt in idem numero, loquendo de forma propria, non de illo, quod laxato vocabulo dicitur forma, id est determinans & declarans quidditatem, non perficiens materiam. Et quando dicebatur, quod generatio activa, & passiva sunt causae istarum relationum paternitatis seu maternitatis & filiationis, in genere causae efficiens: Dico, quod non solum sunt in illo genere causa, sed etiam in genere causa formalis, capiendo formam liberè non seuerè, nempe pro omni determinante rem ad esse. Non solum ipsum fundamentum est causa effectiva relationis, sed etiam quodammodo formalis, quia determinat ipsam relationem ad certam speciem, unde penes diversa fundamenta accipiuntur diversae species & modi relationum. Fundamentum igitur, cum non sit solum causa efficiens relationis, sed etiam sit causa formalis determinans, sine qua ipsa relatio nec esse nec intelligi potest: Sequitur, quod non possit esse verè filius, nisi genitus. Et in hoc fuit error proponentium talem propositionem: Quidquid potest Deus cum causa secunda, &c. quia crediderunt, quod hoc esset solum causa efficiens, sed hallucinati sunt. Ad hæc, filius naturalis & adoptivus ita differunt, quia naturalis nunquam fuit non filius. Adoptivus autem aliquando fuit non filius, & postea factus est filius. Sic Magister, lib. 3. Sentent. dist. 10. Christus, inquit, etiam secundum quod homo, non est adoptivus filius, sed naturalis tantum, quia natura filius Dei est, non adoptivus gratia. Adoptivus autem filius non est, quia prius non fuit, & postmodum adoptatus est in filium, sicut nos dicimur adoptivi filij: quia cum nati fuerimus irafilij, per gratiam facti sumus filij Dei. Christus verò nunquam fuit non filius Dei, & ideo non est adoptivus filius. Hæc Magister. Sed per te posita tali relatione in Ioanne ad beatam virginem, sine generatione prævia, aliquando

Ioannes

Ioannes fuit, & non habuit illam relationem. Igitur aliquando fuit non filius, & postea eam habuit, & sic de non filio, factus est filius, ergo non naturalis, distinguendo contra adoptivum. Unigenitus autem, neque fuit aliquando non filius, neque fuit aliquid antequam filius. Ex prædicto Theologo de Dominicis, maxima ex parte hæc collecta & desumpta fuere. Interim ne cui videatur Franciscum nostrum De maronia arbitratum fuisse, Ioannem Evangelistam horum virtute verborum, Ecce mater tua, &c. factum fuisse virginis naturalem filium, sed potius adoptivum, verba eius in sermone primo de eodem Evangelista subscribam. Nona consideratio, ait, est, de sacramento suae adoptionis, quando verbo Salvatoris factus fuit filius matris Dei: ad virginis aliquale solatium, ad quod leges humanae adveniunt adoptionem, non nisi in solatium eius, qui filiis sunt orbat: Ita Christus in solatium suae matris, pro filio naturali, quem amittebat, dedit ei ac subrogavit filium adoptivum. Item ad virginis debitum obsequium: Ideo Christus loco sui, beatum Ioannem instituit, ut matrem custodiret, ei que ministraret. Unde Ioannes factus fuit filius virginis adoptivus, sicut Christus est naturalis. Et sicut in naturalibus est miraculum esse filium virginis naturalem, eodem modo in politicis, quod habeat filium adoptivum. Item fuit frater Christi adoptione. Hæc ibi De maronis. O verè egregium discipulum! qui matrem Domini audiuit se de arcanis instruentem. Quid ab ea non didicit! Omnia, quae à filio in familiaribus locutionibus ipsa audierat, in sanctum Ioannem, sicut in filium, ea libentissimè transfudit. Sed illud omnium maximum & supremum est, quod supra pectus Domini recubuit, ut supra fuisse tractatum est. Tanti, iraque patroni precibus suffulti, adeamus cum fiducia ad thronum gratiae Dei, per Ioannem, in quo est Dei gratia, ad Sanctissimam Deiparam, matrem gratiae, confugientes, & per virginem advocatam nostram, ad Christum Deum eius filium accedentes, qui nobis gratiam hic largiri dignetur, in futuro autem gloriam,

&c. A M E N.

L 3 CAPVT

Franciscus de Maronia, ordinis minorum, ser. 1. De B. Ioanne Evangel.

CAPVT SECVNDVM

DE EODEM EVANGELISTA.

Excerpta quaedam ex variis
haud pœnitenda.

Corneli
Iſſenius
in cœcor.
Euang.
ad præ-
sens E-
uang.

Orn. Iſſenius Gandauensis Episcopus, suis in concordiam Evangelicam commētariis expendens hunc sacri Euangelij contextū, ita scribit: Christus surgens à cœuiuij loco, & ad eundem aut ambulandum se præparans, inuitat Petrum ad sequēdum se corporaliter, ipsa corporali sequela monere illum volens, ad sequendum se in his, quæ dixit nempe in curâ ouium pastoralis, & crucis supplicio perferendo. Cū ergo Petrus post Iesum ambulare pergens, respexisset, & vidisset discipulum quem diligebat I E S V S. etiam sequentem, quāquā iussus non esset sequi, rogauit Dominum, quid is facturus esset, aut passurus pro ipso? Audiuit Dominum ob confesum amorem sibi committere oues suas, atque consortiū gloriosa mortis promittere: Cogitauit quomodo & Ioannes singularem erga Dominum gereret amorem, & vicissim ab eo intime diligeretur: Vidit illum & si non iussum, etiam sequi Dominum, tanquā à quo præ amore diuelli non posset: Reputauit secum, quod & ille cupidus esset audiendi mortis sue genus, & quia hunc vnice diligebat, etiā ipse quid de illo futurum esset, cupiuit cognoscere. Itaque iam ex familiari Christi colloquio audacior factus, partim ex amore, quo Ioannem prosequabatur, quem modestiæ causa iudicauit non ausum de se rogare, cum alioqui ipsa sequela satis indicaret se cupidum rogandi de se, partim ex curiositate, ad quam amor eum pertraxit, de Ioanne rogat dicens: Hic autem quid? supple, facturus est aut passurus? Nam & ipse te sequitur: Num & ipse eadem nobiscum mortis via gradietur, qui eadem mecum te diligit dilectione? Qui & recubuit super pectus Domini, &c. Id dixerim in memoriam reuocatum, in signum specialis & eximie dilectionis, quæ fuerit inter Christum & Ioannem, vt cui soli datum fuit recumbere supra pectus I E S V, quiq̄

solus

solus ausus fuit de traditore eum percunctari. Cæterum hanc superuacua Petri de Ioanne curam corrigens Dominus, & ad id, quod ad se pertinebat, considerandum excitans, vt nempe satageret rerum suarum, respondit: Si eū volo manere donec veniam. Quidam, teste Augustino, putant Ioannem in sepulchro suo adhuc viuum iacere, ibique dormire vsque ad nouissimum diem, assumentes in argumentum quod illic terra sensim scateret, & quasi ebullire perhibeatur, atque id eius anhelitu fieri asserentes. Quod autem verè adhuc dormiens non iaceat in sepulchro, arguētatur Diuus Augustinus ex dilectione Christi erga Ioānem. Quomodo enim discipulo, quem diligebat I E S V S præ cæteris, in tantum vt super pectus eius discumbere mereretur, pro magno munere longuin donasset in corpore somnum, cum beatorum Petrum per ingentē martyrij gloriam ab onere ipsius corporis soluerit, eiq̄ concesserit, quod Apostolus Paulus se concupisse dixit, & scripsit, *dissolui, & esse cum Christo*, Philipp. I. Quæro ego, *Phil. I. 2* quis vnquam, quæso, talem somni naturalis dormitione, per mille quingentos circiter annos, vel in probata aliqua legit vnquam historia, vel à fide dignis testibus audiuit aut accepit? Nonne prodigium vel monstrum potius, imò fidem hominum excedens id videtur? Sequitur apud Iansenium vbi supra.

Omniño credendum ideo Ioannem scripsisse, non dixisse Dominum, non moritur, ne illis verbis quæ dixit, Si eum volo manere, donec veniā: hoc voluisse intelligi putaretur, sed putaretur potius & ipse Ioannes iuxta commune debitum naturæ humanæ mortem subiturus, quam iam eum subiisse, vniuersa per orbem Ecclesia satis se declarat credere, dum per singulos annos depositionis eius diem celebrat, meritorum & orationum eius (tanquam eum Christo in cælo regnantis, vt verè ita est) suffragia implorans. Testati sunt & qui post ipsum apud Ephesios episcopatu functi sunt.

Vt Polycrates Ephesiorum Episcopus (sicut supra non semel protulimus). Quod autem reliquæ corporis eius neque in sepulchro, neq; alibi vnquam sunt repertæ, pie creditur post mortem, sicut & Mariam, ob singulare privilegium charitatis, ipsum mox resuscitatum, corpore immortali translatum in cælos, vt *ad instar dilecti Benjamin, Genes. duplicem accepit præ aliis portionem, Genes. 43. capit. Maior 43. cap.*

L 4 pars,

Regula
iuris in
6. Decr.

par. ait sacer contextus, venit Benjamin, ita ut quinque partibus excederet. Sic Corn. Ianfenius. Ego, vt meam opinionem sententiam, (saluo semper meliore iudicio) non auisim reiicere eam opinionem.

Cum admodum probabilis appareat, & iuxta regulam iuris permulgatam, existimam ve, fauores ampliandi sint, & verosimilimum sit, si corporis extarent in terris aliquot reliquiae; peregrinationis religiosae viros studiosos, ea de re certum aliquid rescire potuisse, & publicam de his reliquiis, in Ecclesia esse famam, nec omnino in hunc vsque diem ignotas permansuras & sub terra delitescentes. Adde quod, ex priuilegio amoris praecipui, huic plurima a Domino fuere concessa, quae nulli alij Dominus communicauit. Poruit igitur & hoc ex speciali dono ac praerogatiua ei liberaliter impartiri, vt in corpore & anima, celesti perfruatur beatitudine. Quod autem supra de Ioanne Baptista, Petro, ac Paulo magnis Apostolis, per instantiam citatum est a nobis, & quasi oppositum huic opinioni, ponenti Ioannem quidem mortuum esse, & e viuis excessisse, sed paulo post, a mortuis suscitatum esse, nihil officit, quia quod vni concessum asseritur, non ob id statim omnibus esse concedendum iudicari debet & reputari, Matt. 20. *Annon licet mihi facere quod volo? Amice non facio tibi iniuriam.*

Vtrumuis teneas, siue Ioannem Euangelistam statim post suum obitum ac sepulturam, vel descensum in foueam, post aliquod temporis interuallum, & interstitium, seu spatium aliquot horarum au paucorum dierum (Deus scit) resuscitatum fuisse, & cum corpore & anima in caelum assumptum fuisse, siue corpus eius adhuc in terra (vbi cumque Deus voluit ac decreuit) contineri, ac latere, vt nulla eiusdem comperta sint, & conspicuae reliquiae: Vtrumlibet inquam, dixeris, absque fidei Catholicae iactura & damno, probabiliter dici posse existimo.

At vero probabilius ac omnium probabilissimum teneri potest, & pie creditur, Ioannem priuilegio isto speciali donatum, vt in corpore & anima Deo fruatur & gloriosam in caelo habeat mansionem.

Si eum volo manere donec veniam, quid ad te: Tu me sequere, ait Dominus. Prosequitur deinde Corn. Ianfenius, dicens: Trapezuntius libello quodam super hoc loco edito ad Papam omnino contendit legendum esse sic, & interprete

terpretem eo modo recte vertisse, & tum ex hoc loco, tum ex aliis, aliquot argumentis, conatur ostendere Ioannem necdum esse mortuum, sed cum Enoch & Elia viuentem, venturum cum eis ante iudicium. Verum, vt rationes illius non concludunt, ita iam dicta sententia magis concordat cum Ecclesiae traditione. Sic ille. Veriorem semper Ecclesiae de Ioannis morte sententiam, teneto: a qua auelli te ne sineris aut tuleris vnquam. Suffragatur & istud Euangelicum dictum: Non dixit IESVS non moritur. Item, correctae videtur fuisse haec opinio, quod non moreretur Ioannes, hoc contextu: Cum enim retulisset Ioannes occasione horum verborum Domini: Si eum volo manere exiisse sermonem inter fratres, quod discipulus ille non moreretur, tanquam corrigere volens, hanc ex verbis Domini conceptam opinionem, subiecit: Et non dixit IESVS non moritur, &c. Non ergo per haec verba si, vel, sic, eum volo manere, &c. aut per alia aequiualentia intendit CHRISTVS declarare, quod non moriturus esset Ioannes. Nemo enim recte negauerit quempiam dixisse aliquid, si illud verbis licet aliis significare voluerit, Si eum velim manere, &c. Quid ad te? Quoniam curiosa magis quam utilis rerum alienarum inquisitio est, Respondet quidem Petro Christus Dominus, sed ita vt rogatis animum abducatur ad alia, nec mortis expertem futurum Ioannem ait, sed si eum volo, &c. quid ad te? Id est, audisti Petre, quae ad te pertinent, cur aliena quaeris? Cur diuinae iustitiae secreta rimaris? Nam si etiam vellem minime istum mori, quid ad te? quid tu consolationis inde consequeris? Non erit ergo prudens curiosus, si quid passurus sit, vtrum etiam alij eadem subibunt an non? cum aliorum calamitate pericula sua non mitigentur.

Quamuis communiter inquit esse hominibus videatur, vt optent, siquid periculi sint subituri, non esse solos, sed ceteros etiam, aut videre similia pati, aut saltem audire perpeffos fuisse, aut omnino idem passuros.

Sic eum volo manere, &c. dictum intellige, non omnino affirmatiue sed concessiue, Dominumque loquentum vulgari more, quoad retundendam curiosam alicuius quaestionem nonnunquam aliquid affirmatiue pronunciamus, non quod sic sit, quomodo dicitur, sed quod hoc ei donemus, & vt vulgo dicitur, casum ponamus, vt sit sensus: sit sic, quod sic eum velim manere donec veniam, &c.

vt hoc tibi dem, quid iam id ad te? Non ob id tu à prædicta liberaberis morte, nec eo minus tibi curandum, vt quod tibi iniunctum est, exequaris.

Constat autem Ioannem hæc de Petri suæque morte præsentis Euangelio scripsisse post mortem Petri, quam sub Nerone perpeffus fuerat in cruce.

Euangelium siquidem vel in suo exilio in Pathmos insula, vel post reditum ab exilio conscripsit, sub Domitiano nimirum tyranno, aut aliquanto post. Itaque hoc de Petro rum subscripsit, quo ostenderet prædictionem Domini fuisse verissimam. De se verò hæc scripsit, fortè quoniam ob vitæ eius longeuicatem, existimare quidam cœperint post Apostolos, ipsum non moriturum, qui omnibus penè superuixit Apostolis. Peruenit enim, vt ex historis fide dignis constat, vsque ad Traiani tempora, moriens sexagesimo octauo, post passionem Domini anno, hoc est, triginta propemodum annis post excidium Hierosolymitanum per Vespasianum. Hactenus ex Iansenio ferè omnia mutuati sumus. Nunc venerabilis Bedæ concionem excellentem & egregiam hoc de festo, delibabimus, & quæ sunt nostro initituro congrua ac conuenientia, seligemus. Igitur tomo 7. suorum operum, Homiliis hyemalibus de sanctis, valde appositè sic scribit: Cùm dixisset IESVS Petro: Sequere me, id est, crucem patiendo imitare, surrexit de loco conuiuij, & abire iam cœpit. Securus est autem eum Petrus etiam in celsu pedum, cupiens implere quod audiuit, Sequere me.

Securus est & ille discipulus, què diligebat IESVS. Neque enim arcendum se à consecratu Christi putabat, qui non minori se gratia dilectionis à Christo complexu noverat. Neque incredibile est ideò utique hunc discipulum corporali gressu vestigia Domini secutum, quia necdum intellexerat, quid significauerit in eo, quod Petrum se sequi præcepit. Diligebat autem Iesus Ioannem, quem specialis prerogatiua castitatis ampliori dilectione fecerat dignum: & qui virgo electus ab ipso, in æuum permansit. Tradunt namque historiae, quòd eum de nuptiis valentem nubere, vocauerit: & propterea quem à carnali voluptate retraxerit, potiore sui amoris dulcedine donauit. Denique huic moriturus in cruce, matrem suam commendauit, vt virginem virgo seruaret, & ipso post mortem ac resurrectionem cælos ascendente,

non

non deesset eius genitrici filius, cuius casta vita castis eius rueretur obsequiis. Et quia in pectore IESVS, sunt omnes thesauri sapientia & scientia absconditi, Coloss. 2. Meritò supra pectus eius recumbit, vel, recubat, quem maiore cæteris sapientia & scientia singularis munere donat. Quanta de pectore IESVS fluentia doctrina cælestis, quæ nobis ructaret, hausit Ioannes! Sic cum volo manere, &c. Non, inquit, eum per passionem martyrij volo consummari, sed absque violentia persecutoris, diem expectare nouissimum, quando ipse veniens eum in æternæ beatitudinis (consummata & completè in anima & corpore, subintelligendum putò iuxta illorum sententiam, qui ponunt eum in Paradiso cum Christo esse, secundum animam duntaxat, nondum cum corpore) mansione recipiam. Et quidem hanc Domini responcionem fratres tunc temporis ita tractabant, quasi Ioannes nunquam esset moriturus. Quod non ita esse intelligendum ipse Ioannes admonere curant, adiciens & dicens: Et non dixit ei IESVS, quia non moritur, sed, sic eum volo manere, &c. Non ergo putandum, quia discipulus ille non sit mortuus in carne, quia nec Dominus hoc de illo futurum prædixit. Et Psalmista ait, Quis est homo, qui viuit, & non videbit mortem? Psalm. 88. Sed ita potius intelligendum, quòd cæteris Christi discipulis per passionem consummatis, ipse in pace Ecclesiæ aduentum vocationis expectauerit, & quia vltimum in pace senium finierit, vt pote Ecclesiis Christi per Asiam, quam regebat, iam longè latèque fundatis. Interim à Domitiano Cæsare in feruentis olei dolium missus, in Ecclesiastica narratur historia, ex quo tamen diuina se protegente gratia, tam intactus exierit, quàm fuerat à corruptione concupiscentia carnalis extraneus. Nec multo post ab eodem principe propter insuperabilem Euangelizandi constantiam in Pathmos insulam exilio relegatur. Vnde constat promissionem sic manendi, donec veniret Dominus, non eò pertinere, quòd sine labore certam inis victurus esset in mundo, sed illò potius quòd si ne dolore passionis transiturus esset è mundo.

Etenim cùm longo consecutus senio sciret imminere diè recessus sui, conuocatis discipulis, deinde descendens in defossum sepulturæ suæ locum, facta oratione appositus est ad patres suos, tam liber à dolore mortis, quàm à corruptione carnis inuenitur alienus. Atque ita completa est veridica

Bedæ
nerabi-
lis, tomo
7. Conc.
de S. Ioan.
ne Euang.

Coloss. 2.

Psalm. 88.

veridica Saluatoris sententia, quia sic eum voluerit manere, donec ipse veniret (nimirum ad futurum iudicium.)

Qui testimonium perhibet de his, &c. Idem venerabilis Beda vbi supra. Perhibuit quippe Ioannes testimonium verbo Dei, prædicando, perhibuit scribendo, perhibuit denuo eadem quæ scripserat docendo. Perhibet etiam nunc Euangelium, quod descripsit Ecclesiis legendum, pandendo. Si quidem à tempore Dominicæ Ascensionis in cælum vsque ad vltima Domitiani principis tempora, per annos circiter sexaginta quinque, absque vilo scribendi adminiculo verbum Dei prædicabat. At vbi à Domitiano, qui secundus post Neronem Christianorum persecutor extitit, in exilium missus est, irrumpentes in Ecclesiam hæretici, quasi in destituta pastore ouilia lupi, Marcion, Cherintus, & Hebron, qui Christum fuisse ante Mariam negabant, simplicitatem fidei Euangelicæ peruersa maculauere doctrina. Sed dum post occisionem Domitiani, permittente pio principe. Nerua rediret Ephesum, rogatus sanctum conscripsit Euangelium. Hactenus Beda doctor eximius. Nota quomodo seipsum, suis in Epistolis, seniorem vocet, quia ad centum propè peruenit annos. (vt ex Ecclesiasticis colligi potest historiis.) Nec prætereundum arbitror, quòd pluries seipsum discipulum, quem diligebat IESVS, appelleret in Euangelio à se descripto. Primo in cœnæ mysteriis, Ioan.

Nota.

Ioan. 13.
& ca. 19.
& ca. 20

13. Erat recumbens vnus ex discipulis eius, in sinu IESVS, quem diligebat IESVS, &c. Secundo in Caluaria, tempore passionis, cap. 19. Cum vidisset IESVS in cruce pendens, matrem & discipulum, quem diligebat. Tertiò in mysterio resurrectionis, cap. 20. Cucurrit Maria Magdalena, & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum, quem amabat IESVS. Quarto in mysterio Dominicæ apparitionis, cap. 21. ad mare Tyberiadis, alitis non cognoscentibus quia IESVS est, qui illi apparebat, dixit discipulus ille, quem diligebat IESVS Petro, Dominus est. Quintò in mysterio presentis, Ioan. 21. Conuersus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat IESVS sequentem: Sed tempus est huic concioni finem imponere exoptatum vt ad postremam homiliam tandem perueniamus, quæ erit in ordine. 36. & de Circuncisione Domini speciatim tractabit.

De sanctis Innocentibus sermonem non conscripsimus, quia multis in locis illo die non fit ad populum concio. Quod si cui necesse sit tunc concionari, ex præteritis hominibus

milibus Prophetæ Ioëlis. Continuare poterit, indeque quod è re sua fuerit, resumere, & concionem apparare, prout Deus ei suggesserit. *Ipse honor & gloria per aterna secula.*
AMEN.

HOMILIA XXXVI. ET OMNIVM CONCIÓNVM AD uentualium per Enneades dispositarum postrema.

IN DIE CIRCVCNCISIONIS DOMINI.

Postquam impleti sunt dies octo, vt circumcidetur puer, vocatum est nomen eius IESVS. Quod vocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur. LVC. 2. CAP.

Luc. 2.

INTER omnia testamèti veteris sacramèta, nihil circuncisione solemnius, antiqua celebravit religio; nec tantum in Hebræos, sed etiã in Phœnices, & Arabes, seu Ismaëlitas, & Agarenos, (Turcos siue Sarracenos vulgus appellat) hæc traditio inoleuit. Circuncisionis mandatum accepit Abraham. Genes. 17. cap. Gen. 17. his verbis: *Infans octo dierum circumcidetur in vobis. Masculus, cuius praputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illius de populo suo.* &c. Christus itaque vt se comprobaret esse de genere Abraham, (quia semen Abrahæ apprehēdit: Heb. Heb. 2. c. 2. cap. Ideo circuncisionis signaculo voluit insigniri. Quæ admodum autem Gentiles circumcisi ad Iudæos transirēt, extat exemplum Sichimitarum, in Genesi c. 34. Responderunt filij Iacob, Sichem volenti Dinam sororem ipsorum ducere uxorem: Non possumus dare sororem nostram homini incircunciso: quod illicitum & nepharium est apud nos. Sed in hoc valebimus scæderari, si volueritis esse similes nostri. Et, aiunt illi, Circuncidatur in vobis omnis masculini sexus. Tunc dabimus & accipiemus

cipiemus mutuo filias vestras, ac nostras: & habitabimus vobiscum. Si autem circumcidi nolueritis, tollemus filiam vestram, & recedemus. (Hoc rectè dicitur & accommodabitur aduersus dispar coniugium, & vt ita dicam, claudicans matrimonium, inter orthodoxum & hareticam, quod illegitimum censetur, & lege veterum Ecclesiastica. Qua de resusius, opusculo quodam Gallicè à nobis edito, egimus, ideò que nunc superledemus.) *Assensu sunt omnes, circumcisis cunctis malum nobis. Et ecce die tertio, quando grauissimus vulnerum dolor est, friv Gal-interfectis omnibus masculis, Sichem pariter occisus est.* Hactè con-nus facer contextus. Ex quo cogitandum relinquitur, quam scriptu, acerbum & grauem dolorem Christus octo dierum paruulus & infanulus, in delicatissima & tenerima carne sua pertulerit, dum fuit circumcisis. Parer etiam inde, quod à Catho gentiles Iudaicam professi religionem, circumcisiõnem licis cum quoque assumebant, Vnde Iudith 14. *Achior videns viru-hareticis tem, quam fecit Deus Israël, relicto gètilitatis ritu, credidit Deo, mulieri- & circumcidit carnem præputij sui, & appositus est ad populum bus con- Israël, &c.*

Et Iosephus lib. 13. antiq. Iudaicarum cap. 17. Gelenio in-terprete ita scribit: Hircanus Idumææ vrbes cepit, subiugatisque omnibus Idumæis, edixit vt circumciderentur, nisi mallent è propriis pelli sedibus. Ar illi amore patriæ admiserunt & circumcisiõnem, & reliquam iuxta Iudaicos ritus viuendi formulam: atque ex eo primùm tempore inter Iudæos censeri cepti sunt. Hæc Hyrcanus pontifex fecit, li. 13. c. 17. *Moyse deseritis verbis Leuit. 12. cap. circumcidi puerulum iussit, dicès: Mulier si suscepto semine pepererit masculum, &c.* *Die octauo circumcidetur infantulus.* Vnde Ioan. 7. Christus aiebat Iudæis: *Moyse dedit vobis circumcisiõnem, non quia ex Moyse est, sed ex patribus, & in sabbatho circumciditis hominem, vt non soluatur lex Moyse, &c.*

Circumcisio multis etiam gentibus ac populis communis fuit, nedum Iudæis, qui eo nomine à prophanis Poëtis recutiti vocantur, & prociinduntur (quia nimirum illis à glande resecta est cutis) vnde Martialis lib. 7. Epigramm. 29. In Cæliam Romanam puellam proiectissimæ libidinis sic inuehitur.

Nec recutitorum fugis inguina Iudæorum.

(Gallicè *retaillez ou ciraillez*, diceremus tales circumcisos.) Vocantur etiam Verpi, quia scilicet verpam, hoc est, mentulam, siue pudendam partem habent præputio nudatam:

hinc

hinc idem obscenus Poëta, vbi supra Epigramm. 81. De *Idæ*, vbi Menophilo.

Delapsa est misero fibula, verpus erat. supra E-pigr. 81.
Itè Iuuenalis Satyr. 14. de Iudæis verba faciens, ita cecinit. *Max & præputia ponunt, Iudaicum ediscunt, & seruant, ac metuumt ius, Tradidit arcano quodcumque volumine Moses:* De Menophilo. Iuuenæ. Satyr. 14.

Deinde addit,

Quasitum ad fontem solos deducere verpos.
Appellantur denique ab Horatio lib. 1. Sermonum Sa- Horat. l. tyr. 5. versus finem, Apellæ, quasi sine pelle ob circumcisio- 1. sermo. nem. Sic enim ille Satyrice & mordaciter. Satyr. 5.
Persuadere cupit, credat Iudæus apella, sub finè.

Non ego:

Et nostro æuo Turcarum gens nulli non cognita, no-rtorum principium incuriã, atque nostris id exigentibus peccatis, in summum humanarum rerum fastigium collo-cata. Aiunt hanc gentem Iudaico more esse apellam, & circumcidi solitam. Et Ægyptiorum sacerdotes circumcisiõnem in vsu habebant, aliisque auctores suscipiendæ cir-cumcisiõnis fuerunt: quod Iosephus lib. 2. contra Appio-nem sic asserit: Illi omnes circumciduntur, & à porcinis abstinent carnibus. Et non solum vtuntur ritibus iis quos in nobis culpat iste, sed etiam alios circumcidi docent, si-

cut dixit Herodotus. Idem Iosephus libro contra Appio-nem priore, Neque, inquit, Herodotus Halicarnassæus nostram ignorauit gentem. De Colchis enim referens in secundo libro sic dicit: Soli autem inter omnes Colchi & Ægyptij & Æthiopes verenda ab initio circumcidunt. Phœ-nices verò & Syri in Palestina consistuntur hoc ab Ægyptiis didicisse. Syri autem qui circa Thermoodontem & Parthenium Anuium commorantur, & his vicini Macrones à Colchis dicuntur nuper didicisse. Hi namque sunt inter ho-mines soli, qui circumciduntur, & isti sicut Ægyptij facere dicuntur. De Ægyptiis autem & Æthiopibus dicere non possum vtri ab alteris didicere. Dicit ergo Syros qui in Pa-lestina sunt circumcidi. Omnium autem, qui habitant Palæstinam, soli Iudæi circumciduntur. Hoc igitur sciens de ipsis dixit Herodotus. Sic Iosephus. Causas autem institutionis huius plurimæ enumerantur, ex quibus aliquas seligemus. Vna est non vulgaris, quia cæca gentilitas eousque erro-rù tenebris immergã esset, vt hanc pudendã hominis partẽ

(quæ

(quæ honestè vix, palàm ac publicè pronunciat) etiam honorandam colendamque putaret: Ideoque instituit Deus, vt hoc membrum statim, simulatque infans in lucem prodit, octauo nimirum à natiuitate die, primigenio sanguine tingeretur, ac signatulo circuncisionis, quasi quodam cauterio afficeretur, & læderetur, contra insanam Ethnicorum opinionem, qui illi honorem deferre phas putabant. Siquidem Pagani verendam cum maximo honore venerabantur, hinc Phallos & Ichyphallos turpitudinem habentes, magnis cæremoniis, aut veriùs, impia superstitione, & obscenitate horrenda circumferebant, membri virilis simulachrum, (turpe dictu, sed turpius factu!) colere se demonstrantes. Pudet me diem afferre sacrificiis nocturnis, tam obscenis ac turpibus. Et certè silentio digna sunt, quæ obruantur, tam ab honesto abhorrentia sacra, rectius dixerim, prophana & execranda facinora: Sacra huiusmodi impia ac pudenda & inhonesta Baccho celebrabantur nocturna, in quibus Phalli gestabantur. De quibus sic tomo 5. libr. 7. de ciuitate Dei capit. 21. Sanctus Ecclesia pater Augustinus. Iam verò Liberi sacra, ad quantum turpitudinem peruenerint, piget quidem dicere, in Italia compitis quædam sacra Liberi celebrantur, cum tanta licentia turpitudinis, vt in eius honorem pudenda virilia colerentur, non saltem aliquantulum verecundiore secreto, sed in propatulo exultante nequitia. Cui membro inhonesto, matrem familias honestissimam, palàm coronam necesse erat imponere. Sic videlicet, Liber Deus placidus fuerat, vt matrona hoc facere cogeret in publico, quod nec meretrix, si matronæ spectarent, permitti debuit in teatro. Sic Diuus Augustinus. Hanc impudentiam æquat Priapi cultus, quem impuri illi, horrore Deum & custodem finxerunt. Altera etiam circuncisionis corporalis causa hæc erat, vt spiritualis circuncisionis (quæ longè potior est) figuram gereret, vt nos à peccatis circumcideremur; & ipsum cor potiusquàm carnem, circumcisum haberemus. Ergo vitiorum quædam abnegatio perpetua, & resectio, hoc externa nobis commédabatur vetere cæremoniâ. Estet hic amplissimus locus per circuncisionis allegorias expatiandi, cur octaua die, & petrinis cultris quædoque administrata sit: Exod. 4. *Tulit Sephora Moysi uxor, & Iosue acutissimam petram, & circumcidit præputium filij sui.* Et Iosue cap. 5. ait Dominus ad Iosue: *Fac tibi cultros lapideos, & circumcides*

Aug. 10.
5. libr. 7.
De ciuit.
Dei. 6. 21.

Exo. 4. c.
& Iosue
cap. 5.

circide filios Israël &c. Verùm his de rebus triuialibus passimque occurrentibus dicere nunc quidem superfædeo. Tantum admonere mihi sufficere, Iudæos in circuncisionibus suis, hunc morem obseruasse, vt vacua sellam eximè & pulchrè ornatam sistant, in quam neminem sedere sinunt, sed vacua Helix seruarur, appellaturque Sella Helix, ob singulare priuilegium sancti Prophetæ, cui Deus hoc dedit, vt omnibus omnium Iudæorum circuncisionibus per totum orbem adit. Habent quoque vas puluere referunt, in quem præputium deferrum sepeliunt.

Hæc Hamerus in 17. cap. Geneseos. De Helix sella scribit conformiter Galatinus noster, libro decimo De archæ Catholicæ veritatis, cap. 6. hoc modo: Doctores Hebræorum referunt, Deum hanc Elia dedisse prerogatiuam, vt circuncisionem nullam fieri contingeret, in qua ipse non interueniret: Quamobrem ipsi magistri statuerunt, vt quoties circuncisio faciendâ esset, semper duæ ornatissimæ sedes præpararentur. Vna, in qua sederet, qui venturus esset infans: (circuncidendus) altera, in qua nemo sedere posset, sed vacua remaneret, quia in eam ad sedendum Eliam venturum aiebant. Eam ob rem Rabbi Iudas (qui multis annis Christum antecessit) corpori Messia inuisibili & impalpabili, in sacrificio panis & vini futuro, sedem Elia fidem præbere dixit, his verbis: Transmutabitur ex substantia panis, cum sacrificabitur, in substantiam corporis Messia, qui descendet de cælis. Et ipse idem erit sacrificium, eritque inuisibilis atque impalpabilis. Cuius rei fidem facit sedes Elia. Et magistri aiunt, eam ob rē dictum esse panem facierum, quia in ipso sacrificio erunt duæ substantiæ, diuinitas & humanitas. Hæc Rabbi ille: ideo sedis Elia memoriam ingerens, faciendæ mentionem, ne Iudæi recentiores, quorum perfidiam ipse præuidebat, ideo ita Christus corpus Messia in hoc sacrificio non esse dicerent, quia ibi nec videatur nec palperur: cum Eliam in illa sede inuisibilem, atque impalpabilem esse, nec nos eundem pluribus in locis eadem hora existere posse, & credant & lateantur. Hucusque Galatinus. Idem rursus lib. 11. c. 7. Rabbi Akiba sic dixisse dicitur. Quatuor sunt præputia. Dicitur enim præputium in aure, de quo Ier. 6. *Ecce incircumcisa aures eorum, & audire non possunt &c.* Dicitur etiam præputium oris, Exod. 6. *En incircumcisa labijs sum,* ait Moyses Domino, Exod. 6. bis eandem repetens locutionem. Dicitur etiam præputium

Hamerus
in 17. ca.
Gen. Galatinus
10. ca. 6.

R. Iudas,
ante natiuitatem
Christi
Galat. li.
11. cap. 7.
Akiba.

Iere. 6. c.
Exod. 6.

Ierem. 4. putium in corde, *Ierem. cap. 4.* *Auferet praputia cordium* v. c. 9. ca. *Strorum. & cap. 9.* *Omnis dennis Israël incircuncisi sunt corde.*
Deut. Deuter. 10. *Circuncidite praputium cordis vestri.* c. cap. 30. *Cir-*
10. citem circuncidet Dominus Deus tuus cor tuum &c. Dicitur denique
30. cap. praputium in corpore, iuxta illud, *Genes. 17.* *Mascul^o cuius*
Genes. caro praputij circuncisa non fuerit &c. Hæc Rabbi Aki-
17. cap. ba. Ex quibus planè sequitur, quod sicut sunt quatuor pra-
 putia, ita quatuor quoque circuncisionum genera: Quo-
 rum tria, scilicet, auris, oris, & cordis, quæ spiritualia sunt,
 semper & omnibus necessaria sunt: quartum verò genus
 quia corporale est, & cæterorum umbra siue figura, ex quo
 venit Messias noster, spiritualium præceptorum magister,
 non solum inutile est, verumetiam omnibus ipsam facien-
 tibus admodum perniciosum. *Quia si circuncidamini,* ait A-
Gal. 5. c. postolus, *Galat. 5.* *Christus vobis nihil proderit.* Postremò non
 ignorandum est, circuncisionem in signum Iudæis datam
Gene. 17. fuisse, *Gene. 17.* *Circuncidetur carnem praputij vestri, ut sit in*
cap. & signum fœderis inter me & vos. Et Paulus *Roman. 4.* *Abra-*
Rom. 4. ham signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei, quæ
cap. est in praputio, ut sit pater omnium credentium per praputium.
 Cum itaque circuncisio in signum Iudæis data fuerit,
Matth. 21. còsque propter eorum scelera Deus reprobauerit, *Matth.*
c. & 23. 21. impletàque est Christi prædictio, *Auferetur à vobis re-*
c. & c. 8. gnum Dei &c. & 23. cap. *Relinquetur vobis domus vestra de-*
serta &c. & cap. 8. *Filij autem regni ejicientur in tenebras exte-*
 riores &c. Consequitur planè, Christianos nullatenus cir-
 cuncisionem facere debere, etiam si alia ratio non prohi-
 beret, cum sit signum non fidelium quidem, vt olim, sed
 infidelium, & eorum, quos Deus reprobavit, Iudæorum
 carnalium, qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt syna-
Apo. 2. c. goga Satana. *Apoc. 2. cap.* Eadem quoque ratione, & sabbat-
 um à Christianis non nisi spiritualiter seruadum est, cum
Exo. 31. c. ipsum etiam in signum Iudæis datum fuerit, *Exod. 31. cap.*
Videte vt sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me
& vos, in generationibus vestris &c. Non enim, ait Apostolus
Rom. 2. *Roman. 2. cap.* qui in manifesto, Iudæus est: neque, qui in mani-
cap. festo, in carne est circuncisio: sed qui in abscondito Iudæus est, &
 circuncisio cordis, in spiritu, non litera, cuius laus non ex homini-
 bus, sed ex Deo est. Hactenus Galatinus.
Galat. li. Iterum lib. 10. cap. 3. Eadem de re agens scribit: Circun-
10. cap. 3. cisionem fuisse effusionis sanguinis Christi figuram, qui
 in sua circuncisione ipsum effundere cœpit, & demùm in
 sua

sua passione pro humani generis salute eum totum expo-
 suit. Nec deinceps vquam circuncisio facienda fuit, ex
 quo Christus loco ipsius baptisma fieri mandauerit, quòd
 perfectius peccata delet, & tam mulieres, quam mares eo-
 vti possunt. Sic ille.

Christus ipse voluit octauo die circūcidi, quia nos erat
 suo sanguine redempturus. Insignis enim mercator nundinis
 magnis, cum ab alio etiam noto mercatore merces emit,
 non statim pretium omne perfoluit, sed relicto signo,
 soluta aliqua parte pretij, cum postea fiunt nundinæ,
 reliquum perfoluit. Hic igitur mundus est veluti emporium
 quoddam, ad quod venit ex cœli fastigio filius Dei,
 cœlestis ille mercator, vt animas nostras suo emeret san-
 guine: octauo itaque die partem eius disperfit in nostræ
 redemptionis signum & pretium, sed postea in crucis so-
 lemnibus nundinis, totum ipsum profudit, totumque per-
 soluit pretium, arrhabonem autem nostræ redemptionis,
 in sua consignauerat & dederat circuncisione, statim à na-
 tiuitate sua. Largissimè vero in passione, totus exhaustus
 effulsitque fuit sanguis Christi pro nobis: *1. Corint. 6. Em-*
1. Corint. *pri enim estis pretio magno, & copiosa apud eum redemptio, 6. cap. &*
Psal. 129. *Psa. 129.*

Obseruatione dignissimum fuerit, quòd Christus præ-
 scripto die octauo, factus sub lege, circuncidi voluit, cum
 tamen esset Dominus legis, etiam sabbati, vt ipse in Euan-
 gelio dicit, Et, l. 31. ff. De legibus, senatusque consultis, l. 31. ff.
 Princeps, ait Iuriconsultus, legibus solutus est. Verùm *De legib.*
 leg. 4. C. de legibus & constitutionibus principum & edi-
 senatus-
 ctis. Digna vox est maiestate regnantis, regibus alligatum *que cons.*
 se principem profiteri. *Et quia non venerat Christus, legem Le. 4. C.*
soluere, sed adimplere, Matth. 5. idcirco circunciditur, vo-
 de leg. &
 luitque sese legi obnoxium reddere, & constituere: *Galat. constitu-*
4. Factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant redimeret. (Item *tionibus*
 ad consummandas promissiones patrum, circuncisionis iu- *principiū.*
 go subiici voluit. *Roman. 15.* *Dico Christum ministrum fuisse Matth.*
 circuncisionis ad confirmandas promissiones Patrum. Patriarchæ *5. cap.*
 Abraham promissus fuerat, *Genes. 22. cap.* *In semine tuo Gal. 4. c.*
 benedicentur omnes gentes, quod Apostolus, *Galat. 3.* de Chri- *Rom. 15.*
 sto interpretatur: *Et semini tuo, qui Christus est,* inquit, *Vt cap.*
 igitur liqueret ex semine Abraham propagatum esse Chri- *Genes.*
 stum, debuit ille circuncidi, quod posteritatis eius symbo- *22. cap.*
 lum erat, vt diuinæ promissionis, veritas apertè constaret. *Gal. 3. c.*

Deinde quia seruatoris officium statim natus incepit, quod sanguinis effusione perficiendum erat: idcirco circuncisionem suscipiens sanguinem spargere cepit. Rursus, humilitatis suæ exemplum tribuit, quia tunc peccati cauterio insignitus est; Circuncisio siquidem peccati signum est, sicut aurium abscisio latronem prodit, ita circuncisio peccatorem, & reum clamat. Quandoquidem ipsa in peccati originalis remedium primitus fuit instituta. Veluti & baptisimus, qui ei successit in Euangelio, in peccati originis remissionem & expiationem, fuit à Christo institutus & subrogatus, non manu factam circuncisionem appellat Apostolus: Collof. 2. his verbis: *In Christo circuncisio estis circuncisio non manufacta, consepulti enim baptisimo.* Istæ sunt præcipuæ causæ, ob quas Christus circuncidi sustinuit, atque (vt ad xenia, strenasve, primo anni incipientis die, dari solitas, fiat allusio) in eum sanè finem etiam circuncisus est Dominus, vt nobis sui sanguinis pretiosissimam strenam, & eximium munus conferret (Gall. *Il nous a estrené de son sang.*)

Collof. 2.

Suetoni⁹

in Octa-

uio Augu-

sto. §. 57.

Martia-

lis lib. 13.

et 14.

Plin. lib.

28. ca. 2.

Nat. hist.

Ouidius

lib. 1. Fa-

stor. ad

Ianium

interro-

gatio.

Plini⁹ li.

16. c. 44.

Consueuerat Romani mēse Ianuario sibi inuicē munuscula dare: quod Suetonius in Octauio Augusto. §. 17. subindicat sic scribens: Equites Romani, & omnes ordines, Calendis Ianuarij strenam in Capitolio, etiam absenti Casarum conferebant. Consentit & Poeta Martialis, qui librum 13. Xeniorum titulo inscripsit: Decimum quartum verò Aulis lib. 13. pophoreta appellauit. Subscribit & Plinius lib. 18. cap. 2. Primum, ait, anni incipientis diem lætis precationibus inuicem faustum ominamur. Vnde Ouidius libro primo Fastorum similiter cecinit.

Nat. hist. At cur lata tuis dicuntur verba Calendis?
Ouidius Et damus alternas, accipimusque Preces?
lib. 1. Fa- Ad Ianum est interrogatio. Responso autem subsequitur.
stor. ad *Omnia principis, inquit, inesse solent.*
Ianium Ibidem.
interro- *Prospera lux oritur, linguæ animisque fauete.*
gatio. *Nunc dicenda bono sunt bona verba die.*

Vulgus nominare solet xenia, siue strenas eiuscemodi, Gallicè, *An guy l'an neuf.* A ritibus Druydum sumpto vocabulo, quo de ritu antiquorum, Plinius lib. 16. cap. 44. Nihil habent Druydæ, ait, (ita enim Galli suos appellant magos) visco sacratius, nec vlla sacra sine eo conficiunt, inde appellati Græcè Druydæ. Nota obiter *Apvs*, antiqui-

tus

tus apud Gallos, sicut hodie apud Græcos, quercum sonare, ex quo Druydum appellatio Græca, indicat Græcam linguam tunc Gallis fuisse peculiarem. Et quia sub quercubus atque arboribus, Druydæ Philosophiæ secreta rimabantur, hoc significati fuerunt vocabulo. *An guy l'an neuf*, hoc est, ad viscum properandum est, ò viri, quandoquidem hoc anni esse exordium vobis significamus. Vetusissima est illa de Druydarum ritibus consuetudo retenta. Ab his fuerat plebs rudis instructa, vt ipso anni exortu sub noctis exordium, omnes ad lucos viscum illum (*du guy de chesne*) requisituri accurrerent, & Druydes succiderent aurea falce. Vnde versus, à Ioanne Picardo, de prisca Celtopædia, libr. 2. Ouidio attributus, (quem tamen inter legendum eiusdem poemata, nondum mihi reperire contigit) eum ritum satis exprimit, his verbis.

Ioannes
Picardus
de prisca
Celtopæ-
dia lib. 2.

Ad viscum Druydæ, Druydæ clamare solebant.

Præcabantur etiam donum cœlitus collatum sibi, prosperum fieri, quod & hodie retinetur. Nam & vbi conclamatum est: Ad viscum, annus nouus: optant vt sibi donum diues, atque opimum contingat. Quod per totam ferè Galliam etiam hodie fit. Hæc ibi præfatus Picardus. Falcis aureæ meminit Plinius vbi supra; atque maxima ex parte, quæ commemorata sunt ibidem subobscurè significat & insinuat.

Plinius vbi
supra.

Diligenter attende, quòd circunciditur puer I E S V S, ex ea lege, quam tulerat. Reduc in mentem vulgatum illud? Patere legem, quam ipse tuleris, non quidem vt doceret nos circuncidi carnaliter, sed vt legalem illam circuncisionem cessare faceret, tanquam figuratiuam, & minùs perfectam, nimis autem rigidam ac seueram.

Ioan. 14. c.

Adueniente veritate (qua est Christus, Ioan. 14.) cessate debuerunt vmbra & figuræ, iuxta illud Ioan. 1. *Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.*

Ioan. 1. c.

Et quidem longè perfectius est Baptismi sacramentum, siue lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè, Per I E S V M C H R I S T U M Saluatorem nostrum, Titul. 3. quàm fuerit circuncisionis cauterium, siue pœnale iugum, at dicente Apostolo, 1. Corinth. 13. Capit. *Cum venerit, quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est:* Debit proinde, post baptismi institutionem, desinere circuncisio.

Rursus Euangelium est lex gratiæ, vt supra ex Diuo Ioanne significatur, at circumcisio plena erat cruoris, seueritatis importabile onus, præsertim in tenebra illa infantia, Baptismus contra facillimus, & absque vlla infantuli læsione ministratur. Oportuit itaque circumcisionem cessare, adueniente Christi baptismo: propter illius nimirum imbecillitatem, huius autem efficacitatem. Voluerit olim circumcisio ad originalis culpæ expiationem, sed quid hoc est, præ baptismo Christiani efficaci operatione, non solum in peccati remedium, & remissionem, verum etiam ad amplioris gratiæ collationem superabundantem: adeo vt, qui baptismo initiatus est Christo, aptus sit ex eo, regno Dei: quod si illo temporis momento, hinc emigraret, rectè absque vilo obstaculo in cælum conuolaret. O singularem pueri istius erga nos charitatem! Christo pro nobis circumciso (quandoquidem, cum esset peccati expers, & sine macula, imò verò impeccabilis, circumcisio pro se non indiguit, quæ in peccati remedium & abolitionem instituta & ordinata fuit) possumus ac debemus merito ei dicere, in gratiarum actionem, *Sponsus sanguinum tu mihi es, ob circum-*

Exo. 4. c.

cisionem, Exod. 4. Ille siquidem animarum nostrarum sponsus est, eaque sibi desponsauit, completiue quidem in sua passione, initiatiue verò in circumcisioe sua, cum primùm fudit sanguinem suum in redemptionem animarum nostrarum. Et notanter dicitur sponsus sanguinum, in plurali: quia non solum semel, verum etiam pluries suum fudit sanguinem pro nobis. A quo autem Christus fuerit circumcisus, non aperte legitur in contextu Euangelij huius, sed duntaxat indefinitè dicitur: *Postquam impleti sunt dies*

Luc. 2. c.

ocho, vt circumcideretur puer, &c. An à matre sua sanctissima Deipara? Maxime cum matres in antiqua lege possent circumcidere filios suos, sicuti *Sephora Moysi coniunx, filium suum, presente etiam viro suo Mose, circumcidisse legitur, Exod. 4.* Quod licitè fecisse, hac ratione suaderetur: Quandoquidem, sicut in articulo necessitatis potest mulier baptizare, pari ratione potuit olim mulier circumcidere filium suum.

Specialiter autem tunc *Sephora* id licuit, quia *Moses* vir eius, mortis imminantis terrore adedò concussus fuerat, (nam propter incircuncisum filium, quem secum ducebat, voluit Angelus Domini occidere eum, mortemque illi interminatus est) vt de circumcidendo filio tunc quiddè nihil

nihil cogitarit, sed tantum quomodo mortè euadere posset, sollicitus esset. *Sephora* ergo hoc videns, ne & ipsam vellet Dominus occidere, atque vt virum ab imminente morte eriperet, circumcidendi officium, in casu necessitatis exercuit, etiam in præsentia mariti sui: tollensque acutissimam petram, præputium abscidit filij sui, significans ac figurans spiritualem circumcisionem, per Christum esse faciendam in nobis, *Petra autem erat Christus*, i. Corint. 10. Non quod *petra*, siue culter lapideus, vt D. Thomas 3. 1. Corin. parte quæst. 70. artic. 3. in solutione ad secundum argumentum asserit, esset de necessitate circumcisionis. Vnde non inuenitur, inquit ille, tale instrumentum præcepto diuino determinatum, neque enim communiter tali instrumento Iudæi utebantur ad circumcidendum, sicut neque modo videntur.

Hæc ille. Iudæi hodie paruulos suos nauacula acuta, (Gall. *avec vn rasoir bien treuchant & bien affilé*) circumciderentur feruntur. Adde quod i. Machab. i. cap. de mulieribus dicitur, quòd circumcisionem exercuerint, his verbis: *Mulieres, qua circumcidebant filios suos, trucidabantur, secundum iussum regis Antiochi.* Vtrum igitur à matre fuerit circumcisus, an Christus à sacerdote legis susceperit circumcisionem: an à B. Ioseph virginis sponso: nescitur.

Sunt tamen, qui asserant à B. virgine Christi parente ipsum fuisse circumcisum. Philippus Diez, sodalitiij nostri Franciscani, concione i. in die circumcisionis in eam propendit & inclinat sententiam, dicens: Notandum hoc loco, quòd vt puer inter Hebræos circumcideretur, non erat necesse hoc in templo, & à sacerdote fieri. Sed quicumque eum circumcidere poterat, si legis adimplendæ intentionem haberet, & ita D. Hieronymus, de vera circumcisioe, & D. Bernardus, de lamentatione virginis, aiunt redemptorem nostrum à sanctissima virgine eius matre circumcisum fuisse. Sic ille. Quantum verò ad auctoritates sanctorum attinet, comperi, inter D. Hieronymi opera tom. 4. libellum lectu non indignum, qui de verà circumcisioe inscribitur: vbi inter cætera sic habetur, circa finem declinando: Octauo die circumciditur, (I e s v s) à matre yti- que, quasi homo, qui promissus fuerat ipsi Abrahæ, cum de circumcisioe doceretur: dicente Domino: Et erit testamentum meum in carne vestra, in testamento æterno Dei testamentum in nostra carne esse, Domino in nostra carne di-

Thomas
3. q. 70.
art. 3. in
sol. ad se-
cundum.

Philippus
Diez
conco. 1.
in die cir-
cuncisio-
nis Do-
mini.
D. Hiero-
nymus
to. 4. de
vera cir-
cuncisio-
ne.

D. Bernardus
de lamentatione
virginis
Mariae.

gnante esse, quis dubitat? Sic ille scriptor haud inelegans. Nunc ad B. Bernardi accedamus testimonium: ille quodam tractatu de lamentatione virginis Mariae sic habet: Omnes ad virginem currite, quae peperit Christum. Ipsa enim portauit regem gloriae, illum omni petenti datura. Ipsa genuit eum, lactauit eum die octaua circumcidit, & quadragesima praesentauit in templo, duos turtures, aut duos pullos columbarum pro eo offerens in holocaustum. Fugiens ab Herode ipsum portauit in Aegyptum, lactans eum & nutriens, curam illius habens, sequens eum ferè quocumque pergebat. Hæc ille, ex quibus grauibz sanè testibus, satis liquet à sanctissima Deipara Christum puerum fuisse circumcisum, maximèque probabilem hanc esse opinionem. Quæ enim infantem suis manibus pannis inuoluit, ac in praesepio reclinauit, nullius vel obstetricis, abstr, vel nutricis, indigens opera, quæ sine dolore ipsum pepererat, ipsa eadem octauo die propriis eum manibus circumcidisse creditur. Nec S. Ioseph vir eius (vt est verisimile) ausus fuit praesente virgine, hoc sibi praecipere arrogareque munus & circumcidendi officium, & cum in stabulo adhuc moram traherent tanquam in hospitio, longè à templo, quod erat in Hierusalem, distiti ac remoti: nec nisi quadragesimo expleto die, secundum puerperarum legem, virginem in templum ascendisse & comparuisse legamus, Luc. 2. Ex his relinquitur virginem ipsam puerum die octauo circumcidisse, nec in templum, à sacerdote vt circumcideretur, adferre & sistere curauisse, cum in diuersorio, inter peregrinandum, Saphora etiam, in Mosis coniugis praesentia, filium suum circumciderit (quod nostro valdè congruit quadratque proposito, & in huius rei typum ac figuram praecessisse, non sit à verò alienum) nihil tamen hac in re temerè definiendum arbitrò: sed iudicio ac sensura Catholica & Apostolica Ecclesiae relinquo. vnde circumspèctè & prudenter (vt omnia) sacer scripsit Euangelista, vt circumcideretur puer, non autem, vt sacerdos puerum circumcideret. Nihil siquidem diffiniuit, aut determinare studuit, sed à quo fuerit dispensata circumcisio, cogitandum reliquit.

Nota.
D. Tho. Obserua ex D. Thoma 3. parte quæst. 70. articulis 1. 2. & 3. p. q. 70. 3. quòd circumcisio erat quædam protestatio fidei, quando ar. 1. 2. 3. & per circumcisionem antiqui aggregabantur collegio fidelium. Vnde Apostolus Roman. 4. scribit, Abraham accipisse

cepisse circumcisionem tanquam signaculum fidei. Quemadmodum & nunc Baptismus dicitur sacramentum fidei, quatenus scilicet in baptismo est quædam fidei professio, & per baptismum aggregatur homo congregationi fidelium. In circumcisione etiam homo profitebatur obseruatiam veteris legis, sicut in baptismo profiteretur obseruatiam nouæ legis. Vnde Apostolus, Galat. 5. Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersa legis faciendæ. Colligo inde Christianis non seruandam esse circumcisionem, vt qui à grauissimo & importabili Mosaicæ legis iugo, & onere, per Christi Euangelium sint liberati & leuati, Matthæi vndecimo capite. Tollite iugum meum super vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suauè est, & onus meum leue.

Fiebat quoque circumcisio in membro generatione, quia signum erat fidei, qua Abraham credidit Christum ex suo semine nasciturum. Infero ex hoc non licere Christianis nunc circumcidi, alias esset signum falsum. Iam dudum siquidem à mille quingentis octoginta septem annis Christus ex semine Abraham de beatissima virgine Maria natus est, qui est Deus super omnia benedictus. Amen. Inter opera D. Hierony. to. 4. de vera circumcisio. Nunc ex prænominato opusculo de vera circumcisione quædam transcribenda operapretium duxi. Quæ causa est, quæret aliquis, vt eam partem corporis, quæ lecretior & occultior est, ad circumcidendum Dominus elegerit, qui vtique ob signum, quo volebat famulos suos in Abraham semine censeri, id potuisset eligere, quòd in propatulo positum ab omnibus cernebatur? Primum de lecretiori parte corporis, quid figurabat aduerte. Illud sine dubio, quod postmodum Dominus monstrauit, ne iustitiam nostram coram hominibus faceremus, sed in occulto coram eo solo, cui soli nihil occultum est: & quem solum remuneratorem bonorum nouimus esse factorum. Nam hic nostra circumcisio non videretur, sed ita modestè, ita verecundè habenda est, & velanda, iuxta eam imaginem, quam abundantiori honore vestimus. Hæc est gloria circumcisionis occultæ: hæc partis verecundæ illis ad videndum: vnde non in carne palam, sed in occulto cordis Iudæi esse debemus, non litera sed spiritu, vt laus, iuxta Apostolum, ex Deo, non ex hominibus acquiratur.

Circa Euangelicæ huius lectionis verba: cum dicitur: vt circumcideretur puer, deinde vt subiungitur Vo-

catus est I E S V S , aduerte sedulo , Christum esse librum illum, de quo in *Apocalip. s. cap. Vidi librum scriptum intus & foris*. Nam, vt ibi prosequitur prænominatus Author, Hic est ille liber intus & foris scriptus, hic secretus & publicus, hic apertus & opertus, hic paginis superioribus videndus, interioribus non videndus, quia incomprehensibilis. Intus siquidem scriptus est, cum propheta dicat: Generationem eius quis enarrabit? Foris scriptus est, cum Euangelista ait: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Intus scribitur, cum Deus dicit: Eructauit cor meum verbum bonum. Foris scribitur, cum Esaias vaticinatur: Ecce virgo concipiet & pariet filium. Intus scribitur, cum per Ioannem dicitur: In principio erat verbum, &c. Foris scribitur per Matthæum, Christi autem generatio sic erat: Cum esset desponsata, &c. Foris scribitur, cum Apostoli interrogati, *Quem dicunt homines, &c. alij dicerent Eliam, alij Hieremiã, alij aut vnum ex prophetis, responderent*. Intus scribitur, cum Petrus exclamat: Tu es Christus filius Dei viui, &c. Neque caro, neque sanguis, reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cœlis est, ait Christus illi. Non hæc caro mea tibi & sanguis, me esse Dei filium prodiderunt.

Excursus sine digressio perpulchra.

Nam ista non patiuntur me hoc credi. Euidenter ergo illi secundum hominem, vel, oculum iudicantes, me aut Heliam prophetam, aut aliquem vnũ ex prophetis loquuntur, quoniam hominem me esse habitu carnis agnoscunt, sed tibi reuelauit pater meus, qui in cœlis est. Quando reuelauit? Quo tempore Deus cum Petro locutus est? Reuelauit, inquit, pater meus, qui in cœlis est: hoc est dicere, operibus credidisti, quæ loquuntur filium Dei. *Verè tu es Deus absconditus Deus Israel Saluator*, ait de filio Dei Euangelicus propheta. Sed vt loquebamur foris scriptus est liber iste, cū Dominus esuruit: Intus scribitur, cū quinque panibus multa hominum milia saturauit. Foris scribitur, cum ipsum, quem flebat, exulcit. Foris scribitur, cum dormit ille in nauicula, intus scribitur, cū ventis & fluctibus imperat, cum etiam aquas, ambulando super eas, suis pedibus calcat.

Foris scribitur, cum affigitur cruci: Intus scribitur, cum paradisum sacroni in cruce promittit. Foris scribitur, cum spiritũ moriens secundum rationem humane carnis emit: Intus scribitur, cū in passione sol fugit, dies absconditur

terra

terra concutitur. Foris scribitur, cum sepelitur: Intus scribitur, cum tertia die sepulchri liminibus remotis, erumpit in lucem. Foris scribitur, cum Apostolis clauorum & lanceæ vulneribus ostensis, escam etiam postulat: Intus scribitur, cum inter eosdẽ Apostolos, clausis ostiis, qui intrare visus non est, apparet. Foris denique, vt ad nostrum deueniamus institutum, & propositæ rei argumẽtum, scribitur, dum die octauo circumciditur. Intus scribitur, cum nomen salutariferum, diuinitatem eius inuens, & nostræ salutis potentissimum opus insinuans (quod est I E S V S) ei imponitur. Foris scribitur, propter humanam ac visibilem naturam: Intus autẽ scribitur, propter æternam, diuinam, & inuisibilem naturam. Quam naturæ vtriusque, in vna persona, veritatem, Manichæi non videntes in carne, Ariani non intelligentes in spiritu, vnus libri paginarum confederatam dissecuere iucturam, & mediatorem duorum, confensis manibus, hæretico furore ruperunt, Hucusque, ex opusculo de vera circumcisione Diuo Hieronymo attributo. Modò, ex suprã nominato, D. Bernardo sermone D. Bernardus, de Circumcisione Domini aliqua excerptamus. Ad quid tibi, (inquit ille, pius ac deuotus, mellifluusque Abbas *sermo. i. de Circumcisione Domini*) circumsio fuit necessaria, qui peccatum non commisit, ac contraxisti? Quod ipse non feceris, ætas manifestat: quod non contraxeris, multò certius probat patris diuinitas, integritas matris.

Summus sacerdos es, quem nec super patre, nec super matre contaminandum, prophetarum est in lege, potiusquã mandatum. Est enim tibi pater ab æterno, sed Deus est, in quem peccatum non cadit: Est & mater ex tempore, sed virgo, nec parere potuit incorruptio corruptelam. Super hæc omnia circumciditur puer, agnus sine macula. Et si non eguit, tamen voluit circumcidi. Nec vestigium quidem vllum habens vulneris, alligaturam non refugit vulneris. Non sic impij, non sic. Non sic agit perueritas humane elationis. Erubescimus vulnerum ligaturam, qui de vulneribus interdum gloriamur. *Quem nemo potest arguere de peccato, ipse peccati remedium, & verecundum pariter & austerum, sine vlla necessitate suscepit, nec repulit cultrum lapideum, (Nota) in quo solo vetus illa, quæ raderetur, rubigo non fuit.*

Nos econtrario inuerecundi ad obscenitatem culpæ, erubescimus agere pœnitentiam, quod extrema dementiæ est, ma

est, ma

est, malè proni in vulnera, peius in remedia verecūdi. Qui peccatum non fecit, non dedignatus est se peccatorem reputari: nos & esse volumus, & nolumus æstimari. Itane sano opus est medicina, & non potiùs malè habentibus? Imò verò itane eget, medicamine non eger, sed medicus? Quis hominum tantæ sibi non dicam gloriæ, sed vel innocentia conscientia, æquanimiter circumcidentis manum admitteret? Christus verò patienter quæ non rapuit exoluit, qui venerat purgationem facere, (non suscipere) delictorum. Circunciditur puer, & vocatur I E S V S. Quid sibi vult ista cōnexio? Circuncisio nempe magis saluandi, quàm saluatoris esse videtur: Et saluatorem circumcidere decet, quàm circumcidi. Sed agnosce mediatorum Dei & hominum, qui ab ipso natiuitatis suæ exordio diuinis humana sociat, imasummis. Nascitur ex muliere, sed cui fecunditatis fructus sic accedat, vt non decidat flos virginittatis. Pannis inuoluitur, sed panni ipsi angelicis laudibus honorantur. Absconditur in præsepio, sed proditur radiante stella de cœlo. Sic & circumcisio veritatem susceptæ probat humanitatis, & nomen, quod est super omne nomen gloriam indicat maiestatis. Circunciditur tanquam verus Abrahæ filius Iesus vocatur tanquam Dei filius. Neque enim ad instar priorum meus iste I E S V S, nomen vacuum aut inane portat. Non est in eo magni nominis vmbra, sed veritas. Cœlitus siquidem iaditum nomen Euangelista testatur: quod vocatum est ab Angelo, priusquàm in vtero conciperetur. Idem serm. 3. de Domini circumcissione. Die natiuitatis minoratus est Christus ab Angelis, & habitu inuentus vt homo. Hodie verò mirabilius aliquid audio. Iam minoratus est multo minus angelis, qui non solùm formam hominis, sed formam habet peccatoris, & inficitur velut quodam cauterio latronis.

D. Bernardus
serm. 3.
de Domini
circumcissione.

Genes. 17

Quid est enim circumcisio, nisi superfuitatis & peccati indicium? In te Domine I E S V S, quid est superfluum quod circumcidatur? Nonne tu verus Deus es, de Deo patre, homo verus sine omni peccato de virgine matre? Quid facitis circumcidentes eum? Putatis quia super eū possit cadere illa sententiâ: Genes. 17. *Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, peribit anima ipsius de populo suo?* Potest obliuisci pater filij vteri sui? Aut non cognosceret eum, nisi signum circumcissionis haberet? Imò verò si quomodo possit non agnoscere filium, in quo ei benè complacuit, ex hoc maximè

maximè signo poterat ignorare eum, inuenta in eo circumcissione, quam peccatoribus ipse prouiderat, ob purgationem vtique dilectorum. Sed quid mirū si caput pro membris accepit curationem, quam tamē in seipso non habuit necessariam? Nonne & in membris nostris, sæpè pro vnus infirmitate, alteri adhibetur curatio? Dolet caput, & in brachio fit coctura (cauterium dici & intelligi existimo) aut etiam phlebotomia, seu venæ sectio & apertio. Dolent renes, & fit in tibia (coctura, seu cauterium.) Ita hodie pro totius corporis putredine cauterium quoddam infixum est in capite. Denique quid mirum si pro nobis dignatus est circumcidi, pro quibus dignatus est mori? Totus siquidem mihi datus, & totus in meos vsus expensus est. Sic Diuus Bernardus. Iam Lactantium, Ciceronem Christianum iure vocatum, audiamus, qui lib. 4. cap. 17. de circumcissionis mysterio ita scripsit: Illa carnis circumcisio non caret vtique ratione: quia si Deus id vellet, sic à principio formasset hominem, vt præputium non haberet. Sed hæc (corporalis, siue, carnalis) circumcisio figura erat significans, nudandum esse pectus, id est, aperto & simplici corde oportere nos viuere: quoniam pars illa corporis, quæ circumciditur, habet quandam similitudinem cordis, & est pudenda. Ob hanc causam Deus nudari eam iussit, vt hoc argumento nos admoneret, ne inuolutum pectus haberemus, id est, ne quod pudendum facinus intra conscientia secreta velemus. Hæc est cordis circumcisio, de qua prophetæ loquuntur, quæm Deus à carne mortali, ad animam transtulit, quæ sola mansura est. Volens enim vitæ ac salutis nostræ pro æterna sua pietate consulere, pœnitentiam nobis in illa circumcissione proposuit, & vt si cor nudauerimus, id est, si peccata nostra confessi satis Deo fecerimus, veniam consequamur, quæ contumacibus, & admitta sua celantibus denegatur ab eo, qui non faciem, sicut homo, sed intima & arcana pectoris intuetur. Hactenus Lactantius Firmianus. Perpende tecum ac recogita, quomodo ob gratiam tui Christus peccator reputeretur, cum omni sceleris vestigio careat, quomodo item hodie circumcidatur, cum tamen ad circumcissionem minimè obligaretur. *Amor quo Hemoris filius, Sichem, Dinam filiam Iacob prosequeretur, effecit, vt circumcidi se pateretur:* cum tamen ad circumcissionem ex legis rigore, & vi statuti, seu ritu gentis suæ minimè teneretur, Gen. 34. Nec distulit adolescens, ait sacer contextus, qui

Lactantius, li. 4.
de diuinarum
Institutiō
nū, c. 17.

Gen. 34.
qui.

quin statim quod petebatur exleret, (circumcisionem suscipiendo.) Amabat enim puellam valde. Ita amor, quo Deus mortales dilexit, ipsum compulit quodammodo, vt circumcissioni sese subijceret, cum tamen ad eam non obligaretur: vt supra satis ostensum est: Qui circumcissionem, iam reciperet in carne sua, eo ipso declararet Messiam nōdum venisse, vt significat Gal. 5. Diuus Apostolus. Expende item, quōd primō anni die voluit pro nobis Christus in sua circumcissione sanguinem fundere, vt toto anno fixum in nostra memoria haberemus sanguinē, quem hodie pro nostra salute effudit, & beneficiorum nobis collatorum nulla vnquam obliuio in nobis obreperet, ac deprehenderetur.

Gal. 5. c.

In Ægypto angelus exterminator eos omnes interfecit, qui domus limina, seu postes sanguine tinctos non habent, Exod. 12.

Exo. 12.

Qui verō hunc sanguinem veri & immaculati agni, prae oculis non habuerint, ac mente pia & grata non recogitauerint, quam seuerē & acriter in eos animaduertet Deus! Verum enīmuē necessarium nobis penē est, vt & longioribus tractatibus, ad euitandum Lectoris tedium, circumcidamur, concisus multa enarrantes, dum de circumcissione tractamus, quando nobis ad excusandam etiam imperitiam nostram opportunitatem, materiæ ipsius præstet auctoritas. Superest igitur, vt spiritualem circumcissionem amplectamur, quam & in Euangelio Christus his verbis maxime commendauit: *Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum caelorum. Qui potest capere capiat. Matth. 19.* De continentia sermo est, eaque heroica. Vt etiam in hoc nouo anno renouemur. Rom. 6. *Nos in nouitate vitæ ambulemus, & ca. 7. Seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ. 1. Cor. 5. ra. 1. Cor. 5. Expurgate vetus fermentum vt sitis noua consper-*

Matt. 19

Rom. 6.

1. Cor. 5.

Ephes. 4.

Collos. 3.

Ezech. 18.

D. Hieronimus

Cōment.

in Zach.

8. cap.

Ouidius,

li. 2. Fæ-

storum.

Renouamini spiritu mentis vestra, & induite nouum hominem, Collos. 3. Expoliantes vos veterem hominem, cum actibus suis, & induentes nouum eum, qui renouabitur in agnitionem, & c. Ezech. 18. Facite vobis cor nouum, & spiritum nouum. Recedant denique vetera, noua sint omnia. Sicut Seronimus veterem exuunt pellem, ita & nos prudenter mutemus mores, sed in meliores. *Instar Aquila renouemur, Psal. in Zach. mogapho dicēte: Renouabitur vt Aquila iuuentus tua.* Ianuarius, D. Hieronymo in Zachariam prophetam cap. 8. teste, *Ouidius, dicitur, quia Ianua anni est, atque principium: cui conciuu li. 2. Fæ-*

Poëta, lib. 2. Fastrorum. Primus erat Iani mensis, quia ianua prima est, & c. Sicque spiritua

spiritualiter circumcisi, ac innouati, nouaq; in Christo creatura effecti, sanguine pretioso filij Dei hoc die aspersi, & per strenarum modum, vt ita dicam obliuati, & (quod Gallicè dicimus satis venustè, *estants estrenez, ou ayants veu en bonne estrene, le sang de nostre seigneur, en noz ames & consciences*) ab omni labe purificati: Deum clarè ac beatificè videre, illòque perfrui valeamus, Per eundem Christum Dominum nostrum, Amen.

Ad caput sequens, alteram periodum relegamus, De nomine I E S V nonnulla dicturi, & verba ista, *Vocatū est nomen Philo In-* eius I E S V *explicaturi. Quod antequam fiat, vt ille iudicauit, de ex Philone Iudæo causas circumcissionis recensere. Is igitur circumcisa scribit: Ridentur maiorum nostrorum circumcisi, quam- uis in non mediocri honore habita, etiā apud gentes alias, præsertim Ægyptiā, præcellentem hominum tam frequen- sione. tia, quam sapientia. Verisimile autem est, non temerè circumcisi tam multa hominū millia, perferreque cruciatus causas, mutilationis in suis, & charissimorum pignorum corporibus: Imò esse causas permultas, quæ suadeat ab hoc præscorum videlicet instituto nō discedere, sed quatuor præcipuas. Vnam, phisicas, vt caueatur morbus curatu difficilis, quem vocat carbunculum, & opinor idè sic appellatū, quod vrat inflammatione, & diuas & præputiatis facilius innascitur. Alteram, vt totum mysticis. corpus sit purius, & ne quid sordium sub præputiis hareat, quod possit obesse puritati sacris debitæ. Tertiā, quod cordis similitudinem quandam habeat circumcisa hæc particula: Ambę enim generationi seruiunt. Nam ab altera spiritus animales, ab altera genituræ proficiscuntur. Idè præfici æquum censuerunt occultæ illi potiorique, ceu fonti sensuum animi, ad simulare hanc visibilem, vnde origo crassiorum sensuum corporis. Quarta porro causa summè necessaria, est cura fecunditatis & numerosæ sobolis: quando quidem circumcisa gentes fecunditate pollere, aiunt, esseque populosissimas. Hæc sunt, quæ ad aures meas perueniunt, tradita per manus à diuinis viris nostris maioribus, qui Mosis placita diligenter explicauerunt suis interpretationibus. Equidem præter iam dictas rationes per circumcissionem significari arbitror, excisionem voluptatum, quæ mentem fascinant. Quoniam enim inter omnes voluptatum illecebras principatum tenet viri congressus cū muliere, instrumentum eius legislatores mutilari iusserunt, inuendo refecandas voluptates superfluas, nō vnus tantum huius*

tum huius generis, sed omnes per vnam subinducantes. Postremo, ut moneantur mortales abijcere arrogantiam, grauem morbum animæ. Quidam enim velut præclari factores, iactant se posse hominem animal pulcherrimum producere, & inflati hac superbia gerunt se pro diis, vero authore generationis dissimulato, cum tamen eum errorem consideratis aliis quibus cum versantur, potuerint corrigere. Multi enim sunt inter eos viri steriles & infecundæ mulieres multæ, atque ita vtrique consenserunt in orbitate. Hæc igitur praua opinio excidenda est ex anima, sicut & cætera quæcunque pietati repugnant. (Eam ob rem Iudæi religiosè generationis membrum mutilare, & abscisso præputio ipsum lædere consueuerant: agnoscentes Deum esse generationis fontem; & principium.) Verum de his hæcenus. Sic Philo vir liberaliter eruditissimus, cuius eloquium Græci Platoni æquare non dubitant: Ut D. August. tom. 6. lib. 12. contra Faustum Manichæum, cap. 39. asseruit, & disertis verbis scripsit. Nunc vertendus est stilus ad Sanctissimi nominis I E S V impositionem. Itaque ad Caput secundum aggredior, si prius tamen (quod scilicet faustumque sit) nomen Domini inuocauero, Psaltes dicente: *Psal. 115. Tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini inuocabo. I E S V Saluator omnium, maxime autem fidelium, da mihi in nomine tuo, sic spiritualem circuncisionem, & abrenunciationem, abnegationemque impietatis, in meipso ad viuum exprimere, & opere complere, ut Maiestati tuæ sincero corde valeam toto vitæ meæ curriculo famulari, atque inseruire, & post decursum præsentis vitæ stadium vitam consequi gratam ac beatam. Fiat*

Fiat.

CAP.

CAPVT SECVNDVM

DE NOMINIS IESV

impositione.

Vocatum est nomen eius, I E S V S, quod vocatum est ab Angelo priusquam in vtero conciperetur.

L V C. 2. C A P.

Luc. 2. c.

NOMINA rebus sunt imposta, secundum earum proprietates. Vnde *Genes. 2. Omne Genes. 2. quod vocavit Adam anima viuentis, ipsum est cap. nomen eius, appellauitque Adam nominibus suis cuncta animantia, &c.* Etenim secundum proprietatem, rebus nomina imposuit. Multo autem dignius & excellentius est, nomen hoc diuinum, quod est super omne nomen, I E S V S, non positum ab Adam, sed à Deo, dicente per Angelum: *Luc. 1. Vocabis nomen eius Iesum, ad Deiparam sermo est. Ad Ioseph autem, Matth. 1. Pariet (Maria) filium & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum, &c.* En huius sanctissimi nominis proprietates. Quo in loco sedulo obserua, veram à *vouarçoiav*, id est, nominum impositionem, à summo Deo petendam esse. Nam maior potentia diuina, quàm humana est, quæ nomina rebus imposuit. Quæ de re Diuinus Plato in Gratylo, vel, de recta nominum ratione sic deserit scribit: Constat Deus nominibus illis ad rectitudinem ipsam vti, quæ natura consistunt. Certe equidem scio, si qua Dij vocant, rectè eos admodum nominare. Rursus idem, ibi. Ocyus rem expediamus, inquit, dicentes Deos prima nomina posuisse, & idcirco rectè instituta fuisse. Et iterum. Reor equidem verissimum eum esse sermonem, quo dicitur excellentiorem quandam potentiam quàm humanam prima rebus nomina præbuisse, quò necessarium sit, vt rectè fuerint distributa. Hæc ibi. Consentaneè admodum proinde Euangelista facer è cælo hoc

N

nomen

nomen fuisse inditum atque impositum, & per Angelum priuſquam in vtero conciperetur, Virgini, matri electæ denunciaturum significat. Et quoniam, eodem Platone vbi ſuprà auctore, orandus est Deus, vt nobis nomen ſuum patefaciat proprium. (Eius autem verba hæc ſunt) Secundum rectæ denominationis modum exiſtimo, vt quemadmodum lex in votis ſtatuit, precari Deos, quomodocumque nominari his placet, ita & nos vocemus, tanquam nihil aliud cognoſcentes. Eam ob rem conſultiſſimum exiſtimo, hoc ſalutari nomine I E S V, deuotè ac piè interpoſito, noſtram ad Deum O. M. dirigere inuocationem. Quandoquidem, hoc nomen proprium Chriſti Verbi incarnati, à Deo impoſitum, noſtra vota apud Deum accepta reddet. *Omnis enim quicumque nomen Domini inuocauerit, ſaluus erit, Ieſus namque ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum*, inquit diuina authoritas. Marſilius item Ficinus argumento in Platonis Cratylum adnotat, obſeruaturque priſcam opinionem, qua aſſeritur diuinam quandam virtutem ab initio hominum inſtruxiſſe, rerumque nomina docuiſſe.

Ioel. 2. Quod iis quæ in Protagora & Politico Platonis dicuntur eſt conſentaneum. Fieri enim non poteſt, vt humanum genus vel ab initio mundi, vel poſt ingentes illuuioues, aliter quam diuinitus ſit inſtructum. Sic ille. Pari profeſſo dicendum ratione, Sanctiſſimum I E S V nomen, non humanitus, ſed diuinitus innotuiſſe, Sacramque Deiparam ab Angelo inſtructam, hoc filium ſuum nomine & vocabulo appellari. *Vocatum eſt nomen eius I E S V S, ait Euangeliſta.* Quo in vno nomine auguſtiſſimo, omnia ſimul, à

Iſai. 9. c. propheta *Iſai. cap. 9.* communerata nomina includuntur: *Vocabitur, inquit, admirabilis, &c.* Qui enim I E S V S, ſeu Saluator eſt, idem per conſequens, admirabilis ſit oportet.

Pſal. 135. *Qui facit mirabilia magna ſolus. Pſalm. 135.* Admirabilis namque fuit in vita, admirabilis in morte, vt prodigia, quæ tunc viſa ſunt, aperte declarant, admirabilis in reſurrectione, admirabilis in aſcenſione, admirabilis in Spirituſancti miſſione: admirabilis in totius orbis per duodecim ſuos Apoſtolos ad fidem conuerſione, admirabilis denique in maieſtatis ſuæ, cum ad iudicandum venerit, oſtentione: *Matth. 25.* Merito igitur Iſaias, ab admirabili nomine eius exorſus eſt. *Pſalm. 138.* *Mirabilia opera tua, Domine.*

Ad Matth. 25. cap. *Pſal. 138.* Qui etiam in matre admirabilis fuit, dum virgo concepit,

virgo

virgo peperit, & poſt partum virgo perpetuò permanſit. Quo de myſterio quidam piè, eleganter quoque ſcripſit & cecinit.

*Partus & integritas diſcordes tempore longo,
Virginis in gremio fœdera pacis habent.*

Poëta
Chriſtianus.

Præterea, *Exod. 15. cap.* *Quis ſimilis tui in fortibus, Domine? Faciens mirabilia?* Vnde & fortis ipſe dicitur. Conſiliarius item dicitur, & eſt I E S V S, Saluator, qui ſua per tot annos prædicatione conſuluit Iudæis, quorum ad complendas promiſſiones patrum, factus eſt Doctör. Conſuluit etiam omnibus in vniuerſum gentibus, per ſuos diſcipulos Euangelium viam ſalutis docens, atque vbiq; terrarum diſſeminans. Ipſe quoque verba vitæ æternæ prædicauit, & inauditis confirmauit miraculis, Conſilia igitur eius, quiſquis obſeruauerit, ſaluabitur.

Sunt autem de operibus ſupererogationis ac heroicis. De quibus, *Matth. 19.* Deus nomen eius in ordine tertium. *Matth. 19. cap.* Nec enim alius talia poterat operari, vt peccatores ſaluos faceret, *Omnium operari ſalutem in medio terra, iuxta diuinum ac Regium vatem*, niſi Deus eſſet. Innumera ſunt teſtimonia diuinitatis eius in vtroque teſtamento, quibus commemorandis, vt breuitati conſulamus, ſuperſedere expedit. Fortis ſimiliter appellatio ei valdè congruit. *Matth. 12. Matt. 12. & Luc. 11.* *Cum fortis armatus custodit atrium ſuum, ſi fortior & eo ſuperuenerit, vniuerſa eius arma ac ſpolia diripit.* Dominus *11. cap.* *forte & potens, Dominus potens in prælio, Dominus virtutum, ipſe eſt rex gloria. Dominus exercituum, ſue Zebaorh, apud Pſalmographum.* Ipſe I E S V S ſaluator noſter. Fortis etiam eſt, quia *nemo rapiet de manu eius quemcumque ad illum conſugientem. Ioan. 10. cap.* Pater futuri ſæculi, in quo nempe re-

Ioan. 10. gnabunt cum Chriſto oues eius, quibus vitam largietur æternam, *Ioan. 10.* *Ego vitam æternam do eis.* Vnde canit Eccleſia in Symbolo tempore ſacrificij decantari ſolito, *Et vitam venturi ſæculi, Amen.* Princeps tum demum pacis appellatur, qui omnibus ſuis pacem reliquit. Pacem meam do vobis, inquit, in quietem, pacem relinquo vobis. Hic eſt verè rex bolo. pacificus, cuius pax, teſte Apoſtolo, *exuperat omnem ſenſum. Philip. 4. Philipp. 4. & Pſalm. 118.* *Pax multa diligentibus legem tuam, cap. Domine. Pacatiſſimos reddit ſuos pacificus I E S V S, Matth. Pſal. 118. 5.* *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Iam vides in hoc nomine I E S V, omnem vim & efficaciam aliorum Dei nominum contineri, ac inuolui: *Quod ſic liquidò conſtat.*

N 2 Siqui

Siquidem Saluatoris est, miro quodam ac ineffabili modo, hostem expugnare, de hoste deinde mirabiliter triumphare. Ergo iure admirabilis vocatur. Secundò Saluatoris est doctrina & consilio suis prodesse. Idèò consiliarius dicitur.

Matth. 7. cap.

Tertiò, si (pro quia) *Saluator est peccatorum*, *Matth. 1.* non potest esse nisi Deus. Si enim homo purus esset, peccator nasceretur. Redemptore itaque ac alio saluatore indigeret. Quomodo ergo omnes alios saluare posset ac redimere, qui pro seipso redemptione opus haberet? Non cohererent inter se redemptus & redemptor. Nec bene inter se concordant peccator & Saluator. Ergo sit *Immanuel* (quod interpretatum sonat nobiscum Deus) necesse est, *Isai. 7. & Matth. 1.* qui saluatoris nomine ac honore dignus est. Quartò, Saluatoris est nobis fortitudinè dare, vnde Christus fortis nuncupatur.

Isai. 7. & Matth. 1. cap.

Quintò, Saluatoris est conscientiam nostram tranquillam & pacatam reddere, nosque Deo reconciliare. Quomobrem Christus princeps pacis vocatur. Sextò, Saluatoris est non tantum hac in mortali vita gratiam dare, verumetiam in altera, æternam gloriam & felicitatem, quæ de causa pater futuri seculi nominatur. Hactenus de nominibus ab Isaia prædictis. Beda venerabilis homilia in circuncisione Domini, hoc, inquit, quòd eodem die suæ circuncisionis nomen, vt *I E S V S* vocaretur, accepit, ad imitationem priscaæ fecit obseruationis, quam ex eo credimus sumptam, quòd Abraham patriarcha, qui primus circuncisionis sacramentum, in testimonium suæ magnæ fidei, & diuinæ promissionis accepit, eodem die suæ suorumque circuncisionis, etiam nominis amplificationem promeruit, vt qui eatenus Abram, pater excelsus, dictus est, deinde Abraham, id est pater multarum gentium vocaretur, quia patrem, inquit, multarum gentium constituit. Quæ fidelissima promissio tam latè per orbem iam patet impleta, vt etiam nos ipsi de gentibus ad fidei illius deuotionem vocati, ipsum nos patrem spiritualiter habere

Beda venerabilis in præsentia Homilia.

Gal. 3. c.

gaudeamus, dicente etiam nobis Apostolo: *Galar. 3. capit. Si autem vox Christi, ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem hæredes.* Sic ille. *Vocatum est nomen eius I E S V S,*

Heb. 1. c. Philipp. 2. cap.

Hoc nomen est omnibus creaturis venerabile, *Tanto melior,* ait Diuus Paulus, *Hebr. 1. cap. Angelus effectus, quanto differentius nomen præ illis hæreditauit. Philipp. 2. vt in nomine*

I E S V S,

I E S V S, omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Memento, quæso quòd Sibyllæ Erythrææ, Acrostichis, præ se fert hæc nomina simul coniuncta; *in ois dñs xp̄s vsq̄s vñs cur̄p̄.* Quæ de re sic Diuus Augustinus libr. 18. de *D. Au-* ciuit. Dei cap. 23. Erythræa Sibylla, inquit, quædam de *gust. 10. 5.* Christo manifesta conscripsit carmina: in capitibus autem *lib. 18. de* veruum deprehendere licet, ordinem literarum ita se ha- *ciuit. Dei* bentem, vt hæc verba legantur; *in ois xp̄s vsq̄s vñs cur̄p̄.* quod est Latine, Iesus Christus Dei filius, Saluator. Hæc ille.

Meminit & Cicero libris de diuinatione ita scribens: *de diu-* *inpositis* Acrostichis dicitur, cum deinceps ex primis ver- *natione* suum literis aliquam connectitur; id certè magis est at- *secundo.* tenti animi, quam furentis; atque in Sibyllinis ex primo versu cuiuscumque sententiæ primis literis, illius sententiæ carmen omne prætextitur. Ad hunc modum ille:

Videndum consequenter, quibus nomen quodammodo simile fuerit impostum, qui Christum præfigurauerunt: Primus fuit Iosue; de quo *Eccl. 46.* Fortis in bello *I E S V S Naue sue-* *cessor Moysi in prophetis. & 1. Machab. 2.* *I E S V S dum impleuit* *verbū, factus est dux in Israël* Secundus fuit *I E S V S* Iosedechi, sacerdos magnus; de quo *Zach. 3.* *Osendit mihi Dominus,* *Iesum sacerdotem. &c. Audi I E S V Sacerdos magne, Ecce ego adducam seruum meum Orientem, &c.* Tertius fuit, *I E S V S* filius Syrach, de quo *Eccl. 50.* *Doctrinam sapientia scripsit* *in codice isto I E S V S filius Syrach Ierosolymita, qui renouauit* *sapientiam de corde suo, &c.* Quartus verò, ter quaterque maximus fuit *I E S V S* Redemptor mundi, de quo hoc loco, qui fuit per tres alios præfiguratus.

Primò, quia sicut Iosue 3. reges deuicit, Iosue 12. cap. f. *Iosue ca.* *lib. 6.* quæque Israël in terram promissionis introduxit, quod *cap.* non fecit Moyses, sic iste *I E S V S* demonibus debellatis, sanctos introduxit, in hæreditatem æternam: Secundò, quia sicut *I E S V S* Iosedechi filius templum secundum ædificauit, & excitauit, in quo fuit filius Dei à matre virginæ præsentatus.

Ita hic *I E S V S* conuocauit & ædificauit Ecclesiam, vertere Synagoga longè gloriosiore. Tertio, sicut *I E S V S* Syriacides, renouauit sapientiam de corde suo. Sic & Christus *I E S V S* veritatem antiqui testamenti Moisaici in nouitatem conuertit Euangelicæ legis. Fuit Christus

bellator fortissimus, instar primi, in sua passione fuit sacerdos sanctissimus in Eucharistia institutione. Fuit doctor sapientissimus, in Spiritu sancti largitione, & copiosa effusione. In summa, Christus dux fortissimus, summus sacerdos, Pontifex, & Episcopus pastorque animarum nostrarum, & templi Dei restaurator, ac denique maximus doctor, & sapientia increata. Patriarcha olim inuocabant sub nomine Sadai, יְשׁוּעָה, omnipotentis Dei, in lege, sub nomine Iehoua, יְהוָה. In Euangelio autem Christiani postulant & petunt sub nomine I E S V, יֵשׁוּעַ, Ἰησοῦς, nomen est, seu, quatuor literarum. Fertur, quod sanctus Ignatius hoc nomen, I E S V, aureis exaratum literis cordi suo inscriptum gereret, atque inuentum ibidem fuerit: post eiusdem obitum, cum illius cor in multas dissectum fuisset particulas, ut fusiis in Decadibus nostris sacris, Conc. 1. ad verba: vbi thesaurus tuus, ibi & cor tuum diximus. Nobiles illi Romani, nobilia nomina sibi vlturpauerunt: ille nomen Africani, ille Gothici, ille Asiatici allumpfit: at Christus nomen Seruatoris. Gentiles sumunt nomen a destructis deuastatisque gentibus, Christus vero à gentibus reparatis & seruatis, vocatus est I E S V S. Maius fuit saluare peccatores, quam condere vniuersum. Dum orbem condidit Christus, nihil patitur, nihil laborat: dum autem saluat I E S V S, laborat, sudat etiam sanguinem, nedum aquam, moritur, mortem omnium acerbissimam patiens, vulneratus est & attritus propter scelera nostra. Creando, nihil aliud facit, quam terrenis largiri esse naturale. Dum seruat peccatores, largitur esse gratia diuinum, & supernaturale. Nec enim aliud nomen est, sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, Actor. 4. Hæc Palacius in Matthæum 1. cap. ad verba, Liber generationis I E S V C H R I S T I. I E S V S nomen proprium, diuinitatis & humanitatis simul index est, idè enim dicitur Saluator, quia diuinitas per humanitatem saluos nos fecit, idcirco pari ratione dictus est etiam Emmanuel, id est, nobiscum Deus. Nomen incarnati verbi est I E S V S. verè Ἰησοῦς ἡμῶν, siue quadriliterum: quatuor enim literis & caracteribus seu Elementis Hebraicis scribi debet, non, vt Iudæi moderni errantes, tribus duntaxat literis scribunt יֵשׁוּעַ, sed יֵשׁוּעַ, Iesus, hoc est, salus vel saluator, non autem saluatus. In veteri testamèto erat etiam nomè Dei Ἰησοῦς ἡμῶν, Iehoua. Tunc siquidem cognoscebatur Deus tanquam creator

Decades
sacra,
Conc. 1.

Actor. 4.
Palacius
in cap. 1.
Matth.

creator mundi, quippe qui dat omnibus esse, ipse per se solus existens, idè ab esse nomen accepit: sed in nouo testamento, agnosci voluit tanquam redemptor, & saluator mundi, idè que à salute nominatur I E S V S, id est, Saluator, à radice, יֵשׁוּעַ, Iafaa, saluauit. O dulcissimum nomen! Quam aptè quadrat versus iste, in arte Poëtica.

Horati
de arte
Poëtica.

Omne tulit punctum, qui miscuit orile dulci.

Nomen ab antiquis tandiu desideratum, tempore autem gratiaè misericorditer donatum.

Id propheta summis exoptabat votis, dicens, Dic anima mea, Salus tua ego sum Psalm. 35. Hebraicè sic legitur, אֲנִי, אֲנִי יֵשׁוּעַ, Iesuaatech anni. Salus tua, ego, sic ibi. q. d. Domine satis dixisti. Hæc dicit Dominus exercituum, Deus vltionum, & Dominus iustus noster, Absconde (quæso) nomen potentiaè, non audiat nomen vindictaè, taceatur nomen iustitiaè.

Da nobis nomen misericordiaè: sonet nomen I E S V in auribus meis, quia tunc verè vox tua dulcis. Hæc Diuus Bernardinus de glorioso nomine I E S V in Quadragesimali, de Euangelio aeterno, sermo. 49. Hoc est nomè, quod dedit vitam mortuis, Demones fugauit, & miracula fecit, Mar. vltimo cap. In nomine meo demonia eiciunt, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, &c. Item Psalm. 85. precari quilibet vir pius debet, Conuerte nos Deus salutaris noster, &c. vbi Diuus Hieronymus vertit ex Hebræo. Conuerte nos Deus, I E S V S noster. Ita enim Hebraicè legitur: אֱלֹהֵינוּ יֵשׁוּעַ. Elohe Iisenu. Deus Iesus noster. Ioannes Molanus Louanicus Theologus, lib. De picturis & imaginibus sacris, ca. 56. Cur, inquit, inter tot nomina Saluatoris I E S V S præ reliquis ita in honore est, vt dum nominatur I E S V S, externum reuerentiaè signum exhibeamus flectendo genua, aut caput aperiendo: dum verò Deus nominatur, nihil tale fit? Huius ratio est, quod I E S V S sit proprium nomen Christi, qui salutem nostram & redemptionem est operatus, qui liberauit nos ab aeterna perditione, & gratiam promeruit perueniendi ad vitam aeternam.

D. Bern
nardinus
ord. Mi
norum,
de Eua
ngelioater
no. ser.
49
Mar. vltimo
ca.
Psalm. 85.
D. Hiero
nymus.
Molanus
ca. 56. de
picturis.

De illo ergo beneficio, quod longè maximum est inter omnia, qua Deus nobis praestitit, agimus gratias Deo, quando honoramus nomen I E S V: quia illud nomen clare ob oculos ponit illud beneficium, cum I E S V S non sit rus li. 17. aliud, quam saluator, vt Angelus ait, Matt. 1. Hæc ille. Scribit etiam Nicephorus histor. Eccles. libr. 17. capit. 3. quod Eccles.

Mat. 1. c.
Nicepho
rus li. 17.
ca. 3. hist.

Antiochia cum gravissimas à terræ motu pertulisset erum-
nas, deinde à Iustiniano debitam consequuta est curam,
sæpè provisionem, & Theopolis, hoc est, Dei ciuitas, est no-
minata.

Vnusquisque enim ciuium Christi nomen pro foribus
inscribens, eo modo terræ motum dispulit, quum Deus re-
ligioso cuidam homini, oraculo hæc verba foribus inscri-
bere præcepisset: *Christus nobiscum, stare.* Sic Nicephorus.
Vides quòd Christi I E S V salutiferum nomen sit creden-
tibus turris fortitudinis, à facie inimici? Petrus Galatinus

*Galat. li. libr. 3. cap. 18. Si quis obiecerit ex Isaia cap. 7. Vocabitur no-
men eius Emmanuel. Christus tamen, Iesus vocatus est, &
Ista. 7. ca. non Emmanuel.*

Respondeo, aliud est naturæ nomen, aliud impositionis.
Constat enim naturam ipsam, quæ dat rei formam, nomen
quoque eidem rei dare, sicut dat homini & humanitatem,
& nomen, quod est homo.

Non enim homo nominatur aliquis, nisi propter homi-
nis naturam, cuius est particeps. Ita quoque Messias noster
Emmanuel, hoc est, Deus & homo, & à Spiritu sancto, & à
matre dictus est, & talis etiam à Christianis omnibus
& creditur & vocatur, cum duas participet naturas, diuinã
scilicet & humanam. Iuxta quem modum à Spiritu san-
cto, per prophetas, pluribus ac diuersis vocatus est nomi-
nibus, diuinam aut humanam, aut vtrâque simul eius na-
turam importantibus. Emmanuel igitur nomen est natu-
ræ, vtriusque naturæ vnionem, quæ in vtero virginis fieri
debebat, designans. I E S V S verò impositionis est nomen,
quod Saluator, vel salus, siue saluatio interpretatur. Sic ibi
Galatinus noster. Qui rursus, libro primo capite seprimo,
ad secundam obiectionem ex Talmud, de conuiciis in
Christum ibi contentis sic responder: Concedendum vtri-
que multa mala atque turpia in Talmud de I E S V Na-
zareno dici, non tamen ea de Iesu nostro Salvatore, sed de
alio quodam referri.

*Gal. li. 1.
cap. 7.*

Nam vt Thalmudistica narrant historia, stante tem-
plo secundo, regnante Hircano Machabæo, Simonis Ma-
chabæi filio, quidam Rabbi Iehosuas filius Perahia, eo
itinere, quo ex Alexandria Hierusalem repetebat, ho-
spitium vnâ cum discipulis ingressus, domumque in-
tuens, Quam pulchra est, inquit.

Quidam autem ex eius discipulis Iesus nomine, qui &
Naza

Nazarenus erat, credens verbum illud de hospitis vxore
præceptorem suum protulisse, respondens, ait: Verè pul-
chra est, ni oculos profundos haberet. Rabbi ergo rapida
in eum ira accensus, Impie, inquit, de huiusmodi tam
nefario facinore cogitas? Quo dicto illic eum à suo suo-
rumque consortio anathemate deiecit.

Quare Iesus ipse se huiusmodi contemptu, atque
opprobrio affectum conspicens, lapidem erexit ipsumque
pronus adorauit, ac plurimos Iudæorum ad ipsius idoli
cultum adduxit.

Qui & magus erat, & tandem sua ob scelera suspensus
fuit, vnde sic de eo legitur: non sicut Rabbi Iehosuas, qui
reputit Iesum Nazarenum duabus manibus.

Quia igitur in variis ipsius Talmud locis, Iesus iste
Nazarenus de adultera, ac polluta natus, idololatra, ma-
gus, legisque subuersor, & tandem suspensus, magno cū
vilipendio memoratur: quamplurimi, ac pœnè innumera-
biles propter historia ignorantiã, & fortè Rabinorum
recentiorum prauitate decepti, turpia omnia illa de
Iesu gloriosissimo saluatore nostro dici putant.

Sed huius erroris falsitas ex eo maximè conuinci po-
test, quòd vt in Talmudicis quoque patet historiis, Hircanus
ille Machabæus, sub quo fuit I E S V S iste Nazare-
nus, de quo turpia omnia illa referuntur, ante Pontium
Pilatum, sub quo I E S V S C H R I S T V S passus est,
anno circiter 110. regnauit.

Hactenus Galatinus. Subscribit ei Reuchlinus libro
primo Cabalæ ita scribens: Iosua filius Parahiah, cuius
fuit discipulus quidam I E S V S Nazarenus Machabæo-
rum ætate, non ille Christianorum.

Sic ille. Nec prætermittam illud, quod in Galatino ap-
positum est: nempe in margine, scholion extat perbreue,
sic: De quodam I E S V nugone loquitur, non de Christo, *Seder o-
lã zuta,*

Ego verò ad breue Hebræorum Chronicon, quod in-
scribitur Seder olam zuta, Genebrardo interprete, statim *Chrono-
me conuerti, in quo perquirens, præfatæ historiae verita-
logia He
rem, circa tempora Hircani primi, qui sibi coronam re-
braorum
giam imposuit, ita comperi.*

Ei mortuo successit in regno Alexander filius, qui vo-
catus est Iannes, is sapientes magna cæde affecit. *G. Gene-
brardo
interpre-*

Fugit autem Iosue Perahia filius, in Alexandriam Æ-
re.

N s gypri,

gypti, donec socij sui supplicatione reditum à Rege impetrasset.

Deinde ibi subiungitur: *Quidam aiunt Iosua Perazę filium magistrum fuisse I E S V Nazareni, Quod si res ita habet, viguit ille profectò tempore Ioannis regis.*

Historiographi autem exterarum gentium ipsum affirmant natum diebus Herodis, Archelai autem tempore cruci suspensum.

Quę contentio est maxima, quoniam discrimen est inter ipsos (historiographos & Iudęos & extraneos) plusquam centum & decem annorum. In margine habetur brevis annotatio: Error Iudęorum de Christi tempore. Subditur in contextu fuisse natiuitatem ipsius I E S V anno 38. Imperatoris Augusti, Romanorum principis diebus Herodis, afferunt historici exterarum nationum. Crucifixionem verò diebus Archelai istius filij. Fortassis autem vsque eò pugnaciter contendunt, quo dicant, templum & regnum Itraël post crucifixionem ipsius paulisper stetitisse. At penes nos verissima est traditio è Misna atque Thalmud, quorum auctores nihil de rebus immutarunt. Siquidem R. Iosue Perazę filius fugit in Ægyptum his Alexandri Iannę diebus, cumque eo I E S V Nazarenus. Consimiliter apud nos vera est traditio, quod anno 51. regni Machabęorum, & ducentesimo nonagesimo nono structi templi, comprehensus est, idque ætatis suę anno 36. qui tertius erat regni Aristobuli, Iannę filij. Hęc ibi. *Quę velut νοῖς ἀπαύσιασιν* excurrendo dicta sunt.

Quod ad me attinet, censeo alterutrum dicendum, vel, quod si quę ex Galatino, & Seder olam allata & producta sunt sine citata, vera sunt, profectò, ex temporum ratione, vel Chronologia, nihil ad I E S V M, nostrum sanctissimum redemptorem pertinent: qui est Sanctus sanctorum, imò ipsa sanctificatio, & iustitia, vel quod à Thalmudistis hęc conficta sunt, in Christi nostri veri Messię odium implacabile, vt illum apud Iudęizantes & perfidos Synagogę filios traducerent, & magis ac magis exosum redderent: vt adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: *Quia odio habuerunt me gratis.* Ioan. 15. ex Psal. 24. Genebrardus li. 2. Chron. ad annu mundi 3983. sic de hoc Iosue filio Perazę scribit: Huius discipulum fuisse conseruatorē nostrū addita fabula ioculari, mentiuntur in Thalmud & Seder olam. addunt fuisse suspen-

Ioan. ca.
15. ex Ps.
24.

suspenfum an. 51. regni Machabęorū & ætatis 36. Ad cuius confutationem temporum ratio satis est. Nā inter vtrumque est interuallum 100. annorum. Hoc autem aiunt, vt indicat R. Abraham in sua Cabbala, ne ipsorum excidium, & perpetua calamitas morti Christi tam vicina, inde videatur causam trahere. Fabulas eorum, (Iudęorum) de Christo habes tractatu de Sabbato. cap. 12. & tractatu Herubin, cap. 2. hęc Genebrardus. Facessant spurij isti, concisio veriùs quàm circuncisio, nihilque aliud quàm præputiati corde, ore, auribus, & operibus, pleni dolo & malignitate. Idem Galatinus, lib. 3. cap. 20. hoc de nomine sic disertis verbis scribit: Iudęi nostri seculi, I E S V M, ipsum blasphemare non horrent. Hoc autem nomen I E S V S, inter cætera nomina ipsi Messię attributa, est illi magis propriū, magisque conueniens: quod quidem nomen ab æterno per æternam prædestinationem à patre æterno illi impositum fuit, & post modum ab eodem prophetis reuelatum. Sic ibi.

Ioannes item Reuchlin lib. 3. De verbo mirifico cap. 12. *Reuchlin* ita de hoc nomine I E S V, differit: O felicem hanc horam, *lib. 3. De* in qua tam excellens, tam potens, tam victoriosum inuenimus nomen! *Quem scripsit Moses in lege & ceteris prophetis mirifico inuenimus Iesum. Ioan. 1.* Sæpè desideratum, diu quæsitum, *c. 12. & 13. & 14. Ioan. 1. c.* valdè inuestigatum. Nomen summum, & exuperantissimum, nomen religiosum, sanctum & honorandum, nomen in quod omnia sacra nomina sunt referenda, quod est super omne nomen, quod nominatur in cælo & in terra, etiam in futuro seculo. Nomen miraculosum & mirificum, nomen sono vocis enunciabile, non vltra ineffabile, non, inquit, *τετραγράμματον*, sed *ωωωωγράμματον*. Sic ille. Putat verò nomen istud in lingua sancta quinque literis compleri, *יהוהש* I H S V H, & quod nomen ineffabile Tetragrammaton fit effabile, per consonantem quę appellatur *ש* Schin, quod dentes Diuus Hieronymus exponit. Per dentes autem articulata vox promitur, cum dentes instrumenta sandi potentissima existant. Hebręorum Grammatici à saluando deducunt nomen I E S V, à medendo & sanando deriuant Gręcorum auctores, ait Reuchlinus lib. 3. cap. 13. vbi supra I E S V S autem nomen est maximè proprium & nulli alteri nisi filio Dei incarnato conuenit. In Hebr. ea fuit præfatus auctor sententia, vt Iehosua dici deberet, pro Iesuua. Sed obtinuit ac præualuit hęc postrema opinio, vt

Galati-
mus li. 3.
c. 20.

D. Hiero-
nymus,
de inter-
pretatio-
ne Al-
phab.

vr יְשׁוּעָה Iesuaa proferretur, & his duntaxat literis quatuor describeretur radice יְשׁוּ א' saluando, nimirum. Rursum Reuchlin cap. 14. Quotquot, inquit, fuerunt in veteri testamento, qui nostro sermone, I E S V cognominantur (De tribus in superioribus habitis est mentio, De I E S V Naue, de I E S V Iofedech, & de I E S V Syracide) illorum nemo eas literas omnino possidet, quas (in lingua sancta siue, Hebraica) incarnatum hoc Dei verbum, Deus noster. Nomen, inquam iucundum Angelis, religiosum hominibus, terribile daemionibus, quinque literis, id est, ex nomine tetragrammato, & vna inferta, וּ Schin miro Spiritus sancti artificio componitur. Et ita יְשׁוּעָה I H S V H pronuntiat, ait ille. Subdit quoque, וּ Schin literae consonantis figura lampadi par & consimilis est, in qua instat, iod elementum, quod Deitatem Hebrais designat (nam principium exponitur lychnus splendet (Gallice *la mèche, ou le lumignon qui arde en la lampe.*) Idem cap. 15. praefati de mirifico verbo libri 3. producto ac citato Sibyllino versu, existimat quinque literis scribendum esse hoc adorandum nomen I H S V H, יְשׁוּעָה, sic naque habet praedictus Sibyllinus versus: *Τέσσαρα φωνήεντα φέρων τέττα ἀφώνων ἐν αὐτῷ.* (id est Latine conuersum,

Reuchlin lib. 3. c. 15 de verbo mirifico.

Quatuor ergo feret vocales, consonat vna.

Interferere necessarium duxi, quod F. Sixtus Senensis Dominicanus Polyhistor, multa sanè lectionis vir, singularisque eruditionis, ac raræ doctrinæ, lib. 2. Bibliothecæ sanctæ in Sibylla Cumana, sedulo annotauit, ad hunc modum. Fertur eius de filij Dei incarnatione, atque eius sanctissimo nomine Græcum in his versibus vaticinium.

Sixt^o Senensis lib. 2. Bibliothecæ sanctæ de Sibylla Cumana.

*Τέσσαρα φωνήεντα φέρων, τὰ δ' ἀφώνων ἐν αὐτῷ.
Διόσῳν ἀργέων. ἀριθμὸς δ' ἕκτον ἐξονομήσω.
Οὐτῷ γὰρ μονάδας, τὸ σσας, δεκάδας ἐπιτέτοις.
Ἰδέτωσαν τὰς δὲς διτλῶς ἐπιτείνουσις ἀνθρῶποις
ὄνομα ἀλλόθει.*

Latine sic conuersum reperi,

*Vocales quatuor autem
Fert, non vocalésq; duas binum genitorum.
Sed, quæ sit numeri totius summa, docebo.*

sive, cetero narios. Beda vterab.

*Namque octo monades, totidem Decadas super ista,
Atque * hec ontadas octo infidis significabit
Hominibus nomen.*

Beda in primo libro Cōmentariorum in Lucam elarius explicat,

explicat, adiecto expressius numero septuagenario (qui rectè magis, & obscurius in Sibyllino carmine subintelligitur, si octo Decadas numeraueris, quæ 80. efficiunt, non autem, si semel tantum Decades numerentur, vel rectius, vna sola Decas intelligatur. Hæc ego adijcio.) Huius sacrosancti nominis I E S V numerus perpetuæ salutis nostræ redoler mysteria: sex quippe literis apud Græcos scribitur I H S O Y S, quarum numeri sunt, 10. 8. 200. 70. 400. & 200. qui sunt simul 888. Qui profectò numerus figuræ resurrectionis adgaudet. Octauus enim numerus in sacris literis resurrectionis gloriæ conuenit: quia Dominus octaua die, hoc est. post septimam Sabbati resurrexit, & ipsi post sex huius sæculi ætates, & septimam sabbati animarum, quæ nunc interim in alia vita geritur, quasi octauo tempore furegemus. Sic ille.

Quòd verò de binis geniis dicit Sibyllinum carmen, sic habet, vt marginalis annotatio fert, ibidem. Duæ consonantes σ. σ. (sigma Græcè) s. s. Latine sunt duo elementa, à quibus incipiunt nomina duorum principalium Angelorum, boni scilicet, quem plerique veterum Sathælem dixerunt, & mali, qui Sathan appellatur. Hæc ibi. Contra hoc Sibyllinum testimonium, existimauit Reuchlinus nomen I E S V, apud Græcos & apud Hebræos aut etiam Latinos cenferi Pentagrammaton, siue, quinque literarum. s. autem finale non esse de eius substantia. Verba eius ex libro 3. vbi supra referam. Ergo, inquit, in isto pentagrammato, siue quinquelitero, vt sic dicam, nomine יְשׁוּעָה I H S V H post Iod, & post I Vau. ipsa gemina sequetur aspiratio π. η. He. Alioqui quomodo primitiuum illud suum Tetragrammaton, ηηη, imitabitur: aut quomodo verè affirmabitur quinque scribi figuris? Nam si qua vel in Græco, vel in Latino sermone, vt, I H S O Y S, I H E S V S, finalis s. litera deprehenditur, ea non de substantia nominis huius, sed de eius fore declinatione iudicanda fuerit, quæ & declinando haud permaneat, & vel Græcè in N. vel Latine in M. crebrò mutetur. Tantum igitur sunt quinque notæ, quibus omnium sacratissimum Pentagrammaton formatur. Sic Reuchlinus, qui mordicus huic hæret opinioni, vt nomen I E S V non sit aliud à nomine Domini Tetragrammato, nisi vnus Schin. וּ literæ assumptione: Ipse viderit. De nomine Iosue, ne, inquit, creatura nomen creatoris integrum ferret, ad integritatem veri nominis, I H S V H,

IHSVH. יהוה שׁוּחַ, illi defuit, quod extrema eius aspiratio, *reuchlin* in aliam gutturalē vertitur, & Schin, שׁ, post Vau, & trans-
de verbo ponitur hoc modo: יהוה שׁוּחַ. Is ipse denique cap. 19. vbi su-
mirifico. prā, sic concludit de vi & efficacitate huius nominis I E S V
 c. 19. **CHRISTI,** Hæc est salus nostra & medela, Act. 4. *In no-*
Act. 4. mine Domini nostri I E S V Christi, in hoc, inquam, iste astat
 coram vobis sanus (qui fuerat ex matris utero claudus) hæc
Ioan. 1. c. est adoptio nostra, Ioan. 1. dedit potestatem filios Dei fieri, his
 qui credunt in nomine eius, &c. Hæc est retributio nostra, di-
 cente Christo ipso, Quisquis calicem aqua, tribuerit in nomi-
 ne meo, non perdet mercedem. Hæc est expletio voluntatis
 nostræ. Promisit namque Christus sic dicens: Siquid pe-
 tieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Hæc est consolati-
 o nostra, eodem Christo teste: Paracletus, Spiritus sanctus,
 quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, &c.
 παράκλητος consolatorem, & hortatorem, siue etiam pa-
 tronum & aduocatum significat. Hæc est vita nostra, quod
Ioan. 20. scribit Ioannes Theologus cap. 20. Vt credatis quia I E S V S
 est Christus filius Dei: &c. ut credentes vitam habeatis in no-
 mine eius. Hæc est religio, hæc reuerentia nostra, ut in no-
 mine I E S V, omne genu flectatur, Philipp. 2. Hæc est piis læ-
 titia perfecta. Vtique modo non petiistis quicquam nomine illo:
Ioan. 16. Petite ut gaudium vestrum sit plenum. Ioan. 16. cap. Hæc de-
 nique est audacia, hæc fiducia nostra. Paulus enim in Da-
 masco cuncta fiducialiter egit in nomine I E S V. Actorum
Act. 9. 9. Narrabat Barnabas, quomodo Saulus in Damasco fiduciali-
 ter egerit in nomine I E S V. Et erat cum Apostolis ac discipulis
 intrans & eiciens in Hierusalem, & fiducialiter agens in nomine
 Domini. Quid pluribus opus est? Hæc est præsentia Dei,
 qui ait: Vbicumque duo vel tres congregati sunt in nomine meo,
 ibi sum in medio eorum. Et omnis quicumque inuocauerit nomen
 Domini saluus erit. Nemoque potest dicere Dominus I E S V S,
 nisi in spiritu sancto, ut diuinus, ait Apostolus. Quod sic in-
 tellige, nemo reuerenter nominat hoc nomen, nisi ex qua-
 dam motione spiritus sancti: sic nemo reuerenter orat pa-
 trem, d. Pater noster, &c. nisi ex quadam motione spiritus
 diuini, non quod simpliciter nemo possit proferre nomen
 I E S V nisi sit donatus gratia Dei, & Deo sit amicus. Sic
 Michaël de Palacio Granatensis in 14. Ioannis exposuit.
 Veram enim uerò, hoc augustissimo, omnique veneratio-
 ne dignissimo nomine inuocato, ut huic nostro labori
 exoptatum finem imponamus, tempus est. Meminisse nos
 oportet,

oportet, & in vita & in mortis articulo, huius sacratissimi
 nominis, veluti protomartyr coronâ dignissimus, & cœle-
 sti laurea ac triumphali insignitus Act. 7. Stephanus, dum
 lapidaretur, inuocabat Dominum dicens: Domine I E S V,
 suscipe spiritum meum. Et cum regio platee, sic inuocemus,
 Deus in nomine tuo saluum me fac. & rursus, Propter nomen
 tuum propitiaberis peccato meo, multum est enim, propter glo-
 riam nominis tui libera nos. Propitius esto peccatis nostris, propter
 nomen tuum. O pater cœlestis, sanctificetur nomen tuum: ad-
 ueniat regnum tuum. Eius tandem confortes efficiamur,
 per te, I E S V Christe saluator mundi. Qui uiuis &
 regnas Deus, per omnia sæcula. Tibi laus, &
 gratiarum actio, & ngl. v. Principium & fi-
 nis. O sanctissima Trinitas, unus
 Deus, miserere nobis.

Amen.

*

NYME

NVMERVS, AC NOMI-

NA AVCTORVM, QVOS IN
his citamus Enneadibus ad-
uentualibus secundum
seriem alphabeti.

A

Abdias.
Aben Ezra.
R. Abraham in Cabala.
Editio vulgata.
Aelianus.
Æsopus fabulator.
A. Gellius.
Aiala episcopus.
R. Akiba.
Alexander de Ales, mi-
nor.
Alchoranum.
Aluarus Minor.
D. Ambrosius.
Ammianus Marcelli-
nus.
Andreas Cæsarææ epis-
copus.
Annales Gallici.
D. Anselmus.
S. Antonius Florenti-
nus.
Arias Montanus.
Aristoteles.
Arnobius.

D. Athanasius magnus.
Athenæus.
D. Augustinus.
Aureolus.
Auctores historiæ Eccle-
siæ.

B

Baptista Mantuanus, Carne-
lita
D. Basilius magnus.
Basilicon iuris.
Basiliense concilium.
Beda venerabilis.
D. Bernardus.
D. Bernardinus ord. Minorû.
Bernardinus de bustis Minor.
Biblia Complutensia.
Biblia Græca Germanica.
Boëtius.
D. Bonaventura ord. minor.
Cardinalis.
Breniarium Lingonen-
se.
Budæus.

Calenda

A V C T O R V M.

C

Calédarium hebraicum.
Calendarium græco-
rum, siue, Menolo-
gium

Caluinus hæresiarcha.
Canisius.
Calsiodorus
Calsianus.

Catechismus Tridenti-
nus.

Catharinus Senésis, Do-
minicanus.

Catullus poëta
Cenforinus.

D. Chrysofomus
Cicero

D. Clemens Alexandri-
nus

D. Clemens Romanus.
Columella.

Comestor.
Concilium Ephesinum.

Concilium Tridenti-
num.

Collectæ, seu, orationes
Ecclesiast.

Cóstitutiones Aposto-
lorum.

Il Cornelio, Ital.
Crantzius.

Cromerus.
D. Cyprianus martyr.

D. Cyrillus Hierosoly-
mitanus.

mitanus.

D. Cyrillus Alexandri-
nus.

D

D. Damascenus.

Il Dante, Ital.

R. David Kimhi.

Decretales

Decretum.

Dererminationes vni-
uersitatis Paris.

Didacus Stella, Francif-
canus.

Didymus Alexandri-
nus.

Diodorus Siculus.

D. Dionysius Areopa-
gita.

Dionysius Carthusia-
nus.

B. Dominicus.

Dominicus de Domi-
nicis.

B. Dorotheus.

Durandus.

E

Egesippus historiogra-
phus

Ennius poëta

Engelbertus

S. Epiphanius.

Erasmus.

Il Erizzo, Ital.

Eusebius Cæsariensis.

O

Euse

Eusebius Emiffenus. D.Gregorius Turonen-
 Euripides. fis.
 Euthymius. Guaguinus historicus.
 F Guliel.Fornerius Ante-
 Faber ab Hailbrun, Do- cefl.
 minicanus. Gul. Tyrius.
 F. Feuardentius, Mi- Gulier. Pepin Domini-
 nor. canus.
 Fragmenta veterum Iu- H
 rifconfultorum. Hamerus, prædicator.
 Francifcus de Maronis, Helmeſius, Minor.
 Minor. Henric⁹ Ebinchaufem.
 Freculpus, Epifcopus. Hector Pintus, Hiero-
 Fridericus Nauſeas. nymianus.
 Frontinus. Herodotus.
 Fulgentius. Herodianus.
 G D.Hieronymus.
 Gagneius Theologus. D.Hilarius, Pictauenſis
 Galenus ἀρχιιατρος. Epifcopus.
 Galatinus, Francifca- B. Hildephonſus Tole-
 nus. tanus.
 Gaſpar Bruſchi⁹ poëta. Hilduinus, Abbas.
 G. Genebrardus. Hiſpanicarum rerum
 Georgius Trapezūtius. ſcriptores.
 Georgius Pachimeres. Historia pontifical. Il-
 Giſanius. leſcas. Hiſp.
 Gloſſa ordinaria. Historia belli ſacri cōr.
 Glycæ annales. Albigenſes.
 S. Gregentius Archie- Gallicè conuerſa.
 piſcopus Tephren- Homerus, poëtarum
 ſis. princeps.
 D. Gregorius Magnus. Horatius poëta.
 D. Gregorius Nazian- Hoſius.
 zenus. Hymni Eccleſiaſtici.
 D.Hip

D. Hippolytus, mar- Leges VViſigothorum.
 tyr. D. Leo Magnus.
 I Leuinus Leuinius.
 Iacobus de Vitriaco. Lexicon Hebraicum.
 Iac. Billius. Libanius Sophiſta.
 Iac. Gorſcius, Polonus. Lindanus, Epifcopus.
 Ianſenius, Epifcopus. Liranus, Francifcanus.
 Ioannes Salisberienſis. Litania Eccleſiaſtica.
 Ioannes Scotus, Doctōr Liuius, historicus Rom.
 ſūbtillis. Lucas de Tuy, Hiſp.
 Ioannes Gerundenſis. Lucanus, poëta.
 Ioannes Molanus. Lucianus ἀθεος.
 Ioannes Picardus. Luci⁹ Florus historicus.
 Ioannes Brentius, hære- Il Lucio Fauno, Ital.
 ſiarcha. Lucretius, poëta.
 Ionathanus Paraphra- Ludouicus Granaten-
 ſtes Chaldaus. ſis, Dominicanus.
 Iofephus. Lutherus Hæreſiarcha.
 D. Irenæus martyr. M
 D. Iſidorus. Macrobius.
 Iſidorus Clarius. Magiſter ſententiarum.
 R. Iudas. Mahumed, Antichri-
 Iudocus Raueſtem Ti- ſtus.
 letanus. Manuelis Cōneni con-
 Iulius Pollux. ſtitutiones.
 Iul. Cæſar. S. Martialis.
 Iulianus Anteceſſor. Martialis, poëta.
 Iunius. Martinus Polonus.
 Juſtinianus, Imperator. Marullus.
 Iuuenalis, poëta. Marſilius Ficinus.
 L D. Maximus, Epifco-
 Lactantius. pus.
 Laërtius. Mercerus Heb. profef-
 Leges Imperiales. ſor.

Michael de Palatio.	Plinius.
Munsterus.	Plinius iunior.
N	Plutarchus.
Natalis Comes.	Polybius.
Niceras Scholiaſtes Nazianzeni.	Polycraticus.
Nicephorus,	Pomponius Mela.
Nicolaus Cuſanus, Cardinalis.	Pontificale Romanum.
O	Q
Oecumenius Græcus.	Quadratus, Franciscanus.
Optatus, Mileuitanus.	Quintilianus.
Origenes.	Q. Curtius.
Oroſius.	R
Oforius.	Rabanus.
Ouidius.	Rabbenu Haccados.
P	Remigius.
Palladius.	Reuchlinus.
Pauſanias.	Reuelationes S. Brigitæ.
Paulus Diaconus.	Rochus Mamerotius, prædicator.
Paulus de Palacio.	Ruffinus.
Paulus Fagius.	Rupertus Abbas.
Perionius.	S
Perſius Poëta.	Sabellici Enneades ſeptem.
Petrus Doré, Dominicanus.	Sannazarius poëta.
Petrus Mexias, Hiſpanus.	Scholia Græca.
Philippus Diez, Franciſcanus.	Seder Olam, feu, Chronol. Heb.
Philoſtratus.	Sedulius poëta.
Pierius.	R. Selomo Iarhi.
Plato diuinus.	Seneca.
Plautus, poëta.	Septuaginta interpretes Seruius.

Seruius.	Thucydides, hiftoricus.
Sigebertus.	Tilmannus Bredembachius.
Sixtus Senenſis, Dominicanus.	Trithemius.
Socrates, hiftoriographus.	Turrianus.
Somnius, Epifcopus.	Tzezes.
Spartianus.	V
Statius poëta.	Valerius maximus.
Stobæus.	Varro, polyhiftor.
Suetonius.	Vegetius.
Sudas Græcus.	Victor Vticenſis.
Surius, Carthuſianus.	Vicentius Bellouacenſis, Dominicanus.
Symeon Metaphraſtes.	Vincenſius Lirinenſis.
T	Virgilius, poëtarum facile princeps.
Terentius poëta Comicus.	Vitæ ſanctorum.
Tertulianus.	Vlpus.
Thalmud.	Volcarius, Gallicanus.
Thargum Onkelos.	Vvolfius.
Theodoretus.	X
Theophylactus.	Xiphelinus.
D. Thomas Aquinas.	Xenophon.
Thomas Argentinas.	Z
Thomas de Trugillo, Dominicanus.	Zonaras Græcus Hiftoricus.

O 3 RE

Summa omnium Auctorum.

2 8 1.

F I N I S.

RERVM ET VERBORVM

MEMORABILIVM

INDEX.

A

- Bel, pastor oniu, necatus.* 495
Abel primus martyr in statu legis naturae. 507
Achimelech sacerdos à Saule rege occisus est. 507
Acrostichis Sibylla Erythraea. 565
Aduentus à B. Petro institutus. 346
Aduentus Christi secundus. 502
Adulatores pestiferi. 366
Aegyptij sacerdotes circumcisionem in usu habebant. 543
Aera Hispanorum unde minutum sumpsit. 467. 468. 469
Αγιοσ, unde deducit. 312
Alexander Magnus in fontem interficere rogatus recusavit. 342
- Alexander Magnus in interiore Persidis regione per niuem & cōcretam glaciem pedes ingrediebatur.* 479
Alexander Magnus Persarū & Macedonū cōmunis Imperator. 491
Angelus officij nomē. 367
Angelorum multitudo laudantium Deum. 487
Ante me factus est, exponitur. 436. & 437
Antiochia, Theopolis dicta. 568
Antiquitatis auctoritas. 50. 51
Apellēs ex vna linea agnitus. 357
Apostoli Christi baptizati. 433
Arburij nostri libertas & vis. 501
Archelaus in exiliū pulsus. 442
Argumentum validum à moribus ecclesie. 382
Arnulphus Imp. à pediculis consumptus. 184.

Arum

ET VERBORVM.

- Arundo leuitatis symbolum.* 365
Asini umbra, prouerbum unde ortum. 46
Augusta privilegia eadē ac Augusti. 373. 374
Augustus unde dictus. 462. 467
Sub Augusto pax vniuersalis. 462
Auguy l'an neuf. 548
- B
Babylonia regis vexillum Leo. 62
Baptisterium polluens miserē perit. 261
Baptismi Christi ac Ioānis differentia. 430. 431. 432. 433
Baptizati à Joanne, iterum baptizati. 433. 434
Baptismi sacramentū circumcisione longē perfectius. 549. 550
Βασιλειδς, unde dicitur. 446
Beatiudo quid. 325. 326
Bellum iustum quale. 280
De Bello sacro. 281. 282. 283. 284. 285
Beneficia diuina semper habere ob oculos, sanctissimū exercitiū. 512
Bethlehē, ciuitas David. 474.
- Bethlehem Iudæ, & Bethlehē in tribu Zabulon.* 474. 475
Blasphemia Caluini de Christi ad inferos descensu. 353. 354
Boni cum malis hic permixti sunt. 309. 310
Bos & Asinus natum Christum adorarunt. 490
- C
Cæcus à Paulo illuminatus. 360
Caligula tonitrua timebat. 132
Canis umbrā persequens, carne priuatur. 412. 413
Catoni statua cur non est posita. 370
S. Carpi mirabilis visio. 195. 196. 197
Castrensis corona. 506
Causa quatuor, propter quas de Deo conquerebantur homines. 486
Cauteriatā conscientia. 493.
Christus sacrorum Bibliorū scopus. 14. 15. 16. 17
Christus multis modis in medio ecclesie esse dicitur. 188. 189
de Christi ad inferos descensu. 352. 353. 354.

O 4 355

355. &c.
 in Christi natiuitate om-
 nianoua. 460. 461
 Christus quo tempore na-
 tus. 464
 Christus tempore pacis
 nascitur. 473
 Christ⁹ pannis inuolutus.
 477. 478
 Christus angelorum custo-
 dia non eguit. 482
 Christus media nocte na-
 tus. 483
 Christus voluit octauo die
 circumcidi. 547. 548
 Christus à matre sua cir-
 cuncisus. 550. 551. 552
 Christi appellationes va-
 ria. 503. & 564
 Circuncisione nihil so-
 lemnius inter omnia
 veteris testamenti sa-
 cramenta. 541
 Circuncisio in signum In-
 deis data. 546
 Circuncisio multis genti-
 bus ac populis commu-
 nis fuit. 542
 Circuncisio erat quedam
 protestatio fidei. 553
 Circuncisio cur instituta.
 553
 Circuncisio Christo non
 necessaria. 555. 556. 557

Circuncisio carnis nõ ca-
 ret ratione. 557
 Circuncisionis causa plu-
 rime enumerantur. 543.
 544. 545. & seq. Ex
 Philone. 559
 Ciuica corona. 506
 Cœlum decimum rapit suo
 impetu omnes globos
 inferiores. 480. 481
 Cometarum prodigia. 132.
 133
 Conceptio virginis salutis
 exordium. 371
 Conceptionis festũ à mul-
 tis sæculis celebratum.
 375. 376
 Conceptionis festum ex
 miraculo. 378. 379
 ex Dominicanis præclari
 viri Conceptionem tuẽ-
 tur. 386. 387. 388.
 389
 Conceptio duplex. 398
 Comparatio oratoris cum
 viatore. 456. 457
 Copronius prefectus tur-
 me equitum. 465
 Corona militares varia.
 505
 Corona militares. 451
 Contra mollitiem. 395
 Cuius lapideus. 551
 Cypriani eiymon. 434

D

D
 Dux Venetorum sponsus
 maris. 348
 E
 Ebrietas cuiusdam pro-
 digiosa. 69
 Ebrietatis incõmoda. 70.
 & 71
 Electorum & Impiorum
 differentia. 498
 Emmanuel nomen est na-
 tura. 568
 Equus belli signum. 125
 Et, quandoque pro quia
 positum. 401. 402
 Extra ecclesiam non est
 salus unde sumptum.
 214. 215
 Euangelium S. Ioannis
 quando scriptum. 538.
 F
 Facere pro sacrificare. 100
 Falcis significatio. 291. 292
 Festum his decẽ millium
 martyrum in Nicome-
 dia vstorum. 489. 490
 Fratres Christi qui appel-
 lantur. 478
 G
 Gabriel, Angelus Domi-
 ni. 482
 Galliarum & Germaniæ
 prouinciarum ob cẽsum
 rebellio. 469
 Gallina ingenium & na-
 tiuus

Decem plaga Aegypti
 versibus contenta. 332
 Defendentes ecclesiã pro-
 sperare habuerunt. 267
 Despara vocabulũ quan-
 ti faciendum. 372. 373
 Deo soli toto corde seruiẽ-
 dum. 140. 141
 Denarius erat numisma
 census Romanis exol-
 uendi. 470. 471
 Depositum quid. 19
 Descriptio census inssu
 Augusti facta. 471.
 472. 473. 474
 Didrachmum. 470. & 471
 Diem iudicij præfigentes
 hallucinantur. 299. 300.
 301
 Dies symbolum est letitia,
 vt nox tristitia. 485
 Differentia Moysis &
 Christi. 171. 172
 Disceptationes in futuro
 iudicio. 229. 230
 Dominicanũ quatuor ad-
 nẽtus mysterũ. 346. 347
 Dormientes septem apud
 Ephesum, & septem a-
 liorum Beati Marti-
 ni consanguineorum.
 523. 524
 Drachma Attica. 471

O

5

iunus

INDEX RERVM

rius in pullos suos affe-
Etus. 497
Gaudium natiuitatis Chri-
sti commune est omni po-
pulo. 483. 484
Gentiles circumcisi. 541. &
 542.
Gloria soli Deo debetur.
 487. 488
Graca fides, pro dubia. 255.
 256. H
Heretici blanda loquun-
tur. 136. 137
Heretici cacos illuminare
nequeunt. 360
Heretici neminem susci-
tare valent. 361
Hatio à muribus corro-
sus. 183
Helia sella. 545
Hemoris filius Sichè pro-
pter Dinam circumcidi
passus est. 557
Herodes exilio damnatus.
 445
Hierusalē ciuitas sancta
cur dicta. 218
Hilæphonsus Mariam
ab originali præserua-
ram asserit. 394
Huetus ridiculum nomen.
 402
Hymnus angelicus. 488
 I
Iani tēplum clausum sub

Augusto. 463. 464. 465
 466
Ignatius hoc nomē, Iesu,
aureis exaratum literis
cordi suo inscriptum ge-
rebat. 566
Iesu nominis excellētia.
 211. 212
Iesus puer circumciditur.
 549
Iesu nomen sanctissimum
diuinitus innotuit. 362
Iesus, redēptor mundi. 565
Iesus, nomen proprium, di-
uinitatis & humanita-
tis simul index est. 566
Iesus dum nominatur, ex-
ternum reuerentia si-
gnum exhibemus. 567
De vi & efficacitate nomi-
nis Iesu Christi. 574
Iesus nomen & in vita, &
in mortis articulo inuo-
candum. 574. 575
Iesus Naue successor Moyfi
in prophetis. 565
Iesus Iosedech, sacerdos
magnus. 565
Iesus, filius Syrach. 565
Iesu nomen quibus imposi-
tum. 565. 566
Imaginum effractores gra-
uiter puniit. 261. 262.
 263
Imber matutinus & sero-

ET VERBORVM.

tinus. 180
Imperatoris nomē grauius
quàm regis. 441
In die Madian quid ge-
stum. 460. 461
Indumentum signum, eui-
dentiissimū peccati. 477
Innocentes ab Herode in
Christi odium interfe-
cti. 507
Ioannis laudes depradi-
cant Christus. 364
Ioānis officium quale. 423
Ioānes cur vox dicitur. 453
Ioannes Baptista ab impio
Herode decollatus. 507
Ioannes Magnus ab He-
rode gladio occisus. 507
Ioanes, dilectus Dei disci-
pulus. 509 510. 511
Ioānes magnis à Deo pri-
uilegiis ornatus. 512. 513
an Ioannes mortis senserit
aculeum. 514. 515. 516.
 517. 518. 519. & sequēt.
Ioanni familiare est dicere
se perhibere testimoniū
de gestis Christi. 526
Ioannis celeberrimum en-
comium ibid. 526
Ioannes martyr fuit. 527
Ioānes matris Christi ad-
optione filius. 529. 530.
 & seq.
Ioannes vsque ad Traiani

tempora peruenit. 538.
 539
Ioannes Virgo in auiū per-
mansit. 538. 539
Ioël contemporaneus Iſaia,
imò eo posterior. 11
Ioël disserere tres personas
explicat. 187. 188
Iordanis interpretatio.
 449
Iosua filius Peraia, quis
& quo tempore vixerit.
 569. 570. 571
Iudæa in mediterraneo habi-
tabilis orbis. 472
Iudæorū ingratiitudo, per-
fidia & calamitas. 499.
 500
Iudæorum tota natio de-
ferta. 501
Iudæorum ad fidem con-
uersio. 502
Iudæi vocantur à poëtis re-
cutiti, verpa, & apelle. 543
Iudas Galilæus. 470
Iudicium supremum fiet
in valle Iosaphat. 226. 227
Iudicium finale quare fu-
turum sit? 229
Iudicij diē presigentes hal-
lucinantur. 299. 300. 301
Iustitia per Christū qui-
bus collata. 175
Iustitiae tres part. 175. 176
 L

INDEX RERVM

Lactentibus extraordinarie indictum ieiunium. 155.156
 Laudati quidam à domino. 363.364
 Lauda post mortē. 369.370
 Legatio ex quibus magna cognoscitur. 410.411
 Lex militaris. 450.451
 Libertrium foliorum quis legendus. 341
 Liber scriptus intus & foris. 554
 Liberi sacra. 544
 Liberū hominis arbitrium. 139.140
 Locus natiuitatis & sepultura Christi. 492
 Luscinia nihil est quam vox. 453
 Lutherus concept. festum oderat. 381
 Lux refulsit in noctis medio, cum natus est Christus. 483
 Maria iururi cur comparata. 374
 Maria uxor desponsata Ioseph. 475
 Maria uirgo peperit sine dolore. 475.476.492.493
 Maria uirgo Christum in presepi adorat. 480
 Maria post partum uirgo perpetuo permansit. 562.563
 Matrimonium dispar & claudicans inter orthodoxum & heretici. 542
 Medicina preseruans melior quam purgans. 399
 Quid maxime Metuendū. 337.338
 Mirabilia in Christi natali. 458.459
 Miraculorū legis & euangelij discriminē. 359.360
 Miraculum uirginis erga Catharinum. 400
 Miracula meritis S. Stephani à Deo facta. 505. & 509
 Misericordia ara. 146
 Misse tres à singulis celebrantur die Natalis domini. 490
 Missio alicuius quomodo adstruēda. 422.423. & c.
 Monarchie quatuor in di. 27 adumbrata. 58.59
 Muralis corona. 506
 N
 Natus omnibus, Nat⁹ sibi. 484
 Natus in dominica Christus. 483
 in Natiuitate Christi omnia noua. 460.461
 Naualis corona. 506

ET VERBORVM.

Nemo est certus se esse in gratia. 148
 Nero S. Petrum supplicio crucis affecti. 511
 Nestorius antiquos dedignabatur. 38
 Nihil credendum quod non sit scriptum, cofutatur. 35.36
 Nomina rebus imposta secundum earum proprietates. 561.562
 Nemini IESV excellentia. 211.212. Vide litteram I.
 Nota Messie Ioanni non competunt. 411
 Nulla in re cum hereticis communicandum. 385
 Numisma census. 469
 O
 Obsidionalis corona. 505.506
 Octavianus, Augustus cognominatus. 467
 Orbes inferiores motu contrario à primo mobili mouentur. 289
 Orationis publica maior efficacia. 153.154
 Orationis efficacia. 113.114. 115
 Ordines in acie obseruandi. 129.130
 P
 Parisienses Theologi subscribunt articulo cōceptio nis. 382.389.390.404
 Paruula Imp. filia in agmine circumlata. 401
 Pastorib⁹ primū natiuitas Christi manifestata. 482
 Paulus cōuersus, precibus S. Stephani. 504
 Pausonis pictoris tabula in uersa. 62.63
 Pax hominibus tribuitur. 487. & 488
 Peccata alia aliis grauiora. 496
 Persecutores Christianitatis pessime perierunt. 265.266
 Petr⁹ Roma crucifixus. 511
 Philippus Apostolus cruci est affixus. 525
 Plaga decem Ægypti uersibus contenta. 332
 Pœnitētia tabula secunda post naufragium. 139
 Pœnitentia tres partes. 139
 Pœnitentia uirtus. 139
 Polycrates regionis Asiae Episcopus. 523
 Pompa uestiū interdicta. 365.366
 Popielus à muribus corrosus. 183
 Prapuita sunt quatuor.

- 545.546
Præsepe Christi domini.
 479.480
Precibus virginis mundus
sustentatur. 409
Primogenitura magna o-
lim dignitas. 476.477
Primogenit⁹ in sacris quis
vocatur. 476.477
Privilegia Dei natalis do-
mini. 491
Proculus de palliis altaris
camistas fecit. 88
Prodigia vnde dicantur.
 208.209
Professio. 72.74
Prophetia quid. 1
Prophetia multis modis
contingit. 2.4. & 5
Prophetia genera septem.
 6. & 7
Prophetarū officia. 7. & 8
Prophetia donum diu in
ecclesia viguit. 194
Prophetia alia predesti-
nationis. 295
Prospera vix ferimus. 68
Providentia Dei & cura
erga ecclesiam. 493
Proximus & Supremus,
qui apud Iuriscōsultos,
 476
de Puerorum educatione
exempla. 48.49
- Punitiones diuerse olim*
monstrata. 339.340
Pythagorei & Dryades
traditionibus vsi. 43
Pythagoreorum duorū fi-
da amicitia. 153
- Q
- Quare ante diluuium tan-*
diu vivebant. 53
Quare futurum sit finale
iudicium. 229
Quirinus à Cesare in Sy-
riam missus. 465
Quisque duas fert peras.
 415
- R
- Redēptio corporis qua.* 543
Redēptio duplex. 399.408
Reges sibi licere omnia pu-
tant. 348
Reliquia B. Ioannis Euā-
gel. neque in sepulchro,
neque alibi vnquā sunt
reperta. 535
Repetitione vitimur in do-
lore. 496
Res sacra que dicuntur. 248
Reuclinus nomen Iesu exi-
stimauit esse pentagram-
maton. 571.573
Roma etymologia. 112
Romani ciues qui dicti.
 219.220
- S
- Sabbatum à Christianis*
nō nisi spiritualiter ser-
uandum. 546

- Sacramentū militare.* 280
Samuel orauit pro Saule.
 507
Sarpe ex Græco deductū.
 291
Salomō imperauit in die-
bus pacis. 473
Sanctum multifariam su-
mirur. 311.312
Sancti non omnes eodem
tempore vixerunt. 493
Sanguis super vos. 495
Sapientia cælestis, & mū-
dana. 494
Scorus cur doctor subtilis.
 405
Sella Elie. 545
Seniorum narratio. 47.48
Sephora Moysi coniux fi-
lium suum circumcidit.
 550. & 551
Sibylle Cumana de nomi-
ne Iesu sanctissimo va-
ticinium. 572
Siclus quod nummi genus
apud Hebræos. 473
Signa multiplicia olim
exhibita. 331.332
quindecim Signa ante iu-
dicium. 333.334
Signum quid est. 335
Signa quotuplicia 333.336
Signa natiuitatis Christi.
 485
Simon filius Cleopæ cru-
 ci affixus est. 525
Sion ciuit. Dau. 474.475
Socrates in carcerem con-
iectus. 347.348
contra Sodomiticum cri-
men. 236.237.238.239
in Sole olim triplex signū.
 337
Soles tres exorti Rom. 490
Solutio authoritatū aquā-
tium bap. Christi & Jo.
 435.436
Sors dānatorum pessima.
 341
Sortes quotuplices. 233.234
Scephanus primus omnīū
martyrum fuit. 499
Stephani festū apud Chri-
stianos antiquissimum.
 508.509
Stephanus pro persequuto-
ribus suis orauit. 503
Sāctorū intercessiōes. 504
Stephani virius & mira-
cula. 505
Stephanus conformis pas-
sioni Christi. 508
Strena mēse Ianuario da-
ri solite à Romanis. 548
Supplicia presentia sunt
quasi flagella. 340.
- T
- Tarracona edictū Aug.*
de censu decretū fuisse.
 465.466.

INDEX RERVM ET VERB.

<i>Templum secundum quin-</i>	<i>scriptum.</i>	29.30
<i>que rebus caruit.</i> 149.	<i>Verbi Dei effecta.</i>	35. 39.
<i>scuire in templa, rabiosi</i>		40.41
<i>est.</i> 244.	<i>Verbum caro factum est.</i>	
<i>Templa violantium ira-</i>		489.490.491
<i>gica exempla.</i> 247.248.	<i>Vespasianus tributum In-</i>	
249.250.	<i>daeis imposuit.</i>	470
<i>Tetrarche nomen vnde.</i>	<i>Vigiliarum antiquitas.</i>	95
445.		96.97
<i>Terram videre, prouer-</i>	<i>Vinum non habet clauū.</i>	
<i>bium.</i> 322.		70.71.
<i>Traditio quid.</i> 29.	<i>Virgo pro muliere capitur.</i>	
<i>Trinitatis mysterium in</i>		81.82.83
727 41.	<i>Virgo ab originis labe im-</i>	
<i>Triturandi apud Italos</i>	<i>munis creditur.</i>	374.376
<i>& Hispanos ratio.</i> 296.	<i>Unicornis proprietates mi-</i>	
297.	<i>ra.</i>	461.462
<i>Triumphales corona.</i>	<i>Voluntas signi, & volūtas</i>	
505.506.	<i>beneplaciti.</i>	496
<i>Tuba mortis.</i> 118.	<i>Vox clamantis, Hebraus-</i>	
<i>Turca Circumciduntur.</i>	<i>mus trinitus.</i>	423
543.	<i>Vox multipliciter Ioanni</i>	
<i>Tyrannorum funestus exti-</i>	<i>accommodata.</i>	423.424
<i>tus.</i> 259.		425
U	<i>Vox clamantis contra 7.</i>	
<i>Venerorum dux sponsus</i>	<i>mortalia peccata.</i>	426.
<i>maris.</i> 348		427.
<i>Verbum Dei quid.</i> 17.18	Z	
<i>Verbum triplex.</i> 20.21	<i>Zacharias, sacerdos, in</i>	
<i>Verbi acceptio varia.</i> 21.	<i>tēpli acrio interemptus.</i>	
22		495
<i>Verbi Dei epitheta.</i> 25.26	<i>Zoroastes fulmine ictus.</i>	
<i>Verbum scriptum & non</i>		358.

FINIS.